

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, LXX

CATALUNYA CAROLÍNGIA

OBRA FUNDADA PER

RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

I DIRIGIDA PER

JOSEP M. FONT I RIUS I ANSCARI M. MUNDÓ

VOLUM VI

ELS COMTATS DE ROSSELLÓ, CONFLENT, VALLESPÍR I FENOLLET

A CURA DE

PERE PONSICH

REVISAT I COMPLETAT PER

RAMON ORDEIG I MATA

PREFACI PER

ANSCARI M. MUNDÓ

PRIMERA PART

PREFACI. INTRODUCCIÓ
DIPLOMATARI (DOCS. 1 - 328)

BARCELONA

2006

CATALUNYA CAROLÍNGIA

VI

ELS COMTATS
DE ROSSELLÓ, CONFLENT,
VALLESPÍ I FENOLLET

This One

NNY-E2L-PTZT

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, LXX

CATALUNYA CAROLÍNGIA

OBRA FUNDADA PER

RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

I DIRIGIDA PER

JOSEP M. FONT I RIUS I ANSCARI M. MUNDÓ

VOLUM VI

ELS COMTATS DE ROSSELLÓ, CONFLENT, VALLESPÍ I FENOLLET

A CURA DE

PERE PONSICH

REVISAT I COMPLETAT PER

RAMON ORDEIG I MATA

PREFACI PER

ANSCARI M. MUNDÓ

PRIMERA PART

PREFACI. INTRODUCCIÓ

DIPLOMATARI (DOCS. 1 - 328)

BARCELONA

2006

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Els Comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet. — (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 70)
(Catalunya carolíngia ; 6)
Conté: pt. 1. Prefaci ; Introducció ; Diplomatar (docs. 1-328) -- pt. 2. Diplomatar (docs. 329-649) ; Mapes ; Índex
Bibliografia. Índex
ISBN 84-7283-876-5 (o.c.)
I. Ponsich, Pierre, ed. II. Ordeig i Mata, Ramon III. Institut d'Estudis Catalans
IV. Col·lecció: Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 70 V. Col·lecció: Catalunya carolíngia ; 6
1. Rosselló (Comtat) — Història — Fonts 2. Conflent (Comtat) — Història — Fonts
3. Vallespir (Comtat) — Història — Fonts 4. Fenollet (Comtat) — Història — Fonts
944.89"07/09"

La publicació d'aquesta obra
ha estat patrocinada pel Fons Noguera
de la Fundació Raimon Noguera

Ha contribuït a l'edició d'aquesta obra el Ministerio de Educación y Ciencia, Dirección General de Investigación
(Programa de Acciones Complementarias, números BHA2001-5361-E, BHA2002-12228-E, HUM2004-20174-E y
HUM2005-24425-E)

© 2006, Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2006
Tiratge: 450 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer del Peu de la Creu, 5. 08001 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL
Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN obra completa: 84-7283-876-5
ISBN primera part: 84-7283-877-3
Dipòsit Legal: B. 54038-2006

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

textos medievals
catalans
www.tnecat.net

PREFACI

per Anscari M. MUNDÓ

Aquest volum de *Catalunya carolíngia** té una protohistòria quelcom diferent de la dels altres volums de l'obra. La millor manera d'explicar-ne el començament és amb un record emocionat pel seu iniciador i autor principal, Pere Ponsich (Perpinyà, 1912-1999). Ell ha estat un treballador intrèpid i decisiu en l'estudi del patrimoni monumental i documental de la Catalunya del Nord. Els seus treballs entorn dels monuments arqueològics i històrics de la regió li valgueren, a més de moltes distincions en l'estat francès (com a Conservador que fou de les Antiguitats i Objectes d'Art del Departament dels Pirineus Orientals), el nomenament, l'any 1973, de membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans.

La relació amb membres de l'Institut venia, però, de més lluny. Pel que explicaré tot seguit és evident que Ramon d'Abadal i de Vinyals, autor i redactor del projecte de *Catalunya carolíngia* de l'Institut d'Estudis Catalans —que havia començat a publicar-ne el volum II l'any 1926, continuat accidentadament l'any 1950 i acabat el 1952—, en aquesta darrera data ja havia establert contacte amb Pere Ponsich. Aleshores Ramon d'Abadal tenia prevists altres col·laboradors que prosseguirien l'obra, car preveia que ell no la podria completar. Ell mateix ho reconeixia en la introducció al volum III sobre els comtats de Pallars i Ribagorça redactada entre 1951 i 1952 (encara que l'edició sigui de 1955); hi anunciava que entre els volums que haurien d'assumir els col·laboradors, hi comptava el dels comtats de Conflent i Rosselló.

En efecte, recordo bé que, en una reunió haguda el setembre de 1951 a la seva casa pairal del Pradell (Gurb), a la Plana de Vic, on érem Eduard Junyent, Antoni Pladevall, Marc Taxonera i el qui això escriu (designats per als comtats d'Osona i Manresa), i Josep M. Font i Rius (per al de Barcelona), Abadal ens digué de passada que confiava en Santiago Sobrequés i Vidal (per als de Girona, Besalú, Empúries i Peralada) i en Pere Ponsich. Aquest autor havia començat a publicar alguns estudis sobre els comtes de Conflent i els monestirs d'Eixalada i Cuixà. Abadal també pensava en sengles treballs minuciosos sobre aquests dos monestirs. A causa d'aitals circumstàncies, tot just encetat el 1952, vaig tenir l'atreviment de demanar a Abadal l'estudi sobre Cuixà per a un volum d'«Analecta Montserratensia», que reprenia la publicació, tal com ja li havia anunciat dom Marc Taxonera; treball que no va aparèixer fins el 1955.

Justament fou el mateix Ramon d'Abadal, que acabava de llegir una conferència entorn de l'etapa carolíngia a Catalunya en el Congrés internacional alemany sobre l'Edat Mitjana, celebrat l'estiu de 1954 a Colònia i Aquisgrà, qui es va oferir a publicar un estudi, igualment important, a «Études Roussillonaises» que dirigia Ponsich. Abadal en persona, de retorn d'aquell Congrés i de pas per Perpinyà, li lliurava el text de *La Catalogne sous l'empire de Louis le Pieux*. Com que Ponsich, per la seva banda, anava reunint documents relacionats amb l'antic bisbat d'Elna, que comprendria, per tant, tots els comtats nordpirinencs de Catalunya, era clar que els projectes d'ambdós encaixaven perfectament en el de *Catalunya carolíngia*.

Durant els cursos d'estiu de 1968 a 1972 sobre art romànic celebrats a Cuixà vaig tractar fa-

miliarment Pere Ponsich. En les nostres converses, les referències seves a documents de la regió eren constants. Ponsich va tenir la gentilesa d'oferir-me un exemplar de l'*Épigraphie Roussillonnaise* de Lluís de Bonnefoy, erudit de mitjan segle XIX, que més endavant utilitzaria. No fou, però, fins cap al 1986 que la comissió encarregada de la represa de *Catalunya carolíngia* —Miquel Coll i Alentorn, Josep M. Font i Rius i el qui subscriu—, s'assegurava de la col·laboració de Ponsich per als comtats de Rosselló, Conflent i veïns.

Ben aviat, els anys següents, Ponsich es veié sovint amb Antoni Pladevall, mentre aquest dirigia l'obra *Catalunya Romànica* d'Enciclopèdia Catalana, per als volums de l'art romànic relatiu als comtats del Nord. La publicació del corresponent a la comarca del Rosselló s'acabà el 1993, a les de la Cerdanya i del Conflent, el 1995, i el dedicat a les del Vallespir, del Donasà, de la Fenolleda i del Perapertusès veié la llum el 1996. Aquesta circumstància facilità molt la represa efectiva de la col·laboració de Ponsich en l'obra començada per Ramon d'Abadal.

Les cartes de Pladevall i meves a Ponsich, les nostres visites a Perpinyà i les telefonades se succeïren des del juny de 1998 fins al final de 1999. Ponsich comunicà de seguida per carta que estava disposat a col·laborar. Posaria a la nostra disposició el material que tenia sobre aquells comtats; només caldria passar-lo en net i completar la bibliografia com més aviat millor. En la primera visita a casa seva, el 10 de desembre de 1998, Ponsich digué que tenia uns 570 textos entre transcripcions de documents des del segle VIII i fragments de cròniques, en còpies a mà o en fotocòpies i retalls d'edicions, resums de documents perduts, comentaris breus i notes simples; guardat tot junt en vuit carpetes. Pladevall va tenir temps de fer-ne un recompte sumari: de fet eren uns 517 documents per ordre cronològic, però que podrien arribar a 550 si se'n desdoblaven alguns. Allà mateix signàvem un conveni, pel qual l'Institut d'Estudis Catalans adquiria a Ponsich tot aquell material i ens comprometíem a revisar-lo per a incloure'l dins la sèrie de volums de *Catalunya carolíngia*. Aquell mateix dia Ponsich lliurava una carpeta amb documents dels anys 970 a 990, per a poder fer una prova de transcripció i de composició en net; còpia que li havíem de retornar a fi que ell en pogués fer la revisió final.

Per encàrrec nostre, fet abans d'acabar l'any, el senyor Rafel Ginebra i Molins, col·laborador, es comprometia a tenir la primera carpeta copiada en un mes, malgrat que la lletra de Ponsich era enrevessada. Ponsich s'adonava que el seu projecte de diplomata, acaronat durant tants i tants anys, esdevenia una realitat; i ara tenia pressa a tocar amb les mans aquell material editat. El 29 de març de 1999, amb Pladevall, érem a Perpinyà per a retornar a Ponsich la carpeta deixada; i ens n'enduíem tres més, amb els documents de la fi del segle VIII a l'any 935, per tal d'introduir-los a l'ordinador; i firmàvem un altre conveni sobre això. Amb telefonades urgents, Ponsich manifestava que ho transcrivíem de pressa; que vindria ell mateix a portar les carpetes que mancaven. Al mateix temps, reclamava que immediatament li retornéssim els originals, si no, no podia revisar i establir el text definitiu. Potser no s'adonava, però, que no era gaire fàcil de transcriure amb presses els seus originals; tot i que Ginebra, abans d'acabar el juny, tenia llestos 99 documents en disquet. El 15 de juliol tornàvem a Perpinyà. Ponsich ens lliurà les darreres quatre carpetes amb documents del 935 al 970 i del 991 al 1000. Firmàvem un nou document de compromís d'introduir-ho tot a l'ordinador i de retornar-li'n una còpia perquè la revisés. Durant els mesos de setembre i octubre s'acabava la transcripció, i retornàrem les darreres carpetes a Ponsich, que pogué revisar-ne i anotar-ne una bona part.

Malauradament, el 23 de desembre d'aquell 1999 Pere Ponsich moria a Perpinyà. La seva senyora vídua ens deia que el seu marit havia tingut la joia de veure impresa la seva obra més acaro-

nada durant aquells dos darrers anys. L'encarregat de retornar el material de Ponsich sobre els comtats del nord dels Pirineus a l'Institut d'Estudis Catalans fou el senyor Olivier Poisson, marmessor seu i successor en la direcció del Patrimoni dels Pirineus Orientals. Poisson, el gener mateix de l'any 2000 lliurava a l'Institut d'Estudis Catalans tot aquell material. La família Ponsich —la vídua i la filla, Clara Ponsich— i el mateix Poisson estaven convençuts que el text, tal com els l'havíem retornat, eren les proves definitives de l'edició. La comissió i l'equip de *Catalunya carolíngia*, però, ja feia mesos que preveïem una minuciosa i llarga elaboració del material.

De les còpies fetes per Ginebra, en resultà una versió preliminar d'un corpus format per 540 documents. Un cop informatitzat, el setembre de 2000, el senyor Ramon Ordeig, encarregat per la direcció de *Catalunya carolíngia*, començà la tasca de refer el diplomatari aplegat per Ponsich. Dels 540 documents de la versió provisional, calgué excloure'n 38 per diverses raons (no referència als comtats estudiats, mala datació, repeticions, etc.), de manera que el corpus inicial de Ponsich quedava reduït a 502 documents. Després, s'han pogut afegir al diplomatari 148 textos, especialment documents i extractes procedents de la Collection Baluze de la Bibliothèque Nationale de France, dotalies d'esglésies, documents i notícies trets d'antigues edicions, regests de preceptes reials, etc. El resultat final és un diplomatari format per gairebé 650 documents, dels quals només 38 són originals en pergamí. Els desastres de les guerres i de la Revolució Francesa destruïren carretades de documents (no exagero: llegiu com ho narra Ordeig en la «Introducció»), cosa que explica la pobresa d'actes originals referents als nostres quatre comtats.

Les institucions més riques en documentació són, com es pot intuir de seguida, la catedral d'Elna i els monestirs de Cuixà, d'Arles i de Sant Genís. És un fet rellevant que s'hagi conservat, sortosament, a l'Arxiu catedral de la Seu d'Urgell una part de l'arxiu dels vescomtes de Conflent. El *Liber Feudorum Maior*, acabat el 1192, representa el que hi havia dels comtats del Nord en l'arxiu dels comtes de Barcelona.

La labor duta a bon terme per Ramon Ordeig, amb encert i paciència, és important i m'obliga a remarcar-la. Ell ha tingut cura de deixar a punt els documents recollits pacientment per Ponsich, de passar-los pel cedaç d'una crítica textual minuciosa; els ha netejat d'errors de transcripció, ha anat a collacionar-los, si convenia, als llocs on es guarden actualment, tant els pocs originals conservats com les còpies antigues manuscrites que n'han romàs, n'ha revisat les conservades només en edicions, i n'ha aclarit així la tradició textual; n'ha redactat els regests que els encapçalen, ha reunit les edicions de cadascun, els ha comentat, si calia, i ho ha afegit als pocs comentaris que ja hi havia dedicat Ponsich. Encara ha estat més delicat d'apartar-ne els indegudament inclosos per error de cronologia o per origen extraterritorial, com també alguns documents falsos —per sort, pocs— detectats entre els procedents d'arxius d'entitats. És ben sabut que institucions religioses i persones particulars de tant en tant recorrien a aquest engany per a reivindicar drets sobre uns béns subdolament posseïts. La bibliografia utilitzada és força extensa: passa de 240 títols.

En la «Introducció» Ramon Ordeig recorda amb detall exhaustiu les fonts historiogràfiques amb interès documental que comencen al segle xv. Penso en les més rellevants, com Vicenç Pisà, monjo de Cuixà a la fi d'aquell segle, o en personatges de la categoria de Jeroni Pujades, historiador força conscient per la seva època (1568-1635), que s'interessà per Elna i per Rodes del segle x i en copià documents i inscripcions; en noms com Peire de Marca i Étienne Baluze, com Jean Mabillon i els Mauristes, amb l'ajuda de benemèrits col·laboradors de categoria, com els de l'extensa *Gallia christiana* i de l'*Histoire générale de Languedoc*; o de més humils però extremament generosos, com fra

Guillem Costa, o bé l'extraordinària contribució de Francesc de Fossà i els col·leccionistes de còpies documentals, com Moreau i Jean de Doat; fins a arribar als sistemàtics Jean-Bernard Alart i Francesc Monsalvatge, i acabar amb l'imprescindible Ramon d'Abadal, el qual, després de publicar els documents de Cuixà, instava Ponsich a recollir tots els dels comtats nordpirinencs, tal com ja he dit en començar el «Prefaci».

La «Projecció històrica i geogràfica» és molt il·lustrativa. Els territoris al·ludits en la documentació d'aquest volum mudaren sovint els confins, així com també les denominacions de pagus i de comtat dins el regne de Gòtia i de Septimània. N'és exemple el Conflent, començat com a pagus, que passa a vall dins el suburbi d'Elna i més tard apareix com a comtat. O el Vallespir, *Vallis Aspirana*, territori, pagus, suburbi dins el comtat de Rosselló o del territori d'Elna i, encara, comtat. Fluctuacions plasmades també en els mapes traçats pels senyors Jordi de Bolós i Víctor Hurtado.

Em sembla escaient d'assenyalar alguns fets, situacions i aspectes interessants —i fins i tot curiositats—, que el lector pot trobar en aquest volum de *Catalunya carolíngia*. Com és comprensible, n'hi ha de semblants als que ja oferien els volums anteriors dels comtats fins ara editats; d'altres, són ben peculiars dels comtats nordpirinencs. Alhora confirmen l'interès excepcional que té un diplomata, com el que presentem, per a la història del país, tant la dels esdeveniments i dels personatges que els regiren, com per a conèixer-ne la vida de la societat, de les famílies i dels individus, de llur activitat productiva agrícola, comercial, industrial i les vies de comunicació que facilitaven els intercanvis; com, encara, la llengua amb què es comunicava, els costums, el dret públic i privat que hi vigia, la religiositat de què espiritualment s'alimentava. Una bona part d'aquesta documentació ja havia estat utilitzada per historiadors solvents; la bibliografia reunida per Ordeig ho demostra prou. El que passa és que de vegades, en fullejar un volum com aquest, de dimensions notables, de pàgines denses, amb tants documents en lletra petita, el lector, que potser només hi busca els textos que fan per al seu estudi, no té esma de fixar-se en la resta que conté, tot i sospitar que ha d'ésser important. Per aquest motiu m'he entretingut a assenyalar-li'n alguns que m'han semblat de més interès.

És conegut entre els diplomatistes que les fórmules documentals usades en els dos primers segles de Catalunya carolíngia procedien d'un substrat tardoromà, heretat pels visigots i adaptat aquí amb nous elements, germànics i carolingis. Per una banda es nota la continuïtat d'una cultura tradicional entre l'alta clerecia, en alguns grans monestirs i en molt poques famílies dominants; encara que es veiés contrarestada per una mancança d'ensenyament escolar entre el poble senzill. En mig d'aquestes dues classes socials hi havia la dels clergues de parròquia que, si bé rebien una formació elemental en les escoles catedrals, l'extracció social senzilla i el contacte constant amb el poble els permetia d'expressar-se en un llenguatge amarat de girs populars. A més, aquells redactors dels nostres documents feren que, de vegades, les fórmules clàssiques sofrissin deformacions curioses que les feien irreconoscibles, fins a canviar-ne el sentit primigeni. En cito un sol exemple. Per a indicar que l'actor del document, segons la tradició romana, no era forçat per ningú deien: *nullius 'cogentis' imperio nec suadentis ingenio*, o sigui, «ni per coacció imperativa ni enginy persuasiu de ningú»; en el decurs dels segles ix i x la fórmula degenera en *quo gentis*, *quoegentis*, *quoque gentis*, *quoque ientis*, *quoque cogentis*, *quoque quogentis*! Malgrat tot, si hom s'hi fixa bé, després del primer error de grafia, altres escriptors intentaren de donar-li un nou sentit: «tampoc de cap gent» (= col·lectiu de persona). Aquest fenomen d'error per desconeixement, amb evolució del sentit per correcció successiva, és força freqüent durant aquells dos segles.

On es veu millor la conservació de la llei visigoda és en la reparació d'escriptures. Els documents extraviats eren reconstruïts oralment per testimonis visuals, als quals s'exigia fidelitat segons el precepte, citat literalment, de la llei dels gots, «llibre VII, títol V, era (= capítol) segona». En el present recull documental n'hi ha exemples d'enorme interès. Els més singulars van esdevenir-se en els mesos de novembre de 878 i gener i febrer de 879, a seguit de la inundació d'Eixalada de feia pocs mesos, que s'endugué riu avall persones, animals, béns mobles i documents del monestir. Calia refer el patrimoni de la casa que ara, per obra de Protasi, passaria a la de Sant Germà i Sant Miquel de Cuixà. Els testimonis citats en quatre judicis no gaire espaiats en el temps asseguruen que havien vist els documents perduts —en total quaranta-sis—, que sabien quines eren les possessions afectades, amb llurs límits i el nom dels possessors, i que coneixien les dates exactes en què foren expeditos.

Semblantment, s'exigia fidelitat en la transcripció de documents anteriors, també segons les normes de la llei goda. El duplicat havia d'ésser còpia literal, feta per un notari, en la qual constés amb claredat la intervenció dels diferents actors del document. En aquest diplomatarí n'hi ha exemples ben bonics. Un document del gener de l'any 876 (doc. 93) fou copiat al peu de la lletra en començar el segle x; el notari que ho féu anotà que vint dels testimonis primitius havien signat *alia manu*, és a dir, eren autògrafs de mans diferents. L'any 927 calgué fer una còpia d'una altra escriptura original de l'abril d'aquell mateix any 876 (doc. 97). Al final del document els noms del notari i dels testimonis primitius van precedits cadascun de l'avís *alia manu*; tot seguit els nous testimonis dataren la còpia i la firmaren amb tota consciència i rigor notarial; tres d'ells i dos jutges diuen: *qui ab autentico relegendendo audivimus et vidimus, in hac exempla fideliter translata signo impressimus*; i acaba el nou notari: *Audesindus presbiter, sicut ab autentico vidi, relegi ad exempla presentialiter suprascriptis hominibus, fideliter translatavi die et anno quod supra*. Aquests casos no són únics: hom en constata l'ús fins al tombant del segle x a l'xi (a. 993, doc. 620: el 1001, el prevere Adalbert en copia fidelment l'*alia manu* d'un dels testimonis). A més dels molts jutges que apareixen en aquells comtats, hom hi troba un prevere *iuredatarius* (a. 876, doc. 95) a la manera d'un *iuridicus*, *iurisperitus*, *iurisconsultus* o *iuridoctor* clàssics.

Al costat d'unes fórmules i frases que sovint coixegen, es constata una cura extrema en la datació; cosa que també és costum antic dels països meridionals d'Europa, on vigia el dret escrit. No cal insistir que pràcticament tots són datats pels anys del reis francs; excepte, naturalment, els pontificis. Els dies del mes van amb la fórmula antiga de calendes, nones i idus.

Pel que fa als dies de la setmana, la seva menció no és pas rara: al costat d'un dimarts *feria tertia*, que l'escriu atribueix al dia 25 de febrer de l'any 965 (doc. 437, en realitat era dissabte), un altre dimarts *feria tertia* al 22 de gener del 972 (doc. 464) i un dijous *feria quinta* al 15 de juliol del 969 (doc. 456), s'hi troba un document (el 628, entre els anys 988 i 996) en què es diu, amb redundància, redactat *in mense octobri in die sabbati sub die feria VII^a*, però que, per manca d'assenyalar el dia del mes i l'any del rei Hug, no és possible de saber si concorden el dia del mes i el de la setmana. Encara que no és freqüent de datar *sub die* del mes corresponent (un altre exemple, a. 959, doc. 394), l'ús de la fórmula és també de tradició romana transmesa pels visigots.

Malgrat que la *Vita Teodardi* —el metropolità de Narbona de 885 a 896— fos escrita a la fi del segle xi, el fet de precisar el dia de la seva consagració episcopal que s'esdevingué el 15 d'agost de 885, sembla tret d'una notícia contemporània dels esdeveniments: *Erat autem dominica necnon augusti, ut dicitur, quinta decima dies, in qua semper annuatim celebritas Assumptionis gloriosissimae Genitricis Dei et hominis unius Iesu Christi ab universo veneratur atque excolitur populo christiano* (doc. 138). En efecte, la festa de l'Assumpta d'aquell any s'escaigué en diumenge. Aquesta proclamació de fe cristiana centrada en la festa més important de la Mare de Déu, amb detalls antiquíssims de la celebra-

ció litúrgica que han perdurat, mostra com pensava i l'esperit de què vivia la societat catalana sencera, i no solament els eclesiàstics, de l'època.

No pot estranyar la importància donada a les concessions reials; entre els documents d'aquest volum n'hi ha bastants exemples, a favor de la catedral d'Elna i dels monestirs del Vallespir i del Conflent, que ja eren coneguts. Només un sol precepte reial franc, de Carles el Calb (a. 870, doc. 72), a favor del monestir de la Grassa però referent també a Catalunya, no havia estat recensionat per Ramon d'Abadal en el volum II de *Catalunya carolíngia*.

Els documents papals recollits en aquest volum són també força abundants; els beneficiaris en foren les mateixes entitats religioses que reberen els preceptes reials i pels mateixos motius de protecció de llurs patrimonis. Encara que totes les butlles siguin conegudes, alguna d'elles mereixerà un comentari.

Malgrat que a primer cop d'ull no ho sembli, aquest corpus de documentació permet de furgar en les arrels culturals i polítiques més antigues d'aquests comtats, especialment pel què fa al de Rosselló i a la seu episcopal d'Elna.

Val la pena de subratllar les restes d'època romana conservades almenys en la toponímia. A la villa Formiguera l'any 873 (doc. 79) encara és esmentat el lloc *in ipsas Aras* que devia indicar un lloc antic de culte pagà; com ho podien indicar les *arulas* (a. 876, doc. 93) del monestir d'Arles del Tec i fins el *collo de Aras* (a. 936, doc. 240), però escrit també *Areas* (a. 946, doc. 292) i *Ares* (a. 987, doc. 574). La *petra scripta* (a. 942, doc. 268), entre Cameles i Fontcoberta del Vallespir, tant podia tractar-se d'un miliari romà com de qualsevol altra pedra antiga amb lletres poc comprensibles.

Certs terrenys alguna vegada encara són anomenats *fundi tam rusticum quam urbanum* (a. 959); de tant en tant llurs mides són donades encara en *dextros*, com expliquen els *agrimensores* romans; els preus d'aquells terrenys i d'alguns productes són valorats en *denarios* i *precium*... 'diners' VII (a. 902, doc. 166).

El bisbe d'Elna, Elmerad, en consagrar-ne la catedral el primer dia de setembre de 917 (doc. 191), entre altres donacions, en fa una de la villa *Monesteriolum* situada, diu, *citra Clusas Spaniae*, en el Maresme del comtat de Barcelona. En especificar que la possessió es trobava en el Maresme barceloní, lluny de la frontera, s'ha d'interpretar *citra* (que indicaria 'd'aquesta banda') com a *ultra clausuras Hispaniae*, 'enllà de les tanques fortificades d'Hispania'. Aquestes *clausurae*, actualment 'les Cluses' (encara citades *ad ipsa Clusa*: a. 932, doc. 228; a. 981, doc. 533), consten construïdes en el segle iv com a límits d'Hispania. De fet, era una petita reculada de la frontera respecte a la de l'època clàssica de Roma, que es trobava on es construïren els Trofeus de Pompeu el Gran i l'Altar de Juli Cèsar, en el coll de Panissars (davant el fort de Bellaguarda), sobre el Pertús. Aquelles noves *clausurae* eren situades tres quilòmetres a vol d'ocell cap al nord dels Trofeus i del Pertús. Al peu del promontori dels Trofeus, hi brolla encara l'abundosa font de la ribera de 'Roma' o vall del 'Rom', nom que deu representar un topònim ben antic. La frontera geogràfica romana primitiva és des del Tractat dels Pirineus la frontera política entre dos estats. Després tornaré a parlar de Monistrol i de les *Clausurae Hispaniae*.

Com que un altre document de la fi del segle ix (a. 897, doc. 151) recorda encara més fets d'època romana, no resisteixo la temptació de comentar-los. Desitjaria que el lector tragués algun profit de la digressió que segueix. És ben sabut que damunt la ciutat ibèrica d'*Illiberis*, ja decadent, s'hi construï, al segle iv, els *castrum* i *oppidum Helenae*, és a dir, una petita ciutat amb fortificació militar. El nom suggereix clarament que fou la família de Constantí I el Gran a interessar-se en la transformació i a donar-li un nom nou, familiar. Només es pot explicar el canvi de nom d'*Illiberis* en el

d'*Helena*, nom de la mare de l'emperador, si la família de Constantí I tenia propietats importants a *Illiberis*. La idea, però, no devia ésser del mateix emperador, ja que, no se sap en quin moment, Constantí havia canviat el nom de la ciutat de *Drepanum*, a Bitínia de l'Àsia Menor, pel de la seva mare, *Helenopolis*; Helena hi havia nascut, i aquesta romangué la seva ciutat favorita; allà reposaven les relíquies del seu sant preferit, Lluçà d'Antioquia, mort màrtir el 312; motius pels quals Constantí visità *Helenopolis-Drepanum* poc abans de morir el 337. Devia fer el canvi de nom després d'haver batejat, l'any 330, *Bizantion* amb el seu propi nom, *Constantinopolis*. Però, qui i quan devia canviar el nom d'*Illiberis* en el d'*Helena*? Potser nous elements ajudaran a descobrir-ho.

Helena, la venerable mare de l'emperador Constantí I, havia estat la primera dona de Constanci I Clor, en una unió que ara se'n diria morganàtica, ja que ella era d'una família de classe baixa. Helena havia acceptat profundament el cristianisme. Per motius polítics, Constanci Clor apartà Helena i, tot i respectar-la com a mare de l'hereu Constantí, es casà amb Teodora. La nova esposa li donà tres fills i tres filles, entre les quals, Anastàsia, que retrobarem aviat.

La història recorda una altra relació familiar —aquesta vegada cruel— amb la nova ciutat d'Elna. Constant I, el segon dels fills de Constantí I, fou emperador, des de 337, sobre Itàlia, Àfrica i l'Illiri. El seu germà Constantí II li volia arrabassar Itàlia, però morí el 340 en lluita contra Constant I que, així, esdevenia emperador de tot l'Occident, incloses la Gàl·lia i Hispània. Durant un bon temps hi hagué pau bèl·lica, però no religiosa. Constantí I havia donat la llibertat de culte als cristians, influït en bona part per la mare, Helena, cristiana exemplar. Constant I es declarà també cristià catòlic, protector dels bisbes més importants de l'imperi: Atanasi d'Alexandria i Pau de Constantinoble. Per aquest motiu lluità contra l'altre dels seus germans, Constanci II emperador d'Orient, cristià, però que perseguia els bisbes que no combregaven amb el credo arrià. El 343 Constant I convocà el concili de Sàrdica on intentà de fer prevaler la fe del papa de Roma; sense poder evitar, però, que les lluites cristològiques continuessin. Fins que el 346 els dos germans emperadors pactaren cessar la lluita doctrinal.

Constant I ben aviat tingué com a adversari perillós l'usurpador Magnenci. Aquest organitzà l'any 350 a *Augustodunum*, Autun, una cacera, amb un resultat humiliant per a l'emperador. Obligat Constant a fugir, anà cap a la seva Hispània; però, abans d'arribar-hi, refugiat a Elna, fou assassinat amb traïdoria per un sicari de Magnenci. Una font antiga diu que Constant morí «en el si de la seva àvia, la qual havia donat el nom a la ciutat, amb què es complia un antic vaticini»; això només podia ésser dit allegòricament, ja que Helena, morta a *Drepanum-Helenopolis* en començar l'any 329, fou enterrada al mausoleu que Constantí s'havia fet construir a la sortida de Roma per la via Labicana, a Tor Pignataro. Em pregunto: qui sap si el vaticini de morir en el si de l'àvia podria indicar que fou Constant qui havia canviat el nom d'*Illiberis* en el d'*Helena*; i, anant més enllà, qui havia fet remoure la frontera des dels Trofeus de Pompeu a les Cluses, les *clausurae Hispaniae*, com hem vist abans. No cal detallar més entorn de la família del gran Constantí I, en la qual hi hagué més emperadors i altres familiars assassinats que morts al llit.

Una tradició local d'Elna mostrava el sepulcre de l'emperador Constant, en una urna quadrada de marbre grisenc, amb decoració frontal d'estrígils acanalats i amb el crismó constantinià al centre, en relleu, voltat d'una corona de llorer. A mitjan segle XVIII fou esquarterat (sembla que pels mateixos canonges que havien fet fondre el frontal d'argent del segle X); hom només en conservà el monograma de Crist. Així ho explicava Jean-B. F. Carrère el 1785. Ara els fragments del sarcòfag es conserven situats en el claustre de la catedral romànica: el crismó, encastat al costat de la porta del claustre i, uns altres fragments, en el mateix claustre. Dos erudits del segle XIX, Prosper Mérimée,

que acabava de publicar les notes d'un viatge pel Rosselló, i Lluís de Bonnefoy, l'epigrafista, molt bon crític, en una escèptica i amable discussió, l'any 1857, s'abstingueren prudentment de donar fe a aquella tradició que creia l'emperador Constant sebollit a Elna. Els detalls decoratius del sarcòfag paleocristià, quelcom rudes, semblen ja del segle v i, per tant, dissuadeixen de veure-hi una relíquia del nét de santa Helena.

El que he explicat fins ara serveix d'introducció a un document singular i enigmàtic contingut en el nostre diplomatarí. Pere Ponsich tres dies abans de morir (23 desembre 1999) el revisava en un treball decisiu, publicat el 2003. Aprofito a fons el que diu Ponsich, tot afegint-hi algunes hipòtesis atrevides, però congruents.

El papa Romà, de nom i de seu, en una butlla de l'any 897 (doc. 151), concedia la protecció pontifical a Riculf, bisbe de la santa Església del Rosselló (és la d'Elna, encara que no ho digui) i, per ell, a la seva Església, amb tots els béns que posseïa. Entre aquests, el papa cita explícitament *ecclesia sanctae Mariae, a quadam femina nomine Anastasia, quae et Mater vocabatur, constructa tuaeque ecclesiae subdita consistente*. Pel fet de tractar-se d'una església fundada a Elna-Helena, nom de la mare de Constantí I, hom ha pensat que Anastàsia era una altra familiar del gran emperador. En efecte, ja hem dit que una germanastra de Constantí es deia Anastàsia. Com que el nom d'Anastàsia era d'origen cristià (evocació de l'*anastasis* o resurrecció de Jesucrist), es pot creure que en la família del seu pare, Constanci I Clor, continuà la simpatia per la doctrina de Jesús que la seva primera esposa, Helena, hi havia introduït. Anastàsia havia estat casada a setze o disset anys (c. 316) amb el cèsar, o general, Bassià, un dels familiars que, acusat de traïció, Constantí féu matar. Després tornaren a casar-la amb Lluci Rani Optat que, amb els anys, arribà a procònsul de la Narbonesa.

El misteri a esclarir és el títol de *Mater* amb què, a Elna, encara a la fi del segle ix, hom recordava Anastàsia i també per què la cúria de Roma acceptava aquest record excepcional. Hom es podria preguntar: "Mare" de qui? o de què? En la butlla s'afirma que Anastàsia, la "Mare", havia construït l'església de Santa Maria, i que aquesta continuava sotmesa a la catedral de Rosselló. La catedral apareix titulada de Santa Eulàlia des de 861 (doc. 53). Ja he dit abans que Helena i Anastàsia tenien en comú que el fill de l'una, Constantí, era germanastre de l'altra. És, doncs, més que probable que entre elles dues hi hagués una relació d'amistat basada no sols en el respecte per la persona que les unia, sinó potser encara més per la fe cristiana que ambdues professaven. Que Anastàsia hagués fet construir l'església de Santa Maria faria creure amb tota versemblança que havia viscut en la població que portava el nom, per a ella venerable, d'Helena; i qui sap si ella mateixa havia influït en el canvi de nom de l'*oppidum Helenae*. Amb aquests supòsits, tampoc no podria sorprendre gaire que Constant, el nebot d'Anastàsia, anés a refugiar-se al seu costat, a la mateixa residència imperial, on tràgicament havia de morir. Sembla difícil de rebutjar un lligam tan estret de Constant i Anastàsia amb Elna. Entre parèntesis, cal lamentar que les restes de l'església de Santa Maria, esmentada encara en altres documents de 922 (doc. 197), de 934 (doc. 236) i de 1042, hagin estat arrasades fa pocs anys. Tot i que les excavacions, més recents encara, fetes per Roger Grau, en el lloc dit significativament 'Constantina', hagin aportat nous vestigis d'època romana que permeten de contrastar aquest seguit d'hipòtesis suggestives.

Per a entendre l'itinerari final de Constant, tenint en compte el que acabo d'explicar, és preferible de girar la mirada cap a l'altra banda del Pirineu, «*ultra*» *Clausuras Hispaniae*, al municipi de Constantí, on hi ha l'impressionant mausoleu romà de Centcelles. Entre les diverses interpretacions que hom n'ha fet, reprenç l'opinió de Helmut Schlunk (1961), suficientment reforçada per l'arqueo-

logia i la iconografia dels seus mosaics i pintures: el mausoleu podria ésser el monument funerari de Constant I, mort violentament, com s'ha dit, a Elna; d'aquesta ciutat hauria estat transportat a Centcelles per la seva tia Anastàsia. És possible de reunir una colla de circumstàncies que hi convergeixen. No oblidem: 1) Que Constant imperava a Hispània, on devia haver recuperat els béns imperials del seu pare Constantí. 2) Que el municipi de Constantí, ran de l'antiga capital imperial, Tarragona, conserva un topònim tan obertament significatiu, que fa pràcticament impossible de no veure en Centcelles una propietat relacionada directament amb el Gran emperador. 3) Que el trasllat fúnebre es devia haver fet des d'Elna, població relacionada directament amb la família imperial (recordeu el nom d'*Helena* i la fundació d'una església construïda per Anastàsia, tia de Constant), a un altre fundus imperial de la mateixa família com seria Centcelles, en el *vico Constantini*. 4) Que aquell mausoleu, un cop remodelat, prengué la forma interior rodona del mausoleu d'Helena, a Roma, i de la cúpula del mausoleu de l'emperador Galeri (†311), a Tessalònica, ajudaria a confirmar que uns tècnics imperials el van afaïonar. 5) Que la decoració funerària de Centcelles, a més d'una sumptuositat imperial, és totalment conforme al cànon figuratiu paleocristià de l'època constantiniana.

Per tot això, després d'algunes hipòtesis contradictòries proposades per altres, jo suggereixo de donar-hi una nova interpretació: en el mosaic central de la cúpula —el de la batuda de caça— hi hauria un record de la infausta cacera que obligà l'emperador Constant a fugir d'Autun i que, a Elna, en morí de les conseqüències. Afegim-hi que la cara barbuda de la figura central del cercle inferior, alçant la mirada vers el Bon Pastor, figurat en el segon cercle, seria un retrat realista de Constant, com ja proposava Schlunk. En el cercle superior del mosaic, entre les figures sedents, els quatre nobles personatges representats serien Constant, amb una gerra, i Helena, amb un mocador, i l'altra parella, Anastàsia amb joies, i Rani Optat, el seu segon marit, procònsul erudit, amb un volum obert, assassinat també el 337. Un altre retrat, en una pintura en la part superior del mur, podria ésser el d'Helena, si no era més aviat el d'Anastàsia enjoiada. Helena ja havia estat possiblement representada en els frescos del palau de Trèveris, contruït pel seu fill Constantí I. Que valgui el que es vulgui aquest seguit d'hipòtesis fonamentades en fets; en tot cas, no em semblen pas menystenibles.

El culte de santa Helena i de la Santa Creu que la pietat de l'Església havia unit en la troballa de la creu de Jesús atribuïda a la santa emperadriu —bonica llegenda apareguda abans de la fi del segle iv—, devia haver penetrat a Elna des de ben antic, encara que no consti en la documentació recollida en el diplomatarí. Malgrat això, creuria que aquella devoció es pot demostrar indirectament amb dos testimonis publicats aquí mateix. Fins i tot no em sembla que es pugui dubtar que havia traspassat «*ultra*» *Clausuras Hispaniae* probablement ja abans de finir el segle ix. D'una banda, a la muntanya de Rodes, a l'Empordà, hi queden encara les restes notables de l'església de Santa Creu i de Santa Helena, edifici que a mi em sembla posterior a la meitat del segle x. La hipòtesi més plausible és que fos construïda, amb aquesta advocació, per obra de l'abat Hildesind (944-991), el fill de Tassi, fundador de Sant Pere de Rodes. És bo de recordar que Hildesind regia ensems el bisbat d'Elna de 979 a 991.

D'altra banda, com que estirant el fil apareix la troca, a través de santa Helena intentaré d'esbrinar quin era el *Monasterium* situat al Maresme del comtat de Barcelona que, el dia de la dedicació de la seva catedral, el setembre de 917, el bisbe Elmerad d'Elna donà a Déu i a Santa Eulàlia, patrona de la catedral (doc. 191). En la documentació del comtat de Barcelona, i justament situats en el Maresme, apareixen dos Monistrols. L'un, citat entre Badalona, Alella i Tiana, ara és del terme de Montgat; la seva capella porta, des del segle xi, el nom de Sant Martí. L'altre Monistrol, també del Maresme, es troba dins l'antic terme d'Agell; els documents el situen prop de Premià i d'Argentoana; ara és del terme de Cabrera. Allò que fa inclinar la balança a favor d'aquesta segona localització

és la persistència a Agell d'una capella dedicada a Santa Helena. I és que aquest Monistrol ja consta des del 942 (doc. 268) com a possessió dels bisbes d'Elna, i apareix al costat d'Agell, des del 950, en documents de Barcelona. Una trentena d'anys més tard, el 974, el bisbe d'Elna, Sunyer, amb el seu pare, el comte Gausfred, feren una donació fonamental a Sant Pere de Rodes i al seu abat Hildesind (doc. 477, que remet a CC V, doc. 420); donació que aquest darrer féu confirmar, ampliada, aquell mateix any 974, pel papa Benet VI (ibídem, doc. 421) i tornada a confirmar per Joan XV (ibídem, doc. 523) el 990. En totes dues butlles ja consta la propietat d'Agell, al Maresme del comtat de Barcelona. Sembla evident, doncs, que l'expansió per Catalunya del culte de santa Helena procedia d'Elna a través del monestir de Sant Pere de Rodes.

Encara ens podríem fer una darrera pregunta: qui sap si tenia res a veure el títol de *Anastasia Mater* amb la intitulació atribuïda tan sovint, i ja des del segle ix, a la catedral d'Elna: *Ecclesiae sanctae Eulaliae virginis et martira Christi, Matrem et caput omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium necnon et Vallis Aspiranae*. La fórmula, però, és tan ampul·losa que més aviat sembla treta d'un ús curial romà; de fet, no es troba referida a cap altra catedral de les diòcesis veïnes.

M'ha semblat oportú d'aportar aquests detalls entorn d'uns episodis que, a causa de la concisió amb què són alludits en els nostres documents altmedievals del Rosselló, serien de molt difícil comprensió per als lectors i fins per als investigadors actuals.**

Illiberis havia deixat d'ésser la ciutat opulenta del temps ibèric i havia passat a *castrum* i *oppidum* d'Helena des de la seva refundació constantiniana, tal com s'ha constatat. Excepte, potser, durant el període de la seu episcopal visigoda (segles vi i vii) *Elena* hauria estat anomenada ciutat. Durant el curt període de la dominació àrab, c. 725-759, la vida ciutadana devia decaure força: hi hagué una evident *diminutio capitis*, ja que constantment se l'anomenà *vicus* o *suburbio* (bastants documents des de 858), o *villa Elna* (a. 949, doc. 319), *in villa vico Elena* (a. 960, doc. 407; PONSICH, *Catalunya Romànica*, vol. XIV, *El Rosselló*, pàg. 196) i, després, comtat.

El lligam entre períodes tan llunyans com el romà, el visigot, l'àrab i el carolingi es deu trobar en un document de l'any 840/841 (doc. 23). S'hi esmenta el vilar Faulià, topònim d'època romana. És molt probable, segons es desprèn del text, que fos en mans d'una família de notables des de temps immemorial, ja que quinze d'entre ells recorden posseir-lo de llurs parents i avis almenys des del *tempore quod regnavit Aumar ibn Aumar regente Narbona*. El valí àrab Omar ibn Omar governà de Narbona fins a Tortosa (doncs, també, Elna, Girona, Barcelona i Tarragona) entre 747 i 756 (ABADAL, CC I, pàg. 31, nota 73, on escriu *Paulià*). Aquest és un altre document d'interès històric fora de sèrie. Elna devia ésser deslliurada pels francs vers 759 juntament amb Narbona. Començava una altra època.

L'entrada dels carolingis allà on serà Catalunya es pot seguir bé per terres del Rosselló i del Conflent amb la documentació oferta en aquest volum (MUNDÓ, 2001). La presència de reis i de tropes des de finals del segle viii fins a l'any 801 de pas cap a la recuperació de Barcelona és testimoniada per alguns topònims molt significatius. Aquí caldria fer-se una reflexió important: en els nostres comtats orientals i centrals, qualsevol topònim dels segles ix i x que inclogui *regis*, 'del rei', ha d'ésser del període dels sobirans carolingis; qualsevol altra interpretació seria un anacronisme, ja que fins a la fi del segle xii no tinguérem rei propi. Ara bé: la recuperació cristiana d'Hispania havia començat en temps de Carlemany. Quan Girona es lliura al rei Carlemany el 785 és per decisió dels caps de la ciutat i regió en un moment de feblesa dels dominadors sarraïns, no pas perquè Carlemany hi anés personalment a alliberar-los, com voldria la llegenda posterior. El primer rei que hi

arribà fou el seu fill Lluís el Piadós, que ho era d'Aquitània. De les seves campanyes bèl·liques consta bé la començada l'any 800, en què el rei Lluís hagué de passar de llarg de Barcelona sense poder entrar-hi. Per on havia entrat a la Península? Si proposo que potser venia de Tolosa i Carcassona, Limós, Quillan fins a Formiguera, és perquè molt a prop, a ponent d'aquesta població, el comte Sunifré de Cerdanya hi esmenta el *Campo regis* (a. 966, doc. 443, que remet a CC V, doc. 374), ara 'Camporrells', escrit Camporells i pronunciat 'Camporeis' pels habitants de l'entorn. Per acabar-ho d'adobar, Camporrells té el pas cap al sud tancat per les serralades de 'Mauri' i dels 'Alarbs', i només té sortida cap a Formiguera. És possible que les tropes de Lluís hi descansessin durant un hivern, si no més, altrament no hi hauria quedat el record reial. Així, el rei devia romandre llargament, amb tropes de reserva, en terres, per extensió, rosselloneses. L'altre topònim indicatiu que la campanya no havia estat fàcil és el de *Pugna Franchorum*, que una colla de documents comtals i episcopals (a. 936, doc. 240; a. 946, doc. 292 i a. 957, doc. 368: *Puja Francor*; però sobretot en CC V: a. 904, doc. 116; a. 957, doc. 319 i a. 964, doc. 359: *Pugna Franchorum*, més dos documents del mateix dia 12 de juny i any 964: doc. 360 —pergamí original— i doc. 361: *Pugna Francore*) situen en un altiplà entorn del coll d'Ares, dit encara avui dia 'Pujafrancó' i 'Puig Francor'. És evident que la memòria d'una lluita entre francs i moros no s'havia esborrat d'entre les principals famílies descendents dels dominadors carolingis (MUNDÓ, 2001, pàgs. 69-71).

L'intent del 801, conduït també pel rei Lluís, era comanat pels seus comtes àulics, entre ells el duc sant Guillem de Tolosa, Bigó cunyat del rei Lluís, Rostany comte de Girona i Berà comte de Rosselló i Conflent. A aquest darrer el rei Lluís, que plantà la seva tenda reial al pla de Barcelona, encomanà el darrer assalt; i Berà fou el qui, de fet, entrà a la ciutat de Barcelona el Dissabte Sant de l'any 801. Com a recompensa Carlemany va nomenar Berà comte de Barcelona, el primer d'aquest títol (ABADAL, CC I, pàgs. 183-216 i 225-267).

Per on havia passat durant la campanya del 801 el gros de l'exèrcit reial? De les vies conegudes la de més renom i més ben documentada és sens dubte la *via Francisca* (MUNDÓ, 2001). Els primers documents que en parlen són justament del Rosselló. La *Francisca* sortia de la *via Domitia* (la que anava cap al Pirineu a empalmar amb la *via Augusta* d'Hispania) a la villa de Paçà (a. 876, doc. 95), pujava per la vall del Conflent i travessava els alos del monestir de Cuixà entre la Tet i el Lliterà (a. 865, doc. 56), per Codalet i Taurinyà pel costat del Canigó (a. 958, doc. 383), passava pel gran alou d'Eixalada (a. 902, doc. 169; i els docs. 416 i 417 de l'any 961, més un de refet posteriorment, a. '962', doc. fals VIII); la *via Francisca* arribava fins *in portu Inforcatos*, Sant Pere dels Forcats que aleshores ja es considerava com de la Cerdanya (a. '885', però, millor [877], doc. 107). La *via Francisca* continuava per la Cerdanya, la collada de Toses, el Ripollès, Osona, Montseny, el Vallès, fins a Barcelona; i encara més avall, fins a l'Arc de Berà davant de Tarragona. Les fonts literàries diuen que Berà havia assetjat altres vegades Barcelona; que per experiència sabia el perill que corrien les tropes que s'avençaven a circular per les vies properes a la costa, a causa de les incursions dels moros que n'obtenien botí i se l'enduien navegant des del port de Barcelona. Devia ésser Berà qui cautament decidí de passar per vies interiors. Com a comte de Rosselló i gran propietari de la vall del Conflent coneixia els camins més protegits de l'interior. Per això es devia decidir a passar pel Conflent i travessar l'alou d'Eixalada, propietat seva i dels seus descendents (a. 844, docs. 34 i 35; a. 868, doc. 60). Per aquest motiu de campanya guerrera es digué 'via dels Francs'. També és prou significatiu que el final de la via recorreguda per ell acabés amb l'arc romà de Lluçí Licini Sura. Si des d'aleshores porta el nom de Berà és perquè ell el va fortificar junt amb tota la subcomarca del Beranès, amb Roda de Berà, Castell de Berà, Torre de Berà (amagat sota l'erroni Torredembarra) i ermita de Berà.

La clerecia i el monaquisme tenien molta influència en el poble, i també en la noblesa sens dubte, perquè, a més del coneixement de la doctrina cristiana, els transmetien aquell grau de cultura superior que posseïen. Els documents donen a entendre que alguns d'ells tenien una formació familiaritzada amb els clàssics, no només fonamentada en l'ús de glossaris bilingües (grec-llatí) i trilingües (hebreu-grec-llatí), que els permetia de citar mots i frases en aquelles llengües. Un d'aquests erudits devia ésser l'ardiaca Llop de Tolosa: quan el 969 (doc. 456) féu una donació a Garí, abat dels monestirs de Cuixà i de Lesat, prop de Tolosa, diu que ho fa *qualiter possem 'vada tetri Acherontis' inlaesus transmeare*, a fi que pugui travessar indemne el 'riu tètric d'Aqueront', frase que hom diria manllevada a Virgili.

Aquest abat Garí era un altre dels erudits del cercle clerical llenguadocià-català. Un dia del 978 (doc. 506) que es trobava celebrant un solemne acte litúrgic a Sant Hilari de Carcassona, monestir del qual també era abat, volgué lluir una certa cultura hellenística i en esmentar el monestir de Cuixà diu: *a radicibus Pyrenei montis exque 'arcisterio [= asceterium] Coxiano agii strationis Urani' constructum...*, del 'monestir del Sant guerrier celestial' construït a les arrels de la muntanya del Pirineu; bella manera d'alludir sant Miquel, patró de la casa. L'abat Garí surt sovint en el diplomatar. Ell rebé cartes de papes i reis per a les seves missions internacionals. La vida el portà a Venècia d'on, d'amagat, s'endugué el dux Pere Orsèol, amb uns companys de la noblesa, a fer penitència al seu monestir de Cuixà. Trobarem Orsèol ben aviat.

L'exponent, però, més rellevant d'aquesta tendència a l'erudició literària, sovint artificiosa, fou Miró Bonfill. M'hi esplaiaré una mica més donada la importància que tingué en la vida eclesiàstica, civil i cultural del país, que es reflecteix en les pàgines d'aquest diplomatar. Miró, nat vers 920, era levita o subdiaca de Girona des de 941, el 965 esdevé comte de Besalú, fou elegit bisbe de Girona el 971 i ho fou fins a la mort, el 984. Se suposa, amb raó, que el clergue i futur bisbe havia estudiat a Ripoll, monestir protegit per la seva família comtal i panteó familiar. El seu llenguatge, ple de frases versificades en hexàmetres de ritme accentual (no pas mètric clàssic), o bé que segueix les normes del cursus rítmic, ple de mots insòlits o d'aparença exòtica, s'aparta sovint del llatí dels formularis en ús i fins del llatí bíblic i litúrgic en què els eclesiàstics pregaven cada dia. Mots extrets sovint de glossaris, com s'ha advertit, que deixaven bocabadats els seus lectors contemporanis, i que dificulten igualment la comprensió dels investigadors moderns. Miró fou el redactor de la majoria dels documents notariais dels actes als quals va assistir. El més antic que conec redactat per ell sembla de l'any 947 (doc. 297). El segueix, potser, la làpida sepulcral de Tassi, el fundador de Sant Pere de Rodes (†955), que, a més d'alguns mots preferits per Miró —porten el seu segell *antro, cliens, ter quaternis, bis semis*—, és tota en versos hexàmetres. Si reproduïxo l'epitafi sencer és perquè, fa anys (1965), havia dubtat, estultament, de l'autenticitat dels versos tres, quatre i cinc; per bé que, més tard, ho vaig retractar (1998):

*Dépositus hic Tassius ántro córporis mémbra
álti; nóbilibus cliens, en, ille iacéntem!
Quí auxiliánte Deó, hanc áulam eréxit,
sédem Rómanám adiút, et decrétum accépit;
Fráncorúm regém petibít et precéptum adiúnxit.
Défuit ísdem célestis mistéria Vérbi
ánnorúm nongéntorúm quinquagíntaque quínque
tér quatérnis bís quoque sémis índicióné présente
súb sextó kaléndas fébruárii ménse.
Ómnes oráte Deúm ut álmum sístat in évum./ Amen.*

L'exuberància lingüística Miró la concentrava especialment en el protocol inicial i en l'escatol cronològic dels documents. Un bon exemple el tenim dins aquest diplomatarí en l'acta de dedicació de l'església de Cuixà del 30 de setembre de '974' [975] (doc. 485), redactada per Miró, un dels set bisbes consagrants. En començar l'acta ja ofereix una mostra de versos hexàmetres i pentàmetres accentuals.

Exemples d'hexàmetres i de pentàmetres:

...
ineffábiliter calcáta móрте resúrgens
éxuviás atrí raptás de fáuce profúndi
évehit éxcelsúm quicquíd suscepit ab ímis
 ...
Cóxanúm dudúm voluít vocitáre vetústas (hex. antic)
gázis támen fécit illum nón mediócrem
 ...
lúcidúm affatím vibráre sátagit cósmum
 ...
ángustó fabricáta fúerat máchina gíro
quód neque túnc poterát / plébs veneránda capí (pent.)
 ...
ássidue in priscó peragéns ceremónia témplo
dónec ríte sequéns / cónsumarétur opús (pent.)
 ...
dígnum óperis súi fructúm migrávit ad Christum,
cuius] ómnipoténs suis non réddat débíta cúlpis
ómnipoténs Patér et víte crimína tóllat.
 ...

Exemples de cursus:

planus: ...documéntis imbúta. ...constrúeret témplum.
 tardus: ...famularéntur obséquíis. ...expectáre cérnitur prémium.
 velox: ...remedium venié tribuít conferénti. ...damnum ríte preparát fraudatóri.
 trispondaicus: ...sustentaréntur áliméntis. ...adiuváre sátagérunt.

Per a constatar fins on arribava la dèria de Miró Bonfill pel preciosisme literari, vegeu com recorria sovint a la ben coneguda *variatio sermonis*. Ell mateix i els altres sis bisbes assistents a l'acte de Cuixà són anomenats *episcopus*, *pontifex*, *antistes*, *praesul*, *pastor*, *opilio* ('pastor d'ovelles')!

Malgrat tot, es resistia a escriure paraules malsonants, encara que fossin topònims popularment admesos. Aquest era el cas d'un termenal de Sant Pere de Rodes que tothom coneixia pel pic 'Carall' i que, el gener de l'any 974 (doc. 477, que remet a CC V, doc. 420), Miró diu explícitament que no gosa anomenar-lo per deshonest i deforme. Per això, en l'esborrany de la butlla que va ésser enviat immediatament al papa Benet VI abans de l'abril de 974 (doc. 481, editat a CC V, doc. 421) perquè confirmés els terrenals del predi monacal, tampoc no hi figurava el malnom. En canvi, aquest es podia llegir en l'esborrany del precepte del rei Lotari del 982 (doc. 554, editat a CC II, pàg. 242) i en el de la butlla del papa Joan XV del 990 (doc. 594, que remet a CC V, doc. 523), on amb-

dós escriuen tranquil·lament *Caralio*. Però aquests eren documents demanats per Hildesind ja com a bisbe d'Elna i abat de Rodes i no pas per Miró Bonfill de Girona.

Pel que fa al recargolament lèxic, comenceu a llegir l'acta de Cuixà i intenteu d'entendre a primer cop d'ull mots com *salvator* 'erpigena', 'atri' *profundi*, 'bissenos' *viros*, 'quadrifido in clismate', 'te-archia', 'chorea' *Christi*, 'tridica' atque 'unidica', 'farta' *horrea*, *universa* 'climata', que apareixen en les deu primeres línies del text.

La fórmula de l'escatocol ofereix una veritable dificultat, com han constatat tots els qui l'han abordat: *Acta est igitur haec scriptura vel dedicatio retro kalendarum mensis octobris, elapsis dominice trabeationis annis bis novenis iubiuleis lustrisque trizenis, inditione terna, anno bis deno Leutario Franchorum rege presidente regno*; de manera que, deixant com a insoluble l'any de l'encarnació, només s'ha donat valor a la indicció, 975, i a l'any del rei franc, reduït a 974; finalment, s'havia preferit aquest darrer, 974, com a l'any de l'acta de Cuixà.

Abans d'intentar trobar una explicació a aquesta formulació tan enrevessada, em sembla útil algun aclariment. Miró, tan precís sempre en el càlcul dels dies del mes, (com es constata en els altres documents que va redactar), amb l'ús del mot *retro* només podia indicar un dia concret: el dia immediat anterior al primer de les calendes d'octubre, el *pridie*, és a dir el 30 de setembre, i no pas un qualsevol dels dies anteriors.

Trabeatio venia de *trabs*, *trabis*, 'biga, tronc, arbre', referit al de la creu: seria, doncs, en principi, l'any de la 'crucifixió' o de la passió del Senyor; però Miró, en altres documents, intercanvia *trabeatio* amb *incarnatio*, *humanatio* *Dominica*; vol dir, doncs, que *trabeatio* equivalia, per a ell, a 'encarnació'.

La fórmula numèrica que segueix només es comprèn si Miró havia après a comptar amb l'àbac. Per a demostrar-ho, no es pot oblidar que Miró havia conviscut a Girona en bona amistat amb l'ardiac Ató, després bisbe de Vic. És ben sabut que el monjo Gerbert d'Orlhac, entre els anys 968 i 970 (dates d'ORDEIG, 1999) fou posat sota el mestratge d'Ató perquè aquest tenia fama de saber molt de matemàtiques. D'altra banda, l'amistat i també el mestratge de Miró Bonfill sobre Gerbert es pot demostrar no solament en el fet que les firmes d'ambdós encara es veuen en un llindar de la catedral d'Elna, gravades durant una visita que forçosament havia d'ésser de cap aquells anys, sinó sobretot per la carta que el 984 li escrivia Gerbert demanant-li el llibre del savi Josep sobre 'la multiplicació i divisió dels nombres'. Miró acabava de morir i no pogué llegir la carta; però, és evident que el record que en tenia Gerbert, de persona que sabia matemàtiques, justifica que li demanés un llibre sobre la matèria.

Continuem. Encara, és important de recordar que el jubileu bíblic era de 50 anys i que el lustre era la purificació que els censurs romans feien cada 5 anys. Ara tenim tots els elements per a fer, amb l'àbac, el càlcul de la datació del document solemne de Cuixà: $(2 \times 9 \times 50) + (5 \times 30)$, doncs, $900 + 150$, que sumen 1050 anys. Ara bé, la desviació de 75 anys de massa és inconciliable amb la vida del bisbe de Girona (†984). M'atreveixo a proposar una explicació. És possible que Miró, fent-se un embolic, escrivís *lustris tricenis* en comptes de *lustris quindecies*: $5 \times 15 = 75$, en total, doncs, 975, any que seria més correcte. Ho confirmaria la data que es dedueix de la indicció *terna* 'tercera', aquesta sí, corresponent al 975. Quant als anys del rei Lotari, *bis denos* serien $2 \times 10 = 20$. Com que es diu que Lotari va començar a regnar a la mort del seu pare, el 10 de setembre de 954, l'any 20 correspondria al 974; però d'altres creiem que començà el primer de maig de 955, i aleshores el dia 30 de setembre del seu any 20 estaria dins el 975. Com que Miró parla sempre de *trabeatio*, *incarnatio*, *humanatio*, és a dir, la concepció de Jesús el 25 de març, segons l'estil pisà, que anticipa d'un any (ORDEIG, 1994, ho accepta justament per a alguna altra datació), confirmaria que el 30 de setembre seria ja del 975. No veig cap altra explicació per a desentrellar aquest problema. Que la correcció

suposaria retardar l'acte solemne de la dedicació de Cuixà del 974 al 975, és una conclusió acceptable que no contradiu la presència de cap dels personatges presents a l'acte. L'amable lector em perdonarà tant de tecnicisme. Els avesats al tracte amb documents de l'època, a aplicar el cursus rítmic a la crítica textual, i a les complicacions de la cronologia dels reis francs a Catalunya, seran més comprensius amb qui fa anys que hi dona voltes. Malgrat tot, en aquest diplomatarí s'ha deixat el document 485 en el lloc de la data tradicional de 974, però, afegint-hi la correcció [975], i amb una referència entre els documents 489 i 490.

Ara bé, amb aquesta datació de l'acte de Cuixà, a causa del suposat error del *trizenis* pel *quindécies*, no n'hi ha hagut prou per a demostrar que Miró Bonfill sabia fer funcionar l'àbac. Abans de donar-ne una prova definitiva, crec convenient encara d'adduir l'acte de dedicació de Ripoll del 15 de novembre de 977 (doc. 503, editat a CC IV, doc. 1242), també redactada per Miró. D'una banda, perquè porta la seva firma literària —alguns versos hexàmetres, l'ús fàcil del cursus rítmic, paraules poc o gens comunes, la *variatio sermonis* en la nomenclatura episcopal (aquí també hi ha els mots *opilio*, *praesul*, *episcopus*, *pontifex*, *antistes*, *pastor*)— i de l'altra, perquè la fórmula de datació és molt precisa i també ofereix algunes característiques curioses dignes d'ésser comentades: *Solari igitur tramite ab incarnatione Herili DCCCCLXXVII, era millesima XV, indicione V, XVII kalendarum decembrium*. El *trames solaris* és el 'trànsit solar anual' de l'any 977 de la *incarnatione Herili*, ço és, del Senyor; l'era hispànica de 1015 anys que, trets els 38 anys avançats, es redueix a 977; i la indicció cinquena que també és correcta per a l'any 977.

La prova definitiva de l'àbac l'havia donada Miró Bonfill l'any anterior. S'ha conservat, escapçada, l'acte d'elecció de l'abat Dodó de Sant Pere de Besalú (no de Camprodon, com es deia), del 25 de febrer de l'any 976 (CC V, doc. 433), redactada per ell en primera persona. Com no podia ésser altrament, s'hi troben restes d'algun hexàmetre, mots molt rars; ell, únic bisbe present, s'anomena *presul* i *episcopus*; i acaba amb una fórmula cronològica extremament rica que diu així: *Exarata est igitur haec adclaminationis scedula elapsis dominicae Humanationis annis ter senis quinquagenis, ebdeque denis, ter binisque, indicione tetra, die bis terna kalendarum martiarum, anno tetrapento dipondio Leuthario Francorum rege obtinente regno*. Anem a pams: la *Humanatio dominica*, és l'encarnació, quan 'el Senyor es féu home'; les fórmules aritmètiques expressades en nombres són: $(3 \times 6 \times 50) + (7 \times 10) + (3 \times 2)$, doncs, $900 + 70 + 6$ que fan 976 anys; la indicció *tetra*, 4, fou efectivament la de l'any 976; el dia $2 \times 3 = 6$ de les calendes de març, en aquell any que era bixest, s'escaigué el 25 de febrer; l'any $(4 \times 5) + 2 = 20 + 2 = 22$ del rei Lotari, que posseïa el regne dels francs, correspongué efectivament al 976. Miró Bonfill, en la més extensa i complicada de les cronologies que se li coneixen, sortia bé de l'examen de càlcul amb l'àbac.

Miró Bonfill devia fer amistat amb Pere Orsèol, el dux de Venècia que, a través de Garí de Cuixà, es féu ermità penitent a Cuixà fins a la mort (978-988) i que, més tard, fou santificat per l'abat i bisbe Oliba el 1035. Pot sorprendre que en tot el diplomatarí present no es parli de Pere Orsèol. Allò que sabem de la seva vida i mort s'ha extret de fonts narratives, tant de contemporànies com de la tradició de Cuixà. Qui estava molt relacionat amb Orsèol, que l'acollí en els seus dominis i el tractà sovint, fou Oliba el 'Cabreta', comte de Besalú, de Cerdanya, de Berga i de bona part del Vallespir, el qual era un personatge arrauzat, per bé i per mal. El comte Roger de Carcassona es queixava sovint de les malvestats que Oliba perpetrava envaint les seves terres del Perapertusès i del Donasà i maltractant els seus súbdits; de manera que Roger no tingué més remei que plantar-li cara amb els seus guerrers (ORDEIG, 1994). En la lluita, Roger cregué tenir una visió: Hilari, el sant de Carcassona, anava davant les seves tropes contra les d'Oliba Cabreta (a. 981, doc. 535). I és que les visions celestials en moments de batalla havien esdevingut un tòpic. Des que Constantí veié en el cel

l'anagrama de Crist que el faria vencedor, les aparicions meravelloses han suggestionat els cronistes; com la Creu apareguda al cel durant la suposada conquesta de Girona per Carlemany; com les de l'apòstol sant Jaume, muntat en un cavall blanc, ajudant Ramir I d'Astúries en la llegendària batalla de Clavijo, o lluitant contra Abd-ar-Rahman III, que el 996 volia destruir el sepulcre del sant.

Miró Bonfill pertanyia a la família comtal de Cerdanya i Besalú. Els seus nebots, els fills d'Oliba, renomemat 'Cabreta', i d'Ermengars, entre ells el més endavant cèlebre abat i bisbe Oliba, comencen a moure's entre els documents publicats. Apareixen en l'acte de consagració de Prats de Molló pel bisbe Hildesind d'Elna entre 979 i 988 (doc. 583); hi eren: el pare, Oliba, la mare, Ermengars, i els fills grans Bernat, Guifré i Oliba; no hi eren els més petits: la germana Adelaida i Berenguer. El trasbals en la família vingué ben aviat: el pare, Oliba, convençut per Romuald i Orsèol, se n'anà a Montecassino a fer penitència, acompanyat de sant Romuald i dels venecians, servidors d'Orsèol, que encara quedaven a Cuixà. Els tres germans grans esdevenien comtes en els diversos dominis del pare; la mare i el fill Oliba regien el comtat de Berga amb el territori de Ripoll; la germana es casava amb Joan Oriol, i el petit esdevenia bisbe d'Elna. Fou l'any 1000 (doc. 647) que els germans Guifré i Oliba, comtes, i Berenguer, bisbe, feien de testimonis en la donació que el germà gran, Bernat de Besalú, feia a Cuixà del monestir de Sant Pau de Monisat en el Fenollet. La seqüència vital de la família, però, omple una bona part del segle següent.

Hi devia haver més d'una irregularitat canònica, d'altra banda freqüent, en el clergat d'aquells temps, sovint de família noble. En surten alguns casos curiosos. En els inicis de Cuixà, entre 874 i 875 (doc. 88), apareix un *Enricus monachus et uxor sua Ragesinda*. La noble El·ló i la seva filla Enquília parlen del seu pare difunt, Oliba, al qual li havien arribat béns de *pat<e>rem suum Radulfo episcopo* (a. 954, doc. 345 que remet a CC IV, doc. 714); Radulf, lliurat de primer pel seu pare el comte Guifré el Pilós com a monjo a Ripoll, en sortir-ne, fou pare d'Olibà i Sunifred, abans d'esdevenir bisbe d'Urgell. Un altre Sunifred levita, en fer testament, deixava béns al seu fill *Ardmanno* > Arimany i, amb insistència, a la mare d'aquest, sense dir-ne el nom; però que n'excloués expressament Centull amb fills i filles *quia nullam rationem in eos non habeo* (a. 967, doc. 448). S'hi endevina algun embolic de família, difícil de precisar, perquè no volgués tenir-hi res a veure. Pocs anys després un prevere Olibà actuava amb el seu fill, de nom Miró (a. 985, doc. 588).

Hauria hagut de tractar amb deteniment especial l'antroponímia específica d'aquests comtats, com vam fer en els volums IV i V de *Catalunya carolíngia*. Me n'he desdit perquè, en realitat, una bona part de formes nominals ja quedava resolta amb l'aplicació dels criteris establerts anteriorment; però, també, per una recensió molt llarga i meditada que el professor Jesús Alturo (*Estudios Romanícs*, XXVII, pàgs. 289-297) ha dedicat als susdits volums IV i V de l'obra, amb accent especial en la metodologia seguida en la transliteració dels antropònims (sense que calgui acceptar totes les seves propostes, és clar); i, a més, en espera, encara, que els meus col·legues de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans es pronuncïin i ens ajudin en una tasca tan delicada, com vaig reclamant des del volum IV d'aquesta obra. Això no obstant, sí que hem intervingut en una seixantena de noms per adaptar-los a les normes exposades en els volums anteriors.

El que faré és indicar, més que solucions, curiositats que també apareixen en aquests comtats septentrionals de Catalunya. Aquest és el cas de *Gonteiocus* > 'Contijoc' (des de l'any 874, doc. 81, a l'any 955, doc. 348), passant per diverses variants gràfiques: *Gonteiogus*, *Guintiocus*, *Gontegoco*, *Gontilego*, *Gunticius*, *Intiocus*, *Indiocus*, nom ja conegut en altres comtats. Al costat d'un *Faricintus* (a. 885, doc. 136 = *Ferrocinctus* d'altres comtats), hi apareix un cap de família *Godefortus* (a. 858, doc. 49; a.

962, doc. 425), un testimoni i jutge *Unifortes* (a. 879, doc. 120 – a. 901, doc. 164) i un prevere *Fortissimus* (a. 900, doc. 162 – a. 934, doc. 238).

L'índex forneix força més casos de noms influïts per la religiositat dels pares, familiars i amics: *Sanctus* prevere i escriba (a. 869, doc. 66; a. 875, doc. 92; a. 879, doc. 121); *Christianus* sacerdot, *Eterna* germana i actora d'un document, un *Servedei*, *Felecessemas* (*Felicissima*) mare de diverses filles, *Bonissimus* testimoni; un *Petroni baptisati*. Tres, que s'anomenen *laicus*, firmen després de quaranta monjos de Cuixà (a. 991, doc. 604). Altres curiositats apareixen de tant en tant: qui eren *Attz Acindecxi* (a. 898, doc. 155) i *Iaznail Achindexi* (a. 944, doc. 275), que per les dates podrien ésser pare i fill, probablement àrabs?

Sens dubte indiquen origen de corònim antic *Spanla*, *Spanila* que una vegada firma *Ispanula* (a. 879, doc. 120); la *Villa Alamannis* sobre Elna (a. 897, doc. 151); la *Villa Gotorum* prop de Perpinyà, era dita Malloles (a. 902, doc. 169). Provenen de dies de la setmana: *Venrellus* (a. 902, doc. 166) i, probable, *Benerelli* (a. 845, doc. 37) > 'Vendrell'.

Alguns dobles noms són curiosos i enigmàtics, com l'*Eumenius presbiter qui ad comertium vocor Sindila* (a. 875, doc. 95); ho és també que el riu Tec tingués dos noms, segons consta en la butlla del papa Joan XIII del 968 (doc. 455), a favor del monestir d'Arles: *iuxta rippam fluminis Theci quod vulgari nomine nuncupatur [...]*; decep el forat que no ens permet de saber-ne el nom popular.

Els oficis i càrrecs sovint també són remarcables: *Francus iocarius* (a. 993, doc. 619), que apareix entre els germans Bernat Tallaferro, comte de Besalú-Cerdanya, i el bisbe Berenguer I d'Elna, devia ésser un 'joglar' que els entretenia. En un document de l'any 1000 el mateix bisbe d'Elna, Berenguer I, presidia un judici amb els seus canonges: si *Auriolus* > 'Oriol' levita tenia el càrrec de *caputscole* > 'cabiscol' i el prevere *Amalricus* era el *claviger* > 'clauer' o majordom, el levita *Teutfredus* era el *c[h]loripanta* (χορδὸν πάντα) 'cap del cor'; hellenisme que s'ha d'interpretar com el *choraules* (χοραύλης) > 'cap del cor', com es titula Gausbert, canonge d'Elna, en signar les actes del sínodo de 1027, celebrat a Toluges. Ho fa pensar més el fet que el presidia el bisbe Oliba de Vic durant una absència del bisbe d'Elna, Berenguer II de Gurb. Aquest llenguatge que pot semblar molt culte provenia, però, de glossaris greco-llatins existents a Ripoll, com ja feia notar Lluís Nicolau d'Olwer i ara Joan Bastardas (*Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* I, col. 492-493); ja n'hem parlat abans. Però, no tots en deriven, ja que el *Isuredatarius* (a. 876, doc. 95) es podria interpretar potser *Iuredatarius presbiter* SSS; sense que es pugui explicar, però, el nom de *Leselcadrus* SSS que el segueix.

Heus ací referències a algunes peculiaritats lingüístiques de la llengua catalana parlada pels actors i redactors dels documents: *abius*, *avia* i *vesabius*, *vesabia* en un document de l'any 874 (doc. 81), ja conegut per Joan Bastardas, d'interès especial per a la terminologia familiar popular antiga conservada encara en català: *de parentes de abios suos..., nec parentes mei ex nascendo de bisabios vel visabias ex paterno vel ex materno..., soror abie tue*; i encara anys després: *abii sui*, *avos meos*; el clàssic era *avus*, però sota influència del femení, *avia*, el masculí també admeté la *i*, *avius*, i així passà al català posterior.

Al Conflent, cap a la fi del segle x, eren coneguts uns abeuradors, *abeuatorio*, *abeuatorios*, propietat de Cuixà (a. 982, doc. 542 i a. 988, doc. 588); la nova documentació rossellonesa aporta un altre *abeuatorio* més antic en un estany prop d'Elna (a. 904, doc. 173). Al costat de molt freqüents *aqueductus*, i dels *caputaquis*, clàssics, apareixen —creuria que com una novetat lèxica—, uns *aquimolis* > 'aiguamolls' (a. 955, doc. 356). Relacionats amb l'aigua apareixen, també a Cuixà, dos mots —per cert que ja foren comentats per Joan Bastardas en el *Glossarium*—: aquell cataclisme que fou l'aiguat que destruï Eixalada i s'ho endugué tot riu Tet avall, és descrit insistentment com una *delavatione* (a. 879, docs. 120, 121, 122), i un *nofragio de Exalata*; i que les escriptures foren *del-*

vatas in naufragio, (a. 879, doc. 125; a. 901, doc. 164). A més d'haver derivat *delavare* 'netejar rentant' fins a designar un aiguat devastador equiparat a un 'naufragi', aquest darrer mot havia admès ja la reducció del diftong, *nofragio*, que no ha arribat al català modern.

En una data força reculada consta *ipsa tragina* entre Terrats i 'Caginexio' (a. 960, doc. 407). Es parla de *duobus condominis* a Pladecorts del Rosselló (a. 960, doc. 411) i d'una *condamina* (a. 996, doc. 615), d'on deriva sens dubte la 'coromina'. Com ja ha notat bé Ordeig, l'any 998 (doc. 635) apareix el *feus*, *in fevo*, *alodem curialem que vulgo dicimus fevalem*, per terres rosselloneses.

La riquesa de vocabulari d'objectes i d'animals domèstics que ofereix la gran donació-inventari de Protasi i altres monjos al nou monestir de Sant Germà de Cuixà (a. [864], doc. 55) és força notable per la forma catalanitzable dels mots emprats. Igualment important pel lèxic usat és el testament del bisbe Riculf d'Elna de 915 (doc. 189). Mereixen encara menció el *furno teulario* (a. 843, doc. 27) i el *furno cukario* (= *coquario*, a. 860, doc. 50), d'ús industrial i d'ús casolà ben diferenciats.

Quant a la manera de transcriure algunes locucions llatines que han derivat en paraules catalanes, hi ha un bon exemple en la locució *in antea* que en aquest volum s'escriu unida: *inantea* > 'en-ant' català arcaic; significat explícit en el document 620 (a. 993), on els testimonis supervisors d'unes fites, que les resseguien damunt el terreny, diuen: *inantea non ambulavimus predicti testes*, 'no vam anar més enant' o 'endavant'.

Sempre m'ha fet angúnia l'ètim suposat **acu-iste*, **acu-ista* que es proposa per a 'aquest-aquesta'. Els diplomes catalans dels segles ix i x de tots els comtats ofereixen centenars de vegades un altre origen etimològic molt més planer: *hanc ista carta, donatio, venditio etc.*; que el notari Guitart (de 977 a 982) escriu sis voltes *hec ista*. Conseqüentment he demanat que, en les nostres transcripcions, s'escrigui sempre *hanc-ista, hec-ista*. Goso demanar als filòlegs d'ofici que ho considerin.

La reducció del diftong sovinteja: *Mauricellus* > *Moricellus* (a. 854, doc. 46) > *Morcell*(?); *Lau-rentius* > *Lorentius* (a. 870, docs. 67-71); *Toriniano* (a. 874, doc. 85) per *Tauriniano*, *Oricius* (a. 875, doc. 91, II) per *Auricius*, el citat *nofragio* al costat de *naufragio* (a. 879, doc. 123). Hi ha un notari, Adroer, que suprimeix moltes *m* finals de paraula, tendència evident cap a la forma arromançada: *Signu* sense ratlleta d'abreviació cinc vegades (a. 992, doc. 610) i dues (a. 991, doc. 604), i *conda* també en aquest darrer.

Les grafies fonètiques diverses d'un mateix mot demostren bé com era d'avançat el procés de llatí a romanç: *villa Baucano* > 'Bauçà'; *Sanzoli, Sancioli, Sancoli*, > 'Sançol'. Un nom que il·lustra perfectament l'evolució d'aquest fenomen gràfico-fonètic és el de l'abat de Cuixà, Guitizà (c. 864-874), que es troba escrit almenys en set grafies diferents: *Witiza, Witizane, Guitiza, Witica, Witicane, Wictica, Witida*, és a dir que: *c* davant vocals *a, o, u* ja era pronunciada com la *z*, la *W* germànica sonava com el dígraf *gu-*, i el cas ablatiu acabat en *-ane* ja obligava a desplaçar l'accent a la síl·laba final, 'Guitizà'. *Bellus* firma *Bellone*, doncs > 'Belló'. En canvi, *Elias*, abat de la Grassa, que fa el cas oblic *Elia-ne* (a. 865, doc. 56) > *Elies*, nom bíblic, i no *Elià*.

Abadal ja adaptà al català 'mundi[e]burdum' *llatí* (<'mundburd' germànic = protecció) > 'munde-burdi'. A més, començà a escriure un mot llatí freqüent, 'pagus', en rodona. Ara adoptem el mot 'vic' per 'vicus'; com la ciutat de Vic, que deriva de 'vicus Ausonae'. I afegim altres mots llatins també en rodona: 'missus', 'fundus', 'cursus' i les diverses menes de 'cursus' ('planus', 'tardus', 'velox' i 'trispondaicus').

És un deure gratificant esmentar els col·laboradors intervinguts en el volum: el senyor Rafael Ginebra, que ha transcrit amb cura tots els textos a l'ordinador; els senyors Jordi de Bolós i Víctor

Hurtado, autors dels mapes precisos d'aquests comtats nordpirinencs; de manera molt especial, la senyora Núria Aramon i Stein, que ha col·laborat en la coordinació de l'edició, ha revisat totes les parts de l'obra, sobretot en català, i ha detectat curosament tots aquells defectes no observats pels autors del diplomatarí, fins i tot després de la meua darrera revisió, i, encara, ja des del volum IV, m'ha ajudat en la fixació provisòria dels antropònims. A tots ells el mèrit i, doncs, l'agraïment de la Comissió directora.

* Uso les sigles següents per als volums de *Catalunya carolíngia*: CC I = volum I, *El domini carolíngi a Catalunya*, 1986; CC II = volum II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 1952; CC IV, *Els comtats d'Osona i Manresa*, 1999; CC V, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, 2003.

** Nota bibliogràfica. Per a la llarga disquisició sobre Elna, el seu nom, les vicissituds passades des del segle iv fins al segle x en la ciutat i els personatges que li van donar un cert renom, a més dels meus estudis i de la docència universitaris, durant anys, d'Història general antiga i medieval, de l'Església, de l'Art i d'Arqueologia paleocristiana, m'he servit dels documents publicats en aquest volum que noto entre parèntesis, del treball fonamental del mateix Pere Ponsich i d'alguns autors que han tractat específicament els temes discutits. Heus-ne aquí alguns de bàsics:

Sobre Constantí I, els seus familiars i descendents: Angela DONATI, *Costantino. Catalogo dell'esposizione...*, Roma, 2006; Hans A. POHLSANDER, *The Emperor Constantine*, 2. ed., Londres i Nova York, 2004; ÍDEM, *Helena: Empress and Saint*, Chicago, 1995; Jan Willem DRIJVERS, *Helena Augusta: The Mother of Constantine the Great and Her Finding of the True Holy Cross*, Leiden, 1992; Ramon TEJA, *Feminismo, religión y política en la antigüedad tardía, a Spania. Estudis d'Antiguitat Tardana oferts en homenatge al prof. Pere de Palol i Salellas*, Barcelona, 1996, pàgs. 267-274, esp. pàgs. 268-270; Michael DiMAIO, Jr., *Constantius I Chlorus (293-306 A.D.)*, a *De imperatoribus romanis. An Online Encyclopedia of Roman Emperors*, 1996; M. DiMAIO, Jr. - Robert FRANKS, *Constantinus II (337-340)*, *Ibidem*, 1998; Ingemar KÖNIG, *Anonymi Valesiani: Origo Constantini imperatoris* [autor del s. iv], Trèveris, 1987; Samuel N.C. LIEU - Dominic MONTSERRAT, *From Constantine to Julian: Pagan and Byzantine Views. A Source History*, Londres, 1996 (versió i comentari de l'Anònim Valesià). Pel que fa especialment a Anastàsia: Pere PONSICH, *Le groupe cathédral du vicus Helena et les origines de la ville épiscopale a Elna, ciutat i territori. Homenatge a Roger Grau* (Actes de la Segona Trobada d'Història i d'Arqueologia d'Elna, 30, 31 d'octubre i 1 de novembre de 1999), Elna - Perpinyà, 2003, pàgs. 131-139; ja hi havia fet al·lusió breument en un capítol seu dins *Catalunya Romànica*, vol. XIV, *El Rosselló*, Barcelona, 1993, pàgs. 199-200.

Sobre tradicions il·liberenques entorn del sepulcre de Constant: Jean Battiste F. CARRÈRE, *Voyage pittoresque*, París, 1787, pàgs. 24-27; Prosper MÉRIMÉE (1803-1870), *Notes d'un voyage dans le Midi de la France*, pàgs. 413-415; Lluís de BONNEFOY, *Épigraphie Roussillonnaise*, Perpinyà, 1857, pàgs. 57-88; Olivier POISSON, *La restauration du cloître d'Elne*, «Cahiers de Saint-Michel de Cuxa», 13 (1982), pàgs. 333-344; ÍDEM, *Catalunya Romànica*, vol. XIV, *El Rosselló*, Barcelona, 1993, pàgs. 215-216; Pere PONSICH, *Santa Eulàlia i Santa Júlia d'Elna*, *Ibidem*, pàgs. 196-214.

Sobre el mausoleu del poble de Constantí: Pere de PALOL, *Arqueología cristiana de la España romana (s. IV-VI)*, Madrid - Valladolid, 1967; ÍDEM, *L'arqueologia cristiana hispànica després del 1982*, Barcelona, IEC, 1994, pàg. 4; Jacques FONTAINE, *L'art préroman hispanique*, La Pierre-qui-Vire, 1973, pàgs. 52-55, 393, pl. 1-6; H. SCHLUNK, *Die Mosaikkuppel von Centcelles*, Magúncia, 1988; H. SCHLUNK - Theodor HAUSCHILD, *Informe preliminar sobre los trabajos realizados en Centcelles*, «Excava-

ciones arqueológicas en España», 18, Madrid, 1988; Javier ARCE, *Funus imperatorum*, Madrid, 1988; ÍDEM, *Constantinopla, Tàrraco y Centcelles*, «Butlletí arqueològic de Tarragona», 16 (1994), pàgs. 147-166; R. WARLAND, *Status und Formular in der Repräsentation der spätantiken Führungsgeschichte*, «Römische Mitteilungen», 101 (1994), pàgs. 194-202; Rosario NAVARRO SÁEZ, *Villa de Centcelles*, a *Del Romà al Romànic. Història, Art i Cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i IX*, Barcelona, 1999, pàgs. 127-132, bon resum i estat de la qüestió, amb bibliografia abundant.

Es pot rebutjar decididament la identificació del sarcòfag de pòrfir, ara a Santes Creus, com a procedent de Centcelles, com ja ha demostrat Xavier DUPRÉ, *L'àlveus de pòrfid del monestir de Santes Creus*, «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», 37 (1996-1997), pàgs. 973-982, precedit per l'escepticisme de PALOL (1967) i d'ARCE (1988).

En canvi, no em convenç la hipòtesi de Javier ARCE (1994), que veu en Centcelles un mausoleu episcopal de la segona meitat del segle iv. La hipòtesi em sembla atrevida però poc congruent: l'únic bisbe proper a Centcelles seria el metropolità de Tarragona que, per la data que Arce atribueix al mausoleu, hauria d'ésser Himeri (actiu entre 366 i 385). És cert que aquest havia rebut del papa Sirici un encàrrec important sobre les Esglésies d'Hispania. Malgrat tot, però, no es pot imaginar aquest personatge eclesiàstic sebolit en un mausoleu de luxe imperial, quan els papes de Roma —àdhuc l'hispaní Damàs (366-385)— i els grans bisbes contemporanis com Ambròs de Milà, Atanasi d'Alexandria, Pau de Constantinoble i altres d'arreu dels imperis d'Orient i d'Occident, que proclamaven la simplicitat cristiana, no volgueren ésser deposats en tombes o en edificis sumptuosos.

Tampoc no veig possible d'acceptar la hipòtesi de WARLAND (1994), que volia veure en els mosaics de Centcelles actes cerimonials de domini dels grans senyors de la villa. Fa bé NAVARRO SÁEZ (1999) de recordar que el monument és sense discussió cristià i funerari; per tant, un mausoleu; jo hi afegeixo, per les raons donades en el text, que indiscutiblement lligat a la família imperial de Constantí. Per aquests motius em sembla preferible de retornar a la hipòtesi de creure Centcelles mausoleu de Constant I, com ja proposaven Schlunk i Hauschild amb l'assentiment de Palol.

INTRODUCCIÓ

per Ramon ORDEIG i MATA

LLISTA D'ABREVIACIONS

a.	any	Col.	Collecció / Collection / Colección
AC	Arxiu Capítular	col. / cols.	columna / columnes
AD	Arxiu Diocesà	com.	comarca
ADép	Archives Départementales	doc. / docs.	document / documents
AE	Arxiu Episcopal	ed.	edició
AM	Arxiu Monàstic	esp.	especialment
ap.	apèndix	ex.	<i>exeunte</i>
APO	Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, Perpinyà	f. / ff.	foli / folis
AR (ACA)	Arxiu Reial (Arxiu de la Corona d'Aragó), Barcelona	IEC	Institut d'Estudis Catalans, Barcelona
arm.	armari	in.	<i>ineunte</i>
BC	Biblioteca Nacional de Catalunya, Barcelona	llig. / lligs.	lligall / lligalls
BMaz	Bibliothèque Mazarine, París	ms. / mss.	manuscrit / manuscrits
BMun	Biblioteca Municipal	mun.	municipi
BN	Bibliothèque Nationale de France, París	núm. / núms.	número / números
c.	circa	pàg. / pàgs.	pàgina / pàgines
cal.	calaix	perg. / pergs.	pergamí / pergamins
cf.	confer	RE	Regests i extractes (impresos)
		s.	segle
		v	verso
		vol. / vols.	volum / volums

BIBLIOGRAFIA

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', *Catalunya carolíngia*, vol. I: *El domini carolíngi a Catalunya*, a cura de J. SOBREQÜÉS, IEC, Barcelona, 1986; vol. II: *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, IEC, Barcelona, 1926-1952; vol. III: *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, IEC, Barcelona, 1955.
- *El paso de la Septimania del dominio godo al franco a través de la invasión sarracena*, «Cuadernos de Historia de España» (Buenos Aires), núm. 19 (1953), pàgs. 5-54.
- *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*, «Analecta Montserratensia» (Abadia de Montserrat), vol. VIII (1954-1955), pàgs. 125-237. Citem la paginació pròpia de l'extret, Abadia de Montserrat, 1954.
- *La Catalogne sous l'empire de Louis le Pieux*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom IV (1954-1955), pàgs. 239-272; tom V (1956), pàgs. 31-50 i 147-177; tom VI (1957), pàgs. 67-95.
- *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1961.
- *Dels visigots als catalans*, Barcelona, 1969-1970, 2 vols.
- *Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós*, Sabadell 1989.
- ACHÉRY, Luc d', *Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis delituerunt*, París, 1723, 3 vols.
- Acta sanctorum quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur*, obra de Jean BOLLAND i continuadors, Brusselles, 1863-1940, 70 vols.
- ALART, Julià-Bernat, *Notices historiques sur les communes du Roussillon*, «La Vallée de Querol» (Perpinyà), primera sèrie (1868), pàgs. 145-168.
- *Un jugement inédit de l'an 865 concernant la ville de Prades. Examen critique des documents relatifs à l'origine des possessions de l'abbaye de la Grasse en Roussillon et en Cerdagne*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales» (Perpinyà), vol. 20 (1873), pàgs. 323-352.
- *Cartulaire roussillonnais*, Perpinyà, 1880.
- ALART, J.-B.; DEHODENCQ, A.; BRUTAILS, A., *Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1790: Pyrénées-Orientales, archives civiles, sous-série 1 B (Chambre du Domaine et Procuration Royale)*, París, 1886.
- ALESSANDRI, P., *Ruscino, des wisigoths aus Francs*, a *Histoire et archéologie des terres catalanes au Moyen Âge*, Perpinyà, 1995, pàgs. 9-48.
- ARAGON, Enric, *Castell-Rosselló au Moyen Age*, Perpinyà, 1916-1917, 3 vols.
- *Les Gestes de Joffre d'Aria et de son frère Joffre le Poilu*, «Ruscino» (Prada- Perpinyà), vol. XV (1921), pàgs. 78-84.
- AURELL, Martí, *Les noces del comte: matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, Barcelona, 1998.
- AUZIAS, Léonce, *Le personnel comtal et l'autorité royale en Septimanie méridionale (872-878)*, «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vol. 45 (1933), pàgs. 121-146.
- *L'Aquitaine carolingienne (778-987)*, Tolosa de Llenguadoc, 1937.
- BALUZE, Étienne, *Concilia Galliae Narbonensis*, París, 1668.

- BALUZE, Étienne, *Reginonis abbas Prumiensis. Libri duo de ecclesiasticis disciplinis et religione christiana*, París, 1671; Viena, 1765.
- *Capitularia regum Francorum*, París, 1677; Venècia, 1772-1773.
- BARAUT, Cebrià, *Els documents, dels segles IX i X, conservats a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell*, «Urgellia» (La Seu d'Urgell), vol. II (1979), pàgs. 7-145.
- *Els documents, dels anys 981-1010, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell*, «Urgellia» (La Seu d'Urgell), vol. III (1980), pàgs. 7-166.
- *Els documents, dels anys 1010-1035, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell*, «Urgellia» (La Seu d'Urgell), vol. IV (1981), pàgs. 7-186.
- BARBERO, A., *La integración de los Hispani del Pirineo oriental al reino carolingio*, a *Conflictos y estructuras sociales en la Hispania antigua*, Madrid, 1977, pàgs. 151-165.
- BASTARDAS, Joan, *La llengua catalana mil anys enrere*, Barcelona, 1995.
- BAUTIER, Robert-Henri, *Notes historiques sur la Marche d'Espagne: le Conflent et ses comtes au IXe siècle*, a *Mélanges dédiés à la mémoire de Félix Grat*, París, 1946, tom I, pàgs. 211-230.
- *La prétendue dissidence de l'épiscopat catalan et le faux concile de "Portus" de 887-890*, «Bulletin Philologique et Historique (jusqu'à 1610)» (París), any 1961 (1963), pàgs. 477-498.
- Vegeu GRAT, F.
- BONNASSIE, Pierre, *La Catalogne du milieu du Xe à la fin du XIe siècle: croissance et mutation d'une société*, Tolosa de Llenguadoc, 1975-1976, 2 vols. Traducció al català: *Catalunya mil anys enrere: creixement econòmic i adveniment del feudalisme a Catalunya, de mitjan segle X al final del segle XI*, Barcelona, 1979-1981, 2 vols.
- BONNEFOY, Lluís de, *Épigraphie roussillonnaise ou recueil des inscriptions du département des Pyrénées-Orientales*, Perpinyà, 1856-1860. Reedició en facsímil, Nîmes, 1997.
- BONNERY, André, *Le Razès historique. Permanences et ruptures*, «Annals 1998-1999. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès» (Ripoll), núm. 1 (2000), pàgs. 87-103.
- BOUGES, Thomas, *Histoire ecclesiastique et civile de la ville et diocèse de Carcassonne*, París, 1741.
- BOUQUET, Martin, *Recueil des historiens des Gaules et de la France*, vols. VIII-IX, París, 1752-1757. Citem la nova edició, dirigida per L. Delisle, París, 1871-1874.
- BRAMON, Dolors, *De quan érem o no musulmans: textos del 713 al 1010 (continuació de l'obra de J. M. Millàs i Vallicrosa)*, Vic, 2000.
- BRÉQUIGNY, M. de, *Table chronologique des diplomes, chartes et actes imprimés, concernant l'histoire de France*, París, 1769-1783, 3 vols.
- BRUTAILS, A.; DESPLANQUE, E.; PALUSTRE, B., *Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1790. Pyrénées-Orientales, archives ecclésiastiques, série G*, amb una *Introduction* de B. Palustre (pàgs. V-XIX), Perpinyà, 1904.
- Vegeu ALART, J.-B.
- CABY, Cécile, *Faire du monde un ermitage: Pietro Orseolo, doge et ermite*, a M. LAUWERS (editor), *Guerriers et moines: conversion et sainteté aristocratiques dans l'Occident médiéval*, Antibes, 2002, pàgs. 349-368.
- CALMETTE, Joseph, *Notes sur Wifred le Velu*, «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos» (Madrid), vol. V (1901), pàgs. 442-451.
- *Les Marquis de Gothie sous Charles-le-Chauve*, «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vol. 14 (1902), pàgs. 185-197.
- *Les historiens du Roussillon*, «Institut d'Estudis Catalans. Anuari» (Barcelona), any MCMVII (1907), pàgs. 139-147.
- *À propos d'un «duché de Roussillon» au Xe siècle*, «Ruscino» (Prada-Perpinyà), vol. III (1913), pàgs. 129-131.
- *Une date de l'histoire du Roussillon: le tournant de 865*, «Revue catalane» (Perpinyà, 1919), pàgs. 217-221.
- *Le sentiment national dans la Marche d'Espagne au IXe siècle*, a *Mélanges d'histoire du Moyen-Âge offerts à M. Ferdinand Lot*, París, 1925, pàgs. 103-110.

- CALMETTE, Joseph, *À propos de la famille de Joffre-le-Poilu*, «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vols. 37-38 (1925-1926), pàgs. 145-160.
- *La question des Pyrénées et la Marche d'Espagne au Moyen Âge*, París, 1947.
- Vegeu VIDAL, Pere.
- CAPEILLE, Joan, *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, Perpinyà, 1914.
- CASPAR, Erich; LAEHR, Gerhard, *Epistolae Karolini aevi*, vol. V, a *Monumenta Germaniae Historica, Epistolae*, Munich, 1912-1928.
- CATAFAU, Aymat, *Les hispani et l'aprision en Roussillon et Vallespir: indices d'une croissance, fin VIIIe - début Xe siècle*, «Frontières», núm. 2 (1992), pàgs. 7-20.
- *Les celleres et la naissance du village en Roussillon (X^e-XVe siècle)*, Perpinyà, 1998.
- *Paroisse et cellera dans le diocèse d'Elne (X^e-XIIe siècle)*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Prada), núm. 30 (1999), pàgs. 91-100.
- *Naixement i desenvolupament d'una xarxa de petites viles a la Vall del Tec a l'edat mitjana: Prats de Molló, Arles de Tec, Ceret, El Voló*, dins «Quaderns de la Selva» (Santa Coloma de Farners), núm. 15 (2003), pàgs. 7-20.
- *Les «celleres» du Roussillon, mises au point et discussions*, «Cahiers de Fanjeaux» (Fanjeaux), vol. 40 (2006), pàgs. 17-40.
- Catalunya carolíngia*, obra fundada per R. D'ABADAL i dirigida per J. M. FONT I RIUS i A. M. MUNDÓ: vols. I, II i III, vegeu ABADAL; vol. IV, *Els comtats d'Osona i Manresa*, a cura de R. ORDEIG, IEC, Barcelona, 1999; vol. V, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, a cura de S. SOBREQUÉS, S. RIERA i M. ROVIRA, IEC, Barcelona, 2003.
- Catalunya Romànica*, dirigida per J. VIGUÉ i A. PLADEVALL, Barcelona, 1984-1998, 27 vols.
- CATEL, Guilhem de, *Mémoires de l'histoire du Languedoc*, Tolosa de Llenguadoc, 1633.
- CAUCANAS, Sylvie, *Introduction à l'histoire du Moyen Âge en Roussillon: recueil de textes commentés*, Perpinyà, 1985.
- Vegeu ROSSET, Philippe.
- CAUVET, E., *Études historiques sur l'établissement des Espagnols dans la Septimanie aux VIIIe et IXe siècles et sur la fondation de Fontjoncouse*, «Bulletin de la Commission Archéologique et Littéraire de Narbonne» (Narbonne), vol. I (1876-1877), pàgs. 345-520.
- CAZES, Albert, *Le Conflent sacré*, «Conflent» (Prada), núm. 37 (1967), pàgs. 5-46, i núm. 60 (1972), pàgs. 291-296.
- *Le Capcir sacré*, «Conflent» (Prada), núm. 53 (1969), pàgs. 210-211.
- *Géographie historique des lieux habités du Capcir*, «Conflent» (Prada), núm. 65 (1973), pàgs. 219-222.
- *Géographie historique des lieux habités du Conflent*, «Conflent» (Prada), núm. 66 (1973), pàgs. 280-306.
- *Le Roussillon sacré*, Prada, 1977.
- CHALON, M., *Études sur le Roussillon du IVe au IXe siècle*, «Ruscino» (Perpinyà), vol. I (1980), pàgs. 341-363.
- COCQUELINES, Carolus, *Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio*, Roma, 1739-1762, 28 vols.
- COLETI, N., *Sacrosancta concilia ad regiam editionem exacta*, Venècia, 1728-1733.
- COLL I ALENTORN, Miquel, *La historiografia de Catalunya en el període primitiu*, a *Obres*, vol. I, Barcelona, 1991, pàgs. 11-62.
- *Els successors de Vititza en la zona nord-est del domini visigòtic*, a *Obres*, vol. III, Barcelona, 1992, pàgs. 13-38.
- COLOMER, Benoni, *La généalogie de Wifred le Velu*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales» (Perpinyà), vol. 56 (1915-1923), pàgs. 245-256.
- *La Charte impériale de Lothaire pour Villeneuve-de-la-Rabo (833)*, «Revue Historique et Littéraire du diocèse de Perpignan» (Perpinyà, 1930), pàgs. 137-139, 203-207, 251-253 i 313-317.
- COLOMER, Claude, *Inventaire des pièces concernant le Roussillon extraites des catalogues des différentes collections de manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, «Cerca» (Perpinyà), núm. 10 (1960), pàgs. 334-348, i núm. 11 (1961), pàgs. 14-23.

- COSSART, G., vegeu LABBÉ, PH.
- COTTINEAU, L. H., *Répertoire topo-bibliographique des abbayes et prieurés*, Mâcon, 1935-1939.
- COURTOIS, M.; GASSE-GRANDJEAN, M.-J., *La diplomatie française du Haut Moyen Âge. Inventaire des chartes originales antérieures à 1121 conservées en France*, sota la direcció de Benoît-Michel Tock, Turnhout, 2001.
- DEHODENCQ, A., vegeu ALART, J.-B.
- DELAMON, Tomàs-Ernest, *Pierre Orséolo, doge de Venise, mort moine à Saint Michel de Cuxa*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales» (Perpinyà), vol. 17 (1868), pàgs. 203-221.
- *Histoire de la ville de Prades en Conflent, des communes du canton et de l'abbaye royale de Saint Michel de Cuxa*, Perpinyà, 1878.
- DEPREUX, Philippe, *Les Préceptes pour les Hispani de Charlemagne, Louis le Pieux et Charles le Chauve*, a Ph. SÉNAC (editor), *Aquitaine-Espagne (VIIIe-XIIIe siècle)*, Poitiers, 2001, pàgs. 19-38.
- DESPLANQUE, E., vegeu BRUTAILS, A.
- DUHAMEL-AMADO, Claudie, *Genèse des lignages méridionaux. L'aristocratie languedocienne du Xe au XIIe siècle*, tom I, Tolosa de Llenguadoc, 2001.
- DUPONT, A., *Considérations sur la colonisation et la vie rurale dans le Roussillon et la Marche d'Espagne au IXe siècle*, «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vol. 57 (1945), pàgs. 223-245.
- *L'aprision et le régime aprisionnaire dans le Midi de la France (fin VIIIe - début Xe siècle)*, «Le Moyen Âge» (París), núm. 71 (1965), pàgs. 179-213.
- DURAND, U., vegeu MARTÈNE, E.
- DURLIAT, Marcel, *Le mouvement historique et archéologique en Roussillon de 1900 à 1950. Moyen Âge. Époque Moderne et Contemporaine*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales» (Perpinyà), vol. 66 (1951), pàgs. 185-267.
- *Histoire du Roussillon*, 2^a ed., París, 1969.
- Epistolarum Decretalium Summorum Pontificum*, Roma, 1591.
- FELIU, Gaspar, *Els antecedents de la remença i els mals usos*, «Quaderns de la Selva» (Santa Coloma de Farners), núm. 13 (2001), pàgs. 209-228.
- FONT, Francesc, *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Michel de Cuxà (Diocèse de Perpignan)*, Perpinyà, 1881. Reedicció en facsímil, Rennes-le-Château, 1989.
- *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Martin du Canigou, suivie de la légende et de l'histoire de l'abbaye de Saint-André d'Exalada*, Perpinyà, 1903.
- FONT I RIUS, Josep Maria, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid - Barcelona, 1969-1983, 2 vols.
- *La comunitat local o veinal*, a *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-XI)*, vol. I, Barcelona, 1991, pàgs. 491-576.
- Vegeu *Catalunya carolíngia*.
- FONT-RÉAULX, J. DE, vegeu GRAT, F.
- FORTANER, Josep, *Notice ecclésiastique sur le Roussillon, suivie du catalogue des évêques d'Elne*, Perpinyà, 1824.
- Gallia christiana, in provincias ecclesiasticas distributa, qua series et historia archiepiscoporum, episcoporum et abbatum Franciae vicinarumque ditionum*, obra iniciada per Denys de SAINTE-MARTHE i continuada per altres monjos maurins, París, 1715-1870, 16 vols.
- GAY DE MONTELLÀ, Rafael, *Llibre del Rosselló. Historiografia del Rosselló, del Conflent i del Vallespir*, Barcelona, 1959.
- GAZANYOLA, Joan de, *Histoire de Roussillon*, Perpinyà, 1857.
- GIBRAT, Josep, *Aperçu historique sur l'abbaye d'Arles-sur-Tech*, Ceret, 1922.
- *Notes de géographie historique sur le haut Vallespir*, Ceret, 1926.
- GIGOT, Jean-Gabriel, *Vue d'ensemble sur les plus anciens textes d'archives des Pyrénées-Orientales: textes antérieurs à l'an mille*, «Cerca» (Perpinyà), núm. 13-14 (1961), pàgs. 310-314.
- *Acquisition importante des Archives: le fonds de Fossa*, «Cerca» (Perpinyà), núm. 19 (1963), pàgs. 24-29.

- GIGOT, Jean-Gabriel, *Les plus anciens documents d'archives des Pyrénées-Orientales (865-989)*, «Bulletin Philologique et Historique du Comité des Travaux Historiques et Scientifiques» (París), any 1962 (1965), pàgs. 359-399.
- Gran geografia comarcal de Catalunya*, dirigida per Max CAHNER, Enciclopèdia Catalana, 2ª ed., vols. 13 i 14, Barcelona, 1995-1996.
- GRAT, F.; FONT-RÉAULX, J. DE; TESSIER, G.; BAUTIER, R.-H., *Recueil des actes de Louis II le Bègue, Louis III et Carloman II, rois de France (877-884)*, París, 1978.
- GROS, Miquel S., *Le culte des trois Archanges et de la Trinité à l'abbaye de Saint-Michel de Cuxa*, «Études Roussillonaises» (Perpinyà), tom XXI (2005), pàgs. 93-98.
- HARDOUIN, J., *Collectio maxima conciliorum generalium et provincialium*, París, 1715.
- Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives... par deux Religieux Benedictins de la Congrégation de S. Maur* [Dom Cl. DEVIC et Dom J. VAISSETTE], París, 1730-1745, 5 vols.
- Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives par Dom Cl. DEVIC et Dom J. VAISSETTE*, edició dirigida per Édouard DULAURIER i anotada per Émile MABILLE i Édouard BARRY, Tolosa de Llenguadoc, 1872-1904, 16 vols.
- HÜBNER, Rudolf, *Gerichtsurkunden der fränkischen Zeit*, Weimar, 1891.
- JAFFÉ, P.; LOEWENFELD, S., *Regesta pontificum Romanorum ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum 1198*, Leipzig, 1885-1888, 2 vols.
- JUNYENT, Eduard, *Diplomatari de la catedral de Vic (segles IX-X)*, Vic, 1980-1996.
- *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, a cura d'Anscari M. MUNDÓ, IEC, Barcelona, 1992.
- LABBÉ, PH.; COSSART, G., *Sacrosancta concilia ad regiam editionem exactam*, París, 1671-1672.
- LACVIVIER, Raymond de, *Le cartulaire de l'église d'Elne*, «Ruscino» (Prada-Perpinyà), vol. III, (1913), pàgs. 175-193, 319-352 i 471-485.
- LAUER, Philippe, *Recueil des actes de Louis IV, roi de France (936-954)*, sota la direcció de M. PROU, París, 1914.
- *Recueil des actes de Charles III le Simple, roi de France*, sota la direcció de F. LOT, París, 1940.
- LEMARIE, Joseph, *Le sanctoral de Saint-Michel de Cuxa d'après le manuscrit Perpignan B. M. 2*, «Liturgica» (Montserrat), vol. 3 (1966), pàgs. 85-100.
- LLOT, Miquel, *Libre de la translatió dels invincibles y gloriosos martyrs de Jesu Christ SS. Abdon y Sennen*, Perpinyà, 1591.
- LOEWENFELD, S., vegeu JAFFÉ, P.
- LONGNON, August, *Atlas historique de la France depuis César jusqu'à nos jours*, París, 1885.
- MABILLON, Jean, *De re diplomatica libri VI*, París, 1681.
- *Acta sanctorum ordinis sancti Benedicti*, París, 1688-1701.
- *Annales ordinis sancti Benedicti, occidentalium monachorum patriarchae*, París, 1703-1739, 6 vols; Lucca, 1739-1745, 6 vols.
- MAGNOU, É., *Note sur le sens du mot «fevum» en Septimanie et dans la marche d'Espagne à la fin du Xe et au début du XIe siècle*, dins «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vol. 76 (1964), pàgs. 141-152.
- MAGNOU-NORTIER, Élisabeth, *La société laïque et l'Église dans la province ecclésiastique de Narbonne (zone cispyrénéenne) de la fin du VIIIe a la fin du XIe siècle*, Tolosa de Llenguadoc, 1974.
- MAGNOU-NORTIER, Élisabeth; MAGNOU, Anne-Marie, *Recueil des chartes de l'abbaye de la Grasse (Tome I, 779-1119)*, París, 1996.
- MAHUL, M., *Cartulaire et archives des communes de l'ancien diocèse... de Carcassonne*, París, 1857-1872, 6 vols.
- MANSI, Giovanni-Domenico, *Sanctorum conciliorum et decretorum collectio nova seu collectionis conciliorum a P. P. Philippo Labbeo et Gabriele Cossartio ... supplementum*, Lucca, 1748-1752, 6 vols.
- *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, vols. XIII-XVIII, Florència - Venècia, 1767-1773.
- MANSILLA, Demetrio, *La documentación pontificia hasta Inocencio III (965-1216)*, Roma, 1955.
- Marca hispanica sive limes hispanicus*, obra de P. de MARCA, completada i editada per É. BALUZE, París, 1688.

- MARCA, Pèire de, *Dissertationum de concordia sacerdotii et imperii, seu de libertatibus Ecclesiae Gallicanae libri octo*, amb addicions d'É. BALUZE, París, 1663. Citem la reedició estampada a Venècia el 1763.
- *Vegeu Marca hispanica*.
- MARINI, Gaetano, *I papiri diplomatici raccolti et illustrati*, Roma, 1805.
- MARQUÈS I PLANAGUMÀ, Josep M., *Pergamins de Santa Maria de Besalú a l'Arxiu Diocesà de Girona*, «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i comarca. Annals 1990-1991» (Olot, 1992), pàgs. 239-310.
- MARTÈNE, E.; DURAND, U., *Thesaurus novus anecdotorum*, París, 1717, 5 vols.
- *Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum et moralium amplissima collectio*, París, 1724-1733.
- MARTÍ, Jaume, *Dietari de Puigcerdà*, Ripoll – Lleida, 1926-1928, 2 vols.
- MARTINEZ, Catherine; ROSSIGNOL, Nicole, *Le peuplement du Roussillon, du Conflent et du Vallespir aux IXe et Xe siècles*, «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vol. 87 (1975), pàgs. 139-156.
- MASCARELLA, Jordi; SITJAR, Miquel, *Guifré el Pelós: documentació i identitat*, Ripoll 1997.
- MAYEUX, Albert, *Saint-Jean le Vieux à Perpignan*, Caen, 1913.
- MELCHIOR, G., *Les établissements des Espagnols dans les Pyrénées méditerranéennes aux VIIIe et IXe siècles*, Montpellier, 1914.
- MIGNE, Jacques-Paul, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, París, 1844-1864, 217 vols.
- MILLÀS I VALLICROSA, Josep M., *Textos dels historiadors àrabs referents a la Catalunya carolíngia*, IEC, Barcelona, 1987.
- MIQUEL ROSELL, Francisco, *Liber Feudorum Maior*, Barcelona, 1945-1947, 2 vols.
- MIRET I SANS, Joaquim, *Copias de documentos catalanes antiguos en la Biblioteca Nacional de París*, «Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica» (Barcelona), vol. I (1897), pàgs. 181-192.
- *Los vescontes de Cerdanya, Conflent y Bergadà*, Barcelona, 1901.
- MONSALVATJE I FOSSAS, Francesc, *Monasterio de Santa María de Arles*, a *Noticias históricas*, vol. 7, Olot, 1896.
- *Monasterios del antiguo condado de Besalú*, tom II, a *Noticias históricas*, vol. 8, Olot, 1896.
- *Colección diplomática del condado de Besalú*, toms I i IV, a *Noticias históricas*, vols. 11 i 15, Olot, 1901-1907.
- *El obispado de Elna*, toms I, III i IV, a *Noticias históricas*, vols. 21, 23 i 24, Olot, 1911-1915.
- MÜHLBACHER, Engelbert, *Die Urkunden der Karolinger. Die Urkunden Pippins, Karlmanns und Karls des Grossen*, a *Monumenta Germaniae Historica, Diplomata Karolinorum*, tom 1, Munic, 1979.
- MUNDÓ, Anscari M., *Entorn de les famílies dels bisbes Oliba de Vic i Oliba d'Elna*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» (Barcelona), vol. 28 (1960), pàgs. 169-178.
- *Moissac, Cluny et les mouvements monastiques de l'est des Pyrénées du Xe au XIIe siècle*, «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vol. 75 (1963), pàgs. 551-573.
- *Les inscriptions de Tassi i d'Hildesind de Sant Pere de Rodes segons Marca i Pujades*, «Homenatge a J. Vicens Vives» (Barcelona), vol. I (1965), pàgs. 293-307. Reedició a *Obres completes*, vol. I, pàgs. 194-211, amb retracció.
- *La datació de documents pel rei Robert (996-1031) a Catalunya*, «Anuario de Estudios Medievales» (Barcelona), vol. IV (1967), pàgs. 13-34.
- *Recherches sur le traité du moine Garsias à l'abbé-évêque Oliba sur Cuxa*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 1 (1970), pàgs. 63-74.
- *Una altra celebració mil·lenària: Sant Pere Ursèl a Cuixà*, «Serra d'Or» (Montserrat), any XXX, núm. 349 (1988), pàg. 63.
- *Obres completes*, vol. I, Barcelona, 1998.
- *Anicium-Le Puy et la Catalogne*, a X. BARRAL, *La Cathédrale du Puy-en-Velay*, Milà, 2000.
- *De quan hispans, gots, jueus, àrabs i francs circulaven per Catalunya*, Barcelona, 2001.
- *Vegeu JUNYENT, E.*
- *Vegeu Catalunya carolíngia*.
- Musée des Archives Départementales. Recueil de fac-similés héliographiques de documents tirés des Archives des Préfectures, mairies et hospices*, París, 1878.

- NIERMEYER, Jan Frederik, *Mediae latinitatis lexicon minus*, a cura de C. van de KIEFT, Leiden – Nova York – Colònia, 1993.
- ORDEIG I MATA, Ramon, *Les dotals de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, Vic, 1993-2004, 4 vols.
- *Dades referents al comte Oliba Cabreta*, «Estudis Universitaris Catalans» (Barcelona), vol. XXX (1994), pàgs. 25-40.
- *Dos concilis de la província Narbonense, dels segles X i XI, fins ara ignorats*, «Revista Catalana de Teologia» (Barcelona), vol. XX (1995), pàgs. 367-382.
- Vegeu *Catalunya carolíngia*.
- PALAZZO, Éric, *Arts somptuaires et liturgie: le testament de l'évêque d'Elne, Riculf (915), a Retour aux sources. Textes, études et documents d'histoire médiévale offerts à Michel Parisse*, Paris, 2004, pàgs. 711-717.
- PALUSTRE, B., *Note sur le cartulaire de l'église d'Elne*, «Revue d'Histoire et d'Archéologie du Roussillon» (Perpinyà), vol. I (1900), pàgs. 3-7.
- Vegeu BRUTAILS, A.
- PASSARRIUS, Olivier, *Le rôle de l'église dans la structuration du noyau villageois de Vilarnau d'Amont (Perpignan – Pyrénées-Orientales)*, «Cahiers de Fanjeaux» (Fanjeaux), vol. 40 (2006), pàgs. 41-68.
- PI DE COSPRONS, Honoré, *Biographies carlovingiennes: Austrasie, Aquitaine, Roussillon, Espagne*, Perpinyà, 1870.
- PICHEIRE, J., *Monographie de l'église romane de Formigüeres en Capcir*, Besiers, 1940.
- PLADEVALL, Antoni, *Els monestirs catalans*, Barcelona, 1968.
- Vegeu *Catalunya Romànica*.
- POISSON, Olivier, *Sant Miquel de Cuixà, un monestir benedictí en els segles X i XI, a Catalunya a l'època carolíngia: art i cultura abans del romànic (segles IX i X)*, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 1999, pàgs. 232-235.
- PONSICH, Pere, *Le légitimisme carolingien en Roussillon (987)*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom I (1951), pàgs. 129-130.
- *Le Conflent et ses comtes du IXe au XIIe siècle*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom I (1951), pàgs. 241-344.
- *Les origines de Saint-Michel de Cuxa: Saint-André d'Exalada et Saint-Germain de Cuxa*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom II (1952), pàgs. 7-19.
- *Les problèmes de Saint-Michel de Cuxa d'après les textes et les fouilles*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom II (1952), pàgs. 21-66.
- *Le domaine foncier de Saint-Michel de Cuxa aux IXe, X^e et XIe siècles*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom II (1952), pàgs. 67-100.
- *A propos de la date du décès de Wifred le Velu*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom II (1952), pàgs. 132-134.
- *Saint-Jean le Vieux de Perpignan*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom III (1953), pàgs. 105-136.
- *Les origines de l'abbaye d'Arles*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom IV (1954-1955), pàgs. 69-99.
- *Le rôle de Saint-Michel de Cuxa dans la formation de l'historiographie catalane et l'historicité de la légende de Wifred le Velu*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom IV (1954-1955), pàgs. 156-159.
- *Bera I, comte de Barcelona, et ses descendants: le problème de leur juridiction comtale*, «Actes du LIe Congrès de la Fédération Historique du Languedoc Méditerranéen et du Roussillon, à Prades et Villefranche de Conflent» (Montpellier), any 1978 (1980), pàgs. 51-69.
- *La grande histoire de Saint-Michel de Cuxa au Xe siècle*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 6 (1975), pàgs. 7-40.
- *L'expédition de Roncevaux et ses conséquences à l'orient des Pyrénées (778-878)*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 10 (1979), pàgs. 7-27.
- *Saint-André d'Exalada et la naissance de l'abbaye de Saint-Germain de Cuixa (840-879)*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 11 (1980), pàgs. 7-32.
- *Roussillon-Vallespir-Conflent-Capcir-Cerdagne-Fenouillèdes: limites historiques et répertoire toponymique des lieux habités de ces anciens «pays»*, «Terra nostra» (Prada), núm. 37 (1980), pàgs. 1-197.
- *Note sur un problème d'épiscopologie du diocèse d'Elne au IXe siècle. Les évêques Ramno (v. 820 - v. 830) et Salomó (v. 832 - v. 840)*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom VII (1987), pàgs. 91-94.

- PONSICH, Pere, *Saint-Michel de Cuxa au siècle de l'An Mil (950-1050) (1re Partie: Avant l'An Mil)*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 19 (1988), pàgs. 7-32.
- *El problema de l'ascendència de Guifre el Pelós*, «Revista de Catalunya» (Barcelona), núm. 23 (1988), pàgs. 35-44.
- *Le comté de Razés, des temps carolingiens au traité de Corbeil*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom IX (1989), pàgs. 33-54.
- *Avant-propos: le siècle de l'an mil à Saint-Michel de Cuxa*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 20 (1989), pàgs. 7-28.
- *La société et l'art en Roussillon à l'époque carolingienne*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 23 (1992), pàgs. 11-29.
- *El comtat de Rosselló als segles VIII i IX*, a *Catalunya Romànica*, tom XIV, Barcelona, 1993, pàgs. 29-35.
- *L'administració política del Conflent: comtes, vescomtes i veguers. Els primers comtes*, a *Catalunya Romànica*, tom VII, Barcelona, 1995, pàgs. 257-261.
- *El problema de la partició del comtat de Rosselló entre els casals de Cerdanya i d'Empúries a la mort del comte Miró I el Vell (896)*, «Estudis Universitaris Catalans» (Barcelona), vol. XXX (1994), pàgs. 9-24. Versió de l'original francès publicat a «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom XIII (1994-1995), pàgs. 91-103.
- *L'art de bâtir en Roussillon et en Cerdagne du IXe au XIIe siècle*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 26 (1995), pàgs. 35-56.
- *Origine et formation des paroisses et des églises rurales du diocèse d'Elna*, «Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Cuixà), núm. 30 (1999), pàgs. 49-54.
- *Wilfred le Velu et ses frères*, «Annals 1998-1999. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès» (Ripoll), núm. 1 (2000), pàgs. 55-86.
- *Le groupe cathédral du vicus Helena et les origines de la ville épiscopale a: Elna, ciutat i territori. Homenatge a Roger Grau* (Actes de la Segona Trobada d'Història i d'Arqueologia d'Elna, 30, 31 d'octubre i 1 de novembre de 1999), Elna-Perpinyà, 2003, pàgs. 131-139.
- PONTAL, Odette, *Les conciles de la France capétienne jusqu'en 1215*, París, 1995.
- PORTET, Renada-Laura, *Els noms de llocs del Rosselló*, Perpinyà, 1983.
- POUS, Anny de, *Le pays et la vicomté féodale de Fenollède (du VIIIe au XIVe siècle)*, París, 1973.
- PRATX, Maxence, *Les sources de l'histoire du Roussillon d'après les cartulaires roussillonnais*, «Ruscino» (Prada-Perpinyà), vol. I (1911), pàgs. 136-142.
- PRUENCA, Esteve, *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*, a cura de J. M. MARQUÈS, Barcelona, 1995.
- PUIGGARÍ, Pere, *Catalogue biographique des évêques d'Elne, rédigé d'après les plus exactes recherches qui aient été faites jusqu'à ce jour*, Perpinyà, 1842.
- *Notices sur l'ancienne abbaye de Saint-Martin de Canigó, tirées de documents authentiques et particulièrement d'un inventaire des titres de cette abbaye dressé en 1586 par le visiteur apostolique don Jean d'Agullana*, Perpinyà [vers 1855].
- PUJADES, Jeroni, *Crónica universal del Principado de Cataluña, escrita a principios del siglo XVII*, Barcelona, 1829-1832, 8 vols.
- RIERA I VIADER, Sebastià, vegeu *Catalunya carolíngia*.
- RIU I RIU, Manuel, *L'església catalana al segle X*, a *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-XI)*, vol. I, Barcelona, 1991, pàgs. 161-189.
- ROSSET, Philippe; CAUCANAS, Sylvie, *Guide des Archives des Pyrénées-Orientales*, Perpinyà, 1984.
- ROSSIGNOL, Nicole, vegeu MARTÍNEZ, C.
- ROVIRA, Manuel, *Un bisbe d'Urgell del segle X: Radulf*, «Urgellia» (la Seu d'Urgell), vol. III (1980), pàgs. 167-184.
- *Noves dades sobre els primers vescomtes d'Osona-Cardona*, «Ausa» (Vic), vol. IX (1981), pàgs. 249-260.
- Vegeu *Catalunya carolíngia*.
- SALRACH, Josep M., *El procés de formació nacional de Catalunya (segles VIII-IX)*, Barcelona, 1978.

- SALRACH, Josep M., *Entre l'estat antic i el feudal. Mutacions socials i dinàmica político-militar a l'occident carolingi i als comtats catalans*, a *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-XI)*, vol. I, Barcelona, 1991, pàgs. 191-252.
- SCHRÖDER, Isolde, *Die westfränkischen Synoden von 888-987 und ihre Überlieferung*, Munic, 1980.
- SÉNAC, Philippe, *Musulmans et sarrasins dans le sud de la Gaule (VIII-XIe siècle)*, París, 1980.
- *Les incursions musulmanes més enllà dels Pirineus (segles VIII-XI)*, a *L'Islam i Catalunya*, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 1998, pàgs. 51-55.
- *Les Carolingiens et al-Andalus (VIII-IXe siècles)*, París, 2002.
- SIMON, Antoni (director), *Diccionari d'historiografia catalana*, Barcelona, 2003.
- SITJAR, Miquel, vegeu MASCARELLA, J.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume, vegeu ABADAL, R. d'.
- SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago, vegeu *Catalunya carolíngia*.
- STEIN, Henri, *Bibliographie générale des cartulaires français ou relatifs à l'histoire de France*, París, 1907.
- TASTÚ, Josep, *Note sur l'origine des comtes héréditaires de Barcelone et d'Empúries-Roussillon*, Montpellier, 1851.
- TAVERNER I D'ARDENA, Josep de, *Tratado histórico de los Vizcondes del Rosellón*, «Revista de Ciencias Históricas publicada por S. Sanpere y Miquel» (Barcelona), tom I (1880), pàgs. 417-440.
- *Historia de los Condes de Empúries y de Peralada*, «Revista de Ciencias Históricas publicada por S. Sanpere y Miquel» (Barcelona), toms II, III i IV (1881-1884).
- TESSIER, Georges, *Recueil des actes de Charles II le Chauve, roi de France (840-877)*, París, 1943-1955, 2 vols.
- Vegeu GRAT, F.
- THÉVENIN, Marcel, *Textes relatifs aux institutions privées et publiques aux époques mérovingienne et carolingienne*, París, 1887.
- TO I FIGUERAS, Lluís, *El marc de les comunitats pageses: villa i parròquia en les diòcesis de Girona i Elna (final del segle IX - principi de l'XI)*, a *Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any Mil*, Barcelona, 1991, pàgs. 212-239.
- TOLRÀ DE BORDAS, Enric, *Saint Pierre Orséolo, doge de Venise, puis bénédictin du monastère de Saint Michel de Cuxa: sa vie, son temps (928-987)*, París, 1897.
- TOMASSETI, G., *Bullarium Romanum*, Torí, 1857.
- TORREILLES, Felip, *Note sur la chronologie des abbés de St. Michel de Cuxa*, «Bulletin Philologique et Historique du Comité des Travaux Historiques et Scientifiques» (París, 1892), pàgs. 208-217.
- UDINA I MARTORELL, Frederic, *El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X: estudio crítico de sus fondos*, Barcelona, 1951.
- VALLS I TABERNER, Ferran, *Figures de l'època comtal catalana*, «Anuari Heràldic» (Barcelona), any MCMXVII (1917), pàgs. 109-129.
- *Un diplôme de Charles le Chauve pour Suniaire, comte d'Ampúries-Roussillon*, «Le Moyen Âge» (París), vol. XXI (1919), pàgs. 211-218.
- *Estudi sobre els documents del comte Guifré I de Barcelona*, «Estudis Universitaris Catalans» (Barcelona), vol. XXI (1936), pàgs. 11-31.
- VIDAL, Pere, *Perpignan*, París, 1899.
- *Charlemagne en Roussillon: un épisode peu connu de la vie légendaire du grand empereur*, «Ruscino» (Prada-Perpinyà), vol. XXIV (1925), pàgs. 141-182.
- VIDAL, Pere; CALMETTE, Joseph, *Bibliographie roussillonnaise*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales» (Perpinyà), vol. 47 (1906), 558 pàgs.
- VIDAL, Pere; CALMETTE, Joseph, *Histoire de Roussillon*, París, 1923.
- VILLANUEVA, Jaume, *Viage literario a las Iglesias de España*, Madrid - València, 1803-1852, 22 vols.
- WERMINGHOFF, Albert, *Concilia aevi Karolini*, tom 1, part II, a *Monumenta Germaniae Historica, Concilia*, Hannover - Leipzig, 1908.
- WOLFF, Philippe, *Les événements de Catalogne de 798-812 et la chronologie de l'Astronome*, «Anuario de Estudios Medievales» (Barcelona), vol. 2 (1965), pàgs. 451-458.

ZARAGOZA, Ernest, *Catàleg dels monestirs catalans*, Montserrat, 1997.

ZIMMERMANN, H., *Papstregesten a. 911-1024*, Viena, 1969.

ZIMMERMANN, Michel, *En els orígens de Catalunya: emancipació política i afirmació cultural*, Barcelona, 1989.

— *Le concept de Marca hispanica et l'importance de la frontière dans la formation de la Catalogne*, a *La marche supérieure d'al-Andalus et l'occident chrétien*, Madrid, 1991, pàgs. 29-49.

— *Naissance d'une principauté: Barcelone et les autres comtés catalans aux alentours de l'an Mil*, a *Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any Mil*, Barcelona, 1991, pàgs. 111-135.

— *Catalogne et Regnum Francorum: les enseignements de la titulature comtale*, a *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-XI)*, vol. II, Barcelona, 1992, pàgs. 209-263.

— *Écrire et lire en Catalogne (IXe-XIIe siècle)*, Madrid, 2003, 2 toms.

PROJECCIÓ HISTÒRICA I GEOGRÀFICA

L'any 759, segons els *Annals d'Aniana*, els gots de Narbona, després de pactar amb els francs que podrien continuar regint-se amb llur pròpia llei, occiren els sarraïns que detenien el poder de la ciutat i la lliuraren a les tropes del rei Pipí que l'assetjaven.¹ Els *Annals de Metz* afegeixen que, a més de capturar Narbona, Pipí expulsà els sarraïns de tota la Gòtia i alliberà els cristians del servei dels sarraïns.² En el volum I d'aquesta obra, Ramon d'Abadal, en comentar aquestes dades, argumenta: «Si amb la regió narbonesa havia estat alliberat també el Rosselló, no ho sabem, però tot ho fa presumir: d'una part, administrativament, formava part de la província de Gòtia, era una de les *civitates* de Septimània; d'altra part, sempre la cadena de les Alberes fou considerada, encertadament, la barriera estratègica pirinenca per aquest costat».³

En efecte, la jurisdicció dels valís de Narbona s'havia estès fins al Conflent, com manifesta clarament un dels documents aplegats en el «Diplomatari» del present volum, amb data de 840-841, en afirmar que el vilar dit Fullà fou posseït per un cert Mascarà «tempore quod regnavit Aumar ibin Aumar, regente Narbona» (Doc. 23).⁴ Aquesta informació del document conflentí, tan valuosa, confirma la presumpció d'Abadal que amb l'alliberament de la regió narbonesa havia estat alliberat també el Rosselló. I qui diu el Rosselló, diu també el Conflent i el Vallespir, llavors uns pagus del comtat rossellonès. Alguns altres documents d'entre els més antics que publiquem aquí, datats cap a finals del segle VIII i principis del IX, parlen de Septimània en referir-se als nostres territoris, inclòs el Vallespir (Docs. 7 i 10), de la mateixa manera que altres documents s'hi refereixen parlant de Gòtia (Docs. 154 i 160).

Quant als límits externs dels comtats compresos en aquest volum, podem dir que abasten una regió que va, de ponent a llevant, des del massís de Carlit fins a la mar Mediterrània i, de nord a sud, des de la serra de les Corberes fins a les carenes dels Pirineus ripollesos i de la serra de l'Albera. Es tracta del territori per on s'estengué el bisbat d'Elna, integrat pel Rosselló, el Conflent i el Vallespir, però amb l'afegit del Fenollet i del Capcir. Són les comarques que conformen el que avui en

1. «Anno 759 Franci Narbonam obsident, datoque sacramento Gothi qui ibi erant, ut si civitatem partibus traderent Pipini regis Francorum, permetterent eis legem suam habere. Quo facto Gothi Saracenos qui in praesidio illius erant, occidunt, ipsamque civitatem partibus Francorum tradunt». MARTÈNE, E. – DURAND, U., *Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum, moralium, amplissima collectio*, tom V, París, 1729, cols. 883-916, esp. col. 892; reproduït a MIGNÉ, *Patrologiae*, vol. 98, cols. 1409-1434, esp. col. 1417.

2. *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*, tom I, Hannover, 1826, pàgs. 314-336, esp. pàg. 331.

3. *Catalunya carolíngia. El domini carolingi a Catalunya*, pàg. 32.

4. Les referències a documents (Doc.) s'entenen als publicats en el «Diplomatari» d'aquesta mateixa obra sota el número corresponent.

diem la Catalunya del Nord,⁵ llevat de l'Alta Cerdanya, la qual serà integrada, junt amb la Baixa Cerdanya, ambdues pertanyents llavors al bisbat d'Urgell, en el volum dedicat als comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga.

Els límits del bisbat d'Elna apareixen expressats en la butlla del papa Romà de l'any 897, en què fou confirmada a la seu elnense la dependència de les esglésies del Rosselló i del Conflent, des del port de Jardó fins a la mar i des del terme de Narbona fins al de Besalú: «a portu Iardonis usque ad mare, et a termino Narbonensi usque Bisillunense» (Doc. 151). Molts altres documents coetanis indiquen que l'església de Santa Eulàlia d'Elna és mare de totes les esglésies del Rosselló i del Conflent. A partir de mitjan segle x (Doc. 376) afegeixen que també és mare de les esglésies del Vallespir. Ho afegeixen perquè per aquest temps, com veurem, el Vallespir comença a rebre la denominació de comtat.

Els pagus de Capcir i de Fenollet —nom antic, aquest últim, de l'actual comarca de la Fenolleda— formaren part inicialment del comtat de Rasès i de la diòcesi de Narbona.⁶ En la dotació de l'església capcinesa de Formiguera de l'any 873 consta explícitament que era situada dins el comtat de Rasès i implícitament dins el bisbat de Narbona atès que fou l'arquebisbe narbonès Sigebod qui la consagrà i li confirmà la dotació (Doc. 79). En un document de l'any 1000 se situa clarament el monestir de Sant Pau de Monisat o de Fenollet dins la diòcesi de Narbona, bé que ja no dins el comtat de Rasès sinó del comtat propi de Fenollet (Doc. 642). L'adscripció política dels pagus de Capcir i de Fenollet canvià, segons Ponsich,⁷ en temps de Guifré I el Pelós, en què els dos territoris, com el Conflent i el Vallespir, s'integraren en els dominis dels comtes de Cerdanya, de manera que el Capcir restà annexionat al comtat de Conflent. L'antiga adscripció eclesiàstica d'ambdós territoris, en canvi, perdurà molt de temps, concretament fins al 1318, en què passaren a formar part de la nova diòcesi d'Alet.⁸

L'any 816 s'esmenta «Rosciliona» al costat de les ciutats de Narbona, Carcassona, Empúries, Barcelona, Girona i Besiers (Doc. 9), alhora que el 819 s'ubica Sant Genís de Fontanes «in pago Elnense» (Doc. 12), el 823 Sant Andreu de Sureda «in territorio Helenense» (Doc. 14) i el 832 Arles «in suburbio Elenense» (Doc. 17). No és fins l'any 843 que apareix documentada l'expressió «in pago Ruscilione» (Doc. 25), la qual coexistí durant uns quants anys amb l'esment de la circumscripció elnense en les diverses formes apuntades. L'any 844 dues vil·les són situades per l'escriu «in suburbio Elenense, in pago Russulionense» (Doc. 34), mentre que l'any 854 tres vil·les més són ubicades «in pago videlicet Elnensi et in comitatu Rossilionensi» (Doc. 45).

Però no era només el pagus que fluctuava entre la seva adscripció a les antigues *Elena* o *Ruscino*. També passava amb la seu episcopal, com ho posen de manifest dos documents de l'any 860, en un dels quals el bisbe Odesind apareix com a «Roscellensium episcopus» (Doc. 51) i en l'altre com a «Helenensis episcopus» (Doc. 52). L'expressió «episcopus Rossilionensis ecclesiae» apareix encara el 897 en la butlla del papa Romà (Doc. 151).

Hem vist que l'any 854 s'esmenta per primer cop el comtat de Rosselló amb aquesta categoria (Doc. 45). Les denominacions, però, de pagus o territori de Rosselló i de pagus o territori d'El-

5. BECAT, Joan, *Atlas de Catalunya Nord*, Perpinyà, 1977; *Gran geografia comarcal de Catalunya*, vols. 13 i 14, Barcelona, 1995-1996.

6. GRIFFE, Élie, *Histoire religieuse des anciens pays de l'Aude*, tom I, París, 1933, pàgs. 7-9; PONSICH, *Le comté de Razès*, pàgs. 47 i 48-50; BONNERY, *Le Razès historique*, pàgs. 88 i 91.

7. PONSICH, *Le domaine foncier*, pàgs. 76-78.

8. *Gallia christiana*, vol. VI, París, 1739, cols. 273-274 (diòcesi d'Alet); GRIFFE, Élie, *Les anciens pays de l'Aude dans l'antiquité et au Moyen Âge*, Carcassona, 1974, pàgs. 14-15.

na coexisteixen amb les de comtat durant tot el període estudiat. D'altra banda, l'any 869 encara se situa el pagus de Rosselló dins el regne de Septimània (Doc. 64).

El Conflent, documentat des del 843 (Doc. 25), rep des d'aquest any tant el qualificatiu de pagus (Doc. 25) com el de vall (Docs. 54-56). Amb una denominació o amb l'altra, els escrivans el situen dins el suburbi o territori d'Elna (Docs. 54, 144 i 158, per exemple), malgrat que al mateix temps, almenys des de l'any 888 (Doc. 144), el qualifiquen diverses vegades de comtat. Aquesta categoria li és aplicada no solament en documents de la casa comtal de Cerdanya-Conflent (Docs. 144, 189) o de la vescomtal de Conflent (Docs. 434, 646), sinó també en preceptes reials (Docs. 255, 533, 553), en butlles papals (Doc. 333), en documents episcopals d'Elna (Doc. 504) i en documents privats (Docs. 346, 571, 597, 631, 632).

El cas del Vallespir, documentat des del 832 (Doc. 17), és semblant al del Conflent, però la categoria de comtat no li és donada en els documents fins el 964 (Doc. 435). Abans d'aquesta data els escrivans parlen normalment de la vall i algun cop, a més, del territori (Docs. 17, 427), del pagus (Doc. 336) o del suburbi (Doc. 380) de Vallespir, sempre remarcant que és integrat dins el comtat o pagus de Rosselló o dins el territori d'Elna. Les mencions del comtat de Vallespir es troben sobretot en documents de la casa comtal de Cerdanya-Besalú (Docs. 440, 574, 578, 579, 620), però també en butlles papals (Docs. 481, 594), en documents episcopals d'Elna (Docs. 504, 557) i en documents privats (Docs. 435, 584, 609).

El fet que el Conflent i el Vallespir rebessin la denominació de comtats, de bona hora el primer i més tardanament el segon, no fou pas obstacle perquè alguns escrivans continuessin considerant-los inclosos dins el comtat de Rosselló. Així, el lloc d'Aiguatèbia és situat a la vall del Conflent, però dins el comtat de Rosselló, en un document de 959 (Doc. 402), alhora que un document de 964 el situa dins el comtat de Conflent (Doc. 434). En altres documents del segle *x* apareix també la vall del Conflent situada dins el comtat de Rosselló (Docs. 165, 189, 275, 376, 396, 458) o dins el comtat d'Elna (Docs. 508, 520). Una quarentena de documents del mateix segle la situen dins el suburbi o territori d'Elna. Quant al Vallespir, alguns documents posteriors a l'any 964, en què ja hem dit que apareix documentat com a comtat, el situen també dins el comtat de Rosselló (Docs. 455, 575, 616, 627) o dins el comtat d'Elna (Doc. 522). En un parell de documents el Vallespir és ubicat dins el pagus d'Elna malgrat reconèixer que es tracta d'un comtat (Docs. 578, 579).

Així, doncs, podem dir que en època carolíngia existeix un gran comtat, el de Rosselló o d'Elna, que incorpora dues valls prou diferenciades, la del Conflent i la del Vallespir, a les quals es dona sovint la denominació no sols de pagus sinó també la de comtat. Aquest darrer títol s'usa amb més freqüència, segons que sembla, quan ambdues valls passen al poder de comtes del casal de Cerdanya-Besalú.

Tenint en compte el que acabem de dir, no és pas fàcil delimitar les fronteres entre els comtats o pagus de Rosselló, Conflent i Vallespir. Segons la documentació aplegada en el nostre «Diplomatari», els tres comtats o pagus esmentats convergien en el terme d'Illa, atès que hi ha documents que situen aquesta vila en el comtat de Rosselló (Docs. 314, 326, 350, 454, 540) i d'altres a la vall del Conflent (Doc. 374) o al Vallespir (Doc. 474), mentre que un altre la situa entre el Rosselló i el Conflent: «in apenditio Confluentis sive Rossilionense, in villa Insola» (Doc. 372).

Pel sud d'Illa, el comtat i la vall de Conflent s'estenien fins a Valltorta (Doc. 374), mentre que Vallicrosa pertanyia al comtat de Vallespir (Docs. 481 i 594). El lloc veí de Vallventosa apareix ubicat normalment en el comtat de Rosselló, però en un document de l'any 964 és situat dins el comtat de Vallespir (Doc. 435). La vila de Corbera del Castell apareix ubicada l'any 957 en el comtat de Rosse-

lló, però en el suburbi de Vallespir (Doc. 380), mentre que posteriorment se la localitza en el territori de Vallespir (Doc. 427) i en el comtat de Vallespir (Doc. 609). També es trobava dins aquest darrer comtat Castellnou dels Aspres, on l'any 993 residien i impartien justícia les comtesses Ermengars, vídua d'Oliba Cabreta, i Toda, esposa de Bernat Tallaferro (Doc. 620). Pertanyien, en canvi, al comtat de Rosselló els llocs veïns de Tuïr (Docs. 341 i 454), Santa Coloma de Conjunta (Doc. 481 i 594) i Llupià (Docs. 341, 481 i 594), així com, més al sud, els llocs de Terrats (Doc. 407) i Paça (Docs. 95, 328, 486 i 556). Quant als llocs de Torderes i Forques, situats explícitament en el comtat de Rosselló i en el pagus o suburbi d'Elna fins a mitjan segle x (Docs. 34, 211 i 280), l'any 993 disposava sobre ells el tribunal suara esmentat que es reuní en el comtat de Vallespir, a Castellnou dels Aspres, i que presidí la comtessa Ermengars de Besalú-Vallespir, acompanyada de la seva nora Toda (Doc. 620).

En atènyer l'Albera, la línia divisòria entre els comtats de Rosselló i Vallespir devia seguir l'antiga *Via Domitia* que, passant a frec de l'església de Sant Martí de Fenollar (Doc. 31), pujava per les Cluses cap al coll de Panissars,⁹ de la mateixa manera que aquesta via, anomenada *Via Augusta* a Hispània, dividia a l'altra vessant de la serra els comtats de Peralada i Besalú.¹⁰ Un document de vers 844 ubica la cella de Sant Martí del Forn del Vidre, de l'actual municipi de la Jonquera, en el pagus de Rosselló (Doc. 36). I uns preceptes dels anys 878 i 881 fan arribar el comtat de Rosselló fins a Panissars i, segons que sembla, fins a Agullana (Docs. 112 i 133), bé que un altre precepte, aquest de l'any 889, sembla suggerir que el comtat d'Empúries començava a les Cluses.¹¹ Això mateix es pot deduir d'un document del 917, en què apareix l'expressió «citra Clusas Spanië» (Doc. 191). Per la part de ponent de la via, enllà del coll de Panissars, l'església de Sant Miquel de Riunoguers, pertanyent ara al terme municipal de Morellàs i les Illes, és ubicada per documents dels anys 974 i 990 en el comtat de Vallespir (Docs. 481 i 594).

Al nord d'Illa, el comtat de Rosselló apareix estès fins als llocs de Nefiac (Docs. 454 i 557), Reglella (Docs. 557 i 632), Montner (Docs. 379, 394 i 550) i Estagell (Docs. 333 i 394). A ponent d'aquestes poblacions començava el pagus o comtat de Fenollet.

El territori de Fenollet formava part, com hem observat en els casos del Conflent i del Vallespir, del comtat de Rosselló, del qual constituïa de fet un pagus, esmentat com a tal des de l'any 842 (Doc. 24). Així, el lloc de Centernac, al cantó de Sant Pau de Fenollet, és ubicat per un diploma reial de 899 dins el pagus de Fenollet (Doc. 161).¹² Els llocs de Santa Creu de Virà i Sant Llorenç de Puillorenç són ubicats per un altre diploma reial, aquest de 958, també dins el pagus de Fenollet (Doc. 383). En un document episcopal d'Elna atorgat anteriorment, l'any 925, s'esmenta per primera vegada el comtat de Fenollet per a situar-hi la vall Llobera (Doc. 204). I l'església de Sant Andreu de Pesillà és situada per unes butlles papals de 974 i 990 en el comtat també de Fenollet (Docs. 481 i 594).

Ja hem vist fins on arribava el pagus o comtat de Fenollet pel cantó oriental. Pel nord limitava amb el pagus occità de Perapertusès, documentat des de l'any 842 (Doc. 24), del qual el separava

9. CASTELLVÍ, G., *Données archéologiques nouvelles sur la frontière orientale des Pyrénées à l'époque romaine (IIe s. avant J.-C. – IVe s. après J.-C.): Région du Perthus, Panissars, Les Cluses*, «Études Roussillonaises» (Perpinyà), tom IX (1989), pàgs. 11-20.

10. Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, pàg. 27. També MUNDÓ, *De quan hispans*, pàg. 33, amb la bibliografia que hi cita.

11. *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 70, pàg. 109.

12. No s'ha de llegir «et in eodem pago, Fonogtedeso villare, quod dicitur Centernaco» (*Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 374), sinó «et in pago Fonogtedeso, villare quod dicitur Centernaco», amb la supressió del mot «eodem», el qual manca en l'única còpia manuscrita que existeix del precepte (segons que es reconeix en el volum esmentat d'aquesta obra, en nota a peu de pàgina).

la carena principal de les Corberes. Per ponent s'estenia fins a la Vall de Santa Creu, amb el vic d'Atsat i el monestir de Sant Martí de Les (Doc. 356), fronterers amb el País de Salt i el Donasà (Doc. 34). La frontera meridional el separava del pagus o comtat de Conflent i, bé que poc documentada en el nostre «Diplomatari», devia anar des del massís de Clariana o de Madres (Doc. 370), pel cantó de ponent, fins al puig Pedrós, al sud de Montalbà del Castell (Doc. 350), pel cantó de llevant, resseguint els pics i els colls del límit encara vigent entre ambdues comarques.

El comtat de Conflent incorporà vers 870 el Capcir, segons l'estudi de Ponsich esmentat anteriorment,¹³ de manera que la frontera occidental del comtat fou el massís de Carlit, el qual separa la plana alta capcinesa del Donasà i de la Cerdanya. El pas entre aquesta darrera comarca i el Conflent es feia i es fa encara pel port o coll de Jardó, dit avui de la Perxa, límit del bisbat d'Elna segons la butlla susdita de l'any 897. Això darrer és confirmat per la pertinença tothora a la diòcesi elnense de la parròquia de Sant Pere dels Forcats,¹⁴ situada a llevant del port, en el lloc en què hi havia l'enforcall («in portu Inforcatos», Doc. 107) de la *strata francisca superiore*, que unia el Conflent amb la Cerdanya, i de la *via Roedana* (Doc. 440), que anava cap al Rasès.¹⁵ No obstant això, l'esmentat lloc dels Forcats no formava part del comtat de Conflent sinó del de Cerdanya, almenys des de mitjan segle x (Doc. 440).¹⁶ Com també era inclosa en el comtat de Cerdanya la Llaguna (Doc. 267), localitat integrada a la comarca del Capcir per geògrafs actuals.¹⁷ Una butlla de l'any 968 situa en el comtat de Cerdanya, a més de la Llaguna i dels Forcats, l'alou capcinès dels Angles i els llocs conflentins de Balaguer, Llar, Moncles, Talau, Ocenyes i Sautó (Doc. 454).

El Canigó constituïa el límit natural entre els pagus o comtats de Conflent i Vallespir. Aquest darrer afrontava, pel cantó de migdia, amb el comtat de Besalú, del qual el separava una frontera que s'ha perpetuat en la francoespanyola actual i que anava des de Roca Colom, sota la qual hi ha les fonts del riu Tec, fins a la serra de l'Albera. En alguns documents del segle x consta que el Vallespir, situat pels escrivans dins el comtat o territori d'Elna, incloïa Miralles, Vernadell i Valldequers, fins al coll d'Ares (Docs. 240 i 292), així com el terme de Costoja fins a Vila-roja i el Montnegre (Docs. 240 i 578). En altres documents es posa de manifest que el comtat de Vallespir abraçava les Illes (Doc. 557) i Riunoguers (Docs. 481 i 594).

Un cop descrits i delimitats els comtats compresos en el present volum, cal que afegim una dada més de caire geogràfic i històric alhora. Es tracta d'una dada sobre Perpinyà. S'ha especulat molt sobre el seu origen, embolcallat en diverses llegendes que el volen explicar. Últimament, amb bon criteri històric, hom defensa que el seu nom prové d'un personatge que devia anomenar-se *Perpinianus* i que devia ésser un propietari gal·loromà o hispanoromà.¹⁸ La documentació recollida en el present volum ens mostra que la *villa Perpiniano* no apareix documentada fins l'any 927 (Doc. 210) i que dos anys més tard un personatge anomenat *Pirpinianus* signava com a testimoni en un document, fins ara inèdit, en el qual es fa referència a la *villa Perpiniano* (Doc. 217). Aquí tenim, doncs, l'origen de Perpinyà. Es confirma que li donà el nom un propietari del lloc, de la vila, però no pas de l'antiguitat romana sinó d'època carolíngia.

13. PONSICH, *Le domaine foncier*, pàgs. 76-78.

14. *Gran geografia comarcal de Catalunya*, vol. 14, Barcelona, 1996, pàg. 331.

15. MUNDÓ, *De quan hispans*, pàgs. 36-39.

16. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàg. 71.

17. *Gran geografia comarcal de Catalunya*, vol. 14, Barcelona, 1996, pàgs. 208-210.

18. PONSICH, *Saint-Jean le Vieux*, pàg. 106; *Gran geografia comarcal de Catalunya*, vol. 13, Barcelona, 1995, pàg. 97.

ELS ELEMENTS D'INFORMACIÓ

Presentem i estudiem aquí allò que Ramon d'Abadal anomenà en el volum III d'aquesta obra «els elements d'informació». Les fonts narratives, però, en queden excloses perquè, junt amb les corresponents als altres comtats catalans, seran estudiades i publicades en un volum a part.

LA HISTORIOGRAFIA

L'obra historiogràfica dels monjos de Cuixà, iniciada en temps dels abats Garí i Oliba,¹⁹ la culminà, pel que fa a l'època medieval, fra Vicenç Pisà a les acaballes del segle xv amb la coneguda *Narratio de fundatione monasterii Sancti Germani de Cuxa a fratre Vicentio Pisani scripta*.²⁰ Com a apèndix de l'obra, l'autor féu una recopilació de documents referents als orígens del monestir, trets sobretot del seu Cartoral Major. A més de privilegis de reis i de comtes, de butlles papals i d'altres documents, copià l'acta de reparació dels documents perduts en el naufragi d'Eixalada que porta data del 28 de gener de 879 (Doc. 120). Aquest apèndix documental, però, ha romàs inèdit.²¹

Sembla que fou també en el segle xv que un monjo d'Arles redactà la *Narratio de translatione reliquiarum sanctorum Abdon et Sennen ad monasterium Arulense*,²² la qual situa el trasllat de les relíquies dels sants Abdó i Senén a l'abadia vallespirana en temps de l'abat Arnulf, documentat vers 962-963 (Doc. 433). Té més interès per a nosaltres el *Libre de la translatió dels invincibles y gloriosos màrtirs de Iesu Christ SS. Abdon y Sennen, y de la miraculosa aygua de la sancta tumba del monestir de sanct Benet en la vila de Arles, en lo comptat de Rosselló*, compost pel dominic Miquel Llot de Ribera (1555-1607)²³ i editat a Perpinyà l'any 1591, el qual conté un parell de documents que hem integrat en el nostre recull (Docs. 61 i 446).

L'any 1586 Francesc Comte, notari d'Illa,²⁴ dedicà al bisbe d'Elna una obra titulada *Illustrations dels comtats de Rosselló y Cerdanya y Conflent*, l'interès de la qual per a nosaltres és escàs atès que no conté informació medieval.²⁵ Tampoc no ens proporciona documentació d'interès l'obra manus-

19. COLL I ALENTORN, M., *La historiografia de Catalunya en el període primitiu*, «Estudis Romànics» (Barcelona), vol. III (1951-1952), pàgs. 139-196; reedició a *Obres de Miquel Coll i Alentorn*, vol. I, Barcelona, 1991, pàgs. 11-62.

20. Publicada dins *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, cols. 60-64.

21. A París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 377-404, n'hi ha una còpia.

22. Publicada dins *Marca hispanica*, ap. DXXV, cols. 1449-1453.

23. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàg. 326, i COLLELL, Albert, *Escritores dominicos del Principado de Cataluña*, Barcelona, 1965, pàgs. 163-164.

24. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàg. 136.

25. COMTE, Francesc, *Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya y Conflent*, a cura de Jaume Collell, Vic, 1879 (edició incompleta); a cura de Joan Tres, Barcelona, 1995.

crita del notari de Perpinyà Francesc Puignau,²⁶ consistent en inventaris i recopilacions dels arxius perpinyanesos, llevat de la notícia de 1610 sobre la pretesa butlla de Sergi II de l'any 844 a favor de l'església del Córrec (Doc. iv).²⁷

El cronista i jurista Jeroni Pujades (1568-1635)²⁸ extractà i copià en el monestir de Sant Pere de Rodes alguns documents del segle x referents a l'abat Hildesind, bisbe d'Elna, i a les possessions que l'esmentat cenobi tenia al Conflent. Els extractes i les còpies es conserven avui a París, en els seus *flosculi instrumentorum*, integrats en la Collection Baluze de la Bibliothèque Nationale de France.²⁹ En la seva *Corònica universal del Principat de Cathalunya*, acabada l'any 1606, publicada parcialment el 1609 i íntegrament, en versió castellana, entre els anys 1829 i 1832, inclogué els textos parcials de dos documents del 879 (Docs. 125 i 126) i els textos sencers de dos documents falsos (Docs. 11 i 111), tots quatre referents a l'abat Protasi de Cuixà, els quals copià en aquest monestir.

El jurista Guilhem de Catel publicà el 1633 unes *Mémoires de l'histoire du Languedoc*, en les quals inclogué el text d'un document de l'any 981 que veié al monestir de Sant Hilari de Carcassona i que ens informa de la batalla entre el comte Roger de Carcassona i el nostre Oliba Cabreta (Doc. 535). També hi edità el text d'unes actes conciliars falses, existents llavors a la catedral de Narbona, relatives als límits del bisbat d'Elna (Doc. 1).

Jean-Luc d'Achéry (1609-1685), monjo benedictí i bibliotecari de l'abadia de Saint-Germain-des-Prés, a París, publicà en 1665-1677 els 13 volums de l'obra titulada *Veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis maxime benedictinorum latuerant spicilegium*, reeditada l'any 1723 per É. Baluze, E. Martène i L.-F. de la Barre amb el títol de *Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis delituerunt*, en 3 grossos volums, en l'últim dels quals inclogueren un dels nostres falsos (Doc. x).

Un deixeble d'Achéry, el famós Jean Mabillon (1632-1707), també benedictí de la congregació de sant Maur, publicà el 1681 la seva coneguda obra *De re diplomatica libri VI*, en la qual edità l'acta del judici referent a la propietat de la cel·la rossellonesa de Nidolers, reclamada pel monestir de Sant Hilari de Carcassona (Doc. 140), i el codicil del comte Ramon de Roergue en què repartí el seu alou de Perpinyà (Doc. 423). Entre els anys 1688 i 1701 donà a l'estampa les *Acta sanctorum ordinis sancti Benedicti*, on reedità el text de la invenció de les relíquies de sant Hilari amb la intervenció de l'abat Garí de Cuixà (Doc. 506). I l'any 1703 inicià la publicació de l'obra monumental titulada *Annales ordinis sancti Benedicti*, en el volum III de la qual inclogué la carta de l'abat Hilperic d'Arles al rei Carles el Calb (Doc. 61).

Un tercer monjo maurí, Étienne Dulaure, escriví el 1692 una *Synopsis rerum memorabilium Crassensis Beatae Mariae ad Orobionem fluvium, Carcassonensis diocesis, in Occitania abbatiae*, conservada manuscrita a la Bibliothèque Mazarine de París (ms. lat. 3388),³⁰ en la qual inclogué vuit còpies parcials o extractes de documents de la Grassa referents al Rosselló (Docs. 304, 373, 386, 431, 518, 547, 550 i 628).

Pèire de Marca (1594-1662), bisbe de Conserans i visitador general del Principat de Catalu-

26. SIMON, *Diccionari*, pàg. 955.

27. Se'n conserva notícia a París, BN, Col. Baluze, vol. 238, f. 30v, junt amb altra documentació de Perpinyà copiada per Puignau el 1610 i integrada en els papers parisencs de Pujades.

28. SIMON, *Diccionari*, pàgs. 955-958.

29. París, BN, Col. Baluze, vol. 234, f. 355; vol. 238, ff. 295-296.

30. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, pàg. XIV.

nya i dels comtats de Rosselló i Cerdanya entre els anys 1644 i 1652,³¹ aplegà documents d'arxius catalans per mitjà de col·laboradors. El més conspicu fou el benedictí Guillem Costa, monjo de Cuixà i prior de Riquer, de la mà del qual són moltes de les còpies dels documents de la Catalunya del Nord que es conserven en els volums 107, 108 i 117 de la Collection Baluze. El darrer d'aquests volums és encapçalat per les cronologies dels bisbes d'Elna i dels comtes de Rosselló, datades l'any 1660. Étienne Baluze (1630-1718), secretari de Marca, es valgué de les còpies aplegades en els esmentats volums per a la confecció dels apèndixs documentals de les obres del bisbe i d'ell mateix que anà publicant després de la mort, el 1662, de Marca, nomenat arquebisbe de París pocs mesos abans del seu traspàs. El 1663 publicà *Dissertationum de concordia sacerdotii et imperii, seu de libertatibus Ecclesiae Gallicanae libri octo*, obra de Marca amb addicions seves, en la qual inclogué un dels nostres falsos (Doc. 1). Ja amb el càrrec de bibliotecari del cèlebre ministre Jean-Baptiste Colbert, publicà el 1677 una obra d'embalum, amb el títol de *Capitularia regum Francorum*, iniciada per Marca, de la qual hem recollit nou documents, la majoria procedents dels cartorals d'Arles, de Cuixà i d'Elna (Docs. 10, 36, 60, 92, 297, 469, 504, 578, 611). Per últim, el 1688 publicà la conegudíssima i utilíssima *Marca hispanica sive limes hispanicus*, encapçalada amb el nom de Pèire de Marca i dotada per Baluze mateix d'un apèndix documental en què encabí, entre molts d'altres, una seixantena de documents dels segles ix i x, sense comptar-hi els preceptes, procedents del cartoral de la catedral d'Elna (Docs. 34, 35, 134, 151, 190, 191, 196, 224, 242, 416) i dels arxius i cartorals dels monestirs d'Arles (Docs. 17, 93, 455, 579, 619, 620) i de Cuixà (Docs. 23, 41, 43, 48, 55, 57, 59, 71, 81, 82, 84, 86, 88-91, 99-104, 107, 109, 120, 121, 123, 126, 127, 164, 260, 326, 340, 417, 418, 454, 485, 558, 642, v, vii, viii, ix), tots inèdits fins llavors. A la mort de Baluze, el 1718, els manuscrits que havia heretat de Marca i els seus propis foren comprats per la Bibliothèque Royale, antecessora de l'actual Bibliothèque Nationale de France, on es conserven en l'esmentada Collection Baluze.³²

Entre els anys 1665 i 1670 Gratian Capot copià molts documents medievals del Llenguadoc per a Jean de Doat, president de la Chambre des Comptes de Navarre, el qual formà una col·lecció de 258 volums conservats avui a la Bibliothèque Nationale de France sota el nom de Collection Doat.³³ En els volums 66 i 71 hi ha vuit documents provinents de les abadies de la Grassa i de Sant Hilari de Carcassona, respectivament, d'interès per als nostres comtats i alguns de llurs comtes, bé que cap d'ells inèdit (Docs. 24, 144, 171, 193, 202, 506, 535, 628).

L'any 1656 els germans bessons Gaucher i Louis de Sainte-Marthe, amb la col·laboració de tres fills del primer, publicaren a París els 4 toms de l'obra titulada *Gallia christiana, qua series omnium archiepiscoporum, episcoporum et abbatum Franciae vicinarumque ditionum, ab origine ecclesiarum ad nostra tempora per quatuor tomos deducitur*. Una edició molt més completa, amb el títol similar de *Gallia christiana in provincias ecclesiasticas distributa, qua series et historia archiepiscoporum, episcoporum et abbatum Franciae vicinarumque ditionum, ab origine ecclesiarum ad nostra tempora deducitur et probatur ex authenticis instrumentis ad calcem appositis*, formada per 16 volums, fou iniciada per Denys de Sainte-Marthe el 1715, continuada per altres monjos maurins entre 1728 i 1870 i acabada per Ulysse Robert i J. H. Albanès entre 1895 i 1920. En els volums VI i XIII d'aquesta magna obra, dedicats a les províncies eclesiàstiques de Narbona i de Tolosa, respectivament, s'hi publicaren per primera vega-

31. SANABRE, J., *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona, 1956.

32. AUVRAY, L., *La collection Baluze à la Bibliothèque nationale*, «Bibliothèque de l'École des Chartes» (París), vol. LXXXI (1920), pàgs. 94-174.

33. Descrita per LAUER, Ph., *Collections manuscrites sur l'histoire des provinces de France: inventaire*, París, 1905, vol. I, pàgs. XII-XIII i 156-192.

da texts sencers, regests extensos o notícies breus de molts documents del nostre interès (Docs. 125, 163, 175, 194, 204, 210, 212, 220, 226, 228, 245, 271, 274, 279, 310, 322, 433, 464, 559, 570, 601, 621, 645), com també altres documents copiats d'obres editades anteriorment.

El canonge Josep Coma (†1723), rector de la Universitat de Perpinyà des de 1678, deixà inèdites unes *Notícies de la iglésia insigne collegiada de Sant Joan de Perpinyà*, avui a la Biblioteca Municipal de Perpinyà (ms. 82), en les quals es féu ressò de dos documents falsos relatius a l'església de Sant Joan el Vell de Perpinyà: un precepte de Carlemany de l'any 813 i una butlla de Sergi II de l'any 844 (Doc. iv).³⁴ En parlarem en l'apartat de «Les falsificacions».

Josep de Taverner i d'Ardena (1670-1726), canonge de Barcelona, fou nomenat el 1718 bisbe de Solsona i el 1720 bisbe de Girona.³⁵ Vinculat familiarment a les comarques septentrionals de Catalunya, fill com era de la comtessa de les Illes i senyora de Darnius, investigà en les biblioteques de diversos monestirs d'aquestes contrades i també en la biblioteca reial de París. Facilità documentació a J. Hardouin i a E. Martène per a llurs col·leccions. Com a resultat de les seves investigacions, escriví, entre altres obres, un *Compendio histórico de los antiguos monasterios é insignes iglesias de los condados de Rosellón, Ampurias y Peralada*, un *Tratado histórico de los Vizcondes del Rosellón* i unes *Disertaciones históricas de los condados de Rosellón, Conflent y Vallespir*, les quals restaren inèdites en mans del seu germà Francesc, abat de Sant Feliu de Girona.³⁶ La segona d'aquestes obres fou publicada el 1880.³⁷ Un altre germà, Oleguer, comte de Darnius, cartògraf i historiador, fou autor d'un *Mapa de los condados de Rosellón y Cerdaña*, publicat a Perpinyà el 1707.

De les grans obres franceses del segle XVIII que recolliren documents o extractes del nostre interès cal citar la cèlebre *Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*, publicada a París pels monjos maurins Claude Devic i Jean-Joseph Vaissette, entre 1730 i 1745, en 5 volums, en els quals s'incloueren onze documents que hem recollit en el nostre «Diplomatari», alguns dels quals eren encara inèdits (Docs. 24, 79, 144, 171, 356, 456, 506) i altres ja editats (Docs. 140, 224, 535, i). Un altre benedictí de la congregació de Sant Maur, dom Martin Bouquet, inicià el *Recueil des historiens des Gaules et de la France*, obra de la qual pogué publicar entre 1738 i 1752 els 8 primers volums, mentre que el volum següent fou dut a terme per altres maurins i publicat el 1757, tres anys després de la mort de Bouquet. Després s'anaren publicant altres volums, però el VIII i el IX són els que contenen documents del nostre interès (Docs. 24, 36, 108, 110, 151, 297, 326, 356, 454, 455, vii), bé que gairebé tots foren trets d'edicions anteriors. També cal esmentar la *Table chronologique des diplomes, chartes et actes imprimés, concernant l'histoire de France*, de M. de Bréquigny, publicada a París entre 1769 i 1783. I de les grans obres publicades a Itàlia durant el mateix segle, s'han d'esmentar les de C. Cocquelines i de G.-D. Mansi, ressenyades en la «Bibliografia».

El perpinyanès Francesc de Fossà (1726-1789), catedràtic de dret a la Universitat de la seva ciutat natal, col·laborà en l'obra *L'art de vérifier les dates*, duta a terme per M. F. Dantine i altres monjos maurins i publicada a París el 1750, per a la qual redactà unes memòries sobre la cronologia dels comtes de Rosselló, Cerdanya, Besalú i Empúries. Escriví unes *Observations historiques et critiques sur le droit public de la Principauté de Catalogne et du Roussillon*, editades a la capital rossellonesa el 1770, i una *Histoire du Roussillon* que restà inèdita, i fou un estret col·laborador de Jacob-Nicolas Moreau,

34. PONSICH, *Saint-Jean le Vieux*, pàg. 107, nota 6.

35. SIMON, *Diccionari*, pàg. 1122.

36. TORRES AMAT, F., *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona, 1836, pàg. 611.

37. Fou publicada a Barcelona per S. Sanpere en la seva «Revista de Ciencias Históricas», tom I (1880), pàgs. 417-440.

entre 1764 i 1789, en la recopilació de documents per al Cabinet des Chartes.³⁸ La Collection Moreau, batejada amb aquest nom el 1862 per Léopold Delisle, és formada per 1.834 volums, guardats a la Bibliothèque Nationale de France.³⁹ En els volums 1-16, que contenen la documentació dels segles ix i x, hi ha un centenar de còpies, sovint incompletes, de documents del Cartoral d'Elna fetes per Fossà. Duplicats d'aquestes còpies restaren a Perpinyà, en l'anomenat «Portefeuille de Fossa» o «Recueil des Monumens pour l'histoire du Roussillon», i, junt amb altres documents de l'erudit perpinyanès i de la seva família, ingressaren als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals l'any 1963.⁴⁰ Totes aquestes còpies de Fossà, com també nombrosos extractes i registres identificats en els seus papers de Perpinyà, omplen una bona part del nostre «Diplomatari».

En el volum 360 de l'esmentada Collection Moreau es conserven diverses cartes, datades a Perpinyà entre els anys 1765 i 1769, que Antoine de Roumiguieres, procurador reial de la Cambra del Domini (Chambre du Domaine) i advocat general honorari al Consell Superior del Rosselló, envià a Moreau.⁴¹ Per elles sabem que l'esmentat procurador revisà els arxius d'Elna, Cuixà, Canigó i Arles i que féu extractes de la documentació reial per tal d'enviar-los a Moreau d'acord amb el decret del 26 d'abril de 1738 en què s'ordenava enviar còpies de documents reials a París perquè un incendi havia malmès els registres de la Chambre des Comptes.⁴²

El canonge premostratenc Jaume Caresmar i Alemany (1717-1791), fill d'Igualada, abat de Bellpuig de les Avellanes, envià a Fossà la transcripció de 166 documents trets de diversos arxius de Catalunya amb destinació al Cabinet des Chartes de Moreau, còpies dels quals es troben aplegades en el tom III del «Recueil des Monumens pour l'histoire du Roussillon», actualment guardat als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, a Perpinyà, sota la cota 12 J 26. Sabem que el març de 1786 li envià les transcripcions corresponents a documents de l'arxiu monàstic de Gerri perquè així consta en una «table des monuments de l'abbaye de Gerri» que es conserva dins la Collection Moreau.⁴³ Ultra això, en un dels volums manuscrits de Caresmar, el que porta la cota B, conservat a l'actual institut marista de Bellpuig de les Avellanes, instal·lat en les dependències de l'antic monestir, s'hi troben notes esparses sobre els monestirs de Cuixà i Sant Genís de Fontanes.⁴⁴

Pere Reiner (1712-1790), prevere, beneficiat de Sant Joan de Perpinyà, deixà inèdita una *Chronologia episcoporum Helenensium*, de 86 pàgines, anotada després per Pere Puiggarí i actualment guardada als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, a Perpinyà (ms. 11). Anys més tard Josep Fortaner (1765-1845), vicari de la catedral de Perpinyà, dedicà al seu bisbe una *Notice ecclésiastique sur le Roussillon, suivie du catalogue des évêques d'Elne*, publicada a la capital rossellonesa el 1824.⁴⁵ Tant la cronologia com el catàleg es basen en les dades publicades a la *Gallia christiana* i, per tant, tenen poc interès per a nosaltres.

Tampoc no ens aporten res de nou la *Histoire de Roussillon comprenant l'histoire du Royaume de Majorque* que el provençal Dominique-M.-J. Henry (1778-1850), bibliotecari a Perpinyà, publicà el 1835,⁴⁶

38. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàgs. 216-217, i SIMON, *Diccionari*, pàgs. 491-492.

39. OMONT, H., *Inventaire des manuscrits de la Collection Moreau*, París, 1891.

40. GIGOT, Jean-Gabriel, *Acquisition importante des Archives: le fonds de Fossa*, «Cerca» (Perpinyà), núm. 19 (1963), pàgs. 24-29.

41. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàg. 539.

42. París, BN, Col. Moreau, vol. 360, ff. 35-36 i ff. 176-193.

43. París, BN, Col. Moreau, vol. 348, f. 16.

44. CORREDERA, Eduardo, *La Escuela Histórica Avellanense*, Lleida, 1971, pàgs. 39-99, esp. pàg. 95.

45. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàg. 216.

46. CALMETTE, *Les historiens*, pàg. 144, i SIMON, *Diccionari*, pàg. 560.

ni la *Histoire de Roussillon* que escriví el perpinyanès Joan de Gazanyola i Bou (1766-1851), publicada pòstumament el 1857.⁴⁷ L'esment d'aquests dos autors ens remet a l'anomenada escola historiogràfica de «Le Publicateur», setmanari de fort caràcter literari i històric editat a Perpinyà entre els anys 1832 i 1837.⁴⁸

Membre destacat d'aquesta escola fou Pere Puiggari (1768-1854), nascut a Perpinyà, novici del monestir d'Arles fins a la revolució i després professor d'humanitats a la seva ciutat natal, el qual publicà el 1842 un *Catalogue biographique des évêques d'Elne* i vers 1855 unes *Notices sur l'ancienne abbaye de Saint-Martin de Canigó*.⁴⁹ D'aquesta darrera obra hem recollit tres notícies de documents referents a Sant Martí de Canigó (Docs. 634, 641 i 648). També fou membre destacat de l'escola de «Le Publicateur» Joan-Baptista Renard de Saint-Malo (1781-1854), nascut a Cotlliure, autor d'una col·lecció manuscrita de documents d'arxiu guardada a la Casa Museu de les Alberes, a Argelers, i de diversos articles sobre els bisbes i els monestirs de la diòcesi d'Elna, entre d'altres temes, que publicà en l'esmentat periòdic perpinyanès, a més de diverses monografies locals.⁵⁰ Vinculat al mateix periòdic, Lluís de Bonnefoy (1816-1887), perpinyanès, gendre de Renard de Saint-Malo, publicà en 1856-1860 la coneguda *Épigraphie roussillonnaise*,⁵¹ en la qual es troben algunes inscripcions que s'hauran d'integrar en el volum d'aquesta obra que recollirà els documents epigràfics de l'època.

Josep Tastú (1787-1849), nat a Perpinyà, impressor a París, el 1830 s'arruïnà i des d'aleshores es dedicà a la filologia romànica i a la història. Féu un viatge per Catalunya en 1837-1838 a la recerca de materials per als seus estudis. Una part de la seva obra manuscrita és conservada a la Bibliothèque Mazarine, a París.⁵² Pòstumament, el 1851, li fou publicada a Montpeller una *Note sur l'origine des comtes héréditaires de Barcelone et d'Emporias-Roussillon*.

Julia-Bernat Alart (1824-1880), nascut a Vinça, arxiver dels Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals,⁵³ publicà, junt amb A. Dehodencq i A. Brutails, un *Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1790: Pyrénées-Orientales, archives civiles, sous-série 1 B (Chambre du Domaine et Procuration Royale)* (París, 1886). Transcriví una gran quantitat de documentació medieval i moderna en els 53 toms del seu *Cartulari rossellonès (Cartulaire roussillonnais)*, manuscrit, dipositat a la Biblioteca Municipal de Perpinyà (ms. 107),⁵⁴ el tom IV del qual és encapçalat pel regest dels 212 documents del Cartoral d'Elna copiats en el tom II del «Portefeuille» o «Recueil» de Fossà. El 1873 publicà l'article titulat *Un jugement inédit de l'an 865 concernant la ville de Prades*, en el qual edità per primera vegada l'original de Prada de l'any 865 (Doc. 56). El 1880 donà a l'estampa el seu conegut *Cartulaire roussillonnais*, en el qual incorporà una tretzena de documents dels segles ix i x (Docs. 56, 171, 193, 202, 273, 299, 338, 349, 388, 448, 581, 590, x), alguns d'ells inèdits.

Alart fou la figura preeminent d'una altra escola historiogràfica de la Catalunya del Nord, la de la Societat Agrícola, Científica i Literària dels Pirineus Orientals.⁵⁵ Membre també d'aquesta es-

47. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàgs. 233-234, i SIMON, *Diccionari*, pàgs. 519-520.

48. SIMON, *Diccionari*, pàgs. 444-445 i 951.

49. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàg. 494, i SIMON, *Diccionari*, pàg. 954.

50. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàgs. 511-512, i SIMON, *Diccionari*, pàgs. 987-988.

51. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàgs. 71-72, i SIMON, *Diccionari*, pàg. 242.

52. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàgs. 606-608, i SIMON, *Diccionari*, pàg. 1121.

53. VIDAL, P., *Notice sur la vie et les travaux de Julien-Bernard Alart, ancien archiviste des Pyrénées-Orientales*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales» (Perpinyà), vol. 37 (1896), pàgs. 87-202; CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàgs. 3-5.

54. SIMON, *Diccionari*, pàg. 307.

55. SIMON, *Diccionari*, pàgs. 443-444.

cola fou Tomàs-Ernest Delamon (1830-1881), natural de Prada de Conflent, autor d'un estudi sobre *Pierre Orséolo, doge de Venise, mort moine à Saint Michel de Cuxa* (1868), publicat en el butlletí de l'esmentada societat, i d'una monografia sobre la *Histoire de la ville de Prades en Conflent, des communes du canton et de l'abbaye royale de Saint Michel de Cuxa* (1878),⁵⁶ sense aportacions documentals que hàgim pogut recollir. Un altre fill de Prada de Conflent, Francesc Font (1831-1907), rector de Codalet i de Cuixà,⁵⁷ publicà el 1881 una *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Michel de Cuxa* provista d'un apèndix en el qual es troben preceptes, butlles i altres textos dels segles ix i x, bé que alguns són falsos, trets de còpies notariales de 1740 existents a l'arxiu municipal de Codalet (Docs. 326, 454, II, III, VII). Un tercer personatge nat a Prada de Conflent a la mateixa època, Enric Tolrà de Bordas (1836-1916), advocat, escriví l'obra hagiogràfica titulada *Saint Pierre Orseolo, doge de Venise, puis bénédictin du monastère de Saint Michel de Cuxa, sa vie, son temps (928-987)* (1897).⁵⁸

La *Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*, l'obra ja esmentada de Claude Devic i Jean-Joseph Vaissette, fou ampliada i reeditada a Tolosa de Llenguadoc, entre 1872 i 1904, sota la direcció d'Édouard Dulaurier i amb anotacions d'Émile Mabille i Édouard Barry, en 16 volums, en el segon i en el cinquè dels quals editaren alguns documents del nostre recull que no havien inclòs Devic i Vaissette, els uns inèdits, trets de la Collection Moreau (Docs. 49, 53, 54, 58, 66, 94, 97, 105, 236, 238, 240, 252, 266, 288, 294, 581, 602, 647), i els altres copiats de les edicions de Baluze i de Bouquet (Docs. 17, 34, 36, 55, 60, 81, 92, 93, v). També els volums del *Recueil des historiens des Gaules et de la France* publicats per l'esmentat Bouquet i altres maurins foren reeditats sota la direcció de Léopold Delisle entre 1869 i 1880, després que aquest historiador i altres membres de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres haguessin emprès la continuació de l'obra fins a deixar-la en 24 volums.

L'olotí Francesc Monsalvatje (1853-1917), autor de les conegudes *Noticias históricas*, formades per 26 toms, dedicà el setè al *Monasterio de Santa María de Arles* (1896), el novè al *Monasterio de S. Martín de Canigó* (1899) i del vint-i-unè al vint-i-quatrè a *El obispado de Elna* (1911-1915). En els esmentats sis toms inclogué els texts o els registres d'un centenar de documents que hem recollit en el nostre «Diplomatari». La majoria, però, els tragué dels apèndixs de la *Marca hispanica*, de la *Gallia christiana*, de la *Histoire générale de Languedoc* i del *Cartulaire* d'Alart, habitualment sense citar-ne la font. Només eren inèdits uns quants documents que tragué de l'Arxiu Reial de Barcelona (Docs. 200, 207), de la Delegació d'Hisenda de Girona (Doc. 278) i d'algun fons monàstic dispers (Doc. 597), com també una sèrie de registres de documents que pogué veure a Perpinyà, probablement en el *Cartulari rossellonès* manuscrit d'Alart (Docs. 150, 155, 162, 166, 168, 173, 197, 213, 216, 221, 229, 232, 237, 243, 247, 251, 254, 265, 268, 276, 319, 328, 347, 348, 360, 391, 393, 394, 397, 410, 468, 475, 486, 494, 495), i a Girona, a l'arxiu de l'esmentat organisme estatal (Docs. 392, 437, 574, 623).

Josep Gibrat (1866-1926), natural de Sant Llorenç de Cerdans i capellà de Prats de Molló, publicà *Aperçu historique sur l'abbaye d'Arles-sur-Tech* el 1922 i *Notes de géographie historique sur le haut Vallespir* el 1926, entre altres estudis geogràfics i històrics que dedicà al Vallespir i al Conflent,⁵⁹ però sense editar-hi documents.

56. SIMON, *Diccionari*, pàg. 404.

57. CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàg. 214.

58. SIMON, *Diccionari*, pàg. 1129.

59. CAPEILLE, J., *Les publications historiques de l'abbé Joseph Gibrat*, «Revue historique et littéraire du diocèse de Perpignan» (Perpinyà, 1907), pàgs. 1-3.

Bernard Palustre (1870-1907), angeví, arxiver dels Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals des de 1897 i fundador de la «Revue d'histoire et d'archéologie du Roussillon», hi publicà una *Note sur le cartulaire de l'église d'Elne* (1900).⁶⁰ Junt amb Jean-Auguste Brutails (1859-1926) i Émile Desplanque (1865-1915), antecessors seus en el càrrec d'arxiver dels Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, publicà un gros volum titulat *Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1790: Pyrénées-Orientales, archives ecclésiastiques, série G* (Perpinyà, 1904), encara ben útil per a la recerca.⁶¹

Raymond de Lacvivier (†1930), arqueòleg i botànic, publicà el 1913 un documentat estudi sobre *Le cartulaire de l'église d'Elne*, amb un inventari sumari dels documents copiats per Fossà i registats per Alart, la cita del qual hem incorporat en els documents corresponents del «Diplomatari». I el 1914 donà a la impremta un estudi sobre *Le siège de Perpignan et le livre vert d'Elne*, en referència al cartoral de la comuna d'Elna, al qual ens referirem en parlar dels cartorals de l'antiga seu rossellonesa.

El perpinyanès Josep Calmette (1873-1952), medievalista format a París i professor d'universitat, publicà, a més d'una *Histoire du Roussillon* el 1923 en col·laboració amb Pere Vidal (1848-1929), bibliotecari a Perpinyà des de 1876,⁶² nombrosos articles d'interès per a l'època carolíngia, els principals dels quals esmentem en la «Bibliografia».⁶³

Ramon d'Abadal i de Vinyals (1888-1970), vigatà, fundador de la nostra *Catalunya carolíngia*, publicà en 1950-1952 el volum II d'aquesta obra amb el subtítol de *Els diplomes carolingis a Catalunya*, en el qual edità els preceptes per a la catedral d'Elna i per als monestirs d'Arles, Cuixà, Sant Genís les Fonts i Sureda, a més d'alguns preceptes per a particulars que afecten també els nostres comtats. L'any 1954 publicà el magnífic estudi titulat *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*, amb un apèndix format per 119 documents trets en llur gran majoria de les col·leccions Baluze i Moreau de la Bibliothèque Nationale de France, per la qual cosa comptà amb la col·laboració del canonge urgellenc Pere Pujol i del monjo montserratí Marc Taxonera, segons que reconegué en la introducció de l'esmentat apèndix. En la present edició hem pogut completar el recull d'Abadal amb 140 nous documents, bé que la majoria consistents en simples extractes conservats entre els papers de Baluze i de Fossà.

El parisenc Jean-Gabriel Gigot (1910-1996), director dels Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals de 1957 a 1970, fundà el Centre d'Estudis i de Recerques Catalans dels Arxius (CERCA) i el seu butlletí, en el qual publicà articles sobre els documents fins a l'any 1000 i sobre el fons Fossà del centre arxivístic que dirigia. També publicà l'article titulat *Les plus anciens documents d'archives des Pyrénées-Orientales (865-989)*, en el qual reedità catorze documents de l'arxiu departamental perpinyanès fins a l'any 1000, només set d'ells inclosos en el nostre recull (Docs. 56, 133, 273, 338, 388, 590, x), atès que els altres concerneixen els comtats de Cerdanya i Besalú. Donem les referències completes dels esmentats articles de Gigot a la «Bibliografia».

60. LEFEVRE-PONTALIS, E., *Bernard Palustre*, «Congrès archéologique de France. Carcassonne et Perpignan» (1906), pàgs. 704-707.

61. ROSSET, *Guide*, pàgs. 36-37.

62. CALMETTE, J., *Pierre Vidal et son oeuvre*, «Revue catalane» (Perpinyà, 1907), pàgs. 226-232; CALMETTE, J., *Nécrologie: Pierre Vidal*, «Annales du Midi» (Tolosa de Llenguadoc), vol. 41 (1929), pàgs. 209-211; CHAUVET, H., *Pierre Vidal*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales» (Perpinyà), vol. 57 (1933), pàgs. 322-326.

63. COPPOLANI, J., *Bibliographie de M. Joseph Calmette*, «Annales du Midi» (Tolosa), vol. 65 (1953), pàgs. 255-262; DURLIAT, M., *A la mémoire de Joseph Calmette, 1873-1952*, «La Tramontane» (Perpinyà), núm. 353 (1953), pàgs. 37-40; GALABERT, F., *Joseph Calmette, sa vie, son oeuvre*, «Annales du Midi» (Tolosa), vol. 65 (1953), pàgs. 241-254; *Joseph Calmette (1873-1952)*, «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom II, núm. 4 (1952), pàgs. 291-296.

Pere Ponsich i Rondes (1912-1999), nat a Perpinyà, historiador i arqueòleg, format a la Sorbona i a l'École des Chartes de París, fou conservador oficial d'antiguitats i objectes d'art del Rosselló des de 1962 i del Palau dels Reis de Mallorca des de 1967. Fundà, junt amb Marcel Durliat, la revista «Études Roussillonnaises» el 1951.⁶⁴ Ramon d'Abadal li encomanà l'elaboració del present volum de *Catalunya carolíngia*, els preparatius del qual són explicats per A. M. Mundó en el «Prefaci». Publicà nombrosos estudis referents a la Catalunya del Nord en època carolíngia, els principals dels quals relacionem a la «Bibliografia». En alguns féu precisions i observacions molt interessants sobre alguns dels documents recollits en el «Diplomatari» del present volum, en els llocs corresponents del qual donem les referències oportunes.

Robert-Henri Bautier (1922), medievalista parisenc ben conegut per l'edició de documents reials francesos, publicà el 1946 un article titulat *Notes historiques sur la Marche d'Espagne: le Conflent et ses comtes au IXe siècle* i el 1963 un altre titulat *La prétendue dissidence de l'épiscopat catalan et le faux concile de «Portus» de 887-890*, ambdós, sobretot el primer, ben interessants per a l'establiment dels comtats, sigui el de Conflent sigui el de Rosselló, que regiren determinats comtes.

Durant les darreres dècades del segle xx i els primers anys del xxi s'han anat publicant diplomataris i estudis d'interès per al nostre tema, d'entre els quals cal destacar els publicats per Martí Aurell, Cebrià Baraut, Pierre Bonnassie, André Bonnery, Cécile Caby, Aymat Catafau, Sylvie Caucanas, Albert Cazes, Philippe Depreux, Miquel S. Gros, Eduard Junyent, Anne-Marie Magnou, Élisabeth Magnou-Nortier, Anscari M. Mundó, Ramon Ordeig, Éric Palazzo, Antoni Pladevall, Olivier Poisson, Philippe Rosset, Manuel Rovira, Josep M. Salrach, Philippe Sénac, Lluís To i Michel Zimmermann. Els treballs d'aquests autors més interessants per al present volum apareixen relacionats a la «Bibliografia».

LES FONTS DIPLOMATIQUES

El «Diplomatari» d'aquest volum és format per documents que provenen majoritàriament dels antics arxius de la catedral d'Elna i dels monestirs d'Arles i Cuixà, així com, en una proporció mínima, dels monestirs de Sant Genís de Fontanes i Sant Martí de Canigó. També n'hi ha alguns procedents de monestirs forans que posseïen béns immobles en el bisbat d'Elna. En formen part, a més, uns quants documents provinents del casal comtal de Rosselló i un lot singular de documents pertanyents al casal vescomtal de Conflent. De documents procedents d'institucions que no siguin les esmentades, solament n'hi ha alguns originaris dels casals comtals de Barcelona (Docs. 218, 616) i d'Empúries (Docs. 591, 609), de la seu arquebisbal de Narbona (Docs. 79, 138, 356) i de les catedrals de Girona (Doc. 557), d'Urgell (Docs. 148, 629) i de Vic (Docs. 185, 262, 421, 426, 536, 537, 568, 587, 631, 640), a més de preceptes reials, butlles papals i decrets conciliars.

Dels 649 documents sincers aplegats en el present volum, bona part dels quals hi són representats per còpies incompletes o per simples registres i extractes, només 38 ens han pervingut en llurs pergamins originals. I encara cal dir que d'aquests 38 originals, 26 s'han conservat a la catedral de la Seu d'Urgell i 5 més en altres arxius del Principat. L'extrema migradesa de documentació original a la Catalunya del Nord té la seva explicació en la desfeta d'arxius que hi tingué lloc durant la Revolució Francesa, iniciada l'any 1789. Recordem-ne algunes dades.

64. SIMON, *Diccionari*, pàg. 939. Per a la seva bibliografia, vegeu «Études Roussillonnaises» (Perpinyà), tom XVIII (2000-2001), pàgs. 17-44.

D'acord amb les informacions ofertes per Palustre,⁶⁵ a l'època revolucionària tres carretades de pergamins, qualificats de feudals, provinents de convents i comunitats eclesiàstiques, foren lliurats a l'artilleria de l'armada dels Pirineus Orientals i altres pergamins de la mateixa mena foren enviats a l'arsenal de Toló, de conformitat amb un decret del 5 de gener de 1793. D'altra banda, el 2 de març de 1793 el ciutadà David, arxiver del districte de Perpinyà, lliurà al ciutadà Valette, sotscap de la marina de Cotlliure, 375 llibres vells en pergami destinats a la fabricació de «gargousses», és a dir, d'embolcalls per a la càrrega de canons.

Felip Torreilles recollí del periòdic revolucionari «L'Echo des Pyrénées» una informació esfereïdora, potser exagerada, sobre la festa cívica de la crema de pergamins que se celebrà al Camp de Mart, de Perpinyà, el 21 d'octubre de 1793: hi foren cremats «un million de vieux parchemins destinés à expier dans les flammes les crimes sans nombre dont ils furent jadis l'instrument et l'appui».⁶⁶

El 21 de desembre de 1798 François de Neufchateau, ministre de l'Interior, manà per carta a l'administració central del departament dels Pirineus Orientals que enviés a la Bibliothèque Nationale, a París, tots els cartorals eclesiàstics. El ciutadà Guiter, encarregat de la recerca, declarà que no havia trobat sinó un registre pertanyent al monestir cistercenc de Fontfreda, el qual fou tramès a la capital francesa.⁶⁷

Tenint en compte aquestes circumstàncies, examinem a continuació l'estat i les vicissituds dels arxius i dels cartorals que ens han transmès la documentació aplegada en el nostre «Diplomatari», tot lamentant la desaparició absoluta d'altres possibles fons documentals de la regió.

ARXIU I CARTORALS DELS COMTES DE ROSSELLÓ

El juliol de 1172, el mateix any de la unió del comtat de Rosselló a la Corona d'Aragó, Alfons I anà a Perpinyà a prendre possessió del comtat.⁶⁸ Arran de la unió, els pergamins dels comtes rossellonesos, o una part d'ells, passaren a l'Arxiu Reial de Barcelona, on encara se'n conserven alguns malgrat haver estat copiats en el *Liber feudorum maior*, compilat per Ramon de Caldes,⁶⁹ degà del capítol catedralici de Barcelona, a les ordres del qual hi transcriví els documents l'escrivà reial Ramon de Sitges, principalment, fins a deixar enllestit el còdex l'any 1192.⁷⁰ Sabem que el 8 d'octubre de 1187 l'esmentat degà es trobava a Perpinyà, on féu fer còpia del testament del darrer comte de Rosselló, Girard II,⁷¹ còpia que inclogué en els folis 81-82 del cartoral reial. Actualment aquest cartoral, és a dir, el *Liber feudorum maior*, guardat a l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA, Cancelleria Reial, Registre núm. 1), es conserva molt incomplet, atès que consta de 88 folis amb 183 escriptures, enquadernat en un sol volum, però sabem per antics registres que tenia 867 folis, amb més de 930 escriptures, repartits en dos volums.⁷² S'hi

65. PALUSTRE, *Introduction*, pàgs. V-VI.

66. TORREILLES, Felip, *Perpignan pendant la Revolution (1789-1800)*, Perpinyà, 1897, tom II, pàgs. 205-206.

67. PALUSTRE, *Introduction*, pàgs. V-VI.

68. MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*, núm. 793; VENTURA, Jordi, *Alfons 'el Cast', el primer comte-rei*, Barcelona, 1961, pàg. 130.

69. SIMON, *Diccionari*, pàgs. 272-273.

70. MUNDÓ, A. M., *El pacte de Cazola del 1179 i el «Liber Feudorum Maior»*. Notes paleogràfiques i diplomàtiques, «X Congreso de Historia de la Corona de Aragón» (Saragossa), 20-25 setembre 1976 (1980), pàgs. 119-129.

71. MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*, núm. 792.

72. Vegeu-ne la descripció, la reconstitució i l'edició a MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*.

inclogueren un centenar d'escriptures del comtat de Rosselló datades entre els anys 879 i 1172, bé que després de 1196 s'hi afegiren unes quantes escriptures dels anys 1197-1200. De fins a l'any 1000 només hi foren transcrits tres escriptures rosselloneses: en el foli 187, el precepte del rei Lotari a favor del comte rossellonès Gausfred, de l'any 981 (Doc. 532); en el foli 225, una compra de béns a Argelers feta pel comte Miró I de Rosselló l'any 879 (Doc. 124); i en el mateix foli 225, una altra compra de béns a Argelers feta pel comte Gausbert I de Rosselló l'any 925 (Doc. 205).⁷³ Ambdós folis, però, són dels que no s'han conservat.

A principis del segle XIII hom confeccionà l'anomenat *Liber feudorum Ceritaniae et Rosilionis*, conservat també a l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA, Cancelleria Reial, Registre núm. 4).⁷⁴ Aquest cartoral conté els mateixos documents dels comtats de Cerdanya i Rosselló que s'havien inclòs en el *Liber feudorum maior*, en el mateix ordre, però s'hi afegiren mitja dotzena de documents més.⁷⁵ Consta avui de 65 folis i de 232 documents, però havia tingut 77 folis i 276 documents. El foli 49 conté el text del precepte del rei Lotari (Doc. 532), que no es troba en l'actual *Liber feudorum maior*, però manca el foli que contenia els dos documents d'Argelers esmentats abans. Del document de l'any 879 només ens ha pervingut la rúbrica que encapçalava el text, copiada l'any 1306, i un regest fet al segle XVII (Doc. 124). Del document de l'any 925, en canvi, se n'ha conservat sortosament una còpia del segle XVIII del text sencer (Doc. 205).

L'any 1263 Jaume I instituí una nova administració, la Procuració Reial, per als comtats de Cerdanya i Rosselló, els quals dividí en les vegueries de Conflent, Cerdanya i Rosselló i la sotsvegueria del Vallespir.⁷⁶ El mateix rei incorporà ambdós comtats al regne de Mallorca i ordenà que fossin portades al monestir de Sixena les escriptures relatives a la successió de Mallorca-Rosselló.⁷⁷ Això no vol pas dir que no romangués al castell de Perpinyà bona part de la documentació generada en els comtats esmentats. En aquest sentit és prou significatiu que l'any 1353 Pere III ordenés a Bartomeu Despuig la recerca «en les cartes e altres scriptures qui son en lo castell de Perpenyà» d'una suposada escriptura de donació del comtat de Barcelona feta pel rei de França al primer comte barceloní.⁷⁸ Se sap, d'altra banda, que el rei Martí encarregà el 1398 l'adquisició d'uns documents dels comtats de Rosselló i Cerdanya que posseïa en uns cofres un cavaller francès.⁷⁹

Entre la documentació pertanyent a l'esmentada Procuració Reial i a l'annexa Cambra del Domini (Chambre du Domaine) que es guarda als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, hi ha un pergami original de l'any 943 referent a uns béns que el monestir de la Grassa tingué a Salses (Doc. 273) i algunes còpies dels segles XIII-XVI d'altres pergamins del segle X (Docs. 338 i 388).

73. MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*, núms. 709, 775 i 776. L'editor datà el segon d'aquests documents, erròniament, l'any 1138 (cf. doc. 124).

74. SIMON, *Diccionari*, pàgs. 718-719.

75. Vegeu-ne la descripció a MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*, vol. I, pàg. xvi i vol. II, pàg. 45, nota 1. S'hi editen també (núms. 802-807) els documents afegits al *Liber feudorum Ceritaniae et Rosilionis*, de manera que l'edició d'aquest cartoral hi és completa.

76. SIMON, *Diccionari*, pàg. 277.

77. UDINA, Frederic, *Guia històrica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, Madrid, 1986, pàg. 79.

78. RUBIÓ, Antoni, *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval*, Barcelona, 1908-1921, doc. CLXV.

79. UDINA, Frederic, *Guia històrica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, Madrid, 1986, pàg. 114.

ARXIU DELS VESCOMTES DE CONFLENT

Durant més de seixanta anys, entre el 974 i el 1035, dos membres destacats del casal vescomtal de Conflent, Salla i el seu nebot Ermengol, detingueren els càrrecs d'ardiaca i de bisbe successivament de la Seu d'Urgell. Ells dos i llurs parents afavoriren la catedral urgellitana i la seva canònica amb la donació de nombrosos béns pertanyents al patrimoni vescomtal.⁸⁰ Les escriptures corresponents a les donacions, junt amb els respectius títols de propietat que es conservaven a l'arxiu vescomtal, anaren ingressant així a l'arxiu catedralici de la Seu d'Urgell, el qual en conserva actualment un lot de 26 pergamins originals dels segles ix i x (Docs. 136, 434, 457, 479, 483, 498, 501, 512, 513, 515, 521, 529, 531, 545, 546, 560, 561, 564, 573, 589, 610, 613, 614, 618, 627, 646), a més de dues còpies de documents del mateix segle incloses en el cartoral catedralici del segle xiii (Docs. 402 i 482). Aquest lot, doncs, engruixit per alguns altres pergamins del segle xi de la mateixa procedència, constitueix una relíquia del primitiu arxiu dels vescomtes de Conflent.

De la confrontació dels 28 documents més antics d'aquest lot, els d'època carolíngia, podem constatar que foren redactats per deu escrivans distints. Els més prolífics foren el prevere Guitard, escrivà de 9 documents datats entre els anys 974 i 982 (Docs. 479, 498, 501, 513, 515, 521, 529, 531 i 545); el prevere Adroer, escrivà de 6 documents datats entre els anys 959 i 993 (Docs. 402, 560, 564, 589, 610 i 618); el prevere Ramir, escrivà de 3 documents datats entre els anys 987 i 993 (Docs. 573, 613 i 614); el prevere Guifré, escrivà de 2 documents datats l'any 974 (Docs. 482 i 483); el prevere Aspir, escrivà de 2 documents datats entre els anys 979 i 982 (Docs. 512 i 546); i el prevere Ige-là, escrivà de 2 documents més datats entre els anys 984 i 996 (Docs. 561 i 627). Com que els actors dels documents redactats per tots ells foren membres del casal vescomtal de Conflent, cal deduir que els esmentats escrivans formaven part de la seva cúria.

ARXIU I CARTORALS DE LA CATEDRAL D'ELNA

Udalgar de Castellnou, bisbe d'Elna de 1130 a 1147, disposà l'any 1140 la confecció d'un cartoral per aplegar-hi els documents de més interès per a la seu d'Elna i les seves possessions. Així nasqué l'anomenat Cartoral d'Elna, ara perdut, del qual resta una descripció en el volum 348 de la Collection Moreau.⁸¹ Es tractava d'un gros volum format per 374 folis en pergami i 781 documents, bé que els darrers documents, datats entre 1155 i 1186, foren afegits en els quatre folis del final del volum que havien restat en blanc. El contingut del cartoral fou disposat en vuit llibres, els set primers formats per cent documents i el vuitè per vuitanta-un, sense ordre cronològic ni temàtic. En el primer foli hi foren escrits, no sabem si a la mateixa època, aquests mots: «Anno millesimo centesimo quadagesimo dominice Incarnationis, domino Udalgaro presulante decimo anno, regnante Ludovico serenissimo rege, de regum francorum sive apostolicorum privilegiis et de Sancte Eulalie divisionis cartis liber iste collectus est et in unius voluminis seriem redactus».⁸² El volum fou enquadrat amb fusta folrada de guadamassil vermell «cloué aux quatre angles de tous les cottés avec des clous de bronze doré relevés».

80. BARAUT, *Els documents*, vol. II, pàg. 16; vol. III, pàg. 18-19; vol. IV, pàgs. 18-24.

81. París, BN, Col. Moreau, vol. 348, ff. 2-9.

82. En el vol. 348, f. 2, de la Col. Moreau manca el mot «centesimo» i en comptes de «Ludovico» s'hi llegeix «Henrico». La versió correcta es troba a París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 85v i f. 135.

Aquest cartoral romangué dins les dependències catedralícies d'Elna, junt amb la resta de l'arxiu capitular, fins a principis del segle XVII. El 30 de juny de 1602, durant el pontificat del perpinyanès Onofre Reart, la residència del bisbe i del capítol de canonges d'Elna —no pas la seu— fou traslladada a Perpinyà.⁸³ En fer-se el trasllat, tant l'arxiu episcopal com el capitular foren transferits a Perpinyà. Sabem que el Cartoral d'Elna fou portat a la col·legiata de Sant Joan de Perpinyà, des d'aleshores catedral, i es deixà permanentment sobre el «bureau» de la sala capitular, on el consultaren, com veurem tot seguit, diversos erudits dels segles XVII i XVIII.⁸⁴ D'altra banda, l'any 1763 el canonge Josep Xaupí explicava que la comunitat de preveres de Sant Joan de Perpinyà hi tenia el seu arxiu, diferent de l'arxiu del capítol catedralici.⁸⁵

A la segona meitat del segle XVII alguns col·laboradors de Pèire de Marca i d'Étienne Baluze, un dels quals cognomenat Desprès, copiaren i extractaren preceptes reials, butlles papals, documents comtals, dotatives d'església i altres documents que veieren en els dos arxius capitulars de Perpinyà —el de la col·legiata i el de la catedral— i, especialment, en el Cartoral d'Elna. Llur treball es conserva en els volums 108 i 117 de la Collection Baluze, en els quals hi ha barrejades les còpies de la documentació procedent de la catedral d'Elna amb les de la documentació provinent de la col·legiata de Perpinyà,⁸⁶ detall que permet de confirmar que tant l'una com l'altra es trobaven a Perpinyà.

En l'esmentat volum 117 hi ha les llistes dels bisbes d'Elna i dels comtes de Rosselló confeccionades «ex chartulario ecclesiae Helenensis» i altres notes encapçalades amb aquests mots: «Excerpta ex diversis cartulariis ecclesie Elenensis».⁸⁷ El primer cartoral s'ha d'identificar, evidentment, amb el del segle XII, l'anomenat simplement Cartoral d'Elna. Els altres diversos cartorals, ben segur de data més tardana, podien ésser el Llibre de les Concòrdies, el Llibre dels Estatuts Vells o el Llibre Verd de la comunitat de preveres d'Elna, tots els quals foren vistos pel canonge Coma i altres erudits anteriors a la Revolució Francesa.⁸⁸ En el volum 108, al capdavant d'una còpia de la falsa butlla del papa Sergi II (Doc. iv), es féu constar que el document es tragué d'un llibre en pergamí amb cobertes de fusta i cuir, titulat *Registrum literarum apostolicarum et instrumentorum seu cartarum dotallium et statutorum*, pertanyent al capítol de l'església col·legiata de Sant Joan de Perpinyà.⁸⁹

Abans de 1739 els monjos maurins, deixebles de Denys de Sainte-Marthe, que elaboraren el volum sisè de *Gallia christiana*, dedicat a la província Narbonense, consultaren el Cartoral d'Elna i n'extractaren diversos documents, alguns dels quals amb data del segle X (Docs. 189, 191, 204, 210, 220, 224, 228, 294, 469, 504, 601).

Anys més tard, entre 1764 i 1787, Francesc de Fossà en copià 212 documents, datats entre 858 i 1186, 96 dels quals pertanyents als segles IX i X.⁹⁰ Ja hem apuntat abans que envià les còpies a París, on restaren integrades dins la Collection Moreau. Es quedà, però, un doble de les còpies per al seu «Recueil des Monumens pour l'histoire du Roussillon», tom II, actualment guardat als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals sota la cota 12 J 25. Dels papers de Fossà es desprèn, segons Palustre, que a la seva època no existia ja cap pergamí original dels que havien estat transcrits en el

83. PALUSTRE, *Introduction*, pàgs. X-XI; CAPEILLE, J., *Figures d'évêques roussillonnais*, Perpinyà, 1910, pàgs. 113-114.

84. PALUSTRE, *Introduction*, pàg. VIII.

85. PALUSTRE, *Introduction*, pàg. XVIII.

86. París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 78-152, i vol. 117, ff. 1-50.

87. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 2v i f. 17.

88. PALUSTRE, *Introduction*, pàg. V.

89. París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 137v.

90. LACVIVIER, *Le cartulaire*, núms. 1-96.

Cartoral d'Elna, circumstància atribuïble a les moltes vegades que la catedral d'Elna havia estat saquejada, especialment els anys 1285, 1474 i 1642.⁹¹

Palustre i Capeille suposaven que el Cartoral d'Elna desaparegué a principis del segle XIX.⁹² Segons Lacvivier, però, degué ésser destruït durant la Revolució Francesa perquè la notícia que el 1819 era a la «mairie» d'Elna s'ha d'atribuir a una confusió amb el cartoral de la comuna d'Elna, dit Llibre Verd, desaparegut després de l'any esmentat i retrobat el 1913 o poc abans a casa d'un propietari de Cotlliure.⁹³

El bisbat d'Elna fou suprimit l'any 1802 i fusionat amb el de Carcassona, però l'any 1817 fou restablert amb la denominació de diòcesi de Perpinyà-Elna.⁹⁴ El 1833, segons testimoni de Renard de Saint-Malo, les restes dels arxius eclesiàstics de l'antic bisbat es trobaven, des de feia temps, «re-légués dans un galetas de l'hôtel de la Préfecture», des d'on passaren l'any esmentat als arxius departamentals i a la biblioteca pública municipal.⁹⁵ La sèrie G dels Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, augmentada des de 1862 amb fons de diversa procedència i inventariada per Brutails, Desplanque i Palustre el 1904,⁹⁶ guarda la documentació del bisbat, del capítol i de la catedral d'Elna, com també de col·legiates i esglésies parroquials del bisbat anteriors a 1790.⁹⁷ S'hi conserva un pergamí original de l'any 989 procedent del priorat de Cornellà de Conflent (Doc. 590), malgrat que aquest priorat no fou fundat fins l'any 1097.⁹⁸

ARXIU I CARTORALS DE SANTA MARIA D'ARLES

Sembla que fou l'any 1586 que el visitador i reformador apostòlic del monestir d'Arles, Jaume d'Agullana, ardiaca de Girona, féu dreçar un inventari dels documents de l'arxiu monàstic. En el «Recueil» de Fossà, concretament en el tom I, núm. 237,⁹⁹ hi ha una sèrie de regests, molt breus, de documents dels segles IX i X, en una bona part treta de l'esmentat inventari (Docs. 225, 233, 234, 244, 246, 253, 269, 274, 279, 310, 311, 342, 355, 369, 375, 411, 415, 465, 489, 497, 562, 563, 566, 577, 593, 603, 630, 643). En alguns d'aquests regests, redactats per Fossà en el segle XVIII a partir de l'inventari o dels propis documents, consta que els pergamins estaven repartits en sacs amb les inscripcions corresponents, com ara «Donations y feus» (Docs. 130, 379, 615), «St. Pere de Riuferrier, Montbolo, Corsavi, Cos, Montferrer, Prats» (Docs. 142, 194, 226), «Codalet, als Banys, Palauda» (Docs. 80, 282, 523) o «Sacristia» (Doc. 636).

L'arxiu del monestir fou visitat també, a mitjan segle XVII, pel monjo Guillem Costa, el qual confeccionà un plec de 49 folis numerats titulat «Excerpta ex archivo Arulensis coenobii Beatae Mariae de Arulis», conservat avui dins el volum 117 de la Collection Baluze.¹⁰⁰ Hi copià i extractà dotalles

91. PALUSTRE, *Introduction*, pàgs. VII-VIII.

92. PALUSTRE, *Introduction*, pàg. VIII, i CAPEILLE, *Dictionnaire*, pàg. 116.

93. LACVIVIER, *Le cartulaire*, pàg. 176.

94. SERRES, R., *Perpinyà-Elna, bisbat de*, a *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, Barcelona, 1998-2001, vol. III, pàgs. 75-77.

95. PALUSTRE, *Introduction*, pàg. VI.

96. BRUTAILS, *Inventaire sommaire*, esp. pàg. VII.

97. ROSSET, *Guide des Archives des Pyrénées-Orientales*, pàgs. 99-102.

98. ZARAGOZA, *Catàleg*, pàg. 84.

99. Perpinyà, APO, 12 J 24.

100. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 266-315.

d'esglésies, butlles papals, preceptes reials i documents diversos dels segles ix a xiv, 37 dels quals anteriors a l'any 1001, així com l'«*offici del emperador Carlo Magno*» i altres textos medievals. En el mateix volum hi ha, d'una altra mà, un plec de 10 folis més amb còpies de dotalles d'esglésies i de preceptes reials «*ex archivo monasterii Beatae Mariae Arulensis*».¹⁰¹ I el volum 108 de la mateixa col·lecció conté un plec de 30 folis titulat «*Summari de algunas consagracions de iglésias subjectes al monestir y abadia de N^a S^a de Arles*», en el qual no hi ha solament dotalles d'esglésies sinó també butlles papals i preceptes reials, dels quals, però, només 2 anteriors a l'any 1001.¹⁰² Segons Stein, els documents d'aquest plec foren trets «*du livre des privilèges de l'abbaye d'Arles*».¹⁰³ Algunes de les còpies aplegades en ambdós volums foren incloses per Baluze dins l'apèndix de *Marca hispanica*, en el qual hi ha documents amb la referència explícita de llur procedència: «*ex archivo monasterii Arulensis*» o «*ex chartulario monasterii Arulensis*».¹⁰⁴ D'acord amb aquestes indicacions, es comprova fàcilment que Baluze considerà que totes les còpies de Guillem Costa aplegades en el volum 117 havien estat tretes d'un cartoral del monestir d'Arles, cosa que no s'infereix pas necessàriament dels títols dels plecs esmentats i que en el cas d'algun document, com veurem en parlar de l'arxiu de Sant Andreu de Sureda, resulta falsa amb tota evidència.

Aquest monestir, tanmateix, posseïa més d'un cartoral. Segons la informació arxivística que es pot extreure d'algunes còpies de Fossà, al monestir d'Arles hi havia un cartoral anomenat Llibre de Privilegis i un altre anomenat Cartoral Petit. Així, dins la Collection Moreau surt esmentat el «*Cartul. intit. Livre des Privilèges de l'abbaye d'Arles*» o el «*Cartul. ou Liv. de Privil. d'Arles*», del qual se cita fins al foli 300, amb escriptures almenys del segle xii.¹⁰⁵ D'altra banda, dins la mateixa col·lecció, hi ha còpies tretes del «*Petit cartul. de l'abb. d'Arles*», del qual només són citats els primers 19 folis i són transcrits documents dels segles x i xi.¹⁰⁶

A més d'aquests dos cartorals, perduts arran de la Revolució Francesa, es conserva a l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA, Vària de Cancelleria, ms. 346) un registre de documents del monestir d'Arles, de 58 folis en paper, compost al segle xiv, en les cobertes del qual es llegeix «*Pro monasterio Sancte Marie Arularum*» i, afegit d'una altra mà, «*in arca magna*». El registre conté el trasllat de 25 documents datats entre els anys 869 i 1341, els primers dels quals són els preceptes carolingis dels anys 869 i 881 (Docs. 62 i 133) i, després d'un document de 1033, les dues escriptures del 14 de febrer de 988 sobre l'alou de Costoja (Docs. 578 i 579).

ARXIU I CARTORALS DE SANT MIQUEL DE CUIXÀ

De l'arxiu de Cuixà podem dir, per començar, que tenim una dada que es remunta als orígens del monestir, fundat pels monjos que se salvaren de la destrucció del monestir d'Eixalada per una avinguda de la Tet la tardor de l'any 878. Conseqüència del naufragi fou la pèrdua dels pergamins, per la qual cosa calgué procedir a la reparació judicial de llur contingut. Això és el que es dugué a terme en diverses sessions celebrades els mesos de gener i febrer de l'any 879, fruit de les quals fo-

101. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 317-319 i ff. 338-344.

102. París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 272-301.

103. STEIN, H., *Bibliographie générale des cartulaires français ou relatifs à l'histoire de la France*, París, 1907, núm. 193.

104. *Marca hispanica*, ap. iii i ap. xxix, xxx, xxxv, xxxvi, xciv, cv, cxxxviii, cxxxix, respectivament.

105. París, BN, Col. Moreau, vol. 42, ff. 69-70; vol. 90, ff. 106-107, 131-137 i 140-141.

106. París, BN, Col. Moreau, vol. 14, f. 84; vol. 18, ff. 42-43, 111 i 181-182.

ren quatre extenses escriptures de reparació (Docs. 120, 121, 122 i 123). S'hi parla dels pergamins perduts en aquests termes: «pro scripturis emptionis, donationis et comutationis que perditas fuerunt in Exalata ad delavatione fluvio Tete» (Doc. 120); «pro cartas perditas emtiones, sed et preceptum regalem, quas scripturas perditas fuerunt in Exalata ad delavationem fluvio Tete» (Doc. 121); «per kartas emptionis, comutationis, donationis quasi scripturas quas habebat legibus in sua potestate et possidebant quiete in monasterio Sancti Iermani in locum Kuxano perditas fuerunt in Exalata ad delevatione fluvio Tete» (Doc. 122); «de ipsas scripturas qui perditas fuerunt in Exalata» (Doc. 123). D'aquestes frases s'infereix que en el petit arxiu del monestir d'Eixalada es guardaven un precepte reial i diverses escriptures de compres, de permutes i de donacions, incloses les referents a Sant Germà de Cuixà, i podria deduir-se'n que tots aquests documents, inclòs el precepte, es perderen en el naufragi. Però l'únic precepte obtingut pel monestir d'Eixalada és el que li concedí el rei Carles el Calb l'any 871 (Doc. 74), lliurat pel comte Miró el Vell a l'abat Baró pels volts del 876 i salvat de la inundació del 878 juntament amb la carta de recomanació del rei al dit comte: «[epistola sua] salva est cum ipso precepto» (Doc. 126).¹⁰⁷ També se salvaren alguns altres documents d'entre els més importants del monestir (Docs. 55 i 60), cosa que demostra l'interès i l'oportunitat de llur salvament per part de l'abat o d'algun monjo.

Tant els pergamins salvats de la riuada com les quatre escriptures de reparació foren copiats al segle ^{xiii} en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, gràcies al qual en coneixem els textos. Aquest cartoral, anomenat també Llibre Verd, el més antic que tingué el monestir, fou completat al segle ^{xiv} amb l'anomenat Cartoral Menor. Parlarem detalladament d'ambdós cartorals al final del present apartat.

A les acaballes del segle ^{xv} un monjo de Cuixà, de nom Vicenç Pisà, redactà una breu història dels orígens del monestir, titulada pels historiadors del Llenguadoc que la publicaren «Narratio de fundatione monasterii Sancti Germani de Cuxa a fratre Vicentio Pisani scripta».¹⁰⁸ Amb ella encapçalà una recopilació, segons que l'anomenà Abadal,¹⁰⁹ de privilegis reials, comtals i papals i alguns altres documents importants del cenobi, datats entre els segles ^{ix} i ^{xv}, que copià dels dos cartorals esmentats.¹¹⁰

L'arxiu de Cuixà fou visitat l'any 1586, com el d'Arles, per raó del seu càrrec de reformador apostòlic, per l'ardiaca gironí Jaume d'Agullana, el qual féu dreçar un inventari de la documentació que contenia. Ho sabem per un altre inventari, el que dreçà el 1790 el «mere» de Codalet, el qual hi féu constar que a l'arxiu de l'abadia hi veié «un livre manuscrit avec des couvertures en parchemin contenant 142 feuillets d'écriture dont le titre est comme il suit: "Inventarium ex privilegiis apostolicis quam regiis monasterii Sancti Michaelis Cuxano... iussu illustris et ad modum reverendi domini Jacobi de Agullana f. v. d. archidiaconi ecclesiae Gerundensis, visitatoris et reformatoris dicti monasterii apostolica auctoritate deputati; confectum in visitatione istius monasterii, quae incepta fuit die 7 octobris 1586"».¹¹¹

Un altre visitant de l'arxiu fou, durant el primer terç del segle ^{xvii}, el jurista Jeroni Pujades, interessat a copiar-hi alguns documents que integrà en el segon volum dels seus *flosculi instrumentorum*, en el qual hi ha 10 folis encapçalats pel títol de «St. Miquel de Coxà», amb còpies de tres pri-

107. *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pàgs. 82 i 86-87. Abadal hi descarta l'existència del suposat precepte de Carlemany.

108. *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, cols. 60-64.

109. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàg. 125.

110. París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 377-404.

111. FONT, *Histoire... de Cuxa*, pàgs. 335-336.

vilegis reials —entre ells el fals de Carlemany (Doc. 11)—, de la relació de relíquies de l'altar del Pessebre i de diversos epitafis.¹¹² Ja hem fet referència anteriorment, en l'apartat dedicat a la historiografia, als documents d'època carolíngia que integrà en la seva *Crònica*.

A la segona meitat del segle xvii foren alguns col·laboradors de Pèire de Marca i d'Étienne Baluze, principalment fra Guillem Costa, monjo del propi monestir de Cuixà, els qui n'examinaren l'arxiu. Els plecs de folis que ompliren amb còpies i extractes dels pergamins i dels cartorals s'enquadernaren en els volums 107 i 117 de la Collection Baluze.¹¹³ Una bona part de les còpies i dels extractes guardats en el volum 107, concretament 28 documents dels segles ix a xiii, foren obtinguts «ex originalibus instrumentis in pergameneo exaratis in archivo publico Sti. Michaelis de Cuixano», amb les indicacions que alguns pertanyien a la sèrie titulada «Privilegis reals» i que un altre fou copiat de l'original per Costa l'any 1659.¹¹⁴ Un altre plec del mateix volum conté la còpia de 17 documents trets de la recopilació de Vicenç Pisà.¹¹⁵ D'altra banda, en el volum 117 es troben diversos plecs de còpies i d'extractes presos del Cartoral Major o Llibre Verd i del Cartoral Menor, segons que especificarem més avall en parlar dels cartorals del cenobi. Entremig de les còpies d'un dels plecs hi ha inserida una carta d'un cert Després, datada a Cuixà el 1685, però la lletra no és de la mateixa mà que féu les còpies.¹¹⁶

Els anys 1650 i 1670 Onofre Balaguer i Jacint Vilar, notaris de Prada, feren còpies d'alguns pergamins de l'arxiu de Cuixà i n'arxivaren els esborranys en llurs respectius protocols. Els anys 1715 i 1740 altres notaris de Prada feren semblantment amb alguns documents dels cartorals. Algunes d'aquestes còpies notariales serien incloses per Francesc Font molts anys després, el 1881, entre les «pièces justificatives» de la seva història del monestir de Cuixà.

El 1765 Antoni de Roumiguieres, en referència als arxius de Cuixà, afirmava: «les archives de cette abbaye, qui sont dans un desordre affreux».¹¹⁷ Malgrat aquest gran desordre, pels volts del mateix any o pocs anys després, en tot cas abans de 1789, Fossà obtingué a l'arxiu de Cuixà nombroses còpies per a Moreau. Ja n'hem parlat abans. Ara només cal afegir que dins la «Collection des chartes et diplômes concernant l'histoire de France», formada pels volums 1-284 de la Collection Moreau, s'hi troben nombroses còpies de documents dels cartorals de Cuixà. Les corresponents a la documentació dels segles ix i x es troben entre els volums 2 i 14 de la sèrie, en els quals són esmentats diverses vegades com a fonts diplomàtiques el «Cartul. majeur» i el «Cartul. mineur» de Cuixà, amb l'anotació dels folis. En el volum 348 de la mateixa col·lecció parisenc hi ha apuntat en un parell de folis el sumari de vuit privilegis reials, entre ells els carolingis, trets «des archives du monastère de Saint Michel de Cuxa».¹¹⁸ Entre els papers de Fossà guardats dins el tom I del seu «Recueil des Monumens pour l'histoire du Roussillon» hi ha uns plecs titulats «Notes tirées des archives de St. Michel de Cuxa» i «Analyse du Cartulaire majeur de St. Michel de Cuxa, dit Livre Verd».¹¹⁹ Contenen, a més de duplicats dels documents de Cuixà enviats a Moreau, nombrosos trasllats i registres d'altres documents vistos en el mateix monestir, especialment en els seus cartorals.

112. París, BN, Col. Baluze, vol. 238, ff. 338-347.

113. París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 366-404; vol. 117, ff. 81-265.

114. París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 366-375v.

115. París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 377-404.

116. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 144.

117. París, BN, Col. Moreau, vol. 360, ff. 186-188.

118. París, BN, Col. Moreau, vol. 348, ff. 11-12.

119. Perpinyà, APO, 12 J 24, núm. 238 i núm. 239.

El 29 d'abril de 1790, un cop decretada l'abolició dels monestirs, el «mere» de Codalet i uns oficials de la municipalitat es presentaren a Cuixà per efectuar un inventari dels objectes i dels títols de renda de l'abadia. Segons aquest inventari, acabat el 3 de maig, a l'arxiu hi havia, a més de l'inventari elaborat per Jaume d'Agullana el 1586, el llibre titulat «Liber diversarum scripturarum» (Cartoral Menor) i els anomenats «Livre-Verd» (Cartoral Major) i «Livre-Rouge» («antiquissimus»).¹²⁰ Aquest darrer hi és descrit com «un livre grand *in-folio*, en parchemin, et encore beaucoup plus ancien, appelé le Livre-Rouge». No sembla pas que es tractés d'un cartoral, atesa la gran antiguitat que se li suposa i la manca de cap esment per part de Costa, de Fossà o dels altres copistes que, com hem vist, ens han deixat nombrosos trasllats i extractes dels cartorals de Cuixà. En l'inventari de 1790 no es diu pas que a l'arxiu monàstic hi hagués pergamins, però cal suposar que encara hi eren a centenars o a milers. La sala destinada a l'arxiu es trobava, segons l'«abbé» Font, al costat del cloquer de l'esquerra, prop de la sala capitular i de la sagristia.¹²¹

El 28 de maig de 1791 els edificis i els terrenys del monestir foren adjudicats a Antoine Laverrou, negociant de Prada, que en pagà 19.287 lliures.¹²² El diumenge 27 de gener de 1793 el monestir de Cuixà fou assaltat i saquejat per gent vinguda de les poblacions de la rodalia. No hi trobaren sinó un monjo, que en fou expulsat. La demolició i la devastació continuaren els dies següents.¹²³ No en sabem res en concret, però no costa gaire d'imaginar que durant aquests dies vandàlics els pergamins i els cartorals foren trossejats o cremats. Si se'n salvaren alguns, degueren servir al cap de poc per a fabricar «gargousses».

Parlem, per últim, més detalladament, dels dos grans cartorals que posseï el monestir de Cuixà, ambdós perduts.

Cartoral Major, dit *Llibre Verd*. Era un cartoral confeccionat al segle XII i format per 126 folis en pergami, en els quals es copiaren més de 400 documents datats entre els anys 843 i 1171. Si es computaven els quatre o sis folis del principi i del final que havien quedat en blanc o que s'hi afegiren posteriorment, omplerts amb escriptures dels anys 1183-1592, s'arribava a 130 o 132 folis. De manera que el cartoral devia d'haver estat confeccionat entre els anys 1171 i 1183.¹²⁴ Aquestes i altres dades sobre el cartoral es dedueixen de les diverses descripcions que se'n feren als segles XVII i XVIII, abans de la seva destrucció.

Pujades, que el consultà per a la seva *Crònica*, en copià parcialment dos documents de l'any 879 i deixà constància que tragué els textos del «libro verde de San Miguel de Cozan».¹²⁵ A més, en els seus *flosculi instrumentorum* hi copià la carta de consagració de l'altar del Pessebre de 1592, treta

120. FONT, *Histoire... de Cuxa*, pàgs. 333-339, esp. pàgs. 335-336.

121. FONT, *Histoire... de Cuxa*, pàg. 357.

122. MALLET, Géraldine, *Les cloîtres démontés de Perpignan et du Roussillon (XIIe-XIVe siècles)*, Perpinyà, 2000, pàg. 29.

123. FONT, *Histoire... de Cuxa*, pàgs. 344-347.

124. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàg. 124: «A judicar per la data dels documents més recents incorporats al Cartulari, 1149, cal concloure que aquest fou compost a mitjans del segle XII». L'examen atent de la descripció del cartoral conservada a París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 84-175v, fa concloure altrament atès que en folis centrals del cartoral hi havia escriptures datades posteriorment al 1149, sense que es pugui pensar que hi foren afegides. Així, en el f. 54, hi havia una escriptura de 1156; en el f. 57, una de 1157; en el f. 66, una de 1158 i una altra de 1162; en el f. 67, escriptures de 1168, 1160, 1163, 1154 i 1152; en el f. 69, una de 1152; en el f. 72, una de 1167; en el f. 77, una de 1155; en el f. 82, una de 1157; en el f. 84, una de 1155; en el f. 106, dues de 1150; en el f. 108, dues de 1162 i una de 1163; en el f. 125, una de 1157; i en el f. 126, dues de 1171, copiades abans de dues escriptures de l'any 1137. Després d'aquestes dues últimes, en el mateix f. 126, potser en el verso, hi havia copiats privilegis reials dels anys 1183 i 1188.

125. PUJADES, *Crònica universal*, vol. V, pàgs. 159-160 i 161-162.

del «virido libro, fol. 1».¹²⁶ Ja veurem que aquest darrer document fou afegit en un foli preliminar del Cartoral Major.

Les descripcions més detallades del Cartoral Major, totes de mitjan segle xvii, es troben aplegades en el volum 117 de la Collection Baluze. En aquest volum hi ha un plec de 92 folis,¹²⁷ en el primer dels quals hom apuntà: «Volumen dotationum, donationum, a francorum regum ditationibus, summorum pontificum confirmationibus, Barcinone comitum aliorum ac multarum nobilium personarum monasterio Sancti Germani ac Sancti Michaelis Cuxanensis concessiobus concess. in dicti monasterii archivo reconditum, 126 fol. continens, manuscriptum pergameneo exaratum, sic incipiens». A continuació s'hi copiaren i extractaren, seguint l'ordre del cartoral i anotant els números dels folis, 400 documents. D'acord amb aquesta fidedigna informació del cartoral, en el foli 1 hi havia copiat el fals precepte de Carlemany (Doc. ii), seguit fins al foli 2 de la narració de Protasi (Doc. iii).

En l'encapçalament d'un altre plec, aquest de 14 folis, enquadernat en el mateix volum 117,¹²⁸ s'hi llegeix de la mà de fra Guillem Costa: «Volumen antiquissimum manuscriptum in pergameneo foleo exaratum, 130 fol. continens, in quo dotationes, donationes regum francorum perillustriumque personarum diversorumque summorum pontificum confirmationes inseruntur in archivo publico monasterii Sancti Michaelis Coxanensis reconditum, in cuius principio versa pagina sic». Tot seguit hi ha copiades les cartes de consagració dels altars de Sant Miquel i del Pessebre, del 19 i 20 de juliol de 1592, i la narració del monjo Vicenç Pisà sobre la història del monestir, afegides «versa pagina» d'un foli de guarda. A continuació vénen còpies del fals precepte de Carlemany (Doc. ii), amb la indicació de la seva situació «in principio dicti voluminis», i de la narració de Protasi (Doc. iii), «versa pagina» del foli 1. Segueixen còpies i extractes de 21 documents més escrits en els folis 2-42 del cartoral i d'un altre escrit en el foli 105.

El volum 117 conté encara un altre plec de 34 folis encapçalats pels mots «Ex cartulario monasterii Cuxanensis», als quals s'afegí la indicació següent: «Cartularium hoc continet 126 folia».¹²⁹ Es tracta d'un plec, mal enquadernat, amb còpies i extractes de 17 documents sense seguir l'ordre del cartoral, però amb l'anotació del número del foli. Així, els dos últims documents copiats són els corresponents al foli 1, és a dir, el precepte de Carlemany i la narració de Protasi. S'hi troba, a més, còpia de la «Vita beati Petri Urseoli»¹³⁰ que cloïa el cartoral, i de l'apartat dedicat a sant Pere Orsèol en el *Supplementum chronicarum* de Jacopo Filippo Foresti, editat a Venècia el 1490.¹³¹

Ja hem vist que en el segle xviii Fossà féu del «Cartul. majeur» diverses còpies de documents i que dins el tom I del seu «Recueil des Monumens pour l'histoire du Roussillon» hi ha un plec titulat «Analyse du Cartulaire majeur de St. Michel de Cuxa, dit Livre Verd». En aquest plec, format per 76 folis, hi ha còpia de 92 documents del Cartoral Major, disposats per ordre cronològic, des de l'any 875 fins al 1188, però amb indicació dels folis que els corresponia en el cartoral.¹³²

126. París, BN, Col. Baluze, vol. 238, f. 346v.

127. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 84-175v.

128. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 209-222v.

129. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 232-240 i 247-265.

130. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàg. 101, nota 250.

131. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 235-240 i 256-265.

132. Perpinyà, APO, 12 J 24, núm. 239.

En l'inventari pres l'any 1790 pel «mere» de Codalet, ja esmentat, consta que a l'arxiu de l'abadia hi havia «un livre très grand *in-folio*, en parchemin, avec des couvertures de bois, contenant 132 feuillets d'écriture d'un temps fort ancien, appelé le Livre-Verd».¹³³

Cartoral Menor. Era un cartoral de mitjan segle *xiv*, format per 243 o 245 folis, amb les cobertes de pergami, titulat «Liber diversarum scripturarum ad jurisdictionis abbatis monasterii Sancti Michaelis de Cuxano pertinentium».

En el volum 107 de la Collection Baluze es conserva un regest molt incomplet d'aquest cartoral encapçalat pels mots «Ex quodam libro anthico in archivo Sti. Michaelis de Cuixano recondito», de la mà de fra Guillem Costa. Hi regestà només 19 documents, 6 dels quals datats als segles *ix* i *x*.¹³⁴

La descripció més detallada, també de mitjan segle *xvii*, es troba en el volum 117 de la mateixa collecció parisenca. Es tracta d'un plec de 32 folis titulat «A quodam libro manuscripto in archivo Sci. Michaelis Coxanensis recondito 243 fol. conti. hec assumpta sunt». Segueixen les còpies de 45 escriptures, 5 de les quals datades dels segles *ix* i *x*, totes amb la indicació del foli corresponent del cartoral. En resulta que fins al foli 229 del cartoral hi havia documents datats entre els anys 846 i 1341, però en el foli 230 n'hi havia de l'any 1465 i en els folis següents, els darrers, n'hi havia des de l'any 1382 fins al 1552. Sembla, doncs, que els documents dels folis 230-243 hi foren afegits posteriorment, segons que ja deduí Abadal.¹³⁵ El plec del volum 117 que comentem acaba amb els mots següents: «In volumine praedicto 243 fol. continente hii inscribuntur tituli: fol. 1, «Ecclesie seu Rectorie»; fol. 49, «Beneficia»; fol. 79, «Iurisdictio ecclesiastica»; fol. 91, «Iurisdictio temporalis»; fol. 171, «Bullae Apostolicae»; fol. 204, «Privilegia Regum et Comitum»».¹³⁶

L'any 1670 Jacint Vilar, notari de Prada, féu una còpia de la butlla de Joan XIII del cartoral de Cuixà titulat, segons ell, «Liber diversarum scripturas ad jurisdictiones abbatis monasterii Sancti Michaelis de Cuixano pertinentes» (Doc. 454). Veurem tot seguit que en l'inventari de 1790 es consignà que en el primer foli d'un dels cartorals, el que aquí identifiquem amb el Cartoral Menor, hi havia escrit el títol esmentat, bé que llavors fou transcrit amb lleugeres variants.

Segle *xviii* enllà, Fossà, en algunes de les còpies que trameté a Moreau, hi anotà que les havia fetes del «Cartul. mineur de St. Michel de Cuxa» o «Cart. mineur de Cuxa».¹³⁷ Com que en cada cas hi ha l'anotació del foli del cartoral, es comprova fàcilment la coincidència entre aquestes còpies i les de la Collection Baluze corresponents al volum de 243 folis que hi és descrit, de manera que es dedueix la identitat d'aquest volum amb el que Fossà anomenava «cartulaire mineur».

El «mere» de Codalet féu constar el 1790, en el seu inventari, que a l'arxiu de l'abadia hi veié «un livre grand *in-folio*, avec des couvertures en parchemin, intitulé au premier feuillet «Liber diversarum scripturarum ad jurisdictionis abbatis monasterii Sancti Michaelis de Cuxano pertinentium», de 245 feuillets d'écriture contenant les copies authentiques et dûement collationnées sur les originaux des chartes, donations, privilèges des Rois et autres souverains, des bulles apostoliques concernant la jurisdiction ecclésiastique et temporelle de l'Abbaye et monastère de Saint-Michel de Cuxa».¹³⁸

133. FONT, *Histoire... de Cuxa*, pàg. 336.

134. París, BN, Col. Baluze, vol. 107, f. 366.

135. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàg. 125.

136. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 176-208.

137. París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 212-213; vol. 7, f. 161 i ff. 183-185; vol. 9, ff. 29-31; vol. 14, ff. 65-66, pel que fa als documents dels segles *ix* i *x*.

138. FONT, *Histoire... de Cuxa*, pàg. 336.

ARXIU DE SANT GENÍS DE FONTANES

El 7 de novembre de l'any 971 l'abat Guimerà de Sant Genís de Fontanes reconeixia que per culpa de la seva negligència s'havien perdut les escriptures del monestir, de manera que calgué procedir a la reparació del contingut en un judici presidit pels jutges Sunifred, Olibà i Adroer i en presència del bisbe Sunyer d'Elna (Doc. 463). Les més importants de les escriptures perdudes eren els preceptes de Lluís el Piadós, de l'any 819 (Doc. 12), i del seu fill Lotari, del 834 (Doc. 19).

Coneixem l'existència de l'esmentada escriptura de reparació per la nota del segle *xvii* enquadernada en el volum 108 de la Collection Baluze, foli 125, i encapçalada pels mots «St. Geniés». En el foli 80 del volum 117 de la mateixa col·lecció, sota la indicació «Ex archivo monasterii Sancti Genesii in dioecesi Helenensi», hi ha extractats els preceptes de Lluís el Piadós del 819 (Doc. 12) i del rei Lotari del 834 (Doc. 533). Baluze, però, obtingué una còpia sencera d'aquest darrer precepte «ex archivo S. Genesii de Fontanis» i la publicà dins l'apèndix de la *Marca hispanica*.¹³⁹

La manca de documentació anterior al 971 féu que els autors del volum VI de la *Gallia christiana*, publicat el 1739, hi fessin referència només, en oferir la sèrie d'abats de Sant Genís de Fontanes dels segles *ix* i *x*,¹⁴⁰ als abats Assaric i Adulf, el primer tret d'una interpolació feta al precepte de l'any 819 (Doc. 12) i l'altre d'un document de l'any 927, ara perdut (Doc. 212).

Fossà no tingué pas més èxit en les seves recerques i de l'arxiu de Sant Genís de Fontanes només pogué recollir una còpia fragmentària del precepte del rei Lotari (Doc. 533) i encara treta probablement de l'edició de Baluze.

Unit a l'abadia de Montserrat des de l'any 1507, el monestir de Sant Genís de Fontanes perdurà fins a l'esclat de la Revolució Francesa.¹⁴¹ Restes del seu arxiu es troben avui als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals sota la cota H 202-216.¹⁴²

ARXIU DE SANT ANDREU DE SUREDA

L'abadia de Sant Andreu de Sureda, fundada a principis del segle *ix*, obtingué la tuïció reial i la immunitat per mitjà d'un precepte atorgat per Lluís el Piadós l'any 823 (Doc. 14), l'original del qual, igual que el precepte obtingut el 844 (Doc. 29), es guardava en el segle *xvii* a l'Arxiu Reial de Carcassona, segons que anotà Baluze en l'apèndix de la *Marca hispanica*.¹⁴³ Un tercer precepte, en canvi, el que li concedí Carles el Calb el 869 (Doc. 63), es conservà, probablement fins als temps de la Revolució Francesa, a l'arxiu del monestir d'Arles.¹⁴⁴ Això s'explica pel fet que el monestir de Sureda, després de segles de decadència, fou unit al d'Arles el 1592.¹⁴⁵ Fou arran d'aquesta unió que passaren a l'arxiu del monestir vallespirà algunes de les escriptures més importants guardades fins llavors en el de Sureda, com ara el precepte de l'any 869, però no és pas impossible que altres documents haguessin anat a parar a l'arxiu monàstic de la Grassa durant els segles, des de començ del se-

139. *Marca hispanica*, ap. CXXIX, cols. 925-927.

140. *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1105.

141. ZARAGOZA, *Catàleg*, pàgs. 105-106.

142. ROSSET, *Guide*, pàg. 104.

143. *Marca hispanica*, ap. XII, col. 775, i ap. XXII, col. 784.

144. *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pàg. 273.

145. *Gallia christiana*, vol. VI, cols. 1078-1079.

gle XII fins al 1592, en què l'abadia occitana comptà el monestir rossellonès entre els béns del seu patrimoni.¹⁴⁶

El fet és que en el segle XVII l'arxiu del monestir de Sureda era, segons tots els indicis, molt pobre en documentació altmedieval. En el volum 117 de la Collection Baluze hi ha copiada una inscripció romana trobada l'any 1681 a Sant Andreu de Sureda, al davant d'un altar, però no hi ha cap referència a la documentació de l'arxiu monàstic.¹⁴⁷ És significatiu, no obstant això, que en el mateix volum 117, entremig de documents trets «ex archivo Arulensis coenobii», hi hagi dues còpies del precepte de l'any 869 per al monestir de Sureda (Doc. 63).¹⁴⁸ En publicar-lo dins l'apèndix de la *Marca hispanica*, Baluze es confongué i anotà al marge que s'havia tret «ex chartulario monasterii Arulensis»,¹⁴⁹ cosa que no es llegeix pas en la còpia manuscrita i que el context històric fa impossible. Tinguem en compte que els cartorals d'Arles que coneixem eren tots medievals i que, per contra, no fou pas abans de 1592, data de la unió d'ambdós monestirs, que el precepte de Sureda, molt probablement el pergamí original, ingressà a l'arxiu d'Arles.

A l'abaciologi de Sureda publicat el 1739 dins la *Gallia christiana*,¹⁵⁰ només hi ha referits, pel que fa als segles IX i X, els quatre abats que apareixen esmentats en els tres preceptes editats a l'apèndix de la *Marca hispanica* i un altre abat, Adalà, citat l'any 900 «in veteri charta Helenensis ecclesiae» (Doc. 163). Així, doncs, els autors de l'obra no aconseguiren pas d'esbrinar el nom de cap abat del segle X, cosa que ens reafirma en la percepció de la pobresa de l'arxiu monàstic. Entre els documents altmedievals que Fossà envià a Moreau pocs anys abans de la Revolució Francesa, tampoc no se'n troba cap que procedeixi del monestir de Sureda.¹⁵¹

Als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals es conserva avui, amb la cota H 192-199, documentació procedent del monestir de Sant Andreu de Sureda.¹⁵² Ni Alart ni Gigot, però, no hi trobaren pas cap escriptura que hàgim pogut incloure en el nostre «Diplomatari».

ARXIU I CARTORALS DE SANT MARTÍ DE CANIGÓ

Tot i que el monestir no fou fundat fins cap a l'any 1007,¹⁵³ el seu arxiu conservava pergamins de les acaballes del segle X relatius a donacions fetes a l'església de Sant Martí de Canigó (Docs. 634, 641, 648). Ho sabem per l'inventari de l'arxiu dreçat el 1586 per l'ardiaca Jaume d'Agullana, visitador i reformador del cenobi, en el recorregut que també el portà, com hem vist anteriorment, als monestirs d'Arles i Cuixà.

Guillem Costa, el monjo de Cuixà que tants trasllats i extractes tragué de l'arxiu del seu monestir i del d'Arles, també acudí al de Canigó amb la mateixa missió. Hi era el desembre de 1657 i el juliol de 1658, segons que consta en el plec de 54 folis titulat «Ex archivo monasterii Canigonensis» i enquadrnat dins el volum 108 de la Collection Baluze.¹⁵⁴ Tots els documents que hi copià, con-

146. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, pàgs. XXVII i LXVIII.

147. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 52.

148. París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 285v-286 i 341.

149. *Marca hispanica*, ap. XXIX, col. 792.

150. *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1079.

151. París, BN, Col. Moreau, vols. 1-100, corresponents als segles IX-XII.

152. ROSSET, *Guide*, pàg. 104.

153. ZARAGOZA, *Catàleg*, pàgs. 64-65.

154. París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 307-360.

cretament 33, porten data del segle XI, llevat d'un datat l'any 993 i relatiu a l'adquisició d'uns béns immobles per part de la comtessa Ermengars i del seu fill Guifré II, comte de Cerdanya i Conflent, fundador del monestir.¹⁵⁵ Com que es tracta, però, de béns ubicats al comtat de Cerdanya, la publicació del document correspon al volum dedicat a aquest comtat. Costa féu constar que alguns dels documents que copià en el susdit plec al monestir de Canigó els veié «in libro vite Sancti Martini».¹⁵⁶

En un altre plec de només 8 folis, enquadernat dins el volum 107 de la Collection Baluze, el mateix monjo hi copià el precepte de Carles el Calb per al comte Sunifred I de Cerdanya i Conflent, de l'any 843 (Doc. 25). Al capdamunt del plec escriví l'anotació «In archivo publico monasterii Sancti Martini Canigonensis reconditum existit quoddam volumen in pergamento exaratum, manu inscriptum, antiquissimum, 46 fol. insertum, auctore et fine carens, in cuius principio sequitur», abans de transcriure el text de la «Gesta Francorum regum», el del precepte esmentat i, a continuació del títol «Canigou», el d'una butlla de Sergi IV.¹⁵⁷ Baluze, en publicar el precepte susdit, anotà que es tragué «ex veteri codice Canigonensi MS».¹⁵⁸ En el volum 109 de la mateixa col·lecció s'esmenta diverses vegades el «rotulus» del monestir de Canigó, però els 6 documents que s'hi copiaren són datats entre 1011 i 1032.¹⁵⁹

El 2 de setembre de 1769 Roumiguieres, després de visitar l'arxiu del monestir de Canigó, confessà per carta a Moreau que no hi havia trobat res «rélatif à l'objet que vous aviez eu la bonté de me prescrire».¹⁶⁰ Fossà, per la seva banda, trameté a Moreau una ordinació reial de l'any 1173 treta d'un «ancien MS. de Saint Martin de Canigou»,¹⁶¹ però cap altre document de data anterior.

L'abadia fou secularitzada pel papa Pius VI el 1781, a petició de l'abat i dels cinc monjos que l'habitaven en aquesta època. La supressió, malgrat que fou impugnada pel bisbe d'Elna, fou ratificada el 1782 per l'arquebisbe de Narbona i executada el 27 d'agost de 1783 pel Consell Sobirà del Rosselló, el qual regulà les condicions de la supressió el 1785.¹⁶² L'arxiu monàstic fou integrat en els arxius de la Cambra del Domini (Chambre du Domaine), a Perpinyà. Després de llargues anyades d'abandonament dels fons d'aquest organisme, arran de la Revolució Francesa, una part d'ells, amb els del monestir de Canigó, ingressaren als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals entre els anys 1861 i 1868. El fons corresponent a l'abadia de Sant Martí de Canigó hi fou classificat sota la cota H 141-191.¹⁶³ Alart, el 1880, publicà 13 documents guardats en llurs pergamins originals dins aquest fons, però tots ja datats del segle XI.¹⁶⁴

ARXIS DE MONESTIRS FORANS

Com hem dit en començar aquest capítol, en el «Diplomatari» hi ha documents procedents de monestirs forans que posseïen béns dins el bisbat d'Elna. Es tracta principalment dels monestirs

155. París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 335v-336.

156. París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 336.

157. París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 405-412.

158. *Marca hispanica*, ap. XV, col. 778.

159. París, BN, Col. Baluze, vol. 109, ff. 26 i 43-50.

160. París, BN, Col. Moreau, vol. 360, f. 179.

161. París, BN, Col. Moreau, vol. 78, ff. 188-191.

162. MONSALVATJE, F., *Monasterio de San Martín de Canigó*, a *Noticias históricas*, vol. 9, Olot, 1899, pàgs. 105-106.

163. ROSSET, *Guide*, pàgs. 67 i 103-104.

164. ALART, *Cartulaire*, núms. XXIII, XXIV, XXVII, XXVIII, XXXI, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVIII, XLVI, XLVII, LVIII, LXVII.

occitans de Santa Maria de la Grassa i Sant Hilari de Carcassona, d'una banda, i dels monestirs catalans de Santa Maria de Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Sant Pere de Camprodon i Sant Pere de Rodes, de l'altra.

El monestir occità de la Grassa posseïa un patrimoni considerable repartit pel Rosselló i el Conflent.¹⁶⁵ Per consegüent, tingué en el seu arxiu els corresponents títols de propietat. La primera propietat que tingué al Conflent fou la villa Prada i el vilar Mata, donats al monestir pels comtes Sunifred i Ermesenda vers 844-848 (Doc. 40). La propietat del vilar susdit li fou confirmada judicialment l'any 865 (Doc. 56). Tant la villa com el vilar restaren en pacífica possessió de la Grassa fins al 1588, en què la comuna de Prada en comprà el mer i mixt imperi i la jurisdicció civil i criminal.¹⁶⁶ Amb aquest motiu el pergami original de l'any 865, junt amb una còpia coetània, passaren al poder de la comuna de Prada, la qual el 1611 en féu copiar el text en el seu llibre de privilegis, dit Llibre Vermell.¹⁶⁷ Els dos pergamins del segle ix foren dipositats el 1961 als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals.¹⁶⁸

Però el fons arxivístic més important procedent del monestir de la Grassa es guarda als Archives Départementales de l'Aude, a Carcassona, on es conserven pergamins originals dels anys 903, 923, 947 i 957 (Docs. 171, 202, 299 i 366), com també una còpia figurada del segle xi d'un document de l'any 920 (Doc. 193), tots relatius a les propietats que el monestir tingué al comtat de Rosselló.¹⁶⁹ Altres documents del segle x s'han perdut, però en coneixem el contingut per mitjà de la *Synopsis rerum memorabilium* que redactà el monjo Étienne Dulaura l'any 1692, conservada avui a París, a la Bibliothèque Mazarine (ms. lat. 3388). Gràcies al *Recueil des chartes de l'abbaye de la Grasse* d'E. Magnou-Nortier i A.-M. Magnou, que el 1996 publicaren les còpies parcials i els extractes de dom Dulaura fins al 1119, hem pogut integrar en el nostre «Diplomatari» 8 documents més provinents de la Grassa, tots datats entre els anys 948 i 996 (Docs. 304, 373, 386, 431, 518, 547, 550 i 628).

El monestir de Sant Hilari, dit de Carcassona, situat dins l'arrondissement de Limós, posseïa ja en temps de Lluís el Piadós tres cel·les monàstiques en el comtat de Rosselló, les quals li foren confirmades per Carles el Calb vers l'any 844 segons el text del precepte publicat per Baluze el 1677 en els seus *Capitularia* (Doc. 36). En aquesta edició consta que es tragué el precepte «ex archivo S. Hilarii». També en aquest arxiu fou copiat l'interessantíssim document de la donació que féu al monestir el comte Roger de Carcassona l'any 981 per agrair a sant Hilari la victòria obtinguda contra l'exèrcit del comte Oliba I de Cerdanya i Conflent (Doc. 535). En coneixem el text per la publicació que en féu Guilhem de Catel el 1633 en les seves *Mémoires de l'histoire du Languedoc*.

El monestir de Ripoll posseïa béns als comtats de Conflent i Rosselló el 939, segons que li reconegué el rei Lluís IV en el precepte expedit a Breisach el 24 d'agost del dit any (Doc. 255). Més tard, els anys 957 i 988, n'obtingué més al Conflent gràcies a la generositat dels germans comtes Sunifred II i Oliba I. Els documents corresponents a aquestes dues donacions es perderen en la crema del cenobi el 1835, però coneixem el text del primer per l'edició que en féu Baluze el 1688, a partir d'un dels cartorals ripollesos (Doc. 365), i el contingut del segon pel regest que en féu Olzinelles a principis del segle xix (Doc. 580). En els Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, H 272

165. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, pàgs. LXVIII-LXIX i LXXXII-LXXXIII.

166. *Gran geografia comarcal de Catalunya*, vol. 14, Barcelona, 1996, pàg. 96.

167. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 26.

168. GIGOT, *Les plus anciens documents*, núm. I, nota 2, i núm. II, nota 2.

169. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núms. 39, 47, 49, 61 i 74.

(abans dins la sèrie B), es conserva un quadern del segle xiv, format per 14 folis en paper, referent a les possessions de l'abadia de Ripoll a la vall de Ribes. Hi ha copiat el text de la donació d'un alou situat a Campelles feta l'any 968 al monestir, però la seva publicació pertoca fer-la en el volum dedicat al comtat de Cerdanya.¹⁷⁰

El monestir de Sant Joan de les Abadesses tingué béns immobles en el Conflent arran mateix de la fundació del cenobi. En efecte, hi tingué unes vinyes que li donaren l'any 885 els comtes Guifré i Guinedella a títol de dot de llur filla Emma (Doc. 137) i que les hi confirmaren l'any 887 amb motiu de la consagració de l'església monàstica (Doc. 143). Aquestes vinyes devien ésser a Fullà, villa que l'any 899 consta entre els béns confirmats al monestir pel rei Carles el Simple (Doc. 159). L'any 906 els bisbes reunits en sínodo a Barcelona, a prec de l'esmentada Emma, abadessa, confirmaren les possessions del seu monestir, entre elles les parròquies de Fullà i Campelles de Conflent (Doc. 177). La mateixa abadessa adquirí béns al Vallespir els anys 923 i 927 (Docs. 200 i 207), alhora que el seu germà Miró, comte de Cerdanya i Conflent, llegà al cenobi presidit per la seva germana tot el que tenia al vilar Prunet del Vallespir (Doc. 203). Anys més tard, el 954, Enquília ingressà al monestir i aportà com a dot, entre altres béns, l'alou de Pi de Conflent, heretat del bisbe urgellità Radulf (Doc. 345). Una altra monja de la família comtal, Ingilberga, aportà com a dot, el 987, l'alou vallespirà de Tellet (Doc. 576). Els títols de propietat de tots aquests béns i d'altres que el monestir anà adquirint al Conflent i al Vallespir es guardaren a l'arxiu de Sant Joan de les Abadesses fins al 1577, en què passaren a Girona i d'aquí, el 1610, a l'Arxiu Reial de Barcelona,¹⁷¹ on la majoria d'ells encara es conserven en llurs pergamins originals o en còpies antigues. D'alguns, però, només en coneixem l'existència per registres del segle xv que es troben en l'anomenat *Llibre de Canalars*, conservat encara a Sant Joan de les Abadesses (Docs. 522, 571 i 576). El decret original del concili de Barcelona de l'any 906 es troba a Marsella, als Archives Départementales de Bouches-du-Rhône (H 5, núm. 9).

El monestir de Sant Pere de Camprodon posseïa béns al Vallespir i al Conflent donats pel comte Guifré II i la seva mare, segons el precepte obtingut del rei Lluís d'Ultramar l'any 952 (Doc. 335). Un dels alous era el de Vernadell, al coll d'Ares, comprat per l'esmentat comte el 946 (Doc. 292). El 957 incrementà les seves possessions al Vallespir amb unes vinyes situades a Mollet (Doc. 368) i els anys 965 i 966 obtingué del comte Sunifred II la propietat dels alous de Pi i Saorra, al Conflent (Docs. 437 i 444). Oliba Cabreta, germà dels esmentats comtes, afavorí també el monestir amb la donació de la villa Miralles, al Vallespir (Doc. 574). Els títols de propietat de tots aquests béns i d'altres adquirits també en el segle x passaren del monestir de Camprodon a l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de Girona arran de la desamortització de 1835, i de Girona a l'Arxiu Reial de Barcelona (Arxiu de la Corona d'Aragó) en 1918-1919.¹⁷² Dins la secció de Monacals d'Hisenda d'aquest arxiu es conserven els pergamins originals (Docs. 292, 368 i 508) o còpies del segle xvi (Docs. 444 i 574) dels documents citats. No s'hi troben, però, alguns documents vistos per Monsalvatje a Girona (Docs. 392, 437 i 623). Una part de la documentació de Camprodon fou adquirida l'any 1904 per la Bibliothèque Nationale de France, la qual conserva una còpia del segle xi del precepte de l'any 952 (Doc. 335).¹⁷³

170. ALART, *Cartulaire*, núm. XIII, pàgs. 27-28, i GIGOT, *Les plus anciens documents*, núm. XII, pàgs. 386-388.

171. *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, pàgs. 39-40.

172. *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, pàgs. 29-30.

173. OMONT, H., *Diplômes Carolingiens. Bulle du Pape Benoît VIII sur papyrus et autres documents concernant les Abbayes d'Amer et de Camprodon, en Catalogne (843-1017)*, «Bibliothèque de l'École des Chartes» (París), vol. LXV (1904), pàgs. 364-389, esp. pàgs. 375-376, núm. IV.

El monestir de Sant Pere de Rodes posseï la villa Vilella, al Conflent, per donacions successives del comte Sunifred II els anys 939, 942 i 955 (Docs. 254, 261 i 352). El rei Lotari li'n reconegué la propietat en el precepte de l'any 982, en el qual també li confirmà la possessió de nombrosos béns immobles en els comtats de Rosselló, Vallespir i Fenollet (Doc. 554). Els mateixos béns que el papa Joan XV li confirmà en la butlla de l'any 990 (Doc. 594). Els títols de propietat de Vilella, almenys els dos més antics, es transcriviren en el Cartoral Petit del monestir i d'ell provenen les còpies de Pujades i de Fossà. Sembla que era distint d'aquest cartoral un «Libre de les donacions de Conflent fetas al monastir de Sant Pere de Rodas» citat en els papers de Pujades.¹⁷⁴ El precepte i la butlla eren copiats també en un cartoral del monestir, probablement el Cartoral Gran, del qual els traslladà Guillem Costa per a l'edició que en féu Baluze dins l'apèndix de la *Marca hispanica*.¹⁷⁵

Abans de cloure aquest apartat, cal dir encara que uns quants documents provenen dels monestirs occitans de Lesat (Doc. 617) i de Boulbonne (Docs. 456 i 464), per llurs vincles amb el cenobi de Cuixà, i dels monestirs catalans de Riudaura (Doc. 214), de Santa Maria de Besalú (Doc. 401), de Roses (Doc. 492) i de Sant Cugat del Vallès (Doc. 525).

LES FALSIFICACIONS

Tot i no incloure els documents falsos en el «Diplomatari», d'acord amb el criteri manifestat per Abadal en el volum III d'aquesta obra, ens ocupem aquí de les falsificacions relatives als nostres comtats. Les més importants, a més, les publiquem en apèndix.

ELS FALSOS D'ELNA I DE PERPINYÀ

Reunim en aquest apartat les notícies referents a una falsificació duta a terme a la catedral d'Elna i a dues més elaborades a la col·legiata de Perpinyà, esdevinguda catedral el 1602. Comencem per aquestes darreres per raó de les suposades dates dels documents, més antigues que no pas la d'Elna.

I. Segons notícia del canonge perpinyanès Josep Coma,¹⁷⁶ basada en les «antiques mémoires conservés dans le chartier du chapitre d'Elne», l'any 813 l'emperador Carlemany manà de reedificar l'església del Córrec o dels Córrecs, a Perpinyà, i de dedicar-la a santa Maria, sant Joan Baptista, sant Pere i sant Benet, a més de construir al seu costat un monestir de monjos benedictins anomenat Montmajor.¹⁷⁷ No era una invenció del canonge, com veurem tot seguit, però se'n feia ressò perquè era una notícia que feia resplendir els orígens de la capella romànica de la Mare de Déu del Córrec, adossada a l'antiga col·legiata, ara catedral, de Sant Joan de Perpinyà. La notícia ja es troba en un registre del segle XV de la col·legiata de Sant Joan de Perpinyà, format per 4 folis en paper i conservat als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals,¹⁷⁸ on hi ha escrit: «Anno Domini octingentesimo tricesimo Charolus, imperator et rex Francorum, de novo hedificavit ecclesiam de Chorego vel Cor-

174. París, BN, Col. Baluze, vol. 234, f. 355.

175. París, BN, Col. Baluze, vol. 107, f. 426 i ff. 431-432v; *Marca hispanica*, ap. CXXX i CXL.

176. R[EDACCIÓ], Coma, Josep, a *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, Barcelona, 1998-2001, vol. I, pàg. 578.

177. Perpinyà, BMun, ms. 82, «Notícies de la iglésia insigne col·legiada de Sant Joan de Perpinyà», del canonge Josep Coma, ff. 17-19. Abans Perpinyà, APO, G-234 (cf. BRUTAILS, *Inventaire*, pàgs. 92-95).

178. Perpinyà, APO, G-232, f. 2 (cf. BRUTAILS, *Inventaire*, pàgs. 91-92).

reno infra comitatum Rossilionis, dioecesis Elnensis, sub invocatione sanctae Mariae et sanctorum Ioannis Baptistae, Petri apostoli et Benedicti abbatis, et ibidem fundavit et instituit monasterium monachorum nigrorum ordinis Sancti Benedicti». Com que l'any 830 (*tricesimo*) era emperador i rei dels Francs Lluís el Piadós, i no pas Carlemany, hom interpretà que es devia tractar de l'any 813 (*tridécimo*). Les dades d'aquest suposat precepte de Carlemany coincideixen amb les de la falsa butlla atribuïda al papa Sergi II que examinarem tot seguit, de la qual, segons tots els indicis, foren extretes.

II. És en l'esmentat registre de la col·legiata de Sant Joan de Perpinyà que es dona notícia, a més del privilegi de Carlemany, d'una pretesa butlla del papa Sergi II, a la qual s'atribueix la data de l'any 900 o també, segons que s'apuntà en el marge, del 920.¹⁷⁹ A més d'aquesta notícia sobre la butlla, se n'ha conservat sortosament el text gràcies a còpies que se'n feren als segles XVII i XVIII a partir d'un cartoral en pergamí de la mateixa col·legiata perpinyanesa. Segons el text de la butlla, aquesta fou atorgada al Laterà el 16 de maig de l'any primer del pontificat d'un papa anomenat Sergi, a precés d'Arximirc, abat del cenobi de Sant Pere de Montmajor, per la qual l'esmentat papa conferia la gràcia de consagrar l'església de Santa Maria, Sant Joan, Sant Pere i Sant Benet del Córrec i indulgències als qui hi acudissin. Es tracta, com ja assenyala el 1913 Albert Mayeux en una monografia sobre la col·legiata,¹⁸⁰ d'una composició feta sobre una butlla de Sergi IV de 1009-1010 per a l'església i monestir de Santa Maria de Correns (*Correno*) (arrondissement de Draguignan, cantó de Cotignac, departament de Var), depenent de l'abadia de Montmajor, al costat d'Arle.¹⁸¹ En els còdexs perpinyanesos es canvià *Correno* per *Chorego* o *Correcho*, segons que ja féu notar Ponsich,¹⁸² i s'atribuí la butlla a un papa anterior del mateix nom, Sergi II, el qual però no ho era l'any 900 ni el 920 sinó molt abans, de 844 a 847. Vegeu ap. iv.

III. El Cartoral d'Elna contenia (llibre 1, carta 12) un document de reparació o «exemplar» d'un pretès privilegi concedit per un suposat concili reunit a Sant Genís de Fontanes vers l'any 892. Ens n'han pervingut dues còpies del segle XVII, en les quals no hi ha transcrita completa la data, però com que s'hi llegeix que la reparació fou ordenada per un bisbe anomenat Berenguer en presència de l'arxipreste Udalgari i d'altres il·lustres clergues que hi són anomenats, s'infereix que se li donà una data a l'entorn de 1020-1028. En aquests anys, segons el text de l'«exemplar», el pretès pergamí del privilegi obtingut vers l'any 892 ja es trobava molt deteriorat, cosa que obligà a refer-ne el contingut. S'hi llegia que els bisbes reunits a Sant Genís de Fontanes havien atorgat als bisbes d'Elna l'honor de seure a la dreta de l'arquebisbe de Narbona en els concilis i d'ocupar el segon lloc també en les ordenacions dels bisbes de la província. Tot això en premi a la gestió duta a terme a Roma, en temps del rei Odó, pel bisbe elnense Riculf, com a legat de l'arquebisbe narbonès Eimeric, amb relació a les ordenacions dels bisbes de Girona i d'Urgell sense el permís del metropolità. Aquesta darrera referència remet a la pretesa dissidència de l'episcopat català, protagonitzada pels bisbes Ermemir de Girona i Esclua d'Urgell a les acaballes del segle IX, segons el text de la *Vita sancti Theodardi* que el seu redactor compongué, tot combinant personatges reals amb fets esdevinguts en temps diferents, per tal de defensar, vers 1089-1091, la jurisdicció del metropolità de Narbona sobre els bisbats catalans.¹⁸³ També l'autor del document d'Elna, que degué redactar-lo poc abans o al moment d'incloure'l en el cartoral catedralici, barrejà personatges i esdeveniments d'èpoques dis-

179. Perpinyà, APO, G-232, f. 2.

180. MAYEUX, A., *Saint-Jean le Vieux à Perpignan*, Caen, 1913, pàgs. 4-5.

181. MIGNÉ, J.-P. *Patrologiae cursus completus. Series latina*, París, 1844-1864, vol. 139, cols. 1520-1521.

182. PONSICH, *Saint-Jean le Vieux*, pàg. 107, nota 6.

183. BAUTIER, *La prétendue dissidence*, esp. pàgs. 483-495.

tintes, alguns trets de fonts apòcrifes com l'esmentada. Ho detalla prou bé Isolde Schröder en l'estudi que ha dut a terme dels concilis carolingis, publicat dins els *Monumenta Germaniae Historica*, on comenta aquest text i el col·loca entre els que considera falsos.¹⁸⁴ Vegeu ap. vi.

ELS FALSOS DE CUIXÀ

Segons els estudis de Ramon d'Abadal sobre els diplomes carolingis i els altres documents de Cuixà fins a l'any 1000, els falsos que sortiren d'aquest monestir, ordenats cronològicament, són els següents:

I. El suposat precepte de Carlemany, pretesament atorgat a Roma un cop coronat emperador, per tant a les acaballes de l'any 800, per mitjà del qual hauria concedit a Protasi, consagrat llavors també prevere i abat pel papa Adrià, la reconstrucció del monestir d'Eixalada a Cuixà. Aquest precepte encapçalava el Cartoral Major del cenobi juntament amb la narració de Protasi sobre el procés d'obtenció del precepte. Abadal era de l'opinió «que els dos documents foren fabricats expressament per a ocupar aquella presidència i que ho foren pel mateix monjo que, a mitjans del segle XII, s'havia emprès la feina de sistematitzar l'arxiu del monestir per a recollir-ne la documentació en el Cartulari». I sobre el contingut del precepte deia: «És un encert molt feliç el detall de fer que Protasi acompanyi Carlemany en el seu apoteòsic viatge a Roma on seria coronat emperador, i que sigui en aquell moment transcendental quan també el nostre ardiaca rebi del Papa la consagració presbiteral i abacial, i del nou emperador el precepte. Llàstima de la confusió en el nom del Papa, atribuint a Adrià, mort en 795, el que hauria hagut d'ésser obra de Lleó III, l'any 800».¹⁸⁵ Vegeu ap. II.

II. La narració pretesament escrita en temps de l'emperador Carlemany per l'abat Protasi sobre els seus viatges a Compiègne per entrevistar-se amb Carlemany i a Roma, acompanyant l'emperador, per obtenir l'ordenació presbiteral i la benedicció abacial de mans del papa Adrià. El moment i les circumstàncies de la falsificació d'aquest document ja els hem apuntat suara en parlar del precepte de Carlemany. Vegeu ap. III.

III. La donació feta al cenobi d'Eixalada per un comte anomenat Berà el 24 de febrer de 846, consistent en l'alou on es fundà el monestir amb l'església de Sant Andreu. Aquest document, que encapçalava el Cartoral Menor de Cuixà, obra del segle XIV, fou publicat per Baluze amb algunes llacunes dins l'apèndix de la *Marca hispanica*, cosa que li concedí una autoritat que ha perdurat molt de temps, com remarcava Abadal el 1954.¹⁸⁶ De fet, malgrat que aquest medievalista inclogué aquest document entre els falsos de Cuixà, historiadors posteriors li han continuat donant autoritat com a únic testimoni de l'existència d'un pretès comte Berà II.¹⁸⁷ Tanmateix, si tenim en compte que en el segle XII s'encapçalà el Cartoral Major amb un privilegi de Carlemany que concedia a Protasi l'alou de Cuixà, es pot deduir que també en el segle XIV es volgué encapçalar el Cartoral Menor amb el títol de propietat de l'alou d'Eixalada concedit per un comte, Berà I, el qual, d'acord amb la documentació de l'arxiu monàstic, havia estat el primer propietari de l'extens alou que com-

184. SCHRÖDER, *Die westfränkischen Synoden*, ap. 2, núm. 113, i ap. 3.

185. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàgs. 46-47.

186. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàg. 53, nota 119.

187. Així, el 1978, SALRACH, *El procés*, vol. 2, pàg. 8; i, el 1995, PONSICH, *L'administració política del Conflent*, pàg. 257.

prenia Canavelles, Entrevalls i Ocenyes (Doc. 60), però sense una menció expressa d'Eixalada. Vegeu ap. v.

IV. El precepte de Lluís d'Ultramar, del 3 d'abril de 938, autoritzant el comte Sunifred a donar al monestir de Cuixà una sèrie de predis, alhora que confirma al cenobi totes les seves possessions. Els criteris de falsedat d'aquest precepte ja foren exposats amb tot detall per Abadal en el volum II de l'obra present, al qual ens remetem.¹⁸⁸ Vegeu ap. VII.

V. La donació d'un alou situat al comtat de Cerdanya feta al monestir de Cuixà pel comte Sunifred, amb data de 27 de febrer de 949.¹⁸⁹ Pertoca comentar i publicar aquest document, que es trobava transcrit en el Cartoral Menor de Cuixà, en el volum dedicat als comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga.

VI. La donació de l'alou de la vall de Balaguer, al Conflent, feta al monestir de Cuixà per la comtessa Ava el 30 de desembre de 961. Abadal, després d'examinar el text d'aquest document, transcrit en el Cartoral Menor i publicat per Baluze, dictaminà que «ha d'ésser tingut per fals: la seva invocació, la introducció, la incongruència d'adreçar-lo a l'abat Gondofred, mort d'anys abans, l'ampliació dels termenals de l'alou, són tantes altres proves que estem davant d'una obra de composició feta amb molta posterioritat a la suposada data, probablement per a justificar la dita ampliació de termenals. L'autor es serví per a la seva elaboració d'un document autèntic, del qual copià la data i les signatures; presumim que fou el testament al·ludit en la present execució i aleshores la data d'aquest testament caldria fixar-la a 30 desembre 961, cosa que ens permetria fixar la mort de la comtessa Ava a primers de 962».¹⁹⁰ Vegeu ap. VIII.

VII. La donació que el vescomte Bernat de Cerdanya féu a Cuixà, a canvi de dos-cents sous melgoresos, dels drets pels homicidis, les cugúcies, les àrsies, les eixorquies i totes les servituds que tenia en el seu vescomtat, amb data del 31 de desembre de 962. Aquest document, transcrit en el Cartoral Menor de Cuixà, també fou publicat per Baluze. Abadal el considerà una de les tres falsificacions «importantes des del punt de vista històric o jurídic» del cenobi conflentí,¹⁹¹ al costat del precepte de Lluís d'Ultramar i de la donació del comte Berà, a part de les dues grans falsificacions relatives a l'abat Protasi. A Gaspar Feliu, segons que es llegeix en el seu estudi sobre els antecedents de la remença i els mals usos, li «sembla fora de dubte la falsedat o com a mínim la interpolació de les tres primeres mencions de la cugúcia, corresponents a documents del Rosselló», una d'elles la del document que comentem, «en el qual, a part de citar homicidis, cugúcies, àrsies i eixorquies, es diu que el comte rebé a canvi dos-cents sous melgoresos, moneda que no s'encunyà fins al segle XII».¹⁹² Vegeu ap. IX.

A més de les set falsificacions precedents, cal fer referència encara a una versió de la butlla del papa Agapet II del desembre de 950 (Doc. 326) en què el nom del papa fou canviat pel de Gregori IV i la clàusula de datació es transformà substancialment d'aquesta forma: «Scriptum per manum Leonis, notarii regionarii, die primo ianuarii 840». Aquesta versió fou publicada per l'«abbé» Font segons un trasllat de 1740 que veié a l'arxiu municipal de Codalet.¹⁹³

188. *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pàgs. 86-87, nota d.

189. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, núm. 72, pàgs. 174-176.

190. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, núm. 90, pàgs. 191-192.

191. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, pàg. 53, nota 119.

192. FELIU, *Els antecedents de la remença*, pàg. 211.

193. FONT, *Histoire... de Cuxa*, «pièces justificatives», núm. 6, pàgs. 372-375.

ELS FALSOS DE LA GRASSA

Malgrat que Santa Maria de la Grassa sigui un monestir foraster, ens interessen alguns dels documents falsificats allà per les referències que s'hi fa a algunes propietats que tenia en els nostres comtats. Els falsos de la Grassa han estat estudiats per Elisabeth Magnou-Nortier i Anne-Marie Magnou, les quals conclouen que hi hagué una activitat falsificadora al monestir de la Grassa en dos períodes: a la primera meitat del segle XII i a la primera meitat del segle XIII. Tant en un període com en l'altre l'objectiu de les falsificacions fou la reivindicació del patrimoni i de la llibertat del monestir.¹⁹⁴ En el primer tom del *Recueil des chartes de l'abbaye de la Grasse*, editat el 1996 per les esmentades medievalistes, hi ha publicats dos documents falsos amb referències als nostres comtats, bé que ens ha semblat que no calia reproduir-los dins l'apèndix d'aquesta obra. Són els següents:

I. El precepte de Carlemany expedit a Narbona el 5 d'abril de l'any sisè del seu imperi i trenta-novè del seu regnat, és a dir, del 806 o 807. S'hi llegeix que l'emperador donà al monestir de la Grassa els béns fiscals que tenia «in comitatu Catalonie, scilicet in pago Rossilionensi», concretament a Pesillà de la Ribera, Cànoes i Estagell. Les editores en fan aquest comentari: «L'intention exprimée dans cet acte par l'empereur est probablement vraie, mais ce dernier n'en demeure pas moins un faux manifeste tant dans sa forme (protocole aberrant, datation inexacte) que dans son contenu: le *comitatus Catalonie* y correspond au *pagus Rossilionensis*; La Grasse n'a pas acquis de possessions à Pézilla et Canohès avant la fin du IXe siècle».¹⁹⁵

II. El precepte de Carles el Simple, atorgat a Laon el 3 de novembre de 908, pel qual confirma a la Grassa, entre altres possessions, la cella de Prada en el pagus de Conflent i el lloc de Toluques amb la seva església en el pagus de Rosselló. Raons d'ordre diplomàtic i d'anàlisi del patrimoni monàstic, un cop establerta la comparació amb un altre precepte del mateix rei del 899 i amb la butlla del papa Agapet II del 951 (Doc. 333),¹⁹⁶ fan concloure que fou falsificat durant l'abadiat de Berenguer, entre els anys 1117 i 1162.¹⁹⁷

FALSOS DE DIVERSA PROCEDÈNCIA

Apleguem en aquest darrer apartat tres falsos de diversa procedència, tots tres d'interès per les referències que contenen de personatges o de llocs dels nostres comtats. Ordenats cronològicament, són els següents:

I. Les actes apòcrifos del suposat concili de Narbona del 27 de juny de 788 o 791, de les quals ja s'ha parlat en el volum I (pàg. 129, nota 114) i en el volum V (pàg. 43) d'aquesta mateixa obra, tot remarcant, amb paraules d'Abadal, «que es tracta d'una invenció, de cap a peus, feta a la darrerria del segle XI amb la finalitat de defensar certes pretensions narboneses». Publiquem el text en el volum

194. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, pàgs. LIX-LXIV.

195. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 4, pàgs. 9-10.

196. En l'edició de MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 66, pàgs. 108-113, els noms de Prada i de Boera són transcrits, en el text llatí, en minúscula («in prata et in boaria»), de manera que en el regest es llegeix: «dans le comté de Conflent, la part que le monastère reçoit des prés et des taxes ou services sur les boeufs rattachés à ces prés». En conseqüència, la primera de les objeccions posada a la sinceritat de la butlla és la següent: «la celle de Prades en Conflent n'est pas mentionnée, alors qu'il s'agit de la plus ancienne implantation du monastère dans un comté pyrénéen». Un cop salvada aquesta objecció, no posem en dubte que la butlla fou interpolada al segle XII.

197. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 45, pàgs. 75-78.

present perquè l'afer principal que s'hi veu dilucidat és la reivindicació del Rasès per part del bisbe Vineder d'Elna, que el reclamaria per a la seva diòcesi en obert enfrontament amb l'arquebisbe narbonès, una pretensió que els bisbes reunits a Narbona haurien tallat de soca-rel. Vegeu ap. 1.

II. Un precepte sense data, atorgat per un rei franc anomenat Carles, confirmatori del patrimoni del monestir de Sant Jaume de Jocó, situat al comtat de Rasès. És conegut per una còpia de 1570 treta a mitjan segle XIX de l'arxiu d'aquest monestir del País de Salt. Alart, que inclogué el text en el seu *Cartulaire roussillonnais*, identificà el rei amb Carles el Simple i datà el document vers l'any 900 basant-se en una pretesa tradició conservada a Jocó que l'atribuïa a l'any 908.¹⁹⁸ I, malgrat admetre que «ce texte a subi de graves altérations dans la copie, et l'orthographe des noms de lieux ne saurait être acceptée comme exacte», no el considerava fals. Entre les possessions del cenobi són esmentades les esglésies capcineses de Formiguera, els Angles, Riutort, Font-rabiosa i Ral, amb llurs delmes i primícies. Això ja vers l'any 900, si no és que la pretensió del redactor del document era que el rei Carles s'identifiqués amb Carlemany i no pas amb Carles el Simple. Aquest tan precoç i ample domini del cenobi de Jocó sobre el Capcir és contradit per algunes dades que ens ofereix la documentació de l'època. Sabem, per exemple, que l'alou i l'església dels Angles pertangué al monestir de Cuixà, el qual els rebé el 966 de Sunifred II (Doc. 443), sense que res ens pugui fer pensar que el comte els hagués adquirit del cenobi del País de Salt per donar-los al monestir del Conflent. També sabem que la villa Ral fou llegada el 1035 pel comte Guifré II al seu fill Berenguer.¹⁹⁹

III. Un document del 28 de juliol de 976 pel qual Minemilla, senyora de Pladecorts, hauria rebut del comte Oliba Cabreta la cessió en feu de les justícies del seu alou vallespirà, les quals hi són enumerades així: «homicidias, cugucias, firmancias et iusticias». Es tracta d'una de les primeres mencions de la cugúcia comentades per Gaspar Feliu, el qual dóna prou arguments per a rebutjar-ne l'autenticitat.²⁰⁰ De fet, la primera còpia que tenim d'aquest document, inclosa en el *Liber feudorum C* dels Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, és del segle XIV. Tot porta a la convicció, tal com s'afirma en el volum V (pàg. 43) d'aquesta obra, que el document «és clarament fals, tant pel llenguatge com per la formulació jurídica que hi apareix, que són molt posteriors a la data que li és atribuïda». No estranya que els seus primers editors, Achéry i Alart, als quals seguí Monsalvatje, el donessin per bo, però costa més d'entendre que ho fessin Gigot i Magnou-Nortier en llurs edicions de 1965 i 1974, respectivament. Els autors del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, en canvi, el 1971 ja dubtaven de la seva autenticitat.²⁰¹ Vegeu ap. x.

198. ALART, *Cartulaire*, núm. III, pàgs. 10-11.

199. MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*, vol. II, núm. 693, pàgs. 201-204.

200. FELIU, *Els antecedents de la remença*, pàgs. 211-212.

201. BASTARDAS, J., i altres, *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, fascicle 6, Barcelona, 1971, cols. 721-722.

DIPLOMATARI

NOTA INTRODUCTÒRIA

per Ramon ORDEIG

El present «Diplomatari» reuneix 649 documents referents als comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet i que s'allarguen fins a l'any 1000. Tots són, bàsicament, autèntics; les falsificacions han estat excloses d'aquesta col·lecció; el lector les trobarà totes inventariades en el capítol «Les falsificacions» de la introducció d'aquesta obra i les principals, publicades en apèndix, al final del «Diplomatari».

Seguint el model de la nota introductòria dels volums anteriors, parlem en primer lloc de la procedència d'aquests documents. En l'aparat que en precedeix el text de cada un són indicades les fonts de la seva transmissió. Això no obstant, cal notar aquí que més de la meitat dels documents publicats en aquest volum, concretament 331, es troben en còpies o extrets dels segles xvii i xviii existents a la Bibliothèque Nationale de France, a París, especialment dins les col·leccions Baluze, Doat i Moreau. Gairebé tots els documents d'una de les col·leccions esmentades, la Moreau, es troben repetits dins el fons Fossà dels Arxius dels Pirineus Orientals, a Perpinyà, en el qual es troben 90 documents més, entre còpies, extrets i regests, que en la col·lecció parisenca. En altres fons o sèries dels mateixos arxius de Perpinyà hi ha 6 documents més, tres dels quals originals.

La suma de tota la documentació al·ludida en el paràgraf anterior dona 427 peces. Cal afegir-hi 28 documents referents als béns de la família vescomtal de Conflent, existents a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell. Un altre lot de 13 documents procedeix de Barcelona: 11 de diverses sèries de l'Arxiu Reial o Arxiu de la Corona d'Aragó i 2 de la Biblioteca Nacional de Catalunya. Hi ha també 5 pergamins dels Archives Départementales de l'Aude, a Carcassona, 1 pergami de l'Arxiu Capitular de Vic i 1 pergami de l'Arxiu Diocesà de Girona. La resta de peces prové d'antigues edicions i de simples notícies ofertes per documents posteriors o per fonts de diversa procedència, tant manuscrites com impreses. Cal tenir en compte, a més, que 114 de les 649 peces d'aquest «Diplomatari» remeten a altres volums de *Catalunya carolíngia*.

Una bona part dels documents aplegats aquí havien estat ja publicats en obres que compilen fons arxivístics procedents d'entitats situades dins el territori dels nostres comtats o bé que reuneixen documents esparsos referents a llocs o temes determinats. Comencem parlant dels fons de la Bibliothèque Nationale de France. Una colla de còpies aplegades en una de les seves col·leccions, la Baluze, tretes de documents de la catedral d'Elna i dels monestirs d'Arles, Canigó, Cuixà i Sant Genís de Fontanes, especialment de llurs cartorals, foren publicades per Étienne Baluze en l'apèndix de la *Marca hispanica*, editada a París el 1688. Molts anys després, el 1875, Émile Mabille i Édouard Barry publicaren, en el volum V de la *Histoire générale de Languedoc*, editada a Tolosa de Llenguadoc, nom-

brocos documents trets especialment de les còpies de Fossà existents en una altra de les col·leccions parisenques, la Moreau. Ja l'any 1954 Ramon d'Abadal se serví de les còpies d'ambdues col·leccions, la Baluze i la Moreau, per a muntar l'apèndix del seu brillant estudi sobre *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*, format per 119 documents.

Passem a l'altre fons de gran importància per al nostre «Diplomatari», el dels Arxius dels Pirineus Orientals. Julià-Bernat Alart publicà l'any 1880, en el seu *Cartulaire roussillonnais*, una vintena de documents dels segles ix i x, gairebé tots procedents de sèries conservades en els esmentats arxius departamentals. A més, en el tom IV del seu cartoral rossellonès manuscrit, conservat avui a la Biblioteca Municipal de Perpinyà, regestà els 212 documents del cartoral de la catedral d'Elna que havia copiat o extractat Fossà i que llavors es trobaven encara en poder de la seva família, en els diversos toms que conformen l'anomenat «Portefeuille de Fossà». Servint-se dels regests d'Alart i havent pogut tenir a les mans els papers de Fossà, Raymond de Lacvivier publicà el 1913, dins un estudi titulat *Le cartulaire de l'église d'Elna*, un «Inventaire sommaire des documents copiés dans le "Cartulaire de l'église d'Elna" par Fossà», 96 peces del qual corresponents als segles ix i x. Els documents més antics conservats als Arxius dels Pirineus Orientals, els dels anys 865-989, els estudià i els tornà a publicar l'any 1965 un successor d'Alart, l'arxiver Jean-Gabriel Gigot.

Els 28 documents, gairebé tots originals, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell relatius als vescomtes de Conflent han estat publicats pel monjo Cebrià Baraut els anys 1979 i 1980 dins el diplomatari de l'esmentat arxiu inclòs en l'anuari «Urgellia», editat per la Societat Cultural Urgellitana.

Alguns documents de l'Arxiu Reial de Barcelona incorporats en aquest volum havien estat publicats el 1907 en el tom 15 de les *Notícies històriques* de Francesc Monsalvatje i el 1951 en *El Archivo Condal* de Frederic Udina. Francesc Miquel edità en 1945-1947 els dos volums titulats *Liber Feudorum Maior*, en els quals, a més de reconstituir el cartoral reial acabat l'any 1192, hi reféu també el cartoral del segle XIII que ell anomena *Liber Feudorum Ceritaniae et Rossilionis*, ambdós amb documentació referida al comtat de Rosselló, bé que ben poca d'època carolíngia.

Quant als documents dels Archives Départementales de l'Aude referents als béns que l'abadia de la Grassa tenia en el comtat de Rosselló, han estat publicats per É. Magnou-Nortier i A.-M. Magnou en el tom I del *Recueil des chartes de l'abbaye de la Grasse*, editat a París el 1996.

El tom 7 de l'obra *Notícies històriques* de Monsalvatje, esmentada fa poc, és dedicat al *Monasterio de Santa María de Arles*, i els toms 21-24 a *El obispado de Elna*. En ells, com en els toms titulats *Colección diplomática del Condado de Besalú*, per la seva vinculació amb el comtat de Vallespir, hi ha publicats nombrosos documents i regests que formen part del nostre «Diplomatari».

Pel que fa a reculls tipològics, potser cal recordar que els preceptes carolingis per a la catedral d'Elna i per als monestirs d'Arles, Cuixà, Sant Genís les Fonts i Sureda, així com els preceptes per a particulars, el lector els pot trobar en el volum II de l'obra present, publicat per Ramon d'Abadal els anys 1926-1952. Les dotacions de les esglésies del bisbat d'Elna dels segles ix i x han estat publicades els anys 1993-1994 en el volum I de *Les dotacions de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, obra del qui subscriu aquestes ratlles.

Cal que ens aturem ara en les edicions prínceps, és a dir, en les obres que han editat per primera vegada els documents del nostre «Diplomatari». Des d'aquesta perspectiva hem de destacar, pel nombre, els 56 documents, un cop desglossats els inclosos en les actes de reparació d'Eixalada, que publicà Baluze en l'apèndix de la *Marca hispanica*, i els 62, comptant-hi també els documents desglossats d'Eixalada, publicats per Abadal en l'apèndix del seu estudi sobre *Eixalada-Cuixà*. En la *Histoire générale de Languedoc* es publicaren per primer cop 26 dels nostres documents, 7 dels quals en

els volums I i II de l'edició de París de 1730-1733 i els altres 19 en el volum V de l'edició publicada a Tolosa de Llenguadoc el 1875. Baraut, en *Els documents*, n'ha editat per primera vegada 28. En altres obres hi ha publicats també, encara que en quantitats força inferiors, documents fins llavors inèdits: 9 en els *Capitularia* de Baluze, 8 en les *Noticias históricas* de Monsalvatje, 8 més en el *Recueil* de Magnou-Nortier, 7 en el *Cartulaire* d'Alart, 4 en la *Gallia christiana*, 2 en el *Libre de la translatió* de Llot i 2 més en el *Cartulaire* de Mahul. Una desena d'obres més, publicades entre el segle *xvi* i el *xx*, tenen el mèrit de contenir l'edició prínceps d'un dels nostres documents. Totes les obres esmentades es troben consignades en els llocs corresponents del «Diplomatari» i, d'una manera més detallada i per ordre alfabètic d'autors, en la «Bibliografia».

Malgrat el gran nombre de documents publicats en totes aquestes obres, hem pogut reunir encara 79 textos *in extenso* —gairebé tots procedents de còpies de Fossà transcrits als Arxius dels Pirineus Orientals per P. Ponsich— i 146 extrets i regests —la majoria identificats dins la Collection Baluze de la Bibliothèque Nationale de France per l'autor d'aquesta «Nota»— que editem aquí per primera vegada. En la «Introducció» hem detallat la procedència de la documentació inèdita.

La forma de publicació dels documents és aquesta: el text de cada document va precedir d'un regest que en forma directa procura de resumir-ne el contingut i assenyalar-ne la data. Segueix l'aparat corresponent al document en tres apartats: un dedicat a les fonts manuscrites (amb sigla majúscula), un altre a les edicions (amb sigla minúscula), el tercer, si es dóna el cas, als regests i extrets impresos (RE); unes i altres filiades i marcades amb un asterisc les utilitzades per a la fixació del text. Les fonts manuscrites avui perdudes són indicades amb claudàtors. De vegades segueix encara un altre apart de comentari al document mateix que el relaciona amb d'altres, anteriors o posteriors, que en fa notar certes característiques o que, i és el cas més general, procura d'establir-ne la data que per unes o altres circumstàncies es mostra confusa.

Això toca un dels problemes que es presenta sempre a l'hora de publicar documentació de l'època: la dificultat d'establir d'una manera certa la data d'algunes peces. Tot i seguir bàsicament les cronologies dels diferents regnats proposades per F. Udina en *El Archivo Condal*, pàgs. 44-80, per a alguns regnats no hi ha la seguretat del sistema adoptat pels nostres escriptors, de manera que cal optar per un sistema o altre. Així, pel que fa als documents datats pel regnat del rei Lotari, hem optat per seguir la cronologia que feia començar el seu regnat el 10 de setembre de l'any 954.

Quant al text mateix del document, hem procurat de reproduir amb la màxima fidelitat la font escollida; no ens hem permès altres retocs que el corrent de distingir la *u* i la *v*, i el de puntuar lliurement segons el sentit; hem inclòs entre < > els mots o fragments que hem cregut afegits al text original posteriorment per la raó que fos, entre [] els mots o fragments afegits entre línies o en els marges, i entre [] el que afegim nosaltres com a correcció —explicada en nota— o restitució. Si d'un document només ens ha interessat de recollir un fragment, hem substituït per (...) les altres parts del text. Les signatures autògrafes apareixen indicades amb un asterisc, el qual col·loquem entre parèntesis en cas de dubte. Quan hem utilitzat més d'una font oferim al peu del document les variants corresponents. Això no obstant, en els casos que fem servir com a fonts alhora diverses còpies erudites o bé una còpia erudita i una antiga edició —per exemple, una còpia de la Collection Baluze i l'edició de *Marca hispànica*—, adoptem les variants gràfiques (ae-*e*, c-*ch*, ci-*ti*, cq-*dq*, e-*e*, f-*ff*, i-*y*, l-*ll*, oe-*e*, t-*th*) de la còpia que ens sembla més fidel a l'original o a la còpia medieval, però no les indiquem en nota.

En el cas dels preceptes reials i dels documents que pertanyen a un altre comtat, però que es refereixen secundàriament als nostres comtats, remetem a l'edició del volum corresponent de *Cata-*

lunya carolíngia, publicat o no en el moment de l'edició del present volum. Aquest criteri afecta especialment, entre d'altres, nombrosos documents que contenen donacions o compravendes de béns immobles situats fora dels nostres comtats tot i pertànyer a algun de llurs monestirs. També afecta els documents relatius a la seu episcopal d'Elna i els seus bisbes. En els casos dels documents encara no publicats en aquesta obra, indiquem la font que ha servit per a la redacció del regest.

DOCUMENTS

1 - 328

1

[VERS 780]

EL REI CARLES LLIURA UN CAPITULAR PEL QUAL POSA SOTA LA SEVA PROTECCIÓ I DEFENSA ELS HISPANS REFUGIATS O QUE EN EL FUTUR ES REFUGIÏN A SEPTIMÀNIA, I REGULA LLUR SITUACIÓ JURÍDICA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 412-414.

2

[ABANS DE 812]

BELLÓ [COMTE DE CARCASSONA] POSSEEIX LA CEL·LA O ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ [DE CAMPLLONG, TERME DE VERNET] I LES SEVES ADJACÈNCIES.

Aquesta notícia es troba inserida en el text d'un document redactat vers els anys 863-874 (Doc. 86), en el qual consta que el comte Miró heretà l'església de Sant Vicenç del seu avi Belló. Abadal (*Els primers comtes*, pàgs. 18-21) identifica Belló amb el comte de Carcassona d'abans de l'any 812, en temps de Carlemany.

3

AQUISGRÀ, 2 ABRIL 812

L'EMPERADOR CARLES DÓNA UN PRECEPTE ALS COMTES BERÀ [DE RASÈS-CONFLENT I BARCELONA], GAUCELM [DE ROSSELLÓ], GISCAFRED [DE CARCASSONA], ODILÓ [DE GIRONA-BESALÚ], ERMENGUER [D'EMPÚRIES-PERALADA], ADEMAR [DE NARBONA], LAIBULF [D'ARLE] I ERLÍ [DE BESIERS], PEL QUAL ELS NOTIFICA LES QUEIXES QUE LI HAN FET ARRIBAR QUARANTA-DOS HISPANS DE LLURS OPRESSIONS I DE COM SÓN DESPULLATS DE LLURS APRISIONS. MANA QUE SIGUI ORDENADA LA SITUACIÓ JURÍDICA DELS DITS HISPANS PEL SEU FILL, EL REI LLUÍS [D'AQUITÀNIA], EN UNA REUNIÓ A LA QUAL TOTS ELS COMTES ESMEN-TATS HAURAN DE PRESENTAR-SE. PROHIBEIX A AQUESTS COMTES D'IMPOSAR-LOS CAP CENS NI DESPU-LLAR-LOS DE LLURS BÉNS, ALHORA QUE ORDENA RESTITUIR-LOS TOT EL QUE INJUSTAMENT ELS HAGUÉS ESTAT PRES.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 312-314.
Sobre la funció comtal al Conflent de Berà I, vegeu PONSICH, *Bera I, comte de Barcelone*.

4

[AQUISGRÀ, MARÇ - ABRIL 812]

ELS COMTES ODILÓ [DE GIRONA-BESALÚ] I ERMENGUER [D'EMPÚRIES-PERALADA] PRESIDEIXEN, JUNT AMB GUARENGOT, COMTE PALATÍ, I ELS COMTES GAUCELM [DE ROSSELLÓ], BERÀ [DE RASÈS-CONFLENT I BARCELONA] I GISCAFRED [DE CARCASSONA], UNA ASSEMBLEA JUDICIAL QUE DIRIMEIX LA DEMANDA INTERPOSADA PER ADEMAR, COMTE [DE NARBONA], CONTRA L'HISPÀ JOAN PEL VILAR DE FONTJONCOSA [PROP DE NARBONA]. ELS TESTIMONIS JUREN DINS L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ D'AQUISGRÀ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 3, pàg. 68, i núm. 13, pàg. 73.

5

[ABANS DE 28 GENER 814]

L'EMPERADOR CARLES ATORGA UN PRECEPTE A FAVOR DEL MONESTIR DE SANTA MARIA DE VALLESPÍR [ALS BANYS D'ARLES] I DEL SEU FUNDADOR, L'ABAT CASTELLÀ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 22-23. Abadal publicà la notícia del precepte sense atribuir-li cap data, bé que amb el supòsit (pàg. 509) que fou lliurat abans del 28 de gener de 814, data de la mort de Carlemany.

6

[ABANS DE 28 GENER 814]

L'EMPERADOR CARLES ATORGA UN PRECEPTE PEL QUAL CONCEDEIX AL PARE DE GUIMERÀ I DE RAÓ ELS BÉNS QUE HAVIA EXTIRPAT A SEPTIMÀNIA, DETERMINADAMENT LA VILLA DE CERET, QUE HAVIA CONSTRUÏT EN EL VALLESPÍR, I LA DE VILANOVA [DE RAÓ], EN EL ROSSELLÓ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 316.

7

AQUISGRÀ, 29 DESEMBRE 814

L'EMPERADOR LLUÍS, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DEL SEU VASSALL GUIMERÀ, CONCEDEIX A AQUEST, AL SEU GERMÀ RAÓ I A LLURS HEREUS LA PROPIETAT DE LA VILLA ANOMENADA CERET, AMB L'ESGLÉSIA DE SANT PERE, EN EL VALLESPÍR, A SEPTIMÀNIA, QUE EL PARE D'ELLS HAVIA CONSTRUÏT PER CONCESSIÓ DEL SEU PARE, L'EMPERADOR CARLES. EL VIC O VILLA DE CERET AFRONTA AMB LES VILLES ANOMENADES «LOCERTETUM», MAÇANET [DE CABRENYS], PALALDÀ I LLAURÓ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 318-319.

8

AQUISGRÀ, 1 GENER 815

L'EMPERADOR LLUÍS LLIURA UNA CONSTITUCIÓ PER LA QUAL POSA SOTA LA SEVA PROTECCIÓ I DEFENSA ELS HISPANS REFUGIATS A SEPTIMÀNIA I A LA MARCA HISPÀNICA, I REGULA LLUR SITUACIÓ JURÍDICA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 417-419.

9

AQUISGRÀ, 10 FEBRER 816

L'EMPERADOR LLUÍS LLIURA UNA CONSTITUCIÓ PER LA QUAL RESOL DUES QÜESTIONS SUSCITADES PELS HISPANS REFUGIATS A CONSEQÜÈNCIA DE LA CONSTITUCIÓ DE L'1 DE GENER DE 815. MANA FER SET CÒPIES DEL DOCUMENT, UNA D'ELLES PER AL ROSSELLÓ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 420-421.

10

AQUISGRÀ, [10 JULIOL] 817

L'EMPERADOR LLUÍS DESIGNA ELS CATORZE MONESTIRS DEL SEU REGNE QUE LI HAN D'OFERIR DONATIUS I ALHORA AJUDA MILITAR, ELS SETZE QUE LI HAN D'OFERIR SOLAMENT DONATIUS, I ELS DIVUIT QUE NOMÉS HAN D'OFERIR ORACIONS PER LA FAMÍLIA IMPERIAL I PER L'IMPERI. ULTRA AQUESTS MONESTIRS, N'ENUMERA TRETZE MÉS D'AQUITÀNIA, CATORZE DE SEPTIMÀNIA, QUATRE DEL TOLOSÀ I CINQ DE GASCUNYA. ENTRE ELS DE SEPTIMÀNIA, ESMENTA EL MONESTIR DEL VALLESPÍ [SANTA MARIA DE VALLESPÍ, ALS BANYS D'ARLES].

Ramon d'Abadal ja féu referència, en la introducció als diplomes del monestir d'Arles (*Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 20), a aquesta «Notitia de servitio monasteriorum». També s'havia referit (*Catalunya carolíngia. El domini carolingi a Catalunya*, pàg. 221) a la data exacta de la seva promulgació: el 10 de juliol de 817. Aquí donem el text publicat per Baluze (*Capitularia*, vol. I, París, 1677, cols. 589-592), sense la llista dels monestirs, ja que només ens interessa l'esment del monestir del Vallespir.

Anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCXVII, Hludovicus serenissimus augustus, divina ordinante providentia, conventum fecit apud Aquis sedem regiam, episcoporum, abbatum, seu totius senatus Francorum; ubi inter caeteras dispositiones Imperii statuit atque constitutum scribere fecit quae monasteria in Regno vel Imperio suo dona et militiam facere possunt, quae sola dona sine militia, quae vero nec dona nec militiam, sed solas orationes pro salute imperatoris vel filiorum eius et stabilitate Imperii.

Haec sunt quae dona et militiam facere debent, numero XIV: (...).

Haec sunt quae tantum dona dare debent sine militia, numero XVI: (...).

Haec sunt quae nec dona nec militiam dare debent, sed solas orationes pro salute imperatoris vel filiorum eius et stabilitate Imperii, numero XVIII: (...).

In Aquitania: (...).

In Septimania: (...) Monasterium Valle Asperii.

In Tolosano: (...).

In Wasconia: (...).

Hic praedictis monasteriis praefatus imperator, sicut supradictum est, statutum scribi fecit, atque manu sua firmavit, et anulo suo imperiali sigillare fecit.

11

[VERS 818]

L'ABAT CASTELLÀ I ELS SEUS MONJOS ONYÓ, PREVERE, ELLESÈN, AMELI, TODESÈN I BASSULÍ [DEL MONESTIR DE SANTA MARIA DE VALLESPÍR] APRISIEN UN PALOL I DIVERSES TERRES A LA VALL DEL RIU FERRER [TERME D'ARLES], AL VALLESPÍR.

Aquesta notícia es troba inserida en els textos de dos documents de l'any 876, l'un del 18 de gener (Doc. 93) i l'altre del 30 de gener (Doc. 94), en els quals consta que un cert Domènec s'havia apoderat d'un palol i de diverses terres vuit anys enrere (*infra istos octo annos*) —per tant, vers l'any 868—, malgrat que l'abat Castellà i els abats successors d'ell, Babilà, Requesens i Recemir, havien posseït el lloc durant cinquanta anys o més (*per quinquaginta annos seu et amplius*) —per tant, des de vers l'any 818—, segons testimonis que encara recordaven haver vist l'aprisió del lloc per part de l'abat Castellà i dels seus cinc monjos. L'any 832 es feia referència al palol edificat per l'abat Castellà (Doc. 17).

12

819

L'EMPERADOR LLUÍS, EN PRECEPTE LLIURAT A FAVOR DEL MONESTIR DE SANT GENÍS DE FONTANES, SITUAT EN EL PAGUS D'ELNA I FUNDAT PER L'ABAT SENTIMIR, LI CONFIRMA LES POSSESSIONS I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT. ENTRE LES POSSESSIONS, ESMENTA LA CEL·LA DE SANT JOAN [LA CEL·LA], PROP DE BANYULS [DELS ASPRES], I EL LLOC DE PUIG ORIOL [TERME DE COTLLIURE].

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 206-207.

13

VER, 17 SETEMBRE 820

L'EMPERADOR LLUÍS, EN PRECEPTE DONAT A INSTÀNCIES DE L'ABAT CASTELLÀ DEL MONESTIR DE SANTA MARIA DE VALLESPÍR, POSA EL DIT MONESTIR I LES SEVES CEL·LES SOTA EL SEU MUNDEBURDI I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT. LES CEL·LES CONSTRUÏDES PELS MONJOS SÓN LES ESGLÉSIES DE SANT PERE D'ARLES [O DE RIUFERRER], SANT JOAN DE RARD I SANT JULIÀ DE BUÇAC.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 24-26.

14

[FRANKFURT, JUNY 823]

L'EMPERADOR LLUÍS, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DEL COMTE GAUCELM [DE ROSSELLÓ], CONFIRMA LLURS BÉNS A L'ABAT SESGUT I AL MONESTIR DE SANT ANDREU [DE SUREDA], FUNDAT PER L'ABAT MIRÓ EN EL TERRITORI D'ELNA, SOBRE EL RIU TATZÓ, ELS POSA SOTA LA SEVA DEFENSA I TUÏCIÓ, I ELS CONCEDEIX LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT. ENTRE ELS BÉNS, ESMENTA LES CELLES DE SANT MARTÍ [DE LA VALL O DE MONTBRAM] I DE SANT VICENÇ [DE TATZÓ D'AMUNT].

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 267-269.

15

[VERS 815-830]

VINEDER I RAMNÓ, COM A BISBES SUCCESSIUS DE LA SEU DE SANTA EULÀLIA D'ELNA, EXERCEIXEN JURISDICCIO ECLESIASTICA SOBRE ELS HOMES QUE HABITEN EN EL TERME DE L'ESGLÉSIA DE SANT FELIU [DE LA ROCA D'ALBERA].

Aquesta notícia es troba en un document datat el 17 de desembre de 875 (Doc. 92). El primer bisbe que hi és esmentat, Vineder, només apareix en aquesta notícia i en les actes falsificades del concili de Narbona celebrat suposadament l'any 788 (Doc. I), una data massa reculada per a l'existència del bisbe Vineder. De fet, segons el document de 875, els quatre bisbes citats se succeïren durant els cinquanta anys anteriors, o poc més, de manera que el primer, Vineder, havia d'ésser bisbe d'Elna vers els anys 815-825. Successor seu fou Ramnó, bisbe d'Elna abans de l'any 832, en què ja ho era Salomó (Doc. 17). Vegeu PONSICH, *Note sur un problème d'épiscopologie*.

(...) Manifeste verum est quia dictus locus Sancti Felicis, cum claustra et terminia eius, sicut suos resonat iudiciis, a praedecessores Audesindo episcopo, videlicet Vinedario episcopo, Ramno episcopo, Salamone episcopo et isto praesente Audesindo, per hos annos quinquaginta seu et amplius iure ecclesiastico possessum fuit per successionem Sancti Felicis sub ditione Sanctae Eulaliae (...).

16

[829 - 830]

L'EMPERADOR LLUÍS DÓNA UN PRECEPTE, A INSTÀNCIES DEL MARQUÈS GAUCELM [DE GÒTIA, COMTE DE ROSSELLÓ], PEL QUAL CONCEDEIX LA IMMUNITAT A L'ABAT DEUDAT, ALS MONJOS I AL MONESTIR DE SANT MEDIR I SANT GENÍS [DE CARTELLÀ, ANTECESSOR DEL MONESTIR D'AMER].

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 10.

També en donen notícia VILLANUEVA, *Viage*, vol. XIV, pàg. 217, i PRUENCA, *Diplomatari*, núm. 1, pàg. 27.

L'ABAT BABILÀ [DE SANTA MARIA DE VALLESPÍR] ACUT A LA VILA D'ELNA I, EN PRESENCIA DEL COMTE BERENGUER, DEL BISBE SALOMÓ I DE MOLTS ALTRES PERSONATGES, DECLARA QUE EL SEU MONESTIR, SITUAT ALS BANYS [D'ARLES], POSSEEIX UNA CEL·LA EN EL SUBURBI D'ELNA, EN EL TERRITORI DEL VALLESPÍR, EN EL LLOC ANOMENAT ARLES, EDIFICADA PER L'ABAT CASTELLÀ, ANTECESSOR SEU, EL QUAL OBTINGUÉ UN PRIVILEGI D'IMMUNITAT DE L'EMPERADOR [LLUÍS] PER AL MONESTIR I LES SEVES CEL·LES. MALGRAT AIXÒ, ALGUNS PAGESOS VOLEN APRISIAR TERRES DINS EL TERME DE L'ESMENTADA CEL·LA. UNA COMISSIÓ DE BONS HOMES I JUTGES HO ESBRINA I, DESPRÉS DE COMPROVAR QUE L'ABAT BABILÀ DIU LA VERITAT, EL COMTE BERENGUER EL REVESTEIX AMB L'ESMENTADA CEL·LA I EL SEU TERRITORI, ELS LÍMITS DEL QUAL SÓN FIXATS DE NOU.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia en un cartoral del monestir d'Arles, perdut. — B.* Còpia del segle XVII, feta per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 312, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. V, col. 769, ex A (per mitjà de B). — b. *Histoire générale de Languedoc*, Tolosa, 1875, vol. II, *preuves*, col. 177, núm. LXXX, ex a. — c. MONSALVATJE, *Monasterio de Santa María de Arles*, ap. II, pàgs. 3-4, ex a.

RE: PONSICH, *Les origines de l'abbaye d'Arles*, pàgs. 74-75.

Noticia revestitoria qualiter et quibusque presentibus ubique veniens Babilanus in presencia Berengario comite seu et in presencia Erponi, Salamoni episcopi et alios plures qui cum ipsis erant; ubique in eorum presencia in villa Elena sic se proclamabit qualiter tenebat cella in suburbio Elenense, in territorio Valle Aspirane, in subditione monasterii que nuncupant ad ipsos Bagniles, quem edificavit Castellanus abba condam qui fuit. Et est ipsa cella iam prefata in locum quem vocant Arolas, quem similiter Castellanus abba edificavit, qui fuit suus antecessor. Unde et ipse Castellanus abba fuerat in presencia gloriosissimi imperatoris et pecierat eius clemenciam, ut quidquid in predicto monasterio vel in eius cellulis retinebat, eius preceptum inde habuisset, quod ita et impetravit. Et sic per eius advocacionem dictus Babilanus abba eius sedem post ipsum obtinuit. Et dum sic ipsa cellula cum omnes fines vel adiacencia retineret, sic veniebant pagenses loci illius et volebant aprisione facere in ipsa eius terminia.

Et dum se proclamasset dictus Babilanus abba ante prefato comite Berengario, sic misit exinde expeditionem inter pagenses illius territorii qui veritatem exinde dicerent, quos et reperit his nominibus, id est Salomone episcopo, iudices vero infra nominatos¹, id est Odovacro, Gumilane, Valdefredo, Sabaricho, Berane, Froilane, seu et aliorum plurimorum bonorum hominum, Sperandeo vigario, Adefonso vicecomite, Parapario, Deodato presbitero, Onnone presbitero. Et dum eos requireret et quid exinde cercius scirent, sic dixerunt quod ipse predictus abba veritatem requirebat. Ut dum tantam rei veritatem reperisset, dedit suos missos qui diligenter hec scrutassent. Et abierunt dictus Erpo, Ardo, Raptardo, Raberanno, Elmericho, Igualdo, Ratramno, Odovicro, Sperandeo, Teutermo, et dederunt ad ipsa cella terminia et fecerunt fixorias et fecerunt caractera, sicut lex Gotorum² continet, per loca ubi vocant subtus gurgite quem vocant Rudundo, et vadit per ipsa serra ad ipsa parata et inde per Serra longa, et inde vadit ipse terminus per rigo Ferrario usque ad ipso palacio ad Castellano condam edificato, et ascendit in Pugas et super Clota Boso, et vadit in gurg Cabalar et usque ad ipsam rogam quod est super castro Corbi.

Et sic ipse Berengarius comes revestivit ipso abbate his superius scriptis presentibus, secundum quod suus preceptus resonat, de ipsa cella et de quantum quod infra eius terminia concluderant ipsi conspectores; et necesse fuit ad ipso abbate ut noticia revestitoria sibi exinde scriberet et bonos homines inde in testimonium collegit.

Facta ista noticia revestitoria sub die IIII nonas februarias, anno XVIII imperante dompno nostro Hlodoico imperatore.

Sig+m Totaldi. Sig+m Guntani. [...]³.

Lupertus clericus, qui hanc noticia revestitoria scripsi sub die et anno quo supra.

1. infra nominatos] informatos B. — 2. Grecorum B ; cf. *Liber Iudiciorum*, X, 3. — 3. etc. B.

18

GARDINO, 18 DESEMBRE 832

L'AUGUST LOTARI, FILL DE L'EMPERADOR LLUÍS, EN PRECEPT DONAT A PRECS DEL SEU VASSALL GUIMERÀ, CONCEDEIX A AQUEST, AL SEU GERMÀ RAÓ I A LLURS HEREUS LA PROPIETAT DE LA VILLA DITA VILANOVA [DE RAÓ], EN EL ROSSELLÓ, CONSTRUÏDA PEL PARE D'ELLS PER CONCESSIÓ DE L'EMPERADOR CARLES.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 327-328.

19

CLUNY, 6 ABRIL 834

L'EMPERADOR LOTARI, EN PRECEPT [DONAT A PRECS DEL BISBE SALOMÓ D'ELNA], CONFIRMA AL MONESTIR DE SANT GENÍS DE FONTANES LES SEVES POSSESSIONS I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 208-209.

20

CLUNY, 7 ABRIL 834

L'EMPERADOR LOTARI, EN PRECEPT DONAT A PRECS DEL BISBE SALOMÓ [D'ELNA], CONCEDEIX A L'ESGLÉSIA D'ELNA LES CELLES DE SANT FELIU [DE LA ROCA] I SANT JULIÀ [DE TANYÀ] I LES VILLES DITES TORRENTS I ALEMANYES [TOTES DINS EL TERME DE LA ROCA D'ALBERA], AIXÍ COM TOTES LES APRISIONS QUE ELS SEUS HOMES HAVIEN FET I LA MEITAT DEL MERCAT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 101-103.

21

AQUISGRÀ, 5 MARÇ 836

L'EMPERADOR LLUÍS, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DEL BISBE SALOMÓ D'ELNA, ATORGA A L'ESGLÉSIA D'ELNA I A TOTS ELS SEUS BÉNS EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 104-106.

A les obres esmentades per R. d'Abadal, hi afegim: PONSICH, *Note sur un problème d'épiscopologie*. El precepte és atorgat al bisbe d'Elna Salomó i no pas al bisbe Ramnó, com havia corregit Abadal. En la mitja dotzena de còpies de l'original perdut d'aquest precepte el nom del bisbe ha estat transcrit *Fulmo*, el qual correspon al nom del bisbe *Salmo*, escrit en lletres visigòtiques, en les quals les grafies *f* i *u* corresponen respectivament a les lletres *s* i *a*. El privilegi de 836 havia estat redactat per la cancelleria imperial, per tant en escriptura carolina. Però és lògic de suposar que el notari imperial tenia sota els ulls un text on el nom del bisbe era escrit, per ell mateix o pel seu mandatari rossellonès, segons la grafia visigòtica tradicional al sud de Septimània, de manera que el nom fou transcrit *Fulmo* en lloc de *Salmo*. En la *Note* esmentada més amunt hem produït una inscripció preromànica local del nom *Salmo* d'identica grafia. Conseqüentment, cal restablir la successió dels bisbes d'Elna tal com indica la notícia del plet de 875, segons la qual l'església rossellonesa de Sant Feliu de Rocavella havia estat posseïda successivament per «Vinedario episcopo, Ramno episcopo, Salamone episcopo et isto praesente Audesinde» (Doc. 92).

22

[28 GENER 814 - 20 JUNY 840]

L'EMPERADOR LLUÍS ATORGA UN PRECEPTE PEL QUAL CONCEDEIX A L'HISPÀ GUADAMIR I AL SEU FILL GUITIGÍS L'APRISIÓ D'UNES TERRES EN LA VILLA DITA TRESMALS, EN EL TERRITORI D'ELNA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 331.

23

20 JUNY 840 - 19 JUNY 841

VULÓ, COMENDAT PREVERE, ARGEMIR PREVERE, ERAL, ADANASÈN, FLORÍDIA, ADSÈN, MAJOR, GODALEBA, QUIMBERGA, QUIXOL, ALEXANDRE, VURIL I TRUCTOLF MONJO, JUNT AMB EL MONJO CONCÉS, DONEN A LA CASA DE SANT ANDREU [D'EIXALADA] I ALS MONJOS QUE LA SERVEIXEN, PRESENTS I FUTURS, TOTS LLURS BÉNS I, EN ESPECIAL, EL VILAR DIT FULLÀ, HERETATS DE LLURS PARES I AVIS, FILLS DE MASCARÀ, EL QUAL ELS TINGUÉ EN TEMPS QUE 'UMAR IBN 'UMAR REGNAVA A NARBONA.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879 (cf. doc. 120), perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 1, pàg. 127, ex C.

RE: PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 13.

Cal identificar el vil·lar esmentat en aquest document amb el de Fullà, de manera que en comptes de *Pauliano* cal llegir *Fauliano*. L'esment de tres generacions per l'origen d'una propietat és un cas únic en els documents altmedievals del Rosselló. Tenim aquí la prova de la continuïtat de la propietat lliure o alodial sota el domini musulmà. 'Umar ibn 'Umar regnà a Narbona en 747-756.

Et alias scripturas donationis quas fecerunt Vulo, Comendatus presbyter, Argimirus presbyter, Eralius, Addanasinda, Fluridia, Adesinda, Maior et Goteleba, Chindiberga, Cixilo, Alexander et Vurilio et Tructulfus¹ monachus. Hii omnes fecerunt cartam donationis, pariter et Concessus monachus, de omnia quod videbantur habere in omni loco vel territoria, domos, ortos, vineas et terras, sive et villare Fauliano², cum fines suos, et abuerunt isti de parentes suos et avios Dextro et Salbiri-co, Chindiberga et Cixilone, qui fuerunt filii Mascarani, et tenuit ad proprium tempore quod regnavit Aumar ibin Aumar, regente Narbona. Unde cartas ostensas vidimus in placito Mironi comite. Isti omnes prescripti fecerunt cartam donationis ad domum Sancti Andree vel monachos ibidem Domino servientibus tam presentes quam etiam et futuris. Habebat insertum in datarum anno primo regnante Karulo rege, et scripsit eam Valerius diachonus. Et vidimus ipsam donationem roboratam de omnes istos donatores et testes legibus.

1. Tractulfus b. — 2. Pauliano b.

24

QUIERZY, 24 DESEMBRE 842

EL REI CARLES DÓNA AL SEU FIDEL MILÓ, PER TAL QUE ELS POSSEEIXI AMB TOTA PROPIETAT, ELS BÉNS QUE EL FISC DETÉ A BOUSSAC, PALAIRAC, CORDIÈRES, COUIZE I MAISONS, EN EL PAGUS DE PERAPERTUSÈS, I A LLEBRERS I ALTRES LLOCS SITUATS EN EL PAGUS DE FENOLLET.

[O]. Original perdut. — A. Còpia figurada del segle x o xi: París, BN, Col. Baluze, vol. 390, núm. 477 (procedent del monestir de la Grassa), ex O. — B. Còpia de 1668, per Gratian Capot: París, BN, Col. Doat, vol. 66, f. 41, ex A.

a. *Histoire générale de Languedoc*, vol. I, París, 1730, *preuves*, col. 77, núm. LVI, ex A. — b. BOUQUET, *Recueil*, vol. VIII, pàg. 435, núm. X, ex A. — c. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, col. 216, núm. CI, ex A. — d.* TESSIER, *Recueil*, vol. I, núm. 15, pàgs. 37-38, ex A. — e. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 15, pàgs. 23-24, ex d.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 207.

(*Crismó*) In nomine sanctę et individue Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Regalis celsitudinis moris est fideles suos honoribus multiplicibus et beneficiis ingentibus honorare atque sublimare. Proinde ergo noverit omnium fidelium nostrorum tam presentium quam futurorum sagacitas quia Miloni, fidei nostro, concedimus quosdam res iuris nostri iure proprietario ad possedendum, que sunt site in pago Petre pertuse: videlicet Buzinacum et Palaerago et Cordarias et Menerbules seu Cubiziano atque Mansiones, cum omnibus eorum integritatibus; in pago etiam Fenuleto concedimus ei villares Petra ficta, Monedarias, Amariolas, Folietes, Librarium similiter cum omnibus eorum appendiciis et quantumcumque in hisdem villis nostrę videtur esse proprietatis, ea videlicet condicione ut quemad-

modum de reliquis suis proprietatibus ex suprataxis rebus per largitionis preceptum liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi quicquid voluerit, tam donandi quem vendendi, seu et comutandi vel etiam eredibus relinquendi. Et ut hec auctoritas verius credatur firmiorque permaneat, manu nostra subter firmavimus et anuli nostri inpressione subter eam sigillari decrevimus.

Signum (*monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

(*Crismó*) Ionas notarius ad vicem Hludoici rescribui et SSS.

Data VIII kalendas ianuarii, anno tertio, indictione quinta, regnante Karulo gloriosissimo rege. Actum Carisaico regio palatio. In Dei nomine feliciter. Amen.

25

SAINT-VAAST D'ARRÀS, 23 GENER 843

EL REI CARLES ATORGA UN PRECEPTE PEL QUAL CONCEDEIX AL SEU FIDEL [SUNIFRED I, COMTE D'URGELL I Cerdanya-Conflemt], LA PROPIETAT DE LA VILLA CÀNOES, EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ, I DE LA VILLA PRADA, EN EL PAGUS DE CONFLENT, A MÉS D'ALTRES VILLES EN ELS PAGUS DE CERDANYA I URGELL.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 332-334 (amb data de 25 gener).

26

6 FEBRER 843

VINT-I-UN TESTIMONIS APORTATS PER GUIMERÀ, MANDATARI D'UNA DONA ANOMENADA RAVELLA, JUREN DINS LA BASÍLICA DE SANT ESTEVE D'AGUSÀ, DAVANT EL «VICEDOMINUS» GUITIZÀ, MISSUS DEL COMTE SUNYER [I DE ROSSELLÓ], I VUIT JUTGES, QUE L'ALOU DE BAÓ HA DE PERTANYER A LA DITA RAVELLA COM A PROPI, ATÈS QUE EL TINGUÉ AMB EL SEU MARIT PROTASI DURANT MÉS DE TRENTA ANYS, I NO PAS ÉSSER BENEFICI FISCAL, COM DEMANAVA ODOACRE EN NOM DEL COMTE SUNYER.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, ff. 54-55, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 129-130 (amb data de 900), ex A.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 2, pàgs. 127-128, ex B.

És probable que els esposos Protasi i Ravella fossin els pares de l'abat Protasi de Cuixà (Vegeu PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 18). Oferim l'edició d'Abadal, en la qual es corregeixen les males lectures recollides en la còpia del segle XVIII, donades en nota, i es col·loquen les paraules corregides, d'acord amb el text del document següent, entre claudàtors.

Conditiones sacramentorum ad quas ex ordinatione [Witizani]¹ hic vicedomini, qui est missus de Suniario comite, [unacum iudices]² qui iussi sunt causas dirimere vel iudicare, id est, [Sesemundus]³, [Ermildus]⁴, Baldafrédus, Froila, Argemundus, [Wademirus]⁵, Egila, Suniefredus, iudicum, seu in presentia Heliae abbati, Leberici [diachoni]⁶, Borrani, Borracioli, Godescalci saioni, vel aliorum multorum hominum presentia, iurant testes prolati quos profert [Wimara]⁷, qui est mandatarius de femina nomine Ravella, in facie Odoacri, qui est advocatus de Suniario comite, pro causa unde intentio vertitur in testes. Et nomina testium haec sunt: id est, [Aldomarus]⁸, Desiderius, Trasoarius,

Ermellus, Leuntianus, Ildeveigius, Rodesindus, Dagobertus, [Dadila]⁹, Alogamius, [Avefredus]¹⁰, Alderamnus, [Ennecho]¹¹, Ravellis, Trasericus, Waldo, Iudila, David, Bertus, Rauticus et Benedictus. «Iuramus in primis per dominum Patrem omnipotentem, et per Iesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est in Trinitate unus et verus Dominus sive et per reliquias sancti Stephani cuius basilica in loco ubi dicitur Acutiano fundata esse dignoscitur, super cuius sacrosanctum altario has condiciones manibus nostris tangimus vel iure iurando contingimus, quia nos iamdicti testes scimus et vere in veritate notum habemus de ipso alaude qui dicitur Basone cum suis fines, de ipso aquaeductu qui dicitur Bula per ipsa strata usque in ipso Stagneolo qui est ad ipsam Matam Oliustrianam, et deinde [ad]¹² ipsa contra qui est in Baxiano, et deinde ad ipsa petra que est in ipso Plano, deinde ad ipsa Comella mediana unde nos descendimus de ipsa Albicia, et deinde per summa Albicia et descendit usque in fines de villare qui dicitur [Calcem]¹³, deinde usque ad ipsa petra alba qui est super ipso pratello, deinde usque ad ipso furno teulario, deinde ad ipso Bolone usque in fines de Villa nova in ipsa strata ubi nos testes accessionem fecimus et pedibus circumdabimus vel manibus nostris hostensimus ad Godeschalcho saione. Sapemus et vidimus oculis nostris supradicta Ravella, cuius iste [Wimara]¹⁴ mandatarius est, cum suo viro quondam nomine Protasio, habentem iamdicta loca [ad proprio]¹⁵ per XXX annos seu amplius, quieto ordine, in facies de antecessores de Suniario comite vel in faciem ipsius Suniarii, et hodie magis [pertinent]¹⁶ predicta loca ad habendum ad iamdicta Ravella ad propria quam ad partibus beneficii [sicut]¹⁷ Odoaceres [ex]¹⁸ voce Sunierii repetet. Et [ea que]¹⁹ sciimus recte et veraciter testificamus per superius nostrum iuramentum in Domino».

Latae condiciones sub die octavo idus februarii, anno III° regnante domno [nostro]²⁰ Karolo rege.

Signum Odoacer, qui hunc sacramentum recepi. Signum Aldomarii. Signum Trasoarii. Signum [Ermaldi]²¹. Signum Teudalecii. Signum Ildulgi. Signum Rodesindi. Signum Dagoberti. Signum Dadilani. Signum David. Signum Revelli. Signum Traserici. Signum [Waldoni]²². Signum Benedicti. Qui ad has condiciones iuraverunt. Signum Ricilani. Signum Servodei. Signum [Wadamiri]²³. Signum Albiniani²⁴. Signum Ademari. Signum Gratoali. Signum Seniofredi. Signum Guadescalchi saioni.

Signum Leobesindus, qui has condiciones scripsi sub die et anno quo supra.

1. Guitizani B. — 2. *Omet* B. — 3. Seremundus B. — 4. Ercuildus B. — 5. Guademirus B. — 6. *Omet* B. — 7. Guimara B. — 8. Allomarus B. — 9. Tudila B. — 10. Augedredus B; [Angafredus] a. — 11. Ginecho B. — 12. ab B. — 13. Calcecho B. — 14. Guimara B. — 15. *Omet* B. — 16. *Omet* B. — 17. si hoc B. — 18. *Omet* B. — 19. haec quoque B. — 20. *Omet* B. — 21. Ermaldi B. — 22. Gualdoni B. — 23. Guadamiri B. — 24. Albimani B.

DAVANT EL «VICEDOMINUS» GUITIZÀ, MISSUS DEL COMTE SUNYER, SET JUTGES I MOLTS ALTRES HOMES, REUNITS PER JUDICAR EN EL LLOC D'AGUSÀ, AL ROSSELLÓ, ES PRESENTÀ ODOACRE, MANDATARI DEL COMTE SUNYER, RECLAMANT DE GUIMERÀ, MANDATARI DE LA DONA RAVELLA, EL LLOC DE BAÓ COM A PART DEL BENEFICI FISCAL DEL COMTE A BAIXÀS. FET L'INTERROGATORI DE LES PARTS I REBUDA LA PROVA, ELS JUTGES FALLEN QUE EL DIT LLOC DE BAÓ, TAL COM HA PROVAT LEGALMENT SEGONS LA LLEI DELS GOTS, PERTANY A RAVELLA COM A PROPÍ I PER SEMPRE.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, ff. 51-52, perdut. — B. Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 140, ex A. — C. Extret del segle XVII: París, BN, Col. Ba-

luze, vol. 117, f. 234, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, f. 131 (amb data de 900), ex A.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 3, pàgs. 129-130, ex D.

Oferim l'edició d'Abadal, en la qual es corregeixen les males lectures recollides en la còpia del segle XVIII, donades en nota, i es colloquen les paraules corregides, d'acord amb el text del document anterior, entre claudàtors.

Cum in Dei nomine resideret Witiza vicedominus, qui est missus de Suniario comite, [in]¹ suburbio Helenense, in territorio Rosoliense, in loco qui dicitur Acuciano, unacum iudices qui iussi sunt causas dirimere vel iudicare, id est, Ermildus, [Sisemundus]² Baldefredus, Froila, [Wademirus]³, Egila, Sunifredus, iudicum, seu in presentia Helisei abbatis, Leverici diachoni, Borrani, Borracioli, Godescalci saioni, vel in aliorum multorum hominum presentia. Cumque supradicti adfuissent ad rectas [iusticias]⁴ terminandas et causarum exordia dirimendas, ibique veniens homo nomine Hodoacer, qui est mandatarius de Suniario comite, et interpellavit hominem nomine [Wimarane]⁵, qui est mandatarius de femina nomine Revella, [quod ista femina]⁶, cuius iste [Wimera]⁷ mandatarius est, retinet beneficio seniori meo Suniario in ipsa garriga ubi dicitur Baxianos per suum alodem, contra legis ordinem, et pro hac causa eum repeto in vestro iudicio. Ad haec [Wimar]⁸ mandatarius in suis responsis dixit: eum quam tenet Ravella talem proprium in loco Baxianos qui beneficium [non]⁹ debeat esse de Suniario comite ad parte regia, sed suum proprium tenet. Tunc nos iudices interrogavimus Hodoacro mandatario pro quibus modis hoc quod in nostro iudicio dixerat adprobare potuisset. Et ille dixit: «Ego nec per testes, nec per scripturas hoc aprobare non possum, sicut hoc interpellavi, sed tantum dico quod beneficium seniori meo debet esse». Ad haec [Wimar]¹⁰ in responsis dixit: «Ego habeo tales homines per quibus adprobare possum quomodo praedicta Ravella, cum viro suo condam Prodasio, per XXX^a annos hoc possiderant ad alode per fines de suum proprium [Basone]¹¹ in facies de antecessores Suniario comite quieto ordine». Sic et protulit suos testes [veridicos]¹² homines et honorabiles viros, his nominibus: Aldemaro, Desiderio, Trasoario, Leunciano, Ildevigio, Rodesindo, Dacoberto, Dadilane, Alocano, Avefredo, Bonito, Halderamno, Ennecone, Ravello, Traserico, Waldone¹³, Iudilane, Davide, Berto, Rautiquo et Benedicto, qui ad serie conditionum in loco Acutiano, in ecclesiam Sancti Stephani, iuraverunt, dicentes quod: «Nos iamdicti testes scimus et bene in veritate notum habemus de ipso alode qui dicitur Basone cum suas fines, de ipso aquaeductu qui dicitur Bula per ipsa strata usque in ipso Stagnolo qui est ad ipsa Mata Holiastrina, deinde ad ipsa contra qui est in Baxiano, et deinde ap ipsa petra quae est in ipso Plano, dein[de]¹⁴ ad ipsa Conbella mediana unde nos descendimus de ipsa Albicia, et deinde per [summa]¹⁵ Albitia et descendit usque ad fines de villare qui dicitur [Caucem]¹⁶ deinde usque ad ipsa petra alba quae est super ipso pratello, dein[de]¹⁷ usque ad ipso forno teulario, deinde ad ipso Bolone usque ad fines de Villa nova in ipsa strata ubi nos testes accessionem fecimus et pedibus circumdabamus et manibus nostris ostensum est ad Godescalco saione. Sapemus et vidimus oculis nostris supradicta Ravella, cuius ista [Wimara]¹⁸ mandatarius est, cum suo viro condam nomine Prodasio, habentem iamdicta loca ad proprio per XXX^a annos seu amplius, quieto hordine, in facies de antecessores de Suniario comite vel in faciem ipsius Suniarii. Et hodie magis pertinent praedicta loca ad habendum ad iamdicta Ravella ad proprium quam ad partibus beneficii sicut hoc Odoacer ex voce Suniarii repetet. Et ea quae scimus recte et veraciter testificamus». Cumque haec conditio ante nos iudices firmata videretur esse, praecipimus nos iudices per hunc iudicium ut predicta Ravella, sicut hoc ad-

probatum habebat per legis hordinem secundum legem Gothorum, tota secura possideat predicta loca vel fines ad proprio omnique tempore. Et congaudeat se nostro iudicio percepisse iusticiam.

Dato iudicio sub die septimo idus februarii, anno tercio regnante domino nostro Karolo rege.

Signum Ermildus. Signum Argemundus. Signum Elisei abbatis. Signum Baldefredus. Signum Egila. Signum Sisemundo. Signum Froila. Signum [Wademirus]¹⁹. Signum [Sonifredus]²⁰. Signum Godescalcus.

Leobesindus²¹ hoc iudicium iussus a superiores dictos iudices scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. Omet D. — 2. Sisenandus D. — 3. Gautmarus D; [Wadmarus] a. — 4. iusticiant D. — 5. Guimarane D. — 6. Omet D. — 7. Guimera D. — 8. Guimar D. — 9. Omet D. — 10. Guimar D — 11. Barone D. — 12. verificos D. — 13. Tualdone Da. — 14. Omet D. — 15. samuca D. — 16. Cauceno D. — 17. Omet D. — 18. Guimara D. — 19. Guintimarus D; [Widmarus] a. — 20. Sanifredus D. — 21. Loebesindus Da.

28

SANT SERNI DE TOLOSA, 19 MAIG 844

EL REI CARLES DÓNA UN PRECEPTE A FAVOR D'UNS HISPANS DEL COMTAT DE BESIERIS PEL QUAL CONFIRMA PRECEPTES ATORGATS A FAVOR DE LLURS PARES PER CARLEMANY I LLUÍS EL PIADÓS. EL PRECEPTE ÉS ATORGAT DESPRÉS D'UNA INVESTIGACIÓ ENCOMANADA A L'ARQUEBISBE NOTÓ, AL COMTE PALATÍ ELMERAD, AL MARQUÈS SUNIFRED [I D'URGELL I Cerdanya-Conflemt], AL COMTE SUNYER [I DE ROSSELLÓ-EMPÚRIES] I A ALTRES NOBLES SEUS.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 335-337.

Reportem aquest precepte per raó de la presència dels comtes Sunifred de Cerdanya-Conflemt i Sunyer de Rosselló-Empúries, encara que aquí no s'esmenti llur jurisdicció comtal.

29

[SANT SERNI DE TOLOSA, MAIG 844]

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DE L'ABAT FRIDISCLE, POSA SOTA EL SEU MUNDEBURDI ELS BÉNS DEL MONESTIR DE SANT ANDREU DE SUREDA, CONSTRUÏT EN EL PAGUS D'ELNA, TAL COM HO FÉU PER PRECEPTE EL SEU PARE, L'EMPERADOR LLUÍS, I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT, LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT I EL DRET DE CANVIAR I DE VENDRE ELS SEUS BÉNS. A MÉS, A PRECS DEL COMTE SUNYER [I DE ROSSELLÓ], LI CONFIRMA LA POSSESSIÓ DE LA VALL DE SANT MARTÍ [DE LA VALL O DE MONTBRAM] I DEL VILAR DE LES GARRIGUES [TERME DE PALAU DEL VIDRE].

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 270-272 i pàg. 469.

30

TOLOSA, [MAIG - 20 JUNY 844]

EL REI CARLES, RENOVANT UN PRECEPTE DEL SEU PARE, L'EMPERADOR LLUÍS, POSA SOTA LA PROTECCIÓ REIAL EL MONESTIR DE SANT POLICARP, SITUAT EN EL PAGUS DE RASÈS, AL QUAL CONFIRMA LES SEVES

POSSESSIONS. ENTRE AQUESTES, ESMENTA LES QUE LI HAVIA DONAT AUSTRIMIR EN EL PAGUS D'ELNA, A PALOL [D'AMUNT] I SALELLES.

Aquest precepte només és esmentat dins *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 43, nota j, perquè anava dirigit a un monestir foraster, el de Sant Policarp de Rasès. Ha estat editat diverses vegades, últimament per TESSIER, *Recueil*, vol. I, núm. 50, pàgs. 144-146.

Essent il·legible el fragment de la clàusula cronològica relatiu al dia, mes i any d'expedició del precepte, adoptem la data fixada per Tessier.

(...) sive cum rebus quas Austrimirus ei monasterio contulit in pago Helenensi, quarum sunt nomina Palatiolus et Salellas (...)

31

SANT SERNI DE TOLOSA, 25 JUNY 844

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DE REQUESENS, ABAT DE SANTA MARIA DE VALLESPÍR, POSA AQUEST MONESTIR, TAL COM HAVIA CONCEDIT L'EMPERADOR LLUÍS A L'ABAT CASTELLÀ, SOTA EL SEU MUNDEBURDI I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT. ENTRE LES CEL·LES I POSSESSIONS, ESMENTA L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ DE FONOLLAR, SITUADA AL COSTAT DE LA VIA QUE PUJA A LES CLUSES.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 27-29.

32

[SANT SERNI DE TOLOSA, JUNY 844]

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DE SINTREMON, PREPÒSIT DEL MONESTIR O CEL·LA DE SANT CLIMENT [DE REGLELLA, TERME D'ILLA], EL QUAL L'HA ASSABENTAT DE LA FUNDACIÓ DE L'ESMENTAT MONESTIR EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ, SOBRE EL RIU TET, POSA EL MONESTIR I LES SEVES POSSESIONS SOTA EL SEU MUNDEBURDI I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ DE PREPÒSIT O ABAT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 180-182.

33

SANT SERNI DE TOLOSA, JUNY 844

EL REI CARLES LLIURA UN CAPITULAR PEL QUAL REGULA LES OBLIGACIONS DELS PREVERES DE SEPTIMÀNIA ENVERS ELS BISBES, LES CONTRIBUCIONS PARROQUIALS, LES VISITES PASTORALS, LA COMPAREIXENÇA ALS SÍNODES I LES DIVISIONS DE PARRÒQUIES.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 426-429.

34

30 JULIOL 844

ARGILÀ, FILL DEL DIFUNT COMTE BERÀ [I DE CONFLENT], VEN AL SEU FILL, TAMBÉ DIT BERÀ, DUES VILLES QUE TÉ PER DONACIÓ DEL SEU PARE I PER COMPRA, AMBDUES SITUADES EN EL SUBURBI D'ELNA, EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ, L'UNA ANOMENADA TERRATS I L'ALTRA FORQUES, A MÉS DE LA VILLA DONASÀ, SITUADA EN EL PAGUS DE RASÈS, EN EL LLOC DIT SALT, PER CINQ-CENTS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (carta 72), perdut. — B.* Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 113v, ex A.

a. *Marca hispànica*, ap. XVIII, cols. 781-782, ex A (per mitjà de B). — b. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 126, cols. 259-260, ex a.

In nomine Domini. Ego Argila, qui sum filius quondam Berani comiti, vinditor tibi Berane, filio meo. Sic placuit mihi et placet et propria mea hoc elegit bona voluntas ut tibi, filio meo Berane, vindere deberem, sicuti et vindo, in suburbio Elenense, in pago Russulionense. Vindo tibi in ibidem loco villas duas quem habeo per donitum de genitore meo¹, condam Berane comite, et per² comparatione de femina nomine Saudilane, id est, Terrenum cum omnes fines et aiacentias suas, et alia villa que nuncupatur Furchas cum omnes fines vel aiacentias. Et in pago Redense, in locum ubi dicitur Saltum, vindo in ibidem villa Donacanum cum ipsa basilica³ qui ibidem fundata est in onore Sancti Felicis. Vindo istas villas iamdictas in ibidem locis cum villare, cum terminis et limitibus, cum casalibus et ortalibus, cum pratis et pascuis, silvis, garricis, vieductibus vel reductibus, cultum vel incultum, et cum omnes aiacentias illorum ad proprio; in prefata deliberatione vel deliberationis quod inter me et te bone⁴ pacis placuit adque convenit solidos quinquagentos⁵, et nihilque de ipso pretio apud te emptore non remansit; et est manifestum, ut ex praeffato die et tempore quod de haec omnia superius scripta agere vel iudicare volueris habeas potestatem ad proprio. Et qui contra hanc vinditionem venerit ad irrumpendum inferam vel inferant tibi vel partique tue et omnia superius scripta dupla. Et inantea ista vinditio firma et stabilis permaneat et non sit disrupta.

Facta carta vinditionis sub die tertio kalendas augusti, anno quinto regnante Karulo rege.

Argilas. Wifredus. Castellanus. Frederius.

Viataris, qui hanc vinditionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. de genitore meo | Deo emptorem meum B. — 2. pro B. — 3. baschea B. — 4. bene B. — 5. quagingentos B.

35

9 NOVEMBRE 844

ROTRUDA, FILLA DEL DIFUNT COMTE BERÀ [I DE CONFLENT] I DE ROMILA, VEN AL SEU FILL ORIOL LA VILLA TRULLARS, EN EL TERRITORI D'ELNA, AMB TOTS ELS SEUS VILARS, UNA ALTRA VILLA ANOMENADA PALOL [D'AMUNT], EN EL VIC D'ELNA, I UNA ALTRA VILLA ANOMENADA COMA [TERME D'EUS], EN EL CONFLENT, A LA VALL DE MOLIG. REP D'ORIOL, PER LA VENDA, OR I ARGENT VALORATS EN CINQ-CENTS SOUS, HERETATS DEL COMTE ALARIC [D'EMPÚRIES], MARIT D'ELLA I PARE D'ELL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral d'Elna (carta 59), perdut. — B.* Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 115v-116v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, f. 188, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. LXII, cols. 837-838 (edició incompleta, amb data de 902), ex A (per mitjà de B).

Rotruda, filla del comte Berà, apareix també en un document del 18 d'agost de 868 (Doc. 60). A més d'Oriol, tingué una filla, Anna, en poder de la qual trobem més tard les vil·les Trullars i Coma (Doc. 97), així com la vil·la Palol d'Amunt (Doc. 134).

In nomine Domini. Ego Rotrudis¹ vendetrix, qui sum filia condam Berani comitis et Romilae, tibi Auriolo, filio meo, emptore. Constat me tibi aliquid de rebus meis vendere deberem, sicuti et per hanc scripturam vindicionis meae vindo tibi in territorio Elenense villa que dicitur Truliars cum suos omnes villares, id est, Lintexetum, Torcularias², Cecerantum, sive et Lanetellum, qui est super rivo quem vocant Riardo, vel cum omnes fines vel adiacentias suas; et alia villa que vocant Palatio-lo, qui est super vico Helena mercato publico vel prope ipsa silva que vocant Berchale; et alia villa que est super Confluente, in valle Molegiga, que vocant Comba, proprias iuris meae; qui mihi advenit ex comparatione. Et accepi ego vendetrix de te emptore pretium sicut inter nos bone³ fidei pacis placuit atque convenit in aderato et definito [pretio]⁴, id est, solidatas quingentas qui fuerunt a bonis hominibus preciatas de ipsas res quod tibi dimisit vir meus, condam Alaricus comis vel genitor tuus qui fuit, id est, in auro et in argento vel in vascula argentea vel deaurata, quod tu emptor dedisti, et ego vendetrix de presente manibus meis recepi; et nichilque de ipso meminito pretio aput te emptore remansit, est manifestum.

Ipsas vero illas villas, villaribus suprascriptas, cum omnes fines, terminos, vel adiacentias suas sive omnia quicquid infra fines earundem villarum sub mea potestate vel donatione modo continentur, id est, domos, curtes, vineas, silvas, garrigas, pratis vel limitibus suis, exia vel regressia eorum, servos vel ancillas, omnes qui ibi consistunt, de meo iure in tuo trado dominio ad proprio ex presenti die et tempore perpetualiter ad possidendum, ita ut te iam meminitus Auriolus hec omnia superius comprehensa habeas, adeas, teneas et possideas, iureque in perpetuum vindices ac defendas, et quicquid exinde facere vel iudicare volueris, maneat tibi in omnibus firma potestas. Quod si ego, suprascripta Rotrudis⁵, vendetrix aut aliquis de filiis vel filiabus meis vel heredibus meis aut quislibet homo subrogata persona, qui contra hanc scripturam vindicionis a me facta et tibi tradita venire conatus fuerit ad inrumpendum, quicumque hoc fecerit, auri libras septem in vinculo coactus exolvat, et quod repetit vindicare non valeat. Et hec vindicio interrumpi non permittatur, sed plenam in omnibus obtineat roborem.

Facta scriptura vindicionis quinto idus novembris, anno quinto regnante domino nostro Karulo rege.

Sig+num Rotrudes⁶. Sig+num Austromundus presbiter. Sig+num Adaulfus. Sig+num Genesis levita. Sig+num Ermegildi. Sig+num Danielis. Sig+num Atoni. Sig+num Wisandi. Sig+num Domini. Sig+num Galle[...]. Sig+num Lucani.

Beresindus presbiter, qui hanc cartam vinditionis scripsi et sub [SSS.]⁷ die et anno quod supra.

1. Utrodis B. — 2. Torcucarias, *lectura dubtosa* B; Taraccarias a. — 3. bene B. — 4. Omet B. — 5. Horortrudis(?) B. — 6. Afegeix les lletres rob(?) B. — 7. Omet B.

36

[VERS 844]

EL REI CARLES, EN PRECEPTE ATORGAT AL MONESTIR DE SANT HILARI [DE CARCASSONA], RENOVA EL PRECEPTE CONCEDIT A AQUEST MONESTIR PEL SEU PARE, L'AUGUST LLUÍS [EL PIADÓS], I LI CONFIRMA LES SEVES POSSESSIONS, ENTRE LES QUALS HI HA TRES CELLES SITUADES EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ: LA DE SANT ESTEVE DE NIDOLERES [TERME DE TRESSERRA], LA DE SANT MARTÍ «IN MONTE FURCATO» [ARA D'ALBERA] I LA DE SANT MARTÍ DE «VALLE VITRARIA» [ARA DE FORN DEL VIDRE].

[O]. Original perdut. Sembla que era el document conservat al monestir de Sant Hilari, AM, i publicat per Baluze.

a. BALUZE, *Capitularia*, vol. II, París, 1677, col. 1461 (amb data de c. 855), probablement ex O. — b. *Gallia christiana*, vol. VI, *instrumenta ecclesiae Carcassonensis*, núm. VI, cols. 416-418, ex a. — c. BALUZE, *Capitularia*, vol. II, Venècia, 1773, ap. LXXV, cols. 968-969, ex a. — d. BOUQUET, *Recueil*, vol. VIII, pàg. 535, ex a. — e.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 124, cols. 255-256, ex d. — f. TESSIER, *Recueil*, vol. II, núm. 369 (amb data de 840-875).

Per bé que el mont Albera, *stricto sensu*, estigui situat immediatament a l'est del Pertús, no hi ha cap mena de dubte que la cella de Sant Martí de «Valle Vitraria» sigui l'actual església preromànica de Sant Martí del Forn del Vidre, al terme de la Jonquera, sobre l'antiga via romana. És temptador d'interpretar la *Casa Sationi* com a *Casa Stationis* (la *stacio* del *Summum Pyreneum*).

(...) et in pago Russilionense cellas tres, una quae vocatur Nidolarias super flumen quae dicitur Techus ubi est ecclesia constructa in honore Sancti Stephani, et alia est in monte Furcato ubi est ecclesia constructa in honore Sancti Martini et tertia est in monte Albaria, in loco qui vocatur Valle Vitraria, ubi est ecclesia constructa in honore Sancti Martini, cum ipso villare qui dicitur ad Casa Sationi, cum terminis vel adiacentiis illorum. (...)

37

25 MAIG 845

SIS GERMANS, FILLS D'ELPERIC I FAQUILÓ, VENEN A PROTASI, CONVERS, TOTA LLUR HERETAT EN EL VIL·LAR DE CUIXÀ, PER QUARANTA SOUS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879 (cf. doc. 122), perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 4, pàg. 130, ex C.

RE: PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàgs. 18-19.

És el primer testimoni d'una intervenció del Protasi en les terres del Conflent i, precisament, del seu establiment a Cuixà.

Et alia scriptura vidimus quod fecit Adal[...], Recesendus, Alierus vel tres alii fratres illorum, filii Elperici et Fachilon¹. De istos emit Protasius conversus in villare Cuxano omnem hereditatem illorum tam de istos quam de illos cui isti vendiderunt, id est de filios Benerelli et de filios Donati et de filios Bermuti et de Turibio filiis et de Kardella et filio suo Garsiane, ab omnem integritatem² in solido XL. Et scripsit Hildericus presbiter octavo kalendas iuni, anno V regnante Karolo rege. Et vidimus scripturarum serie firmata de istos vinditores et de testes legibus.

1. Sachilon^{es} a. — 2. integritatem a.

38

31 MARÇ 846

DOMÈNEC, VICENÇ, ROSSA, OCEIRA I ANASTÀSIA, FILLS DE MORGAT I GELSÈN, VENEN [A PROTASI] TOTA LLUR HERETAT EN EL VILAR DE CUIXÀ; ROSSA LI VEN TAMBÉ BÉNS A TAURINYÀ I ALTRES LLOCS; TOT PLEGAT PER TRENTA-CINC SOUS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 5, pàg. 131, ex C.

RE: PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 19.

Amb aquesta segona compra, Protasi arrodonia l'adquisició feta d'una part del terme de Cuixà el 25 de maig de l'any precedent (Doc. 37). Iniciava també la seva intervenció al poble veí de Taurinyà. Aquesta carta, com la precedent, no arribà a Eixalada sinó al moment de l'adhesió de Protasi i de la seva comunitat de Sant Germà de Cuixà al cenobi de Sant Andreu d'Eixalada, probablement l'any 864 (Doc. 55).

Prima karta emptionis quod fecerunt filii et filias Morekati et de omnem hereditatem suam in villare Cuxano et de hereditate Stephani, avunculus illorum, unde emptam habebat matre illorum Wilisinda; id est filii nominati, id est Domenicus, Vincentius, et filias, id est Rossa, Oceira, Anastasia, vinditores. Et habebat insertum ipsa carta hereditatem illorum in Cuxano ab integre, et de Rossa ubi aliquid habuit de alaudem in Tauriniano vel ceteris locis, et receperunt pretio intra omnes solidatas¹ XXXV.

Pridie kalendas aprilis et habebat in datarum anno VI regnante Karlo rege.

Scriba qui ipsa kartam scripsit Hildericus presbiter. Et vidimus eam firmatam de prescriptos vinditores et de testes legibus.

1. solidatas a.

39

ATTIGNY, 27 MAIG 847

EL REI CARLES CONCEDEIX ALS SEUS FIDELS ALFONS I NEBOTS D'ELL, GOMSÈN I DURAN, ELS BÉNS DE PROPIETAT REIAL QUE LLURS PARES HAVIEN APRISIAT EN EL PAGUS NARBONÈS, A FI QUE PUGUIN USAR LLIUREMENT EL DRET DE PROPIETAT SOBRE ELLS.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 340-342.

Incloem aquest document, com féu Abadal, perquè el fidel Alfons s'ha d'identificar amb el vescomte Alfons (Doc. 17) i amb l'Alfons esmentat en un precepte posterior, del 7 de juliol de 854 (Doc. 45), segons el qual tenia també extenses aprisions en el Rosselló.

40

[VERS 844-848]

EL COMTE SUNIFRED [I DE Cerdanya-Conflemt] I LA SEVA MULLER ERMESEDA DONEN AL MONESTIR DE SANTA MARIA DE LA GRASSA I AL SEU ABAT ELIES LA VILLA PRADA I EL VILAR MATA, ELS QUALS TENEN PER PRECEPTE DEL REI CARLES.

Aquesta notícia, sense data, es troba inserida en un document de 15 i 22 de març de 865 (Doc. 56). En deduïm la data aproximada del fet que el comte Sunifred i l'abat Elies (vegeu MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, pàg. LXX) coexistiren vers els anys 844-848. El rei Carles havia atorgat el precepte a favor de Sunifred el 23 de gener de 843 (Doc. 25).

41

20 JUNY 848 - 19 JUNY 849

ABRAHAM CLERGUE DEIXA PER TESTAMENT AL PREVERE PROTASI L'ESGLÉSIA DE LLEC [TERME D'ESTOER] AMB EL SEU PATRIMONI, HERETAT DEL SEU GERMÀ ILDEGERN, PREVERE, A MÉS D'ALTRES BÉNS A LIGIRÀ [TERME DE FILLOLS].

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 6, pàg. 131, ex C.

Com escrivia R. d'Abadal, «és la primera donació que rep Protasi i prova la consideració que va obtenint en la comarca». Anomenat per primera vegada aquí prevere, el convers Protasi encara no s'havia adherit a Sant Andreu d'Eixalada.

Et alia scripturam donationis quam fecit Recosindus presbyter et dimisit ad Ildigerno, fratrem suum, et Ildegernus presbyter dimisit ad Abraham clericum, fratrem suum, in Leco ecclesiam et do-

mos, curtes, ortos, terras cultas et incultas, silvis et garricis quod habebat ad proprio; et Abraham clericus fecit exinde donationem huic similiter et de Ligrano ad Protasio presbytero in sua extrema voluntate.

Et habebat ipsa donatio in datarum anno VIII regnante Karulo rege.

Et scripsit eam Paternus presbyter. Et vidimus ipsam donationem roborotam de Abraham clericum et de testes legibus.

42

12 ABRIL 850

GONSALVA, ENUTÈRIA, VINYOLI, NANTIRIC, USILÀ, Galfaric, QUIXILÀ, MALANYEU, NADALÍ, ROSÈN I HERELD VENEN A PROTASI, CONVERS, LA MEITAT QUE TENEN A CODALET PER VINT SOUS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 8, pàg. 132, ex C.

RE: PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 19.

Et vidimus alia scriptura emptionis quod fecerunt Condesalba, Enuteria, Vinulii, Nantiricus, Usila, Galfaricus, Cixila, Malangecus, Natalinus, Rodesendus, Hereldes, vel Cotaletto ex medietate vendiderunt in solidatas XX, donaverunt aliqui ad Protasio converso vel isti suprascripti vendiderunt ei; alia vero medietatem per preceptum regis debet tenere monasterius Sancti Germani. Et scripsit hoc insertum Taredus¹ presbiter II idus aprilis, anno X regnante Karulo rege. Et vidimus ipsas cartas roboratas de istos prescriptos et de testes legibus.

1. Taderus a, però Tharedus en el doc. 46.

43

20 JUNY 849 - 19 JUNY 850

UNA DONA ANOMENADA LLEONIJA DÓNA AL PREVERE VULÓ UNA VINYA QUE TÉ A «PALMALATA», SOTA CANAVELLES, AL COSTAT D'UNA VINYA QUE HAVIA ESTAT DEL MONJO CONCÉS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 7, pàg. 131, ex C.

Et alia scriptura donationis quam fecit Leonigia femina ad Vulone presbytero de vinea subtus Canellas ad Palmalata, qui infrontat in vinea qui fuit Concessi monachi; et tenebat eam Quetesindus contra legis ordinem; et habebat in datarum anno X regnante Karulo rege. Et scripsit eam Allo presbyter, et vidimus eam firmatam de Leonigia et testes legibus.

44

PALAU DE QUIERZY, 17 GENER 853

EL REI CARLES ATORGA UN PRECEPTE PEL QUAL CONCEDEIX AL SEU FIDEL TODEMON SET MASOS DE PROPIETAT REIAL EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ, EN EL LLOC ANOMENAT TEULÍS. LI'N TRANSFEREIX LA PROPIETAT PERQUÈ PUGUI DISPOSAR-NE LLIUREMENT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 345-346.

45

COSNE-SUR-LOIRE, 7 JULIOL 854

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DEL MARQUÈS ODALRIC [DE GÒTIA], CONCEDEIX ALS FIDELS SUNYOL I RICULF, GOTS, LA PROPIETAT D'UNS BÉNS REIALS EN EL PAGUS D'ELNA, COMTAT DE ROSSELLÓ, EN LES VILLES «MONIANO», VILANOVA I CABANES, QUE TENIEN JA PER APRISIÓ EN SUCCESIÓ DE LLURS AVI SUNIGELL I PARE ALFONS. ELS CONCEDEIX TAMBÉ LES APRISIONS QUE AQUESTS DARRERS PERMETEREN A ALGUNS BENEFICIARIS; I ENCARA LA ROCA DITA DE FRUSÈN, QUE TINGUÉ LLUR PARE PER APRISIÓ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 347-348.

46

16 JULIOL 854

ELS GERMANS TALÀSIA, ODSÈN, ARANTOLA I MORCELL PERMUTEN AMB PROTASI, CONVERS, LLURS HERETATS DE CANAVELLES I OCENYES PER LES QUE AQUEST ELS CEDEIX A ORGERES I POMERS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 10, pàg. 134, ex C.

RE: PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàgs. 19-20.

Cal fer notar la menció, excepcional, de l'ascendència familiar dels atorgants per tal de certificar la persistència dels béns cedits en el patrimoni familiar. *Felecessemas* —potser, més aviat, *Felecessema*— n'era l'àvia? Un altre cas és el de la donació de Fullà a Eixalada (Doc. 23).

Et vidimus alia scriptura comutationis quod fecerunt filii Daculinas, nepti de Odesinda, et so[ro]ri¹ sue Eterne qui fecit karta ad Odesinda, sorori sue, qui filios non relinquit; et fuerunt filias Felecessemas. Et fecerunt karta comutationis Talasia et Odesinda et Arantola et Moricellus ad Protasio converso omnia quod habebant in villa Canabellas et in Ocenias vel infra fines illorum et acceperunt in comutatione in villare Orgarese et in Pomario hereditate Protasii. Et scripsit ea Tharedus presbiter et habebat insertum in datarum X^oVII^o kalendas agusti, anno X^oV^o regnante Karulo rege. Et vidimus ipsa comutatione roborata de istos suprascriptos commutatores et de testes legibus.

1. sori a.

47

29 NOVEMBRE 854

DARD, ARMAND, TRUCTOLF, ERILL, JUVENAL, BORRELL, ASNAR MONJO, DACÓ I ANSEMAR, JUNT AMB EGRASI, DONEN A L'ABAT COMENDAT EL VILAR D'ENTREVALLS AMB EL SEU TERME, ON ÉS EDIFICAT EL MONESTIR [D'EIXALADA], I ELS BÉNS QUE TENEN EN EL LLOC DIT «VICINULAS».

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 11, pàgs. 134-135, ex C.

RE: PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 14.

Aquest document presenta un problema d'interpretació dels mots *ad Commendato abbate, simul et Eggrasius*. Abadal corregí *Eggrasius* per *Protasius*, al qual fa receptor de la donació juntament amb l'abat Comendat. Però *Eggrasius*, que està en nominatiu, és un dels donadors. En el document següent passa el mateix, amb un altre personatge: *ad Commendato abbate, et Betericus diachonus*. En aquest altre document es veu ben clar que el diaca Beteric era un dels donadors.

Et vidimus alias scripturas et audivimus ante ecclesiam Sancti Andree locum Exalata presentes multos hominibus, ubi legebant Protasius vel ceteri monachi istas scripturas superius scriptas vel alias, ubi insertum erat quod Valerius diachonus scripsit kartas quod facerunt ei Dardus, Ardemanus, Tructulfus, Erildes, Iuvenales, Borrellus et Asenarius monachus et Dacco et Ansemarus ad Commendato abbate, simul et Eggrasius, villare quod dicitur Tresvalles cum finibus suis, ubi edificatum est ipsum monasterium, similiter in locum Vicinulas omnem hereditatem illorum in illis locis ab integre. Et habebat in datarum ipsas scripturas III kalendas decembris, anno XV regnante Karulo rege.

48

20 JUNY 854 - 19 JUNY 855

SALOMÓ MONJO I SENDRED DONEN A L'ABAT COMENDAT [D'EIXALADA] LLURS HERETATS EN LA VILLA BALAGUER [TERME DE FONTPEDROSA] I A LLO [A LA Cerdanya], ALHORA QUE BETERIC DIACA LI DÓNA DUES VINYES.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 12, pàg. 135, ex C.

RE: *Gallia christiana*, VI, col. 1095. — PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 14.

Et alia scriptura quod fecerunt Salmon monachi et Senderedus ad Comendato abbate, et Betericus diachonus, et habebat insertum in ipsam donationem qualiter donaverunt ad dicto abbate omnem illorum hereditatem in villa Balagari et Alione vel infra fines eorum, in casas, curtes, ortos, terras et vineas, et Betericus diachonus et vineas duas. Et habebat in datarum anno XV regnante Karulo rege, et cancellarius qui eam scripsit Betericus diachonus. Et vidimus ipsam donationem roboratam et prescriptos donatores et testes legibus.

49

5 JUNY 858

EN JUDICI PRESIDIT PER NOU JUTGES, DANIEL, MANDATARI DEL VESCOMTE RIQUELM [DE ROSSELLÓ], ES QUERELLA CONTRA RECEMIR PER LA PROPIETAT DE LA VILLA DITA TRESMALS [TERME D'ELNA], QUE EL VESCOMTE REINVINDICA «AD BENEFICIA». ELS VUIT TESTIMONIS APORTATS PER RECEMIR JUREN DAMUNT L'ALTAR DE LA BASÍLICA DE SANT PERE D'ELNA QUE LES TERRES RECLAMADES PEL VESCOMTE FOREN APRISIADES PER L'AVI I PEL PARE DE RECEMIR, PER BÉ QUE MÉS TARD ELS FOREN ARRABASSADES PEL COMTE SUNYER [I DE ROSSELLÓ], I QUE FEREN L'APRISIÓ D'ACORD AMB EL PRECEPT DE L'EMPERADOR, IGUAL QUE ELS ALTRES HISPANS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 127v, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 13-14, ex A. — C. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 1, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 150, col. 306, ex B.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 1, pàgs. 183-184.

Conditiones sacramentorum ad quar[um] ex ordinatione Richelmo vicecomite sive et de iudices qui iussi sunt causas dirimere vel iudicare, id est Suniemirus, Savaricus, Argemundus¹, Furrutio, Radepertus, Ermemirus, Inwilardus, Albarus, Wittericus, iudicum, Godeforte saione et alio-

rum multorum hominum presentia, iurant testes prolati quos profert Recemirus in faciem Daniheli, qui est advocatus pro scripto Richelmo vicecomite, pro causa unde intentio vertitur inter eos, et nomina testium hec sunt, id est Tutildus, Iobila, Amabilis, Pomponius, Sesenandus, Sanctio, Firriolus, Lucreco. Iuramus in primis per Deum patrem omnipotentem et per Iesum Christum filium eius Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate unus et verus Deus, sive et per reliquias sancti Petri, cuius basilica in vicho Helna fundata esse dignoscitur, super cuius sacrosancto altario has condiciones manibus nostris continemus vel iurando contangimus, quia nos iamdicti testes scimus et bene in veritate notum habemus de ipsas terras qui sunt in territorio Helenense, infra fines et adiacentias de villa Tresmalos, ubi nos testes accessionem fecimus et pedibus circumdavimus et manibus insinuavimus ad saionem Goddeforte. Et est unus ex ipsis campis iuxta campum lasenari vel iuxta campum Defensori; et alius campus est iuxta campum Santioni vel iuxta campum Tutildi; et tercius campus est iuxta campum Amabili et inlateral in campum Corbelli; et quartus campus est iuxta campum Eldefonsi et confrontat in campum Goderamni; et quintus campus est iuxta campum Argerici et subiungit in campum Eldefonsi; et sextus ortalis est iuxta ortum Argerici, inlateral in ortum vel terra Truterici. Unde intemptio est inter predicto Recemiro et Danhiel, advocato predicto Richelmo vicecomite, qui suprascriptas terras ad beneficia repetet. Sapemus et vidimus oculis nostris et auribus audivimus et de presentes fuimus in predicta villa Tresmalos, quando venit avius istius Ricemiri, condam nomine Wadamirus, et pater ipsius idipsi Ricemiri, nomine Witigisus, et prendiderunt iamdictas terras prius per illorum adprisionem, sicut ceteri Spani, vel per preceptum domini imperatoris, et possiderunt eas infra hos legitimos annos, usque dum Suniarius comes eas tulit ad suprascripto Witigiso, patre istius meminiti Ricemiri, sua fortia et inbeneficiabit eas ad homine suo condam Tructerio. Et hodie magis pertinent ad istum Ricemirum pro partibus avii sui condam Wadamiro et patri suo condam Witigiso pro illorum adprisione ad habendum per supradictas terras, quam ulli homini ad beneficio, ad cuius vocem Danhiel advocatus Richelmo vicecomite eis repetet. Et ea quae scimus recte et veraciter testificamus per supra adnixum iuramentum in Domino.

Late condiciones sub die quinto iunii, anno octavo decimo regnante Karulo rege.

Po[m]ponius SSS., Signum Tutildi, Signum Iobilani, Signum Sesenandi, Signum Santioni, Signum Firrioli, Signum Enneconi, ubi iurabimus. Danhiel, qui anc iuramentum recepi. Auditores: Signum Petri, Eles presbiter, Wigila presbiter. Signum Mironi. Signum Argerici. Signum Irziaudi. Signum Rechilani. Margapulus presbiter. Suniemirus. Ferutio. Radepertus. Sabaricus. Albarus². Signum Goddeforte saioni.

Ar[m]intarius presbiter has condiciones scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. Argemadus Ba. — 2. Albicus Ba.

COMPARAT PREVERE DÓNA A ADALMON, FERMOSE, ELS FILLS D'ERMEMIR I PROTASI PREVERE LA SEVA PORCIÓ EN DUES VINYES A «VENARIO» I CORTS [TAURINYÀ], PER HAVER-LO NODRIT DURANT LA SEVA MALALTIA.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 13, pàgs. 135-136, ex C.

RE: PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 20.

Aquest document entrà a l'arxiu d'Eixalada posteriorment a l'adhesió de Protasi, la qual en aquest moment encara no s'havia produït. Hi apareix per primera vegada el prevere Comparat, que hom no troba a Eixalada fins després de l'esmentada adhesió, vers 864-865 (Doc. 57).

Et vidimus alia scriptura quod fecit Comparatus presbiter ad Atalamundo et Fermosa vel filiis Ermemiro, et Protasio presbitero; et habebat ipsa scriptura insertum vineas II in locum qui dicitur ad illo Venario, qui infronat in furno cukario; et alia est in locum que dicitur ad Curtes, qui infronat in vinea qui fuit Cudiscli; et tradidit ei omnes istas vineas portionem sua et in Cuxano. Et fuit ipsa carta donationis comendata in Exalata et ibi fuit perdita; et scripsit ea Hildericus presbiter in villa Tauriniano III idus ianuarii, anno XX° regnante Karulo rege. Et dederunt isti supradicti voluntate quare egrotus erat et illi eum nutrierunt ipsum Comparatum presbiterum usuandi fructum, et nulla scriptura ei dederunt nisi solis verbis. Et vidimus et audivimus ipsa carta roborata de Comparato presbitero et de testes legibus.

51

TUSEY, [VERS 7 NOVEMBRE] 860

ODESIND, BISBE DE ROSSELLÓ, SUBSCRIU, JUNT AMB ELS BISBES ADULF DE BARCELONA, GUIAD D'URGELL I CINQUANTA-QUATRE BISBES MÉS, LES ACTES DEL SÍNODE CELEBRAT EN EL TERRITORI DE TOUL, A LA VILLA DITA TUSEY.

De les actes d'aquest sínode (publicades, entre d'altres, per MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XV, cols. 557-561) ens interessen aquí el protocol, amb el lloc i la data de celebració del sínode, i les subscripcions dels bisbes catalans, especialment la del bisbe d'Elna Odesind. Sobre el dia i el mes de la reunió episcopal, vegeu el document següent.

Cum in nomine Dei omnipotentis nos episcopi ex provinciis XII, Vesontionensi scilicet, Lugdunensi, Trevirensi, Rhemensi, Viennensi, Senonica, Agrippinensi, Biturigensi, Turonensi, Burdigalensi, Narbonensi, Rothomagensi, et si qui alii ex aliis provinciis, convenissemus in territorio Tullensi, in villa Tusiaco, anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCLX, indictione IX, (...)

(...) Audesindus, Roscellensium episcopus, subscripsi. (...) Adahulfus, Barcinonensium episcopus, subscripsi. (...) Wisadus, Orgellitanus episcopus, subscripsi. (...)

ODESIND, BISBE D'ELNA, SUBSCRIU, JUNT AMB EL BISBE ADULF DE BARCELONA I VINT-I-NOU BISBES MÉS, EL DECRET DEL SÍNODE REUNIT, AMB PERMÍS DELS REIS CARLES EL CALB I LOTARI [II DE LOTARÍNGIA], DINS LA PARRÒQUIA DE TOUL, EN LA VILLA DITA TUSEY, A FAVOR DEL MONESTIR DE SANT MARTÍ DE TOURS.

Del decret del sínode de Tusey (publicat, entre d'altres, per MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XV, cols. 561-562) ens interessen aquí el protocol, amb el lloc i la data de celebració del sínode, i les subscripcions dels bisbes catalans, especialment la del bisbe d'Elna Odesind.

Sancta generalis synodus episcoporum XIV provinciarum, Lugdunensium scilicet, Rothomagensium, Turonensium, Senonensium, Viennensium, Arelatensium, Vesontionensium, Moguntinorum, Agrippinensium, Trevirensium, Rhemorum, Biturigensium, Burdegalensium, Narbonensium, qui secundum instituta ecclesiastica favore sedis apostolicae, ac nutu dominorum nostrorum Caroli Calvi et Hlotarii regum gloriosorum anno dominicae Incarnationis DCCCLX, indictione IX, VII idus novembris, convenimus in villam Tussiacum, Tollensis parochiae, (...)

(...) Adulfus, Barcionensis episcopus. (...) Audesindus, Helenensis episcopus. (...)

OLERBI VEN A ODESIND, BISBE D'ELNA, LA MEITAT DELS HORTS QUE TÉ PER APRISIÓ DELS SEUS PARES EN EL VIC D'ELNA, PEL PREU DE TRENTA DINERS. AFRONTEN AMB UNS HORTS QUE SÓN DE BENEFICI DE SANTA EULÀLIA [D'ELNA].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 129, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 31-32, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 2, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 156, cols. 319-320, ex B. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. VIII, pàgs. 311-312, ex a.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 2, pàg. 184.

En aquest document es fa menció, per primera vegada, de la catedral de Santa Eulàlia d'Elna.

In nomine Domini. Ego Olerbius vinditor vobis Audesindo episcopo, emptori meo. Constat me vobis vindere debere, sicuti et per hanc scripturam vinditionis mee vendo vobis, in vico Helna, ortos meos quod habeo per adprisionem parentum meorum. Et infrontat ipsi orti: de uno latus in via quae vadit ad mare, de alio latus infrontat in clusum qui fuit Foremico, et de tertio vero et quarto latus infrontat in ortis qui sunt de¹ beneficio Sanctae Eulaliae et ortum Willislo presbitero et ortum qui fuit Constantini. In dictos ortos vindo vobis omnem medietatem ab integre cum exia et regres-

sia vel omni superposito illorum, et accepi ego vinditor de vos emptore precio sicut inter nos bone pacis placuit adque convenit in aderato et definito [pretio]² denarios triginta quod vos emptor nobis dedistis et ego vinditor de presente manibus meis recepi et nichilque de ipso pretio apud vos emptore non remansit; est manifestum. Quem vero portionem meam id est medietatem in prescriptos ortos quantum dictas infrontationes includunt, de meo iure in vestro trado dominio ab integre cum omni voce appositionis mee vel repetitionis abendi, vindendi, commutandi vel quidquid de iamdicta medietate in sepedictos ortos facere volueritis, liberam in Dei nomine habeatis potestatem ex presenti die et tempore. Et qui contra hanc scripturam vinditionis a me vobis facta et a vos recepta venerit ad³ inrumpendum aut ego venero, inferat vel inferam vobis aut partique vestre medietatem dicta quantum ad eo tempore inmeliorata fuerit cum predicto pretio dupplum pariter vobis abiturum. Et insuper haec scriptura vinditionis inrumpi non permittatur, sed in omnibus firmam et stabilem abeat roborem.

Facta scriptura vinditionis sub die III kalendarum maii, anno XXI regnante Karulo rege.

Olerbius, qui hanc vinditionem feci. Signum Austredi. Anastasius. Wadamirus presbyter. Signum Williscli. Signum Petroni.

Sanctus⁴ presbiter hanc vinditionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. et BC. — 2. *Manca*. — 3. aut BCa. — 4. Sanctius B.

54

11 MARÇ 863

ELS PREVERES AMANCI I CANDEIÀ VENEN A ODESIND, BISBE D'ELNA, LA MEITAT D'UNA TERRA QUE TENEN PER COMPRA EN EL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, DINS LA VILLA VERNET, EN EL LLOC ANOMENAT «CARIO FARINAZIO».

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 131v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 37-38, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 3, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 163, cols. 337-338, ex B. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. IX, pàgs. 313-314, ex a.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 3, pàg. 185.

In nomine Domini. Nos Amantius presbiter et Candeianus presbiter, simul in unum, vinditores vobis Audesindo episcopo, emptori nostro. Constat nos vobis vindere deberemus, sicuti et per hanc scripturam vinditionis nostre vindimus vobis, in suburbio Elenense, in valle Confluyente, infra fines de villa Vernet, ad locum ubi vocabulum est ad Cario Farinazio, ibidem vindimus vobis medietatem de terra nostra quam abemus ex comparationem, tam cultum quam etiam incultum, cum arboribus pomiferis et inhonestis, cum pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus et reductibus, in omnia quod dici vel nominari potest, quod modo in ipsa terra vel adiacentia sua continetur, ut deinceps nos ipsi edificia ibidem opere construxerimus, in ecclesiis, domibus, curtis, molendinis, ortis, vineis vel oliveta et omnes labores quas ipsa terra exercuerimus, medietatem vo-

bis vendimus ad proprium ab integre. Et infrontat ipsa terra: de uno latus in via que vadit per ipsa Combella et pergit ad montem que dicitur Betaria, de alio latus infrontat in ipso ribo que dicitur ad Campo Longense¹ et pervenit usque ad ipsas rocas. Et accepimus nos vinditores de presente manibus nostris recepimus et nichilque de ipso pretio apud vos emptore remansit, est manifestum. Quem vero medietatem in prescripta terra cum omnia quod ibidem abeat vel deinceps in ea hedificatum fuerit, de nostro iure in vestro tradimus dominio ad perabendum ad proprium ab integre, cum omni voce oppositionis nostre vel repetitionis abendi, vindendi, commutandi vel quidquid de iamdicta terra facere volueritis abeatis potestatem ex presenti die et tempore. Et qui contra hanc scripturam vindictionis a nos vobis facta et a vos recepta venerit ad inrumpendum aut nos venerimus, inferant vel inferamus vobis aut partique vestre ipsa terra quantum ad eo tempore immeliorata fuerit, cum prescripto pretio dupla vobis perenniter abitura. De insuper hec scriptura vindictionis inrumpi non permittatur, sed in omnibus firmum et stabilem abeat roborem.

Facta scriptura vindictionis sub die V idus martii, anno XXIII regnante Karulo rege.

Amantius presbiter, qui hanc scriptura feci vindictionis. Candeianus presbiter, qui hanc scriptura vindictione feci². Bellus presbiter. Signum Wirgani³. Signum Fructuosi. Signum Aldoni. Signum Petroni. Aimericus presbiter. Eldeborus levita. Iheronimus diachonus.

Sanctus presbiter hanc vindictionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. Longean a. — 2. vindictione feci] feci vinctictionis a. — 3. Wirguni a.

55

16 JULIOL [864]

PROTASI ARXIPRESTE, SANÇOL PREVERE, REQUESENS PREVERE, VÍCTOR PREVERE, ATILÀ MONJO I BARÓ SOTSDIACA FAN DONACIÓ AL MONESTIR DE SANT ANDREU D'EIXALADA, PER A DESPRÉS DE LLUR MORT: PROTASI DEL SEU ALOU DE TAURINYÀ, REQUESENS DE VINYES A RIÀ, VÍCTOR DE VINYES A CUIXÀ, ATILÀ D'UNA VINYA I TERRES AL CASTELL DE TERRAÇA [TERME DE RIGARDÀ]; TOTS ELLS DONEN TAMBÉ MOBLES, LLIBRES, VESTITS, BESTIAR, UTENSILIS I VITUALLES. SE CEDEIXEN L'USDEFUIT MÚTUAMENT, PASSANT DE L'UN A L'ALTRE QUAN S'ESDEVINGUIN LES RESPECTIVES MORTS, I LA PROPIETAT A LA CASA A LA DEFUNCIÓ DEL DARRER D'ELLS; CONDICIONEN LA DONACIÓ A LLUR PERMANÈNCIA EN LA CONGREGACIÓ. PROTASI RETÉ, EXCLOENT-HO DE LA DONACIÓ, EL VILAR DE CUIXÀ I CENT QUARANTA-SIS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 25, perdut, ex O. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 122v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 197-198, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXVI, cols. 788-789, ex A (per mitjà de B). — b. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 145, cols. 296-298, ex a. — c.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 9, pàgs. 132-134 (amb data de 854), ex B.

RE: PONSICH, *Les origines de Saint-Michel de Cuxa*, pàgs. 12-15. — PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàgs. 14-18 i 21-24.

En la primera edició d'aquest document, Baluze el datà l'any 855; en les altres dues edicions, apareix datat l'any 854. En totes tres es pren per bona la restitució de la xifra XV en l'any del regnat del rei Carles, que no

constava en la còpia de la clàusula de datació i que hi fou restituïda per Baluze, entre claudàtors. L'estudi dels primers documents d'Eixalada i de Cuixà, aplegats en aquest diplomàteri, aconsellen datar-lo el 16 de juliol de 864 (XXV del regnat de Carles), i no pas de 865, atès que ha d'ésser anterior al 19 de juny de 865 (Doc. 57).

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Nos in comune fratres Protasius archipresbyter, Sanceli presbyter, Recosindus presbyter, Victor presbyter, Atila monachus, Baro subdiaconus, nos omnes, qui simul in una fide venimus, facimus karta Deo omnipotenti et monachis qui sub iugo regulari servire cupiunt in monasterio Sancti Andree post obitum nostrum in locum Exalata. De nos autem qui supervixerit fratrem suum retineat iuri suo in elemosynam nostram et ibidem serviat et usuare faciat dum vivit, et post obitum suum relinquat ad ipsa ecclesia vel monachos aut Exalata abbati qui a die illo erunt; quia hoc facimus necessitate timendi. Certum quidem et manifestum est enim quia sic¹ placuit animis nostris et placet, nullius quogentis imperio nec suadentis ingenio, set propria expontanea hoc nostra elegit voluntas bona, ut [conversare] debeamus in suburbio Elenense, in valle Confluentaria, in ecclesia Sancti Andree locum Exalata.

Et donamus de rebus nostris prefatis: ego Protasius, archipresbyter, dono cavallo uno, et mulo, et asinos duos, et vakas quatuor cum suos vitulos, et oves C, et cabras XXX, et porcos XXVI, et equas IIII, et boves II, et canes II; ob inde et de vestimenta frisis cum vistitos et vestas II et kapas IIII et saricles XIII, et lentios VIIII, et bracas talgatas XXXIII, et sutolares parilia XV, et solarum parilia XL, et cangaves duas lanias et una siricia, et plumacos siricios V, et septelanos tapites II, cuperturio siricio I, et vellatas XI, et quadincos XI, et vadelincos VIII, curtinas II, pellicas VI, et suscinta parata una, et camisos III, et planetas III, et stollas III franciscas, et mapas quatuor parilia, et tualias IIII, et saccos VIII, et utres VIII, et bulgas dua parilia, et soccas VIII, et organas parilias IIII. Et de alaude dono in villa Tauriniano kasas IIII et curte et ortos VI, et vineas XII, et vinum qui exinde exiet² quinales CCC, et sunt tonnas VIII; et de annona modii XXX cum omnia usibilia ligni et ferri quod necesse abet homo in omnibus, vel terris cultis vel incultis, cum arboribus, cum exia vel regressia sua quod iuste et rationabiliter in fines suos abere debeo. Et reservo in potestate mea villare Cuxano et isto argento solidos CXLVI ut ad obitum meum manibus meis dare fatiam pauperibus aut cui voluero. Aliut vero superius insertum post obitum nostrum sit in potestate ipsius ecclesiae. Nam et ego Sanceli, presbyter, dono oves XXIII et cavallo I et equa I et vellatas IIII et plumaco uno et ferros ad turno; sit donitum atque concessum est. Nam et ego Recosindus, presbyter, dono cavallo uno et asino et bove et vineas II in Arriano, in locum ubi dicitur ad Cruce, et libros V et lectum meum et porcos VI et lentios II et de annona modios XX et de vino quinales X; haec omnia dono sicut superius insertum est. Nam et ego Victor, presbyter, dono vacas III et vitulos II, porcos II et libros IIII, et vineas III quas vobis piduavi vel in presentem tradidi, quod senior meus Protasius mihi dedit in villare Coxano, vel portionem meam et lectum meum vel ferramenta dono sicut superius scriptum est. Nam et ego Atila dono equas III et boves II et vakas II et freno mulare I et fatiro I et lectum meum et libros III et stola polimita una et vinea I quod habeo cum Witidanae, fratre meo, qui infrontat in strata et in kastro Tarraca; et in Ecterre terra ferente modiatas VIIII, qui infrontat in terra Salustrii, et de alia parte in terra Singerici, de tertia parte in terra Saporoni; hec omnia ab omnem integritatem ad proprium sicut superius scriptum est. Nam et ego Baro, subdiachonus, fatio similiter de omnia quod habeo vel habere potuero.

Denique de ab hodierno die et tempore usuandi vel exfructuandi unus ab alio quod supervixerit fratrem suum abbeat potestatem ex eo vivere; post obitum extremo nullus praesumat, set in iure ipsius ecclesie insistat vel ad monachis ibidem servientes vel abbatibus. Et si nos deiectiones fuerimus de

isto loco, ubi perrexerimus ad alium monasterium, omnia nostra in potestatem retineamus, faciamus ex inde quod voluerimus vel quod conquirere potuerimus. Et si nos omnes in isto loco dies nostros deduxerimus, et hic vita distincta fuerit, res prefatas cum omnia quod superius scriptum est remaneant in ecclesia Sancti Andree, sicut superius scriptum est. Sane si quis, quod fieri minime credimus esse venturum, quod si nos supradicti aut aliquis de successoribus nostris, vel ulla subposita vel subrogata persona qui istum factum nostrum inrumpere conatus fuerit aut fuerimus, inferant vel inferamus iuri vestro vel ecclesiae superius scripte ista omnia dupla et immeliorata perpetim abitura et iste factas firmis permaneat.

Facta scriptura usufructuari nostra unus ab alio sub die XVII kalendas augusti anno [XXV]³ regnante Karulo rege.

Protasius archipresbyter, qui istum factum in mea voluntate editum feci, ut dum vivimus ex ea vivamus; et dono libras XV. Recesvindus presbyter subscripsi. Victor presbyter suscripsi. Baro subdiaconus suscripsi. S[ignum] Bosoni, s[ignum] Senderedi, s[ignum] Laurentii, testium.

Sanzoli presbyter, qui hanc scriptura iussus scripsi et in mea voluntate edita feci et suscripsi die et anno quod supra.

1. si b. — 2. exhibet a. — 3. «En la còpia del document no es posa l'any del rei per oblit. Baluze consignà en el marge: XV ut habetur supra fol. 36 verso» (Nota d'Abadal).

56

15 i 22 MARÇ 865

EL COMTE SALOMÓ [DE Cerdanya-Conflent] PRESIDEIX UN TRIBUNAL REUNIT EN EL CASTELL DE SANT ESTEVE [DE POMERS, TERME DE CLERÀ], DAVANT EL QUAL COMPAREIX LLOMBARD, MANDATARI DE L'ABAT ANEDAT [DE LA GRASSA], I RECLAMA A SAROARD LA PROPIETAT DEL VILAR ANOMENAT MATA, SITUAT A LA VALL DEL CONFLENT, DINS ELS CONFINIS DE LA VILLA PRADA. LLOMBARD ALLEGA QUE ELS COMTES SUNIFRED I ERMESENDA HAVIEN DONAT AL MONESTIR DE SANTA MARIA DE LA GRASSA I A L'ABAT ELIES LA VILLA PRADA I EL VILAR MATA, SEGONS QUE DEMOSTRA AMB LA CARTA DE DONACIÓ I AMB EL PRECEPTE ATORGAT PEL REI CARLES A L'ESMENTAT COMTE SUNIFRED. ELS JUTGES, UN COP EXAMINATS AQUESTS DOCUMENTS, ESCOLTATS ELS TESTIMONIS, CONSULTADA LA LLEI DELS GOTS I RECONEGUTS ELS LÍMITS DEL VILAR, EN CONFIRMEN LA POSSESSIÓ AL MONESTIR DE LA GRASSA.

O.* Perpinyà, APO, Arxiu Comunal de Prada, AA I. Pergamí mutilat de la part inferior i deteriorat d'altres parts. — A. Còpia de finals del segle ix: Perpinyà, APO, Arxiu Comunal de Prada, AA 2. Pergamí mutilat de la part inferior. — B. Còpia de 1611: Perpinyà, APO, Arxiu Comunal de Prada, cartoral anomenat Llibre Vermell, ex A.

a. ALART, *Un jugement inédit*, ex OAB. — b.* ALART, *Cartulaire*, núm. I, pàgs. 1-6, ex OAB. — c. GIGOT, *Les plus anciens documents*, núm. I, pàgs. 361-365, i núm. II, pàgs. 366-369, ex OA. — d. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 26, pàgs. 42-46, ex OAc.

RE: PONSICH, *L'administració política del Conflent*, pàgs. 258 i 259.

El precepte esmentat en el document present, atorgat pel rei Carles al comte Sunifred, és el que fou expedid a Saint-Vaast d'Arràs el 23 de gener de 843 (Doc. 25). El document de donació dels comtes Sunifred i Er-

mesenda ha de datar-se vers 844-848 (Doc. 40). El comte Argilà que també s'hi esmenta ha d'ésser el fill del comte Berà I.

Cum in Dei nomine resideret Salamon comis in castrum Sancti Stephani unacum Saroardo seu et iudices qui iussi sunt causas audire, dirimere vel iudicare, id est Castellatum, Fedancium, Trasbadum, Godmare, Mirone, Scluane, Recaredo, Manzonem, Absalon, Witiricum, Odolbaldum, Audbertum, Witizane et Argfredum saione, seu in presentia Fridisclo abba, Eldeberto abba, Amancio presbitero, Candigano presbitero, Weifario presbitero, Contefredo presbitero, Alarico presbitero, Audesindo presbitero vel aliorum multorum hominum qui in ipso iudicio residebant, ibique veniens homo nomine Longobardus in eorum iudicio mandatarius Andedato abbatem, in reclamatione dicens: «Iubete me audire viri onorabiles, comes et iudices, quia talem villarem qui dicitur Mata, qui est in valle Confluentana, infra fines de villa Prata et super alveum Tede, dum retineret iamdictus Andedatus ipsum villarem Mata per vocem Eliani abbati, antecessori suo, qui ipsum villare edificavit prius per donitum Suniefredo comiti ad proprium, cum omnes fines suas et aiacentias illorum, et per preceptum regis Karoli, sic venit iste Saroardus et tulit nobis ipsum villarem Mata absque iudicio, at cui ego voce prosequero». Cumque nos, comis, iudices, tali reclamatione Longobardi audissemus, interrogavimus iamdicto Saroardo quid ad hec responderet, at ille in suo responso dixit: «Ipsum villare qui dicitur Mata, ego eum prendidi de potestate de Andedato abbate vel de suis monachis, et nunquam debet esse proprius ipse villare Mata de monasterio Sancte Marie, set partibus regis eum retineo».

Nam nos iudices, cum tali responso Saroardo audissemus, interrogavimus Longobardo causilicum si abebat cartas donationis de ipsas villas Prata et Mata sicut te reclamasti, quod Suniefredus comis eas dederat ad domum Sancta Maria monasterio qui situs est infra comitatu Narbonense et Carcasense, super fluvio Urbione. Sed ille presentaliter obtulit ipsam cartam donationis, quod Suniefredus comes fecit cum sua uxore Ermesinda de iamdictas villas Prata et Mata ad proprium. At hec nos iudices, cum audissemus ipsam cartam legentem et relegentem et resonabat ibidem Prata et Mata cum terminis et limitibus earum et cum omnes aiacencias illorum seu et aeclesias cum domibus, curtibus, ortos, arbores pomiferis et inpomiferis, oliveta, fontibus, pratis, pascuis, silvis, garricis, ad proprium ad domum Sancte Marie que vocant Crassa vel ad ipsos monachos qui ibidem militant, propter remedium anime illorum. Et ibidem ostendit preceptum regis Karoli quod fecit ad Suniefredum comiti de ipsas villas Prata et Mata suprascriptas ad proprium.

Cumque nos iudices tali rei veritati audissemus vel cognovimus et iusticia de Longobardo causilico, precepimus ei ut dedisset testimonia ante nos, sicut et fecit. Qui ipsum proprium cum sua terminia cognitum ab[ui]sent viros onorabiles et circummanentes omnes, qui ante nos hoc testificaverunt vel in ecclesia Sancti Stephani martiris Christi iuraverunt, dicentes qui sita est in castrum quod nuncupatur Sancti Stephani. Et nomina testium aec sunt, id est: [Trasemir]us, Ilarem, Witizane, Calastus, Illericus, Bonissimus, Sisenandus, Speraindeo, Amancius, Albemirus, Sancio, Ermesindus, Mengo, Auriolus, Arreco, Candiganus, Stabiles, Eles, Wistrillus, Avencius. Quia nos, suprascripti testes, scimus et bene in veritate sapemus et oculis nostris vidimus et de presentes eramus quando venit Suniefredus comis in villa Prata et ostendit ibidem preceptum regis Karoli, quod ille dignatus est facere propter suam mercedem de villa Prata et Mata, cum omnes fines suas et aiacentias suas, sic vidimus ipsum preceptum et audivimus relegentem; et vidimus ipsas villas Prata et Mata abentem et possidentem ad proprium, cum omnes suas fines, sicut ipsum preceptum regale resonat. Et cum retinisset ipsas villas cum suas fines, sic tradidit eas ad domum Sancte Marie que vocant

Crassa et ad ipsum abbatem Eliane vel ad suos monachos qui in ipsum monasterium militant. Et postquam ipse abbas retinebat per carta donationis ipsas villas, sic nos videntes venit Elias abbas et adtraxit ibidem omnes ad abitandum per beneficium suum in locum ubi dicitur Mata, his nominibus Ildesindum, Daconem, Ildericum, Atilanem aut ceteros pares illorum. Et nos qui hoc testificamus, et sic edificamus ipsam villam Mata, et fecimus ibidem domos, curtes, ortos cum suis arbores, molendinos, per beneficium iamdicto abbate Eliane, cum suo adiutorio, in ea vero ratione ut servitium exinde illi fecissemus ad domum Sancta Maria monasterio. Et ipsum beneficium qui eum retinuissemus, et magis debet odie e[ss]e ipsam villam Mata de apendicione Prata de monasterio Sancte Mariae, sicut Suniefredus comes dederat per cartam donationis ad proprium, quam de Saroardum, qui eam retinebat per partibus Sa[lamonis] comiti, per causa regis et per beneficium, et con[tra] lege contendit ipsa villa Saroardus, et ea que te[st]ificamus recte et verac[iter] testificamus per superadnimum iuramentum in Domino.

Late condicione sub die idus marcii, anno XXV regnante K[arulo] rege.

Saraordus, qui hunc iuramentum re[cepiss]et, abebat ipsa carta donationis in vinculo qui ad disrumpendum venisset, composuisset ipsas villas in duplo quantum eo tempus melioratas fuerant.

Cumque nos iudices tali condicione ante nos firmata esse videremus, perquisivimus in lege Got[orum et] invenimus in libro V, titulo primo, era prima, ubi dicit: «De donationibus aeclesiis datis: Si famulorum meritis ut iuxta compellimur debita compensare lucra mercedis quanto iam copiosius pro remedium animarum divinis cultibus et terrenu[m] deb]emus inpendere, et inpena legum soliditate servare. Quam propter quoscumque res sancti Dei vases, aut pro principum aut pro quorumlibet fidelium donationis conlatae reperiuntur votive, hac potencialiter pro certo censeatur, ut in earum iura inrevocabili modo legum ternitate firmentur»¹. Iterum invenimus in alia lege, infra corpore ubi dicit: «Iam vero quod ad die huius lata legis vel tempora quicumque pontificum de his qui ad fidelibus in Dei aeclesiae testata vel conlata esse nos[cuntur], aliqui exinde abstulerit suo quod iuri vel aeclesiae principali amplificaverit, seu quicumque persone quolibet modo quodcumque tale concesserit nulla temporum longevitate securum ut iusta permissum ordine quandocumque et per quocu[m]que talia fuerit comisisse detectum eam ipse qui presumpsit unacum legitimis satisfactione rei propria illi aeclesia cui tulit ulla, in q[uam del]iquit reformare cogendus est; quod et si de rebus propriis non abuerit unde componat, et in om[n]i integritate eo que presumpsit aeclesie cui tulit restituat»². Et reperimus in alio loco: «Haec igitur lex non solum pro rebus quod in eclesiis absolutis vel diocesanis conlata sunt observabitur, set sub generale nomine omnium aecle[siarum, id] est a monas[terium vi]rorum quam etiam feminarum, omni modo in istitutione implebitur»³. Et invenimus in lege quo[mo]do Karolus rex dedit ipsos alo[de]s Prata et Mata ad Suniefredo comiti, qualiter eum debet abere sicut lex Gotorum comm[emorat]: «D]onatio regis potestatis quod in quibus personis conferuntur vel conlate sunt in eorum iure persis[tant in] quorum nomine eas potestas contulerit [regia ea videlicet rati]one, ita ut huiusmodis [regalis mani]ficentia co[n]latio attributa in nomine eius qui hoc promeruit transfusa permaneat, ut quitquit de oc facere voluit, iudicare volerit potestatem in omnibus abeat»⁴.

Tunc nos iudices in tanta lege in[ve]nissemus et in testimonio [L]ongobardo veni[ssent], precipimus et ut ipsos testes qui ante nos testificaverunt ante nos [ve]nire fecisset, sicut et f[ecit], et ipsos terminos sine dilatazione nobis monstrasset, sicut iuratum abebant. Et nos iudices, unacum sai[one] et cum plures bonis [hominibus qui ipsa termin]ia cognitam abebant, circumdabimus ip[sater]minia. Et est [ter]minus unus: de parte occidente usque in medio alveo Tedo, de alia parte usque in medio rivo Literano, de tercia parte in st[rata francisca, in petra fita a Sancti Felici, et de ipso]

termino vadit usque in monte Bo[var]ia sicut aqua vertitur, et inde subtus villare que dicitur Arbo-cia et inde vadit per ipsa aecclesiola que dicitur Fullonicus, et inde vadit per ipsos term[inos qui dividit inter] Prata et villare Avelaneto, e[t inde vadit] per ipsa terminia ad ipsa pariete que dividit inter Prata et Lusconem, et diviserunt per ipsa pariete ipsas villas Suniefredus et Argila comites,⁵ usque in m[edio Tedo, et term]inaverunt ad ipsa villa Prata [ipsis caput aq]uis⁶ in rivo Literano cum suo rego qui inde [discurrit].

Cumque tanta rei in veritate invenissemus, altercavimus inter nos et invenimus in lege Gotorum: «Si⁷ quod[cumque ante adventum Gotorum de ali]cui fundi iura remo[tum est et alii cum po]ssessionem aut vindicione[m] aut do[nationem] aut divisionem aut aliqua transactione transla[tum est] ut in eis fundi [ad quod] Romanis antiqu[itus probatur iure iustum consistat], cum autem proprietas fundit nul[lus fortissimis] signis aut limitibus proban[tur que debeat obse]rvari, eligat inspectio iudi[cantium] quos par[cium consencio elegerint ut iudex quod certiores agnoverit vel seniores faciat ejos sacramenta prebere quod terminos s[ine ulla fraude de]mons[tra]verint»⁸. Termin[os et limites] lapides erigi fecimus, sicut antiquitu[s consti]tuerunt. Cumque nos, comes aut iudices, tan[ta rei veritate et iustitia et veritate Sancta Maria inv]enissemus quod tr[ad]itum abet per scriptu[ras et per preceptum] imperiale, ordinavimus [saionem nostrum Arge]fredum qui revestire fecisset [de i]psum alodem cum om[nes] terminos suos Longobar[dum mandatarium, sicut nos cir]cumdatum abemus, et congaude[ant se [in nostro iudi]cio illorum per]cepisse iusti]cia.

Dato iudicio sub die [XI kalendas apr]ilis⁹, anno XXV regnante Karulo [rege].

Hec s[unt nomina iudicum] et al[iorum hominum] us[...] quia [... Godmarus¹⁰ SSS. Absalon¹¹ SSS. Trasebado¹² SSS. Fedan]cius¹³ SSS. [Miro SSS.]

[Bonissimus rogatus et sacerdos, qui hunc iudicium scripsi et + sub die anno quo supra].

1. *Liber Iudiciorum*, V, 1, 1. — 2. *Liber Iudiciorum*, IV, 5, 6. — 3. *Liber Iudiciorum*, IV, 5, 6. — 4. *Liber Iudiciorum*, V, 2, 2. — 5. per petra fita pervenit in Lusco et ad ipsa elzina et de ipsa elzina vadit ad alia petra fita et [...], *afegeix* A. — 6. que est, *afegeix* A. — 7. Sit OAbd, però Si en el text de la llei. — 8. *Liber Iudiciorum*, X, 3, 5. — 9. *Restituit segons* A. — 10. *Aquesta subscripció i les subscripcions que segueixen foren transcrits per Alart de la còpia B, bé que nosaltres hi fem algunes correccions per fer-les avenir amb els noms que apareixen en el text.* — 11. ubleson b. — 12. Arzsebado b. — 13. Tedacncius b.

57

[16 JULIOL] 864 - 19 JUNY 865

RASÈN VEN A L'ABAT GUITIZÀ, A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS [D'EIXALADA] TOTS ELS BÉNS QUE LI CORRESPONEN A LA VILLA ANOMENADA EN I ALS LLOCS DITS CANAVELLES, MONCLES, TOÉVOL I LLAR.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispànica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 14, pàg. 136, ex C.

Solament a partir del 16 de juliol de 864 (Doc. 55), cada donació o venda feta a l'abat d'Eixalada ho serà també a Protasi i als altres monjos del cenobi, com mostra per primera vegada aquest document.

Et alia scriptura emptionis quod fecerat Ranesindus, ubi insertum habebat qualiter vendidit ad Wi[ti]zane¹ abbate et Protasio et ceteris monachos in villa Emne, et Canavellas, Maziuncullas, et Tobecale, et Lare, vel infra fines illorum, omnem suam porcionem quam ibidem habebat per scripturam emptionis vel luctuosa filii sui ab integre in domibus, curtes, ortos, terras, et vineas, sicut hoc emerat de uxore sua nomine Ferriola. Et habebat in datarum anno XXV regnante Karulo rege; et cancellarius qui eam scripsit Comparatus presbyter. Et vidimus ipsam emptionem roboratam de Ranesindo et testes legibus.

1. Wizane a.

58

24 JULIOL 866

REQUESENS VEN ALS ESPOSOS OLIBÀ I AVA UN ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍR, AL VIC DE CERET, A LA MATEIXA VILLA, AIXÍ COM EN ELS LLOCS ANOMENATS MONTAGUT, SERRALLONGA I FALGARS, PEL PREU DE DOS-CENTS SOUS. ÉS TRACTA D'UN ALOU QUE HERETÀ DELS SEUS PARES I DEL SEU GERMÀ ORIOL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 261v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 56-57, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 4, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 168, cols. 344-345, ex B.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 4, pàg. 185 (amb data de 19 juliol).

In nomine Domini. Ego Recosindus, qui sum vinditor Olibane et uxori sue Avane. Quia placuit in animis meis et placet, nullius quogentis¹ imperio nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea hoc elegit mihi bona voluntas ut vobis vindere debemus, ita et vindo vobis alodem meum, qui est in comitatu Rosolionense vel in Valle Asperi, in vigo Cereto. In ibidem villa vindo vobis casas, casalibus, cum curtibus, curtalibus, ortis et ortalibus, pomiferis vel impomiferis, terras vel vineas, tam cultum quam incultum, molinis, molinariis, aquis aquarum cum ipsos caputaquis, pratis, pascuis, silvis, garricis, vieductibus et reductibus. Et in alio loco, ubi vocabulum est Monte Acuto, vindo vobis casas, casalibus cum curtes et orreos et ortos et ortalibus et terras vel vineas, cultum vel incultum. Et in alio loco, infra fines de Serra longa, que vocant Insolas, vindo vobis casas, casalibus, ortis et ortalibus et ipsas terras qui ibidem sunt. Et in alio loco, ubi vocabulum est Felgares, vindo vobis casas, casalibus cum curtis et ortos et ortalibus et terras, cultum vel incultum. Ista omnia quod superius resonat, sic vindo vobis omnem hereditatem meam qui michi advenit de parentorum meorum seu ex comparatione vel ipsa hereditate qui michi advenit de fratre meo nomine Oriolo, qui fuit condamnatus². Ista omnia quod superius resonat, sic vindo vobis omnia et in omnibus, quicquid visus sum habere vel possidere, sic vindo vobis cum exio et regressio et cum omni superposito suo et cum illorum affrontationes ab integro. Et accepi ego vinditor de vos emptores pretium sicut inter me et vos bone pacis placuit atque convenit in aderato³ et definito [pretio]⁴ solidos CC, tantum quod vos michi dedistis et ego de presente recepi et nichil de ipso pretio super vos non remansit, est manifestum. Ut

de ex presenti die et tempore quicquid de ista omnia facere agere, vindere aut commutare volueritis, in Dei nomine habeatis potestatem omnique tempore. Si quis sane, quod fieri minime credo esse venturum⁵. Quod si ego Recosindus aut aliquis de fratribus vel de heredibus meis aut ulla subrogata persona hominum ad inrumpendum venerit aut ego venero, inferam vel inferant vobis ut in alio loco duplo vobis⁶ perpetim habitura. Et inantea ista vinditio firmis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura vinditione in mense iulio, VIII° kalendas augusti, anno XXVII regnante Carlo rege.

Sig+num Recosindus, qui istam cartam vinditionis feci et testes firmare rogavi. Sig+num Sendredus. Sig+num Ermenardo. Sig+num Wifredo⁷. Sig+num Richelmo. Sig+num Adroarius. Sig+num Ermenardus.

Teudefredus presbiter, qui istam cartam vinditione scripsit et subscripsit die et anno quod supra.

1. cogentis a. — 2. quondam a. — 3. in aderato] moderato a. — 4. *Ometen* Ca. — 5. Si quis sane ... venturum, *omet* a. — 6. ubi a. — 7. Vinfredo a.

59

20 JUNY 866 - 19 JUNY 867

ARMENTER MONJO DÓNA A L'ABAT GUITIZÀ [D'EIXALADA] I ALS MONJOS DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] LA MEITAT DE LA SEVA HERETAT EN EL VILAR SAUTÓ.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 15, pàg. 136, ex C.

RE: PONSICH, *Les origines de Saint-Michel de Cuxa*, pàgs. 10-11.

L'esment dels monjos de Sant Germà demostra que a Cuixà ja hi havia una comunitat presidida per Protasi, sotmesa al monestir d'Eixalada. De fet, també en altres documents anteriors al naufragi d'Eixalada, ocorregut l'any 878, apareixen esmentats la casa i els monjos de Sant Germà.

Et alia scriptura donationis de Armentario monacho, ubi insertum habebat qualiter donaverat ad Witidane abbate vel monachos Sancti Germani in villare Saltone, de casas, curtes, ortos, vel terras medietatem de omnem suam hereditatem. Et habebat in datarii anno XXVII regnante Karulo rege, et scripsit ipsam donationem Sancioli presbyter. Et vidimus ipsam donationem roboratam de Armentario monacho et de testes legibus.

60

18 AGOST 868

REQUESENS, MANDATARI DEL COMTE SALOMÓ [DE Cerdanya-Conflemt], DAVANT EL TRIBUNAL D'AQUEST COMTE, EVACUA A FAVOR DE L'ABAT GUITIZÀ I DEL PREVERE PROTASI [DEL MONESTIR D'EIXALADA]

DA] L'ALOU DE CANAVELLES, ENTREVALLS I OCENYES, QUE HAVIA ESTAT DONAT PEL COMTE BERÀ [I DE CONFLENT] A LA SEVA FILLA ROTRUDA I PER AQUESTA A LA SEVA FILLA ANNA I A L'ABAT ELLEBERT DE SANT ESTEVE [D'AGUSÀ], ABANS QUE AQUESTS NO EL DONESSIN AL MONESTIR D'EIXALADA. ADMET QUE EL COMTE BERÀ TENIA L'ALOU PER COMPRA I PER HERÈNCIA I, PER CONSEGÜENT, RENUNCIA A LA PRETENSIÓ COMTAL DE RETENIR-LO COM A BENEFICI FISCAL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 25, perdut, ex O. — B.* Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 128, ex A. — C.* Còpia fragmentària del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 109, f. 78, ex A. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 203-204, ex a.

a. BALUZE, *Capitularia*, vol. II, París, 1677, col. 1490; vol. II, Venècia, 1773, ap. XCVIII, cols. 985-986, ex A (per mitjà de B). — b. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XVIII, ap. XCVIII, cols. 985-986, ex a. — c. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 169, cols. 346-347, ex a. — d. THÉVENIN, *Textes*, núm. 101, ex c. — e. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom III, ap. III, pàgs. 354-356, sense indicació de font (ex c). — f. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 16, pàgs. 137-138, ex B.

RE: HÜBNER, *Gerichtsurkunden*, núm. 373. — BRÉQUIGNY, *Table*, 1, pàg. 236. — ABADAL, *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis*, pàg. 372. — PONSICH, *L'administració*, pàgs. 257-258 i 259.

Aquest document mostra l'exercici de la funció comtal al Conflent del comte Berà I, funció que devia exercir entre els anys 812 i 820.

In iudicio Salomonis comitis, Eldesindo vicecomite et de iudices qui iussi sunt causas audire, dirimere vel iudicare, id est, Trasebado, Ermemiro, Absalon, Longobardo, Berane, Galindone, iudicum, et in presentia Wiliemundo presbitero, Walarico presbitero, Witerico, Suniario, Wanzane, Suniario, Fredenando, Samson, Dodone, et Gintile saione, vel aliorum plurimorum bonorum omnium qui in ipso iudicio residebant, veniens homo¹ nomine Ricosindus atque² mandatarius Salomonis³ comitis causas perquirere vel mallare, unde et dicens: «Audite me cum isto mandatario de Witzane abbate et Protasio presbitero qui ipsas kartas accepit de ipsum alode de villa Kanavellas et Tresvallos et Ucenias de Anna et Eldeberto abbate et eas protulit in iudicio qualiter tenet in ipsis supradictis locis kasalibus, vineis, terris, ortos et arbores qui debet esse de beneficio seniori nostro». Tunc ipsi iudices ad ipsum mandatario nomine [Wardina]⁴ dixerunt: «Quid ad hec respondes?» Et ille dixit: «Ego omnia ista teneo per⁵ isto mandato cuius vocem persequor per cartas legibus factas quas fecit Anna et Eldebertus abba cum monachis suis et ad illos fecit Rotrudes per⁶ elemosina et illut aliut dimisit filie sue Anne, et illa fecit karta fatiente Protasio ad domum Sancti Andreę elemosinarum». Iterum predicti iudices Recosindo, misso comitis, dixerunt: «Potes habere testes aut scripturas aut ullum indicium veritatis unde legibus convincere possis ut per XXX annos quieto ordine fuisset benefitius et proprius non debuisset esse de ista Anna aut de matre sua Rotrude aut avio suo Berane comite, aut in isto aut in alio aut in tertio placitos?» Et ille Recosindus in suo responso dixit: «Non possum abere quod dicitis nulloque tempore».

Tunc ipsi iudices interrogaverunt ipsum mandatario cenobio Sancti Andreę si potuisset adsumere vocem datoris et firmare legibus quum testimonia ipsas cartas et ipsum alodem ut infra istos triginta annos aut supra legibus aut quiete tenuisset aut possessores fuissent Anna aut matre sua Rotrudes, qui istas cartas donationis elemosinarum fecerunt ad Sanctum Stephanum vel Sancto Andreę ex voce avi vel patri suo Berane. Et ille respondit: «Sic possum habere tale testimonia quomodo Bera co-

mis⁷ abuit⁸ ipsum alodem ex comparatione vel alode parentorum suorum, et quiete possedit et dimisit filia sua Rotrude; et Rotrudes quiete tenuit per XXX annos et supra et quiete dimisit filie sue Anne vel Eldeperto abbate per carta donationis per legis ordine». Unde sic dedit iste Wardina mandatarius vel Protasius presbiter tale testimonia qui iuraverunt ad seria conditione sicut superius scriptum est.

Iterum predicti iudices Recosindo, mandatario Salomon comiti, dixerunt: «Fac cito exvocatione sicut superius responsum dedisti». Sic me exvoco ego Recosindus ab [in]terrogatione⁹ iudicum quid non possum diffamare ipsos testes et ipsas scripturas, nec testes ampliores nec meliores ut legibus convincere possim ut beneficiis debeat esse, nec per scripturas nec per nullum inditium veritatis, nec isto placito nec in alio nec nulloque tempore; et hec mea exvocatio vera est quod negare [non]¹⁰ possum in vestro supradicto iudicio.

Facta exvocatione sub die XV kalendas septembris, anno XXVIII regnante Karulo rege.

Recosindus SSS et feci. Fredenandus¹¹ SSS. Sign+um Ermefredi. Sig+um Godemar. Invacanus SSS. Sign+um Ermenrici. Sign+um Isideri. Sign+um Ausiliro. Samson SSS. + Ermimirus. Galindo SSS. (*Crismó*) Absalon SSS. Trasebado¹² SSS. Bera SSS.

Iuliono, Dei miseratione presbiter, qui hanc exvocationem scripsi et SSS. sub die et anno quo supra.

1. omo B. — 2. quique B. — 3. Salamon B. — 4. *Ometen* BC. — 5. pro C. — 6. pro C. — 7. comes C. — 8. habuit C. — 9. *Manca* [in]. — 10. *Ometen* BC. — 11. Fredemundus B. — 12. Titisuado B.

61

[POC ABANS DE 23 FEBRER 869]

L'ABAT HILPERIC I ELS MONJOS DEL MONESTIR D'ARLES DEMANEN EMPARA I PROTECCIÓ AL REI CARLES PER AL SEU MONESTIR. LI EXPLIQUEN QUE EL CENOBI HAVIA ESTAT FUNDAT EN UNS BANYS ADMIRABLES TROBATS PER L'ABAT CASTELLÀ, PROCEDENT DE LES PARTS D'HISPÀNIA, EL QUAL OBTINGUÉ UN PRECEPT DE CARLEMANY, AVI DEL REI CARLES. EL SUCCEÏREN ELS ABATS REQUESENS I RECEMIR I EN TEMPS D'AQUEST ÚLTIM UNA MULTITUD DE NORMANDS DESTRUÏREN EL MONESTIR I OCCIREN ALGUNS MONJOS. POC TEMPS DESPRÉS UN DELS MONJOS TINGUÉ LA REVELACIÓ QUE EN L'INDRET DEL MONESTIR REPOSAREN ELS COSSOS DELS SANTS QUINTÍ, HILARI I TIBURCI, ELS QUALS FOREN TROBATS, COM DESPRÉS HO FOREN ELS COSSOS D'ALTRES SANTS. ARA LI DEMANEN QUE, ATESA LA POBRESA DEL CENOBI DESTRUÏT, VULGUI SUBVENIR A LA SEVA RESTAURACIÓ.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia antiga, «ab una carta de pergami escrita, sobre una post clavada, en lo cor de la mateixa Iglesia» del monestir d'Arles, vista per fra Miquel Llot.

a. LLOT, *Libre de la translatió*, f. 75, ex A. — b.* MABILLON, *Annales*, vol. III, ap. X, pàg. 625, ex a. — c. MONSALVATJE, *Monasterio de Santa María de Arles*, ap. IV, pàgs. 7-8, sense indicació de font (ex b). — d. PONSICH, *Les origines de l'abbaye d'Arles*, pàg. 76, nota 14, ex b.

RE: *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pàg. 20.

Intimis et attentis auribus domini ac serenissimi regis nostri Caroli notescere cupimus, ego abbas indignus, qui et nomen meum Helpericus, unus pariter cum monachorum mihi sub regulari or-

dine et beati Benedicti vita degentibus in monasterio quod vocatur Arlas, actus nostros possedimus atque misericordiam Domini et vestram sugerimus, et ut sufficiant pauca de multis, in brevi quam vera explicari oportet.

Quia veniens vir Dei fidelis ex partibus Hispaniae, nomine Castellanus, abbas, qui ingressus per angustam semitam, invenit in eremo mirabilia balnea, ubi aedificavit sancta coenobia, in quo vocavit atque advertit multorum monachorum collegia Regi superno famulantia; qui sub auctoritate avi vestri gloriosi Caroli, eius preceptum in eodem monasterio concessit. Defuncto eo, successor eius adfuit Ressendus abbas, qui et in manibus vestris se glorianter tradidit. Migrante illo a saeculo, successit quidam vir venerabilis Recimirus, frater eius, abbas, qui et ipse similiter in gloriosis manibus se hactenus commendavit. Illo vivente, data est nobis, crassante diabolo, multitudo persequentium Normanorum, qui et triduum ibi manentes, et idem coenobium destruentes, et subito super nos irruentes, nihil nobis percipientibus, occiderunt aliquos de nostris. Haec nobis considerantibus, eo quod pro supereminenti omni nostro delicto et abundanti peccato evenissent, collecti in uno concilio, conversi sumus ad Dominum. Ieiunia nobis celebrantibus et vigiliis facientibus, atque Christo Domino deprecantibus, revelatum est ab eodem Domino uni de fratribus nostris, eo quod ibi corpora sanctorum requiescerent, qui et vocantur beatus Quintinus martyr, Hilarius episcopus, Tiburtius levita. Eorum adventum gratulanter expectantibus, subito obiit abbas noster. Illo migrante, successit is qui et modo secundum regulam patris nostri Benedicti nos regere videtur, qui et modo consistit. In quo tempore, deprecantibus nobis magis ac magis Dominum, inventi sunt sancti quos fideliter atque ardenti anima iamdudum desiderabamus. Illos nobis suscipientibus sepelivimus cum canticis et hymnis spiritualibus, in quo loco magna modo mirabilia et gloria esse ab omnibus cernitur: ibi daemones fugantur, confracti et claudi ac caeci ad salutem revertuntur. Atque nobis perseverantibus in ieiuniis et orationibus, et flexis genibus, et ex totis medullis Christo regi feliciter poscentibus, iterum revelatum est alio de fratribus nostris eo quod duodecim adhuc sancti in eodem loco requiescerent, divino sanctoque Spiritu mediante, revelatum est, notum ac patefactum nobis nomen de duobus ex eis, qui et unus vocatur Abundus martyr et sanctus Grisantus. Nomina aliorum reticescunt et incognita manent.

Sed nos, piissime domine et magnifice rex, subveniat atque succurrat pietas, et succedat misericordia regia nobis, in quibus et peregrinis, sive pauperibus, sive servis, sive fiscalibus, sive omni auxilio, nisi Domino, ut quod pagani dextruxerunt et paupertas occupat, piissime reformare studete: ut corona, quae pro restauratione coenobii a Christo regi debetur, vobis tribuatur. Amen, amen.

62

SAINT-DENIS, 23 FEBRER 869

EL REI CARLES CONCEDEIX AL MONESTIR DE SANTA MARIA, FUNDAT EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍR, AIXÍ COM A L'ABAT HILPERIC, ALS MONJOS I A TOTS LLURS BÉNS, LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT. ENTRE ELS BÉNS, ESMENTA L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN DE RARD I LES CELLES DE COÇ, SANT MARTÍ DE FONOLLAR I SANT QUINTÍ DELS BANYS, SITUADES EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A MÉS DE LES CELLES DE SANT PERE D'ALBANYÀ, SANT MIQUEL DE LA CIRERA I SANT ROMÀ DE CASAMOR, EN EL PAGUS DE BESALÚ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 30-32.

63

SAINT-DENIS, 23 FEBRER 869

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DE L'ABAT JOAN DEL MONESTIR DE SANT ANDREU [DE SUREDA], SITUAT EN EL PAGUS D'ELNA, SOBRE EL RIU TATZÓ, CONFIRMA A L'ESMENTAT MONESTIR ELS SEUS BÉNS, AMB LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT, TAL COM HO HAVIEN FET ELL MATEIX I EL SEU PARE, L'EMPERADOR LLUÍS. ENTRE LES POSSESSIONS, ESMENTA LES CELLES DE SANT MARTÍ [DE LA VALL O DE MONTBRAM], HABITADA ORIGINÀRIAMENT PEL DIFUNT ABAT MIRÓ, I SANT VICENÇ [DE TATZÓ D'AMUNT], I EL VILAR DE LES GARRIGUES [TERME DE PALAU DEL VIDRE].

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 273-275.

64

SAINT-DENIS, 28 FEBRER 869

EL REI CARLES, PER MITJÀ D'UN PRECEPTE, CONCEDEIX AL SEU FIDEL DODÓ, VASSALL DEL SEU FIDEL OTGER, UNS BÉNS REIALS EN EL REGNE DE SEPTIMÀNIA, EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ. ELS BÉNS CONSISTEIXEN EN LA VILLA PRUNET, JUNT AMB EL VILAR DE DOMNOLÍ, I EL VILAR DE MANSALD, AMB LLURS APENDICIS. LI'N TRANSFEREIX LA PROPIETAT PERQUÈ PUGUI DISPOSAR-NE LLIUREMENT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 359-360.

65

29 NOVEMBRE 869

SAVELL I EL MANDATARI DE LEUBÀ VENEN A PROTASI, CONVERS, L'HERETAT QUE TENEN A LA VILLA BALAGA [TERME DE PRADA], PER DOS SOUS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 17, pàg. 138, ex C.

Per bé que Protasi i els monjos de Sant Germà de Cuixà ja s'havien adherit al monestir d'Eixalada, aquesta adquisició és feta per Protasi personalment.

Et alia scriptura vidimus quod fecit Savicellus et mandatarius Leubani, carta vinditionis ad Protasio converso de hereditatem illorum in villa Balacha I vel infra fines suos, et accepit Savicellos solidos II. Et scripsit ea carta Comparatus presbiter III kalendas decembri, anno XXX regnante Karulo rege. Et vidimus ipsa scriptura roborata de Savicello et mandatario Leubani et de testes legibus.

SEGIMONA I FLORÍDIA VENEN A ODESIND, BISBE D'ELNA, LA SISENA PART D'UNA PROPIETAT QUE TENEN PER APRISIÓ DE LLURS PARES EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERRITORI D'ELNA, PROP DEL VIC D'ELNA, PEL PREU CONVINGUT ENTRE ELLS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 128v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 90-91, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 5, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 172, cols. 352-353, ex B. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. X, pàgs. 315-316, ex a.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 5, pàg. 185 (amb data de 28 novembre).

In nomine Domini. Nos Sigmunda et Fluridia pariter vinditores sumus vobis Auddesindo episcopo, emptori nostro. Constat nos vobis vindere deberemus, sicuti et per hanc scripturam vindictionis nostre vindimus vobis, in comitatu Rossolionense, in territorio Helenense, prope ipso vico Helna, vindimus vobis terram nostram quam habemus per adprissionem parentum nostrorum. Et infrontat vel inlaterat ipsa terra de ab undique in terra de vos ipso emptore et in via que vadit de Helna ad Bercale silva vel in terra de Eodoberto. In hanc terram vindimus vobis portionem nostram ab integre, quam ibidem habemus, id est sextam partem de omnem ipsam terram, et accepimus nos vinditores de vos emptore precium sicut inter nos [et]¹ vos emptore remansit, est manifestum. Quem vero portionem nostram, id est omnem sextam partem in praescriptam terram quam abemus, de nostro iure in vestro tradimus dominio ab integre, cum omni voce oppositionis nostre vel repetitionis abendi, vindendi, commutandi vel quidquid de iam de istam sextam partem quam in predictam terram habemus facere volueritis, abeatis potestatem ex presente die et tempore. Et qui contra hanc scripturam vindictionis a nos vobis facita et a vos recepta venerit ad inrumpendum aut nos venerimus, inferant vel inferamus vobis aut partique vestre ipsam portionem nostram, sicut sepedictum est, sextam partem de dicta terra quantum ad eo tempore in-meliorata fuerit, simul cum praescripto precio pariter dupla vobis perenniter abitura. Et insuper hec scriptura vinditionis inrumpi non permittatur, sed in omnibus firmam et stabilem abeat roborem.

Facta scriptura vindictionis sub die VIII idus decembris, anno XXX regnante Karulo rege.

Sig+num Sigmunda, Sig+num Fluridia, qui pariter hanc vinditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Dagerius presbiter. Eremis levita. Sig+num Aldoni. Sig+num Gamizani. Sig+num Vindriundi. Sig+num Petroni. Sig+num Franconi. Sig+num Beraldi. Sig+num Sisulfi.

Sanctus presbiter hanc vinditionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. *Manca*.

67

19 ABRIL 870

GUISMODA DÓNA [AL SEU FILL] LLORENÇ UNA TERRA QUE TÉ A LLAR, EN EL LLOC ANOMENAT «RUBIARIO».

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 19, pàg. 139, ex C.

Entre la notícia d'aquesta donació i la de la seva data hi ha inserides les notícies de dues escriptures més, escrites el mateix dia, les quals donem per separat. Aquestes escriptures apareixen esmentades sumàriament en un judici del 2 de juliol de 901, pel qual sabem que Guismoda era la mare de Llorenç (Doc. 164).

Et alia scriptura vidimus et audivimus quod fecit Wisimoda ad Lorentio de terra qui est in Lare, in locum qui dicunt ad ipso Rubiario; illa fecit carta in meliorationis (...) Et scripsit de hec omnia scripturas Witica presbiter IIIIX kalendas madii, anno XXX° regnante Karulo rege. Et vidimus ipsas scripturas donationis, commutationis, professionis, roboratas de supradicta Wisimoda, et Laurentio et de testes legibus.

68

19 ABRIL 870

LLORENÇ PERMUTA AMB PROTASI, CONVERS, UNA TERRA QUE TÉ A LLAR PER UNA ALTRA A «FEMENGANO». ALHORA RECONeix QUE EL MONESTIR DE SANT ANDREU [D'EIXALADA] POSSEEIX DUES PECES DE TERRA «IN ILLO PLANO».

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 19, pàg. 139, ex C.

(...) Et ille ad Protasio converso comutatione, et recepit in Femengano; et qualiter recognovit se Lorentius de II petias de terra ibidem in illo Plano quod de ipso monasterio Sancti Andree debuisent esse. (...) Et scripsit de hec omnia scripturas Witica presbiter IIIIX kalendas madii, anno XXX° regnante Karulo rege. Et vidimus ipsas scripturas donationis, commutationis, professionis, roboratas de supradicta Wisimoda, et Laurentio et de testes legibus.

69

19 ABRIL 870

GUISMODA I [EL SEU FILL] LLORENÇ DONEN [AL MONESTIR DE SANT ANDREU D'EIXALADA] DUES PECES DE TERRA QUE TENEN AL VILAR DIT COMA.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 19, pàg. 139, ex C.

(...) Et vidimus et audivimus ipsas scripturas quas fecit Wisimoda donitum de ipsa terra in ipsa Coma, subtus ipso villare, et alia quod tenebat Geskafredus et dedit propter illum bove quod Laurentio prestabit ad opus illorum, et Laurentius dedit similiter portionem suam. Et scripsit de hec omnia scripturas Witica presbiter IIIIX kalendas madii, anno XXX° regnante Karulo rege. Et vidimus ipsas scripturas donationis, commutationis, professionis, roboratas de supradicta Wisimoda, et Laurentio et de testes legibus.

70

11 MAIG 870

REQUESENS, LA SEVA ESPOSA BERELLA I LLURS FILLS ROSÈN I JUST VENEN A PROTASI L'HERETAT QUE TENEN DE TOBIES A CUIXÀ I A FANGÀ [TERME DE FILLOLS], EXCEPTE LA PORCIÓ DEL MONJO CASTELLÀ, PER QUINZE SOUS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 20, pàgs. 139-140, ex C.

Protasi, ja adherit al monestir d'Eixalada, fa aquesta adquisició per arrodonir l'alou de Cuixà, exclòs de la donació condicional a Eixalada.

Et alia scriptura quod fecit Recusindus et uxor Bereldes et filios s[uos] Rodesindus et Iustus. Isti possidebant hereditatem de Thobias in Cuxano et Fangano, et emit Protasius ab integre exceptas portionem de Kastellano¹ monacho, in solidos XV. Et scripsit hoc Comparatus presbiter V idus madii, anno XXX° regnante Karlo rege. Et vidimus et audivimus ipsa karta firmata de istos vinditores et de testes legibus.

1. Kartellano a.

71

20 JUNY 869 - 19 JUNY 870

GUITESÈN, LA SEVA ESPOSA EMIRÓ, ERMOIJA, CASTELLANA, GUISMODA, LLORENÇ, HONESTA I ERNULL VENEN A L'ABAT GUITIZÀ, A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS [D'EIXALADA], TOTA LLUR HERETAT A LA VILLA LLAR. GUISMODA EN RETÉ L'USDEFUIT I DÓNA TOTES LES ALTRES TERRES SEVES PER A DESPRÉS DE LA SEVA MORT.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 18, pàgs. 138-139, ex C.

Aquesta escriptura apareix esmentada en un judici del 2 de juliol de 901, pel qual sabem que Guismoda era la mare de Llorenç (Doc. 164). En el judici s'atribueix la compra a l'abat Protasi, mentre que en el document present s'atribueix a l'abat Baró. Segons Abadal, «les dues atribucions són equivocades: quan la data de l'operació l'abat era Witiza; els respectius redactors escrivien influenciats per la situació del seu temps».

Et alia scriptura emptionis quod fecerunt Witesindus et uxor sua Emiro, et Ermorgia, Castellana, Wismoda, Laurencius, Honesta et Ernulldes ad iamdicto [Witizane]¹ abbate, Protasio, et ceteris monachis de omnem illorum hereditatem quam habebant in villa Lare per successionem parentum suorum vel ex comparationem, casales, ortos, et terras, et ipsam terram tenet Wismoda in usufructuario, et alias suas terras post obitum suum. Et habebat in datarum anno XXX regnante Karulo rege. Et cancellarius qui eam scripsit Comparatus presbyter. Et vidimus ipsam emptionem roboratam de prescriptos vinditores et testes legibus.

1. Barone b.

72

ATTIGNY, 28 JUNY 870

EL REI CARLES, EN PRECEPT DONAT A PRECS DE L'ABAT SUNIFRED DE SANTA MARIA [DE LA GRASSA], CONCEDEIX AL SEU MONESTIR LES CELLES I ELS BÉNS QUE TÉ EN ELS PAGUS DE CARCASSONA, NARBONA, CONFLENT I MENERBA. AL PAGUS DE NARBONA ESMENTA LA CELLA DELS SANTS PERE I PAU DEL LEC, PERMUTADA PER HUMFRID [COMTE DE NARBONA I ROSSELLÓ] AMB EL BISBE FRÈDOL [DE NARBONA]. QUANT AL PAGUS DE CONFLENT, ESMENTA LA CELLA DE PRADA AMB LES SEVES ESGLÉSIES.

Aquest precepte no és recollit dins *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya* perquè, tot i esmentar la cella de Prada de Conflent, fou concedit a un monestir foraster. L'original es conserva a París, BN, Latin 8837, f. 40v. El text ha estat editat diverses vegades, últimament per TESSIER, *Recueil*, II, núm. 340, pàgs. 257-260, i MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 27, pàgs. 46-48. El donem a continuació, però substituïm amb el símbol (...) els passatges que no ens interessin aquí.

(*Crismo*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus, gratia Dei rex. Si necessitatibus servorum Dei opem ferendo libenter consulimus, regie dignitatis morem imitamur et ob id nobis Deum fore propitium non dubitamus. Quamobrem notum sit omnibus sanctae Dei Ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus scilicet atque futuris, quia Suniefredus, venerabilis abba Sanctae Mariae, ad nostram accedens clementiam, res quasdam datas Sanctae Mariae ut illi eas praecepto nostrae auctoritatis confirmaremus deprecatus est, quas etiam avus et genitor noster et nos aliquantas confirmavimus, sed quia postea, Deo annuente, au[c]te sunt, alio eguerunt praecepto, necnon etiam ut sub nostrae tuitionis mundeburdo tam se quamque praescriptam abbatiam accipi postulavit.

Cuius petitionibus aurem clementiae nostrae ob Dei amorem et sanctae virginis intemerate Genitricis Dei dilectionem placide praebentes, hoc inpraevaticabile praeceptum fieri, illiquae dari iussumus; per quod praecipimus atque decernentes iubemus ut celle sive aliae res quae iamfatto monasterio a Deo timentibus collate sunt; id est (...) necnon et cellam Sancti Petri et Pauli in territorio Narbonensi, in insula Litia, quam concambiavit Humfredus cum Fredoldo episcopo nobis mandante; et cella quoque quae dicitur Prata cum sibi pertinentibus ecclesiis in pago Confluente, in suburbio Helenensi; (...).

Signum (*monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

Adalgarius notarius ad vicem Goslini recognovit e[t] SSS. Angelwinus ambasciavit.

Data IIII kalendas iulii, indictione III, anno XXXI regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum Attiniaco. In Dei nomine feliciter. Amen.

73

19 AGOST 870

GLODOARA VEN AL BISBE ODESIND [D'ELNA] UNA TERRA QUE TÉ PER APRISIÓ DELS SEUS PARES EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERRITORI D'ELNA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 3, carta 23), perdut. — B.* Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 99, ex A.

In nomine Domini. Ego Glodoara, femina, vinditor vobis Audesinde, episcopo, emptori meo. Constat me vobis vindere deberem, sicuti et per hanc scripturam vinditionis meae vindo vobis, in comitatu Rossolionense, in territorio Helenense, terram meam quam habeo per adprisionem parentum meorum. Et infrontat vel inlaterat ipsa terra ab undique in terra Andeberti [...]¹.

Facta scriptura vinditionis sub die XIII kalendas septembris, anno XXXI regnante Karulo rege.

1. etc. B.

74

DOUZY, 5 AGOST 871

EL REI CARLES, ACCEDINT A LES PETICIONS DE GUITIZÀ, PROTASI I ALTRES CINQ SACERDOTS QUE, PROCEDENTS D'URGELL, S'INSTALLAREN AMB ALTRES HOMES LLIURES EN EL MONESTIR DE SANT ANDREU

D'EIXALADA, SITUAT A LA VALL DEL CONFLENT, I EL DOTAREN AMB POSSESSIONS SITUADES EN ELS LLOCS D'ENTREVALLS, OCENYES, CANAVELLES, LLAR, CUIXÀ, CODALET, EN, SAUTÓ, MARIANS, NYER, TAURINYÀ I «IN MONTE ALIBERGA», POSA EL MONESTIR SOTA EL SEU MUNDEBURDI I DEFENSA I LI CONCEDEIX ELS PRIVILEGIS D'IMMUNITAT I DE LLIURE ELECCIÓ D'ABAT SEGONS LA REGLA DE SANT BENET.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pàgs. 85-90 i pàgs. 458-459.

75

17 SETEMBRE 872

JUST I FLORESENDA VENEN A L'ABAT GUITIZÀ [D'EIXALADA] EL VILAR DE LLAR QUE TENEN PER COMPRA I PEL QUAL HAVIEN REBUT QUINZE SOUS DE L'ABAT COMENDAT.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 22, pàg. 140, ex C.

Recordem que l'abat Comendat, fundador del monestir de Sant Andreu d'Eixalada, és atestat de 840 a 855. Guitizà en fou abat de 864 a 873. Cal deduir, amb Abadal, que el document present és «sistematització d'una operació conclosa, de segur verbalment, molts anys abans per l'abat Comendat, el qual n'havia ja lliurat el preu» (cf. a).

Et vidimus alia scriptura quod fecit Iustus et Floresinda ad Witicane¹ abbate de villare de Lare quod habebant ex comparationem, receperunt precio solidatas XV ab Commendato abbate. Et scripsit ipsa scriptura emtionis Ricosindus presbiter, et abebat in datarum XV kalendas octobris, anno XXXIII regnante Karulo rege.

1. Witaicane a.

76

4 OCTUBRE 872

SIMPLICI I SALOMÓ VENEN A PROTASI CONVERS UNA TERRA EN EL LLOC DE MONCLES [TERME D'AIGUATÈBIA I TALAU] PEL PREU DE TRES OVELLES.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 24, pàg. 141, ex C.

En 864-865 un predi de Moncles havia estat venut a l'abat Guitizà i a Protasi (Doc. 57). Era probablement també el cas del present document, en el qual tan sols és esmentat Protasi en la reparació judicial de 879. Llevat que l'abat Guitizà hagués mort i l'abat Baró encara no hagués estat elegit.

Et vidimus alia scriptura quod fecit Simplicius de terra vinditionis scripture in locum Macuculas qui infronstat de super in stirpe et accepit precium oves III ad Protasio converso et vendidit ab integre, et Salmo similiter. Et scripsit ipsa carta Wictica presbiter IIII nonas octobris, anno XXX° III regnante Karlo rege. Et vidimus ipsa scriptura roborata de Simplicio et Salmone et de testes legibus.

77

25 ABRIL 873

EUDALD FA UNA DONACIÓ A L'ABAT CASTELLÀ I ALS MONJOS DEL MONESTIR DE SANTA MARIA SITUAT AL VALLESPÍR, AL LLOC ANOMENAT ARLES.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 288v-289, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Audaldus vobis Castellano abba unacum omnes nobiles in Domino fratres et maxime aggravatos sancto cenobio [...] domus Sancte Marie que sita est in Valle Aspera, in loco que nuncupatur Arulas, quidem tamen manifestum est enim et pluris manet cognitum quia sic placuit animis meis et placet [...].

Facta donatione sub die VII kalendas madii, anno XXXIII regnante Karulo rege.
[...].

78

6 AGOST 873

MARTA I EL SEU FILL ELISEU DONEN A LA CASA DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ], QUE PROTASI CONVERS HAVIA FUNDAT EN LA SEVA PROPIETAT PARTICULAR, L'HERETAT QUE TENEN EN EL VILAR DIT CUIXÀ.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle xii en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle xvii: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 23, pàg. 141, ex C.

Protasi, el convers, l'any 873, continuava arrodonint el seu domini de Cuixà, encara independent d'Eixalada. Aquest document és el segon testimoni de l'existència de la cella de Sant Germà, ja que el primer data de 866-867 (Doc. 59).

Et vidimus alia scriptura quod fecit Marta de hereditatem suam, cum filio suo Eliseo, quod habebant in villare Cuxano de emptione sive de partides. Fecerunt karta donationis elemosinarum ad

domum Sancti Germani quod Protasius conversus fundavit in proprio suo. Et scripsit ea Luchanus presbiter, et abebat in datare VIII idus augusti, anno XXXIII regnante Karlo rege. Et erat roborata de istos donatores et de testes legibus.

79

21 SETEMBRE [873]

SIGEBOD, ARQUEBISBE DE NARBONA, ACUT AL COMTAT DE RASÈS, AL LLOC DE FORMIGUERA, A PRECS DE L'ABAT GULFARIC DEL MONESTIR DE SANT JAUME [DE JOCÓ] I DELS COMTES GUIFRÉ [I DE Cerdanya-Urgell], EL SEU GERMÀ MIRÓ [I DE CONFLENT], OLIBA [II DE CARCASSONA] I EL SEU GERMÀ ACFRED [DE RASÈS], PER TAL DE CONSAGRAR-HI L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA, AMB ELS ORATORIS DE SANT PERE I SANT JOAN, FETA EDIFICAR PELS ESMENTATS COMTES. AQUESTS MATEIXOS LA DOTEN AMB NORANTA MUJADES DE TERRA I AMB LA VILLA FORMIGUERA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia antiga, vista a Narbona, Arxiu Arquebisbal, a principis del segle XVIII (cf. a). — B. Còpia vista i usada per Picheire (cf. f).

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. I, París, 1730, *preuves*, núm. XCIX, col. 126, ex A. — b. *Gallia christiana*, vol. VI, *instrumenta ecclesiae Electensis*, núm. II, cols. 103-104, ex a. — c.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 184, cols. 372-373, ex a. — d. MONSALVATJE, *Monasterios del antiguo condado de Besalú*, tom II, ap. XXVII, pàgs. 174-175, ex a. — e. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom IV, ap. XXIV, pàgs. 356-357, ex a. — f. PICHEIRE, *Monographie de l'église romane de Formiguères*, ex Ba. — g. ABADAL, *Els temps i el regiment*, doc. I, pàgs. 103-104, ex a. — h. *Catalunya Romànica*, vol. XXV, pàg. 214, sense indicació de la font usada (ex f). — i.* MASCARELLA, *Guifré el Pelós*, núm. 1, pàgs. 18-25, ex agh. — j. ORDEIG, *Les dotalties*, vol. III, núm. 435, pàgs. 263-265, ex aci. — k. *Catalunya Romànica*, vol. XXV, pàg. 214.

El text que ens ha pervingut duu unes xifres dels anys de l'Encarnació i del regnat irreconciliables entre elles i amb els personatges que s'hi esmenten. En publicar-se per primera vegada (cf. a), els editors proposaren de datar el document «vers l'an 873» perquè en aquest any s'escaigué la indicció sisena i coexistiren l'arquebisbe Sigebod i el rei Carles el Calb, el qual es convertí en emperador l'any 875.

Anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCXX¹, indictione VI, XI kalendas octobris, anno XI² regnante Karolo gloriosissimo rege, veniens Sigebodus, sancte prime Narbonensis ecclesie humilis archiepiscopus, in comitatu Redensi, in loco qui dicitur Fromigueria³, deprecatus a Gulfarico abbate, qui ecclesie Sancti Iacobi monasterii preesse videtur, et a comitibus hisce nominibus Wifredo et fratre eius Mirone et comitibus Olibano et fratre eius Ayfredo, comitum illorum deprecatione et voluntate spontanea, ad consecrandam ecclesiam Sancte Marie virginis, matris Domini nostri Iesu Christi, cum appendiciis et horatoriis suis Sancti Petri apostoli et Sancti Ioannis Baptiste, precursoris Domini. Que sita vel fundata est ipsa ecclesia in eadem villa Formiguaria, super ipsam aquam que vocatur similiter⁴ Formiguaria, quam corde contricto⁵ et nutu divino edificare conati sumus, nos predicti comites pro Dei amore et remedio animarum nostrarum seu parentum nostrorum, in cuius [merito surrexerunt]⁶ limina [templi]⁷ atque tradiderunt eandem]⁸ ecclesiam pontifici Sigebodo, archiepiscopo, ut dedicaret et benediceret, sicuti benedixit⁹ ac dedicavit ecclesiam Sancte Marie¹⁰ [virginis meminit]¹¹.

Ad ipsius dedicationem tradimus et cedimus nos, supradicti comites¹², prope ipsam ecclesiam de terra arabili modiatas XC. Habet ipsa terra affrontationes vel collationes: de parte orientis affrontat in terra rudina, ipsa est heremum; de meridie in rivo que vocant Formiguera; de circio in via publica; de aquilone in iam prefata villa sive in ipso seminario qui inde discurrit. Et in circuitu ipsius ecclesie quantum canonica auctoritas est ad locum qui dicitur Formiguera, ad ipsam ecclesiam pre-nominatam¹³ ab integro cedimus vel donamus.

Ideoque nos, supradicti comites, donamus vel tradimus ad domum Sancte Marie in suffragia Sancti Iacobi apostoli, fratris Domini, Gularico abbati vel successoribus suis, tam presentibus quam futuris, ipsam pre-nominatam villam Formiguaria, cum omnibus finibus et adiacentiis suis vel pertinentiis, id est terminationes et affrontationes ad ipsam ecclesiam Sancte Marie concessas: de parte orientis affrontat in cacumina montium que nominant Clariana; de meridie ad ipsas Locras vel in Campo Longo; de circio in Vantenago vel in Fenestras; et de aquilone in Capt Cervio sive in ipsas Aras. Quantumcumque infra iamdictos terminos vel pertinentiis eorum collata sunt vel collatura erunt ad ecclesiam Sancte Marie, que est consecrata, ad honorem Sancti Iacobi apostoli et subiectionem monasterii eiusdem loci, quod est caput ipsius cenobii Formiguera, sic cedimus, tradimus, donamus ac ipsum transfundimus in perpetuum, ab hac hora et deinceps hec omnia superius dicta¹⁴ ob amorem Dei, ut crimina peccatorum nostrorum dignetur absolvere. Et propter dedicationem Sancte Marie et consecrationem sic tradimus omnia ad abbatem Sancti Iacobi et Sancte Marie, et famulantibus cunctis ipsius loci, ut si aliquis, Deo inspirante, legitime tradere voluerit et tradiderit aliquid, omnes abbates et monachi tam presentes quam futuri a partibus Sancte Marie, ipsis patrocinantibus, recipiant, teneant et possideant, atque per ipsius nomen defendant usuandi laborandique et afferendi fructum potestatem teneant offeri vel ab olim minime valeant¹⁵.

Quod si nos donatores aut aliqui de filiis aut de hominibus aut pro heredibus nostris vel quilibet homo ex adverso veniens supposita vel subrogata persona perfuerit, qui contra hanc donationem pro inrumpendum venerit aut inquietare presumpserit, tantum et alium tantum arabum ipsius ecclesie vel ad ipsis clericis Deo famulantibus restituat, et quantum inde ab eo tempore immelioratum fuerit in duplum ipsius loci componere faciat, et quod petiit vindicare non valeat. Volumus etiam nos omnes suprascripti vel nominati, tam archiepiscopus quam nos donatores et alii plures circumstantium clerici et fideles laici, ut si aliquis fuerit qui contra hanc donationem in qualicumque modo aliquid aufere voluerit de ipsa pre-nominata ecclesia, in primis iram Dei omnipotentis incurrat et cum Iuda traditore, qui Dominum tradidit, habeat participatione et deglutiat eos terra viventes sicut deglutivit Datan et Abiron et maledicant eis qui maledicunt diei qui parati sunt suscitare Leviathan: veniat mors super illos et descendant in infernum viventes et non sit in recordatione luminis illius.¹⁶

Ego Sigebodus, Narbonensis ecclesie archiepiscopus, manu propria hanc donationem supranominatam ecclesie confirmo et subscribo.

Barnarius levita hanc dotationem et donationem Sancte Marie et Sancti Iacobi suprascripti manu propria scripsi et SSS.¹⁷ sub die et anno quo supra.

1. [DCCCLXXXIII] ci. — 2. [XXIII] c; [XXXIII] i. — 3. Formiguaria c. — 4. *Ometen* ac. — 5. ac; contriti i. — 6. *Omet* i. — 7. [...] i. — 8. in cuius ... eandem, *ometen* ac. — 9. sicuti benedixit, *ometen* ac. — 10. ecclesiam Sancte Marie] ac. — 11. virginis meminit] ac; [...] i. *Restitució feta d'acord amb la fórmula*. — 12. nos, supradicti comites] ac. — 13. vel collationes ... pre-nominatam] ac. — 14. id est terminationes ... hec omnia superius dicta] ... ac. — 15. usuandi laborandique ... valeant] ... ac. — 16. Quod si nos donatores ... luminis illius] ... ac. — 17. et SSS. *ometen* ac.

80

17 NOVEMBRE 873

DIDÓ I LA SEVA ESPOSA RASÓ VENEN A CASTELLÀ, ABAT [DEL MONESTIR D'ARLES], UNA VINYA QUE TENEN EN ELS CONFINIS DE PALALDÀ.

[O]. Original perdut, potser el document vist per Fossà en el monestir d'Arles, AM, «in sacco inscripto “Codalet, als Banys, Palauda”, v. 53». — A.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, peça 58, potser ex O.

El regest de Fossà diu: «Ventitio facta per Dido et uxorem suam Raso Castellano abbati de vinea infra fines de Palatiodano, 15 calendas decembris anno 34 regni Carolo rege».

81

25 MARÇ 874

SESANAN, MANDATARI DEL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT], EVACUA DAVANT EL TRIBUNAL D'AQUEST COMTE, REUNIT EN LA VILLA DITA VERNET, EN L'ESGLÉSIA DE SANT SADURNÍ [DE VILALLONGA], I A FAVOR DE LLORENÇ, RESIDENT A CANAVELLES, SOBRE LA CONDICIÓN LLIURE D'AQUEST I RECONeix QUE NO HA D'ÉSSER SERF FISCAL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 117, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 167, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXIV, cols. 796-797, ex B. — b. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. CLXXXV, ex a. — c. THÉVENIN, *Textes*, núm. 106, ex a. — d. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 27, pàgs. 142-143, ex B.

RE: HÜBNER, *Gerichtsurkunden*, núm. 396. — BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 298.

Tenim aquí la primera menció de l'església de Sant Sadurní de Vilallonga, primitiva església parroquial de Vernet.

In iudicio Mirone comite seu iudices qui iussi sunt causa audire, dirimere vel recte iudicare, id est, Langobardus, Bera, Odolpaldus, Dodo, Stephanus, Fulgentius et Guintiocus, iudicum, vel in presentia aliorum multorum bonorum hominum, Kandiani presbiteri, Rautefredi, Cesari, Gultredi, Maurecati, Sentredi, Enneconi, Siseguti, Danieli, Luponi, Enalario saione¹, omnes qui in ipso iudicio residebant, veniens homo nomine Sesenandus, mandatarius Mirone comite, et dixit: «Audite me cum isto Laurentio qualiter servus fiscalis debet esse ex nascendo de parentes de abios suos, cum fratres vel parentes suos, et servitium fecerunt domno Suniefredo comite, genitore seniore meo, ad parte fiscali per preceptum quod precellentissimus rex Carulus fecit domno Suniefredo comite, cuius voce me mandatarium mandat inquirere senior meus».

Tunc supradicti iudices dixerunt Laurentio, qui est inquietatus pro se et parentes suos: «Qui ad hec respondis?» Et ille in suis responsis dixit: «Non debeo esse servus fiscalis, nec parentes mei ex nascendo de bisabios vel visabias ex paterno vel ex materno, quia ego et parentes mei, sicut lex Go-

torum continet, per XXX^a vel quinquaginta annis in domos in qua nati sumus inter presentes insetimus absque blandimento vel iugo servitutis in villa Canabellas, nullo comite vel iudice nos inquietante».

Nos vero iudices Sesenando mandatario diximus: «Potes habere testes aut scripturas aut ullum indicium veritatis unde probare possis isto Laurentio, fratres vel parentes suos, ut servi fiscale seniori tuo debent esse, ut infra istos legitimos annos quod responsum dedit servituti fuissent?» Et ille dixit: «Non habeo alia probatione nisi inveni in breve senioris mei quod pater suus ei dimisit femina Ludinia qui fuit parentes istius parentele quem ego persequor».

Nos vero iudices diximus Laurentio: «Unde advenit ista femina Ludinia in isto breve, qui fuit soror abie tue si ancilla fiscalis non fuit?» Et Laurentius respondit: «Nescio quomodo hic resonat, set unum scio, quod ancilla inclinata in servitio non fuit; sed si aliunde ad filios suos conditio servilis non avenit, de parentes quod mihi coniuncta est, non pertinet ad filios suos servilis conditio».

Nos autem perquisimus in lege Gotorum ubi dicunt: «Si quis ingenuum ad servitium addicere voluerit, ipse doceat quo ordine ei servus advenerit. Et si servus ingenuum se esse dixerit, et ipsi simili modo ingenuitatis sue firmam ostendat probationem», et cetera que secuntur.

Proinde diximus ad isto Laurentio si potuisset tales habere testes sicut lex continet ut nullum ex fisco persolvere debeat ille aut parentes sui. Ille dixit: «Possum». Introduxit legitimos quatuor testes absque ullo crimine, id est, Guitendo, Ataulfo, Beles et Biatarius, qui iuraverunt a serie conditione sicut ibidem insertum est. Tunc nos supradicti iudices Sesennando diximus: «Potes alios habere testes ampliores aut meliores, aut crimen quod in lege vetitum est testificandi dicere hodie aut postmodum?» Et ille in suis responsis dixit: «Non possum habere testes nec scripturas nec ullum indicium veritatis unde istos testes diffamare possim, aut istos ad servitium inclinare neque istos trinos placitos nec ulloque tempore et hodie et deinceps. Sic me recognosco vel exvacuo ab interrogatione iudicum et presentia bonorum hominum in villa Verneto, in ecclesia Sancti Saturnini, et ut sacramenta fecerunt isti testes veraciter recepi per iussionem senioris mei, et ea que feci recte et veraciter me recognosco vel exvacuo in vestrorum iuditio vel suprascriptorum presentia».

Facta recognitione vel exvacuatione sub die VIII kalendas aprilis, anno XXXIII regnante Karolo rege.

Sig+num Sesenandi, mandatario domno Mirone comite ad causas fiscalis requirendas, qui hanc recognitione vel exvacuatione feci et testes tradidi ad roborandum. Miro. [Gu]intiocus². [...] ³.

Protasius, si Deus comes⁴ fuerit, conversus, qui hanc scriptura recognitionis vel evacuationis ius scripsi et die et anno quo supra.

1. salone B. — 2. Intiocus B, però Guintiocus en el text. — 3. etc. afegeix B. — 4. Abadal comenta: «Una nota marginal del copista de Baluze diu: hoc est Deo propitio sive me adiuvante. És evident que el copista del Cartulari es feu un embolic en voler interpretar les signatures de l'escatocol; probablement serien: Miro comes, Protasius conversus, algun altre nom de testimoni i el de l'escrivent» (cf. d). És molt probable, però, que Protasi fos l'escrivè del document, com ho fou dels documents següents.

L'ABAT GUITIÀ, PROTASI, BARÓ I ELS ALTRES MONJOS DE SANT ANDREU D'EIXALADA PERMUTEN AMB EL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT] EL VILAR DIT FULLÀ PEL LLOC D'OCENYES.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 29 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 27, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 124v-125v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 65-67v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXIX, cols. 804-806, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 25, pàgs. 141-142, ex C.

El present document ha d'ésser anterior al dia 11 d'abril de 874 perquè en aquesta data l'abat d'Eixalada ja era Baró (Doc. 83).

Et alia scriptura comutationis condam Witiza abba et Protasius monachus vel cuncta congregatio Sancti Andree qui fuit in locum Exalata, tam vivi qui nunc sunt quam etiam qui mortui sunt, pariter fecerunt ad Mirone comite de villare Foliano¹, cum illorum fines, excepto quod Bonus, Ansulfus, Dulcidius, Criscitura, Paschalis et Nonvolenda in ipso villare peciolas de terra retinent. Et habebat in ipsa comutatione in datarum anno XXXIII regnante Karulo rege, et scripsit eam Protasius monachus. Et vidimus ipsam comutationem roboratam de prefato Wi[t]izane² abbate, Protasio, Barone, et ceterum monachorum in cenobio Sancti Andree. Receperunt Ocenias pro ipsa comutatione, et firmaverunt testes legibus.

1. Poliano b. — 2. Wizane b.

83

11 ABRIL 874

ALDÍ DÓNA A L'ABAT BARÓ [D'EIXALADA] I ALS MONJOS QUE SERVEIXEN LA CASA DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] UNA VINYA EN EL CAMP «LAURI» I LA MEITAT DE LA SEVA PORCIÓ EN EL VILAR DE CUIXÀ, DUES VAQUES, UN BOU, FERRAMENTA I UN VESTIT BLAU.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 28, pàgs. 143-144 (amb data de 13 abril), ex C.

És la primera vegada que apareix Baró com a abat d'Eixalada. Contràriament al que havia cregut R. d'Abadal, la citació de la casa de Sant Germà no fou cap descuit de la notícia judicial de 879, que hauria substituït el nom de Sant Andreu del document original (cf. a). La donació fou feta a l'abat Baró de Sant Andreu d'Eixalada i als monjos de Sant Germà de Cuixà. Protasi fou l'escrivà de la carta. El cartoral d'Eixalada presenta altres exemples d'aquesta mena de redacció.

Et vidimus alia scriptura quod fecit Alidinus que habebat insertam vineam ad kampo Lauri ubi dicitur qui fuit Pacifici ab integre et portione sua media in villare Cuxano et vachas II et bove I et ferramenta et vestito blavo. Hec omnia fecit karta donationis Baroni abbati vel monachis servientes Sancto Germano; et scripsit ea Protasius presbiter, et habebat insertum in datarum III idus aprilis, anno XXX° III° regnante Karlo rege. Et vidimus ipsa carta roborata de mem[orato] Aldini et de testes legibus.

20 JUNY 873 - 19 JUNY 874

BALLOFRED VEN AL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT] LA PORCIÓ QUE LI CORRESPON EN EL VILAR ANOMENAT CAMPLLONG.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 29 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 27, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 124v-125v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 65-67v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXIX, cols. 804-806, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 26, pàg. 142, ex C.

Aquest document fou lliurat pel comte al monestir d'Eixalada en l'assemblea d'Escaró de l'any 876 (cf. doc. 121).

Et alia scriptura et alia emptio quod fecit Baldefredus ad Mirone comite de villare quem nuncupant Campo Longo portionem sibi debitam, quam ibidem abebat per successionem parentum suorum, in domos, terras, et vineas. Et abebat in datarum ipsa emptio sicut eam fecit de sua portione quod habebat in dicto villare Campo Longo vel infra fines eius anno XXXIII regnante Karulo rege, et scripsit Arduinus presbyter. Et vidimus eam roboratam de Baldefredo et de testes legibus.

8 OCTUBRE 874

VINYALS I LA SEVA MARE CRIMA VENEN A PROTASI CONVERS LLUR HERETAT EN LA VILLA DITA TAURINYÀ, PER TRES CABRES I DUES PECES DE VINYA.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 29, pàg. 144, ex C.

Et vidimus alia scriptura quod fuit vinditione Venealas ad Protasio converso de hereditatem suam in villa Toriniano quod ei advenit de parentes suos vel et comparatione, quod simili vendidit Crima, mater sua. Et scripsit ea Comparatus presbyter; et acceperunt precio capras III et II peciolas de vinea. Et abebat in datarum insertum VIII idus octobris, anno XXX° V^o regnante Karulo rege. Et vidimus ipsa karta roborata de istos predictos et de testes legitibus.

86

[VERS 863-874]

SESENDOARA RECONeix A FAVOR DEL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT], A REQUERIMENT DEL MANDATARI D'AQUEST, SESNAN, LA PROPIETAT DE LA CELLA O ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ [DE CAMPLLONG]; EL COMTE LA TENIA PER HERÈNCIA DEL SEU AVI BELLÓ [COMTE DE CARCASSONA].

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 29 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 27, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 124v-125v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 65-67v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXIX, cols. 804-806, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 30, pàg. 144, ex C.

RE: ABADAL, *Els primers comtes catalans*, pàgs. 18-19.

La notícia no porta cap data, però per les actuacions del comte Miró respecte del seu patrimoni en el Conflent, exponents de les quals són els documents del 25 de març de 874 (Doc. 81) i del 20 de juny de 873 al 19 de juny de 874 (Doc. 84), sembla que cal datar el present pel mateix temps (cf. b). Els preveres Candeia i Amanci actuaven junts l'any 863 (Doc. 54).

Et alia scriptura professionis quam fecit Sesendoara cum heredibus suis, tam viros quam mulieres, interpellante eos Sesenando, mandatario de Mirone comite, de cella vel ecclesia Sancti Vincenti cum adiacentias suas, qualiter sua hereditas esse debet per successionem abii sui Bellone; et illi hoc vendiderunt iniuste ad Candeiano et Amantio presbyteros. Et vidimus ipsam professionem roboratam de iudices legibus.

87

28 ABRIL 875

UNA DONA ANOMENADA ALDENA I ELS SEUS FILLS DONEN A LES ESGLÉSIES [D'EIXALADA] I ALS MONJOS UNA CASA I UNES TERRES SITUADES A LA VALL DE CERDANYA, EN EL SUBURBI DE LLÍVIA, EN L'APENDICI DE LA VILLA DITA ÀNS, I SIS MUJADES DE TERRA EN EL TERME DEL VILAR VEÍ DE GORGUJA. HO FAN PER A REMEI DE LLURS ÀNIMES I DE L'ÀNIMA DEL DIFUNT ENNEGÓ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.
Regest redactat ex ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 34, pàg. 146.

88

20 JUNY 874 - 19 JUNY 875

ENRIC MONJO I LA SEVA MULLER RAGESÈN DONEN A L'ABAT BARÓ [D'EIXALADA], A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS, TERRES I VINYES A MARIANS, SOANYES I CLAVERA.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 31, pàg. 145, ex C.

Et alia scriptura quod fecerunt Enricus monachus et uxor sua Ragesinda; et habebat insertum in ipsa donatione qualiter donaverunt ad Barone abbate et Protasio et ceteris monachis, in villa Marazanos, vinea qui infrontat in vinea Goderici, et terra qui infrontat in terra Garsfaonis, et subtus villa Sovanias terra qui infrontat in torrente, et vinea ad illo conco qui infrontat in vinea dominicale, et terra in Clavaria que infrontat in terras de ipso monasterio. Et habebat in datarum anno XXXV regnante Karulo rege, et scripsit eam Comparatus presbyter.

89

20 JUNY 874 - 19 JUNY 875

SARGÍS, LA SEVA ESPOSA BALASQUETA I LLURS FILLES TODESERA I FLORÍDIA VENEN [AL MONESTIR D'EIXALADA] TOTA LLUR HERETAT EN LA VILLA DITA TALAU.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 32, pàg. 145, ex C.

Et alia scriptura emptionis quod fecerunt Sargisus et uxor sua Balaschita et filia sua Todesera et Floridia; et habebat ipsa scriptura emptionis insertam omnem illorum hereditatem quod habebat in villa Talatio vel infra fines suos in casas, curtes, ortos vel terras; et habebat in datarum anno XXXV regnante Karulo rege, et cancellarius qui eam scripsit Witida presbyter. Et vidimus ipsam emptio-nem corroboratam de Sergiso, Todesera, et Fluridia, et de testes legibus.

90

20 JUNY 874 - 19 JUNY 875

MORCELLA I ELS SEUS FILLS JOVÍ, RAÓ, JOUSÈN, GAUDIOSA I PALOMA VENEN AL COMTE MIRÓ [DE CON-
FLENT] TOTES LLURS PORCIIONS DEL QUE TENEN EN LA VILLA DITA SAUTÓ.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 29 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Ma-

jor del monestir de Cuixà, f. 27, perdut, ex **A**. — **C**. Còpia del segle **xvii**: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 124v-125v, ex **B**. — **D**. Còpia del segle **xviii**: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 65-67v, ex **a**.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXIX, cols. 804-806, ex **B** (per mitjà de **C**). — **b**.^{*} **ABADAL**, *Eixalada-Cuixà*, ap. 33, pàgs. 145-146, ex **C**.

Et alia scriptura resonabat emptionis quod fecit Maurecella cum filios et filias suas Iubinus, Rado, Iobesinda, Gaudiosa et Palomba, ad prescripto comite Mirone de omnem illorum portionem quam abebant per comparationem et donationem in villa Saltone, in casas, curtes, ortos et terras. Et abebat in datarum anno XXXV regnante Karulo rege, et scripsit eam Protasius monachus. Et vidimus eam firmatam de prescriptas vinditores et de testes legibus.

91

23 NOVEMBRE 875

ELS HABITANTS DEL VILAR DIT OCENYES EVACUEN DAVANT ELS JUTGES BERÀ I LLOMBARD I A FAVOR DE L'ABAT BARÓ [DEL MONESTIR D'EIXALADA], DE PROTASI I DELS ALTRES MONJOS, TOTA PROPIETAT EN L'ESMENTAT VILAR; REONEIXEN NO TENIR-HI PERTINENÇA, NI PER ALOU NI PER RUPTURA, SINÓ QUE TOT ÉS DEL MONESTIR D'EIXALADA PER PRECEPTE REIAL I PER CARTES DE COMPRA I DE DONACIÓ.

El document present, perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de 878, fou testificat per dues vegades en les reparacions judicials de gener i febrer de 879. Els anys del regnat de Carles el Calb no concorden, però no es pot admetre el XXXIII, corresponent al 872, perquè en aquesta data Baró encara no era abat.

I

[**O**]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada l'any 878. — [**A**]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [**B**]. Còpia del segle **xii** en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex **A**. — **C**. Còpia del segle **xvii**: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex **B**. — **D**. Còpia del segle **xviii**: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex **a**.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex **B** (per mitjà de **C**). — **b**.^{*} **ABADAL**, *Eixalada-Cuixà*, ap. 35, pàgs. 146-147, ex **C**.

Et alia recognitionis scriptura quam fecerunt Ataulfus, Lidira, Comparatus et item Comparatus, Datila, Bellus, Baldegontia, Golderamnus, Auricius, Gondemarus, Magarius presbyter, Castinus, et Warnellus, Berematus, et omnes pares illorum in iudicio Berani et Langobardi, distringente eos Tractimiro saione. Et habebat in ipsa recognitione insertum qualiter in territorio de Ozenias nullam hereditatem debuissent habere, nec in Terra Nigra, sed in omnia cum suas fines proprium esse debet de Barone abbate, Protasio vel ceteris monachis, de Oleta usque ad ipsa archa antiqua ad Portella. Et habebat ipsa professio evagationis in datarum anno XXXVI regnante Karulo rege, et scripsit eam Lucanus presbyter. Et vidimus ipsam professionem roboratam de istos prescriptos et iudices, saione, et testes legibus.

II

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 10 de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 26, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 123v-124v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 75-77v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XLI, cols. 810-811, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 35, pàgs. 146-147, ex C.

Vidimus et audivimus legentes et relegentes ipsa recognitione vel iudicium vel exvacuationis quod fecerunt homines de illo Plano, id est, Macarius presbyter, Datila¹, Elegus, Comparatus, item Comparatus, Lidira, Oricius, Bellus, Bermutus, Ataulfus, Lupila, vel ceteri alii ibidem conmenentes tam viri quam femine. Vidimus et audivimus ipsa professione vel exvacuatione quod fecerunt isti civiti de villare Occenias, cum fines suas quod nulla hereditas expertinere debebat per alode vel per ruptura infra fines de Occenias vel sua terminia quod antiqui arca in capite posuerunt de ipsa serra quod descendit super Macunculas usque in Oleta. Et abebat insertam in ipso iuditio quod legibus tenere debet ipse monasterius suprascriptus villare Occenias cum fines suas per preceptum regis et kartas comparationis vel donationis. Et iuditio firmato de Berane et Langoardo iudices et de istos homines et de testes legibus. Et cancellarius fuit Luchanus presbyter, et fuit facto VIII kalendas decembris anno XXXVI² regnante Karulo rege.

1. Dutila b. — 2. XXXIII C.

92

17 DESEMBRE 875

EN JUDICI PRESIDIT PER ISIMBERT, MISSUS DEL COMTE BERNAT [III, MARQUÈS DE GÒTIA I COMTE DE ROSSELLÓ] I PER DEU JUTGES, EN PRESÈNCIA DE MOLTS BONS HOMES, OVAL, INSTAT PER FREDEMIR, MANDATARI DEL BISBE ODESIND [D'ELNA], RECONeix QUE RETÉ INJUSTAMENT ELS HOMES QUE VIUEN PROP DEL LLOC DE SANT FELIU [DE LA ROCA D'ALBERA], EL QUAL NO PERTANY PAS AL COMTE SINÓ A LA SEU DE SANTA EULÀLIA D'ELNA, ELS BISBES DE LA QUAL L'HAN TINGUT DURANT CINQUANTA ANYS O MÉS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, perdut.

a. BALUZE, *Capitularia*, vol. II, París, 1677, ap. CIV, cols. 1436-1438, ex A. — b. *Histoire générale de Languedoc*, vol. I, París, 1730, *preuves*, núm. CI, cols. 128-129, ex a. — c. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XVIII, ap. CIV, ex a o b. — d.* BALUZE, *Capitularia*, vol. II, Venècia, 1773, ap. CIV, col. 990, ex a. — e. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 189-CI, cols. 382-384, ex b. — f. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XI, pàgs. 317-319, ex e.

RE: PONSICH, *Note sur un problème d'épiscopologie*, pàgs. 91-94.

En aquest document es dona la llista de bisbes d'Elna durant els cinquanta anys anteriors, o poc més, en l'ordre següent: Vineder, Ramnó, Salomó i Odesind. Sobre aquesta qüestió, vegeu el comentari al document 21.

In iudicio Isimberto, misso Bernardo comite, sive et de iudices qui iussi sunt causas dirimere et legibus diffinire, id est, Teodofredus, Medema, Arifredus, Teodericus, Ildoigius, Sindila, Albarus, Mantio, Calvilae, Fauvane, iudicum, Valafonso saione, vel in presentia Hictore, Ragamberto, Epulone, Munio, Adoaro, Atone, Arnaldo, Aberaldo, Suniario, Sendebado, Tractimiro, Domferano, Ramnone, Maurecato, Ermemiro, Senderedo, Georgio, Achilane et Victore vel aliorum plurimorum bonorum hominum praesentia, qui in ipso iudicio residebant, recognosco me Auvaldus a petitionibus Fridemiro, qui est mandatarius de Audesindo episcopo, vel ad interrogatione de supradictos iudices: verum est in omnibus et hoc negare non possum, quia de his unde me mallavit meminitus Fredemirus, mandatarius de Audesindo episcopo, quod ego iniuste retineo homines qui sunt commanentes prope claustra Sancti Felicis et eius terminio; quae ipsi ecclesiae subditum esse debet sub ditione Sanctae Eulaliae Elenense sedis ecclesiae: de ipso poio ubi est ipsa mata, et recte descendit et accipit partem de ipsum locum ubi ipsas vineas fuerant, et sic vadit ad ipsam viam qui discurrit de monte Albariae, et inde ducit ad locum ubi dicitur ad ipsas Aluminarias, et pergens de ipsas Aluminarias per ipsos torrentes ad ipsum poium, et iterum revertit recte ad ipsam praescriptam matam.

Et ego Auvaldus respondi quod non iniuste, sed partibus comitis et ad servitium regis exercendum hoc retineo, et hanc meam responsionem praesentiae vestrae iudicium conditionis ostendit saepedictus Fredemirus, mandatarius de Audesindo episcopo, qui legibus ductus est atque ibidem resonat, ex qua auctoritate praedictus locus Sancti Felicis sub ditione Sanctae Eulaliae esse debet. Quod etiam et vos praefati iudices me interrogastis si potuissem per legitimos placitos habere scripturas aut legitimos testes aut quodlibet verum documentum per quod probare potuissem ut saepedictus locus per beneficia vel adpersionem comiti regalem servitium persolvi debeat vel homines loci illius commanentes vel contra ipsam scripturam aliquam inferre potuissem infamiam. Manifeste verum est quia dictus locus Sancti Felicis cum claustra et terminia eius, sicut suus resonat iudicius, a praedecessores Audesindo episcopo, videlicet Vinedario episcopo, Ramno episcopo, Salamone episcopo et isto praesente Audesindo, per hos annos quinquaginta seu et amplius iure ecclesiastico possessum fuit per successionem Sancti Felicis, sub ditione Sanctae Eulaliae, et ipse suus iudicius condicionis verus est in omnibus et legibus factus.

Et ego Auvaldus sic me recognosco atque evacuo, quia non possum contra ipsum iudicium nullam inferre infamiam neque probare per testes neque per scripturas sed neque per ullum indicium veritatis, quod ipse praefatus locus partibus comitis esse debet; vel homines loci illius commanentes servitium regis exinde persolvi debeant nec modo nec ulloque tempore, quia plus pertinet ad Audesindum episcopum, qui hoc perquirat recte iure ecclesiastico, quam a me Auvaldo qui retineo hoc partibus comitis iniuste. Et ea quae me recognosco, recte et veraciter me recognosco vel evacuo in vestro supradictorum iudicio.

Facta recognitione evacuationis sub die XVI kalendas ianuarii, anno XXXVI regnante Karolo rege.

Auvaldus, qui hanc meam recognitionem feci subscribi. Remesarius. Mauregatus. Argeredus. Ildoigius. Ragambertus.

Sanctus presbyter hanc recognitionem scripsi sub die et anno quo supra.

MARTÍ DE FONOLLAR QUE EL PALOL I LES TERRES QUE DOMÈNEC RETÉ INJUSTAMENT EN EL TERRITORI D'ELNA, AL VALLESPÍR, EN EL VILAR ANOMENAT RIUFERRER, ON HI HA L'ESGLÉSIA DE SANT PERE, ELLS HO VAN VEURE APRISIAR A L'ABAT CASTELLÀ I ALS MONJOS DE SANTA MARIA D'ARLES, I QUE DESPRÉS AQUESTS I LLURS SUCCESSORS HO HAN POSSEÏT DURANT MÉS DE CINQUANTA ANYS SENSE INTERRUPCIÓ, DE MANERA QUE CORRESPONEN AL MONESTIR D'ARLES I NO PAS A L'ESMENTAT DOMÈNEC.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle ix o del x, perduda. — [B]. Còpia, potser del segle XIII, en un cartoral del monestir d'Arles, perdut, ex A. — C. Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 306v-307v, ex B.

a.* *Marca hispànica*, ap. XXXV, cols. 798-799, ex C. — b. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. CLXXXIX, ex a. — c. MONSALVATJE, *Monasterio de Santa María de Arles*, ap. VII, pàgs. 15-18, sense indicació de font (ex b).

El text del cartoral d'Arles havia d'ésser un trasllat d'una còpia del segle ix o del x perquè en aquests segles es feia notar que en el pergamí original les firmes eren autògrafes amb l'expressió *alia manus*.

En el protocol d'aquest document, escrit el 18 de gener de l'any trenta-sisè del rei Carles, consta que el judici començà el 8 de gener de l'any trenta-sisè del regnat de Carles i primer del seu imperi, còmput que corresponen a l'any 876, atès que Carles el Calb fou coronat emperador el 25 de desembre de 875. L'aprisió de la vall de Riuferrer per part de l'abat Castellà i dels seus monjos devia tenir lloc vers l'any 818 (Doc. 11).

In mallo publico ante iudices in villa Tagnane, territorio Elenense, id est, Albarus, Wittericus, Ranoaldo, Ermeniscllo, Fauvane, iudicum, vel plures bonis hominibus, id est, Iba, Aucta et Feudeleucus, Francone, Fulcrerano presbytero, Andilane, Simproniano, Hascharicla, vel plures bonis hominibus, anno trigesimo sexto regnante Karulo rege et primo imperante, sexto idus ianuarias.

Conditiones sacramentorum ad quas in praesentia de iudices qui iussi sunt causas audire, dirimere vel iudicare, id est, Albarus, Witthericus, Iohannes, Sindala, Walafonso, Fauvane et Ranualdo, iudicum, sive et in praesentia Atone et Viataro, sacerdotes, sive pluris bonis hominibus, id est, Tudericus, Wimara, Taurello, Recharedus, Eldefonso, Leothario et Férriolo, Hisselmo saione, vel plures bonis hominibus qui in ipso iudicio residebant. Testificant testes prolati quos profert Babila, qui est mandatarius vel causilicus de Castellano, abbate Sanctae Mariae territorio Elenensi, qui est sita in Valle Asperi, quae nuncupant Arulas, sive de diversae cellulae subiectae sibi servientes, in facie de homine nomine Domenico, unde intentio vertitur inter Babilane iamdicto et Domenico. Et nomina testium haec sunt, id est, Warnebertus, Aimericus, Adabertus et Wandalmares, Aideradus, Galdus et Raganfredus.

Iuramus nos suprascripti testes in primis per Deum, patrem omnipotentem, et per Iesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate unus et verus Deus, et per reliquias sancti Martini confessoris, cuius basilica sita est in praefato territorio, in locum qui dicitur Fullonicas, supra cuius sacrosancto altario has conditiones manibus nostris continemus vel iurando contangimus, quia nos iamdicti testes scimus et bene in veritate notum habemus, sapimus et oculis nostris vidimus et auribus audivimus et praesentes eramus in saepedicto territorio Elenense, in Valle Asperi, in villare quem nuncupant Rivulo Ferrario subteriore, vidimus in iamdicto villare ipso palazolo ubi ipsa ecclesia aedificata est quae nuncupant Sancti Petri; vidimus ipso palazolo primos homines trahentes de eremo ad cultura ad Castellano abbate [condam] et suos monachos his nominibus, Honnoni presbytero, Eldesindo monacho, Amelio et Theodosindi et Bassulino monachos. Vidimus ad ipso iamdicto abbate et suprascriptos monachos ipso iamdicto palacio ad ipso abbate et saepedictos

monachos trahentes de eremo per illorum adprisione per hos triginta annos seu et amplius cum omnes suas adiacentias et cum sua simul tota ipsa valle, ubi nos testes concisionem fecimus et pedibus circumdavimus et manibus insinuavimus ad saione iamdicto Isselmo. Quia infrontat ipso palaciolo cum ipsas terras vel cum ipsas castenatas et nogaretas: de una parte in rio quem nuncupant Ferrario, de alia parte in terra de Ansericho inlaterat, de tercio latus per summitate de ipso poio infrontat in Kero de Audriso vel in vinea de Teudemare vel heredes suos, de quarto vero latus infrontat in terra de Castellano abbate sive de cuncta congregatione coenobii Sanctae Mariae iamdicti monasterii. Vidimus nos iamdicti testes ipso palaciolo vel ipsas terras cum diversas arbores tuos, de quantum in istas iamdictas infrontationes includunt, ad Castellano abbate condam et condam iamdictos monachos trahentes per illorum adprisione et possidentes per hos triginta annos seu et amplius, sicut illorum praeceptus in nomine Ludoici imperatoris augusti et Karulo rege; et inter condam Castellano et condam Babilani et condam Recosindi et condam Recimiri, abbates, vel illorum monachos tenentes per illorum aprisione, sicut superius insertum est, per quinquaginta annos seu et amplius; et illorum potestas exinde disrupta nunquam fuit usque quod iste praesens Domenicus eos exinde dispotestabat iniuste. Et hodie plus debet esse de Castellano abbate et cuncta congregatione coenobii Sanctae Mariae, cuius Babila mandatarius vel causilicus voce persequitur per aprisione de ruptura de iamdicto abbate vel monachos iamdictos quam ad isto Domenicho, qui hoc retinebat iniuste. Et ea quae scimus recte et veraciter testificamus per supra emissum iuramentum in Domino.

Latae condiciones sub die XV kalendas februarias, anno XXXVI regnante Karulo rege.

<Alia manus> Signum Warnebertus. <Alia manus> Signum Americus. <Alia manus> Adebertus. <Alia manus> Aideratus. <Alia manus> Signum Godaldus. <Alia manus> Signum Raganfredus. Qui hunc iuramentum iuramus. <Alia manus> Signum Domenicus, qui hunc iuramentum recepi. Auditores: <Alia manus> Signum Amelius. <Alia manus> Signum Agilane. <Alia manus> Signum Adeberti. <Alia manus> Signum Fulcranni. <Alia manus> Signum Eldefonso. <Alia manus> Withericus. <Alia manus> Albarus subscripsi. <Alia manus> Recharedus subscripsi. <Alia manus> Walafonsus subscripsi. <Alia manus> Sindila subscripsi. <Alia manus> Iohannes subscripsi. <Alia manus> Fauva subscripsi.

<Alia manus> Durandus presbyter, qui has condiciones scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

DOMÈNEC, A PETICIÓ DE BABILÀ, MANDATARI DE CASTELLÀ, ABAT DE SANTA MARIA D'ARLES, EVACUA EL PALOL I LES TERRES QUE RETÉ EN EL TERRITORI D'ELNA, AL VALLESPÍ, PROP DEL MONESTIR D'ARLES, EN EL LLOC ON HI HA L'ESGLÉSIA DE SANT PERE [DE RIUFERRER], PERQUÈ HO HAVIA OCUPAT INJUSTAMENT. RECONeix QUE EL DIFUNT ABAT CASTELLÀ I CINC MONJOS SEUS HAVIEN APRISIAT TOTA LA VALL FEIA MÉS DE CINQUANTA ANYS, TAL COM DIFERENTS TESTIMONIS APORTATS PER BABILÀ HAN TESTIFICAT I JURAT A L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ DE FONOLLAR.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia en un cartoral d'Arles perdut. — B.* Còpia del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 2, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, f. 137, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. CLXXXVII, col. 378, ex C. — b. MONSALVATJE, *Monasterio de Santa María de Arles*, ap. VI, pàgs. 12-14, sense indicació de font (ex a).

Aquest document s'ha de relacionar amb l'anterior, al qual ha d'ésser posterior de pocs dies. El problema és que en la clàusula de datació consta que fou escrit l'any trenta-cinquè (*trigesimo quinto*) del regnat de Carles, bé que en l'original potser hi constava l'any trenta-sisè (*XXXVI*).

In iudicio de iudices qui iussi sunt causas audire, dirimere vel iudicare, id est Albarus, Withericus, Ioannes, Sindala, Fauvane et Ranualdo, iudicum, seu et in presentia Atone, Viataro, Eldegiso, sacerdotes, Hisselmo saione, vel plures bonis hominibus, id est Audericho, Trassivicho, Wimarane, Taurello, Recharedo, Eldefonso, Leothario et Ferriolo, seu et in presencia multorum bonorum hominum qui in ipso iudicio residebant.

Professus sum ego Domenicus simulque exvacuo a petitionibus Babilane, qui est mandatarius vel causilicus de Castellano abbate vel cuncta congregacione cenobii Sancte Marie de territorio Ele-nense, cuius basilica est sita in Valle Asperi, in locum quem dicitur Arulas, vel ad interrogacionem de superius scriptos iudices. Verum est in omnibus et negare non possum quod dum haberet iamdictus Kastellanus abba suo palaciolo cum terras cultas et incultas, id est in iamdicto territorio Ele-nense vel in ipsa Valle Asperi, prope iamdicto monasterio Arulas, cum diversos arbores, id est tota ipsa valle quam traxit Kastellanus, quondam suus antecessor abbas, cum alios suos monachos, cum condam Hononi presbiteri, Eldesindo et condam Amelio, Teudesindo et condam Basulino, monachos. Et dimisit iamdictus abba sicut etiam dicti monachi ipsum palaciolo cum terras cultas et incultas et cum arbores iamdictos vel alios diversos arbores. Qui est ipse palaciolus in rivulo Rivo Ferrario subteriore, ibidem infrontat in ipso rivulo et subiungit in terra de Aucerico, et infrontat per summitatem de ipso poio usque in terra que dicunt Kero de Audriso, ipso palaciolo iamdicto, ubi edificata est ipsa domus que dicitur Sancti Petri cum ista omnesque terras. De quantum in istas afrontaciones iamdictas includunt, cum omnes suos kastagnarios et nogarios et alios diversos arbores, unde me vero ordine interpellat Babila, mandatarius vel causilicus, de isto palaciolo superius scripto. Unde iam saepedictus Babila me mallavit mandatarius vel interpellavit, ego Domenicus invasi de potestate de iamdicto Kastellano cum terras cultas et incultas vel arbores, sicut superius dicitur, sive de potestate de ipsos monachos et eorum congregacione dum tenerent ipsum palaciolo, de quantum in istas afrontaciones includunt, per aprisione condam Kastellani abbati vel suos monachos condam Hononi presbiteri et Eldesindo, Amelio, Teudesindo et Bassulino, monachos.

Et dederunt mihi ipsi iudices unum et alium et tercium placitum, si potuissem ego Domenicus ad partibus meis adprobare quomodo ipse palaciolus cum terras vel omnia sua, sicut superius dicitur, unde Babila causilicus vel adsertor me interpellat, ista omnia mea debuissent esse, sicut ego dixi. Et dico quod ad partibus meis hoc adprobare non possum quod ipse palaciolus cum terras cultas et incultas vel arbores, de quantum in suas superius scriptas infrontaciones resonant, mea debeant esse non possum neque per testes neque per scripturas nec hodie nec in nullo unquam tempore. Sicut iniuste et contra leges invasi ego Domenicus ipso palaciolo cum terras vel adiacentias vel cum omnes arbores suos diversos, de quantum in superius scriptas includunt, dum ipse abba Kastellanus condam hoc dimisisset ad omnes successores suos post se et possedisset ipso palaciolo ubi ipse domus est edificatus in honore sancti Petri, sicut superius dicitur, per hos annos quinquaginta cum omnia superius inserta, et ubi testes de iamdicto Babilane testificavere, verum testimonium testificaverunt vel a serie condicione iuraverunt in prefato territorio, in locum que dicitur Fullonichas, in domum Sancti Martini confessoris, quod plus debet esse ipse palaciolus cum omnes superius scriptas in-

frontationes vel cum omnia superius saepedicta pro aprisione de condam iam saepedicto Kastellano abbate vel Annone condam presbitero vel iamdictos monachos que fuerunt per illorum aprisione vel ruptura, quod illi primi homines hoc traxerunt de heremo ad cultura, quam de me Domenico, qui ipso palaciolo cum terras et omnia superius sepedicta invasi de potestate de antecessores de Kastellano abbate infra istos octo annos. Et ea que dico recte et veraciter me recognoscho simulque exvacuo hic in vero supradictorum iudicibus.

Facta recognicione simulque exvacuacione sub die tercia kalendis februarii, anno [XXXVI]¹ regnante Karolo rege.

Sig+num Domenicus, qui hanc meam recognicionem vel exvacuacionem feci. Sig+num Amelius. Sig+num Agilla. Sig+num Adeberto. Sig+num Fulgerano. Sig+num Eldefonso. Sig+num Rodericho. Sig+num Iohannis. Sig+num Arrecto. Sig+num Warneberti. Sig+num Aimericho. Sig+num Adeberto. Sig+num Waldamare. Sig+num Raganfredus. Petrus.

Durandus² presbiter, qui hanc recognicionem vel evacuacionem scripsi et sub die et anno quod superius.

1. trigesimo quinto Ba. — 2. Iuroannus Ba; però Durandus en el document anterior.

95

8 FEBRER 876

MAURA I EL SEU FILL AUDENAR VENEN A L'ABAT CASTELLÀ I A TOTA LA CONGREGACIÓ [DEL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES], UNA TERRA QUE TENEN PER APRISIÓ DE LLURS AVANTPASSATS EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS CONFINIS DE LA VILLA ANOMENADA PAÇA, PER L'EQUIVALENT DE CINC SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia en un cartoral del monestir d'Arles, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII: Perpinyà: APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 1, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà: APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, peça 61, ex A.

El regest de Fossà diu: «Venditio facta per Mauram et filium suum Aufantis Kastellano, abbati monasterii S^{ae} Mariae Arularum, de quadam terra quam habebat in comitatu Rossilionensi, infra fines de villa quae nuncupatur Rasti, anno 37, 6 calendas februarii, regnante Carolo rege, anni I^o imperante».

Sembla evident que aquest regest correspon al document present, tot i la mala transcripció del nom *Audenarus* i del topònim *Pasar* i que el mot *idus* de la clàusula de datació fou interpretat com l'abreviatura de *calendas*. Hi ha divergència també en les xifres de l'any del regnat, però hi ha coincidència en l'any de l'imperi. Com que Carles el Calb fou coronat emperador el Nadal de l'any 875, el 8 de febrer de l'any primer del seu imperi ha de correspondre a l'any 876. No pas al 801, any primer de l'imperi de Carlemany, com Ponsich havia cregut (Vegeu MUNDÓ, *De quan hispans*, pàg. 34, nota 25). És possible que en el segle XVIII s'interpretés la xifra XXXVI del pergami original, probablement deteriorat, per XXXIII (*trigesimo tertio*) i per XXXVII (37).

In nomine Domini. Ego Maura et filius meus Audenarus vinditores vobis Kastellano abbate sive ad congregationem vestram, emtores. Ita vero sic placuit animis nostris et placet et propria nostra hoc elegit bona voluntas, ita vobis vindere deberemus sicut et facimus. Vindimus vobis terram nostram quam habemus in committatu Rossolienense, infra fines de villa que nuncupant Pasar, quam habemus ex aprisione parentorum nostrorum. Et est ipsa terra prope terra de vos supranominatos emtores, et subiungit in via publica qui et inde discurrit, que dicitur francisca, et pervenit usque in alia via qui vadit per

ipsum Portellum ad Helena. Vindimus vobis quantum infra istas afrontaciones resonat terra culta, in aderato et definito pretio sicut inter nos et vos bono pacis placuit atque convenit. Sic accepimus de vos solidatas quinque in res valentes, tantum quod vos emtores nobis dedistis et nos vinditores manibus nostris de presente recepimus et nichil de ipso pretio apud vos emtores non remansit est manifestum. Quem vero ipsa iamdicta terra de nostra iure in vestra tradimus dominio faciendi exinde quod volueritis maneat vobis plenissima potestas, sicut superius resonat, cum exia et regressia sua, ab integre, de ex presenti die et tempore. Sane quod si nos vinditores aut aliquis de filiis aud de heredibus nostris, vel quislibet homo subpositu persona qui contra hanc scriptura vindictionis a nos facta et a vos recepta venerit ad inrumpendum aut nos venerimus, inferant sed et inferamus vobis aut partique vestre ipsa iamdicta terra, quantum inmeliorata fuerit, dubla vel tribla vobis perpetim habitura. Et inantea ista scriptura vinditionis inrumpere non permittatur sed plenissimam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vindicionis sexto idus februarii anno [XXXVI]¹ regnante domno Karulo rege, anno primo imperante.

Sig+num Maura, Sig+num Audenarus, qui hanc vinditionem fecimus et testes rogamus firmare. Sig+num Traserici. Sig+num Marteri. Isuredatarius presbiter SSS. Leselcadrus SSS.

Eumenius presbiter, qui ad comertium vochor Sindila, hec scriptura vindictionis scripsi et + sub die et anno quo supra.

1. trigesimo tertio B; 37 C.

96

18 ABRIL 876

ERMEMIR, TIDELÀ I TODEMAR, MONJOS, DONEN A LA CASA DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] LLUR HERETAT EN EL VILAR DIT CUIXÀ. LI DONEN TAMBÉ BÉNS A TAURINYÀ; EN EL ROSSELLÓ, A PONTELLÀ I «PALLAGANO» [EL SOLER]; I EN EL PAGUS DE FENOLLET.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 39, pàg. 148, ex C.

Pallagano és el nom primitiu, d'origen romà, del Soler, al Rosselló, i no pas de Palaldà, al Vallespir, com havia interpretat Abadal.

Et vidimus alia scriptura quod fecit Ermemirus, Theodila, Thodemarus, monachi, de hereditatem illorum in villare Cuxano, de parentes illorum vel ex comparisonem quod Ermemirus comparavit de filios Ricuaras, qui fuit Marias, filii Orepiani. Donationem ad domum Sancti Iermani, vel in Tauriniano et ceteris locis, aut in Rusilione, id est in Ponteliano, Pallagano, et in pau de Funelgeto, conquestium vel ad conquirere tradiderunt regulariter. Et scripsit ea Conparatus presbiter, et abebat insertum in datarum XIII kalendas madii anno XXX° VI° regnante Karlo. Et vidimus ipsa carta roborata de istos monachos et de testes legibus.

ANNA, FILLA DEL DIFUNT ALARIC I DE ROTRUDA [COMTES D'EMPÚRIES], DÓNA DIFERENTS BÉNS A RADULF I A LA SEVA ESPOSA RIDLINDA. EN EL TERRITORI DE ROSSELLÓ, LA VILLA COVENES AMB L'ESGLÉSIA DE SANT ESTEVE [DE BOMPÀS], LA VILLA TRULLARS AMB L'ESGLÉSIA DE SANT ACISCLE, LA VILLA BOAÇA AMB L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ [TERME D'ALENYÀ], L'ALOU DE TELLET I LA VILLA PESILLÀ [DE LA RIBERA] AMB LES SEVES ESGLÉSIES. EN EL TERRITORI DE CONFLENT, LA VILLA COMA [TERME D'EUS]. EN EL COMTAT DE BESALÚ, LA VILLA ROMANYÀ. EN EL TERRITORI DE PERAPERTUSA, LA VILLA «DOMO NOVA».

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del 10 de juny de 927, perduda, ex O. — [B]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 289v, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 151-152, ex B. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 6, ex B.

a. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. CXC, cols. 384-386, ex C.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 6, pàg. 185 (amb data de 9 juny). — PONSICH, *El problema de la partició*, pàg. 16 (amb data de 27 abril).

La donació és feta a Radulf, germà dels comtes Guifré el Pelós i Miró el Vell, i a la seva esposa Ridlinda. Els historiadors han acostumat de suposar —sense cap prova, a coneixement nostre— que Radulf fou comte de Besalú. A falta de tal prova eventual, nosaltres creiem que el comte Radulf, les activitats del qual són atestades al Conflent i al Rosselló, no fou, durant el govern de Miró I, sinó el fidel segon o lloctinent del seu germà, segons un costum que començava aleshores a establir-se.

Hic est exempla ab autentico fideliter tolta nec addita nec minuta, sed iuste et fideliter translata, die kalendarum III° idus iunii, anno XXX° regnante Karulo rege, filio Ludovici, in presentia sacerdotum, iudicum vel fidelium laicorum qui subter scripturi sunt in hac exempla vel manibus signa facturi.

In nomine Domini. Ego Anna, qui fui filia condam Alarici vel Rautrudes, donatrix vobis Radulfo et uxori tue Ridlinde. Certum est enim et manifestum et pluris hominibus manet cognitum quare placuit in animis meis et placet, nullius quoquegentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea hoc elegit mihi bona voluntas, ut vobis Radulfo et uxori tue Radlinde aliquid de rebus meis donare deberem, sicut et dono vobis, in territorio Russulionense, villa que dicitur Covengos, cum suas aiacentias, cum exio vel regressio earum et cum omne superposita illarum et cum ipsa ecclesia que ibidem est fundata in honore Sancti Stephani; et in alio loco dono vobis villa Truliales cum omnes suos villares, cum ipsa ecclesia qui ibidem est fundata in honore Sancti Aciscle et cum omnes aiacentias earum ab integro; et in alio loco dono vobis villa Buacano cum suos fines vel aiacentias earum et cum ipsa ecclesia qui ibidem est fundata in honore Sancti Martini, cum exia vel regressia earum ab integro; et dono vobis alodem meum Teletus cum suo appenditio et cum omni suo terminio ab integro; in alio loco dono vobis villa que vocatur Pidiliano cum suas fines vel aiacentias et cum ipsas ecclesias que ibidem sunt fundatas, totum et ab integro. Et in alio loco, in territorio Conflente, dono vobis villa que vocabulum est Comba ab omni integritate cum servos et ancillas. Et in alio loco, in comitatu Bisillunense, dono vobis villa Romaniano cum suas fines vel aiacentias, cum exia vel regressia earum et cum omne superposita illarum ab integritate. Et in alio loco, in ter-

itorio Petra pertusense, dono vobis villa que vocatur Domo nova cum servos et ancillas, totum et ab integrum.

Que vero iamdicta omnia superius scripta de meo iure in vestro trado dominio et potestate a proprio habendi, vindendi, concedendi, comutandi vel quicquid exinde facere, agere vel iudicare volueritis, maneat vobis firma potestas. Si quis sane, quod fieri minime credo esse venturum, quod si ego Anna aut aliquis de filiis vel ullus de eredibus meis venerit aut ego ipsa venero, inferant seu infero vobis partibus vestris ista omnia superius scripta, quantum ad eo tempore in melioratum fuerit, dupla vobis perpetim habendam; et hec donatio mea firmis permaneat et irrumpi non permittatur, sed in omnibus plenam habeat roborem.

Facta donatione ista sub die X kalendas madii, anno XXX° VI° regnante Karulo rege.

Sig+num Anna, qui hanc donatio feci et testes firmare rogavi. Sig+num <alia manus> Dato. Sig+num <alia manus> Agila. Sig+num <alia manus> Giscafredus. Sig+num Ingilbertus <alia manus>. Sig+num Benedictus <alia manus>.

Margaritus presbiter, qui hanc donationem scripsi et subscripsi die et anno quo supra, <alia manus>.

Sig+num Ingilberto, Sig+num Isimberto, Sig+num Wifredo, testes, qui ab autentico relegendo audivimus et vidimus in hac exempla fideliter translata signo impressimus. Sig+num Recosindus iudex, sicut ab autentico relegendo audivi et vidi hac exempla fideliter translata firmavi. Sig+num Dauda iudex, sicut ab autentico relegendi audivimus et vidi in hac exempla fideliter translata firmavi. Ausindus presbiter, sicut ab [au]tentico vidi, relegi hac exempla presentaliter suprascriptis hominibus fideliter translata die et anno quod supra.

EJÓ I EL PREVERE LLOPART, MANDATARIS DEL DIFUNT ALDERIC, DONEN A L'ABAT BARÓ [D'EIXALADA] I ALS MONJOS DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] LES TERRES QUE ALDERIC HAVIA COMPRAT EN EL VILAR DE TALAU, PROCEDENTS D'UNA PERMUTA AMB ELS MONJOS DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ].

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 40, pàgs. 148-149, ex C.

Et vidimus alia scriptura quod fecit Ego et Leopardus presbiter, qui erant mandatarii de Alderico, qui obiit, in potestatem de Egone qui eum nutritivit hominem legitimum; et habebat terras quod emerat in villare Thalacho de Lunina et filio suo, et comutatione quod habebat ad monachos Sancti Germani; quod omnia tradiderunt et rediderunt Baroni abbati vel monachis Sancti Germani ad proprium et fecerunt carta elemosinaria; et vidimus eam roboratam de istos manumissores predictos et de testes legibus. Et scripsit ea Luchanus presbiter; et habebat insertum in datarum VIII° kalendas madii, anno I inperante Karulo rege.

99

20 JUNY 875 - 19 JUNY 876

BERÀ I LA SEVA ESPOSA GARSÈN DONEN A L'ABAT BARÓ [D'EIXALADA], A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS TOT EL QUE TENEN EN LA VILLA DITA TOÉVOL I EN EL SEU TERME.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 36, pàg. 147, ex C.

Et alia scriptura donationis que fecerunt Bera et uxor sua Garsinda ad Barone abbate et Protasio et ceteris monachis de omnia quod habebant in villa Tovegalle vel infra fines suos in casas et terras vel ortos. Et habebat in datarum anno [XXXVI]¹, et scripsit eam Alaricus presbyter. Et vidimus ipsam donationem corroboratam de Berane et uxore sua et de testes legibus.

1. XXXIII C; «la data XXXIII és impossible donada la presència de l'abat Baró», segons Abadal, que proposa la data XXXVI.

100

20 JUNY 875 - 19 JUNY 876

TRASMON I EL SEU GERMÀ ASNAR VENEN AL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT] TOTA LLUR PORCIÓ EN CASES I TERRES QUE TENEN A TALAU.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 29 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 27, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 124v-125v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 65-67v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXIX, cols. 804-806, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 37, pàg. 147, ex C.

Aquest document fou lliurat pel comte al monestir d'Eixalada en l'assemblea d'Escaró de l'any 876 (cf. doc. 121).

Et resonabat in unum de ipsas emptiones quod fecit Trasemundus et frater suus Asenarius ad Mirone comite in Talatio casas, curtes, ortos et terras omnem portionem illorum quod ibidem abebant per scripturas emptionis. Et abebat in datarum anno XXXVI regnante Karulo rege, et scripsit eam Protasius monachus.

101

20 JUNY 875 - 19 JUNY 876

ADULF I LA SEVA MULLER QUIXOL VENEN A L'ABAT BARÓ [D'EIXALADA], A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS DEL MONESTIR TOTA LLUR HERETAT DE MONCLES, PER UN BOU I QUINZE OVELLES; BELL ELS VEN CASALS I TERRES, EN EL MATEIX LLOC, PER UN BOU; LLUPIÀ ELS DÓNA SIS SESTERADES DE TERRA EN EL MATEIX LLOC.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 38, pàg. 148, ex C.

Et alia scriptura emptionis quod fecerat Attaulfus et uxor sua Cixila et Bellus iamdicto Barone abbate et Protasio vel monachos ipsius monasterii. Attaulfus et uxor Cixila vendiderunt omnem illorum hereditatem quod habebant in villare Mazunculas vel infra fines suos in casas, curtes, orreo, ortos vel terras et Bellus ortos et casales et terra suptus ipsa parte et alia terra ad ipsa area; et recepit Bellus nobis videntibus pretium bove uno, Attaulfus et Cixilo receperunt pretium bove uno et oves capita quindecim. Et alius homo nomine Lupia in ipsa emptione inseruit donationem de terra sextariatas VI suptus ipsa curte. Et habebat ipsa carta insertum in datarum anno XXXVI regnante Karulo rege. Et scripsit eam Comparatus presbyter; et vidimus firmatam ipsam emptionem vel donationem de Attaulfo et Cixilone, Bellone et Lupiane, et testes legibus.

102

876

QUIXILÀ DÓNA A L'ABAT BARÓ [DEL MONESTIR D'EIXALADA], A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS LA MEITAT DE L'HERETAT QUE TÉ A LLEC [TERME D'ESTOER].

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 41, pàg. 149, ex C.

Et alia scriptura donationis quam fecit Cixila ad Barone abbate, Protasio et ceteris monachis, de Leco, de medietate de omnem suam hereditatem quam ibidem habebat per successionem parentum suorum, terras cultas et incultas et casas et casalibus et silvis. Et habebat in datarum anno primo imperante Karulo augusto. Et scripsit eam Lucanus presbyter; et vidimus eam firmatam de Cixilane et testes legibus.

103

876

BELL, ARDARIC, FERRIOLA, DURABLE, RANDÓ, QUINOL, TEUDELL I ONYÓ, JUNT AMB ELS ESPOSOS ELES I PLACÍDIA, DONEN A L'ABAT BARÓ [DEL MONESTIR D'EIXALADA], A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS TOTA LLUR HERETAT SITUADA EN EL VILAR DIT OCENYES.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 42, pàg. 149, ex C.

Et alia carta donationis quod fecit Bellus et Ardaricus et Ferriola et Durabilis et Rando et Chinilo¹ et Teodilldes et Hononne ubi insertum habebat qualiter donaverant in villare Oncenias, simul et Eles, ad Barone abbate et Protasio et ceteris monachis terris et casas, curtes vel ortos, omnem illorum hereditatem quod habebant in dicto villare vel infra fines suos. Et habebat in datarii anno primo imperante Karulo rege; et scripsit eam Comparatus prebyter. Et vidimus ipsam donationem roboratam de dictos Bellone, Ardarico, Ferriola, Durabile, Elete et uxore sua Placidia, et Chinilone, Randone², Teodillde, Honnone et de testes legibus.

1. et Chinilo, *repeteix* b. — 2. Rondone b.

104

876

UNA DONA ANOMENADA NEVOLENA DÓNA A L'ABAT BARÓ, A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS DE SANT ANDREU [D'EIXALADA] I SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] TERRES I VINYES EN DIVERSOS LLOCS PROPERA AL MONESTIR D'EIXALADA I LA PORCIÓ QUE TÉ DE CASALS I TERRES EN EL VILAR D'OCENYES.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex B (per mitjà de C). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 43, pàgs. 149-150, ex C.

Una qui resonabat donationis scriptura quod fecit Novolenda femina ad Barone abbate et Protasio et ceteris monachis Sancti Andree et Sancti Germani; et habeat ipsa donatio insertum vinea qui est iuxta vinea nostra in locum ubi dicitur ad illas Scalas; et alia vinea qui est ubi dicitur ad Palmalata, qui infronat in vinea Belloni; et pecia de terra qui est Orrias, qui subiungit in stratas; et alia ter-

ra qui est ad Planulos, qui est iuxta terra de iamdictos monachos; et in Oncenias omnem suam portionem quod ibidem habebat ex comparatione, in casalis et terris. Et habebat insertum in datarium anno primo imperante Karulo agusto; et scripsit ipsam donationem Witida presbyter; et vidimus eam roboratum de iamdictam feminam vel de testes legibus.

105

17 JULIOL 877

UNVÍ VEN ALS ESPOSOS SUNYER I VIRGÍLIA LA VUITENA PART D'UN MOLÍ QUE TÉ EN EL TERRITORI D'ELNA, A LA VILLA «PALLAGIANO» [EL SOLER], AL RIU TET, AMB ELS SEUS REC I CAP DE REC, AQUEST SITUAT A LA VILLA CAMPELLANES.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 309v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, f. 174, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 7, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 193, cols. 388-389, ex B.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 7, pàg. 186.

In nomine Domini. Ego Unovinus¹ vinditor vobis Suniario et uxori tue Virgilia, emptoribus. Constat me vobis vindere deberem, sicuti et per hanc vindo vobis, in territorio Helenense, in villa Pallagiano, in alveum Tete, vindo vobis molino cum suo rego ad currendum vel discurrendum et cum suo caputaquis qui est in villa Campiliano, cum aquis aquarum, vieductibus vel reductibus, introitu vel exia. Vindo vobis in ipso molino quem habeo cum heredes meos vel cum Salviolo porcionem michi debitam et ipsa mea porcio octava pars in ipso molino, in hec omnia superius scripta resonant vindo ab omni integritate; et accepi ego de vos emptores precium quod inter nos placuit atque convenit in aderato et diffinito precio denarios X, tantum quod vos emptores michi dedistis, et ego vinditor de presente manibus meis recepi, et nichilque de ipso precio non remansit, est manifestum. Quem vero iamdicto molino, sicut superius resonat per racionem meam de meo iure in vestro trado dominio et potestate habendi, vindendi, cedendi vel comutandi, et quidquid que exinde facere vel vindicare volueris maneat vobis firma potestas. Qui contra hanc vindicionem venerit ad irrumpendum aut ego ipse venero, inferam vel inferant vobis aut partique vestre ipso molino sicut superius resonat in ipsis locis quantum ad eo tempore et die fuerit immelioratus, duplus perpetim habendus, et hec vindicio firmis permaneat.

Facta vindicione XVI° kalendarum augusti, anno XXXVII°, et in secundo regnante domno nostro Karulo imperatore.

Sig+num Unovinus², qui hanc vindicionem feci et testes firmare rogavi. Sig+num Waldefredus presbiter. Sig+num Helenus. Sig+num Duraviles.

Margaritus presbiter, qui hanc vindicionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. Unovivus a. — 2. Unovivus a.

106

2 SETEMBRE 877

ASPADI, GUADAMIR, GUISTRUARA I ERMAGONÇA, FILLS D'ALDÍ, VENEN A PROTASI LLUR HERETAT EN EL VILAR DE CUIXÀ, PER TRETZE SOUS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 44, pàg. 150 (amb data de 3 setembre), ex C.

Et vidimus alia scriptura emptionis quod fecerunt filii Alidini, Aspadius, Wadamirus, Wistruara et Ermecontia de hereditate quod habebant per karta emptionis quod emerat pater illorum, hereditatem qui fuerat Wifredi, filius Paraparias. Et emit Protasius ipsa hereditatem suam in villare Cuxano, in solidos XIII. Et scripsit ipsa karta Eldesindus presbiter; et abebat in dadarum IIII nonis septembris anno XXX° VIII° imperante Karlo, imperatore augusto. Et vidimus ipsa karta firmata de istos vinditores et testes legibus.

107

1 DESEMBRE [877]

ERMESENDA COMTESSA, RADULF COMTE, MIRÓ COMTE I QUIXOL COMTESSA DONEN A SANT ANDREU [D'EIXALADA] I A SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] ELS ALOUS QUE TENEN A LA VALL DEL CONFLENT, A L'APENDICI DEL CASTELL DE VERNET, A SABER, L'ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ I L'ALOU DE CAMPLLONG, I L'ESGLÉSIA DE SANT PERE DELS FORCATS. SUBSCRIU EL DOCUMENT TAMBÉ GUIFRÉ COMTE.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XIV en el Cartoral Menor de Cuixà, f. 4, perdut. — B.* Extracte del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 107, f. 368, ex Cuixà, AM, «Rectories y Beneficis n° 6». — C.* Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 180, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. LVI, col. 831 (amb data de 898), ex A (per mitjà de C). — b. ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 62, pàgs. 164-165 (amb data de 885), ex C. — c. ABADAL, *Els temps i el regiment*, núm. VII, pàg. 120 (amb data de 885), ex a. — d. MASCARELLA, *Guifre el Pelós*, núm. 6, pàgs. 30-33 (amb data de [885]), ex ac.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 356 (amb data de 898). — COLOMER, *La généalogie* (amb data de 878). — PONSICH, *Wifred le Velu*, pàg. 66 i nota 24 (amb data de 878).

Els anys proposats per a aquest document, 898 o 885, són incompatibles amb el fet que els alous foren lliurats a Sant Andreu d'Eixalada i Sant Germà de Cuixà, és a dir, durant el període anterior a la inundació i desaparició del monestir d'Eixalada, catàstrofe que s'esdevingué la tardor de 878. Fou el temps, entre els anys 864 i 878, en què la cella de Cuixà estigué unida al cenobi d'Eixalada (Vegeu PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàgs. 14-25). L'escrivà, el prevere Guitizà, ho fou també de sis documents més, datats entre els anys 870 i 876 (Docs. 67, 68, 69, 76, 89 i 104). En la clàusula de datació del document present consta que fou escrit el dia 1 de desembre del primer any del regnat d'un rei anomenat Carles, cosa impossible perquè Carles el Calb co-

mençà a regnar l'any 840 i Carles el Gros, ja emperador, l'any 884. L'única explicació plausible és que el copista del segle xiv o el del segle xvii s'equivocà en la lectura i en la transcripció del nom del rei, el qual devia ésser Lluís el Tartamut, successor del seu pare Carles el Calb des del 6 d'octubre de 877.

In nomine Patris summi et Filii ac Spiritus Sancti. Ego Ermesinda comitissa et Rodulfo comite et Mirone comite et Quixilo comitissa, simul in unum, donatores sumus Domino Deo et Sancto Andree, apostoli, et Sancti Germani, confessoris Christi, alodes nostros quos habemus in valle Confluente, in apendicio de castro Verneto, id est, ecclesia Sancti Vincentii cum omnibus finibus et affrontationibus eius ad se pertinentibus, et ipso alode, quod dicitur Campo Longo, tam cultum quam eremum. Et afrontat ipse alodis Sancti Vincentii: de una parte in Exaume, de alia in Campo Longo, de tertia in Vivel, de quarta in planicie, de quinta in Singorano. Et in portu Inforatos donamus ipsam ecclesiam Sancti Petri cum decimis et primitiis et omnibus oblationibus sibi pertinentibus. Et affrontat ipsa parochia Sancti Petri: de una parte in campo Agreval, de alia in chero Ennegone, de tertia in catella¹ pendente, de quarta in rivo Bolcharia, de quinta in strata francisca superiore usque in grado Redese; et sic tendit per ipsa Tete. Quantum inter istas affrontationes includunt, sic donamus ad predictum locum predictas ecclesias cum terminis earum et omnia sibi pertinentia ab integrum propter remedium anime nostre. Quisquis hanc cartulam elemosinariam [...] vel dirumpere, primitus iram Dei incurrat et sanctio eius; et hoc non valeat vincere, sed duplum emendet, et postea firma permaneat.

Facta carta elemosinaria calendis decembris², anno primo quo cepit regnare [Ludovicus], rex gloriosissimus³.

Sig+num Ermesinda comitissa, Sig+num Guifredo comite, Sig+num Rodulfi comiti, Sig+num Mirone comite, Sig+num Quixilo comitissa, qui hanc cartam fecimus.

Et Guitiza, indignus presbyter, qui hanc cartam elemosinariam scripsit et subscripsit SSS. sub die et anno quo supra.

1. castella b. — 2. calendis decembris] *espai en blanc* B. — 3. [Ludovicus], rex gloriosissimus] Karolus, rex gloriosissimus B; rex Carolus C.

108

[ARLE, MAIG 878]

EL PAPA JOAN [VIII], EN CARTA ADREÇADA ALS GERMANS MIRÓ I HUNCFRID, ACUSA EL PRIMER D'Haver devastat la Septimània, espoliat les seves esglésies i envaït els seus castells, i el segon d'haver apostatat del seu ofici de diaca i del seu hàbit monacal. A Miró li ordena que acudi a Lió i es presenti davant el sínode universal que s'hi aplegarà pròximament. A Huncfrid li mana que es reintegri al seu monestir. S'adreça també al vescomte Lindoí [de Narbona], tot acusant-lo d'haver col·locat preveres seus en esglésies del bisbat de l'arquebisbe Sigebod de Narbona, i el commina a esmenar-ho.

[O]. Original perdut.

- a. *Epistolarum Decretalium Summorum Pontificum*, Roma, 1591. — b. LABBÉ, *Sacrosancta concilia*, vol. IX, cols. 82-83, ex a. — c. BOUQUET, *Recueil*, vol. IX, pàg. 164, núm. XIV. — d.* MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XVII, col. 86, núm. CII, ex b. — e. MIGNE, *Patrologiae*, vol. 126, núm. CXXII, col. 775, ex d. — f. CASPAR, *Epistolae Karolini aevi*, vol. V, núm. 119, pàg. 108.

RE: JAFFÉ, *Regesta*, núm. 3147 (2370). — ABADAL, *Els primers comtes*, pàgs. 60-61. — PONSICH, *El problema de la partició*, pàg. 11.

La identificació del primer destinatari d'aquesta carta amb Miró el Vell, comte de Conflent, fou encetada per Vaissette (*Histoire générale de Languedoc*, vol. II, París, 1737, pàgs. 5-6), precisada per altres autors i admesa d'una manera general. Robert-Henri Bautier (*Notes historiques*, pàgs. 225-226) ha defensat que no es tractava del comte Miró el Vell sinó del rebel Miró, fill de Berà, esmentat en un precepte de l'11 de juny de 877 (publicat per TESSIER, *Recueil des actes de Charles II le Chauve*, vol. II, núm. 428, pàgs. 456-458), perquè, entre altres raons, el comte de Conflent no tenia cap germà anomenat Huncfrid. En contra d'aquesta tesi, hom argumenta (PONSICH, *Le Conflent et ses comtes*, pàgs. 261-263) que el diaca i monjo Huncfrid s'ha d'identificar, malgrat la forma del nom, amb Sunifred, monjo d'Arles, germà de Guifré el Pelós i de Miró el Vell.

Segons Jaffé, el lloc i la data aproximada d'expedició d'aquesta carta foren Arle i el mes de maig de 878. Eren els dies posteriors a l'arribada del papa Joan VIII a Arle, on desembarcà el dia 11 de maig, quan es pensava poder reunir un concili a Lió, bé que després, a les acaballes de maig, es decidí que el concili se celebraria a Troyes (JAFFÉ, *Regesta*, pàgs. 399-402). En aquesta carta Miró és convocat encara a Lió.

Mironi et Huncfrido, germano suo.

Quanta ad apostolatum nostrum relatione quarumdam transgressionum vestrarum mala atque perversa fuerunt nunciata, haec fateor lacrymabiliter nominamus, apostolicaque auctoritate citissime corrigenda iubemus, si Sancti Spiritus potestate non vis tu, Miro, merito nequitiae tuae ab omni consortio christianitatis separari, et inferni¹ flammis in perpetuum condemnari.

Septimaniae terram universam redelegisti in solitudinem; ecclesias, ut asserunt, ministris exposuisti; castella ipsius terrae callide ac fraudulenter invasisti. Qua compulsus necessitate homines Bernardi, gloriosi marchionis, cum multitudine hominum tuae rabiei occursando, aliqua in eadem terra perperam egerunt: ut velut Ieroboam, filius Nabath, qui peccavit et peccare fecit Israel,² auctor omnium peccantium existas.

Ideoque ad universalem synodum nostram, quam Deo auctore in proximo sumus celebraturi, Lugdunum venire te occasione omni postposita volumus, si funditus, ut dictum est, non vis gladio divino mulctari.

Lindoinum quoque vicecomitem audimus potestate, uti horrendo denuncio, uti sacerdotali in parochia Sigebodi, Narbonensis archiepiscopi, presbyterosque tuos in eius exteris subrogare ecclesiis: quod concite tuae vitae consulentes corrigere et emendare mandamus.

Te vero Huncfridum ex diaconatus officio, et venerabili monachico habitu, apostatam audimus et dolemus effectum. Quapropter vel sera te poenitentia per Domini misericordiam libera, et ad monasterium quanto citius confuge; vel si de tua confidis conscientia, ad synodum nostram de illatis tibi atque obiectis te purgandum occurre; ne, si praetermiseris, anathematis vinculo, utpote apostata et rebellis, alligeris.

Data [...]³.

1. inferni d. — 2. Cf. 3 Reg. 14. — 3. ut supra d.

NEVOLENA VEN A L'ABAT BARÓ [DEL MONESTIR D'EIXALADA], A PROTASI I ALS ALTRES MONJOS TOT EL QUE TÉ DELS SEUS PARES EN EL VILAR DIT LLAR, COM TAMBÉ EL MOLÍ QUE TÉ A OLETA, PEL PREU D'UNA «GUGNAPIE» VALORADA EN SET SOUS, D'UNA PELLISSA VALORADA EN DOS SOUS, D'UN MUIG DE SÈGOL VALORAT EN UN SOU, DE DUES CABRES I DE VINT DINERS DE VI.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 28 de gener de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex C. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 52, pàg. 153, ex C.

La *gugnapie* devia ésser alguna mena de vestit de pell (*gunna*).

Et ipsa femina [Nonvolenda] fecit aliam scripturam vindicionis ad iamdicto abbate [Barone] et Protasio vel monachos de omnem suam portionem quod habebat in villare quod dicitur Lare per successionem parentum suorum in casalibus, hortis vel terris ab integre, et molendino quod habebat in Olecta cum Lidirane. Et vidimus dicta femina recipiente precium de hec omnia prescripta gugnapie una valente solidos VII, et pellicia valente solidos duos, et modio uno de segale pro solidum unum, et capras II, et de vino denarios XX. Et habebat ipsa emptio insertum in datarum VIII idus iunii, anno primo regnante Ludovico rege. Et vidimus ipsam emptionem roboratam de iamdicta Nonvolenda femina et testes legibus. Et cancellarius qui eam scripsit Comparatus presbyter.

110

TROYES, 18 AGOST 878

ODESIND, BISBE D'ELNA, ÉS PRESENT EN EL CONCILI REUNIT A TROYES SOTA LA PRESIDÈNCIA DEL PAPA JOAN [VIII] I DEL REI LLUÍS [II], SEGONS QUE CONSTA EN UN PRIVILEGI CONCEDIT PEL PAPA AL MONESTIR DE SANT GÈLI.

D'aquest privilegi (publicat per BOUQUET, *Recueil*, vol. IX, pàgs. 167-169, núm. XVIII, i parcialment per MIGNE, *Patrologiae*, vol. 126, núm. CXLIX, cols. 792-795) ens interessent aquí la data i l'esment del bisbe Odesind.

(...) Auctore omnipotente Deo mediante, anno Incarnationis Domini nostri Ihesu Christi DCCCLXXVIII, XV kalendas septembris, indictione XI, Domino feliciter, in presentia domni Ludoici, serenissimi regis, in presenti concilio residentis, inter cetera querelarum principia, apud Trecassinam urbem pro statu sancte Dei Ecclesie sinodale concilium celebrantis; (...) Audesindi, Elenensis episcopi, (...)

111

30 AGOST 878

SESNANDA I SUNIGELL, MANDATARIS DEL DIFUNT ATÓ, MARIT D'ELLA, DONEN A LA CASA DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] I ALS MONJOS QUE LA SERVEIXEN L'ALOU QUE HAVIA COMPRAT EL DIFUNT AL VILAR DE SANT FELIU DE CODALET PER CINQ SOUS I LA MEITAT DEL QUE TENIA A CLERÀ. CANVIEN L'ALTRA MEITAT DEL QUE TENIA A CLERÀ PER L'HERETAT QUE EL MONJO TRUCTOLF TÉ A LA VILLA DITA «GULGELES».

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures de primers de febrer de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 23-24, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex B.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 53, pàg. 153, ex C.

Et alia scriptura vidimus quod fecit Sesenanda et Sunegildus, donatione elemosinarum pro anima Aitoni, viri sui, unde mandatores fuerunt legibus et iudicium presididerunt dare res suos propter animam suam et alodem suum quem emerat in solido V in villare Sancto Felice et Chotaletto et medietate de Clerani, et carta fecerunt ad domum Sancti Germani vel ad ipsos monachos ibidem servientes; alia vero medietate comutaverint pro hereditate Tructulfi [monachi], quod habebat in villa Gulgeles unde scriptura ab invicem sibi tradiderunt. Et vidimus et audivimus ipsas scripturas donationis et comutationis roboratas ab invicem de Barone abbate, de Tructulfo et ceteris monachis, de Sesenanda et Sunigaldo et de testes legibus; et ipsa parte Oderici sicut Atto comutata possidebat. Et scripsit eas scripturas Luchanus presbiter III kalendas septembris, anno I regnante Ludovico rege. Et vidimus firmata de istos sepedictos et de testes legibus.

112

TROYES, 8 SETEMBRE 878

EL REI LLUÍS [II] ATORGA UN PRECEPTE PEL QUAL CONCEDEIX AL MONESTIR DE SANTA MARIA DE VALLESPÍ, A L'ABAT CASTELLÀ, ALS MONJOS I A TOTS LLURS BÉNS, LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT. ENTRE ELS BÉNS, ESMENTA L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN DE RARD, LES CELLES DE COÇ, SANT MARTÍ DE FONOLLAR I SANT QUINTÍ DELS BANYS, ELS LLOCS DE PANISSARS I PALOL, EL VILAR DE CODALET [DELS BANYS] I L'ESGLÉSIA DE SANT CEBRIÀ [DE SAORRA], TOTS SITUATS EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍ I AL CONFLENT, A MÉS DE LES CELLES DE SANT PERE D'ALBANYÀ, SANT MIQUEL DE LA CIERA I SANT ROMÀ DE CASAMOR, SITUADES EN EL PAGUS DE BESALÚ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 33-36.

113

[VERS 870 - 878]

ILDEGÍS I LA SEVA ESPOSA ELLÓ VENEN [AL MONESTIR D'EIXALADA] LA PORCIÓ DE LLURS BÉNS SITUATS EN EL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, A LA VILLA TOÈS I A ALBERET, PER UN BOU VALORAT EN SET SOUS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 2 de novembre de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 28, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 126v-127v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 57-59v, ex a. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 45, pàg. 150, ex C.

Creiem, com Abadal, que la data d'aquest document i dels altres reparats judicialment el 2 de novembre de 879 no devia ésser gaire anterior a llur pèrdua la tardor de 878.

In suburbio Elenense, in valle Confluentana, ego Eldequisus et uxor mea Ello vindimus vobis in villa Tobese omnem portionem nobis debita, exceptus ipsas vineas ex medietatem subtus ipsa villa; alia vinea quem tenet Saurus in Arengo, habeatis ab omnem integritatem; et Albareto portionem nostram ab omnem integritatem. Et accepimus precio bove uno valentes solidos septem.

114

[VERS 870 - 878]

SESGUT, LA SEVA MULLER ICOL I GUILISCLE VENEN [AL MONESTIR D'EIXALADA] TOTA LLUR HERETAT A TALAU I A OCENYES I LA MEITAT DE LA RADICADA A CANAVELLES PER UN BOU.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 2 de novembre de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 28, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 126v-127v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 57-59v, ex a. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 46, pàgs. 150-151, ex C.

Nam et ego Sisicutus et uxor mea Iucilo et Quilgisclus donamus omnem hereditatem nostram sicut prius. Vindimus in Talatio domus in Ocenias vel infra fines illorum, et medietatem in Kana-vellas vel infra fines suas, sive in vineas, sive in terras; et accepimus precio bove uno.

115

[VERS 870 - 878]

SIÓ I LA SEVA ESPOSA RANOSÈN VENEN [AL MONESTIR D'EIXALADA] UNA CASA, DIVERSES TERRES I UNA VINYA A LA VILLA ÈN A CANVI DE LA MEITAT D'UNA VINYA A «CASTELLO» I DE QUATRE CABRES.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 2 de novembre de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 28, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 126v-127v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 57-59v, ex a. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 47, pàg. 151, ex C.

Iterum ego Sion et uxor mea Ranosinda vindimus in villa Emne ipsa kasa et ipsa terra quod comparavimus de Anastasia, et alia terra de Sunilare, et alia de Sancoli, et alia de Sanlane, et alia de Herelde, et vinea de Ansemundo, ubi dicunt Kaballos. Hec omnia vindimus ab omnem integritatem, et

accepimus ad Castello vinea qui fuit Sauri ex medietatem et orto cum suos arbores quod comparavimus de Anestegsa; et accepimus kapras quatuor.

116

[Vers 870 - 878]

ESPANELL I LA SEVA MULLER SUSANNA VENEN [AL MONESTIR D'EIXALADA] TERRES I VINYES A LA VILLA CANAVELLES I TOTA LLUR HERETAT EN EL VILAR LLAR PER UNA EGUA, QUE DONAREN AL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT], I UN SOU.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 2 de novembre de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 28, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 126v-127v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 57-59v, ex a. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 48, pàg. 151, ex C.

Iterum et ego Spanila¹ et uxor mea Susanna vindimus vobis subtus villa Kanavellas, ubi dicunt ad Cassanos, petias duas de vinea quod habemus cum fratre meo Bellone; et super ipsa villa petias duas de terra quod vobis insinuabimus et penes² vos retinetis; et in villare Lare omnem hereditatem nostram de comparationem vel de parentorum nostrorum vindimus ab omnem integritatem. Et accepimus pretio equa una, quod dedimus domno Mirone comite, et solido uno.

1. Spanla a. — 2. penas a.

117

[Vers 870 - 878]

AMARELLA, MILLORANT LA DEIXA DELS SEUS FILLS DIFUNTS, DESPRÉS DE CEDIR EL TERÇ DELS BÉNS A EN I A ALTRES LLOCS AL SEU CUNYAT SAVELL, EN DÓNA EL QUINT A LES ESGLÉSIES I ALS MONJOS [DEL MONESTIR D'EIXALADA] PER A REMEI DE LA SEVA ÀNIMA. LA RESTA LA DÓNA PER A REMEI DEL SEU MARIT DIFUNT, PRINCIPI. REP DELS MONJOS, PER VIDA, LA MEITAT D'UNA VINYA A «CASTELLO».

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 2 de novembre de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 28, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 126v-127v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 57-59v, ex a. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 49, pàgs. 151-152, ex C.

Nam et ego Amarella fatio in melioratione de ipsa luctuosa filiorum meorum de hereditatem illorum quod habere videntur de patrem illorum Principio. Dono cognato meo Savicello tertiam partem in villa Emne vel in aliis locis ubi inventum fuerit. Et ad supradictas ecclesias de ipsa hereditatem quinta parte, vel quod conparavi, vel quod ex donitum viri mei habeo, dono propter remedium anime mee. Ceterum ut est tam in domibus, vineis, vel terris, ortis vel arboribus, trado in elemosina viri mei Principi ad ecclesias suprascriptas vel monachis ibidem servientes. Et accepi onores de ipsos monachos, dum vivo, vinea media ad Castello quid fuit Sauri vel de fratres suos. Et trado cum omni voce apositionis mee ad proprium.

118

[VERS 870 - 878]

GISCAFRED I LA SEVA ESPOSA HONESTA, NO TENINT FILLS, DONEN A LES ESGLÉSIES I ALS MONJOS [DEL MONESTIR D'EIXALADA] L'HERETAT QUE TENEN A EN. HONESTA LI VEN TAMBÉ TOTA L'HERETAT QUE TÉ A LLAR PER UN SOU.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 2 de novembre de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 28, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 126v-127v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 57-59v, ex a. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 50, pàg. 152, ex C.

Nam et ego Gescafredus et uxor mea Onesta, qui filio non generamus, tradimus hereditatem nostra in Emne propter Deo et remedium anime nostre ad ecclesias superius scriptas vel monachis ibidem servientes ad proprium. Et vindo ego Onesta in Lare omnem hereditatem mea; et recepi pretio solidum unum. De nos autem superius scriptos, qui fecimus ista vinditionem, de ipso precio quod superius resonat penes¹ vos nichil remansit, est manifestum.

1. penas a.

119

[VERS 870 - 878]

DURABLE I LES SEVES FILLES ERMENELLA I MARGARIDA DONEN A LES ESGLÉSIES I ALS MONJOS [DEL MONESTIR D'EIXALADA] LLURS TERRES A LA VILLA CANAVELLES, DE LES QUALS ELS MONJOS TENEN JA L'US-DEFRUIT PER DONACIÓ ALMOINERA DEL MARIT I PARE D'ELLES, ASPIDI. TAMBÉ ELS DONEN TRES PECES DE TERRA SITUADES A LLAR, PER LES QUALS ASPIDI HAVIA COBRAT JA QUATRE DINERS.

[O]. Original perdut en la inundació del monestir d'Eixalada la tardor de l'any 878. — [A]. Notícia en la reparació judicial d'escriptures del 2 de novembre de 879, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 28, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col.

Baluze, vol. 117, ff. 126v-127v, ex B. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 57-59v, ex a. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 51, pàg. 152, ex C.

Ego Durabilis et filias meas Ermenella, Marcharida, qui fuerunt genitus de Aspidio, viro meo, facimus simi[li]ter¹ cartam donationis de ipsas terras nostras qui sunt in villa Canavellas, quod vos ipsi fruges habuistis per donitum eleemosynarum viri mei Aspidi sive nostra, quod vos ipsi penes vos retineatis; et in Lare, in serra de Felectu, petias tres, unde recepit pater noster Aspidius dinarios quatuor. Et est manifestum, habeatis potestatem vos monachi servientis suprascriptis ecclesiis ad proprium, sicut superius insertum est, pleniter firmamus.

1. simiter a.

120

28 GENER 879

QUIXILÀ, ESPANELL, SIÓ, GUISEN, SESGUT, OLIBÀ, GUIAD, ILDEGÍS, ATÓ I VINCIÓ, TESTIMONIS APORTATS PER BORRELL, ADVOCAT DE L'ABAT BARÓ [DEL MONESTIR D'EIXALADA], DEL MONJO PROTASI I DE TOTA LA CONGREGACIÓ DEL CENOBI DE SANT GERMÀ DE CUIXÀ, JUREN EN L'ESGLÉSIA D'ESTOER, DAVANT EL TRIBUNAL DELS JUTGES LLOMBARD, SUNIFRED, UNIFORT, CONTIJOC, CALVILÀ, DODÓ I FULGENCI, SOBRE EL CONTINGUT DE LES ESCRIPTURES QUE TENIEN L'ABAT BARÓ I EL CONVERS PROTASI I QUE VEIEREN I SENTIREN LLEGIR EN LES REUNIONS TINGUDES A EIXALADA, DAVANT L'ESGLÉSIA DE SANT ANDREU; ESCRIPTURES QUE ES PERDEREN A EIXALADA QUAN S'ESDEVINGUÉ LA INUNDACIÓ DE LA TET.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, ff. 21-23, perdut, ex O. — [B]. Còpia del segle XV ex. en la recopilació de Vicenç Pisà, perduda, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 399v-402 i 402-404, ex B. — D.* Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 115v-118v, ex A. — E. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 69-74v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XL, cols. 806-809, ex D. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 58, pàgs. 158-160, ex D.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 332. — HÜBNER, *Gerichtsurkunden*, núm. 415.

En l'edició d'Abadal aquest document fou encapçalat amb la data de 31 de gener de 879, corresponent a la datació extreta de la clàusula de l'edició de Baluze (cf. a), en la qual es llegeix *sub die secundo kalendas februarii* en comptes de *sub dies V kalendas februarii* que es llegeix en el manuscrit parisenc de Baluze (cf. D). En aquest document s'esmenta, per primera vegada, la destrucció del monestir d'Eixalada produïda per la inundació de la Tet, cosa que devia ocórrer durant la tardor anterior.

Condiciones sacramentorum ad quas ex ordinatione de iudices qui iussi sunt causas dirimere vel iudicare, id est, Longobardus, Suniefredus, Unifortes, Gontilego, Calvilane, et Dodone adque Fulgentio, iudicum, Nazario¹ saione, vel presentia Maurecati, Savarico, Wadamiro, Ricario, Nantoario,

Froilane, Bellone, Adoario, Signulfo, vel ceterorum plurimorum bonorum hominum presentia qui in ipso iudicio residebant. Iurant testes prolati quos profert homo nomine Borrellus, qui est adsertor Baroni abbati et Protasii monachi vel cuncta congregatione ex cenobio Sancti Germani que situs in valle Confluente, in locum ubi dicitur Coxano, pro scripturis emptionis, donationis et comutationis que perditas fuerunt in Exalata ad delavatione fluvio Tete. Et nomina testium hec sunt, id est: Cixila, Spanila, Syon, Wisindus, Sisegutus, Oliba, Wisandus, Ildegisus, Ato, Vincio. Iuramus in primis per Deum, patrem omnipotentem, et per Iesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate unus et verus Deus, sive et per reliquias sancti Stephani, martiris Christi, cuius basilica in villa Astovere fundata esse dinoscitur, supra cuius sacrosancto altario has conditiones manibus nostris tangimus vel iurando continemus, quia nos iamdicti testes scimus et bene in veritate sapemus, oculis nostris vidimus, et aures audivimus, et presentes eramus in dicta valle Confluentana², in locum Exalata, ante domum Sancti Andree, apostoli Christi, et in placitos laicales; ubi vidimus et audivimus ipsas scripturas legentes et relegentes quas Baro abba in sua potestate habuit, et Protasius conversus emit, vel quislibet homo in ipso monasterio donitum fecit, vel per comutationem ibidem tradidit

(*Segueixen els textos dels docs. 23, 41, 43, 48, 57, 59, 71, 88, 89, 91, 99, 101, 102, 103, 104 i 109*).

Et ea que testificamus et iuramus recte et veraciter testificamus per super adnixum iuramentum in Domino.

Late conditiones sub dies V kalendas februarii, anno secundo regnante Ludovico rege.

Tunc nos iudices videntes tanta rei veritatis, perquesivimus in lege Gothorum, et invenimus in libro VI, titulo V, era II, ubi dicit: «Set sola negligentia, casum, adque incuriam suam quisque perdiderit scripturam, vel sibi dixerit fuisse ablatam, si testes qui in eadem scripturam subscripserit adhuc subprestitis existit, per ipsum poterit coram iudice omnis ordo scripture perditae reparare. Quod si testem ipsum qui in eadem scripturam subscriptor accessit mortuum esse contigerit, tunc si legitimi et cognitiores reperti fuerint alii testes, qui eadem scriptura se dicant vidisse et omnem textum vel firmitatem eius scripture plenissime nosse, similiter publice iudicum investigatione per eorum testimonium ille qui scripturam perdidit, poterit suam reparare et percipere veritatem». Tunc nos iudices vidimus et audivimus ipsos testes aliquos qui in ipsas scripturas subscripserunt et aliquos qui ibidem suos signos impresserunt tunc nos iudices ordinamus saionem nomine Nazarius qui fecisset ipsos testes iurare sicut et fecit. Et congaudeat se Borrellus, mandatarius de Barone abbate, Protasio et ceteris monachis congregationi Sancti Germani in nostro iudicio suam percepisse iustitiam.

Nazarius saio +, qui hunc sacramentum recepi. Ispanula +, Signum Ildegisi, Signum Wisandus, Signum Attoni, Signum Wisindi, qui ad has conditiones iuravimus. Auditorum nomina: Signum Olibani. Signum Syon. Signum Lupon. Signum Wisandi. Signum Ervigii. Signum Brudilari. Signum Boni. Sginum Vincioni. Signum Cixilani. Sesegotes subscripsi. Signum Enneconi. Signum Stephani. Signum Roborati. Maurecati subscripsi. Adoarius subscripsi. Signum Sargisi. Unifortes subscripsi. Dodo subscripsi. Bera³ subscripsi. Indiocus. Ricario subscripsi. Longobardus.

Sanctius presbiter, qui hanc conditionem reparationis scripsi et subscripsi sub die et anno quo supra de cartas supra insertas donationis et emptionis cum exia et regressia illorum.

1. Naiario b. — 2. Confluentanea b. — 3. Gera b.

ATÓ, GUISEN, SIÓ, QUIXILÀ, ESPANELL, GUI SAD I LLOP, TESTIMONIS APORTATS PER BORRELL, ADVOCAT DE L'ABAT BARÓ [DEL MONESTIR D'EIXALADA] I DEL MONJO PROTASI, JUREN EN L'ESGLÉSIA D'ESTOER, DAVANT EL TRIBUNAL DELS JUTGES LLOMBARD, BERÀ, UNIFORT, CONTIJOC, CALVILÀ, SUNIFRED I FULGENCI, SOBRE EL CONTINGUT DE LES ESCRIPTURES SUBSCRITES PER ELLS, QUE EL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT] LLIURÀ EN LA VILLA D'ESCARÓ A L'ABAT BARÓ I AL MONJO PROTASI EN PRESENCIA SEVA, I QUE ES PERDEREN A EIXALADA QUAN S'ESDEVINGUÉ LA INUNDACIÓ DE LA TET.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 27, perdut, ex O. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 124v-125v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 65-67v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXIX, cols. 804-806, ex B. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 57, pàgs. 157-158, ex B.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 322. — HÜBNER, *Gerichtsurkunden*, núm. 414.

L'assemblea d'Escaró havia tingut lloc, molt probablement, l'any 876 (cf. b, pàg. 27).

Conditiones sacramentorum ad quas ex ordinationes de iudices qui iussi sunt causas dirimere vel iudicare, id est, Langobardus, Bera, Unifortes, Gonteiocus¹, Calvila, Suniefredus et Fulgentio, iudicum, Nazario² saione, set et in presentia Maurecati, Savarico, Richario, Nantuario, Froilane, Bellone, Adoario, Signulfo vel ceterorum plurimorum bonorum hominum presentia qui in ipso iudicio residebant. Iurant testes prolati quos profert Borrellus, adsertor de Barone abbate et Protasio monacho, in presentia de supradictos iudices pro cartas perditas emtiones, sed et preceptum regalem, quas scripturas perditas fuerunt in Exalata ad delavationem fluvio Tete. Et nomina testium hec sunt, id est, Atto, Wisindus, Syon, Cixila, Spanila, Wisandus et Lupus. Iuramus in primis per Deum, patrem omnipotentem, et per Iesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate unus et verus Deus, sive et per reliquias sancti Stephani, martyris Christi, cuius basilica in villa Astovere fundata esse dinoscitur, supra cuius sacrosancto altare has conditiones manibus nostris continemus vel iurando contangimus, quia nos iamdicti testes scimus et bene in veritate sapemus, oculis nostris vidimus, et aures audivimus, et presentes eramus in villa Ascarone quando commendabat Miro comes ad Barone abbate et Protasio monacho suas scripturas emptionis et preceptum regalem, et vidimus ipsas scripturas legentes et relegentes, et cognovimus omnem seriem illarum scripturarum.

(Segueixen els textos dels docs. 82, 84, 86 i 100).

Et nos testes ea que scimus, et ipsas scripturas aliqui manibus nostris roboravimus, et aliqui signum nostrum in eas impressimus, et sicut omnem seriem ipsarum scripturarum verissime scimus, recte et veraciter testificamus per superannixum iuramentum in Domino. Tunc nos iudices, cum vidimus et audivimus tante rei veritati³, perquisivimus in lege Gotorum, et invenimus in libro VII, titulo V, era secunda, ubi dicit: «Sed sola negligentia, casum, atque incuria suam quisquis perdiderit scriptura, vel sibi dixerit fuisse ablata, si testes qui in eadem scripturam subscripsit adhuc subprestitis existit, per ipsum poterit coram iudice omnis ordo scripture perditae reparari. Quod si testem ipsum qui in eadem scriptura subscriptor accessit mortuum contingerit esse tunc si legitimi et cognitores

reperi fuerint alii testes, qui eadem scriptura se dicant vidisse et omnem testum val firmitatem eiusdem scripture plenissime nosse, similiter publica iudicum investigatione per eorum testimonium ille qui scripturarum perdidit, poterit suam reparare et percipere veritatem». Tunc nos iudices vidimus et audivimus ipsos testes aliquos qui in ipsas scripturas subscripserunt, et alicos que ibidem suos signos impresserunt, sic ordinabimus saionem nomine Nazario⁴ qui fecisset ipsos testes iurare, sicut et fecerunt. Et congaudeat se Borrellus, mandatarius de Barone abbate et Protasio monacho, in nostro iudicio suam percepisse iustitiam.

Late conditiones reparationis scripturarum cum omni exia et regressia illorum IIII kalendas februarii, anno II regnante Ludovico rege.

Nazarius saio, qui hunc iuramentum recepi. Spanila subscripsi, Signum Cixilani, Signum Luponi, Signum Wisindi, Signum Syon, Signum Wisandi, qui ad has conditiones iurabimus. Auditorum nomina: Maurecatus subscripsi. Signum Boni. Signum Bradilani. Signum Ervigii. Signum Wadamari. Eldesindus presbyter subscripsi. Intiocus subscripsi. Kalvila subscripsi. Bera subscripsi. Suniefredus⁵ subscripsi. Longobardus subscripsi. Fulgentius subscripsi. Unifortes subscripsi.

Sanctus presbyter has conditiones reparationis scripsi et subscripsi sub die et anno quo supra.

1. Gontelocus b. — 2. Naiario b. — 3. veratii b. — 4. Naiario b. — 5. Siniefradus b.

122

[PRIMERS DE FEBRER 879]

BISIÓ, ALDÍ, VENDRELL, ERMENARD, DEUDÓ, JUST, DEXTRE, ELISEU I TODERIC, TESTIMONIS APORTATS PER BORRELL, ADVOCAT DE L'ABAT BARÓ [DEL MONESTIR D'EIXALADA], DE PROTASI MONJO I DELS ALTRES MONJOS, JUREN EN L'ESGLÉSIA DE CLERÀ, DAVANT ELS JUTGES DEL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT], LLOMBARD, BERÀ, UNIFORT, CONTIJOC, OVAL, SICLOAD, CALVILÀ, SUNIFRED I FULGENCI, SOBRE EL CONTINGUT DE DIVERSES ESCRIPTURES QUE ES PERDEREN A EIXALADA QUAN S'ESDEVINGUÉ LA INUNDACIÓ DE LA TET, UNES DONADES PER PROTASI AL MONESTIR DE BÉNS PAGATS PER ELL, ALTRES CORRESPONENTS A PROTASI O A LA CASA DE SANT GERMÀ DE CUIXÀ; ELS TESTIMONIS LES HAVIEN VISTES I SENTIDES LLEGIR A PROTASI I ALTRES MONJOS EN UNA REUNÓ TINGUDA DAVANT L'ESGLÉSIA DE SANT ANDREU D'EIXALADA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 23, perdut, ex O. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 118v-121, ex A.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 60, pàgs. 161-162, ex B.

Manca l'escatocol d'aquest document, jurat a Clerà com el document següent i amb la intervenció d'una bona part dels mateixos personatges. En el document present, però, encara és esmentat, per darrera vegada, l'abat Baró. Per tant, s'ha de datar probablement a primers de febrer, atès que el dia 10 de febrer ja no és esmentat (cf. doc. 123), bé que potser no pas per defunció si es pot identificar amb el diaca i monjo Baró que apareix posteriorment (Doc. 125).

Conditiones sacramentorum ad quas ex ordinatione de iudicis qui iussi sunt causas dirimere vel iudicare, id est, Langobardus, Bera, Unifortes, Gunticius, Odolbaldus, Sicloado, Kalvila, Suniefre-

dus et Fulgentio, iudicum, et Nazario saione, seu in presentia Morecati, Savarico, Ricario, Nantoario, Froilane, Bellone, Adoario, Sungulfo, vel ceteris plurimorum bonorum hominum presentia qui in ipso iuditio residebant. Iurant testes prolati [quos]¹ profert Borrellus, assertor de Barone abbate et Protasio monacho, qui hoc emit de argentum vel res suas proprias et tradidit propter Deum et anime sue in monasterio ut merear adipisci premia. Item vero per kartas emptionis, comutationis, donationis quasi scripturas quas habebat legibus in sua potestate et possidebant quiete in monasterio Sancti Iermani in locum Kuxano perdidas fuerunt in Exalata ad delevatione fluvio Tete. In presentia de supradictos iudices profero testes ego Borrellus, adsertor Baroni abati, Protasio converso vel de monachos ipsius monasterii quod rex preceptum fieri iussit quiete absque ulla redibitione possidere. Et nomine testium hec sunt: Bisio, Aldinus, Benrellus, Ermengardus, Deidonus, Iustus, Dexter, Eliseus et Teudericus. Iuramus in primis per Deum, patrem omnipotentem, et per Iesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est trinitate unus et verus Deus, sive et per reliquias sancti Martini, confessoris Christi, qui situs est in villa Clariano, super cuius ara venerabile has condiciones reparationis kartarum manibus nostris continemus vel iurando contangimus, et nos iamdicti testes scimus et bene in veritatem notum abemus, oculis vidimus et aures nostre audivimus ipsas kartas, sicut superius insertum est, qui fuerunt factas ad plurimis hominibus et fuerunt receptas legibus ad Protasio converso in suburbio Elenense, in valle Confluentana.

(*Segueixen els textos dels docs. 37, 38, 42, 46, 47, 50, 65, 67, 68, 69, 70, 75, 76, 78, 83, 85, 96, 98, 106 i 111*).

1. *Manca*.

123

10 FEBRER 879

ALDÍ, ODÍ, BISIÓ, VENDRELL, SIÓ, JUST, ERMENARD, DEXTRE, ELISEU, TODERIC, ILDEGÍS I ATÓ, TESTIMONIS APORTATS PER BORRELL, ADVOCAT DE L'ABAT PROTASI I DELS MONJOS DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] QUE ESCAPAREN DEL NAUFRAGI D'EIXALADA, JUREN EN L'ESGLÉSIA DE CLERÀ, DAVANT ELS JUTGES DEL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT], LLOMBARD, UNIFORT, DODÓ, OVALL, BERÀ, FULGENCI I SUNIFRED, SOBRE EL CONTINGUT DE DUES ESCRIPTURES PERDUDES A EIXALADA I QUE ELLS HAVIEN CONEGUT.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major del monestir de Cuixà, f. 26, perdut, ex O. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 123v-124v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, ff. 75-77v, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XLI, cols. 810-811, ex B. — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 59, pàgs. 160-161, ex B.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 322. — HÜBNER, *Gerichtsurkunden*, núm. 416.

Conditiones sacramentorum ad quas ex ordinatione de iudices qui iussi sunt ad Mirone comite causas audire, dirimere vel iudicare, id est, Langobardus, Unifortes, Dodo, Odolbaldus, Bera, Fulgentius et Suniefredus, iudicum, et Nazario saione, seu in presentia Morecati, Savarico, Richario, Nantuario, Fruglane, Adoario, Sungulfo, vel ceterorum plurimorum bonorum hominum presentia qui in ipso iuditio residebant. Iurant testes prolati quas profert Borrellus, mandatarius de monachos

Sancti Germani qui evaserunt de nofragio de Exalata. Profero testes ego Borrellus per kartas emptionis, comutationis vel donationis, qui factas fuerunt in onore Sancti Andree, Sancti Petri, Sancti Thome, Sancti Iohannis vel Sancti Germani, vel ad monachos ibidem servientes presentes et futuros, per decretum regis et precepto suo, ut monastice vivant et que possident, quiete ac secure permaneant omnique tempore. Profero testes ego Borrellus, adsertor monasterii supradicti vel Protasii advocato abbate. Et nomina testium hec sunt: Aldinus, Odinus, Bisio, Benrellus, Sion, Iustus, Ermengardus, Dexter, Eliseus, Teudericus, Eldevisus et Atto. Iuramus in primis nos suprascripti per Deum, patrem omnipotentem, et per Iesum Christum, filiim eius, Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate unus et verus Deus, sive et per reliquias sancti Martini, cuius baselica fundata esse dixnoscitur in villa Clariniano, qui est subtus castro Sancti Stephani, super cuius ara sancta has conditiones continemus vel iurando contangimus, quia nos supradicti testes scimus et bene in veritate notum habemus de ipsas scripturas qui perditas fuerunt in Exalata.

(Segueixen els textos dels docs. 87 i 91).

Nos autem testes ea que vidimus et scimus insertum scripturarum recte et veraciter testificamus per supra anixum iuramentum in Domino. Tunc nos iudices, cum vidimus et audivimus tante cause veritatis, perquisivimus in lege Gotorum in libro VII, titulo V, era II, ubi dicit: «Set sola negligentia, casu, adque incuria suam quisquam perdiderit scriptura, vel sibi dixerit fuisse ablatam, si testes qui in eadem scripturam scripsit aut suprestis existit, per ipsum poterit coram iudicem omnis ordo scripture perditę reparare. Quod si testem ipsum qui in eadem scripturam subscriptor accessit mortuum esse contingerit, tunc si legitimi et cognitiones reperti fuerint alii testes, qui in eadem scriptura se dicunt vidisset, audisset, et omnem textum vel firmitatem eius scripture plenissime nosse, similiter publica iudicum investigatione per eorum testimonio ille qui scripturam perdidit, poterit suam reparare et percipere veritatem». Tunc nos iudices vidimus et audivimus ipsos testes qui ipsas scripturas viderunt et audierunt legentes et relegentes verissime, sic ordinavimus saione nomine Nazario, qui fecisset ipsos testes iurare, sicut et fecit legibus. Et congaudeat se Borrellus, mandatarius [de] cenobio Sancti Germani qui fundatus est in locum Coxano, in nostro iudicio suam recepisset iusticiam.

Late conditione reparationis scripturę sub die III idus frabruarii, anno secundo regnante Ludovico rege.

Signum Aldini, Signum Odini, Signum Bissioni, Signum Benrelli, Signum Syon, Signum Iustoni, Signum Ermengardis, Signum Dexter, Signum Elisei, Signum Teuderic, Signum Elduvisi, Signum Attoni, qui in hunc iuramentum iuravimus. Nazarius saio, qui hunc iuramentum recepi et subscripsi. Auditores: Signum Morecati, Signum Savarici, Signum Ricario, Signum Nantuario, Signum Fruglane, Signum Aduario, Signum Suniulfo, qui hunc iuramentum audivimus. Longobardus subscripsit. Dodo subscripsit. Unifortes subscripsit. Oderbaldus subscripsit. Bera subscripsit. Fulgentius subscripsit. Suniefredus subscripsit.

Eldesindus presbyter, qui hanc iudicium rogatus scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de vers 1196, perduda a finals del segle XVIII, inclosa en el *Liber feudorum maior* de l'Arxiu Reial de Barcelona, llibre II, f. 225. — [B]. Còpia de principis del segle XIII, perduda a finals del segle XVIII, inclosa en el *Liber feudorum Ceritaniae [et Rossilionis]* de l'Arxiu Reial de Barcelona, doc. 243 o 244, ex A. — C.* Còpia de la rúbrica que encapçalava el text transcrit en A, feta l'any 1306 per Mateu Botella: Barcelona, AR (ACA), secció «Collectanea», Memorials de Carbonell, vol. VII, al final. — D.* Regest del segle XVII, fet per Josep Llaris: Barcelona, AR (ACA), Índex dels Registres de la Cancelleria Reial en 21 toms, tom I, f. 75v, ex A.

RE: MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*, vol. II, núm. 775, pàg. 265 (amb data de 1138), ex C. — PONSICH, *El problema de la partició*, pàg. 12.

El document és datat per Francesc Miquel el 30 d'abril de 1138. No obstant això, la clàusula de datació deia, segons que es llegeix en el regest del segle XVIII (cf. D), «II kalendas madii anno I regnante Ludovico filio Ludovici», cosa que pot correspondre tant a Lluís VII el Jove (el primer any de regnat del qual va de l'1 d'agost de 1137 al 31 de juliol de 1138), com a Lluís III, dit també el Jove, fill de Lluís II el Tartamut, el primer any de regnat del qual va del 10 d'abril de 879 al 9 d'abril de 880. De fet, però, només aquesta darrera data concorda amb l'esment d'un comte Miró, atès que l'any 879 era comte de Rosselló Miró I, dit el Vell.

La rúbrica del *Liber feudorum maior* deia: «Carta venditionis quam fecit Bella foemina Mironi comiti super villa de Argilariis» (C). El regest de Llaris diu: «Carta venditionis quam fecit Bella femina Mironi comiti super villam Argelariis. [II kalendas madii anno I regnante Ludovico filio Ludovici]» (D).

1. Frase afegida per una altra mà.

125

19 JUNY 879

L'ABAT PROTASI I ELS MONJOS QUE ESCAPAREN DEL NAUFRAGI DE SANT ANDREU D'EIXALADA I QUE HI PERDEREN LES CARTES DE LLURS DONACIONS, FETES D'ACORD AMB LA REGLA DE SANT BENET I AMB EL PRECEPTE DEL REI CARLES OBTINGUT PEL SEU SENYOR MIRÓ, COMTE [DE CONFLENT], ES LLIUREN AMB TOTS LLURS BÉNS AL CENOBÍ DE SANT GERMÀ DE CUIXÀ, FUNDAT PER PROTASI EN EL SEU PROPÍ ALOU, CEDIT PER ELL, PER TAL DE VIURE PLEGATS MONÀSTICAMENT, JUNT AMB ELS BÉNS DE LES ESGLÉSIES SUBJECTES, ÉS A DIR, SANT JOAN D'ENTREVALLS, SANT PERE [DE SEROLA] I SANT TOMÀS [DE BALAGUER]. PROTASI DÓNA TOT EL QUE TÉ A TAURINYÀ, CUIXÀ, CODALET, FANGÀ, «KASSANETO», ORGERES, POMERS, LLEC, OCENYES, CANAVELLES I ENTREVALLS, I EN TOT ALTRE LLOC, SENSE RESERVAR-SE RES PERSONALMENT. TOT SERÀ PER IGUAL DELS FIRMANTS D'AQUESTA CARTA, PER A VIURE REGULARMENT.

[O]. Original perdut. — A. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 25, perdut. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 121, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, f. 61, ex a.

a. *Gallia christiana*, vol. VI, *instrumenta ecclesiae Helenensis*, núm. V, col. 479, ex A. — b. PUJADES, *Crónica universal*, vol. V, pàg. 159 (edició parcial), ex A. — c. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom III, ap. XXIII, ex a. — d.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 61, pàgs. 162-164 (amb data de 20 juny), ex B.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 315. — PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàgs. 27-29.

Es tracta, segons definició d'Abadal, de l'acta de fundació del monestir de Cuixà. El precepte esmentat en el text és el que atorgà el rei Carles el Calb el 5 d'agost de 871 (Doc. 74). Al capdavant del document present s'afegiren les subscripcions de monjos ingressats en dates posteriors, algunes expressades explícitament.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Nos omnes in comune fratres: Protasius conversus vel presbiter, avocatus abba, Daniel presbiter, Gontefredus presbiter, Sanzoli¹ presbiter, Asenarius monachus, Theodemarus diachonus vel monachus, Tructulfus clericus vel monachus, Baro diachonus vel monachus, Egmericus clericus vel monachus, Egica clericus vel monachus, Sabicellus clericus vel monachus, Orilio clericus vel monachus, Agila clericus vel monachus, Ardarius clericus vel monachus, item Agila clericus vel monachus, Artimius clericus vel monachus, Ermemirus clericus vel monachus, Eldewisus clericus vel monachus, Santulus clericus vel monachus, Natalinus clericus vel monachus, Eresindus clericus vel monachus, Recesindus clericus vel monachus, Bradila clericus vel monachus, Canpio clericus vel monachus, Vincentius clericus vel monachus, Moreca clericus vel monachus, Sintilla clericus vel monachus, Salomon clericus vel monachus, Atalamundus clericus vel monachus, Eldubinus clericus vel monachus, Ermemirus clericus vel monachus, Geronimus clericus vel monachus, Ansefredus clericus vel monachus, Galindu clericus vel monachus, Amarbani clericus vel monachus, Centullus clericus vel monachus, vel omnes nos vel ceteri qui futuri sunt quandoque qui hic signum inpresserint aut subscriptores fuerint, parique voluntate abuerint sicut nos suprascripti, omnes unanimes atque concordēs simul obtineamus firmitatem in Domino et in secula. Et nos omnes suprascripti qui regulariter traditi fuimus et evasimus penuria vel neufragio Sancti Andree apostoli, qui situs erat in diocese metropolitane sedis Narbonensis et parochia sedis Elenensis, in locum qui nuncupatur Exalata, et perierunt kartas donationis nostre, qui factas erant regulariter secundum instituta decretum patrum, sancti Benedicti et preceptum gloriosissimi Karoli regis, qui nobis ad mercedem suam vel successoribus nostris fieri iussit ad deprecationem domno Mirone comite, seniore nostro.

Nos autem vel qui venturi sunt spiratione omnipotentis Dei eligimus locum Sanctum Iermanum, qui situs est in villare Cuxano, et fundatus a Protasio converso in suo proprio, et nos pleniter construximus et traditum ab illo nobis vel successoribus nostris cum omnibus rebus que possidet ut monastice vivamus, simul cum omnia que possidemus in ecclesias ibidem subiectas, id est, Tresvalles et Sanctum Iohannem, et Sanctum Petrum, et Sanctum Tome, quod nos consecrare iussimus vel restaurare ad pontifice qui residui sumus. Tradimus nos et res nostras vel alodes nostros vel omnia que possedimus, conquestum vel ad conquirere, cum omni voce oppositionis noscere in iure supradicta ecclesia Sancti Germani, vel in aliis ecclesiis suprascriptis, quod in nostro precepto resonat. Nam ego Protasius, presbiter, dono Deo vel predicta ecclesia Sancti Germani quod habeo in villa Tauriniano, Cuxano, Chotaletto, Fangano, Kassaneto, Orgarese, Pommario, Lecco, Occenias, Kanavellas et in Tresvallos, vel in ceteris locis ubi aliquid emptum habeo et invenire potueritis, vel quod mihi conlatum fuit. Rogantes ad comite venerantissimo domno Mirone vel fratrum suorum, in onorem Dei et Sanctum Germanum sacrationem, vel valle Cerdania quod nobis conlatum fuit ab amicis, vel ex quacumque facto conquirere potui iuste et rationabiliter, sicut superius insertum est, infra istos predictos locos. Dono iuri meo supradicta ecclesia vel monachis presentibus et futuris ad proprium, potestati mee nihil reservo nisi regulariter omnes ex illo vivamus, et ut mercis non consequatur ante tribunal Christi quia nos plena voluntate edita ista donatione facimus, nullius cogentis imperio nec suadentis ingenio, set propria nostra hoc elegit bona voluntas, ut nos subiiciamus regulari more, stabilitate et obedientia, sicut canon a maioribus adprobatum continet. Et occasionem

suadente diabolo nullus opponat exeundi de monasterio, et si aliter fecerit se a Deo damnatum isciat quem inridet, et insuper regulariter districtus subiaceat. Et iste factus noster firmus et stabilis permaneat in Domino et in ecclesias superius scriptas ewo perenne.

Facta scriptura donationis nostra vel traditionis monastice vivere, ut mercis nos consequatur ante Dominum, et ut unus ab alio hereditatem recipiat quanti ista karta firmaverint, quandoque equali, sicut superius scriptum est, omnes obtineant firmitatem in isto facto; qui factus est a nobis XIII kalendas iulii, anno primo quod obiit Ludoicus rex.

Protasius presbiter, advocatus abba, qui ista donatione in mea voluntate edita, feci et signavi, et testes in commune rogavimus firmare. Daniel presbiter signavi. Gontefredus presbiter signavi. Asenarius signavi. Sanzoli presbiter et monachus signavi. Tructulfus² clericus signavi. Egica signavi. Signum Orilioni. Signum Agilani. Signum Ardarici. Signum Artimii. Signum Ermemiri. Signum Eldevisi. Signum Sanctili. Signum Natalini. Signum Eresindi. Signum Recesindi. Signum Bradilani. Signum Campioni. Signum Vincentii. Signum Sintilani³. Signum Salomoni. Signum Eldubini. Signum Gerolimi. Signum Ansefredi. Signum Galindoni. Signum Amarbani. Signum Centulli. Thodemarus levita signavi. Signum Amiricus clericus. Signum Theudila. Wifredus presbiter subscripsi. Signum Martino monachus. Signum Argiricus monachus. Savicellus monachus signavi. Signum Sesuldi. Armentarius signavi. Signum Wimarani. Signum Bunnoni. Signum Guifredi. Signum Asenarii. Signum Buliarane monachus. Signum Radulfo monacho. Adalmandus signavi. Ermemirus monachus signavi. Agila monachus signavi. Signum Guifredus. Signum Guitarii. Signum Donati. Signum Centulli. Malagnaicus presbiter, qui hanc voluntatem feci VIII kalendas novembris, anno V regnante Karlomanno rege. Fredelati presbiter, qui hanc voluntatem fecit VIII kalendas madias, anno III regnante Karulomanno rege, signavi. Signum Eles monachus. Signum Escrebogno monachus. Signum Arnato monachus. Ermemirus. Luchanus presbiter signavi. Hic testes Samuel presbiter signavi. Trasemundus presbiter, subscripsi. Froisindus presbiter signavi. Teudinus presbiter signavi. Goifredus signavi. Signum Odini. Signum Borrelli. Ermemirus monachus signavi. Dato monachus signavi. Signum Elce monacho. Signum Raunero monacho.

Eldesindus presbiter, qui ista karta donationis vel traditionis regulariter rogatus scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

1. Sangoli d. — 2. Tractulfus d. — 3. Santilani d.

PROTASI, ABAT DEL MONESTIR DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ], TROBANT-SE MALALT I EN PREVISIÓ DE LA MORT, FA TESTAMENT, PREGANT AL SEU SENYOR, EL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT], QUE PROTEGEIXI, GUARDI I VETLLI EL MONESTIR, ELS SEUS MONJOS I ELS SEUS BÉNS, TAL COM LI ENCOMANÀ EL REI CARLES PER CARTA I CONSTA EN EL PRECEPT, I QUE NOMENI PROMPTAMENT ABAT A FI QUE ELS MONJOS NO ES DISSIPIN. ENUMERA ELS BÉNS DEL MONESTIR I LI DEMANA QUE VETLLI PER LA SEVA PROSPERITAT. RENOVA L'ENCOMANDA SEVA I DELS SEUS MONJOS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 29, perdut. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 125v, ex A. — C. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Ba-

luze, vol. 117, f. 249, ex A. — D. Còpia fragmentària del segle xvii: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 217, ex A. — E. Còpia del segle xviii: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, f. 55, ex a. — F. Còpia del segle xviii: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 213-213bis, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXVIII, cols. 803-804, ex A (per mitjà de BC). — b. PUJADES, *Crònica de Catalunya*, vol. V, pàg. 161 (edició parcial), ex A. — c. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom III, ap. XXIV, ex a. — d.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 54, pàgs. 154-155 (amb data de 878), ex BC.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 318. — PONSICH, *Les origines de Saint-Michel de Cuxa*, pàgs. 17-19 i nota 29. — PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàgs. 29-32.

Aquest document, en què Protasi ja s'anomena abat beneït (*benedictus abba*), ha d'ésser del 13 de setembre de l'any primer del regnat de Lluís III el Jove (879) i no pas del seu pare Lluís II el Tartamut (878). L'abat Baró mantingué el càrrec fins a primers de febrer de 879 (Doc. 122) i Protasi apareix anomenat abat (*avocatus abba*) per primer cop el 10 de febrer de 879 (Doc. 123).

In Dei omnipotentis nomine. Ego Protasius, gratia Dei et seniori nostro ex cenobio Sancti Iermani benedictus abba, dum iacerem in egritudinem deprehensus, timens casum humanae fragilitatis, nec, quid absit, repentina et absque memoria mihi perveniat mors, propterea hunc testamentum eligo; quem testamentum Eldesindo presbytero rogavi scribere vel iussi. Et commendo per consilio fratrum meorum ad domno nostro Mirone, precellentissimo comite, supplicans omnes obenixe ut domnus noster et senior ne indignet recipere factum nostrum, quia illum recognoscimus adiutorem et defensorem et didatorem rerum suarum ecclesiam Sancti Iermani, monasterium suum, ubi nos plena residemus ad mercedem vestram. Propterea, sicut rex excellentissimus Karolus preceptum nobis fieri iussit ad mercedem vestram, et commendavit nos per epistolam suam anulo suo firmata in manus vestras, et salva est cum ipso precepto, obinde ego, servus vester, quem vos ad mercedem vestram erexistis cum fratribus nostris, et nos, ut vires habuimus, servi vestri sumus, sive secundum Deum, sive secundum seculum.

Ego enim Protasius, gratia Dei et vestra abba, ut quandoquidem ad rebus humanis dicessero, obitumque nature reddidero, tunc ne indignet dominus meus servos suos cenobio Sancti Iermani defendi, salvandi, atque fortiter castigandi, et eligendi abbati ex se ipsis aut quale vos pium aut dignum invenire potueritis; nec tardetis mittendi, nec fient errati sicut oves sine pastorem, et nec fiet vitius aut stirpatio monasterii, quo nefas est, quia iubente Domino non regnet peccatum in isto vestro monasterio, furtum, adulterii, homicidii, comedendi carnes, nec peculiares abentes, set est usus orandi et geiunandi et laborandi, sicut docet regula profutura. Denique domnus noster, venerabilis senior, tali exhibeat de ipso cenobio ut mercis vos consequatur ante tribunal Christi. Et ego, vel in minimo remedium invenire possim, quia per Dei et vestram honorem quinquaginta monachos et XX^{ti} famulos cum adiutorio Dei et vestro ego [ad]traxi cum omnibus rebus nunc pertinentes Deo et vobis commendo, ut Deus vos conservet. Et volo [...] per factum vestrum exercendi bona in ecclesia quod vos erexisti cenobio facto mereatis ante Deum adipisci premia. Supplicamus presentia domni nostri ut audiat conredum monasterium huius vestri. Sunt apud vos quingente oves, et centum animalia, et quinquaginta iumenta, et porcos quadraginta, et caballos duos, et asinos quinque, et boves XX, et libros perfectos XXX, et vestimenta optima ecclesiarum quinque parilia, de vestimenta quoque usu monachorum pleniter ad sufficientia eorum, et de victu tritici CCCLXV modios, appiliarios C, ferramenta vel vascula plenius est in vestro monasterio qui in manus vestras est traditus. Ecclesias vero quod nos ipsi per vestro adiutorio fundamentum sive cellulas, et vos rogante consecrate sunt ab episcopo cum ves-

tro adiutorio, ei rerum vestrarum dotastis, terris et vineis, argentum vel vestimentum vel animalibus, nec permittatis perire per incuria; set plenius potestate perfecta ad Dei servitio vel fidelitatem facite ibidem homines monastice vivere, et rectorem ibidem constituere sicut rex precellentissimus per epistolam suam vobis mandavit et preceptum nobis fieri iussit. Quia si hec faceritis, placatum Deum abebitis in die adventus sui. Quia aput nos non retinemus ex fisco nihil nisi proprium alodem nostrum et vestrum, quod nobis digne tradistis in elemosina vestra et genitorum vestrorum. Et taliter agite vivifice, domne senior, ut nullus presumat prefato monasterio inquietare, sed quiete liceat ipsos monachos pro vobis orare et in isto seculo dilectet Deo et vobis servire. Et quid dicam plura? Sapiente parva sufficiunt. Et si ista commendatione quod vobis rex precepit, et nos fideles vestri, qui in manus vestras traditi sumus, fieri volumus, aliquis aliquit impedire aut contrariare voluerit, ipsa monitate, sicut rex precepit, vobis componere fatiat. Et in abantea iste factus firmis et stabilis permaneat.

Facta precatione servorum vestrorum idus septembris, anno primo regnante Ludoico rege.

Protasius, acsi indignus gratia Dei abba, qui mea voluntate vel fratrum istum factum edidi et subscripsi. Daniel presbyter subscripsi. Gontefredus presbyter subscripsi. Signum Asenarii. Signum Vimariani. Signum Sesuldi. Signum Eldevisi. Signum Oirilioni.

Eldesindus presbyter, qui istam factam scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

127

2 NOVEMBRE 879

SESGUT, ICOL, GUILISCLE, SIÓ, RANOSÈN, ILDEGÍS, ELLÓ, ESPANELL, SUSANNA, AMARELLA, GISCAFRED, HONESTA, DURABLE, ERMENELLA I MARGARIDA RENOVEN A FAVOR DE PROTASI I COMPARES, DE LES ESGLÉSIES QUE QUEDEN DEL MONESTIR DE SANT ANDREU [D'EIXALADA], AIXÒ ÉS SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] I SANT JOAN [D'ENTREVALLS], I DELS MONJOS QUE LES SERVEIXEN, LES DONACIONS I VENDES QUE HAVIEN FET AL MONESTIR D'EIXALADA I QUE ES PERDEREN AMB LA CASA QUAN S'ESDEVINGUÉ EL NAUFRAGI.

[O]. Original perdut. — A. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 28, perdut. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 126v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 284, f. 57, ex a. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 211-212, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. XXXVII, cols. 801-802 (amb data de 878), ex A (per mitjà de B). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 56, pàgs. 156-157 (amb data de 878), ex B.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 318.

Aquest document ha de correspondre a l'any primer del regnat del rei Lluís III el Jove (879) i no pas del seu pare Lluís II el Tartamut. Aquest últim rei començà a regnar el 6 d'octubre de 877, de manera que el 2 de novembre de l'any primer del seu regnat correspondria al 877, data impossible atès que faltava encara un any per la inundació d'Eixalada. Tampoc no hi ha base suficient per a datar-lo l'any 878, com han pretès Baluze i Abadal. L'absència de l'abat Baró, que morí o renuncià a primers de febrer de 879 (Doc. 122), i el protagonisme de Protasi corroboren que la data correcta del document és el 2 de novembre de 879.

In nomine Domini. Nos omnes facimus kartas in monasterio Exalata donationis ac vinditionis ex naufragio perierunt simul una hora cum ipso monasterio. Tunc recoparamus sicut prius ipsas kar-

tas ad Protasio cum comparibus suis vel ecclesiis qui remanserunt cenobia Sancti Andree, id est, Sancto Germano et Sanctum Iohannem, vel monachis ibidem servientes presentibus et futuris. Constat nos facere kartas, sicuti et facimus, nullius quogentis inperio nec suadentis ingenio, set propria expontanea nostra hoc elegit bona voluntas ut:

(*Segueixen els textos dels docs. 113, 114, 115, 116, 117 i 118*).

Nos vero qui facimus karta elemosinarum in propria voluntate Deo et sanctas ecclesias superius scriptas, ut aiutorium sit ad ipsos monachos qui restaurare cupiunt in congruo loco domum Sancti Andree. Nos autem superius scripti cum omni voce apositionis nostre conquestum vel ad conquiere de nostro iure in ius supradictis ecclesiis tradimus vel monachis ibidem servientes presentibus et futuris cum omni exia vel regressia illorum in fundus possessiones ab integre. Sane si quis quod fieri minime credimus esse venturum, quod nos suprascripti aut aliquis de filiis, fratribus vel de heredibus nostris, vel quislibet homo ex aversa veniens supposita vel subrogata persona, aut venerimus, inferant vel inferamus iure istius ecclesiis vel monachis ibidem subiectis ista omnia dupla et inmeliorata perpetim abitura. Et inantea iste factus noster firmis permaneat.

Facta scriptura vinditionis ac donationis sub die IIII nonas novembris, anno primo regnante Ludovico rege.

Sesegotus subscripsi. Signum Icilone. Signum Gulgiscli. Signum Sion. Signum Ranosinda. Signum Eldequisi. Signum Ellone. Spanila subscripsi. Signum Susanna. Signum Amarella. Signum Geschafredi. Signum Onesta. (*Segueix el text del doc. 119*). Sign+um Durabiles. Sig+num Ermenellas. Sign+um Margarida. Omnes superius scripti, simul in unum, qui istum factum fecimus sicut superius scriptum est, et testes tradimus ad roborandum. Signum Lanchoardi, Signum Dachoni, Signum Ariani, Signum Eugenii, Signum Saturnini, Signum Wadamiri, Signum Wistrimiri, testium.

Eldesindus presbyter, qui hanc karta venditionis hac donationis rogatus scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

128

27 FEBRER 880

ELS ESPOSOS ARGILÀ I GUDILÓ LLIUREN AL CENOBI DE SANT GERMÀ, SITUAT AL VILAR DE CUIXÀ, UNS BÉNS QUE TENEN EN EL SUBURBI D'ELNA, EN L'APENDICI DE CAMELES, EN EL LLOC DIT RELLÀ, I, EN PERMUTA, REBEN UNS ALTRES BÉNS DE L'ABAT PROTASI I DELS SEUS MONJOS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 105, perdut. — B.* Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 159v, ex A.

In Christi nomine. Ego Argila et uxor mea Gudilo [...] tradimus Deo in elemosinam et Sancto Germano vel cenobio suo qui est situs in villare Coxano. Donamus in suburbio Elenense, in apenditio de Camelas, in locum ubi dicitur Rexano [...]. Comutamus tibi Protasio, advocato abbate, vel monachis tuis [...].

Facta carta helemosinaria vel comutatione sub die III kalendas marci, anno I regnante Lodoyco rege [...].

129

30 ABRIL 880

GUALCEMART I BIGARTÈN FAN UNA VENDA ALS ESPOSOS CARLES I TRASSEGA.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle XVII, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296, «ex archivo Arulensis coenobii».

Carloman coregnà amb el seu germà gran, Lluís III, des de la mort de llur pare, Lluís II el Tartamut, el 10 d'abril de 879. Des de la repartició del regne feta el març de 880 regnà tot sol a Septimània, entre altres llocs.

In nomine Domini. Ego Qualciemarti et Bigartendus vinditores vobis et Carolo et uxori sue Trassiga, emtores, causea nos vobis vindere [...]. Per hanc scriptura vindicionis [...].

Facta carta vindicione pridie kalendas maias, anno secundo regnante Callomando [...].

130

4 JUNY 880

DANIEL DÓNA A L'ABAT CASTELLÀ I ALS MONJOS DEL CENOBÍ D'ARLES UNES QUANTES VINYES QUE TÉ EN EL TERRITORI DE ROSSELLÓ, EN L'ADJACÈNCIA DE «PALAZOLO», EN EL LLOC ANOMENAT «MOLATA».

[O]. Original perdut, potser el document vist per Fossà en el monestir d'Arles, AM, «in sacco inscripto "Donations y feus", p. 50». — A.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, peça 50, potser ex O.

Com que Lluís II el Tartamut morí el 10 d'abril de 879, vol dir que el 4 de juny de l'any següent encara hi havia escrivans reticents a acceptar com a rei de Septimània el seu jove fill Carloman, després que aquest i el seu germà Lluís III s'haguessin repartit els territoris del regne el març de 880.

El regest de Fossà diu: «Donatio facta per Danielelem Castellano abbati et monachis Arulensis coenobii de quibusdam vineis in territorio Rossilionensi, in adiacentia de Palazolo, loco vocato Molata. Nonas iunii, anno 2 ab obitu Ludovici regis, Christo regnante et regem expectante. A tergo signata».

131

26 OCTUBRE 880

COMPARAT DÓNA EN COMPOSICIÓ A L'ABAT PROTASI I ALS MONJOS DEL MONESTIR DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] LA SEVA PORCIÓ EN ELS BÉNS QUE, AMB ELS SEUS GERMANS, TENEN EN EL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, A LA VIL·LA DE TOÈS I AL MONT ALBERET.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 29v, perdut. — B. Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 128, ex A. — C. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, f. 184, ex A.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 55, pàgs. 155-156 (amb data de 878), ex C.

Aquest document no pot correspondre al segon any del regnat de Lluís II el Tartamut atès que, prenent com a inici del regnat el dia de la mort del seu pare (6 d'octubre de 877), hauria estat escrit el 878, cosa impossible perquè l'abat esmentat en el text no és Baró sinó Protasi, el qual ho fou des del 10 de febrer de 879 (Doc. 123). Si s'acceptava una cronologia que feia començar el seu regnat el 25 de març de 878, la data correspondria al 879 (Vegeu PONSICH, *Saint-André d'Eixalada*, pàg. 30, nota f); però això afectaria també els altres documents de Cuixà coetanis, de manera que els documents de gener i febrer de 879 (Docs. 120-123), en què actua encara l'abat Baró, s'haurien de datar el 880. El rei ha d'ésser, doncs, Lluís III, bé que estranya que encara es comptés pel seu regnat perquè des del març de 880, amb la repartició acordada dels territoris del regne, Septimània havia quedat en mans del seu germà Carloman.

In nomine Domini. Ego Comparatus. Certum quidem et manifestum est enim quia sic placuit animo meo, ita et placet, nullius quogentis imperio nec suadentis ingenio sed propria et expontanea hoc elegit bona voluntas ut tibi Protasio abbate vel monachis cenobio Sancti Germani componere deberem, sicuti et facio, in domos, in curtes, in ortos, in arbores, in vineis, in terris cultis et incultis, in aquatibus et redivitibus molendinis, portione quam me expectat habere contra fratres [et] haeredes meos in suburbio Elenense, in valle Confluentana, in villa Tovete vel monte Albareto vel infra fines illarum. Trado vobis portionem meam quia mea temeritate sacivi me de vestro maso ubi vestras tonnas erant, et misi meas capras et stercoreverunt ibi plures dies; et amonitus emendare neglexi; et prehendi vestros boves mea temeritate et aravi eos; et prendidi sestariatas VI de vestra terra et exfructificavi [ea]. Propterea interpellavit me in iudicio Dutila, mandatarius de ipso monasterio, et invenit me ludians et feci me recognitione et, quodiu lege est constitutum, mandaverunt me componere et nichil habui aliud nisi portionem meam quod compone superius scripta de terra sesta portione mea plus minus quartatas III et de vineas plus minus quinales III, et de domo passos II, et in orto passos II. Et haec omnia in fundus possessionis trado ad iure Sancti Germani vel cenobio suo pro hoc canonitate sua non custodivi et negligens fui; ita vero de et praesenti die et tempore de meo iure in vestro trado potestatem ad proprium. Et si ego Comparatus aut aliquis de filiis, de fratribus, vel de haeredibus meis, vel quislibet homo ex averso veniens subposita vel subrogata persona qui vos iamdictos inquietaverit aut ego inquietavero, inferant vel inferam vobis aut [partique] vestrae ista omnia superius scripta dupla et inmeliorata vobis perpetim habitura. Et in abantea ista carta compositionis firmis permaneat.

Facta charta compositionis VII chalendas novembris, anno secundo regnante Ludovico rege.

Signum Comparati, qui hanc cartam compositionis feci et testes firmare rogavi de portione mea ab integre. Signum Dachoni. Signum Eldevinsi. Signum Singori. Signum Centulli.

Eldesindus praesbiter, qui hanc cartam compositionis rogatus scripsi et subscripsi sub die et anno quod supra.

132

PIERREFITTE, 23 MAIG 881

EL REI CARLOMAN, EN PRECEPT ATORGAT A PRECS DE L'ABAT ATILÀ DEL MONESTIR DE SANT POLICARP, SITUAT EN EL PAGUS DE RASÈS, RENOVA EL PRECEPTE CONCEDIT A L'ESMENTAT MONESTIR PEL SEU AVI, L'EMPERADOR CARLES [EL CALB], DE MANERA QUE EL POSA SOTA LA PROTECCIÓ REIAL I LI ATORGA LA IMMUNITAT. ENTRE LES POSSESSIONS DEL MONESTIR, ESMENTA LES QUE LI HAVIA DONAT AÜSTRIMIR EN EL PAGUS D'ELNA, A PALOL [D'AMUNT] I SALELLES.

Aquest precepte només és esmentat dins *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 43, nota j, perquè anava dirigit a un monestir foraster, el de Sant Policarp de Rasès. Ha estat editat diverses vegades, últimament per GRAT, *Recueil*, núm. 52, pàgs. 129-132, on es diu que la identificació del lloc d'expedició del precepte no és segura: pot ésser Pierrefitte-ès-Bois o Pierrefitte-sur-Loire. El precepte de Carles el Calb és el que fou lliurat a Tolosa entre el maig i el 20 de juny de l'any 844 (Doc. 30).

(...) sive cum rebus quas Austrimirus eidem monasterio contulit et in pago Helenensi, quarum sunt nomina Palaciolus et Salellas (...)

133

LES CÔTES D'AREY, 30 AGOST 881

EL REI CARLOMAN ATORGA UN PRECEPTE PEL QUAL CONCEDEIX LA IMMUNITAT AL MONESTIR DE SANTA MARIA FUNDAT EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ, EN EL VALLESPÍ, AIXÍ COM AL SEU ABAT SUNIFRED, ALS SEUS MONJOS I A TOTS LLURS BÉNS. ENTRE AQUESTS, ESMENTA L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN DE RARD, LES CELLES DE COÇ, SANT MARTÍ DE FONOLLAR I SANT QUINTÍ DELS BANYS, ELS LLOCS DE PANISSARS I PALOL, EL VILAR DE CODALET [DELS BANYS] I LA CELLA DE SANT CEBRIÀ [DE SAORRA], TOTS SITUATS EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍ I AL CONFLENT, A MÉS DE LES CELLES DE SANT PERE D'ALBANYÀ, SANT MIQUEL DE LA CIRERA I SANT ROMÀ DE CASAMOR, SITUADES EN EL PAGUS DE BESALÚ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 37-39.

A la llista de publicacions donada en l'edició d'Abadal (= c), hi afegim:

d. – GIGOT, *Les plus anciens documents*, núm. III, pàgs. 369-372, ex B.

134

6 GENER 883

GUALAFONS VEN AL COMTE MIRÓ [I DE ROSSELLÓ] LA VILLA DITA PALOL [D'AMUNT], SOBRE EL VIC D'ELNA, PEL PREU DE CINQUANTA SOUS. TÉ LA VILLA PER COMPRA FETA A ANNA [FILLA DELS COMTES ALARIC I ROTRUDA D'EMPÚRIES].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 250 (carta 98), perdut. — B.* Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 116v-117, ex A. — C. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 211-212, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 9, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. XLIII, cols. 812-813, ex A (per mitjà de B).

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 9, pàg. 186.

La villa Palol d'Amunt havia estat venuda per Rotruda, filla dels comtes Berà i Romila, al seu fill Oriol el 9 de novembre de 844 (Doc. 35). Cal deduir, doncs, que Oriol la llegà a la seva germana Anna, la qual, segons el document present, la vengué a Gualafons i aquest al comte Miró el Vell de Rosselló. Després en tingué la propietat Gotlana, filla molt probablement de l'esmentat comte rossellonès, de qui la devia heretar, i esposa del comte Benció d'Empúries-Rosselló (Doc. 190).

In nomine Domini. Ego Qualafonsus tibi Mirone, comite. Certum quidem et manifestum est enim quia sic placuit in animis meis et placet, nullius quoquegentis imperio¹ nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea mihi hoc elegit bona voluntas, ut tibi aliquid de alodem meum vindere deberem, sicuti et vindo. Per hanc scripturam vinditionis me vindo tibi aliquid de hinc alode meo, id est, villa Palatiolo, qui est super vico Elna, cum omnes fines vel termines suos, qui michi advenit ex comparatione mea de femina nomine Anna. Sic vindo ego Qualafonsus tibi Mirone, comite, isto iam supradicto Palatiolo, sic vindo tibi ab omni integritate Palatiolo. Et infrontat ipse villare iamdictus: de parte orientis in terminio de vico Helna, et de parte circii infrontat in villa de Monte Scaprio in suos terminos, et parte aquilonis in terminis de Bercalo et Corneliano.

Quantum infra istas afrontationes includunt vindo tibi ipse vilare iamdicto, domos, curtes, terras, hortos, vineas, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, viaductibus et reductibus, omnia et in omnibus, sic vindo tibi ipse vilare iamdicto cum omnes termines suos ab integre. Et accepit ego vinditor de te emptore pretium sicut inter me et te bone fidei pacis placuit atque convenit in aderato et definito pretio solidorum L^{a2}, tantum quod tu emptor me dedisti et ego vinditor manibus meis recepit, et nichilque de ipso pretio apud te emptore non remansit, est manifestum.

Quem vero iamdicta villa Palatiolo cum omnes fines vel terminos suos de meo iure in tuo trado dominio ad proprium habendi, vindendi sive etiam comutandi, vel quicquid exinde facere iudicare volueris, maneat tibi firma potestas³ omnique tempore. Sane quod si ego iamdictus Qualaunsus vinditor aut ullus de filiis vel de heredibus meis aut quislibet homo suposita vel subrogata persona, qui contra hanc scripturam vinditionis a me tibi facta et ad te recepta venerit per irrumpendum, aut ego ipsos venero, inferam vel inferant tibi aut partique tue quantum ad eo tempore ipse vilarus Palatiolus inmelioratus fuerit aut carius valere potuerit, cum omnes fines vel terminos suos, dupplum vel triplum tibi perpetim habitura in eodem loco. Et inantea ista scriptura vinditio inruperata⁴ non permitatur, sed plenissimam in omnibus robore otineat.

Facta scriptura vinditionis VIII⁵ idus ianuarii, anno IIII⁶ regnante Karlamanno rege.

Qualaonsus, qui hanc scriptura vinditionis fecit et testes firmare rogavit. Unfortes⁷ iudex. Fauva⁸ iudex +. Sallamano⁹ iudex +. Vulefonsus +. Albornus +. Isil¹⁰ +. Sentildus¹¹ +.

Blaricus presbiter, qui hanc scripturam vinditionis scripsi et subscripsi¹² die et anno quo¹³ supra.

1. in proprio B. — 2. quinquaginta B. — 3. postea BD. — 4. insuperata B. — 5. octavo B. — 6. quarto B. — 7. Imfortes B. — 8. Favila B. — 9. Sallamauso D. — 10. Ísrael D. — 11. Seutildus D. — 12. sub B. — 13. quod B.

135

19 JULIOL 883

MODERADA VEN A TRUDEMIR LA PORCIÓ QUE TÉ EN DOS MOLINS I QUE HERETÀ DELS SEUS AVIS ELS I MORENA EN EL SUBURBI D'ELNA, L'UN DINS ELS CONFINIS DE LA VILLA DITA «CAMPANAS», A LA RIBA DEL TEC, I L'ALTRE EN EL LLOC ANOMENAT LA ROCA [D'ALBERA], PEL PREU DE TRES SOUS I QUATRE DINERS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 316, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, f. 213, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 10, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 10, pàgs. 186 (amb data de 19 juliol 884).

In nomine Domini. Ego Moderata, femina, vinditor tibi Trutemiro, emptori meo. Constat me tibi aliquid vindere debere, sicut et vindo per hanc scripturam vindicionis mee, in suburbio Hele-nense, infra fines de villa Campanas vel in suas adiacentias vel in locum ubi vocabulum ad illa Ro-cha, vindo tibi omnem porcionem michi debita qui advenit de avos meos, nomine Hele et Morena, quem habeo in ipsa villa vel in ipsa Rocha, in terras, in ortos, in pomiferos, in casalibus, in curtes, in pratis, pascuis, aquis aquarum, molendinis, exia vel regressia sua. Et in ipso molinare qui est in flu-vio Teco vindo tibi porcionem mihi debitam. Et in ipso molendino qui est in illa¹ Rocha vindo tibi omni voce oppositionis mee porcionem michi debitam. Et accepi ego vinditor ad te emptore pre-cium solidos III et denarios III^{or}, quod tu emptor michi dedisti et ego vinditor manibus meis rece-pi, et nichilque de ipso precio aput te emptore non remansit, est manifestum. Que vero ista omnia superius nominata porcionem michi debitam quam habeo in ipsa villa vel in ipsa Rocha cum illorum adiacentias vel in ipsos molinares cum illorum caputaquis, omnem porcionem meam superius no-minata, ab omni integritate, habendi, vindendi et comutandi, faciendi exinde quod volueritis plenis-simam in Dei nomine habeas potestatem. Si quis sane, quod minime fieri credo esse venturum, quod si ego Moderata, femina, aut aliquis de filiis, de fratribus vel quislibet homo qui contra ista scriptu-ra vindicionis venerit ad irrumpendum, aut ego ipsa venero, inferam vel inferant tibi aut partique tue dupla tibi perpetim habitura. Et inantea ista vindicio firmis permaneat.

Facta vindicione sub die X^o III° kalendarum augusti, anno V^o regnante Karulomagno rege.

Sig+num Moderata, qui hanc vindicionem fecit et testes firmare rogavit. Sig+num Glauda, con-sencius fui. Sig+num Bellus. Sig+num Wiqualamirus. Sig+num Altimirus. Sig+num Eratoni. Sig+num Badaria.

Baro diachonus, qui hanc vindicionem rogatus scripsi et subscripsi, die et anno quo supra, cum litteras superpositas.

1. villa C, però afegit entre línies.

136

14 MAIG 885

FERRECINT VEN A RISPETA I A MANSUÈN UNA VINYA QUE TÉ DINS EL TERRITORI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, DINS ELS CONFINS DE LA VILLA ESTOER, EN EL LLOC ANOMENAT «MONTE ALTO», PEL PREU DE CINC DINERS.

O.* La Seu d'Urgell, AC, perg. núm. 21. Al dors: «De Astover» (s. XIII-XIV).

a. BARAUT, *Els documents, dels segles IX i X*, núm. 31, pàgs. 41-42, ex O.

In nomine Domini. Ego Faricintus vindi[t]or vobis Rispeta et Mansoindo, emtores. Constat me vobis vindere devere sicuti et vindo infra territorio Elenense, in vale Confluentana, infra fines de vila Astovere, in loco que dicitur ad Monte Alto, in ibidem loco vindo vobis vinea mea. Quia ipsa vinea in-frontat in vinea de Viataro et de aliatus in vinea de Margarito presbitero et de tercio latus de eredes meos. Et accepi ego vinditor de vos emtores presium denarios V, tantum quod vos emtores mihi de-distis et ego vinditor manibus meis recepi et nihilque de ipso presium non remansit, est manifestum.

Quem vero de mea iure in vestra trado dominio et quiqui de ipsa vinea facere vel iudicare¹ voveris libera in Dei nomine abeas potestate. Qui contra anc vindictione venerit ad irrumpendum aut ego venero, infera vel infero vobis aut partique vestra duplam vobis perpetim abitura. Et in abantea ista vindictio firmis permaneat.

Facta vindictionis sub die II idus madii, anno primo regnante Karulo inperante.

Sig+ Faricino, qui anc vindictione fecit et testes rocavi firmare. Sig+ Boneno clerico. Sig+ Daniel. Eldebonus presbiter, qui anc vindictione scripxi et SSS. sub die et anno quod supra.

1. iudicare.

137

26 JUNY 885

EL COMTE I MARQUÈS GUIFRÉ I LA COMTESSA GUINEDELLA DONEN AL MONESTIR DE SANT JOAN [DE LES ABADESSES], ENTRE ALTRES BÉNS, UNES VINYES QUE TENEN A LA VALL DEL CONFLENT PER COMPRA FETA A PATERN.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, núm. 4, pàgs. 67-68.

138

NARBONA, 15 AGOST 885

ODESIND, BISBE [D'ELNA], JUNT AMB ELS BISBES GUILARÀ [DE CARCASSONA] I AGILBERT [DE BESIERS], CONFEREIXEN LA CONSAGRACIÓ EPISCOPAL A TEUDARD, ARQUEBISBE DE NARBONA.

Aquesta notícia es troba en la *Vita sancti Theodardi*, redactada a les acaballes del segle XI (publicada en les *Acta Sanctorum, Maii*, tom I, París - Roma, 1866, pàgs. 141-156, esp. pàg. 151). De les dades cronològiques que dona l'autor, només cal desmentir que ja en aquest moment regnés Odó.

(...) Advenit dies statuti temporis, in quo sanctus ac beatissimus Theodardus consecrandus erat Dei dispositione episcopus. Erat autem dominica necnon augusti, ut dicitur, quinta decima dies, in qua semper annuatim celebritas Assumptionis gloriosissimae Genitricis Dei et hominis unius Iesu Christi ab universo veneratur atque excolitur populo christiano, porro tunc a tempore Incarnationis dominicae octingenti octoginta quinque computabantur anni, aera vero nongentesima vicesima tertia, et indictio tertia, quo in anno Carlomannus, quem praediximus rex praesentis seculi luce cassus, successorem regni habuit Odonem. Igitur qui convenerant Narbonam episcopi Ausindus, Gisleranus atque Agilbertus, peracta a se triduana frugalitate, unacum conieiunante sibi tunc futuro episcopo, iuxta morem pristinum ab apostolis antiquitus traditum, comitante secum innumera cleri et populi multitudine, Sanctae Mariae intraverunt ecclesiam, ubi sanctissimum corpus beati Pauli cognomine Sergii, sanctorum apostolorum Petri et Pauli olim discipuli, tumultum hodie usque quiescit, ut propter quem illo convenerant, devotissime consecrarent atque ordinarent episcopum. Quod utique sancte ac religiose perfecerunt, congaudentibus simul et congratulantibus qui aderant omnibus. (...)

139

21 JUNY 886

ELS ESPOSOS ALARIC I PRIMA FAN UNA VENDA A MORGAD, TAMBÉ ANOMENAT OLIBÀ.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle XVII, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296v, «ex archivo Arulensis coenobii».

Un any i mig després de la mort de Carloman, el desconegut escrivà del document present no acceptava encara que el nou rei fos Carles el Gros, fill de Lluís el Germànic.

In nomine Domini. Ego Aliericus et uxor mea Prima in unum vinditores tibi Moregato, qui et alio nomine vocant Olibane, [...].

Facta carta vindicionis XI kalendas iulias, anno II quod obiit Karlamanus rex, Christum regnantes regem expectantem.

[...].

140

[CARCASSONA,] 24 FEBRER 887

EN JUDICI CELEBRAT A LA CIUTAT DE CARCASSONA, PRESIDIT PEL BISBE GUILARÀ I EL COMTE ACFRED, UN CERT ERMENARD FA EVACUACIÓ DE LES ESCRIPTURES QUE LI RECLAMEN L'ABAT RECAMON I ELS MONJOS DE SANT HILARI [DE CARCASSONA], REFERENTS A LA PROPIETAT DE LA CELLA DE SANT ESTEVE DE NIDOLÈRES [TERME DE TRESSERRA], EN EL TERRITORI DE ROSSELLÓ. A CANVI, RECUPERA L'ALOU SITUAT AL COMTAT DE RASÈS, A «TERIA», QUE HAVIA PERMUTAT AMB L'ABAT CASTELLÀ, ANTECESSOR DE RECAMON.

[O]. Original perdut, potser el document conservat fins al segle XVIII en els arxius del monestir de Sant Hilari de Carcassona (cf. a).

a. MABILLON, *De re diplomatica*, pàg. 505 (amb data de 803), potser ex O. — b.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, París, 1733, *preuves*, núm. V, cols. 20-21 (amb data de 883), ex «Archives de l'abbaye de saint Hilaire». — c. *Gallia christiana*, vol. VI, *instrumenta ecclesiae Carcassonensis*, núm. VIII, cols. 418-419, ex a.

In iudicio Wileranni, sedis Carcassona episcopo, necnon Aquifredo comite, Sicfredo vicecomite, Sunifredo abbate, Miro abbate, Gulfino, Australdo, Autano et Willisco, iudicum, et in praesentia Wiltardo et aliorum, qui supradicto episcopo, comite, vicecomite, abbates, archidiaconos et ipsos iudices vel auditores, in illorum iudicio, in publico mallo, in civitate Carcassonna residebant. In eorum praesentia recognosco me, ego Ermenardus, qui fuit filius quondam genitore meo nomine Amelio, quod negare non possem, facio meam professionem atque evacuationem de scripturis quod homo nomine Recamundus abba et sui monachi, qui sunt de monasterio Sancti Hilari, qui est situs in territorio Carcassense, super fluvium Leuco, ipsas scripturas quod ipsi mihi requirebant supradicto iudicio, quod antecessor suus, nomine Castellanus, abba quondam qui fuit, et sui monachi de Sancto Hilario, mihi iamdicto Ermenardo fecerunt et donaverunt pro camviationis de illorum alodio proprio quod habent in territorio Rossilionense, in locum ubi dicitur ad ipsas Nitolarias, ipsa illorum cellula cui vocabu-

lum est Sancti Stephani, cum suis appendicis, quod debent esse de iamdicto monasterio Sancti Hilari sive Recamundo abbate vel ad ipsos monachos, per illorum scripturas et per illorum apprisione; et alias scripturas autenticas, quod inde mihi donaverunt, quod ibi comparavit monachus illorum nomine Glodesindis per iussionem et per mandatum de ipso abbate Sancti Hilari, et de ipsos monachos, de omnes ipsas scripturas, de quantum iamdictus Castellanus abba, qui fuit antecessor de illo Recamundo supradicto abbate et sui monachi inde mihi Ermenardo donaverunt de ipsa cellula Sancti Stephani cum suo appenditio, et procamiationis autenticas de ipsas scripturas.

Ego Ermenardus plus nec amplius inde invenire possum, nisi quatuor quas inde inveni autenticas, quod ego reddidi ad isto Recamundo abbate vel ad suos monachos in isto supradicto iudicio, et ipsas procamiationes quas inde habui, et alias cartas autenticas, ego Ermenardus eas invenire non possum, sed praedictas ipsas habeo, et nescio quid se fecerunt. Sed ubicumque ipsas scripturas procamiationis, vel ipsas alias autenticas, in mea potestate aut in potestate de ullo homine, aut in placitum, aut in platea, ipsas scripturas inventas apparabiles fuerunt, frigulas et vagas et inanes remaneant omni tempore, et non habeant ullam firmitatem.

Et ego Ermenardus sic me evaguo in omnibus de ipsa cellula superius scripta Sancti Stephani, et de suis appendiciis, quod non hodie nec ullo tempore neque in istum placitum, neque in alium, nullam scripturam inde praesentare nec habere non possum, nec per testes, nec per ullum documentum indicium veritatis ego probare non possum quod ipsa cellula Sancti Stephani nec suum appenditium ego tenere debeam in meam potestatem, sed plus debet esse de monasterio Sancti Hilarii seu ad Recamundo abbate vel ad ipsos monachos.

Et ego Ermenardus ipsa cellula cum suum appenditium redditum habeo ad isto iamdicto abbate vel ad monachos suos, et ipsum meum alodem proprium, quod ego unde procambiatum habui cum iamdicto Castellano abbate et ipsos monachos in territorio Reddense, in alode de Teria, in locum ubi dicitur domum Sancti Petri, ipsum meum alodem ego receptum habeo in mea potestate, et vera est mea professio et evacuatio in omnibus.

Facta scriptura professionis sexto kalendas martii, anno III imperante Karolo imperatore.

Sig[+num] Ermenardus. Sig[+num] Iordanus. Sig[+num] Alderamus. Sig[+num] Pantaleon. Sig[+num] Leufredus. Sig[+num] Gulfinus.

Sig[+num] Galafredus, qui SSS. hanc scripturam scripsit die et anno quod supra.

141

31 MARÇ 887

LIDINGA I ELS SEUS FILLS LEÀ, ERFREDER, ABRAHAM, AMÈLIA I RECEMIR FAN CONJUNTAMENT UNA VENDA.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296v, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Lidinga, femina, et filiis meis, id est, Leanus et Erfretarius et Abraam et Amelia et Recemirus, simul in unum vinditores sumus [...].

Facta carta vindicionis pridie kalendas aprilis, anno III regnante Karulo imperatore.

[...].

142

17 ABRIL 887

L'ABAT SUNIFRED [DEL MONESTIR D'ARLES] COMPRA A MIRÓ BELELL TOT EL QUE TÉ EN EL VILAR «CROSSELLOS» I A «REMONIVELLO».

[O]. Original perdut, potser el document vist per Fossà en el monestir d'Arles, AM, «in sacco inscripto "St. Pere de Riuferrer, Montbolo, Corsavi, Cos, Montferrer, Prats", v. 33». — A.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, potser ex O.

L'abat Sunifred, recaptador d'un precepte per al seu monestir d'Arles l'any 881 (Doc. 133), era germà de Guifré el Pelós i de Miró el Vell. Durant el seu abadiat transportà el setí de l'abadia dels antics Banys d'Arles al lloc actual. Morí abans del 7 d'abril de 891 (Doc. 148).

El regest de Fossà diu: «Sunefredus abbas, 15 calendas maii anno 3 Carolo imperante augusto, emit a Mironne Beello quae habebat in villari Crosellos et Remonivello».

143

24 JUNY 887

GOTMAR, BISBE DE LA SEU OSONENCA, ACUT A LA VALL DE RIPOLL, DINS EL COMTAT D'OSONA, PER TAL DE CONSAGRAR L'ESGLÉSIA DEL MONESTIR DE SANT JOAN [DE LES ABADESSES], EDIFICADA PELS COMTES GUIFRÉ I GUINEDELLA, ELS QUALS LA DOTEN AMB EL CASTELL DE MOGRONY I AMB ALTRES BÉNS QUE POSEN A LES MANS DE L'ABADESSA EMMA I DELS SACERDOTS I DE LES MONGES QUE HABITEN EN EL CENOBI. ENTRE AQUESTS BÉNS HI HA UNES VINYES QUE HAVIEN COMPRAT A PATERN A LA VALL DEL CONFLENT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, núm. 8, pàgs. 71-72.

144

14 ABRIL - 15 MAIG [888]

ELS GERMANS SESNANDA, SUNIFRED, GUIFRÉ COMTE, RADULF COMTE I MIRÓ COMTE DONEN A L'ABAT SUNIFRED I A TOTS ELS MONJOS DEL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ORBIÈU [LA GRASSA], FUNDAT EN EL COMTAT DE CARCASSONA, L'ALOU QUE HAN HERETAT DE LLURS PARES EN EL TERRITORI D'ELNA, EN EL COMTAT DE CONFLENT, EN LA VILLA DITA PRADA, CONSISTENT EN L'ESMENTADA VILLA AMB EL SEU TERME I L'ESGLÉSIA DE SANT SALVADOR. FAN LA DONACIÓ PER A REMEI DE LES ÀNIMES DE LLURS PARES, SUNIFRED I ERMESENDA [COMTES D'URGELL, Cerdanya i Conflent], I DE LES ÀNIMES PRÒPIES.

[O]. Original perdut. Es tracta del pergamí, molt deteriorat, existent al monestir de la Grassa fins al segle XVIII. — A. Còpia de 1668-1669: París, BN, Col. Doat, vol. 66, ff. 90-91, ex O. — B.* Còpia del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 215, ex O.

- a. *Histoire générale de Languedoc*, vol. I, París, 1730, *preuves*, núm. CXII, cols. 139-140, ex O. — b. MAHUL, *Cartulaire*, vol. II, p. 216, ex a. — c. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 200-CXII, cols. 399-400 (amb data de 878), ex a. — d. ABADAL, *Els temps i el regiment*, núm. XI, pàgs. 146-147, ex c. — e.* MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 31, pàgs. 52-53 (amb data de [878]), ex A i a.

RE: PONSICH, *El problema de la partició*, pàg. 16.

Els autors de la segona edició de la *Histoire générale de Languedoc* (cf. c) dataren aquesta carta el maig de 878, és a dir, l'any primer després de la mort de Carles el Calb (6 d'octubre de 877). Ara bé, el maig de 878 Lluís el Tartamut regnava en successió del seu pare i era reconegut al Conflent, com mostra una carta del 6 de juny de 878 de l'arxiu d'Eixalada (Doc. 109). D'altra banda, la fórmula «Christo regnante, regem expectante» és sovint atestada després de la deposició de Carles el Gros l'11 de novembre de 887, mentre durà el plet entre el comte de París Odó i Carles el Simple. Després de les subscripcions dels cinc germans donadors hi ha la de Quixol, identificable probablement amb l'esposa de Miró el Vell, la subscripció del qual és justament l'anterior.

In nomine Domini. Nos simul in unum donatores, id est Sesenanda, Suniefredus, Wifredus comes, Radulfus comes, Miro comes, Suniefredo abbat vel cunctae congregatione Sanctae Mariae Urbionensis monasterii, qui ibidem Deo serviunt vel servire cupiunt. Certum est enim et cunctis bonis hominibus cognitum manet, quia placuit in animis nostris et placet ut vobis aliquid donaremus infra territorio Helenense, in comitatu Confluentano, in villa quae dicitur Pratas; donamus vobis ipsa villa iamdicta, alodem parentum nostrorum, ab omni integritate. Et affrontat: de una parte usque ad alveum [Tedo]¹, et alia parte usque in rivo Literano, de [tercia parte]² in alode de Suniefredo abbat vel monachis suis. Infra istas affrontationes donamus nos supradicti ipso alodem nostrum ad domum Sanctae Mariae que est fundata in comitatu Carcasense, iuxta rivum Urbionem, cum ipsa ecclesia quae ibidem fundata est in honorem Sancti Salvatoris dictae [... cum] oliveta vel cunctis arboribus, aquis aquarumque decursibus [...] sive cum omnia quod nos ibidem habemus, quod [dicere]³ potest homo, donamus ab omni integritate cuncte congregatione Sanctae Mariae propter remedium domni Suniefredi, genitoris nostri, vel domnae Ermesindae, genitricis nostrae, et sive propter remedium [animarum nostrarum]⁴, et genitores nostri et nos veniam mereamur accipere, ut et vos non pigeatis per illos [et per nos]⁵ semper orare. Ut de ab hodierno die et [inantea quidquid de alode supra]nominatum facere aut iudicare volueritis, liberam et firmam habeatis potestatem omnique [die et]⁶ tempore, et qui contra [hanc donationem venerit ad]⁷ irrumpendum aut quislibet homo, inferant vel inferat vobis [...] aut partique vestrae [ipsum alodem sicut superius resonat]⁸. Et abantea ista [scriptura donationis] firmitus permaneat.

Facta haec [scriptura] oppositionis nostre [.....] madii, anno quod obiit Karolus imperator, [Christo]⁹ regnante rege expectante [.....] tenenda [...].

Sig[+num] Sesenanda. Sig[+num] Suniefredus. S[ig+num] Wifredus. S[ig+num] Radulfus. S[ig+num] Miro. Sig+num Chixilanes. S[ig+num] El]desindus. S[ig+num] Iaurs. S[ig+num] Blorago. S[ig+num] Oliba. S[ig+num] Wifredus.

1. ad alveum [Tedo] in B. — 2. de [tercia parte]] B. — 3. ... B. — 4. B. — 5. B. — 6. B. — 7. B. — 8. B. — 9. B.

145

2 JUNY 888

HOM ESMENTA ELS MONJOS DE SANT GENÍS [DE FONTANES].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 321v, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, pàg. 44, ex A.

El regest de Fossà diu: «La charte 77, f° 321 v°, du 4 des nonnes de juin, année 1ère du règne d'Odon (887), fait mention des moines de Saint-Genis: *de duobus lateribus in via de monachos Sancti Genesii*».

146

9 GENER 889

ELS ESPOSOS CALBILÀ I ELISABET VENEN A L'ARXIPRESTE AIMERÀ UNA CASA QUE TENEN EN EL VIC D'ELNA, AL COSTAT D'UNA CASA QUE HAVIA ESTAT DEL BISBE ODESIND I DE LES VIES QUE VAN AL MAR I AL BOSC DEL BÈRCOL, PEL PREU DE TRES SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 202, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 2, ff. 177-178, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 8 (amb data de 878), ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 8, pàg. 186 (amb data de 878).

En la clàusula de datació consta que aquesta carta fou escrita el 9 de gener de l'any primer de la mort de l'emperador Carles, «Christo regnante, rege sperante». Ha de fer referència a Carles III el Gros, deposat l'11 de novembre de 887 i mort el 13 de gener de 888, i no pas a Carles II el Calb, mort el 6 d'octubre de 877. Així sembla deduir-se del text d'aquest document, en què es fa referència al bisbe Odesind en termes que deixen entendre que era mort: «in casa vel curte qui fuit de Audesinde episcopo». Aquest bisbe d'Elna vivia encara l'agost de 885 (Doc. 138).

In nomine Domini. Ego Kalbila et uxor mea Helisabet venditores tibi Aimerane¹, archipresbitero, emptori nostro. Constat nos vobis vendere deberemus, sicuti et per hanc scriptura venditionis nostre vendimus tibi, in vicho Elna, casas cum curte, qui mihi Chalbilane advenerunt ex comparatione et mihi Helisabet advenerunt ex dote et donatione. Et affrontat ipsa casa cum ipsa curte: de uno latus in casa vel curte qui fuit de Audesinde episcopo, de alio latus in casa vel terra de te emptore, de tertio latus in via qui pergit de vicho Elna ad mare, et de quarto vero latus affrontat in alia via qui pergit de iamdicto vico Elna ad silva que vocant Bercale. Quantumque infra istas infronationes includitur, sic vendimus tibi ab omnem integritatem, cum omnem superposito eorum vel cum exia vel regressiaque eorum. Et accepimus nos venditores de te emptore precium pro iamdicta casa vel curte sicut inter nos et te bene complacuit adque convenit in aderato et definito precium, id est solidos III, tantum quod tu emptor nobis dedisti et nos venditores manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso precio diffinitionis nostre aput te emptore non remansit, est manifestum. Quae vero iamdicta casa cum iamdicta curte de nostro iure in tuo tradimus dominio et potestate habendi, vendendi, donandi seu etiam comutandi quicquid de iamdicta casa vel curte facere vel iudicare vo-

lueris liberam et firmissimam in Dei nomine habeas potestatem per hanc scriptura venditionis. Quod si nos iamdicti venditores aut ullus de fratribus aut de filiis vel subrogata persona qui contra hanc scriptura venditionis venerit pro irrumpendum, aut nos venditores venerimus, ad partique tue iam suprascripta casa vel curte, quantum ad eo tempore inmelioratum fuerit dupla vel tripla tibi perpetim abitura. Et hanc scriptura venditionis firmam habeant robore.

Facta scriptura venditionis sub die V idus ianuarii, anno primo que obiit Karolus imperator, Christo regnante, rege sperante.

Kalbila, Sig+num Helisabet, simul in unum, qui hanc scriptura venditionem fecimus et testibus ad roborandum tradimus. Sarigisus. Sig+num Melanarus. Sig+num Berterannus. Sig+num Manzio.

1. Atmerane C.

147

[ORLEANS], JUNY 889

EL REI ODÓ, A PRECS DEL BISBE ERMEMIR [D'EMPÚRIES] I DEL COMTE SUNYER [II D'EMPÚRIES], DÓNA UN PRECEPT AL MONESTIR DE SANT POLICARP DE RASÈS PEL QUAL LI CONCEDEIX, ENTRE MOLTS ALTRES BÉNS SITUATS EN ELS COMTATS DE RASÈS, CARCASSONA, EMPÚRIES I PERALADA, ELS QUE TÉ EN EL COMTAT D'ELNA I EN EL PERAPERTUSÈS; EN EL D'ELNA, PALOL [D'AMUNT] I SALELLES; EN EL PERAPERTUSÈS, PAZÀ.

Aquest precepte només és esmentat dins *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 43, nota j, perquè, tot i haver estat donat a precs del bisbe i del comte emporitans, anava adreçat a un monestir foraster, el de Sant Policarp de Rasès. Ha estat editat diverses vegades, últimament per BAUTIER, *Recueil des actes d'Eudes*, núm. 7, pàgs. 36-38.

Cal assenyalar que en aquest precepte hom anomena *Guistrimirus*, i li dóna el títol de *comes*, el personatge que havia lliurat Palol i Salelles al monestir de Sant Policarp de Rasès, mentre que en els preceptes de 844 (Doc. 30) i 881 (Doc. 132) és anomenat *Austrimirus* i no se li dóna cap títol.

(...) Et in comitatu Elenensi res quas Guistrimirus comes eidem monasterio delegavit, id est Palatiolum et Salellas. Et in Petra purtusense Petianum cum suis apendiciis et quicquid ibi fuit visus habere vel possidere. (...)

148

7 ABRIL 891

MIRÓ, COMTE [DE ROSSELLÓ], I RICULF, BISBE [D'ELNA], MARMESSORS DE LLUR GERMÀ, EL VENERABLE SUNIFRED [ABAT D'ARLES], PER MANAMENT D'AQUEST A L'HORA DE LA MORT, DONEN AL SEU FILLOL RADULF LA VILLA DITA DORRES, AL COMTAT DE Cerdanya, amb totes les seves pertinences i els seus serfs.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.

Regest redactat ex BARAUT, *Els documents, dels segles IX i X*, núm. 35, pàg. 44. Aquesta carta, d'un màxim interès, ens informa de la data, fins ara desconeguda, de la mort, a l'inici de 891, del monjo Sunifred, germà gran

probablement dels comtes Guifré el Pelós i Miró el Vell i abat de Santa Maria d'Arles des de 881. És també l'únic document que ens revela que el bisbe d'Elna Riculf era el fill més jove del marquès Sunifred i germà de Miró el Vell. A més, relata la intervenció de Bernat, fill gran del comte Radulf, que dóna el seu consentiment «propter remedium anime avunculi mei». Intervenció que quedava desapercibuda per la mala lectura del seu nom pel copista del document: *Belinardus* en lloc de *Bernardus* o *Bernhardus*. Aquest fill del comte Radulf podia aleshores fer figura d'hereu presumptiu del comtat de Rosselló. Més tard, casat amb Udalgarda de Roergue, esdevindrà vescomte de Roergue (Vegeu PONSICH, *El problema de la partició*, pàgs. 18-19).

149

30 OCTUBRE 891

INGOBERT, BISBE D'URGELL, A PETICIÓ DELS PARROQUIANS DE LA VILLA BALTARGA, A LA Cerdanya, ACUT A CONSAGRAR L'ESGLÉSIA DEL LLOC EN HONOR DE SANT ANDREU, ACOMPANYAT DE LA CLERECIA DIOCESANA. DIVERSOS PERSONATGES DOTEN L'ESGLÉSIA AMB VINYES I TERRES. EL BISBE LI CONCEDEIX LA PARRÒQUIA I EN FIXA LA RODALIA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.

Regest redactat ex ORDEIG, *Les dotaties*, vol. I, núm. 15, pàgs. 53-57. Conté interpolacions referents al monestir de Cuixà, afegides probablement a les acaballes del segle XI amb la finalitat de deixar ben establerta la possessió de l'església de Baltarga per part de l'esmentat cenobi (Vegeu ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 63, pàgs. 165-168).

150

12 MARÇ 896

BERÀ, ELDEBERT I EL PREVERE TEUDÓ, MARMESSORS DEL COMTE MIRÓ [I DE ROSSELLÓ-CONFLENT], DONEN A L'ESGLÉSIA D'ELNA I AL SEU BISBE RICULF TOTS ELS BÉNS QUE EL TESTADOR TENIA EN EL VIC D'ELNA I EN EL SEU TERME.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 193v, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 91-92, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25 *Recueil*, tom II, núm. 11, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, toin I, pàg. 128 (amb data de 895). — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 11, pàg. 187 (amb data de 895).

In nomine Domini. Nos Bera et ego Eldebertus et Teudo presbiter, qui sumus elemosinarii vel manumissores de condam Mironi comiti, quare iniuncsit nobis ut scriptura donationis fecissemus de omnia quicquid ille habebat in vico Elna vel in eius terminio, tam ex comparacione quam et donatione vel pro iudiciali causa sui mandatarii conquisserunt, ad domum Sancte Eulalie, matrem ecclesiae, vel ad Richulfo, gratia Dei sedis Elenense episcopo, sicut in ipso iudicio testamentum resonat, quod nos firmavimus et legibus fuit iuratus. Donamus ad predicta matrem ecclesia vel aut iamdicto Richulfo, gratia Dei sedis Elenense episcopo, vel successores suos, donamus vobis in predicta villa omnia quod iamdictus Miro comes condam habuit in iamdicta villa seu et in eius terminio, sicut superius insertum est, id est, domos, curtes, ortos, arboribus pomiferis vel impomiferis et terras, cul-

tum vel incultum, omnia et in omnibus. Donamus vobis totum ab integre aut predicta ecclesia, cum exia vel regressia earum. Has vero domos, curtes et ortos pomiferis vel inpomiferis et terras in omnia et in omnibus, quorum terminio nunc notamus, tradimus vel manibus donamus, sicut superius insertum est ad domum Sanctae Eulaliae Helenense sedis matrem ecclesia, necnon Richulfo venerabili episcopo, successoresque eius ibidem domino militantes, ut de hodierno die et tempore ista omnia supra nominata iure ecclesiastico maneant mancipata. Et si quis contra hanc donationem aut nos facta et predicta ecclesia tradita venerit aut inrumpendum, aut nos venerimus, componat vel componamus ista omnia superius comprehensa in duplo vel triplo. Et inantea hec scriptura donationis inrumpere non permittatur, sed plenissima in omnibus habeat firmitatem et roborem.

Facta scriptura donationis IIII idus marci, anno VIII regnante Odone rege.

Bera, manumissor, qui hanc donationem feci. Sig+num + Eldebertus, manumissor, qui hanc donationem feci. Teudo presbiter, manumissor, qui hanc donationem feci. Rodbertus presbiter subscripsit. Sig+num Eldoardus. Adaulfus. Sivilis presbiter. Bernardus. Altimirus presbiter presens fui. Sidila presbiter. Suniuldu. Gildemirus presbiter. Addala presbiter. Cartelius presens fui. Dudila presbiter presens fui. Witiricus presbiter. Addaulfus presbiter. Castellanus presbiter presens fui. Perpetuus presbiter presens fui.

Daniel¹, qui hunc voluntate de qondam Mironi comiti vidi et audivi, et hanc scriptura donationem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. Danfi BC, però Daniel en el doc. 155.

151

[ROMA,] 15 OCTUBRE 897

EL PAPA ROMÀ, A PRECS DEL BISBE RICULF DE ROSSELLÓ, QUE HA ACUDIT A PREGAR ALS SEPULCRES DELS APÒSTOLS PERE I PAU, POSA L'ESGLÉSIA ROSSELLONESA SOTA LA SEVA PROTECCIÓ I EMPARA I LI CONFIRMA TOTS ELS SEUS BÉNS, ENTRE ELS QUALS ESMENTA LES CELLES DE SANT FELIU [DE LA ROCA] I SANT JULIÀ [DE TANYÀ] I LES VILLES DITES TORRENTS I ALEMANYS [TERME DE LA ROCA D'ALBERA], AIXÍ COM L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA [D'ELNA], CONSTRUÏDA PER UNA DONA ANOMENADA ANASTÀSIA. LI CONFIRMA TAMBÉ LA MEITAT DEL TELONEU I DE LA RAFEGA, AIXÍ COM DEL PASQUARI I DE LES SALINES, I TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, DES DEL PORT DEL JARDÓ FINS AL MAR I DES DEL TERME DE NARBONA FINS AL DE BESALÚ.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral d'Elna (llibre 1, carta XI), perdut. — B.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 107, ff. 469v-470v, ex A. — C.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 90, ex A. — D.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 134-135, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. LVIII, cols. 833-834 (amb data de 900), ex A (per mitjà de B). — b. COCQUELINES, *Bullarum*, vol. I, pàgs. 232-233, ex a. — c. BOUQUET, *Recueil*, vol. IX, pàgs. 206-207, núm. I, ex a. — d. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XVIII, cols. 185-187, ex a. — e. MIGNE, *Patrologiae*, vol. 129, cols. 859-861, ex d. — f. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XIV, pàgs. 326-328 (amb data de 900), sense indicació de font (ex a).

RE: JAFFÉ, *Regesta*, núm. 3515 (2701).

La dona de nom Anastàsia, també anomenada *Mater*, constructora de l'església de Santa Maria d'Elna, posteriorment dita de Bell-lloc, sembla que s'ha d'identificar amb la filla de l'emperadriu Helena, de qui prengué el nom l'*oppidum Helenae* i, més tard, la seu episcopal d'Elna.

Sobre el càrrec de *nomenculator* que apareix en la clàusula de datació, vegeu NIERMEYER, *Mediae latinitatis lexicon minus*, pàg. 720. Pel que fa a l'ús de l'expressió *post consulatum eius*, vegeu JAFFÉ, *Regesta*, pàg. 441.

Romanus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo Riculfo, episcopo sanctae Rossilionensis ecclesiae, et per te in eadem venerabili ecclesia in perpetuum.

Quotiens illa a nobis concedi postulantur quae sanctarum ecclesiarum utilitatibus congruunt, decet nos libenti concedere animo¹ et petentium² desideriis congruum impertiri³ suffragium. Et ideo, praedictae Riculfe sanctissime episcopo, ad sanctorum apostolorum Petri ac Pauli sanctissima limina causa orationis veniens, nostro apostolatu suggestisti quatenus eandem sanctam, cui praeesset dinosceris, Rossilionensem ecclesiam cum cellula Sancti Felicis et villa quae vocatur Torrente, seu et villa quae vocatur Alamannis atque Spedulia, et pro congruentia ecclesiae tuae, a petra fita super suam claustram, atque cellulam⁴ Sancti Iuliani, cum aquis, molendinis, necnon terris de monte qui vocatur Auriolum⁵, cum omnibus generaliter⁶ ad eas pertinentibus, et quicquid Miro, qui dicitur comes, in eandem tuam ecclesiam concessit, necnon et villare quae vocatur Nogaretum, et cetera omnia quae a piis imperatoribus ac regibus vel ab aliis Deum⁷ timentibus viris in eadem ecclesia collata sunt vel collatura erunt, tam in ipso comitatu quam in aliis locis, in ipsa praenominata sancta Rossilionensi ecclesia confirmantes, apostolatus nostri privilegio muniremus.

Unde⁸ nos, cui omnium ecclesiarum Dei cura commissa est, salubri tuae petitioni faventes, inclinati precibus tuis, quia ecclesiasticam rem per vigorem immutatum⁹ servari cupimus, per hoc nostrum apostolicum privilegium superscriptam sanctam tuam Rossilionensem ecclesiam cum cunctis rebus praedictis apostolica auctoritate nobis in beato Petro, apostolorum principe, concessa munimus, perpetuoque illaesam permanendam confirmamus, unacum ecclesia Sanctae Mariae a quadam femina nomine Anastasia, quae et Mater vocabatur, constructa, tuaeque ecclesiae subdita consistente, ad annue persolvendum in praefata tua ecclesia penset solidum I.

Confirmamus etiam inibi iuste et canonice medietatem telonei et raficae seu mercati cum pascuario, et medietatem salinarum, omnesque ecclesias ad eandem ecclesiam in Rossilionense pertinentes et Confluentibus a portu Iardonis usque ad mare, et a termino Narbonensi usque Bisillunense. Et quicquid, ut praedictum est, idem Miro memoratus comes inibi concessit, necnon et villare ipsum quae vocatur Nogaretum, et alia quae piorum imperatorum ac regum ceterorumque Christi fidelium ibi decretis collata sunt vel ubicunque collatura¹⁰ erunt, iuste et canonice stabilimus; si tamen iuste et rationabiliter a nobis petitis, et ab aliis hominibus minime detinentur. Ita quoque ut nulli homini fas sit in iis omnibus quamlibet tibi tuisque successoribus episcopis gerere calumniam aut qualescunque contrarietates facere; quia nos volumus ut uniuscuiusque ecclesiae privilegium inconvulsum servetur. Nam de monasteriis eidem tuae ecclesiae canonice competentibus similiter statuimus subdita existere iusta petenti.

Si quis autem comes aut iudex publicus vel qualiscunque alius homo contra hoc nostrum apostolicum privilegium qualicunque tempore, quod non optamus, agere vel contendere praesumpserit, sive ea quae pro divini cultus amore statuimus in aliquo frangere temptaverit, sciat se anathematis vinculis innodatum et a regno Dei alienum. Qui autem verus custos et observator extiterit, benedictionem et gratiam a Domino Deo nostro consequi mereatur.

Bene valete¹¹.

Scriptum per manum Gregorii, scriniarii sanctae¹² Romanae ecclesiae, in mense octobrio, indictione prima, idibus octobris, per manum Stephani nomenculatoris¹³ sanctae sedis apostolicae, imperante domno nostro piissimo perpetuo¹⁴ augusto Lamberto, a Deo¹⁵ coronato magno imperatore anno VI, et post consulatum eius¹⁶ anno VI, indictione prima.

1. omnino D. — 2. imperpetuum D. — 3. imperii C, impartiri D. — 4. cellam D. — 5. Oriolum D. — 6. generalitatibus D. — 7. dictum D. — 8. Deinde D. — 9. mutilatum B, inviolatum D. — 10. collata D. — 11. Bene valete, *mots situats més avall, després de* indictione prima, *per* CD. — 12. sacre C. — 13. nomine Calatoris BCD. — 14. pp BCD. — 15. Domino D. — 16. post consulatum eius] pontificatus B, poctatus CD.

152

23 GENER 898

ELS ESPOSOS SAVÍ I FAQUILÓ FAN UNA VENDA.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296v, «ex archivo Arulensis coenobii».

Sembla que aquest document i el següent s'han de datar del primer any de Carles el Simple més que no pas de Carles el Calb (841).

In nomine Domini. Nos vinditores Savinus et uxor mea Fachila [...].
Facta carta vindicionis X kalendas februarii, anno primo regnante Karllo rege.
[...].

153

16 MARÇ 898

ELS ESPOSOS FARAU I MOSINDA FAN UNA VENDA A AMARIC I A LA SEVA MULLER FELÍCIA.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296v, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Faraldus et uxor mea Mosinda, nos simul in unum, vinditores vobis Amarigo et uxori tue Felicia [...].
Facta carta vindiccionis XVII kalendas aprelis, anno primo regnante Karulo rege.
[...].

154

VIENNE[-LA-VILLE], 24 JUNY [898]

EL REI CARLES DÓNA UN PRECEPTE, A PRECS DEL SEU FIDEL ROBERT, PEL QUAL CONCEDEIX AL SEU FIDEL TEODOSI DIVERSOS BÉNS FISCALS EN ELS COMTATS DE NARBONA, ROSSELLÓ I BESALÚ. EN EL COMTAT DE

ROSSELLÓ LI CONCEDEIX LES VILLES ANOMENADES POLLESTRES I ILLA, SITUADES EN EL PAGUS D'ELNA. A MÉS, LI DÓNA L·LICÈNCIA DE COMPRAR LLIUREMENT EN TOT EL SEU REGNE DE GÒTIA O SEPTIMÀNIA, LI TRASPASSA ELS SERVEIS QUE ELS HABITANTS D'AQUELLS LLOCS FEIEN AL COMTE, I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT SOBRE TOTS ELS SEUS BÉNS.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàg. 368-370.

155

29 OCTUBRE 898

GUALAFONS I LA SEVA ESPOSA NARBONA DONEN A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE LA SEU D'ELNA, MARE DE LES ESGLÉSIES ROSSELLONESES, AL BISBE RICULF I ALS SEUS SUCCESSORS, DIFERENTS BÉNS IMMOBLES SITUATS EN EL VIC D'ELNA, UN MOLÍ EN EL RIU TEC I DUES VINYES EN EL LLOC DE SUREDA. TENEN AQUESTS BÉNS PER COMPRA FETA A L'ARXIPRESTE AIMERÀ, ARA DIFUNT.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, ff. 241v-242, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 107-108, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 13, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 128. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 13, pàg. 187.

L'arxipreste Aimerà, citat en el text com a difunt, actuava encara l'any 889 (Doc. 146).

In nomine Domini. Ego Gualafonsus et uxor mea Narbona donatores sumus ad domum Sancte Eulalie, virginis et martiris Christi, matrem ecclesiarum Rossilionensium, et Riculfo, gratia Dei sedes Elenense venerabili episcopo, subcessoresque eius ibidem Domino militantes, ideo donamus nos Gualafonsus et ego Narbonae prefate ecclesie, in vicco Helena, casas, curtes et ortos, cum pomiferos; et in eius terminio terras cultas ad seminandum; et in flumen Techo molendino cum suo caputaquis vel aquaducito, et suo superposito ex medietate; et in locum Suvereta vineas II, una qui est prope Sancti Andree monasterio et alia Attz Acindechi¹; omnia quicquid nos emimus per scripturam emptionis vero in iamdictis locis de condan Aimerani archipresbiteri, quantumque exinde invenire potueritis, tam cultum quam incultum, cum exia vel regressia sua et cum omni superposito suo. Quos vero predictos domos, curtes, et ortos, cum pomiferis, et terras et molendino et ipsas vineas, sicut iam superius dictum est, donamus at ecclesiam Sancte Eulalie, virginis et martiris Christi, et venerabili Riculfo episcopo subcessoresque eius ibidem Domino famulantes pro amore Dei et remedium anime nostre, ut famuli Christi ibidem famulantes pro orationes docem fungere non dedigneamini. Has vero casas, curtes et ortos et molendino et vineas, exia vel regressia illarum, sicut superius insertum est, de nostro iure in vestro tradimus prefate ecclesie vel presulem ibidem Domino famulantes, ut de ab hodierno die et tempore cum omni superposito illorum de hec omnia superius comprehense predicte ecclesie maneant mancipata. Et si quis ulla secularis potestas aut quislibet homo ex adverso veniens de hanc ecclesia has domos, curtes et ortos et terras et vineas et molendino ex medietatem et exia vel regresia earum aliquit extrahere voluerit, at collegio omnium Christi christianorum et liminibus sancte Ecclesie abeantur extranei², et sicut lex Gotorum decernit, hec omnia superius comprehensa in duplo inmeliorata componat predicte ecclesie vel presuli qui

eodem tempore ibidem Domino famulaverint. Et istam scripturam donationis firmam et stabilem habeat roborem.

Facta scriptura donationis sub die IIII° kalendas novembris, anno I regnante Karulo rege, filio Ludoici.

Gualafonsus +, qui hanc scripturam donationis feci et testes ad roborandam tradidi, et Sig+num Narbona, uxor Gualafonso, simul donationem feci et testes firmare rogavi. Sig+num Guiscafredus presbiter. Sig+num Castellanus presbiter, presens fui, et monachus. Aladeo presbiter. Sig+num Aldo presbiter.

+ Daniel, qui hanc scripturam donationis scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

1. Attz Acindecxí] Iaznail de Achindexi, *en un document del 23 de febrer de 944* (Doc. 275). — 2. extorres C.

156

VIENNE[-LA-VILLE], 1 NOVEMBRE 898

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DEL BISBE RICULF DE ROSSELLÓ I PER INTERCESSIÓ D'ADELAIDA, MARE DEL REI, ATORGA A LA SEVA ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA [D'ELNA] LES CELLES DE SANT FELIU [DE LA ROCA] I SANT JULIÀ [DE TANYÀ] I LES VILLES DITES TORRENTS I ALEMANYS [TERME DE LA ROCA D'ALBERA], A MÉS DE LA MEITAT DEL TELONEU, DE LA RAFEGA, DEL PASQUARI I DE LES SALINES I DEL PRIVILEGI D'IMMUNITAT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 107-108 i 459.

157

27 ABRIL 899

LIVILÀ VEN AL PREVERE SIDILÀ LA PORCIÓ QUE HA HERETAT DELS SEUS PARES EN EL SUBURBI D'ELNA, DINS ELS CONFINES DE LA VILLA ANOMENADA «SECURINIANO», TAMBÉ DITA PALAU ROTGER [ARA PALAU DEL VIDRE], PEL PREU DE CINQ SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 173, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 124, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 14, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 14, pàg. 187.

Aquesta carta revela el nom primitiu del lloc de Palau, *Securiniano*, corresponent segurament a una villa romana, esdevingut en temps visigot o carolingi *Palatio Rodegario* i més tard Palau del Vidre per l'existència d'una indústria del vidre en el segle xv.

In nomine Domini. Ego Livila venditor tibi Sidilane, presbitero, emtore. Constat me tibi vendere debere, sicuti et per hanc scriptura venditionis mee vendo tibi, in suburbio Elenense, infra fines de villa que nuncupant Securiniano, et aliut nomen vocant Palatio Rodegario, omnem portionem meam qui mihi advenit ex parentorum meorum, in domibus, in curtis, in exiis et in regressiis,

in ortis, in pomiferis, in ficulneis, in vineis, in terris, in pascuis, in silvis, in aquis, in vieductibus et reductibus, in omnia quicquid nominari potest. Quantum porcio mihi expectat in sepedicta villa, sic vendo tibi ab integre. Et accepi ego venditor de te emptore precium quod inter nos bone pacis placuit et convenit in aderato et definito precium solidos V, quod tu emptor mihi dedisti et ego venditor manibus meis recepi; et nichil de ipso precio apud te emptore non remansit est manifestum. Quae vero predicta portionem meam, sicut sepedictum est, de meo iure in tuo trado potestate abendi, vendendi seu eam faciendi quod volueris in Dei nomine ab eas potestatem, omnique tempore, secure quod fieri minime credo esse venturum. Quod si ego venditor aut aliquis de ereditibus meis vel quislibet homo ex adverso veniens, supposita persona, qui contra hanc venditionem venerit pro inrumpendum aut iamdictus venero, inferam vel inferant tibi aut partique tuae hec omnia superius scriptum quantum ad eo tempore in melioratum fuerit, in duplo tibi perpetuum abitura. Et inantea ista venditio inrumpi non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura venditionis V kalendas madii, anno II regnante Karulo rege.

Sig+num Livila, qui hanc venditionem feci et firmare rogavi. Sig+num Tosindus. Sig+num Debertus. Sig+num Domenicus. Sig+num Fraubertus.

Malangeicus, qui hanc venditionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

158

TOURS-SUR-MARNE, 29 MAIG 899

EL REI CARLES, A PRECS DE L'ABAT DURAN DE SANTA MARIA D'ORBIÈU [LA GRASSA], RENOVA ELS DIPLOMES DEL SEU PARE I DELS SEUS AVANTPASSATS I CONFIRMA A L'ESMENTAT MONESTIR ELS BÉNS QUE TÉ EN ELS PAGUS DE CARCASSONA, NARBONA, CONFLENT I RASÈS. EN EL DE CONFLENT, EN EL SUBURBI D'ELNA, HI TÉ LA CELLA ANOMENADA PRADA I LES ESGLÉSIES QUE LI PERTANYEN. EN EL PAGUS DE RASÈS, EN EL SUBURBI DE PERAPERTUSÈS, HI TÉ LA CELLA ANOMENADA PADERN AMB L'ESGLÉSIA DE SANT PERE, DONADA PEL COMTE OLIBA [DE CARCASSONA].

Aquest precepte no fou publicat dins *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya* perquè anava dirigit a un monestir foraster, el de Santa Maria de la Grassa. Ha estat editat diverses vegades, últimament per LAUER, *Recueil des actes de Charles III*, núm. XX, pàgs. 37-40, i MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 40, pàgs. 67-69. Aquí només ens interessan les referències al Conflent i al Perapertusès.

(...) et cellam quoque quae dicitur Prata cum sibi pertinentibus ecclesiis in pago Conflentano, in suburbio Hilenensi, cum terminis et adiacentiis suis; et in pago Redensi, cellam quae vocatur Paterno, in suburbio Petra pertusense sita, cum ecclesia Sancti Petri quam donavit Oliba, comes bonae memoriae, ad iamdicto monasterio Sanctae Mariae (...)

159

TOURS-SUR-MARNE, 4 JUNY 899

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DE LA SEVA MARE ADELAIDA, POSA SOTA EL SEU MUNDEBURDI L'ABADESSA EMMA I EL MONESTIR DE SANT JOAN [DE LES ABADESSES], I CONFIRMA TOTS ELS SEUS BÉNS. ENTRE AQUESTS HI HA, EN EL PAGUS DE CONFLENT, LA VILLA DITA FULLÀ.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 215-217, i *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, núm. 40, pàg. 98.

160

TOURS-SUR-MARNE, 6 JUNY 899

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT A PRECS DE L'ARQUEBISBE ARNUST DE NARBONA, DE PART DEL BISBE RICULF DE ROSSELLÓ, CONCEDEIX A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA [D'ELNA] TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT. A MÉS, LI CONFIRMA LES SEVES POSSESSIONS, ENTRE LES QUALS ESMENTA LES CELLES DE SANT FELIU [DE LA ROCA] I SANT JULIÀ [DE TANYÀ] I LES VILLES TORRENTS I ALEMANYS [TERME DE LA ROCA D'ALBERA], AIXÍ COM L'ESGLÉSIA DE SANT NAZARI [DE SOLSÀ]. CONCEDEIX AL BISBE RICULF QUE PUGUI COMPRAR I VENDRE PER TOT EL REGNE, TANT A GÒTIA COM A HISPÀNIA. PER ÚLTIM, CONFIRMA A L'ESMENTADA ESGLÉSIA DETERMINATS DRETS FISCALS I EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 109-111 i 459.

161

TOURS-SUR-MARNE, 14 JUNY 899

EL REI CARLES, EN PRECEPTE DONAT AMB INTERVENCIÓ DE LA SEVA MARE ADELAIDA I A PRECS DE L'ARQUEBISBE ARNUST DE NARBONA, CONCEDEIX AL SEU FIDEL ESTEVE I A LA SEVA ESPOSA ANNA LA PLENA PROPIETAT EN ALOU D'UNA SÈRIE DE BÉNS SITUATS EN EL PAGUS DE NARBONA I EN ELS COMTATS DE ROSSELLÓ, EMPÚRIES I BESALÚ, I ELS CONFIRMA TOT EL QUE HAGUessin COMPRAT I POGUessin OBTENIR EN AQUESTS TERRITORIS. PEL QUE FA ALS BÉNS DEL COMTAT DE ROSSELLÓ, ESMENTA LA VILLA TORDERES AMB L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ [DE FORQUES] I ELS BÉNS QUE TENEN A LA SERRA DE SANT PERE I A LES VILLES OMS I LLAURÓ; EL VILAR PALOL; TOT EL QUE TENEN PER COMPRA DINS EL TERME DE LA VILA D'ELNA; LA VILLA PESILLÀ [DE LA RIBERA] AMB ELS SEUS VILARS I LES ESGLÉSIES DE SANT SADURNÍ I SANT FELIU; LA VILLA VERNET AMB L'ESGLÉSIA DE SANT CRISTÒFOL; LA VILLA CODINES AMB LA SEVA ESGLÉSIA; LA VILLA TESÀ AMB ELS VILARS D'ANGLARS I SALELLES I AMB L'ESGLÉSIA DE SANT PERE; EL VILAR DIT LLOTES; I EL VILAR ANOMENAT CENTERNAC EN EL PAGUS DE FENOLLET.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 371-374.

A les edicions esmentades per Abadal (= e), hi afegim:

f. - MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 41, pàgs. 69-71, ex B i d.

162

29 ABRIL 900

ROMÀ PREVERE I LA SEVA GERMANA QUILIÓ VENEN A RICULF, BISBE [D'ELNA], UN ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL LLOC DE MONTORIOL, I ALTRES BÉNS AL RIU D'ARGELERS I A LA SERRA, EN EL TERME DE LA VILLA DITA TATZÓ D'AMUNT, PEL PREU DE TRENTA SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 164v, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 103-104, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 12, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 128 (amb data de 898). — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 12, pàg. 187 (amb data de 897).

Aquest document porta data de l'any tretzè del regnat d'Odó, tot i que aquest rei només visqué fins als primers mesos de l'any onzè del seu regnat, el qual s'allargà des del novembre de 887 fins al 3 de gener de 898, en què morí. Si creiem ben transcrita la xifra de l'any del regnat, l'escrivà d'aquest document hauria continuat comptant pels anys del regnat d'Odó fins ben avançat l'any 900.

In nomine Domini. Ego Romanus, presbiter, et soror mea Chillio, nos sumus venditores vobis Riculpho episcopo, emtore nostro. Constat nos vobis deveremus vendere, sicuti et vendimus vobis, in comitatu Russulionense, in locum ubi vocabulum est Monte Aurioli, alodem nostrum, qui nobis advenit ex comparatione, id est, casas, curtes, terras, vineas, arboribus, ortos cum pomiferis, cultum et incultum, cum omni exia vel regressia sua. Et in alio loco ad fluvio Argelario, ad casa qui fuit condam Fedantio, vendimus vobis portionem similiter nostram. Et in ipsa vinea qui fuit condam Fedantii vendimus vobis similiter portionem nostram. Et in alio loco ad ipsa serra, in terminio de villa Tacione superiore, vendimus vobis portionem nostram ab integre. Habent ipsas casas, curtes, orti, terras, vineas, exia vel regressia sua diversas affrontationes. Haec omnia sicut superius resonat vendimus vobis ab integre, et accepimus nos venditores de vos emptores precium sicut inter nos bone fidei pacis placuit adque convenit in aderato et definito solidos XXX³, quod vos emtor nobis dedistis, et nos venditores de presente in manibus nostris recepimus, et nichilque de ipso precio difinitionis aput vos emptore non remansit, est manifestum. Que vero ista omnia superius nominata de nostro in vestro tradimus potestate habendi, vendendi, comutandi et quicquid exinde agere facere vel vindicare volueritis, liberam in Dei nomine habeas potestatem omnique tempore. Quod si nos venditores aut aliquis de eredibus nostris vel quislibet homo, suposita persona, qui contra hanc scripturam venditionis a nos vobis facta et ad vos recepta aut irrumpendum venerit aut nos venerimus, inferam vel inferant vobis aut partique vestra ista omnia superius scripta quantum ad eo tempore inmelioratus fuerit in duplum vobis componere faciamus. Et hec venditio firmis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura venditionis sub die III kalendas maii, anno XIII regnante Oddone rege.

Romanus presbiter, Sig+num Chillione, nos simul in unum venditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Fortissimus presbiter. Anastasius. Audecarius diaconus. Suniuldes levita. Sig+num Inveria. Sig+num Ermono. Wiliemundus diachonus. Sig+num Adesindo. Matarius presbiter.

Adoarius presbiter, qui hanc venditionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

ÉS ESMENTAT ADALÀ, ABAT DE SANT ANDREU [DE SUREDA].

[O]. Original perdut, potser la «charta Helenensis ecclesiae» citada pels autors de *Gallia christiana*.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1079.

El regest de *Gallia christiana* diu així: «Addala memoratur abbas S. Andreae anno tertio regnante Carolo, filio Ludovici, hic est Carolus Simplex, in veteri charta Helenensis ecclesiae».

164

2 JULIOL 901

LLORENÇ RECONeix, EN JUDICI PRESIDIT PEL COMTE MIRÓ [II DE CONFLENT] I PELS JUTGES UNIFORT, ERMENISCLE, CONTIJOC, LLOMBARD, BERÀ, FAUVÀ, SUNIFRED I FULGENCI, QUE SÓN CERTES I RES NO POT OPOSAR A LES ESCRIPTURES APORTADES PER ESTEFRED, MANDATARI DE L'ABAT GONFRED DE SANT GERMÀ [DE CUIXÀ], DE LES CONDICIONS DE REPARACIÓ FETES EN UN JUDICI DEL COMTE MIRÓ [I DE CONFLENT] I DELS SEUS JUTGES; ESCRIPTURES EN LES QUALS CONSTAVA LA PERMUTA I LA DONACIÓ QUE ELL I LA SEVA MARE GUISMODA HAVIEN FET EL 19 D'ABRIL DE L'ANY 870 DE LLURS PORCIIONS EN EL VIL·LAR DIT LLAR.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 32, perdut. — B. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 128v, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. LX, cols. 835-836, ex A (per mitjà de B). — b.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 64, pàgs. 168-169, ex B.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 361. — HÜBNER, *Gerichtsurkunden*, núm. 457.

El judici del comte Miró I, dit el Vell, havia tingut lloc a primers de febrer de 879 (Doc. 122).

In iudicio Mirone comite sive de iudices qui iussi sunt causas audire, dirimere vel iudicare, id est, Unifortes, Ermenisclo, Gontegoco, Longoardo, Berane, Fauvane, Suniefredo et Fulgentio, Nazario saione, Gontefredo prebytero, et aliorum bonorum hominum qui in ipso iudicio residebant, Wisandus, Bradila, Lubone, Erovo, Longoardo, Witefredo, Annone, Edrale, Gaderico, Wigila et Saporello. In eorum iudicio recognosco me, ego Laurencius, et professum in fatiem Stefredi, qui est mandarius de Gontefredo abba vel monachis suis qui sunt cenobii Sancti Germani. Verum [est] et negare non possum in omnibus, que de ipso villare Lare cum finibus suis, casales, terras cultas vel incultas, unde ego Laurentius mallavi Gontefredo abba vel suo mandatario ante suprascriptos iudices, de ipsos casales, terras cultas vel incultas, portionem meam; unde et protulit Gontefredus abba vel Strofedus mandarius iudicio revelationis de ipsas cartas quod ego Laurentius feci vel genitrix mea Wismoda¹ de omnem portionem nostram quod nos venundavimus per cartas emptionis quo fecimus ad Protasio abba, condam antecessore de Gontefredo abba. Et fuerunt ipsas kartas delavatas de flumine Tete de domo Sancti Andree de loco qui dicitur Exalata. Unde ostensit Gontefredus abba vel suos mandarius Strofedus iudicium relatum quod testificaverunt et iuraverunt testes a serie conditiones, quomodo viderunt ipsas cartas emptionis quod fecit Laurentius vel mater sua Wismoda² vel alii illorum eredes. Et fuerunt ipsas cartas perditas in neufragio flumine Tete. Et fuit ipse iudicium relevatos ante Mirone comite vel suos iudices, firmatas de ipsos iudices vel de ipsos testes. Et protulit in alio iudicio Gontefredus abba recognitionem vel conlaudationem: ibi resonat Laurentius vel mater sua Wismoda condam vel fratres istius Laurenti vel eredes mei, et resonabat in ipso relato dotarum XIII kalendas madii anno XXX regnante Karlo rege. De ipsas scripturas emptionis

et emptas ipsa terra in ipso villare quod ego Laurentius teneo non venundavi in ipso villare cultum vel incultum vel in fundus possessionis, vera sunt ipsas scripturas vel fuerunt et non falsas. Et sic ipsos iudices ego conlaudo quomodo veri sunt, qui erant legibus facti ante Mirone comite vel suos iudices. Unde interrogaverunt me iam supradicti iudices Laurencio si habeam testes aut scripturas aut ullum documentorum veritatis ut eos ipso abbate vel suo mandatario Stofredo ad ipsas scripturas quod ostendi in ipso placito falsas facere non possum nec hodie nec modo nec ulloque tempore. Et sic me recognosco ego Laurentius et facio mea professione vel conlaudatione quomodo ipsi iudicii vel ipsas scripturas vera sunt et bona et non sunt falsas. Et sic conlaudo eas in vestro [iudicio]³. Hec mea recognocio vel professio vera est, et negare non possum in omnibus.

Facta mea recognitione vel conlaudatione sub die VI nonas iulias, anno IIII regnante Karlono rege.

Signum Laurentio, qui hanc possessionem vel exvacationem seu conlaudationem feci et testes rogavi firmare. [...]

1. Awismoda b. — 2. Wismodo b. — 3. *Manca*.

165

14 JULIOL 901

ELS ESPOSOS LEUDEVÍ I ORSÈN VENEN A LLURS FILLS BENCÍO I RAMON, AIXÍ COM A LA MULLER DEL PRIMER, ADALÈN, DIFERENTS ALOUS QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ I EN LA VALL DEL CONFLENT. EN EL PRIMER TERRITORI ELS VENEN BAÓ AMB L'ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ, BAIXÀS, VERNET AMB L'ESGLÉSIA DE SANT CRISTÒFOL, CAVANAC, PIÀ, TANYERES AMB L'ESGLÉSIA DE SANT GENÍS I TESÀ. EN EL CONFLENT ELS VENEN MARIANS, CAMPOME, FÓRNOLS, TORÈN, FINESTRET, CORNELLÀ, RIÀ I MOLIG. ELS HO VENEN TOT PEL PREU DE MIL SIS-CENTS SOUS, PERÒ SE'N RESERVEN L'USDEFUIT MENTRE VISQUIN.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 15, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 151-153, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 15, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 15, pàgs. 187-188.

Leudeví i la seva esposa Orsèn disposaven d'un patrimoni considerable al Rosselló i al Conflent. La identitat de llurs fills, que en el document present no queda prou clara, la revela un document del 6 de juliol de 925 (Doc. 204), pel qual els germans Ramon i Benció, junt amb llur mare Orsèn, vengueren al bisbe Guadall d'Elna una part dels béns esmentats en aquesta compra.

In nomine domini. Ego Leudovinus et coniux mea Arsindes venditores sumus vobis Bencioni¹ et uxori tuae Adalinde, necnon at Raimundo, filiis² nostris, emptoribus. Constat nobis ut vobis vendere debemus, sicuti et facimus, nullius cogentis imperio nec suadentis ingenio sed propria et spontanea hoc elegit nobis bona voluntas, ut nos vobis vendere debemus et ita peragimus alodes nostros qui sunt in comitatu Rossilionensi seu in valle Confluenti, qui advenerunt nobis ipsi alodes tam ex parentibus quam ex comparatione, id est, Basonum cum ipsa ecclesia in honore Sancti Vincentii vel ipsa villa ei subiecta; et Beixans, cum domibus et ipsis servis et libertis qui ibidem manent et cum ipsis finibus vel adiacentiis suis seu terminis illorum, id est de flumine Tete usque in alveum Aquilini;

et vendo vobis villarum Vernetum, quae alio nomine vocatur Agarani, cum ipsa ecclesia in honore Sancti Christophori vel cum ipsis edificiis, servis seu libertis, et cum omnibus finibus vel adiacentiis suis seu terminia; et villam Cavanaco similiter cum finibus vel adiacentiis suis et cum omni fundo possessionis sue; et vendo vobis ego Leudovinus et coniux mea iamdicta in villa Apiano portionem nostram debitam cum suis finibus omnibus vel adiacentiis seu terminis suis; et vendimus vobis villam Tacxonarias cum omnibus finibus vel adiacentiis seu terminis suis vel cum ipsa ecclesia in honore Sancti Genesii; et vendimus vobis villam Tezanium cum omnibus finibus et adiacentiis seu terminis suis ab integre; et in quocumque loco in Rossilionense vel Elenensi possidemus atque possidere debemus in omnia vobis vendimus ad proprium ab integre.

Et in valle Confluente iam memorato vendimus vobis in valle illius omnem nostram portionem, et in Melizanas omnem nostram hereditatem, et in Campo Ultimo similiter, et in Furnulos omnem nostram hereditatem seu mancipiis, et in Toresin similiter, et in Fenestreto portionem nobis debitam seu mancipiis, in Corneliano similiter, in Arriano similiter et mancipiis, et in villa Mollegio omnem nostram hereditatem et tam servos quam et libertos. Et omnia quae habemus in Confluente quae possidemus atque possidere debemus omnia, tam in villis quam in servis atque libertis, tam in silvis quam in garricis, in aquarumve ductibus et reductibus, cum exitibus et regressibus illorum vel cum omnibus superpositis illorum. De omnibus istis vel superius resonat omnia vobis vendimus atque tradimus propter pretium quod inter nos et vos bone pacis placuit atque convenit in aderato et diffinito pretio solidos mille DC, quod vos emptores nobis dedistis et nos venditores de presente manibus nostris recepimus, et nichil de ipso pretio apud vos emptores remansit; et est manifestum. Ea vero ratione ut dum ego Leudovinus et uxor mea Ersendis vivimus usum et fructum pariter nobiscum habeamus, post obitum vero nostrum ad vos supranominatos absque alicuius contradictione remaneat.

Sane quod fieri minime credimus esse venturum quod si ego iamdictus Leodovinus et ego Ersindes aut aliquis de filiis seu nepotibus vel heredibus aut ulla subrogata persona quae contra hanc cartam venditionis venerit aut nos venimus ad irrumpendum componat nobis ista omnia superius nominata dupla immeliorata vobis perpetim habitura; et insuper componat vobis auri libras M. Et inantea ista carta venditionis firma et stabilis permaneat omni tempore.

Facta carta venditionis secundo idus iulii, anno quarto regnante Karolo rege post obituum Odonis regis.

S[ignum] Leodovini, S[ignum] Ersindis, qui hanc cartam venditionis facimus et testes firmare rogavimus. S[ignum] Ermeniscli. S[ignum] Eles. S[ignum] Isimberti. S[ignum] Ranoaldi. S[ignum] Quistrimiri. S[ignum] Ennecho. S[ignum] Wifredi. S[ignum] Sunefredi. Sperando presbiter. S[ignum] Dulgare levitae. S[ignum] Leodovini archipresbiteri. S[ignum] Siguini. Christiani sacerdotis.

Ermenisclus presbiter, qui hanc cartam venditionis scripsit et sub [SSS.] die et anno quo supra.

1. Poncioni C. — 2. filio C.

VENDRELL I ESPECIOSA VENEN A RICULF, BISBE DE LA SEU D'ELNA, I A HÍCTOR UN MOLÍ QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, PROP DEL VIC D'ELNA, PEL PREU DE SET DINERS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 274v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, f. 162, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 16, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàgs. 129-130. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 16, pàg. 188.

In nomine Domini. Nos Venrellus et Speciosa femina vinditores vobis domno Riculfo, sedis Elenensis episcopo, et Hictore, emptoris nostros. Constat nos vobis vindere deberemus, sicuti et per hanc scripturam vinditionis nostre vindimus nos vobis, in comitatu Russilione, prope vico Elna, molinare nostro qui michi Venrello advenit ex parentorum et michi Speciosa advenit per donitum dotis mee. Et affrontat ipse molinare cum suo caputaquis in molinare de me iamdicto Riculfo et de Anastasio, et de alio latus cum suo aqueducto affrontat in molinare de Vislane qui fuit condam, de tercio latus affrontat in terra de Senanda femina vel in terra de Lachida. Quantum infra istas affrontaciones includunt, sic vindimus nos vobis ab integre, cum exio vel regressia sua et accepimus nos vinditores de vos emptores precium sicut inter nos et vos bone fidei pacis placuit adque convenit in aderato et definito diners VII, quod vos emptores nobis dedistis, et nos vinditores de presente manibus nostris recepimus, et nichilque de ipso precio aput vos emptores non remansit, est manifestum. Quem vero prescripti molinares de meo iure in tuo tradimus dominio et potestatem habendi, vendendi, faciendi de eo quod volueritis liberam in Dei nomine habeatis potestatem. Quod si nos vinditores aut aliquis de filiis vel de eredibus nostris vel quislibet homo superposita persona qui contra hanc scripturam vinditionis venerit ad irrumpendum aut nos iamdicti venerimus, inferant vel inferamus vobis aut partique vestra quantum adeo tempore immelioratus fuerit ipsa molinares in duplo vobis perpetum habiturum. Et hec venditio firmis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura vinditionis sub V kalendas aprilis, anno V^o regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Venrellus, Sig+num Speciosa, qui simul in unum vinditionem fecimus et testes firmare rogavimus. + Suniuldus presbiter. Signum Osilan, Sig+num Ansefredus. Sig+num Custabilis. + Eneco.

Iroigius presbiter, qui hanc scripturam vinditionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

167

«ATTILIANUS», 13 JUNY 902

RICULF, BISBE [D'ELNA], ASSISTEIX A UN CONCILI CELEBRAT DINS L'ESGLÉSIA DE SANT ESTEVE D'«ATTILIANUS» [VILLA DESAPAREGUDA DEL TERME DE MOUSSAN], EN EL TERRITORI I SUBURBI DE NARBONA, PRESIDIT PELS ARQUEBISBES ROSTANY D'ARLE I ARNUST DE NARBONA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 108, pàgs. 137-138.

168

18 AGOST 902

ALDENA VEN A RICULF, BISBE [D'ELNA], UNA PORCIÓ DE TERRA QUE TÉ PER HERÈNCIA MATERNA EN EL TERRITORI D'ELNA, AL PEU DEL MONT ÀLBERA, AL VILAR DEL DIFUNT ÀLBARÓ, PEL PREU DE VINT SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 333, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, f. 167, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 17, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 130. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 17, pàg. 188.

In nomine domini. Ego Aldelna, femina, venditrix tibi Riculfo, episcopo, emptori meo. Constat me tibi aliquid vendere deberem, sicuti et per hanc scripturam venditionis mee vendo tibi hic, in territorio Elenense, in radice montis Albarie, in villare Albaroni condam que vocant, ipsa mea portione qui michi advenit ex materna hereditate, id est in casa, in casalibus, in curtis, in curtalibus, in ortis, in ortalibus, terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus vel reductibus, cultum vel incultum, omnia et in omnibus, quicquid hibi invenire potueris in predicto villare de omnem portionem michi debita. Qui michi advenit ex materna hereditate, sic vendo tibi ab integre, et accepi ego vinditrix de te emptore precium sicut inter me et te bone fidei pacis placuit atque convenit, in aderato et definito precio solidos XX, quod tu emtor michi dedisti et ego venditrix de presente manibus meis recepi, et nichilque de ipso precio aput te emtore non remansit est manifestum. Que vero ipsa omnia iamdicta sicut superius resonat de meo iuro in tuo trado dominio et potestate per habendi, vendendi, donandi velut etiam comutandi, faciendi exinde quod volueris, liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si ego iamdicta Aldena vinditrix aut ullus de fratribus, filiis vel de eredibus meis vel quislibet homo suposita persona qui contra hanc-ista carta venditionis venerit per irrumpendum aut ego venero, inferam vel inferant tibi aut partique tue quantum ad eo tempore immelioratus fuerit dupla tibi perpetim abitura. Et hec scriptura venditionis firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura venditionis sub die XV kalendas septembris, anno V regnante Karulo rege, filio Ludoici.

Sig+num Aldena, qui hanc scriptura venditionis fecit et testes firmare rogavi. Anastasius. Sig+num Teuderodus. Raguel. Sig+num Dignus.

Munnitus presbiter, qui hanc scripturam venditionis scripsi et subscripsi sub die et anno quo supra.

169

24 NOVEMBRE 902

RAMIÓ, BLANDINA, VENÀTOR, NÒNIA, MALÒDIA, LAURESÈN, BELLOTRA, SESNANDA, AURELIÀ I PERE VENEN A ISGUT UNS QUANTS MOLINS I QUATRE PECES DE TERRA QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS CONFINIS DE «VILLA GOTORUM» O DE MALLOLES [TERME DE PERPINYÀ], PEL PREU DE DOTZE SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 350, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 173-174, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 18, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 18, pàg. 188 (amb data de 25 novembre).

In nomine Domini. Ego Ramio et Blandina, Venator, Nonia, Malodia, Lauresinda, Bellotra, Senanda, Aurilianus, Petrus, nos simul in unum, vinditores sumus tibi Issegudo, emtore. Constat nos tibi aliquid vendere deberemus, sicuti et per hanc scriptura venditionis nostra vendimus tibi molinares, cum suo rego et cum suum caputaquis, et terras qui nobis advenit de parentorum. Qui sunt ipsi mulinares et terras in comitatu Russolionense, infra fines de villa Gotorum vel Malleolas. Et affrontat ipsa I terra: de uno latus in termino de Verneto, et de alio latus in terra Karpione vel de Laredo, et de tercio latus in terra domum Sancti Aciscli vel in vinea Wisandi¹, et de quarto latus in terra Doni; et alia terra affrontat: de uno latus Ermemiro, et de alio latus in ipsa via, et de tercio latus in ipsa via antiqua, et de quarto latus in terminio de Verneto; et alia terra affrontat: de uno latus in terra Tariconi, et alio latus in terra Ferioli, et de alias duas partes in termino de Verneto; et alia terra affrontat: de uno latus in terra Wistrildes vel de Miro, et de alio latus in terra Tauriconi, et de tercio latus in terra Wistrildes, et de quarto latus in terminio de Sancto Mameto. Quantum in istas affrontationes includunt de ipsos molinares et cum suo rego et cum suum caputaquis et ipsas terras sic vendimus tibi ab omni integritate propter precium sicut inter nos et te convenit in aderato et definito precium solidos XII, tantum quod tu emptor nobis dedistis et nos venditores de presente manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso precium apud te emptore non remansit est manifestum. Sane quod fieri minime credendi esse venturum quod si nos vinditores aut aliquis de filiis, de fratribus vel de heredibus nostris aut ullus homo ex aversa rogata persona fuerit qui contra hanc-ista scriptura venditionis venerit aut nos venditores venerimus, inferant vel inferamus aut partique tue quantum ad eo tempore immelioratum fuerit in duplo tibi perpetim abitura. Et inantea ista scriptura venditionis firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura venditionis VIII kalendas decembris, anno V regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Ramio, Sig+num Blandina, Sig+num Venator, Sig+num Nonia, Sig+num Malodia, Sig+num Lauresinda, Sig+num Bellotra, Sig+num Senanda, Sig+num Aurilianus, Sig+num Petrus, nos simul qui hanc scriptura venditionis fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Avane. Sig+num Ganiva. Sig+num Amalricus. Sig+num Wisandus. Sig+num Amarellus.

Gischafredus clericus, qui hanc scripturam venditionem scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

1. Ivesandi C.

EL PREVERE CAMPIÓ FA UNA DONACIÓ AL BISBE RICULF [D'ELNA].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 197v, perdut. — B.* Regest del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, ex A.

El regest de Fossà diu: «Don par Campio, prêtre, à l'évêque Riculfe, du 10 des kal. Mars, année VI du règne de Charles, fils de Louis. Prouve l'observance des lois gothiques: *et sicut lex Gothorum decernit*».

EL COMTE RADULF [DE ROSSELLÓ] I LA SEVA MULLER RIDLINDA DONEN AL MONESTIR DE SANTA MARIA DE LA GRASSA, AL SEU ABAT DURAN I ALS SEUS MONJOS, LA VILLA ANOMENADA PESILLÀ [DE LA RIBERA] I EL VILAR DIT «FONTE TENTENATA» [LES FONTS, TERME DE CALCE], EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AMB LES ESGLÉSIES DE SANT SADURNÍ I SANT FELIU I AMB ELS RECS QUE DISCORREN DES DEL CASTELLAR [DE SANT MARTÍ DE LA RIBA] PELS TERMES DE MILLARS, CORNELLÀ [DE LA RIBERA] I SANT FELIU [D'A-MUNT]. SE'N RESERVEN L'USDEFUIT VITALICI, TANT PER A ELLS COM PER A LLUR FILL OLIBÀ, PERÒ EN PAGARAN ELS DELMES AL MONESTIR.

O.* Carcassona, ADép de l'Aude, H 23, núm. 4 (abans a la Grassa, AM). Pergamí tacat per reactius. — A. Còpia de 1668-1669, feta per Gratian Capot: París, BN, Col. Doat, vol. 66, ff. 49-51 (amb data de 846), ex O.

a. *Histoire générale de Languedoc*, vol. II, París, 1733, *preuves*, núm. XXX, col. 43 (edició parcial), ex O. — b. MAHUL, *Cartulaire*, vol. II, pàg. 218, ex a. — c. *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. XXX, col. 112 (edició parcial, amb data de 904). — d. ALART, *Cartulaire*, pàgs. 118-120 (amb data de 898), ex O. — e. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom III, ap. XII, pàgs. 373-375, ex d. — f.* MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 39, pàgs. 64-67 (amb data de 898 o 903), ex OA i d.

Els comtes Radulf i Ridlinda, que ho devien ésser de Rosselló (BAUTIER, *Le Conflent*, pàg. 227) i no pas de Besalú, com s'ha suposat, posseïen l'alou de Pesillà per donació d'Anna, filla dels comtes d'Empúries Alaric i Rotruda, feta el 22 d'abril de 876 (Doc. 97). Mort Radulf, Ridlinda i el fill d'ambdós, Olibà, confirmaren aquesta donació al monestir de la Grassa el 24 de juny de 920 (Doc. 193). Alart i Monsalvatje dataren aquest document l'any 898, cosa que explica que també se li hagi donat aquesta data en el regest publicat dins *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 94, pàg. 130. Magnou-Nortier ofereix les dues dates, és a dir, 898 i 903, amb l'argument que les cartes datades pel regnat de Carles el Simple plantegen el problema de la data del començ del seu regnat en el 893 o en el 898. Aquí hem optat per datar-la, com les altres cartes de l'esmentat regnat, prenent com a punt de partida el dia de la mort del rei Odó, 3 de gener de 898.

[Dum unusquisque in hoc saeculo de res suas donare debet propter remedium anime sue, ut ad diem iudicii ante tribunal Domini nostri Iesu Christi mereat invenire misericordiam, nos igitur in Dei nomine [Radulfo comiti et uxori sue Ridlindes, certum quidem] manifestum est [enim quia placuit animis nostris et placet] nullus quoque cogentis imperio nec suadentis ingenio sed propria expontanea hoc elegit nostra [voluntas ut] nos [donare debemus alodem] nostrum, quod ita et facimus, villa que vocatur Peciliano cum terminis et limitibus et adfrontaciones earum, cum ipso villariunculo que vocant Fonte Tentenata cum terminis et limitibus [suis et] adfrontaciones earum, sic donamus vel tradimus ad castro monasterii vel ad cenobii Sancte Marie que vocant Crassa. Et est ipse monasterius constructus inter duos pacos Karcasense et Narbonense, iuxta fluvium Urbione. Et sic tradimus ad venerando abba Durando et ad cuncta congregatione supradicto istius monasterii propter remedium animas nostras, ut ipsa sancta Dei ienitrix mereat intercedere pro nobis ad filium suum, ut nos mereamur audire vocem Domini ad diem iudicii: «Venite benedicti patris mei».

Et est ipse alodes supranominatus et cum ipso villariunculo in comitatu Rosolionense. Donamus nos ipsum alodem supranominatum ad prefata casa Dei cum ipsas ecclesias qui ibidem sunt fundatas in onore Sancti Saturnini et Sancti Felicis, cum decimis et primiciis, id est in casis, casalibus, curtis, curtalibus, ortis, ortalibus, reganeis et subreganeis, verdecariis, silvis, garricis, pratis, pascuis,

molendinis, aquis aquarumve decursibus earum, et ipsos caputaquis et ipsos regos qui discurrunt de ipso castellare in terminio Corneliano [et in terminio de Milliaries], et in terminio de villa Sancti Felicis, ut tam presens Durando abba [vel ceteri succes]sores ut potestatem ipsa aqua prendere cum suo caputaquis et cum suos [regos de Peciliano usque ad] ipso castellare. Et mittere faciant ipsa aqua in villa Peciliano vel in suo terminio ubi voluerint sine ulla dubitatione vel reservacione, vieductibus vel reductibus cum exio et regressia earum [et cum omne superpositum] suum tam quisitum quam adquirendum, tam rusticum quam ad urbanum, tam divisum quam adivisendum, totum et ab intecrum sicut superius insertum est. Sic donamus nos ad domum [Sancte Marie vel ad Du]rando abba et ad congregatione illius monasterii tam presentes quam et futuros ut non pigent pro nobis orare, elemosina pauperum, stipendia monachorum et luminaria concinanda sancta [Dei ecclesia. Et advenit] nobis ista omnia de excomparacione. In ea vero racione dum nos vixerimus, teneamus et possideamus, usum fructum abeamus, potestatem non abeamus vindere, nec comutare, nec elienare, nec [nos, neque filii, neque] nepoti mei, neque parentes, nec nullus homo per nostra voce neque per sua hereditate ad inquisitare presumat. Et dum vixerimus, per singulos annos et dies omnes decimas quae ad eius ecclesias [pertinent de suprano]minatum alodem, in potestate Sancta Maria vel ad eius congregatione, consista[n]t. Et post obitum vero nostrum ipsum alodem supranominatum remaneat ad filium meum Olibane, e[xc]cepto ipsas decimas in potestate Sancte Maria consista[n]t. Dum tu vivis, teneas et possideas; post tuum quoque discessum, remaneat ad domum Sancta Maria que vocant Crassa, sic superius in[scriptum] est, ut] abeant [potestatem, tam] presens abba quam et succesores eius, vindere, commutare vel elienare et quiquit exinde facere vel iudicare voluerint, in Dei nomine libera et firmissima [abeant potes]tatem [omnique tempore. De repetitione vero si] quis donatores nos aut ulla subrogata persona qui contra hanc-istam cartam donationis vel tradictionis venerit ad inrumpen[dum, non valeat vindicare, sed in vinculo componat vobis auri libras V et quoactus] absolvat. [Et insuper ipsum alodem in duplo componere vobis faciat].

Facta carta donationis [iste in mense madii, anno VI° regnante Carulo rege].

[Si]g+num Radulfus comiti, Sig+num Ridlindes, qui hanc cartam donationem vel tradictionem fecimus et testes firmare rogavimus. Bera SSS.* Siguinus SSS.* SSS. Undela presbiter SSS.* (*Cris-mó*) Unias SSS.* Wilafredus SSS.* SSS. Salamon SSS.* SSS. Ansebado SSS.* S. Heles SSS.* Leopardus SSS.*

SSS. Fredarius diachonus, qui hanc carta donatione scripsit et SSS. sub die et anno quod supra.

172

24 JULIOL 903

ARGERIC, LA SEVA MULLER QUILIÓ, MIRANDA I EL SEU FILL OPILÀ VENEN AL PREVERE ERVIGI L'HERETAT QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A VILA-SECA [TERME DE MONTESCOT], PEL PREU DE DOTZE SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 160, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 179-180, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 19, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 19, pàg. 188.

In nomine Domini. Nos Argericus et uxor Chilio, Miranda et filius meus Opila, simul in unum, venditores tibi Ervigio, presbitero, emtore nostro. Constat nos tibi aliquid vendere debere, sicuti et per hanc scriptura venditionis nostre vendimus tibi, in comitatu Russilionense, in villa Secca vel in eius terminio, casas, casales, curtes, curtales, ortales, vineas, vineales, terras, cultum vel incultum, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, omnia et in omnibus, quicquid invenire potueris de omnem hereditatem nostram. Et ego Argericus sic vendo tibi tam in ipsa villa superius scripta quam per diversis locis quicquid invenire potueris de hereditatem meam. Hec omnia nobis advenit michi Argerico, Opilane, ex parentorum et michi Chilione et Miranda per dotis donationis nostre. Et accepimus nos venditores de te emtore precium sicut inter nos et te bone fidei pacis placuit atque convenit in aderato et definito precium solidos XII, quod tu emptor nobis dedisti et nos venditores de presente manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso precio aput te emtore non remansit, est manifestum. Que vero ista omnia superius scripta de nostro iure in tuo tradimus dominio et potestate habendi, vendendi seu etiam comutandi et quicquid exinde agere, facere vel iudicare volueris, liberam in Dei nomine habeas potestatem omnique tempore. Quod si nos venditores aut aliquis de filiis vel de heredibus meis vel quislibet homo suposita vel subrogata persona qui hanc scriptura venditionis aut nos tibi facta et ad te recepta venerit ad inrumpendum, aut nos iamdicti venerimus, inferam vel inferamus tibi aut partique tue ista omnia superius scripta, quantum ad eo tempore inmelioratum fuerit, dupla vel tripla tibi perpetuum habitura. Et hac venditio firmis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura venditionis sub die VIII kalendas augusti, anno VI regnante Karulo rege, filio Ludoici.

Sig+num Argericus, Sig+num Chillio, Sig+num Mirande, Sig+num Opila, nos simul in unum venditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Asenarius. Sig+num Astrasius. Sig+num Basilius. Primus levita.

Nantelmus presbiter, que hanc carta venditionem scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

173

2 JULIOL 904

GUALAFONS I LA SEVA MULLER NARBONA DONEN A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA I AL BISBE RICULF DE LA SEU D'ELNA LES SALINES QUE TENEN EN EL TERRITORI D'ELNA, EN LA VILLA ANOMENADA VILA-RASA [TERME DE SANT CEBRIÀ DE ROSSELLÓ].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral d'Elna, f. 153v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, col. Moreau, vol. 3, f. 196, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 20, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 130. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 20, pàg. 189 (amb data de 6 juliol).

In nomine Domini. Ego Galofonsus et uxor mea Narbona, simul in unum, donatores sumus ad domum Sancte Eulalie et ad Riculfum episcopum sedis Elenensis. Constat nos vobis donare faciamus, sicuti et per hanc scripturam donationis nostre donamus nos vobis, in territorio Elenense, in villa que dicitur Villa rara, donamus nos vobis in ibidem villa vel in sua terminia salinas nostras que no-

bis adveniunt per aprisionem parentorum nostrorum, sicuti et ceteris stagni faciunt. Et sunt ipsas salinas XX^{ti} cum ipso eremo. Et habeant affrontationes ipsas salinas cum sua agulia et suo cutaro et suo abeveratorio: de uno latus in stagno Aliguano, et de alio latus in salinas Aquarno vel de suos eredes, et de tercio latus in salinas Baldecontia, et de quarto latus in stirpe. Quantum in istas quatuor affrontationes includunt de ipsas salinas, cum sua agulia et suo cutaro et suo abeveratorio et ipso eremo, sic donamus vobis cum illorum affrontationes ad domum Sancte Eulalie et ad Riculfo episcopo sedis Elenensis. Et qui contra hanc-ista scriptura donationis venerit pro inrumpendum aut nos venerimus inferam vel inferant vobis aut partique vestra quod ad eo tempore inmelioratum fuerit, duplo vel triplo habeant abitura. Et hec-ista carta donationis firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta carta donationis VIⁱ nonis iulii, anno VII regnante Karulo rege, filio Leudovici.

Walafonsus, Sig+num Narbona, simul in unum, que hanc carta donationis fieri fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Allemares. Sig+num Seniofredus. Sig+num Aquarnus.

Durandus presbiter, qui ista carta donationis scripsit et subscripsit die et anno quod supra.

1. XI C, *per error*.

174

31 JULIOL 904

LA DEVOTA JUDIT I LA DONA AULÓ DONEN A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA I AL BISBE RICULF DE LA SEU D'ELNA DIFERENTS POSSESSIONS QUE TENEN EN EL MONT ALBERA, EN EL VILAR DEL DIFUNT CASTELLÀ, DIT TAMBÉ DE DONAT. ENTRE AQUESTES, LES VINYES QUE JUDIT COMPRÀ AL COMTE MIRÓ [I DE ROSSELLÓ] I A DONAT.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 165v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 3, ff. 204-205, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 21, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 21, pàg. 189.

In nomine Domini. Nos Iudit deovota et Aulo femina donatricis ad domum Sancte Eulalie, virginis et martira Christi, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, et Riculpho, misericordia Dei sedis Elenense episcopo, succesorque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes. Ideo donamus nos ad prefata ecclesia Russilionensium, in monte Albarie, in villare Kastellani qui fuit condam, que ad alium nomen vocant Donati, casas, casales, curtes, curtales, ortos, ortales, vineas, vineales, terras cultum vel incultum, lineares, in arboribus, in aquaductibus, omnia et in omnibus, quicquid invenire potueritis de portionem nostram, id est, quartam et quintam partem. Et in ibidem loco dono ego Iudit ad super scriptam ecclesiam, extra hoc quod habeo aput heredes meos, ipsam decimam partem quod genetrix mea michi concessit; et vinea una quod ego emi de Mirone comite per scripturas; et alia vinea quod ego emi de Donato ex medietate per scripturas, qui nobis advenit tam ex parentorum quam ex comparatione. Donamus ad predictam ecclesiam Sancte Eulalie, virginis et martira Christi, et ad Riculfo, misericordia Dei sedis Elenense episcopo, succesorque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, pro amore Dei et propter remedium animas nostras, ut famuli Christi ibidem Domino misericordiam deprecantes pro animas

nostras orationes Domino fungere dignemini. Hec vero ista omnia superius scripta cum illorum affrontationes vel adiacentias earum, sicut superius scriptum est, cum exia vel regressia illarum de nostro iure in vestris tradimus prefate ecclesie Sancte Eulalie, virginis et martira Christi, matre omnium ecclesiarum Russulionensium sive Confluentium, et Richulfo, misericordie Dei sedis Elenense episcopo, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, ut de ab odierno die et tempore maneat firmata. Et si quis ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum aut quilibet homo ex adverso veniens de hanc ecclesie ista omnia ut superius scriptum est aliquid abstraere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat et a collegio omnium christianorum et a liminibus sancte Dei Ecclesiae habeantur extranei, et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse datum, cum Iuda traditore perpetue ignibus cremandi; et sicut lex Gothorum decernit ista omnia superius scripta in duplo vel triplo immelioratum componant. Et in scriptura donationis firmam et stabilem habeat firmitatem.

Facta scriptura donationis sub die II kalendas augusti, anno VII regnante Karulo rege, filio Ludoici.

Sig+num Iudit deovota, Sig+num Aulo femina, qui simul in unum donationem fecimus et testes firmare rogavimus. Rainardus presbiter. Livianus presbiter. Sig+num Recosindus. Sig+num Viatarus. Sig+num Stephanus. Sig+num Custabilis. Sig+num Wifredus.

Truigius presbiter, qui hanc scriptura donationem scripsit et subscripsi die et anno quo supra.

175

904

ÉS ESMENTAT L'ABAT BERNAT DEL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES.

[O]. Original perdut.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de *Gallia christiana* diu així: «Arulae. Series abbatum. (...) Bernardus I occurrit anno septimo regnante Carolo Simplicie».

176

[903-905]

RICULF, BISBE D'ELNA, ASSISTEIX A UN CONCILI DE LA PROVÍNCIA NARBONENSE PRESIDIT PER L'ARQUEBISBE ARNUST DE NARBONA. ELLS DOS I ELS ALTRES DEU BISBES REUNITS CONCILIARMENT CONFIRMEN, A PRECS DE L'ABADESSA EMMA, ELS BÉNS DEL MONESTIR DE SANT JOAN [DE LES ABADESSES].

Consta en el decret del concili de Barcelona de l'any 906 (Doc. 177), en què es ratifica el decret d'aquest concili anterior. Sobre aquest concili de 903-905, vegeu ORDEIG, *Dos concilis de la província Narbonense*, pàgs. 370-371.

177

BARCELONA, [GENER-JULIOL] 906

L'ARQUEBISBE ARNUST DE NARBONA I ELS CINC BISBES REUNITS DINS L'ESGLÉSIA DE LA SANTA CREU DE BARCELONA, EN PRESENCIA DEL PRÍNCIP I MARQUÈS GUIFRÉ [II DE BARCELONA-OSONA] I DE MOLTS CLERGUES I LAICS, RATIFIQUEN, A PETICIÓ DELS LEGATS DE L'ABADESSA EMMA, L'ESCRITURA CONFIRMATÒRIA DELS BÉNS DEL MONESTIR DE SANT JOAN [DE LES ABADESSES] EXPEDIDA PEL MATEIX ARQUEBISBE ARNUST I ONZE BISBES DE LA PROVÍNCIA NARBONENSE. EN CONSEQÜÈNCIA DECRETEN QUE LES ESGLÉSIES, LES PARRÒQUIES, LES CELLES I ELS PREDIS QUE POSSEIX SÓN, ENTRE ALTRES, L'ESGLÉSIA I LA PARRÒQUIA DE SANTA EULÀLIA DE LA VILLA FULLÀ I LA PARRÒQUIA DE L'ESGLÉSIA DE CAMPelles [TERME DE VILAFRANCA], EN EL PAGUS DE CONFLENT.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, núm. 69, pàgs. 114-116.

178

17 SETEMBRE 906

HOM FA PÚBLIC UN TESTAMENT SACRAMENTAL.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 298, «ex archivo Arulensis coenobii».

Conditiones sacramentorum ad quas per ordinationes [...].

Late conditiones sub die XV kalendas octobris, anno VIII regnante domno nostro Karolo rege. [...].

179

MONESTIR DE SANT TIBERI, 907

L'ARQUEBISBE ARNUST I ELS BISBES DE LA PROVÍNCIA NARBONENSE, REUNITS EN CONCILI EN EL MONESTIR DE SANT TIBERI, EN EL TERRITORI D'AGDE, DECRETEN QUE EL BISBE IDALGUER D'OSONA I ELS SEUS SUCCESSORS RESTEN EXIMITS DE PAGAR UN TRIBUT ANUAL A LA SEU METROPOLITANA. EL BISBE RICULF [D'ELNA] SIGNA EL DECRET.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, núm. 75, pàgs. 121-123.

180

19 FEBRER 909

HOM FA UNA DONACIÓ AL BISBE RICULF [D'ELNA].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 205v, perdut. — B.* Regest del segle xviii, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, ex A.

El regest de Fossà diu: «Donation faite à l'évêque Riculfe, le 11 des kalendes de mars, anné 12 du règne de Charles fils de Louis, qui exprime l'observation des lois gothiques: *sicut lex Gothorum decernit*».

181

2 MAIG 909

ELS ESPOSOS GARÍ I BADUIRA VENEN A ARGILÀ I A LA SEVA MULLER SESGONÇA UN TERRENY QUE TENEN A ELNA I QUE AFRONTA AMB UNA TERRA DE LA COMTESSA GOTLANA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 34, perdut. — B.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, ex A.

El regest de Fossà diu: «Vente d'un terrain à Elne, *cum aquis aquarum vel arenarum*, par Varin et sa femme Baduira à Argila et son épouse Sesegontia, le 6 des nones de mai de l'année XII du règne de Charles, fils de Louis». I en el marge: «Extraire cette charte qui porte pour confrontante la comtesse Gotlana, épouse de Ben-tion, qui est ainsi déjà comte. Miron n'était donc pas alors comte de Roussillon».

182

JONQUIÈRAS, 3 MAIG 909

ARNUST, METROPOLITÀ DE NARBONA, I ELS DEU BISBES REUNITS EN CONCILI DINS L'ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ DEL LLOC DIT JONQUIÈRAS, AL TERRITORI DE MAGALONA, ABSOLEN I BENEEXEN EL COMTE SUNYER [II DE ROSSELLÓ-EMPÚRIES], ELS ALTRES COMTES FILLS D'ELL, LLURS ESPOSES I TOTS ELS SEUS FIDELS, ELS QUALS HAVIEN EXCOMUNICAT TEMPS ENRERE.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 129bis, pàgs. 149-150.

183

20 DESEMBRE 912

ELS ESPOSOS DOLCET I MARTA VENEN A ESGUT I A LA SEVA MULLER ARCEDÒNIA L'HERETAT QUE TENEN EN EL TERRITORI D'ELNA, AL PEU DEL MONT ALBERA, SOBRE LES TERRASSES D'ORTAFÀ, PEL PREU DE DEU DINERS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 266, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 4, f. 15, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 22, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 22, pàg. 189 (amb data de 19 desembre).

In nomine Domini. Ego Dulcidius et uxor mea Marta vinditores vobis Essecuto et uxori tue Arcedonia, hemtores. Per hanc scriptura vinditionis notrae vindimus vobis in territorio Helenense, in

radicis de monte Albarie, super illos terrados de Ortufan. In ibidem locum vindimus vobis omnem hereditatem nostram qui michi Dulcidio advenit ex parentorum, tam in casalibus quam in curtalibus, tam in arboribus quam in pomiferis, tam in ortalibus, tam in terras, tam in vieductibus quam reductibus, in aquis aquarum, in omnia et in omnibus ubicumque meam hereditatem invenire poteritis ipsam decimam partem. Sic vindimus vobis ab omnem integritatem, cum omnes affrontaciones earum, et cum exia et regressia earum, propter pretium quod inter nos et vos bone fidei pacis placui atque conveni in aderato et definito pretium denarios X; et de ipso pretium non remansit est manifestum. Ut quicquid de hec omnia superius nominata ita facere vel iudicare volueritis liberam in Dei nomine habeatis potestatem. Et qui contra hac scriptura vinditionis venerit ad irrumpendum aut nos iamdicti venerimus, inferant seu inferamus vobis aut partique vestre quantum ad eo [tempore]¹ hec omnia superius nominata in melioratum fuerit in duplo vel triplo perpetim habitura. Et inantea ista scriptura vinditionis firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura vinditionis X^o III° kalendas ianuarii, anno XV regnante Carulo rege, filio Ludoici.

Sig+num Dulcidius, Sig+num Marta, nos simul in unum ista scriptura vindicione fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Simplicius. Sig+num Dator. Sig+num Froila.

Recessindus presbiter, qui hanc scriptura vinditione scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

1. *Manca*.

184

28 NOVEMBRE 913

RICULF, BISBE [D'ELNA], DÓNA A FRUJÀ TOT EL QUE TÉ EN EL PAGUS DE ROSSELLÓ, A LES VILLES ANOMENADES «LIPIDIANO» [LABEJÀ?, TERME DE TORRELLES DE LA SALANCA], SANT ESTEVE [DEL PI?, TERME DE VILALLONGA DE LA SALANCA] I CANOMALS [TERME DE BOMPÀS] I A CASTELLROSELLÓ [TERME DE PERPINYÀ].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 2, carta 94), perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 94v, ex A.

Donat venerabilis domnus Riculfus episcopus ad praedicto Froiane in pago Russilionensi, in villas nuncupantes, id est in terminium de villa Lipidiano vel villa Sancti Stephani sive villa Canesmales vel castro Russilione, omnia quicquid ibidem abet [...]¹. Et infra fines castro Russilione, in loco ubi vocant Graxantaria, donat terras et molinare [...]².

Facta commutatione ista IIII kalendas decembris, anno XVI regnante Carulo rege, post obitum Oddonis regis.

1. etc. Infra B. — 2. etc. B.

185

17 JUNY 914

DESPRÉS DE LA MORT DEL BISBE IDALGUER D'OSONA, EL CLERGAT I LA PLEBS DE LA DIÒCESI ACUDIREN DAVANT DE TODERIC [BISBE DE BARCELONA], ENTERRADOR DEL BISBE DIFUNT I VISITADOR DE LA DIÒCE-

SI ÒRFENA, I DEMANAREN I ACLAMAREN JORDI COM A NOU BISBE. L'ESMENTAT BISBE TODERIC HO NOTIFICÀ A GUIGÓ, BISBE DE GIRONA, I AQUEST PORTÀ AQUELLA SÚPLICA UNÀNIME A LA SEU METROPOLITANA DE NARBONA, DESPRÉS D'HAVER OBTINGUT EL CONSENTIMENT DELS BISBES RICULF D'ELNA, REINARD DE BESIERS I TODERIC DE LODEVA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, núm. 136, pàgs. 170-171.

186

15 DESEMBRE 914

QUIXOL, ESTENERGA I TRAVER VENEN AL PREVERE ALADEU UNA TERRA QUE TENEN EN EL TERRITORI D'ELNA, DINS ELS CONFINIS DEL VIC D'ELNA, EN EL GUAL DEL RIU TEC, EN LA VIA QUE VA D'«ATILIAGO» A TRESMALS, PEL PREU DE SETZE DINERS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 187v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 4, ff. 25-26, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 24, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 24, pàgs. 189-190.

S'ha de notar la menció del gual (*wado*) del Tec, on passava la «carrera de Carles» o *via Domitia*, entre Tresmals i la Torre baix Elna o Torre del Bisbe, antigament i encara en el segle X anomenada *Atiliac* (d'un *Atiliacum* d'origen romà). L'església romànica de Santa Eugènia de Tresmals és l'únic vestigi visible del lloc de Tresmals.

In nomine Domini. Ego Cixilo et Stenerga femina et Trasovarius, nos simul in unum, venditores tibi Aladeo presbitero, emptore. Constat nobis tibi vendere deberemus, sicuti et vendimus et per hanc scriptura venditionis nostre vendimus nos tibi, in territorio Elenense, infra fines de vicho Elna, in locum quem vocant ad ipso wado de flumine Techo, et est in ipsa via quod discurrit de Atiliago ad Tresmales, ibidem vendimus nos tibi terra nostra qui nobis advenit ex parentorum nostrorum. Et affrontat ipsa terra: de uno latus de parte circi in terra Saniuldo, qui fuit condam; de parte aquilonis affrontat in via qui discurrit de vicho Elna ad mare; de parte altano de te emptore; et de parte albarie afrontat in medio flumen Tecco et pergit usque ad ipsam rippam. Quantum infra istas affrontationes includunt, sic vendimus nos tibi ab omnem integritatem, cum exia vel regressia sua et accepimus nos venditores de te emptore precium sicut inter nos et vos bone convenit in aderato et definito, id est denarios XVI, tantum quod tu emptor nobis dedisti et nos venditores de presente manibus nostris recepimus et nichilque de ipso precio aput vos emptores non remansit. Que vero ista omnia superius nominata de nostro iuro in tuo tradimus dominio et potestate abendi, vendendi, donandi vel etiam comutandi vel iudicare volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si nos venditores aut aliquis de fratribus aut de filiis vel de eredibus nostris aut quislibet homo qui contra ista venditione venerit ad inrumpendum aut nos venerimus, inferam vel inferant aud partique tue quantum ad eo tempore inmelioratum fuerit duplamus tibi perpetim abitura. Et inantea ista venditio firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta carta venditionis XVIII kalendas ianuarii, anno XVII regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Chixilo, Sig+num Stenerga femina, Sig+num Trasovarius, qui simul in unum venditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Elpericus. Sig+num Teudredus. Sig+num Alpaldus. Ciprianus. Felix et levita. [...] subdiachonus.

In Dei nomine. Miro presbiter, qui hanc venditionem scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

187

[FIMALS DE 914]

EL PAPA JOAN [X], EN LLETRA TRAMESA PER MITJÀ DE L'ARQUEBISBE EMINI [DE BESANÇON], EXHORTA ELS BISBES DE LA PROVÍNCIA NARBONENSE, ENTRE ELLS RICULF D'ELNA, QUE NO ACCEPTIN GERARD COM A METROPOLITÀ DE NARBONA SINÓ ÀGIUS, AL QUAL ENVIARÀ EL PALLI.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Osona i Manresa*, núm. 139, pàgs. 173-174.

188

17 ABRIL 915

EBOLÓ, ODA I EL PREVERE GAUCELM, ALMOINERS DE LA DIFUNTA QUIMBERGA, DONEN A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA I AL BISBE RICULF DE LA SEU D'ELNA UN ALOU SITUAT EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A LA VILA DEL VIC D'ELNA, FORMAT PER UNES QUANTES CASES I DIVERSOS CAMPS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 277, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 4, ff. 38-39, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 25, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 25, pàg. 190.

In nomine Domini. Nos Ebulus et Oda femina et Gaucelmus presbiter, qui sumus elemosinarii vel manumissores de condam Chininiverga femina, que iniunxit nobis ut scripturam donationis fecissemus ad domum Sancte Eulalie, matrem ecclesiarum Rossilionensium vel Confluentium, necnon et ad Riculfo, misericordie Dei sedis Elenensis episcopo, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, de tale alode qui est in iamdicto comitato Rossilionense, in villa vico Elena vel in eius terminia, id est, casas cum curtes, cum exia vel regressia sua, qui affrontant: de uno latus in via qui discurrit a Sancto Cipriano, de alio latus inlaterat in kasas Belleta femina, de tercio latus iniungit in via qui pergit a Berchale silva. Et infra fines de iamdicta villa campo uno, et affrontat ipse campus: de uno latus in terra Guifredo, et de alio latus inlaterat in terra Goldone, de tercio latus iniungit in terra de heredes meos, de quarto vero latus includit in terra Flamidia. Et ipse alius campus affrontat: de uno latus in ipsa Vassa, de alio latus iniungit in terra Hictore, de tercio latus inlaterat in terra Fruilani condam qui fuit, de quarto vero includit in terra Saragas. Et ipse tercius campus qui est ad ipsa Vasa affrontat: de uno latus in terra Ioannis, de alio latus iniungit in terra Contilde femina, de tercio latus inlaterat in ipsa Vassa, de quarto vero latus includit in via qui pergit de vico Elna at Palatiolum. Et in ipso campo habet alias infronationes: de uno latus in ipso iam-

dicto campo de te suprascripto Ebolone, de alio latus inlaterat in terra de Donno, de tercio latus iniungit in terra Girgane, de quarto vero latus includit in terra Aiga femina. Has vero casas cum curtes, cum infrontationes vel aiacentias earum, sicut superius scriptum est, cum exia vel regressia illarum, de nostro iure in vestris tradimus prefate ecclesie Sancte Eulalie, matrem ecclesiarum Russilionensium vel Confluentium, et Riculfo, misericordia Dei episcopo, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, ut de ab hodierno die et tempore, cum illorum affrontationes vel aiacentias, sicut suprascriptum est, predictae ecclesie maneat firmata. Et si quis nulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum aut quislibet homo ex adversa veniens de hac ecclesia has casas cum curtes et campos cum exia vel regressia illarum, cum illarum infrontationes vel aiacentias aliquid abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et a collegio omnium christianorum et a liminibus sancte Dei ecclesia habeantur extranei et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium sentiant esse daturi et cum Iuda traditore perpetue ignis cremandi. Et sicut lex Gothorum decernit, ipsas casas cum ipsas curtes et cum ipsos campos cum illorum affrontationes cum vel regressia illarum in duplo vel triplo immelioratas componant. Et ista scriptura venditionis firmam stabilem habeat firmitatem.

Facta scriptura donationis sub dia XV kalendas maii, anno XVIII regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Ebulus, Sig+num Oda femina, Sig+num Gaucelmus presbiter, qui hanc donacionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Costavulus. Sig+num Ragesindus. Sig+num Aroandus presbiter. Sig+num Campio presbiter. Sig+num Trazorius presbiter. Sig+num Baldericus clericus. Sig+num Guifredus. Sig+num Ervigus.

Recesvindus presbiter, qui hanc scripturam donationis scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

189

9 DESEMBRE 915

RICULF, BISBE DE LA SEU D'ELNA, DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA [D'ELNA], MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, LES VESTIDURES SAGRADES QUE HAVIA ADQUIRIT, A MÉS DE LLIBRES, CALZES I ALTRES OBJECTES PERTANYENTS AL CULT DE DIVÍ. LI DÓNA TAMBÉ ELS BÉNS IMMOBLES QUE TÉ AL VIC D'ELNA I A LA VILLA TANYÀ [TERME DE LA ROCA D'ALBERA]; EN EL VALLESPÍ, A LA VILLA CERET; I EN EL CONFLENT, A LA VILLA FINESTRET.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 102 (carta 85), perdut. — B. Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 98, ex A. — C. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 4, ff. 43-45, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 26, ex A.

a. BALUZE, *Reginonis abbatis Prumiensis*, ap. X, pàgs. 626-627, ex B. — b. MIGNE, *Patrologiae*, vol. 132, col. 468, ex a. — c.* *Histoire générale de Languedoc*, Tolosa, 1875, vol. V, *preuves*, núm. 42, cols. 135-137 (edició parcial), ex C. — d. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XV, pàgs. 329-331, sense indicació de font (ex c). — e. PALAZZO, *Arts somptuaires*, pàgs. 713-714, ex b. — f.* *Catalunya Romànica*, vol. XIV, pàg. 36 (edició parcial), sense indicació de font (ex ac, corregit per J. Bastardas). — g. BASTARDAS, *La llengua catalana mil anys enrere*, pàgs. 149-178, esp. pàgs. 153-157 (edició parcial ex ac, amb correccions).

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1035. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 26, pàg. 190.

Aquest important document de dotació de l'església catedral d'Elna fou atorgat pel bisbe Riculf la vigília de la seva mort, segons que sembla, de manera que ha estat considerat el seu testament (cf. **b i e**). No hi ha, però, esments de marmessors ni donacions a altres esglésies o a parents del bisbe, pertanyents a les famílies comtals de Cerdanya i Rosselló. De fet, en el text el bisbe Riculf parla del seu testament (*per testamentum quod detestatum abeo*), com fent referència a un altre document. En la dotació de la catedral d'Elna, datada el dia 1 de setembre de 917, el bisbe Elmerad es referí a la carta de donació i al testament de confirmació (*cartam donationis et testamentum confirmationis*) fets pel seu predecessor Riculf (Doc. 191).

In nomine Domini nostri Iesu Christi. Anno¹ Verbi Incarnati DCCCC^o XV^{o2}, indictione III, Riculfus, Dei gratia sedis Elenensis episcopus, donator sum ad domum Sancte Eulalie, virginis et martiris Christi, matrem ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, necnon Valle Asperi³, successoresque mei ibidem Domino militantes. Ideo dono ego Riculfus, gratia Dei Elenensis sedis episcopus, prefate ecclesie vestimentis sacris que adquisivi et libris⁴ seu et calices cum⁵ patenas et rebus que in cultu Dei pertinent.

Quorum per nomina vocabula illorum, id est: cruces duas aureas cum gemis preciosis; capsam eburneam I⁶; calices argenteos, unum cum auro cum patena et alium sine patena; et alium calicem cotidianum sive argenteum optimum I; incensarios II cum catenis argenteis; candelabros cum argento quatuor; concas ereas⁷ II ad chrisma conficere; urceolo I cum aquamanile; ansatum ereum I ad aqua benedicta; scrinios⁸ paria I ad vestimenta sacra salvandum; pectenemque eburneam I; tabulas eburneas II; caligas et sandalias⁹ paria III¹⁰; amictos cum auro IIII; albas V, tres clicias et planas II; roquos IIII¹¹, unum purpureum cum auro, et alium pallium greco, et alios duos in Grecia factos; zonas V, una cum auro et gemis preciosis et alias quatuor cum auro; stolas III cum auro, una ex illis cum tintinnabulis; et manipulos VI cum auro, unum ex his cum tintinnabulis; casulas episcopales optimas¹² III, unam diaprasiā¹³ et alias duas diarodinas¹⁴; anulum aureum unum cum gemis preciosis; et uvantos¹⁵ paria I; camisas ad textum et missalem IIII, unam cum auro purpuream et alias palleas¹⁶; corporales IIII; palleos IIII et brosdos I; dalmaticas III; capas II, una purpurea et alia bizon¹⁷; toallias clicias II, una cum argento; flavellos¹⁸ spaniscos II; altare argenteum I; facistergio I; cossino pallio I¹⁹.

Librorum quoque numerum per vocabula ipsorum, id est: textum evangeliorum²⁰ I; missales III, unum quoque missale et lectionarium in uno volumine, alium vero missale cum antiphonario in uno volumine; Smaragdum I; Traditiones²¹ Evangelii et Epistolas libros II; librum Rabanum I; Expositum in Evangelium et Epistolas; Eptaticum I; Expositum super Genesis librum I; libro Salomon I; libro Machabeorum I; librum Iob et Tobie et duodecim Prophetas minores in uno volumine libro I; Tobie, Iudit²², Hester in uno volumine libro²³ I²⁴; martirologium optimum I; psalterium I; canones II, quaterniones de canones; librum Augustinum I contra quinque eres; orationarios libros II; ciclum²⁵ I; Sententiarum de diversis causis librum I; libros legis II, unum Romanum²⁶, alium Gothorum; quaterniones optimos super Genesis et Regum²⁷ et Macabeorum et Prophetarum; luculentissime expositum in uno volumine; ad ecclesiam consecrandam quaterniones II; ad visitandum infirmum quaterniones II; ad ordinationes ecclesiasticas quaternione I; medicinale I.

De hoc itaque rebus et de aliis per testamentum quod detestatum abeo, dono a prephate ecclesie Sancte Eulalie in comitatu Russilionensium sive Confluentium adque Valle Asperi quicquid in his locis adquisivi aut, auxiliante Deo, adquirere potuero, tam ex comparatione quam ex comutatione aud de qualicumque augmentatione, id est: in vico Helna dono prefate ecclesie Sancte Eulalie casas, casales, curtes, curtales, ortos, ortales, viridigariis, clausis²⁸, cum omnibus exagis et regressis et molinis et molinares, terris, vineis, cultis et incultis, pratis, pascuis, arboribus, aquis sive deductis²⁹.

Et in villa Tagnano dono prefate ecclesie³⁰ Sancte Eulalie³¹ casas, casales, curtes, curtales, ortos, ortales, virdigarios, molinis, molinares, linares, exagis et regressis, cum terris et vineis, cultis et incultis, cum arboribus pomiferis et impomiferis, aquis sive deductis³². Et in Valle Asperi, in villa Cerse-to, dono prefatae ecclesie Sancte Eulalie³³ casas, curtes et ortos et vineas et omnia³⁴ quicquid ibidem adquisivi. Et in valle Confluentium, in villa que dicitur Fenestreto³⁵, dono ad iam predictae ecclesie Sancte Eulalie, matrem ecclesiarum Rossilionensium atque Confluentium, dono ibi alode que adquisivi, casas, casales, curtes, curtales, ortales, molino cum suum caputaquis, terras et vineas, cultas et incultas, omnia quicquid ibidem abeo. Et inantea auxiliante Deo adquirendi expecto donatumque ibi in perpetuum esse volo³⁶.

Quem vero iam omnia ista in predictis locis superius nominatis dono ad predictam ecclesiam Sancte Eulalie, et virginis et martiris Christi, successoresque mei ibidem Deo famulantes, pro amore Dei et remedium anime mee, ut famuli Christi ibidem Domino famulantes pro me orationes Domino fungere non dedignemini. Ista omnia superius adnotata de meo iure in uius trado prefate ecclesie successoresque mei ibidem Domino famulantes, ut de ab odierno die et tempore, sicut supradictum est, predictae ecclesie maneat mancipata³⁷. Et si quis ulla secularis potestas aut quislibet homo ex adverso veniens dictam ecclesiam de his rebus supranominatis aliquid abstraere voluerit, nullum unquam sancietur effectum, ita ut vindictam Dei subiacent; insuper et litem intulerit, sex libris aureis ex auro probatissimo coactus exolvat a predictae ecclesie vel successoresque mei, qui eodem tempore ibidem Domino famulaverint. Et ista scriptura donationis firmam et stabilem abeat roborem.

Facta scriptura donationis iste V idus decembris, anno XVIII regnante Carulo rege, filio Ludoici³⁸.

1. Amen Dc. — 2. anno, *afégeixen* Dc. — 3. Valle Asperi, *ometen* Dc. — 4. liberis Dc. — 5. aut c. — 6. unam f. — 7. aureas Dc. — 8. scrindos Dc. — 9. scindalias Dc. — 10. duo f. — 11. roquos IIII, *omet* c. — 12. *Omet* c. — 13. dioprasiam Dc. — 14. deorodonas Dc. — 15. wantos Dc. — 16. unam cum auro purpuream et alias palleas] unum cum auro purpureum et alios palleos Dc. — 17. lizion c. — 18. tlavellos c; vel clavellos f. — 19. facistergio I; cossino pallio I] ... c. — 20. evangelicum Dc. — 21. Tradictiones Dc. — 22. videlicet D. — 23. *Omet* f. — 24. Tobie, Iudit, Hester in uno volumine libro I, *omet* c. — 25. ciclum] ac librum Dc. — 26. unum Romanum] alium Romanorum cf. — 27. Regii Dc. — 28. ortos, ortales, virdigariis, clausis] ... c. — 29. terris, vineis, cultis et incultis, pratis, pascuis, arboribus, aquis sive deductis] ... c. — 30. *Ometen* Dc. — 31. dono, *afégeixen* Dc. — 32. curtes, curtales, ortos, ortales, virdigarios, molinis, molinares, linares, exagis et regressis, cum terris et vineis, cultis et incultis, cum arboribus pomiferis et impomiferis, aquis sive deductis, *omet* f. — 33. prefatae ecclesie Sancte Eulalie] ... c. — 34. ortos et vineas et omnia, *omet* f. — 35. Sevestreto c. — 36. dono ad iam predictae ecclesie Sancte Eulalie, matrem ecclesiarum Rossilionensium atque Confluentium, dono ibi alode que adquisivi, casas, casales, curtes, curtales, ortales, molino cum suum caputaquis, terras et vineas, cultas et incultas, omnia quicquid ibidem abeo et inantea auxiliante Deo adquirendi expecto donatumque ibi in perpetuum esse volo] c; *omet* f. — 37. Ista omnia superius adnotata de meo iure in uius trado prefate ecclesie successoresque mei ibidem Domino famulantes, ut de ab odierno die et tempore, sicut supradictum est, predictae ecclesie maneat mancipata] c; *omet* f. — 38. Ludovici f.

EL COMTE BENCÍO [D'EMPÚRIES-ROSSELLÓ] DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA I AL BISBE ELMERAD DE LA SEU D'ELNA EL VILAR ANOMENAT PALOL D'AMUNT, EN L'ADJACÈNCIA DEL VIC D'ELNA, EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ. FA LA DONACIÓ PER A REMEI DE LA SEVA ÀNIMA I DE L'ÀNIMA DE LA SEVA MULLER GOTLANA, A LA QUAL PERTANGUÉ L'ESMENTAT VILAR.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 1, carta 37), perdut. — B. Còpia parcial de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 91, ex A. — C.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 148-149, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. LXVI, cols. 841-842 (edició incompleta), ex A (per mitjà de B o C). — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XVII, pàgs. 335-336, sense indicació de font (ex a).

Aquest document, malgrat que sigui datat el 4 de març de l'any dinovè de Carles el Simple, és anterior a la dotació de l'església catedral d'Elna, que porta data de l'1 de setembre de l'any divuitè del mateix rei, atès que en el text d'aquesta el bisbe Elmerad s'hi refereix amb els mots següents: «Similiter quoque scripturam donationis benignae recordationis germani mei, Bentionis comitis, ex villa Palaciolis» (Doc. 191). La dotació fou escrita amb motiu de la consagració de la catedral, celebrada el dia de l'aniversari de l'ordenació episcopal d'Elmerad. Si acceptàvem la data de 916 per al document present, l'ordenació episcopal d'Elmerad hauria tingut lloc el dia 1 de setembre de 915, vivent encara el bisbe Riculf. És més probable, però, que Elmerad hagués estat ordenat bisbe l'1 de setembre de 916, traspasat ja Riculf, de manera que tant aquest document com la dotació han d'ésser datats l'any 917.

Palol d'Amunt havia estat venut per Anna, filla dels comtes Alaric i Rotruda d'Empúries, a Gualafons, el qual el vengué al comte Miró el Vell el 6 de gener de 883 (Doc. 134). Del comte Miró passà a la seva filla Gotlana, esposa del comte Benció, fill del comte Sunyer II d'Empúries. Aquesta donació del comte Benció a la catedral d'Elna i al seu germà, el bisbe Elmerad, era probablement testamentària. Quan el bisbe Elmerad consagrà la catedral, el dia 1 de setembre del mateix any, consta que el comte Benció ja era finat (Doc. 191).

In nomine Domini. Ego Bentio, comes, donator sum ad domum Sanctę Eulaliae, virginis et martiris Christi, quę est mater et caput omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, Almerado, sedis Elenensis episcopo, successoribusque eius ibidem Domini misericordiam deprecantibus. Ideo dono ego Bentio, comes, ad prefatam ecclesiam in comitatu Russilionensi villare quod vocatur Palatiolum superiorem, qui est in adiacentia de vico Elna, cum omnibus terminis et limitibus suis, cum pascuis et pratis et silvis, quidquid in ipso villare continetur. Sic dono atque concedo propter amorem Dei et propter remedium animae meae et propter remedium animae uxoris meae Godlane, cuius fuit quondam ipsum villare, cum omnibus terminis et limitibus suis.

Affrontat ipse villare cum terminia et limita sua: a parte orientis in terminia de vico de Elna, et de parte meridie affrontat in terminia Tratus¹ vel in via² qui discurrit de vico Elna ad valle Confluentem, et de occidente affrontat in terminia de villa que nuncupatur Villa Secca vel villare Rodadi, et de parte aquilone affrontat et subiungit per mediam gutinam que vocatur Bercale. Quantum infra istas affrontationes includunt, sic dono ipsum villare atque concedo cum omnia terminia et limita sua ad cultum Sanctae Eulaliae, virginis et martiris Christi, iure perpetuo et Almerado episcopo successoribusque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, ut famuli Christi pro animas nostras orationes Domino fungere dignemini.

Hoc vero villare cum casis et casalibus, cum curtis et curtalibus, cum hortis et hortilibus, cum terris cultum et incultum, cum silvis pomiferis et impomiferis, pratis, pascuis, vieductibus et reductibus, cum omni exia vel regressia sua, de meo iure in vestris tradito prefatae ecclesiae Sanctae Eulaliae, virginis et martiris Christi, matrem et caput omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, et Almerado, misericordia Dei sedis Elenensis episcopo, successoribusque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, ut de ab hodierno die et tempore ipso villare cum terminia et limita sua, sicut superius scriptum est, predicta ecclesia maneat firmata. Et si quis vero ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum aut quislibet homo ex adverso veniens de hac ecclesia hoc villare cum exitibus et regressibus suis abstrahere voluerit, in primis iram Dei

omnipotentis incurrat, et a collegio omnium christianorum sit excommunicatus, et a liminibus sanctae Dei Ecclesiae habeatur extraneus, et a regno Dei sit separatus; Datan et Abiron iudicio se sentiat esse daturus, et cum Iuda traditore perpetuis ignibus concremandus. Et sicut lex Gotorum decernit, ipsum villare cum omnibus affrontationibus vel cum omnibus terminis vel limitibus suis, cum exitibus vel regressibus suis, in duplo vel triplo inmelioratum componat. Et ista scriptura donationis firmam et stabilem habeat firmitatem.

Facta scriptura donationis sub die IIII nonas martii, anno XVIII regnante Charolo rege, filio Ludovici.

+ Bentii comitis, qui hanc cartam donationis feci et testes firmare rogavi. + Suniegildus archipresbiter. + Wifredus archilevita. + Renantus presbiter. + Primus presbiter. + Fortissimus presbiter. + Nantelmus presbiter. + Adroarius presbiter. + Eldesindus presbiter. + Aladeo presbiter. + Remesulphus, Christi famulus sacerdosque. + Remesarius. Suniefred. + Adroarius. + Amalricus. + Aldue.

1. *Lectura dubtosa*. — 2. in via] intra C.

191

1 SETEMBRE 917

ELMERAD, BISBE D'ELNA, JUNT AMB TRES BISBES MÉS, CONSAGRA L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA D'ELNA, QUE HAVIA ROMÀS MOLT DE TEMPS SENSE CONSAGRAR. AMB AQUEST MOTIU LI RENOVA LES DONACIONS FEITES PEL SEU PREDECESSOR, EL BISBE RICULF, I LES DEL COMTE BENCÍO [D'EMPÚRIES-ROSSELLÓ], GERMÀ D'ELL. ALHORA EL COMTE GAUSBERT [D'EMPÚRIES-ROSSELLÓ], TAMBÉ GERMÀ D'ELMERAD, I AQUEST MATeix LA DOTEN AMB DIFERENTS PROPIETATS, UN FRONTAL D'ARGENT I OBJECTES D'ÚS LITÚRGIC.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 1, carta 74), perdut. — B. Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, 108, ff. 97-98 i 96v, ex A. — C. Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, 108, ff. 110v-111v, ex A. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, f. 249, ex a.

a. *Marca hispanica*, ap. LXV, cols. 839-841, «ex chartulario Ecclesiae Helenensis» (ex A, per mitjà de B). — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XVI, pàgs. 332-334, sense indicació de font (ex a). — c.* ORDEIG, *Les dotaties*, vol. I, núm. 44, pàgs. 110-112, ex Ba. — d. *Catalunya Romànica*, vol. XIV, pàg. 200.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1035.

Aquesta dotalia és posterior al document de donació del comte Benció (Doc. 190), atès que aquest document és esmentat en el text present i que s'hi fa memòria del comte, ja traspassat. S'hi afirma, a més, que el dia 1 de setembre s'esqueia l'aniversari de l'ordenació del bisbe Elmerad. Com que el seu predecessor, el bisbe Riculf, encara actuava el 9 de desembre de 915 (Doc. 189), sembla que l'ordenació episcopal d'Elmerad hagué de tenir lloc el dia 1 de setembre de 916 i que la consagració de la catedral elnense, per tant, se celebrà l'1 de setembre de 917.

Dum in presenti vita unusquisque consistit, oportet semper gliscenti animo suspirare aeternam patriam et ita elaborare in hac presenti erummosa vita qualiter possit mercare aeternam; ut dum non inretimur vinculis huius cupiditatis, liberius nos delectet scandere viam celsę divinitatis. Igitur ego

Elmeradus, nullis obtinendis meritis, sed tantummodo divina sufragante misericordia, sanctę Elenensis ecclesię humillimus episcopus, divini ignis amore succensus, ad anniversarium diem ordinationis meę in ecclesiam mihi commissam sanctos adscivi pontifices, Gimeram scilicet Carcassensem, nechnon et Wigonem Gerundensem pariterque et Kerifonsum Vendiscensem, ut quia ipsa ecclesia Sanctę Eulalię iam pene vetusta a longo tempore inconsecrata remanserat, nec ullum inditium consecrationis eius a quoquam reperiți poterat, a prelibatis venerabilibus pontificibus prefata dedicaretur die.

Quapropter in ipsa die dedicationis eius coram predictis presulibus ante sacrosanctum altare beatę Eulalię obtuli ego Elmeradus, indignus antistes¹, cartam donacionis et testamentum confirmationis divę memorię precessoris mei, domni Riculfi episcopi, ex omnibus rebus tam mobilibus quam immobilibus quas ipse, dum adhuc viveret, adquisivit, et ipsi sacro loco per iamfatas scripturas contulit. Similiter quoque scripturam donationis benignę recordacionis germani mei, Bentionis comitis, ex villa Palaciolis, quam ob amorem Dei et remedio animę suę in eodem collatus est loco. Oblationem etiam eximii fratris mei, Gauzberti comitis, quam presentaliter in diem dedicationis huius ipsi sancto offert altario beatę Eulalię, omnem scilicet alodem quem de Attone adquisivit in villa Mutaciones, tam vineas in Labeiano quam omnia quicquid ibi ad presens habere videtur. Ego igitur exiguus presul Helmeradus in hac ipsa dedicationis die, quam rogatu meo sacri peragunt prescripti episcopi, offero omnipotenti Deo et beatę Eulalię, domine meę, de exiguis facultatibus meis citra Clusas Spanię proprietatis meę quem Monesteriolum vocant, et coniacet in comitatu Barchinonense, in ipsa Maritima, cum omnibus suis terminibus et adiacentiis vel pertinentiis. Offero quoque pre manibus tabulam argenteam ante ipsum sacrosanctum altare mirifico opere comptam, necnon et anulum aureum optimum cum suis preciosis lapidibus, atque urceum magnum argenteum cum suo aquamanile, et casullam unam cum alba linea.

Hec autem omnia, perfecto corde plenaque voluntate, offerimus omnipotenti Deo et beatę Eulalię virginis pro mea et genitorum ac fratrum meorum animabus perpetualiter a presulibus istius loci habenda et dominanda atque iure perpetuo obtinenda, ita ut nulli unquam hominum quicquam ex hiis ab ipso sacro loco avellere liceat. Si quis autem iniqua turgidus superbia contra hanc dotem nostrę donacionis venerit aut maligna cupiditate provocatus eam inrumpere voluerit, non valeat evendicare quod repetit et, nisi cicius resipuerit, anathematis vinculo innodetur; et insuper sit culpabilis rectoribus ipsius ecclesię in duplo quicquid inde iniuste auferre conaverit.

Exarata est autem hec scriptura dotis vel donacionis votusque nostri die calendarum septembrium, in primo die anniversarii venerabilis Elmerandi antestitis, anno XVIII° regni Caroli, gloriosissimi regis Franchorum atque Gotorum feliciter.

Almeradus, sanctę Elenensis ecclesię episcopus, hanc dotem a me factam. + Ego Gaubertus, comes, hoc votum meum complevi. + Wigo, sanctę Gerundensis ecclesię humilis episcopus. Guimera, humilis episcopus. + Erifons, indignus episcopus. Segarius. Witica. Esegudus. Bera. Wadamirus. Endericus. Signum+ Suniuldo. Signum+ Wandalgaude. Teudosius. Wimar. Fauva. Witardus. Ato. Bagila. Signum+ Sagarius. Annot. Wifredus. Guiscafredus.

Ego Vitalis, hacsí indignus sacer, iussu domno Helmerado, Elenensis episcopo, hanc dotem sive donacionem scripsi et sub[scripsi] die et anno quo supra.

1. antesti c, però antistes a.

192

1 GENER 918

SUNIFRED, VESCOMTE [DE CONFLENT], DÓNA AL MONESTIR [DE CUIXÀ] UNS ALOUS SITUATS A LA VILLA FILLOLS O EN EL SEU TERME.

[O]. Original perdut, probablement el document vist per Fossà en el monestir de Cuixà, AM, «in sacculo cuius inscriptio est "Praepositura de Fillols"», núm. 5. — A.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 46, potser ex O.

El regest de Fossà diu: «Donatio facta per Seniofredum vicecomitem dicto coenobio de alodiis in villa Füllols vel in eius termini, id est, casis, casalibus, vineis, terris et hortis, kalendas ianuarii anno 20 regnante Carolo rege».

193

24 JUNY 920

RIDLINDA I EL SEU FILL OLIBÀ DONEN A SANTA MARIA DE LA GRASSA LA VILLA ANOMENADA PESILLÀ [DE LA RIBERA] I EL VILAR DIT «FONTE TENTENATA» [LES FONTS, TERME DE CALCE], EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AMB ELS RECS QUE DISCORREN DES DEL CASTELLAR [DE SANT MARTÍ DE LA RIBA] PELS TERMES DE CORNELLÀ [DE LA RIBERA], MILLARS I SANT FELIU [D'AMUNT]. RIDLINDA HO TÉ PER COMPRA I OLIBÀ PEL SEU PARE, RADULF [COMTE DE ROSSELLÓ]. SE'N RESERVEN L'USDEFUIT I ES COMPROMETEN A PAGAR-NE ANUALMENT AL MONESTIR ELS DELMES PERTANYENTS A L'ESGLÉSIA [DE PESILLÀ].

[O]. Original perdut. — A.* Còpia figurada del segle XI: Carcassona, ADép de l'Aude, H 23, núm. 6 (abans a la Grassa, AM). — B. Còpia de 1668-1669, feta per Gratian Capot: París, BN, Col. Doat, vol. 66, ff. 83-85 (amb data de 863), ex O. — C. Còpia de P. Puiggari, segons b, que no dóna la referència.

a. MAHUL, *Cartulaire*, vol. II, pàg. 220. — b. ALART, *Cartulaire*, pàgs. 120-122 (amb data de 915), ex B i C. — c. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 47, pàgs. 80-82 (amb data de 915 o 920), ex AB i b.

En aquest moment, doncs, Ridlinda era vídua del comte Radulf, del qual hom ignora la data de la mort. Aquesta carta resulta ésser una reedició de la donació de 903 (Doc. 171), que havia quedat sense efecte i que Ridlinda i el seu fill Olibà renoven ara. Cal notar que, una vegada més, Ridlinda atribueix la propietat a una compra i amaga que la té per donació d'Anna, néta del comte Berà.

Dum unusquisque in hoc seculo de res suas donare debet propter remedium animę suę, ut ad diem iudicii ante tribunal Domini nostri Iesu Christi merear invenire misericordiam, nos igitur in Dei nomine Ridlindis et filius meus Oliba, certum quidem et manifestum est enim quia placuit animis nostris et placet, nullius cogentis imperio nec suadentis ingenio sed propria et expontanea hoc elegit nostra bona voluntas ut nos donare debemus alodem nostrum, quod ita et facimus, villa quę vocatur Peciliano cum terminis et limitibus et frontationes earum, cum villariunculo quę vocant Fonte Tentenata cum terminis et limitibus suis et frontationes earum, sic donamus vel tradimus a castro monasterii vel ad cenobii Sancte Marię que vocant Crassa; et est ipse monasterius constructus in comitatu Carcassense, iuxta fluvium Urbione. Et sic tradimus ad venerando abba nomine So-

niario et ad cuncta congregatione supradicto istius monasterii propter remedium anime nostre, ut ipsa sancta Dei genitrix merear intercedere pro nobis ad filium suum ut nos mereamur audire vocem Domini ad diem iudicii: «Venite benedicti patris mei».

Et est ipse alodes supranominatus, et cum ipso vilariunculo in comitatu Rosolionense. Donamus nos ipsum alodem supranominatum ad prefata casa Dei cum ipsas ecclesias qui ibidem sunt constructas et destructas, id est casis, casalibus, curtis, ortis, ortalibus, reganeis vel subreganeis, verdegariis, silvis, garricis, pratis, pascuis, molendinis, aquis aquarum vel decursibus earum, et ipsos caputaquis et ipsos regos qui discurrunt de ipso castellare in terminio Corneliano et in terminio de Miliars et in terminio de villa Sancti Felice, ut tam presens Soniarius abba quam successores eorum, ut potestatem habeant ipsa aqua prendere cum suo caputaquis et cum suos regos de Peciliano usque ad ipso castellare, et mittere faciant ipsa aqua in villa Peciliano vel in suo terminio ubi voluerint, sine ulla dubitatione vel reservatione, vieductibus vel reductibus, cum exio et regressio earum, et cum omne superpositum suum, tam quesitum quam ad inquirendum, tam rusticum quam et urbanum, tam divisum quam ad dividendum, totum et ab integrum, sicut superius insertum est, sic donamus nos ad domum Sancte Marie et congregatione illius monasterii, tam presentes quam et futuros, ut non pigeant pro nobis orare, elemosina pauperum, stipendia monachorum et luminaria concinanna sancte Dei ecclesie.

Et advenit nobis ista omnia superius scripta, ad me Ridlindes ex comparatione, et ad me Olibane per vocem genitoris meo Rodulpho condam. In ea vero ratione dum nos vixerimus abeamus, possideamus, teneamus, usumfructum abeamus, potestatem non abeamus vindere nec cumutare nec alienare nec nos neque filii neque nepoti neque parentes nec nullus per nostra voce neque per sua ereditate ad inquietare presumat. Et dum vixerimus per singulos annos et dies omnes decimas que ad eius ecclesiam pertinent de supranominatum alodem in potestate Sancte Marie vel ad eius congregatione consistat, et post obitum vero nostrum ipsum alodem suprascriptum cum ipsas decimas in ius et dominationem permaneat cenobii Sancte Marie vel ad monachos qui ibidem Deo famulantibus, sicut superius insertum est, ut habeant potestatem tam presens Soniarius abba quam et successores eius vindere, comutare vel alienare et quicquid exinde facere vel iudicare voluerint in Dei nomine liberam et firmissimam abeant potestatem omnique tempore. De repetitione vero, si quis donatores nos aut ulla subrogata persona qui contra hanc-istam cartam donationis vel traditionis venerit ad inrumpendum, non hoc valeat vindicare sed in vinculo componat vobis auri libras quinque et quoactus absolvat. Et insuper ipsum alodem in duplo vobis componere faciat.

Facta carta donationis mense iuni, octavo kalendas iulii, anno XXIII° regnante Carulo rege.

Sig+num Ridlendes, S. Oliba SSS., qui hanc cartam donationem vel tradicionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+ Atone. Sig+ Ermenardo. Sig+ Berane. Sig+ Gulderico. Sig+ Witicane. Sig+ Richelmo. SSS. Rodaldus levita SSS. Scluva presbiter SSS. Maurogatus SSS.

In Christi nomine. Floresindus presbiter, qui hanc carta donationis scripsit et subscripsit sub die et anno quod supra.

[O]. Original perdut, potser el document vist per Fossà en el monestir d'Arles, AM, «in sacco inscripto "St. Pere de Riuferrer, Montbolo, Corsavi, Cos, Montferrer, Prats", p. 57, v. 34». — A.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, peça 57, potser ex O.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de Fossà diu: «Agobardus abbas emit terram sitam in loco Mauri a Dadila femina, 15 calendas februarii anno 24 regnante Carolo rege filio Ludovici».

195

22 AGOST 921

ERNELLA FA DONACIÓ D'UNA VINYA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA D'ALENYÀ, DEPENDENT DE LA SEU D'ELNA, REGIDA PEL BISBE GUADALL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 149v, perdut. — B.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, ex A.

El regest de Fossà diu: «Don d'une vigne à Sainte-Eulalie d'Alenya, dépendante de celle d'Elne, régie par l'évêque Vadalde, par Ernilde, le 11 des kal. de 7bre année XXIII du règne de Charles fils de Louis. Cette charte exprime l'observation des lois gothiques: *sicut lex Gothorum decernit*».

196

24 GENER 922

GAUSBERT, COMTE [DE ROSSELLÓ], I LA SEVA MULLER, LA COMTESSA TRUDGARS, VENEN ALS ESPOSOS ADROER I DÀLIA UN ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A BAJOLES [TERME DE BAGES DE ROSSELLÓ], PER TRES-CENTS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 3, carta 58), perdut. — B.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 112-112v, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. LXVII, col. 842 (edició incompleta), ex A (per mitjà de B).

In nomine Domini. Nos Gaubertus comes et Trudegardis comitissa, uxor Gauhberto, nos simul in unum vinditores vobis Adroario et uxori tuae Dalia, emptores. Constat nos vobis vindere deberemus, sicuti et per hanc scripturam vinditionis nostae vindimus nos vobis, in comitato Russulionense, alodem nostrum quae vocant Baiolas cum omnes fines, termines et aientias earum. Et affrontat ipse alodes: de parte cercii in termino de Baias, et de parte altani affrontat in termino de Ortafano, in campo qui fuit de condam Fauvani, et de parte aquilonis iniungit in termino de Monte Scapri vel in campo de Stradario, et de meridie similiter iniungit in campo de villa Seca sive in medio stagno qui ibidem est.

Quantum infra istas infrontationes includunt, sic vindimus nos vobis vineis, terris, pratis, pascuis, silvis, garricis, viaeductibus vel reductibus, omnia et in omnibus, quae nobis advenit ex comparratione. Quantum infra istas infrontationes includunt superius scriptas, sic vindimus nos vobis ab in-

tegre cum exea vel ingressea earum. Et accepimus nos venditores de vos emptores pretium sicut inter nos bene convenit in nostrae diffinitionis pretium solidos tercentum, quod vos emptores nobis dedistis, et nos venditores de presente manibus nostris recepimus; et nihilque de ipso pretio apud vos emptores non remansit, sed omnia nobis adimplestis, est manifestum.

Quem vero ipsum alode superius scripto cum omnes afrontationes earum, de nostro iure in vestro tradimus in dominio et potestate, ut quicquid de ipsum alode superius scripto facere volueritis, liberam in Dei nomine habeatis potestatem. Quod si nos vinditores aut quislibet homo qui contra ista scriptura vinditionis [venerit]¹ aut inrumpendum aut nos ipsi venerimus, inferant [vel]² inferamus vobis a partique vestrae quantum ad eo tempore alodes immelioratus fuerit in duplo vobis componere faciat. Et inantea ista scriptura vinditionis irrumpere non permitatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta ista scriptura vinditionis nono kalendas februarii, anno vigesimo quinto regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Guauthbertus comes, qui ista scriptura vinditionem feci et testes firmare rogavi. Sig+num Trugardis comitissa, que ista scriptura venditionem feci et testes firmare rogavi. Bellus. Tassius. Sese-mundus. Senderedus. Katelanus presbiter. Guadamirus. Elsuens.

In Christi nomine. Adalus presbiter, qui ista scriptura vinditionis scripsi.

1. *Omet* B. — 2. *Omet* B.

197

9 ABRIL 922

ELS ESPOSOS ESCLUA I AQUILINA DONEN A LES ESGLÉSIES DE SANTA MARIA, SANT PERE I SANTA EULÀLIA DE LA SEU D'ELNA I AL BISBE GUADALL L'ALOU QUE TENEN EN EL MONT ALBERA, EN EL VILAR DEL DIFUNT CASTELLÀ, TAMBÉ ANOMENAT DONAT. FAN LA DONACIÓ PER A REMEI DE LLURS ÀNIMES I DE LES ÀNIMES DE LLURS PARENTS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 125v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 4, ff. 85-86, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 27, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 133. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 27, pàg. 190.

La situació precisa del *villare Castellani*, després anomenat *Donati*, a la muntanya de l'Albera, esmentat també en cartes de 904 i 927 (Docs. 174 i 209), és desconeguda. Una de les afrontacions de l'alou mencionades en aquest document, *locum ubi vocant Mata Porchos*, revela la seva situació prop del córrec de Mata Porcs, a la part meridional del territori de la Roca d'Albera: al sud de l'església arruïnada de Rocavella, dins una zona limitada al nord pel Pla d'en Guinot (potser *ipso plano*), a l'est pel córrec de Mata Porcs, coincidint probablement amb els llocs dits actualment les Parregueres i la Balma del Moro, travessats per un sender que baixa de Puig Neulós (*mons Albarie*) fins al lloc dit les Oliveres, que devia ésser la *tragina antiga qui pergit de monte Albarie ad ipsa Olivella* de la carta de l'any 927. En el català medieval, el mot porc és utilitzat correntment amb el sentit de porc senglar.

In nomine Domini. Nos Sclua et uxor mea Aquilina donatores ad domum Sancte Marie, virginis et matris Domini nostri Iesu Christi, et ad domum Sancti Petri, apostoli, et ad domum Sanctae

Eulaliae, virginis et martiris Christi, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, [et]¹ Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenense episcopo, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes. Ideo donamus nos ad prefatas ecclesias Russilionensium, in montis Albarie, in villare Castellani qui fuit condam, que ad alium nomen vocant Donati, casas, casales, curtes, curtales, ortos, ortales, vineas, vineales et terras, cultum vel incultum, lineas, in arboribus, in aquaductibus, omnia et in omnibus, quicquid invenire potueritis de alodem nostrum qui ibidem abemus; qui nobis advenit tam ex parentorum quam ex comparatione. Et affrontat ipse alodes: de uno latus in ipsas terras de locum ubi vocant Mata Porchos, et de alio latus in ipsa strata qui discurrit de Muliere Morta ad ipso plano, et de tercio latus in ipso alode de Eseguto vel de Desiderio, et de quarto vero latus in vineas de Gualamiro qui fuit condam vel de eredes suos.

Et donamus vobis vinea una qui fuit de frater meo Olibane, que ille emit de Stephano ferrario, qui fuit condam, et de Lauderico vel de filio et filius suus qui fuerunt condam. Et affrontat ipsa vinea: de uno latus in vinea de Villana qui fuit condam, et de alio latus in ipsa tragina qui discurrit de monte Albarie ad plano, et de tercio in vinea de Wifredo, et de quarto vero latus in terra de nos ipsos vel de eredes nostros. Qui nobis advenit ex parentorum nostrorum. Donamus ad predictas ecclesias Sancte Marie, virginis, et Sancto Petro, apostolo, ad Sancte Eulalie, virginis et martira Christi, et ad Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenense episcopo, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, pro amore Dei et propter remedium animas nostras vel consanguineos nostros vel famuli Christi ibidem Domino fungere dignemini.

Hec vero ista imnia superius scripta, cum illorum affrontationes vel aiacentias earum, sicut superius scriptum est, cum exia vel regressia earum, de nostro iure in vestris tradimus prefatas ecclesias Sancte Marie et Sancti Petri vel Sancte Eulalie, virginis et martira Christi, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, et Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenense episcopo, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, ut de odierno die et tempore maneat firmum. Et si quis ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum aut libet homo ex adverso veniens de hanc ecclesia ista omnia sicut superius scriptum est aliquid abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat et a collegio omnium christianorum et a liminibus sancte Dei ecclesie abeant extranei et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse daturi et cum Iuda traditore perpetue ignibus cremandi; sicut lex Gotthorum decernit ista omnia suprascripta in duplo vel triplo immelioratum componant. Et ista scriptura donationis firmam et stabilem habeat formitatem.

Facta scriptura donationis V idus aprilis, anno XXV° regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Esclua, Sig+num Aquilina, simul in unum, qui hanc vinditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Rainardus presbiter. Sig+num Wifredus.

Malangecus presbiter, qui ista donatione scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

1. *Manca.*

ACREIXENT LES POSSESSIONS I ELS DRETS DE LA DITA ESGLÉSIA, JUNT AMB EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT. S'HI ESMENTA EL BISBE ELMERAD [D'ELNA] COM A BENEFACTOR DE LA SEU GIRONINA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 148-151 i 460-461, i *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 181, pàg. 184-185.

199

22 FEBRER 923

ELS ESPOSOS LAUDESÈN I TAUBERCA FAN UNA VENDA.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296v, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Laudesindus et uxor mea Tauberca, simul in unum, vinditores vobis [...]. Facta carta vindicionis sub die octavo kalendas marsias, anno XXVI regnante Karulo rege. [...].

200

13 MAIG 923

ARDEGARI, LA SEVA ESPOSA FLAMÍDIA, DANIEL I LA SEVA ESPOSA BONESÈN VENEN A L'ABADESSA EMMA [DEL MONESTIR DE SANT JOAN DE LES ABADESSES] LES PARTS QUE TENEN D'UNES TERRES I DE DOS CASALS SITUATS AL VALLESPÍR, A LA VILLA «CROSUS», PER L'EQUIVALENT DE SETZE SOUS. UNA PART DELS BÉNS VENUTS HAVIEN PERTANGUT A GUANDALFRED, ONCLE DE DANIEL, EL QUAL OCCÍ SIMPLICI, GERMÀ DE DANIEL. EL COMTE MIRÓ EL VELL HAVIA DONAT AQUELLA PART A GONTARD, PARE DE DANIEL.

O.* Barcelona, AR (ACA), Cancelleria, pergs. Miró, núm. 40 (arm. Sant Joan de les Abadeses, sac A, núm. 63).

a. MONSALVATJE, *Colección diplomática*, tom IV, núm. MMLXXV, pàgs. 105-106, ex O. — b. UDINA, *El Archivo Condal*, núm. 76, pàgs. 212-213, ex O.

In nomine Domini. Ego Ardegarius et uxor mea Flamidia, Daniel et uxor mea Bonesinda, nos simul in unum vinditores tibi domna Hemmone, abbatissa. Per hanc scriptura vindiccionis nostre, vindimus tibi in Valle Asperi, in villa Crosus, vel in suas aiacencias; vindo ego Ardegarius et uxor mea Flamidia in villa Crosus vel in suas aiacencias terras cultas vel incultas et duos casales, qui nobis advenit ex comparacione. Et affrontat ipsas terras et ipsi casales: de una parte in terra Dadilane, et de alia parte in terra Savarigo, et de tercia parte in terra Adilione, et de quarta parte in terra Gontario.

Quantum infra istas afrontaciones includunt, sic vindimus tibi ab omni integritate. Et ego Daniel et uxor mea Bonesinda vindimus tibi ipsa septima parte, qui fuit de genetrice nostro, nomine Gontardo, condam, et de genetrice mea, nomine Rofina, condam, et ipsa septima parte ab omni integritate. Et vindimus tibi alia septima parte qui fuit de avunculo meo, nomine Wandalfredo, condam, qui occisit fratre meo, nomine Simplicio, quod donavit domnus Miro, comis maior, condam, ad genito-

ri meo supranominato Gontardo. Vindimus tibi ipsa VII parte ab omni integritate quantum ibi invenire putuerit propter precium quod inter nos et te convenit in aderato vel difinito, id est, solidos XVI in rem valentem; et nihilque de ipso precio apud te emtrice non remansit, est manifestum.

Quem vero ista omnia superius nominata de nostro iuro in tuo tradimus dominio potestatem abendi, vindendi seu eciam commutandi quicquid exinde agere, facere vel iudicare volueris firmissimam in Dei nomine abeas potestatem. Quod si nos vinditores aut ullus homo qui contra hanc-ista carta vindiccione venerit inrumpendum aut nos iamdicti venerimus, inferam seu inferam tibi aut partique tue quantum ad eo tempore inmelioratum fuerit tibi coponere faciat aut faciamus. Et inantea ista vindiccio firmis permaneat.

Facta karta vindiccionis III idus madii, anno XXVI regnante Karulo rege, filio Leodoici.

Sig+num Ardegarius, Sig+num Flamidia, Sig+num Daniel, Sig+num Bonesinda, qui nos simul in unum karta vindiccione fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Bonaldus. Sig+num Bertegramnus. Sig+num Altemirus. Sig+num Teodericus.

Geldemirus levita, qui hanc carta vindiccione scripsi et SSS. sub die et anno quod supra.

201

29 OCTUBRE 923

HOM FA UNA DONACIÓ AL BISBE GUADALL [D'ELNA].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, perdut. — B.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, peça 42, ex A.

El regest de Fossà diu: «Ch. VIII, fol. 300, du 4 des kal. 9bre, année 26 du règne de Charles, fils de Louis, contenant une donation faite à l'évêque Vadalde, exprime *sicut lex Gothorum decernit*, etc.».

202

30 OCTUBRE 923

LANDRIC, MALALT EN EL SEU LLIT, DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA DEL MONESTIR [DE LA GRASSA], FUNDAT SOBRE EL RIU ORBIÈU, LA MEITAT DE L'ALOU QUE TÉ PER HERÈNCIA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, ANOMENAT RIBESALTES, JUNT AMB LA SEVA ESSLÉSIA DE SANT ANDREU. L'ALTRA MEITAT DE L'ALOU EL DÓNA AL SEU GERMÀ RADULF, AMB LA CONDICIÓ QUE DESPRÉS DEL SEU ÒBIT TAMBÉ PASSI AL PODER DEL MONESTIR. FA LA DONACIÓ PER A REMEI DE LA SEVA ÀNIMA.

O.* Carcassona, ADép de l'Aude, H 23, núm. 7 (abans a la Grassa, AM). Pergamí amb algunes taques de reaccions i amb alguns forats. — A. Còpia de 1668-1669, feta per Gratian Capot: París, BN, Col. Doat, vol. 66, ff. 119-120, ex «une copie écrite en un parchemin rompu de vieillesse en quelques endroits».

a.* ALART, *Cartulaire*, pàgs. 122-124, ex O. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom III, ap. IV, pàg. 357, ex a. — c.* MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 49, pàgs. 83-85, ex O i A.

RE: MAHUL, *Cartulaire*, vol. II, pàg. 221.

El regest de Mahul, que ajuda a restituir un mot il·legible de la clàusula de datació, diu: «923, 30 octubre. Anno 1º regnante Radulfo rege, IIIº kal. novembris. Donation de Landric miles de la moitié de son alleu héréditaire de Rivesaltes en Roussillon avec l'église Sainte-Marie, sauf jouissance viagère pour son frère Raoul».

(*Crismó*) In nomine Domini, Ego Landricus, [filius], qui fuit condam, [..... iacens super] stratum meum, egritu[dine corporis fati]gatus [et cogita]tus facinora atque delicta mea, pavens lacu inferni, dono propter [remedium anime] mee ad domum Sancte Marie, matris Domini, cuius monasterius est fundatus super flumine Urbione, vel abbate eius[dem] si[ve] monachos ibidem [Deo] f[amulantes] sive successores illorum, dono in comitatu Rosiliolense alo[dem] meum que vocant Ribas Altas, cum ipsa ecclesia qui ibi[dem] est fundata in honore [Sancti Andree]¹, qui mihi advenit de alode parentorum meorum. Dono de ipso alode cum ipsa ecclesia iamdicta ipsa medietat[e a]d iamdicto monasterio[Sancte Marie], id est in casas, in casaliis, curtis, ortis, ortalibus, verdegariis, arboribus pomiferis seu inpomiferis, areis, terris vel vineis, pratis, pascuis, [silvis, gar]ricis, molinis, molinaris, aquis aquarum[v]e decursibus, exia vel regressia sua et omnia super posita, tam quisitum quam ad inquirendum, necn[on rustica] loca et urbana, omnia et in omnibus. Ipsa mea medietate tribuo in tali deliberatione ipsum alodem et ipsa ecclesia ut de ipsa ecclesia ex prese[nti die] et deinceps ipsa mea [me]dieta[m]². Ipse abbas sive monachi de ipso iamdicto monasterio in sacina adprehendere faciant et ipsa mea medietate de ipso alode iamdicto frater meus Radulfus dum vivit teneat et possideat; post obitum vero suum sine ulla contentione sive inquietudine remaneat ipsa mea medietas remaneat ad iamdicto monasterio.

Hec autem que suprascripta sunt dono et tribuo propria voluntate sicut suprascriptum est ab integre, ut retributor omnium bonorum tribuat mihi mercedem in futurum. Sane quod fieri minime credo esse venturum. Si ego Landricus donator aut aliquis de fratribus heredibusque meis aut ulla aliunde persona fuerit qui contra istius donationis cartam venire tentans inrumpere voluerit, inferam vel inferant eidem iamdicto monasterio abbatem vel monachos eiusdem loci tantum quantum eo tempore ipse res meliorate³ valere potuerint cum tocus legis [vincu]lo preiudic[ium et] insuper secundum maledictiones Novi Testamenti de his quis cum aia Domini possidere iniuste nituntur damnati contradictores depereant; atque Datan et Abiron quos vorago terra viventes absorbit compotes effecti simul cum Iuda traditore deputati eternis incendiis tradantur perpetuas semper abituri. Et inantea istius carta donationis firmis stabilisque maneat omni[que] tempore.

Facta carta donationis vel traditionis III [kalendas] novembris, anno primo regnante Radulfo rege.

Sig+num Landricus, qui hanc carta donationis vel traditionis feci vel firmare rogavi. SSS. Vidalles SSS.* SSS. Daniel SSS.* Sig+num Segarius. Sig+num Sigfredus. Sig+num Leucfredus. Sig+num Poncio. Sig+num Engulfus.

An[to]nius presbiter, qui hanc carta donationis vel traditionis scripsi et SSS. die et anno quo supra.

1. *Segons a*; [sancte Marie], *segons c.* — 2. *Manca.* — 3. *Segueix el mot fuerint, expuntuat.*

I EL FILL D'AQUESTA, EL VESCOMTE REMESARI. LLEGA DINERS I BÉNS IMMOBLES QUE TÉ EN EL VALLESPÍR I EN ELS COMTATS DE BERGA, BARCELONA, Cerdanya i Osona A FAVOR DE SANTA MARIA D'URGELL, DELS MONESTIRS DE SANTA MARIA D'ORBIÈU [LA GRASSA], SANTA MARIA DE RIPOLL I SANT JOAN DE RIPOLL, DE LA SEVA GERMANA ERMESENDA, DE LA SEVA AMISTANÇADA VIRGÍLIA, DEL SEU FILL GISCARFRED I DE LES SEVES FILLES GUILINDONA, QUIXOL, GOLDRÉGOT I SESNANDA. LA RESTA DE L'HERÈNCIA LA DEIXA A LA SEVA MULLER ÀVA, AMB LA CONDICIÓN QUE ROMANGUI VÍDUA I QUE A LA SEVA MORT PASSI A LLURS FILLS.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.
Regest redactat ex BOFARULL, *Los condes*, vol. I, pàgs. 88-90.

204

6 JULIOL 925

ORSÈN I ELS SEUS FILLS RAMON I BENCIÓ VENEN A GUADALL, BISBE D'ELNA, DIFERENTS BÉNS IMMOBLES. EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, LA VILLA BAIXÀS AMB L'ESGLÉSIA DE SANT ESTEVE I TOT EL QUE EL DIFUNT LEUDEVÍ TENIA A LA VILLA PIÀ. EN EL COMTAT DE FENOLLET, TOT EL QUE EL MATEIX LEUDEVÍ TENIA A LA VALL LLOBERA. LI HO VENEN TOT PEL PREU DE TRES-CENTS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 12, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 4, ff. 135-137, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 28, ex A.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1036. — MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 133 (amb data de 14 juliol). — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 28, pàg. 190.

El 14 de juliol de 901 els germans Benció i Ramon havien comprat a llurs pares, Leudeví i Orsèn, tota una sèrie de béns immobles (Doc. 165), entre els quals alguns dels venuts ara al bisbe Guadall. Aleshores Orsèn, com el seu marit Leudeví, se'n reservà l'usdefruit i per això actua aquí junt amb els fills. És possible que l'última subscripció correspongui a l'escrivà d'aquest document.

In nomine Domini. Ego Arsindes, femina, et filii mei, nominibus Raimundus et Bentio, nos simul in unum, venditores sumus tibi Wadallo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptori. Per hanc scripturam venditionis nostrae vendimus tibi, in comitatu Rossilionensi, villam nostram propriam quam vocant Baixanos, cum omnibus finibus et terminis eius et cum ipsa ecclesia quae ibidem est fundata in honorem Sancti Stephani, martyris Christi, cum exitibus et regressibus eius; quae michi Arsinde advenit ex dote et donatione de viro meo Leuduino, quondam qui fuit, et michi Raimundo advenit de genitore meo quondam Leuduino et per excomparationem de iamdicto genitore meo Leuduino, et michi Bentioni advenit de iamdicta genitrice mea Arsinde. Et affrontat ipsa villa cum omnibus finibus et terminis eius: de uno latere in termino de villa Basone, et de alio latere in termino de villa Calceno, et de tertio latere in flumine Aigilone, et de quarto vero latere affrontat in termino de villa quam vocant Pareds Tortes. Quantum infra istas quatuor affrontationes includitur, sic vendimus nos tibi ipsam villam ab omni integritate, cum omnibus finibus ac terminis eius et cum omnibus adiacentiis suis, cum exitibus et regressibus eius. Et in iamdicto comitatu, infra fines et terminia de villa Apiano, vendimus tibi quantum quondam Leuduinus ibidem habuit; quod michi

Arsinde advenit ex dote et donatione de viro meo Leuduino, et michi Raimundo advenit de genitore meo Leuduino quondam, et michi Bentioni advenit de genitrice mea iamdicta Arsinde. Vendimus tibi omnia et in omnibus, tam ex parentibus quam ex comparatione, ab omni integritate, in iamdicta villa Apiano vel in eius terminio. Vendimus tibi quantum quondam Leuduinus ibidem habuit, tam ex parentibus quam ex comparatione; quod michi Arsinde advenit ex dote et donatione et michi Raimundo advenit de genitore meo Leuduino quondam et ex comparatione de iamdicto Leuduino, et michi Bentioni advenit de iamdicta genitrice mea.

Et in comitatu Fenullietensi, in valle Luparia, vendimus tibi omnia et in omnibus quantum quondam Leuduinus ibidem habuit praescript[us], et michi Arsinde advenit ex dote et donatione de viro meo iamdicto Leuduino, et michi Raimundo advenit de genitore meo Leuduino, genitore quondam, et ex comparatione de iamdicto meo genitore Leuduino quondam, et michi Bentioni advenit de iamdicta genitrice mea Arsinde.

Quantum de his omnibus de ipsis alodiis, sicut superius insertum est, omnia et in omnibus, sic vendimus nos tibi ab omni integritate cum exitibus et regressibus eorum, cum illorum affrontationibus vel adiacentiis. Et accepimus nos venditores de te emptore pretium sicut inter nos et te bonae fidei pacis placuit atque convenit in aderato et diffinito pretio solidos CCC, tantum quod tu emptor nobis dedisti et nos venditores de te presente manibus nostris recepimus, nichilque de ipso pretio apud te emptore remansit, sed omnia nobis adimplesti, est manifestum. Omnes vero ipsos alodios superius scriptos, cum omnibus finibus et terminis eorum et cum affrontationibus eorum, sicut superius insertum est, de nostro iure in tuam tradimus potestatem, ut quidquid de his omnibus superius scriptis agere facere vel iudicare volueris, liberam et firmissimam omnem habeas potestatem omnique tempore.

Quod si nos venditores aut quilibet homo qui contra hanc scripturam venditionis venerit ad irrumpendum, aut nos ipsi venerimus, inferant seu inferam tibi partique tuae quantum ad eo tempore ipsi alodes superius scripti in meliorati fuerint tantum, et alium tantum in duplo tibi componi faciat. Et inantea ista scriptura venditionis irrumpi non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta ista scriptura venditionis secundo nonas iulii, anno XXVIII regnante Karolo rege, filio Ludovici.

S[ignum] Arsendis, S[ignum] Raimundi, S[ignum] Bentionis, qui nos simul in unum venditionem fecimus et testes firmare rogavimus. S[ignum] Adalberti. S[ignum] Belli. S[ignum] Alarici presbiteri. S[ignum] Atonis. S[ignum] Rainardi presbiteri.

SARGI VEN A GAUSBERT, COMTE [DE ROSSELLÓ], I A LA SEVA MULLER TRUDGARS, COMTESSA, UNES CASES I UNES TERRES QUE TÉ PER COMPRA DINS ELS CONFINIS D'ARGELERS I AL MONT ORIOL [PUIG ORIOL, TERME DE COTLLIURE], PEL PREU DE CENT SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de vers 1196, perduda a finals del segle XVIII, inclosa en el *Liber feudorum maior* de l'Arxiu Reial de Barcelona, llibre II, f. 225. — [B]. Còpia de principis del segle XIII, perduda a finals del segle XVIII, inclosa en el *Liber feudorum Ceritaniae [et Rossilionis]* de l'Arxiu Reial de Barcelona, doc.

244 o 245, ex A. — C. Còpia de 1711-1713: Barcelona, AR (ACA), Llibres de còpies de pergamins del pare Manuel Ribera, tom I, pàgs. 137-139, ex «In Libro 2 feudorum fol. 225, col. 3, et in Reg^o de N° 7° fol. 69, col. 2, recondito in archa 2 magna».

a.* MIQUEL, *Liber Feudorum Maior*, vol. II, núm. 776, pàgs. 265-266 (amb data de 920), ex C.

La rúbrica del *Liber feudorum maior* deia: «Carta venditionis quam fecit Sargius Gauceberto comiti super domibus et terris quas habebat infra fines de Argelariis» (cf. a).

In nomine Domini. Ego Sargius vinditor [sum] vobis, Gauzberto comite et Trudgards comitis-sa, uxore Gauceberto comite. Per hanc scriptura vindicionis mee vindo vobis in comitatu Rossiliense, infra fines de Argelario vel in monte Auriolo vel infra eius fines, domos, curtes, hortos, terras, vineas, pratis, pascuis, silvis, garricis, vieductibus vel reductibus, omnia et in omnibus, quantum quod ego habeo in iamdictis locis; qui mihi advenit ex comparacione per scriptura donacionis qui mihi vendidit homin[e]s his nominibus: Suniefredus, Amelius et Uldugus.

Et adfrontant ipsi domi et ipsas curtes et ipsi horti et ipsas duas vineas: de orientis in via publica, et iniungit in cassale de Dauda, qui fuit condam, et iniungit in ipso rio qui discurrit de monte Auriolo; et de meridie in ipsa rocha Consiliaria vel in terra Eldugo; et de occidentis in ipso rio qui discurrit de monte Auriolo ad plano vel in terra Benedicto, qui fuit condam; et de circi in terra Ragoni, qui fuit condam, et iniungit in via qui pergit ad domum Sancte Marie. Quantum infra istas infron-taciones includunt, sic vindo vobis ab omni integritate cum exia et regressia earum vel cum omne superposita earum, exceptus ipsa vinea de Altimiro. Et vindo vobis alia omnia quecumque condam Tobias presbiter habuit in iamdictis locis vel eius fines et termines, sicut in ipsa scriptura empccionis resonat, que mihi fecerunt Sunifredus, Amelius et Ulducus, qui sunt advocati et elemosinarii de condam Tobias presbiteri.

Vindo vobis hec omnia superius scripta ab omne integritate cum exia vel regressia earum vel cum omnes infron-taciones earum; et accepi ego vinditor de vos emtores precium sicut inter nos bene convenit in nostre difinicionis, id est solidos centum, quod vos emptores mihi dedistis et ego vinditor manibus meis recepi; et de ipso precio apud vos emptores nihil remansit, sed omnia mihi adimplestis, est manifestum. Que vero hec omnia superius scripta de meo iure in vestro trado potestatem, ut quicquid de hec omnia facere volueris libera in Dei nomine habeatis potestatem. Quod si ego vinditor aut quilibet homo qui contra ista scriptura vindicionis venerit ad inrumpendum, inferant seu inferam vobis partique vestre, quantum ad eo tempore hec omnia superius scripta melioratum fuerit, duplo vobis componere faciat. Et inantea ista scriptura vindicionis inrumpere non permitatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vindicionis VIII kalendas decembris, anno XXVIII regnante Carulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Sargius, qui ista scriptura vindicionis feci et testes firmare rogavi. Sig+num Clodius. Sig+num Raymenarius presbiter. Sig+num Wadamirus presbiter. Sig+num Bellus presbiter. Sig+num Perfectus. Sig+num Guillermus Ermiler.

In Dei nomine. Adalgarius presbiter, qui hanc scriptura vindicione scripsit et sub + die et anno prefixo.

206

9 JUNY 926

HOM FA UNA VENDA AL BISBE GUADALL [D'ELNA]. S'HI ESMENTA LA VIA QUE DISCORRE DES DE LA TORRE ANOMENADA OLTREIRA [TERME DE SUREDA].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 164, perdut. — B.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, ex A.

El regest de Fossà diu: «Vente faite à l'évêque Vadalde, le 5 des ides de juin, année 29 du règne de Charles fils de Louis, où il est parlé de *via quae discurrit de ipsa turre que vocant Vulturaria*».

207

27 FEBRER 927

TUBAU I LA SEVA ESPOSA REGENANDA VENEN A L'ABADESSA EMMA [DEL MONESTIR DE SANT JOAN DE LES ABADESSES] UNA CASA I LA NOVENA PART D'UNA CASA QUE TENEN EN EL TERRITORI D'ELNA, AL VALLESPÍ, A L'APENDICI DE MOLLET, AL LLOC ANOMENAT SOBREQUERS [TERME DE MONTFERRER], PEL PREU D'UN SOU.

O. Barcelona, AR (ACA), Cancelleria, perg. Miró, núm. 54 (abans arm. Sant Joan de les Abadeses, sac A, núm. 71). — A. Regest del segle XV: Sant Joan de les Abadeses, AM, Llibre de Canalars I, f. 45, sac 6, núm. 84.

a. MONSALVATJE, *Colección diplomática*, tom IV, núm. MMLXXXIX, pàgs. 125-126, ex O. — b.* UDINA, *El Archivo Condal*, núm. 83, pàgs. 220-221, ex O, i ap. II, núm. 164, pàg. 476 (amb data de 928), ex A.

El regest del segle XV diu: «Vendicio cuiusdam alodii siti in loco vocato a Moledo, als Ques, in Valle Asperii; est huius monasterii. Anno xxx primo regnante Karolo rege, filio Loudovici». Es llegí «xxx primo» en comptes de «xxximo».

In nomini Domini. Ego Teobaldus et uxor mea nomine Rekenanda nos simul in unum vinditores tibi Eimone, abatissa, emtrice. Constat nos ut tibi vindere deberemus, sicuti et per hanc scriptura vindicionis nostre vindimus tibi, kasa cum curte et orto cum exio vel regresia sua et terra. Qui nobis advenit ex alode parentum nostrorum, quod est in territorio Elenense, in Valle Asperi, in apendicione de Molledo, ubi dicunt Super Keiros. Et infrontat hec omnia, quod superius insertum est: de una parte in terra de Salomon et de alia in terra Wasqones et de tercio in terra Placiano.

Quantum infra istas afrontaciones includunt, sic vindimus tibi ipsa kasa cum curte et orto cum exia vel regresia sua ab integre et de ipsa terra ipsam nonam partem propter precium solido uno; et nihilque de ipso precio definicionis nostre aput te emtrice non remansit, est manifestum. Et qui contra hanc carta vindicione venerit ad inrumpendum aut nos ipsi venerimus, in dupla tibi componeamus. Et inantea ista karta non sit disrupta, set abeat firmitatem omnique tempore.

Facta ista karta vindicione III° kalendas marcii, anno XXX^{imo} regnante Karolo rege, filio Ludoico.

Sig+num Teubaldus, Sig+num Rekenanda, nos qui simul in unum karta vindicione fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Solmus. Samarellus levita SSS.* S+n Domenicus SSS.*

Eigofredus presbiter, qui hanc karta vindicione rogatus scripsi et SSS. sub die et anno quod supra.

208

29 MARÇ 927

ELS ESPOSOS ADALGRÍ I SISILÓ VENEN A GUADALL, BISBE D'ELNA, UNA TERRA QUE TENEN PER COMPRA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS EL TERME DEL VIC D'ELNA, EN EL BOSC DEL BÈRCOL [TERME DE CORNELLÀ DEL BÈRCOL], PER DOS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 3, carta 70), perdut. — B.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 114, ex A.

In nomine Domini. Ego Adalgrinus et uxor mea Sisilo, nos simul in unum, vinditores sumus tibi domino Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptore nostro. Vindimus nos tibi in comitatu Russulionense, infra termino de vico Elnae, terra nostra qui nobis advenit ex comparatione; et est dicta quartas sex. Et afrontat de tres partes in terra dicta ipso emptore et de quarto vero latus in ipsa strata quae pergit de vico Elnae, ad Berchale silva. Quantum infra istas afrontationes includunt sic vindimus tibi ipsa terra ab integre. Et accepimus nos vinditores dicte emptore pretium sicut inter nos et te bene convenit in nostre difinitionis, id est solidos II quod tu emptor nobis dedisti et nos vinditores de praesente manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso pretio apud te emptore non remansit est manifestum.

Quem vero ipsa terra superius scripta de nostro iure in tuo tradimus potestate et quicquid de ipsa terra superius scripta facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si nos vinditores aut quislibet homo qui contra ista scriptura vinditionem venerit ad inrumpendum aut nos venerimus quantum ad eo tempore ipsa terra meliorata fuerit in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura vinditionis inrumpere non permittatur sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vinditionis sub die quarto kalendas aprilis, anno trigesimo regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Adalgrinus¹, Sig+num Sisilo, nos simul in unum qui ista scriptura vinditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Guifredus. Sig+num Sinigildus archipresbiter. Ranculfus, Christi famulus, sacerdos.

Malangeicus presbiter, qui ista scriptura vindiccionem scripsi et sub die et anno quod supra.

1. Adalmirus B, però Adalgrinus en el text i en el doc. 222.

209

1 MAIG 927

ELS ESPOSOS REQUESENS I AULÓ VENEN A ESGUT I A LA SEVA MULLER ARCEDÒNIA L'ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS CONFINS DE LA VILLA TANYÀ [TERME DE LA ROCA D'ALBERA], AL PEU DEL MONT ALBERA, PER TRES SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 311v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 9-10, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 29, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 29, pàg. 191.

Els esposos Esgut i Arcedònia ja havien comprat béns immobles al peu de la serra de l'Albera, concretament a Ortafà, el 20 de desembre de 912 (Doc. 183). Pel que fa al document present, és notable la menció d'un mener (*ipso menario*), el qual devia correspondre a la zona del mas Manyeres, al sud-est de Tanyà.

In nomine Domini. Ego Recosindus et uxor mea Aulo vinditores sumus tibi Eseguto et uxori tue Arcedonia, femina, emptores nostros. Per hanc scriptura vindicionis nostre vindimus nos vobis alodem nostrum quem nos habemus in comitatu Russulionense, infra fines et termines de villa Tagnano, ad radicem montis Albaria, quantum quod nos ibi habemus vel hereditare debemus. Qui nobis advenit tam per parentorum quam per excomparatione sive per aprisione vel per qualicumque acquisitione. Et in ipsa coma que dicunt de Aulione sic vindimus vobis quantum quod nos ibi habemus vel hereditare debemus. Et affrontat ipsa coma: de meridie in ipso seminario qui vadit de villare Donati ad ipsas casas superiores de Eldugo vel de Sancto Andrea vel ubique, de occiduo in ipsa serra vel in ipsa tragina antiga qui pergit de monte Albarie ad ipsa Olivella de nos emptores, de circi vel de aquilo in terra herma de vos emptores, et de oriente in ipsa gutina que discurrit per ipsa coma de Aulione. Quantum infra istas III^{or} affrontationes includunt de ista omnia superius scripta sic vindimus vobis, ab omnem integritatem, cum exio vel regressio suo vel cum ipso menario suo, exceptos ipsos cerasios qui sunt ad ipsa gutina. Et accepimus nos vinditores de vos emptores precium sicut inter nos et vos bene convenit in nostra difinitionis, id est, solidos III, quod vos emptores nobis dedistis et nos vinditores de presente manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso precio aput vos emptores non remansit est manifestum. Que vero hec omnia superius scripta de nostro iure in vestro tradimus dominio ut quidquid exinde facere volueritis liberam in Dei nomine habeatis potestatem. Quod si nos vinditores aut ullus homo qui contra ista scriptura vindicionis venerit ad irrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius scripta melioratum fuerit in duplo componere faciat. Et inantea ista scriptura vindicionis firma et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta ista scriptura vendicionis kalendis madii, anno XXX regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Recosindus, Sig+num Aulo femina, nos qui ista vindicionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Cristianus. Sig+num Udalgarius. Sig+num Magnus.

Trasoarius presbiter, qui ista scriptura vendicionis scripsi, subscripsi, die et anno quo supra.

210

20 MAIG 927

ATÓ VEN A GUADALL, BISBE [D'ELNA], ELS ALOUS QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN ELS LLOCS D'ANGLARS I SALELLES, AMB LES ESGLÉSIES DE SANT JOAN I SANT ESTEVE, PER MIL SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 25 (llibre 2, carta 33), perdut. — B.* Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 94v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 6-7, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 30, ex A.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1036. — MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 133. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 30, pàg. 191.

In nomine Domini. Ego Ato venditor¹ sum tibi, domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptori meo. Certum quidem et manifestum est quia² sic placuit animis meis et placet nullius cogentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea hoc elegit mea bona voluntas ut tibi, iamdicto domno Wadaldo episcopo, scripturam venditionis³ facere deberem, sicuti et facio. Vendo tibi in comitatu Rossilionensi alodes meos proprios, id est Anglares et Salellas cum ipsa ecclesia quae ibidem est fundata in honore Sancti Stephani, quae michi advenerunt ex parentibus meis. Et affrontant ipsi alodes iamdicti: de una parte in via que pergit de vico Elnae ad castellum Rossilionem vel ubique, et de alio latere in ipso terminio de villa Cabestagnio, et⁴ de tertio latere in terminio de villa Perpiniano, de quarto vero latere in rivo quem vocant Riardum.

Quantum infra istas quatuor affrontationes includunt, sic vindo tibi ipsos alodes iamdictos Anglares et Sallellas cum omni integritate, cum exitibus et regressibus earum et cum omnibus superpositis earum, tam ipsam ecclesiam quae ibidem est fundata in honore Sancti Iohannis quam ipsas domos, curtes, terras, hortos et vineas et ipsum stagnium cum omni integritate, sicut superius insertum est. Et accepi ego venditor de te emptore pretium sicut inter me et te bene conventum in nostra diffinitione, id est solidos mille, quos tu emptor mihi dedisti et ego venditor de te praesente manibus meis recepi; et nichil de ipso pretio aput te emptorem remansit; et est manifestum.

Quae vero haec omnia superius inserta de meo iure in tuo trado dominio ad proprium perhabendum cum omni voce oppositionis mea, sicut superius insertum est. Et qui contra istam scripturam venerit per irrumpendum aut ego iamdictus venditor, quantum ab eo tempore ista omnia superius inserta meliorata fuerint, tantum et aliud tantum in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura venditionis irrumpi non permittatur sed plenam in omnibus habeat firmitatem.⁵

Facta scriptura venditionis sub die XIII⁶ kalendarum iunii, anno XXX⁷ regnante Karulo rege, filio Ludovici.

Sig+num Ato, qui istam scripturam venditionis voluntarie fecit, et testes manibus ad roborandum tradidit. S[ig+num] Stephani, S[ig+num] Waltarii. Erimundi. Adolardus. Suniefredus. Sirircus. Seniofredus levita. Albovinus.

Malangeicus presbiter, qui istam scripturam venditionis scripsit sub die et anno quo supra.⁸

1. vinditor D. — 2. quod D. — 3. vinditionis D. — 4. ad B. — 5. Quantum ... firmitatem, *omet* B. — 6. decimo tertio D. — 7. trigesimo D. — 8. Sig+num Ato ... supra, *omet* B.

211

18 SETEMBRE 927

ATÓ, FILL DELS DIFUNTS ESTEVE I ANNA, VEN A GUADALL, BISBE DE LA SEU D'ELNA, A MÉS D'UNS ALOUS QUE TÉ EN ELS COMTATS DE NARBONA I PERALADA, LA MEITAT DE LA VILLA «CODINGOS» I DELS ALOUS ANOMENATS ANGLARS, SALELLES I TORDERES, EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, PEL PREU DE MIL CINCENTS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 132, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 19-20, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 31, ex A.

In nomine Domini. Ego Ato, filius Stephano et filius Annane, condam qui fuerunt, vinditor tibi domino Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptore meo. Per hanc scriptura vinditionis mee vindo tibi alodes meos proprios quos ego habeo in comitatu Narbonense sive in suburbio Menarbense; qui michi advenit ex parentorum meorum, id est villa Bericani ipsa medietate, cum omnes fines et terminos earum, et cum omnia superposita earum, et cum omnes aiacentias et limites suos, cum pratis et pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus et reductibus, omnia et in omnibus, ipsa medietate vindo tibi ab omnem integritatem. Et ipsum alode que vocant monte Auriolo similiter vindo tibi, sicut iste iamdictus insertus est. Et ipso altero alode que vocant Caput Monte similiter vindo tibi ipsa medietate, sicut et istos alios supra insertos scripti sunt. Et de ipso alode que vocant Rexago similiter vindo tibi ipsa medietate, sicut isti iam suprascripti sunt. Et ipso alode que vocant Felinas similiter vindo tibi ipsa medietate, sicut et de istos alios insertum est.

Et in comitatu Russilionense similiter vindo tibi alodes meos proprios quos ego ibidem habeo de parentorum, id est villa Codingos ipsa medietate cum omnes fines et terminos earum et cum omnia superposita earum. Et ipsos alios alodes que vocant Anglares, et alium quem vocant Salellas et alium quem vocant Tordarias similiter vindo tibi ipsa medietate in omnia et in omnibus, sicut supra insertum est, cum omnibus limitibus eorum.

Et in comitatu Petra latense similiter vindo tibi ipsa medietate de ipso alode quem ego ibidem mereor habere in villa Cabannas vel infra eius fines et terminos.

De istos iamdictos alodes superius nominatos vindo tibi ipsa medietate ad omnem integritatem, cum exia et regressia earum et cum illorum affrontationes, tam in domibus quam in curtis, in casis, casalibus et in curtalibus, in ortis et in ortalibus, in terris et in vineis et in vinealibus, in molinis et in molinaribus, et in linaribus, in pratis, in pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus et reductibus et in omnibus aiacentias earum et in omnibus suprapositis eorum, tam quisitum quam ad inquirendum; in tale vero deliberatione ut dum ego iamdictus Ato vivo, teneam et possideam et exfructare faciam cunctis diebus vite mee; et post obitum meum dimittere faciam in potestate de te iamdicto Wadaldo episcopo; vindere nec comutare nec donare nec alienare non habeam potestatem ego iamdictus Ato ad nullum hominem, nisi ad te iamdicto Wadaldo episcopo aut a posteritate tua. Et accepi ego vinditor de te emptore precium sicut inter me et te bene convenit in nostra definitionis, id est solidatas mille quingentas, quod tu emptor michi dedisti et ego vinditor de presente manibus meis recepi; et nichilque de ipso precio apud te emptore non remansit, est manifestum.

Quem vero ipsa medietate de hec omnia superius inserta de meo iure in tuo trado potestate ut quidquid exinde facere volueris liberam in Dei nomine abeas potestatem de ipsa medietate de ipsos alodes iam superius insertos quicquid facere volueris. Quod si ego vinditor aut ullus homo qui contra ista vindicione venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore ipsa medietas de hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere facit. Et inantea ista scriptura vinditionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vinditionis sub die XIII¹ kelandas octobris, anno XXX regnante Karulo rege, filio Ludoici².

Signum Ato, qui ista vindicionem feci et testes firmare rogavi. Sig+num Vifredus. Sig+num Hictor. Sig+num Bericane. Sig+num alio Hictore. + Alaricus presbiter. Sig+num Stephanus, qui consciens fiat.

Malangeicus presbiter, qui ista vinditione scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. XIII B. — 2. Ludovici B.

212

927

HOM ESMENTA L'ABAT ADULF DEL MONESTIR DE SANT GENÍS DE FONTANES.

[O]. Original perdut.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1105.

El regest de *Gallia christiana* diu: «S. Genesius de Fontanis. Series abbatum. (...) Adolfus sedebat anno tricesimo regnante Carolo, filio Ludovici, hic est Carolus Simplex».

213

21 FEBRER 928

QUINTILÀ, LA SEVA MULLER ELDREGOT I EL CLERGUE TRASILÀ VENEN A GUADALL, BISBE DE LA SEU D'ELNA, L'ALOU, FORMAT PER DOTZE CAMPS I DOS HORTS, QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS LÍMITS DE VILA-SECA [TERME DE MONTESCOT], PEL PREU DE DETERMINATS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 154v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 36-37, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 32, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 133. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 32, pàgs. 191-192.

In nomine Domini. Ego Kintila et uxor mea Eldregota et Trasila clericus, nos simul in unum, venditores sumus tibi domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensi episcopo, emtore nostro. Per hanc scriptura venditionis nostre vendimus nos tibi in comitatu Russilionense, infra fines et terminos de villa Secca, alodem nostrum quod nos ibidem habemus, qui nobis advenit de parentorum quam ex comparatione; et sunt campi XII et ortales II.

Et ipse unus campus affrontat: de duos latus in terra de te emtore, et de alias duas partes in terra Ermegonca deodicata. Et alius campus affrontat: de una latus in terra Rutirico, et de alio latus in terra Sesemundo vel de fratres suos, et de alias duas partes in terra de te emtore. Et tercius campus affrontat: de uno latus in via qui pergit de vico Elna ad valle Confluente, et de alio latus in via qui pergit de villa Secca ad villa Baias, et de alias duas partes de te emtore. Et quartus campus affrontat: de uno latus in terra de te emptore, et de alio latus in terra deodevota, et de tercio latus in via qui pergit de Villa nova ad villa Ortafano, et de quarto latus in terra Gonfredo. Et quintus campus affrontat: de uno latus in stagno Baiolas et de aliasque partes in terras de te emtore. Et sextus campus affrontat: de uno latus in ipso grado de Baiolas et de alio latus in terra de Sancto Iohanne, et de alias duas partes in terra Arcedonia femina. Et septimus campus affrontat: de uno latus in terra de Sancto Iohanne et de alio latus in terra de te emtore, et de tercio latus in via qui pergit de vicho Elna ad valle Confluente, et in ipso campo ipsa medietate. Et VIII^{us} campus affrontat: de uno latus in terra Wimarane et de aliasque partes de te emtore, et in ipso campo vindimus tibi quarta I et iminata I. Et VIII^{us} campus affrontat: de uno latus in via qui pergit de Villa nova ad villa Baias, et de alia latus in via qui pergit ad valle Con-

fluente, et de tercio latus in terra Wisilone, et de quarto latus de te emptore. Et X^{us} campus affrontat: de uno latus in terra Amato presbitero, et de alio latus in terra de Sancto Iohanne et de aliasque partes de te emptore. Et XI^{us} campus affrontat: de uno latus in via qui pergit de villa Seca ad stagno Valrino, et de alios latus in terra Wimarane, et de tercio latus in terra de Sancto Vincentio, et de quarto¹ latus in terra Fortissimo presbitero vel eredes suos. Et XII^{us} campus affrontat: de uno latus in terra Eleda deo-vota, et de alio latus in terra de Sancto Vincentio, et de tercio latus in ipso aqueducto. Et unus ortalus affrontat: de uno latus in via qui pergit per ipsa villa, et de alio latus in via qui pergit at stagno Avalrino, et de alias partes de te emptore. Et alius ortalus affrontat: de omnes partes de te emptore.

Quantum in istas omnes affrontationes includunt, sicut superius resonat, sic vindimus nos ista omnia superius inserta ab omnem integritate, cum exia et regressia earum. Et accepimus nos venditores de te emptore precium sicut inter nos bene convenit in nostra diffinitionis, id est solidos [...], quod tu emptor nobis dedisti et nos venditores de presente manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso precio aput te emptore non remansit; et est manifestum. Que vero ista omnia superius scripta de nostro iure in tuo tradimus et potestate ut quicquid de hec omnia superius scripta facere voveris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si nos venditores aut ullus homo qui contra ista scriptura venditionis ad inrumpendum venerit, aut nos venerimus, quantum ad eo tempore hec omnia superius scripta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura venditionis firma permaneat omnique tempore.

Facta scriptura venditionis sub die VIII kalendas marcii, anno XXXI regnante Karulo rege, filio Ludoici.

Sig+num Chintila, Sig+num Eldrogoto, nos simul in unum qui ista scriptura vendicionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sign+num Sperandeo. Sig+num Blanderico. Sig+num Wifredus.

Malangeicus presbiter, qui ista scriptura venditionum scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

1. tercio C.

214

12 JUNY 928

ONYÓ, ADROER I ELS ALTRES ALMOINERS DE LA DIFUNTA RUNA, DONADA, DONEN A LA CASA DE SANTA MARIA [DE LA GRASSA], A MANS DE L'ABAT SUNYER, LA MEITAT D'UNES CASES AMB LES CORTS, UN HORT I UN CAMP, QUE TENIA EN EL TERRITORI DE PERALADA, EN EL TERME DE LA VILA DE CASTELLÓ [D'EMPÚRIES]. RUNA HAVIA FET TESTAMENT TROBANT-SE GREUMENT MALALTA EN LA SEVA CASA DE VILALLONGA [DELS MONTS], EN EL TERRITORI D'ELNA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 168, pàgs. 174-175.

215

26 NOVEMBRE 928

EL PREVERE RENARD, ALMOINER DEL DIFUNT OPILÀ, VEN AL PREVERE MALANYEU L'ALOU QUE L'ESMENTAT OPILÀ TENIA EN EL TERRITORI D'ELNA, A VILA-SECA [TERME DE MONTESCOT], PER CINQ SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 147v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, f. 43, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 34, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 34, pàg. 192.

In nomine Domini. Ego Rainardus, presbiter, qui sum advocatus et elemosinarius de condam Oppiliani. Quia precepit michi condam Oppila ut scriptura venditionis fecissem ad isto Malagaicho presbitero de omnem suum alodem quod ille habebat in territorio Elenensis, in villa Secca, vel infra eius fines et termines, que est suus advocatus et elemosinarius, sicuti et facio¹. Et pro ipsum alodem superius scripto precium exinde prendidisset de isto Malangaigo presbitero suo avvocato solidatas V, et eas donare fecisset propter remedium anime sue, sicuti et feci sicut condam Oppila michi precepit. Per hanc scriptura venditionis vindo tibi hec omnia superius inserta omnia quantum quod condam Oppila abebat in iamdicta villa Secca vel ereditare debebat ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum. Et accepi ego vinditor de te emptore precium sicut inter me et te bene convenit in nostre diffinitionis, id est, solidos V quod tu emptor michi dedisti et ego vinditor de presente manibus meis recepi; et de ipso precio aput te emptore non remansit, sed omnia michi adimplesti est manifestum.

Que vero hec omnia superius inserta de meo iure in tuo trado potestatem, sicut condam Oppila michi precepit ut que quod haec omnia superius inserta facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si ego Rainardus presbiter, advocatus, aut quislibet homo qui contra ista scriptura venditionis venerit ad inrumpendum, quantum ad eo tempore ec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura venditionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura venditionis VI kalendas decembris, anno XXXI regnante Karolo rege, filio Ludoici.

Rainardus presbiter, qui ista scriptura venditionem feci et testes firmare rogavi. Mauregatus presbiter. Albarus levita.

Armentarius presbiter, qui ista scriptura venditionis scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. et exinde prendidisset, *afegeix per error C*.

216

27 NOVEMBRE 928

MALANYEU PREVERE I SALOMÓ PERMUTEN AMB GUADALL, BISBE DE LA SEU D'ELNA, L'ALOU QUE TENEN EN EL TERRITORI D'ELNA, A VILA-SECA [TERME DE MONTESCOT], HERETAT EN PART DE LLURS PARES, PONÇ I ERMAGONÇA, I COMPRAT EN PART AL PREVERE RENARD. EL PERMUTEN PER UNES VINYES SITUADES TAMBÉ EN EL TERRITORI D'ELNA, A VILA-RASA [TERME DE SANT CEBRIÀ DE ROSSELLÓ], PERTANYENTS A L'ESGLÉSIA DE SANT ESTEVE DE VILA-RASA. COM QUE LES VINYES VALEN MÉS QUE L'ALOU, PAGUEN TRENTA SOUS AL BISBE GUADALL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, ff. 250v-251, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 45-47, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 33, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 133. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 33, pàg. 192.

La compra feta al prevere Renard, esmentada en el text, tingué lloc el dia abans (Doc. 215).

«Quales est emptio, talis est comutatio, simul habeant firmitatem». In nomine Domini. Ego Malagaicus, presbiter, et Salamon comutatores vobis, do[m]no¹ Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, comutatore. Per hanc scripturas comutationis comutamus nos tibi omnem alodem nostrum quantum quod nos habemus in territorio Helenensis, in villa Secha, vel infra eius fines et termines, omnia quantum quod nos ibidem habemus vel hereditare debemus per scripta emptionis quod nobis fecit genitor noster Poncius, genitrix nostra Ermegoncia, quod illi nobis fecerit, id est campos XV et clauso I et ortales V et maliolo I.

Et affrontat ipse unus campus: de tres partes in terra Ermegoncia femina, deodicata, et de III° latus in terra Atrasilane. Et alius campus affrontat: de uno latus de te comutatore et de alios latus in terra de Petrasio vel heredes suos, et de III° latus in terra Wandalgaude, et de III° latus in terra Ermoara. Et III^{us} campus affrontat: de uno latus in terra Wisilone femina vel de filias suas, et de alio latus in via qui pergit de Baiolas ad vico Helna, de III° latus in terra Eseguto, et de III° latus in terra Gairola. Et III^{us} campus affrontat: de tres partes in campos de te comutatore, de III° latus in via qui pergit de iamdicta villa Secha ad villa Baias. Et V^{us} campus affrontat: de duas partes in campo de te comutatore et de tercio latus in terra de Sancta Maria et de III° latus in ipso stagnolo. Et VI^{us} campus affrontat: de duos latus in terra Wimarane, et de III° latus in vinea de te comutatore et de III° latus in vinea Arovario. Et ipse VII^{us} campus affrontat: de uno latus in vinea de te comutatore, et de alio latus in vinea de Arovario, et de III° latus in terra Wimarane, et de III° latus in via qui pergit de villa Secha ad villa Baias. Et ipse VIII^{us} campus afrontat: de uno latus in vinea de Ermille vel heredes suos, de alio latus in via qui pergit de villa Secha ad villa Baias, et de alios II^{os} latus in campos de te comutatore. Et VIII^{us} campus affrontat: de uno latus in terra Ingilberto, de alio latus in via qui pergit ad ipso collo de Baias, et de tercio latus in terra Esegutto, et de III° latus in terra de te comutatore. Et X campus afrontat: de uno latus in terra Wimarane et de alio latus in terra comutatore, et de alios duos latus in campos de Sancta Maria. Et XI^{us} campus afrontat: de uno latus in terra Cintilane, de alio in terra de te comutatore, et de III° latus in terra Ermegoncia, deodicata, et de III° latus in terra de te comutatore. Et XII^{us} campus afrontat: de uno latus in via publica, de alio latus in terra Esseguto et de II^{os} latus in campos de te comutatore. Et XIII campus affrontat: in campos de te comutatore de tres partes, et de III° latus in stagno que vocant Baiolas. Et XIII^{us} campus afrontat: de uno latus in campo Petrasio vel heredes suos, et de alio latus in terra de Sancta Maria, de tercio latus in via qui pergit de vico Elna ad valle Confluente, et de III° latus in terra Sancti Vincentii. Et XV^{us} campus afrontat: de tres partes in campos de te comutatore et de III° latus in terra Ermegilde.

Et afrontant ipsi clausi: de duos latus in vias publicas, de III° latus in orto de Sancta Maria, et de III° latus in ortale Quintilane. Et ipse unus clausus affrontat: de uno latus in via publica, de alio latus in vinea Eleda deodicata, de III° latus in terra Ermegonta deodicata, de III° latus in terra de te comutatore. Et alius clausus afrontat: de uno latus in via publica, de alio latus in clauso Ermegonta deodicata, et de alios duos latus in ipso prato. Et III^{us} clausus afrontat: de omnesque partes in vinea vel terras de te comutatore. Et III^{us} clausus afrontat: de tres partes in terra de te comutatore et de III° latus in via publica. Et V^{us} clausus affrontat: de uno latus in vinea Aminerello, et de alias III partes in vinea et terra de te comutatore.

Et ipse maleolus afrontat: de uno latus in via publica, de alio latus in vinea de te comutatore, de III° latus in ipso grado de stagno Avalrino, et de IIII° latus in vinea de te comutatore.

Quantum infra istas totas affrontationes includunt, sic comutamus nos tibi ipsos VIII° campos ab omnem integritatem et sic alios VII campos ipsa medietatem, et ipsos clausos et ortales ab integre, et ipso maleolo ipsa medietate, ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum, sicut superius insertum est.

Et ipsum alodem sic comuto ego Malagaicus, presbiter, tibi domino Wadaldo, sedes Elenensis episcopo, quod ego emmi de Rainardo presbitero, qui est in comitatu Rusulionense, in villa Secha, qui fuit de condam Opilani, per scriptura emptionis, quantum quod condam Opila abebat in iamdicta villa vel hereditare debebat.

Hec omnia superius inserta sic comutamus tibi ab omne integritate, cum exia et regressia earum, sicut superius scriptum vel insertum est. Et accepimus nos Malagaicus presbiter et Salomon comutadores de te domino Wadaldo, sedis Helenensis episcopo, et de tuos archidiachonos et de tuos canonicos, in comutatione pro ista hec omnia superius inserta, ipsas vestras vineas qui sunt in territorio Elenensis, in Villa rara, vel infra eius fines et termines, qui fuerunt prescriptas donationes ad domum Sancti Stephani qui est situs in Villa rara. Et pro hoc quod plus valent ipsas vestras vineas de ipsum nostrum alodem superius scripto, sic donamus tibi, domno Wadaldo episcopo, solidos XXX^a. Et de ipso precio nichil remansit est manifestum.

Quem vero ipsum meum alodem superius scriptum de nostro iure in tuo tradimus potestatem ut quiquid de ipsum nostrum alodem superius insertum facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si nos comutadores aut quislibet homo qui contra ista scriptura comutationis venerit ad irrumpendum, quantum ad eo tempore ista omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura comutationis inrumpere non permitatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura comutationis V kalendas decembris, anno XXXI regnante Karulo rege, filio Ludoyci.

+ Malangeicus presbiter, qui ista scriptura comutationis feci et testes firmare rogavi. Sig+num Salomon, qui ista scriptura comutationis feci et testes firmare rogavi. Sig+num Ecgofredus. Abarus levita +. Sign+num Bonus. Sig+num Radulfus. Sig+num Centullus. Sig+num Bera. Sig+num Stephanus.

Armentarius presbiter, qui ista scriptura comutationis scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. *Manca*.

ELS ESPOSOS GUI SAD I GENTA VENEN A ESGUT I A LA SEVA MULLER ARCEDÒNIA UNA VINYA QUE TENEN PER COMPRA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS CONFINES DE LA VILLA «GOTORUM» O MALLOLES [TERME DE PERPINYÀ], EN EL LLOC ANOMENAT «AD IPSA CARDONETA», PER SIS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 351v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 60-61, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 35, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 35, pàg. 192.

El primer dels testimonis d'aquesta venda fou un cert *Pirpinianus*, molt probablement el propietari de la *villa Perpiniano* —Perpinyà— que s'esmenta en el text. Aquesta villa apareix documentada per primera vegada el 20 de maig de 927 (Doc. 210).

In nomine Domini. Ego Guisandus et uxor mea Genta, nos simul in unum, venditores tibi Iseguto et uxori tue Arcidoniae, emptores. Constat nos ut vobis vendere debemus, sicut et per hanc scriptura venditionis nostre vendimus nos vobis, in comitatu Rossilionense, infra fines de villa Gotorum vel de Malleolas, in ibidem villas vel in eorum terminios. Sic vendimus nos vobis vinea nostra, qui nobis advenit per excomparatione. Et est ipsa vinea in locum ubi dicitur ad ipsa Cardoneta. Et habet ipsa vinea in longitudine de uno latus dextros XXVI, et de alio latus in longitudine habet dextros XXVIII, et in latitudine habet in amplo ad uno caput habet dextros VI, et ad alio caput habet dextros XIII. Qui habet ipsa vinea affrontationes: de uno latus in vinea Donato, de alio latus in vinea de vos ipsos comparatores, et de tercio latus in via qui discurrit de villa Perpiniano ad villa Orle, de quarto vero latus in vinea Suniario vel fratres suos. Quantum infra istas quatuor affrontationes includunt de ipsa vinea vel ipsi dextri resonant, sic vendimus nos vobis ab omne integritate, propter precium quod inter nos convenit in aderato et definito precio solidos VI, tantum quod vos emptores nobis dedistis et nos vinditores de presente manibus nostris accepimus. Et nichilque de ipso precio aput vos emptores non remansit; et est manifestum. Quem vero ipsa vinea superius scripta de meo iure in vestro tradimus dominatione per habendi, vendendi, comutandi, faciendi exinde quod volueris liberam et firmissimam in Dei nomine habeas potestatem, de ex presenti die et tempore. Quod si nos venditores aut ullusque homo qui contra hanc-istam venditionem venerit ad irrumpendum, aut nos ipsi suprascripti venerimus ad irrumpendum, nobis non permittatur sed in omnibus plenissimam habeat firmitatem.

Facta scriptura venditionis sub die V idus februarii, anno XXXII regnante Karulo rege, filio Leudovici.

Sig+num Gisandus, Sig+num Genta, nos simul in unum venditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Pirpinianus. Sig+num Eliane. Sig+num Landefredo.

Aganus presbiter, qui hanc venditionem scripsi et subscripsi sub die et ano quo supra.

218

25 FEBRER 929

ELLEGOT DÓNA A QUIMBERGA L'HERÈNCIA QUE TÉ A VILA-SECA [TERME DE MONTESCOT] I A LA VILLA DE MÀXIM, SITUADES AL ROSSELLÓ, A MÉS DE QUATRE SERFS I D'ALTRES BÉNS QUE TÉ EN ELS TERRITORIS DE CARCASSONA I D'URGELL.

[O]. Original perdut. — A. Còpia feta el 24 d'octubre de 1256 per Ramon Estruc, per manament de Bernat de Vic, notari de Girona: Barcelona, AR (ACA), Cancelleria, pergs. Sunifred, núm. 3 (abans arm. Concòrdies reials, sac Sant Agustí, núm. 93).

a.* UDINA, *El Archivo Condal*, núm. 92, pàgs. 234-235, ex A.

In nomine Domini. Ego Eldegutus tibi Quindiverga. Certum quidem et manifestum est enim quia in Dei nomine sic mihi placuit et placet in animo meo nullius quoquegentis imperio nec sua-

dentis ingenio set propria et spontanea mea hoc eligit bona voluntas ut tibi iamdictam Quindiverga donarem deverem, sicuti et dono, infra territorio Karcasiense, in villa que dicitur Petra calce, et in Orgello, in villa que dicitur Napinarios. Dono tibi in supranominatas villas, in Karcasiense et in Rusilione, omne porcione michi devita quod abui per parentum meorum, id est, in domibus, edificiis, terris, vineis, ortis, arboribus, pratis, pascuis sive ductis aquarum, in molendinis seu omnia quidquid dici vel nominari potest homo porcione michi devita ab omne integritate. Et in Orgello iam vocitata villa que dicitur Napinarios; dono tibi in ipsa villa, in casalibus, in terris, in vineis, in molendinis, quod mihi advenit ex comparacione dono tibi ab omne integritate. Et dono tibi quatuor mancipios, his nominibus: Alvarico et Imangarda, Erigufredo et Murelgone, ab omni et integritate, est manifestum.

Quem vero, in ipsas villas iam superius nominatas villa Secci et villa Maximi et villa Petra calce et Napinarios, sicut supra incertum est a me Eldeguto traditum et a te Quindiverga receptum abeas, adeas, teneas et possideas et ad proprium vindices ac defendasque, quia qui exinde facere, agere vel iudicare volueris, liveram in Dei nomine abeas potestatem. Si quis sane, quod fieri minime credo esse venturum, quos si ego Eldegutus aut aliquis de fratribus vel de eredibus vel quislibet homo qui contra hanc carta datis vel donacionis ad inrumpendum venerit aut ego ipse venero inferam sed infero aut partique tue, hec superius nominatum. Et in abantea ista carta datis vel donacionis firmis permaneat.

Facta carta datis vel donacionis sub die V kalendas marcii, anno XXXII regnante Karulo rege.

Sig+num Eldeguti, qui anhc carta donacionis feci et testibus tradidi ad roborandum. Agonzius presbiter SSS. Egila presbiter SSS. Iosias presbiter SSS. Petrus presbiter SSS.

Erifredus presbiter, qui hanc cartam donacionis rogatus scripsit SSS. dieque anno quo supra.

219

28 GENER 930

DESIDERAT, LA SEVA ESPOSA TODEREDA, DOMÈNEC, TODERIC, LA SEVA ESPOSA ARGILA I NADÀLIA VENEN A SEGUER I A LA SEVA ESPOSA GOLDREGOT UN ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPIR, DINS ELS LÍMITS DE LA VILLA DEL VIC DE CERET, EN ELS VILARS ANOMENATS ROIRÓS [ARA REIRÓS], PEL PREU DE TRENTA-UN SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 190v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, f. 68, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 36, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 36, pàg. 192.

El rei Carles el Simple fou deposat el 29 de juny de 922 i morí el 7 d'octubre de 929. El present document i alguns dels següents revelen que Radulf I de Borgonya, proclamat rei de França el 923, no era encara reconegut per alguns escrivans del Vallespir, del Rosselló i del Conflent durant els anys 930-932.

In nomine Domini. Ego Desideratus et uxor mea Teudereda et Domenicus et Teudericus et uxor mea Argila et Nadalia, simul in unum, venditores tibi Segario et uxori tue Goldregodo, emptores. Per hanc scriptura venditionis nostre vendimus vobis in comitatu Resolionense, in Valle As-

peri, in apenditio de villa vigo Ceresido, in villares que dicunt Rovorosos, ibidem vendimus vobis casas cum curtes et ortos, cum exio et regressio earum, et terras et vineas qui nobis advenit tam per parentorum quam ex comparatione, cum exio et regressio earum. Et affrontat ista omnia quod superius resonat: de una parte in rivo qui discurrit de Telledo, et de alio latus affrontat in villaret¹ de Asenario, et de tercio latus affrontat in Campellus et subiungit ad rivo de ipsos Cerdanios. Quantum infra affrontationes includunt, sic vendimus nos vobis ipsas casas, curtes et ortos, terras et vineas, pomiferis, silvis, garricis, omnia et in omnibus, quantum ibidem habemus ab omne integritate, propter precium solidos XXXI, tantum quod vos emptores nobis dedistis et nos venditores manibus nostris recepimus et nichilque de ipso precio aput vos emptores non remansit, est manifestum. Que vero ista omnia superius nominata de nostro iure in vestro tradimus dominio et potestaem per habendi, vendendi, donandi vel etiam comutandi, et quicquid exinde agere, facere vel iudicare volueritis, liberam et firmissimam in Dei nomen habebitis potestatem omnique tempore. Quod si nos venditores aut ullus homo vivens qui contra hanc-ista scriptura venditionis venerit ad inrumpendum, tunc componere faciam in vinculo ista omnia superius nominata in duplo. Et inantea ista scriptura venditionis inrumpere non permittatur, sed firmis et stabilis permaneat.

Facta ista carta venditionis V kalendas februarii, anno primo quo obiit Carolus rex, Christum regnantem, regem expectantem.

Sig+num Desideratus, Sig+num Teuderada, Sig+num Domenicus, Sig+num Teudericus, Sig+num Argila, Sig+num Nadalia, qui ista carta venditione fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Oliba. Sig+num Ermegeldes. Sig+num Froila. Sig+num Agila. Sig+num Teudericus.

Trasevius presbiter, qui ista carta venditione scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. villare et C.

220

15 MARÇ 930

GAIROL I LA SEVA MULLER QUINTOL VENEN A GUADALL, BISBE DE LA SEU D'ELNA, UNA CASA QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL VILAR DE RAÓ, ANOMENAT TAMBÉ MONTESCABRE [MONTESCOT], I DOS CAMPS QUE TENEN A VILA-SECA, PER DOS SOUS I SIS DINERS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 143v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 70-71, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 37, ex A.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1036. — MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 133. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 37, pàg. 192.

In nomine Domini. Ego Gairolus et uxor mea Chintilo, nos simul in unum, venditores sumus tibi domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptore nostro. Per hanc venditionis nostre vendimus tibi casa I cooperta, qui est in comitatu Rusilionense, in villaro de Radi, que alium nomen vocant Monte Schapri, qui nobis advenit per excomparatione. Et affrontat ipsa casa cooperta cum exio et regressio suo: de uno latus in orto de te emptore, et de alio latus in casas de Wimara-ne vel de nos ipsos venditores, et de tercio latus in via qui pergit ad ipso puteo, et de quarto latus si-

militar. Et infra termino de villa Secca vendimus nos tibi campos II, qui nobis adveniuntque ex comparatione. Et affrontat I campus: de uno latus in ipso grado de Bagolas, et de alio latus in via qui pergit de valle Confluente ad vico Elna, et de tercio latus de te emptore, et de quarto vero latus in terra de Fortissimo presbitero; et alius campus affrontat: de uno latus in via qui pergit de valle Confluente ad vico Elna, et de alio latus in via qui pergit de Villa nova ad monte Albaria, et de tercio latus in via qui pergit de villa Secha ad villa Baias, et de quarto latus in terra Eseguto. Quantum in istas omnes affrontationes includunt, sic vindimus nos tibi ipsa cooperta et ipsos duos campos ad omnem integritatem, cum exia et regressia earum. Et accepimus nos vinditores de te emptore precium sicut inter nos et te bene convenit in nostre diffinitionis, id est solidos II et denarios VI, quod tu emptor nobis dedisti et nos vinditores manibus vestris recepimus, et nichilque de ipso precio apud te emptore non remansit sed omnia nobis adimplesti, est manifestum.

Que vero hec omnia superius scripta de nostro iure in tuo tradimus potestate, ut quicquid de hec omnia superius scripta facere volueris liberam in Dei nomine abeas potestatem omni tempore. Quod si nos venditores aut ullus homo qui contra ista scriptura venditionem venerit ad inrumpendum aut nos venerimus quantum ad eo tempore hec omnia superius scripta melioratus fuerit in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura venditionis firma permaneat omni-que tempore.

Facta scriptura venditionis sub die idus marci, anno I quod obiit Carolus rex, filius Ludoici regis, Christo regnante regem expectante.

Sig+num Gairolus, Sig+num Chintilo, nos simul in unum qui ista scriptura venditionis fecimus et testes firmare rogavimus. Ermenisclus levita. Sig+num Gischafredus. Mauregatus presbiter.

Malangeicus presbiter, qui ista scriptura vendicionem scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

221

18 MARÇ 930

TODEMIR PREVERE, NANTARI, GUIMERÀ I PETRASI, ALMOINERS DEL DIFUNT PREVERE ANSILÀ, DONEN A SANTA EULÀLIA DE LA SEU D'ELNA I AL SEU BISBE GUADALL L'ALOU QUE EL DIFUNT TENIA PER COMPRA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A LA VILLA NILS [TERME DE PONTELLÀ]. EL PREVERE ANSILÀ HAVIA MANAT DE FER AQUESTA DONACIÓ MENTRE ES TROBAVA MALALT A CASA SEVA, EN EL VIC DE CERET.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 152, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, f. 72, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 38, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 133 (amb data de 18 abril). — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 38, pàg. 193.

In nomine Domini. Nos Teodemirus, presbiter, et Nantarius et Wimera et Petrasius, qui sumus advocati vel elemosinarii de condan Ansilani presbiter. Quia dum iacet Ansila presbiter in Valle Asperi, in villa vico Cerisedo, intus in suo domo, in lectulo suo, ab integre ab egritudine detentus, sua memoria inde pleniter habens, sic precepit nobis ut scriptura donationis fecissemus ad Sancta Eulalia, martiris Christi, sedis Elenense vel ad Wadaldo, ibidem presulo episcopo. Ibidem donamus vel scriptura donationis facimus de ipso alode quod Ansila presbiter abebat in comitatu Rossolionense,

in villa Asinilos. Ibidem donamus omnem suum alodem que ad adipso advenit de excomparatione, id est terras cultas vel incultas, cum omnes fines et terminos, quantum ibidem invenire potuerimus de suo proprio, sic facimus scriptura donacionis ad Sancta Eulalia ut omnes episcopi vel ministri Dei qui ibi Deo servierint, teneant, possideant et in omnibus habeant firmitatem. Quod si nos donatores aut aliquis de eredibus nostris vel quislibet homo, subposita vel subrogata, vel alia persona que contra in ista scriptura donationis venerit ad inrumpendum, quantum ad eo tempore immelioratus fuerit ipse alodes duplo ibidem perpetim abitura. Et inantea ista donationis firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta ista donatione die XV kalendas aprilis, Christo regnante regem expectante.

Sig+num Wimerano, Sig+num Nantario, Sig+num Teudemirus presbiter, Sig+num Petrasio, simul in unum, qui sumus advocati vel elemosinarii de condam Ansilani presbiteri, qui ista donatione fecimus et testes firmare rogavimus. Miro levita. Guilbertus presbiter. Bellus levita.

Bonefilius presbiter, qui ista donatione scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

222

2 JUNY 930

ADALGRÍ, LA SEVA ESPOSA SISILÓ I LLURS INFANTS DONEN A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA D'ELNA I AL BISBE GUADALL DIFERENTS EDIFICIS QUE TENEN A ELNA I UN CAMP.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 193, perdut. — B.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 272, ex A.

El regest de Fossà diu: «Don fait par Adalgrinus, sa femme Sisilo et leurs enfans à la maison de Ste. Eulalie et à l'évêque Vadalde de bâtimens à Elne et d'un champ, le 4 des nones de juin, l'année I du règne de Radulfe. Prouve l'observation des lois gothiques: *sicut lex Gothorum decernit*».

223

30 JULIOL 930

BELLANDRE DÓNA AL MONESTIR DE SANT MIQUEL [DE CUIXÀ] L'ALOU QUE TÉ A LA VILLA ENVEIG [ALTA CERDANYA], FORMAT PER TRETZE PECES DE TERRA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.

Regest ex Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 40.

224

10 ABRIL 931

GUADALL, BISBE D'ELNA, I GAUSBERT, COMTE DE ROSSELLÓ, DONEN A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA [D'ELNA], MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, TOTES LES POSSESSIONS QUE

TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS CONFINIS DE VILA-SECA. FAN LA DONACIÓ PER A REMEI DE LLURS ÀNIMES I DE LES ÀNIMES DELS COMTES SUNYER [II DE ROSSELLÓ] I ERMENGARS, DEL COMTE BENCIÓ [I DE ROSSELLÓ], DEL BISBE ELMERAD [D'ELNA], DELS ESPOSOS FRANCO I ORSÈN, VESCOMTES [DE NARBONA], I DEL VESCOMTE ODÓ [DE NARBONA].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 8, carta 6), perdut. — B. Còpia parcial de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 100v, ex A. — C.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 118-119, ex A. — D.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 21-22v, ex A.

a.* *Marca hispanica*, ap. LXX, cols. 845-846, ex A (per mitjà de C i D). — b. *Histoire générale de Languedoc*, París, 1733, vol. II, *preuves*, núm. LIV (b), cols. 67-68, ex a. — c. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XVIII, ap. CXXXVIII, col. 1014, ex a. — d. *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 55 (b), col. 157, ex b. — e. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XVIII, pàgs. 337-338, sense indicació de font (ex a).

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1036.

Aquesta carta mostra que un any i mig després de la mort del rei Carles el Simple (7 d'octubre de 929) els comtes de Rosselló no reconeixien el rei Radulf, el qual regnava de fet des del 13 de juliol de 923. A més, ens dóna unes precioses indicacions sobre la família comtal rossellonesa: els donadors són els germans Guadall i Gausbert, fills dels comtes Sunyer i Ermengars i germans del comte Benció, del bisbe Elmerad i de la vescomtessa Orsèn, esposa del vescomte Francó de Narbona i mare del vescomte Odó.

In nomine Domini. Ego Wadaldus, gratia Dei sedis Elenensis¹ episcopus, et Gauthbertus² comes, nos simul in unum, donatores sumus ad domum Sancte Eulalie, virginis et martyra Christi, matrem omnium ecclesiarum Russulionensium sive Confluentium, successorumque meos ibidem Domino missericordiam deprecantes.

Ideo donamus nos ad prefatam ecclesiam in comitatu Russilionense³, infra fines et termines de villa Secca⁴, omnia quantum quod nos ibidem habemus, tam ex comparatione quam ex parentorum vel ex mortuorum causa sive ex comutatione⁵ vel ex beneficiis, id est in casis⁶, in⁷ casalibus, in curtis⁸, in curtalibus, in hortis⁹, in¹⁰ hortilibus, in terris et vineis, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum¹¹, cultum vel incultum, omnia et in omnibus, quantum quod nos ibidem habemus et retinemus vel inantea adquirere potuerimus, sic donamus nos ad predictam ecclesiam Sancta Eulalia¹², virginis et martiris¹³ Christi, cum illorum afrontationibus¹⁴ vel adiacentiis¹⁵ vel cum omnibus superius positis¹⁶ earum, et cum exia et regressia earum, propter amorem Dei et propter remedium animarum nostrarum¹⁷ vel¹⁸ propter remedium animae de Suniario comite¹⁹ et uxori Ermengaudis²⁰ et Bencone comite et Almerado²¹ episcopo condam²², et propter remedium animae de Franchone vicecomite²³ et uxori suae Ersindae²⁴ et Oddone vicecomite²⁵, ut famuli²⁶ propter²⁷ animas nostras vel illorum animas orationes Domino fungere²⁸ dignentur²⁹. Haec vero ista omnia superius inserta donamus atque concedimus ad domum Sanctae Eulaliae, virginis et martiris³⁰ Christi, sive ad successores de iamdicto Wadaldo episcopo³¹ ibidem Domino³² misericordiam deprecantes, ut de³³ hodierno die et tempore ista omnia superius inserta praedicta ecclesia maneant³⁴ firmata.

Et si quis ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum aut quislibet homo ex adverso veniens de hac ecclesia de haec omnia superius inserta aliquid abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et a collegio omnium christianorum sint excom-

municati³⁵, et a liminibus sanctae Dei Ecclesiae habeantur extranei, et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse daturi³⁶, et cum Iuda traditore perpetuis ignibus cremandi; et sicut lex Gotorum³⁷ decernit, ista omnia superius inserta in duplo melioratum³⁸ componant. Et inantea ista scriptura donationis inrumpere non permittatur³⁹ sed plenam in omnibus habeat⁴⁰ firmitatem.

Facta scriptura donationis sub die IIII⁴¹ idus aprilis, anno II⁴² quod obiit⁴³ Karolus⁴⁴, filius Ludovici⁴⁵ regis, Christo regnante et regem expectante.

Wadaldus episcopus +, qui hanc donationem fecit et testes firmare rogavit. Gaucebertus⁴⁶. Sig+num Gaufredus⁴⁷. + Suniegildus archipresbiter. Wisadus archipresbiter. Wifredus archipresbiter. Igoaldus levita. Kampio presbiter. Remesulfus Christi famulus sacerdosque⁴⁸. A[m]alarius⁴⁹ presbiter. Wimara presbiter. Amalricus⁵⁰ presbiter. Rainardus presbiter. Albarus levita. Garsias presbiter. Suniefredus levita. Suniefredus. Bonefatus⁵¹ levita⁵². Gruigus⁵³. Sig+num⁵⁴ Auriolus. Oliba. Sig+num⁵⁵ Segonius⁵⁶. Grezicus⁵⁷. Sig+num⁵⁸ Segarius. Scluva⁵⁹. Suniefredus. Adruonsus⁶⁰. Sig+num⁶¹ Asperus⁶².

Adalangeicus⁶³ presbiter, qui ista scriptura donatione scripsit cum litteras suprapositas XXXII⁶⁴ ubi dicit «sive ex comutatione⁶⁵ vel ex beneficiis» et sub [SSS.]⁶⁶ die et anno quo supra⁶⁷.

1. Helenensis D. — 2. Gausbertus D. — 3. Ruscilionensi D, Russulionensi a. — 4. Seca Da. — 5. commutatione Da. — 6. casas Ca. — 7. et D. — 8. curtes Ca. — 9. hortos Ca. — 10. et D. — 11. aquarumve ductibus a. — 12. ad predictam ecclesiam Sancta Eulalia] predictae ecclesie Sancte Eulaliae D. — 13. martyra Ca. — 14. afrontationes Ca. — 15. aiacentias Ca. — 16. omnibus superius positus] omnia superposita Ca. — 17. animarum nostrarum] animas nostras Ca. — 18. et D. — 19. Suniario comite] Sunniarii comitis D. — 20. Ermengaldi D. — 21. Almerido CD. — 22. quondam D. — 23. de Franchone vicecomite] Franconis vicecomitis D. — 24. Eirsindae Da. — 25. Oddone vicecomite] Oddonis vicecomitis D. — 26. similiter Da. — 27. pro Ca. — 28. fundere Da. — 29. dignemini Ca. — 30. martyra Ca. — 31. iamdicto Wadaldo episcopo] iamdicti Wadaldi episcopi D. — 32. Domini a. — 33. ab, *afegex* D. — 34. maneat Ca. — 35. excommuniti a. — 36. datus D. — 37. Gothorum a. — 38. meliora D. — 39. permitant D. — 40. habeant D. — 41. quarto C, quarta D. — 42. secundo CD. — 43. hobiit C. — 44. Carolus D. — 45. Ludovici D. — 46. Aucebertus CDa. — 47. Gauthfredus C, Gautzfredus D. — 48. sacerdos D. — 49. Delaricus D, Aalarius a. — 50. Amalvius C, Amalrius a. — 51. Boifacius D. — 52. Garsias presbiter. Suniefredus levita. Suniefredus. Bonefatus levita, *omet* a. — 53. Gringus D. — 54. *Omet* a. — 55. *Omet* a. — 56. Segomi D, Segonus a. — 57. Vierici D, Grezicus a. — 58. *Omet* a. — 59. Seleuca a. — 60. Admonsus D. — 61. *Omet* a. — 62. Aspirus D. — 63. Adalangerius Ca. — 64. 27 D. — 65. ex comutatione] excommunicatione CD. — 66. *Manca*. — 67. cum litteras... quo supra, *omet* a.

225

11 DESEMBRE 931

GLODESÈN FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, SS. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, tom I, núm. 237, ex A.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) facta per Glodesindam, 3 idus X^{bris} anno 3 post obitum Caroli regis, filii Ludovici (interrègne de 3 ans après la mort de Charles le Simple)».

226

23 FEBRER 932

ÉS ESMENTAT L'ABAT GUI SAD DEL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES.

[O]. Original perdut, potser el document vist per Fossà en el monestir d'Arles, AM, «in sacco cujus inscriptio est "St. Pere de Riuferrer, Montbolo, Corsavi, Cos, Montferrer, Prats", p. 56, v. 31». — A.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, peça 56, potser ex O.

RE: **Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de Fossà diu: «Wisandus abbat, 8 calendas martii, anno 3 post obitum Caroli regis, filii Ludovici». El regest de *Gallia christiana* diu: «Arulae. Series abbatum. (...) Gisandus et Wisandus memoratur abbas VIII cal. Martii anno tertio post obitum Caroli regis, filii Ludovici».

227

27 FEBRER 932

ALÀFIA I ELS SEUS FILLS ADALARG, SALOMÓ, ARNAU I BELL FAN UNA VENDA ALS ESPOSOS SUNIFRED I EMMÓ.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle XVII, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296v, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Alafia, femina, et filii mei his nominibus, id est, Adalargo, Salamon, Arnaldus et Bellus, nos simul in unum, vinditores sumus tibi Suniefredo et uxori tue Emo [...].

Facta scriptura vindicione ista sub die III kalendas marcii, anno III regnante Radulfo rege.
[...].

228

14 MARÇ 932

SUNYOL I ADALRADA DONEN A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA D'ELNA, MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, I AL SEU BISBE GUADALL, L'ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A VILANOVA DE RAÓ, QUE HAVIA PERTANGUT AL DIFUNT PREVERE GUITART.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 48, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 102-103, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 39, ex A.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1036. — MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 39, pàg. 193.

In nomine Domini. Ego Suniuldus et Adalrada femina, nos simul in unum, donatores sumus ad domum Sanctae Eulaliae, virginis et martyris Christi, matrem omnium ecclesiarum Russolionen-

sium sive Confluentium, seu et Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenensis episcopo, successoresque eius ibidem Domino mericordiam deprecantes. Donamus nos predicti Siniulds et Adalrada femina ad prefatam ecclesiam Sancta Eulalia, martyra Christi, seu et Wuadaldo, misericordia Dei episcopo, in comitatu Russilionense, in Villa nova quae vocant Radoni quondam vel infra eius fines et terminos, alodem nostrum proprium quod nos ibidem habemus, qui fuit Witardo presbitero quondam, id est casales cum curtales et alios casales cum curtales et vinea una et campos duos cum exia et regressia earum.

Qui affrontant ipsi casales cum curtales: de duas partes in alaude de Dulchoni presbitero et de suos heredes, et de tertio latus in terra Rautrudes femina, et de quarto vero latus in casas quae fuerunt de Mauregato quondam. Et alii casales cum curtales affrontant: de uno latus in Ganganello, et de alia parte in alaude Ofiloni quondam qui fuit, et de tertia parte in terra Rautrudis femina, et de quarto vero latus in via qui pergit ad stagno¹ Barriano. Et ipsa vinea affrontat: de una parte in vinea Davino, et de alia parte in via qui pergit de Villa nova ad villa Pollestres, et de tertio latus in campo Auriolo, et de quarto vero latus in vinea Elderedo. Et unus campus affrontat: de una parte in terra Ofilone quondam qui fuit vel heredes suos et pervenit usque in Rivo Arido, et de alia parte in terra Ederedo, et de tertia parte in terra de Dulchito presbitero, et de quarto latus in terra Ofilane quondam qui fuit. Et alius campus affrontat: de uno latus in terra de Wimareno quondam qui fuit, et de alio latus in via qui pergit de Narbona ad ipsa Clusa, et de aliasque partes in ipso prato vel in terra Albuino et de suos heredes.

Quantum in istas omnes affrontationes includunt, ista omnia sic donamus nos ad predicta ecclesia Sancta Eulalia, martyra Christi, pro amore Dei et propter remedium animae nostrae et propter scelus quod nos perpetravimus in isto mortali seculo, ut nos ante Deum inveniamus remedium. Quod si nos donatores aut ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum qui contra ista scriptura donationis venerit pro inrumpendum, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et a collegio omnium christianorum et a liminibus sanctae Dei Ecclesiae habeantur extranei, et a regno Dei sint separati; Dathan et Abiron iudicium se sentiant esse daturi et cum Iuda traditore perpetuis ignibus concremandi; et sicut lex Gothorum decernit, ista omnia superius inserta in duplo componere faciant. Et inantea ista scriptura donationis irrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura donationis sub die pridie idus marci, anno tertio regnante Radulfo rege.

S[ig+num] Siniulds, S[ig+num] Adalrada femina, nos simul in unum qui ista scriptura donationem fecimus et testes firmare rogavimus. S[ig+num] Eudo. S[ig+num] Bellus. S[ig+num] Sperandeo. S[ig+num] alius Bellus. S[ig+num] Teudericus. S[ig+num] Galindo. S[ig+num] Silane. S[ig+num] Richulfus presbiter. S[ig+num] Adaleicus presbiter. S[ig+num] Suniarius presbiter.

S[ig+num] Reimundus presbiter, qui ista scriptura donatione scripsi et sub die et anno quod supra.

1. astagno C.

UNES CASES, UNA VINYA I DOS CAMPS SITUATS EN EL MATEIX COMTAT, A VILANOVA [DE RAÓ] I AL SEU TERME.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 240v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 105-106, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 40, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 40, pàg. 319.

Amb el terme *coopertas* es devia voler indicar que les cases eren cobertes amb volta o bé, simplement, que eren proveïdes de terrat o de teulat.

«Qualis est emptio, talis est comutatio, simul habeant firmitatem»¹. In nomine Domini. Ego Gilla femina et filia mea nomine Bilihildes, nos simul in unum, comutatrices sumus tibi domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, comutatore. Comutamus nos tibi alodem nostrum proprium quem habemus in comitatu Rusulionense, in villa Secha vel in eius terminio, id est casas coopertas cum curtes et campos V, vineas II, cum exia et regressia earum.

Et affrontant ipsas casas cum ipsas curtes: de una parte in casas Wimarane et de aliasque partes in casas vel in terra Eldredo. Et unus campus qui est ad ipso prato affrontat: de una parte in via qui pergit de villa Secha ad vicho Helna, et de alia parte in vinea de te comutatore vel subiungit in vinea Gondefredo, et de aliasque partes in vinea et terra de te comutatore. Et alius campus affrontat: de duas partes in terra Wimarane, et de tercia parte in terra Hilirane vel heredes suos et de te comutatore, et de quarta parte in terra de te iamdicto comutatore. Et tercius campus affrontat: de I parte in stagno Valrino, et de II partes in ipsos gradiles, et de IIII parte in terra de te comutatore. Et quartus campus affrontat: de una parte in terra de nos comutatores, et de aliasque partes in terras de te comutatore; et habet in longitudine dextros XXIII et in latitudine dextros XXI. Et ipse quintus campus affrontat: de una parte in via qui pergit de villa Baias ad Villa nova, et de tercia parte in terra de te comutatore, et de IIII parte in terra Wimarane. Et ipsa vinea affrontat: de una parte in via qui pergit de villa Secha ad villa Corneliano, et de alia parte in vinea Heldredo vel heredes suos, et de tercia parte in vinea de nos comutatrices vel heredes nostros, et de quarta parte in vinea de nos iamdictas comutatrices. Et alia vinea que complantavit Maginius affrontat: de una parte in via qui pergit de Villa nova ad vico Elna, de alia parte in malliolo de nos comutatrices vel in terra de te comutatore, et de aliasque partes in vinea de te iamdicto comutatore.

Quantum in istas omnes affrontationes includunt, sic comutamus nos tibi ipsas casas cum ipsa curte et ipsos quinque campos et ipsa una vinea ab integre, cum regressio earum; et de ipsa alia vinea quod complantavit Maginius ipsa medietate ab integre. Et accepimus nos iamdictas comutatrices, id est Gilla et Bilihildes, de te iamdicto Wadaldo episcopo, comutatore, in comutatione casales cum curtes et alios casales cum curtales et vinea una et campos II, qui sunt in comitatu Rusulionense, in Villa nova vel in eius fines et termines.

Quem vero hec omnia superius inserta de nostro iure in tuo tradimus potestate ut quidquid hec omnia superius inserta facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si nos iamdictas comutatrices aut ullus homo qui contra ista scriptura comutationis venerit pro irrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura comutationis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura comutationis sub die X^o III° kalendas maii, anno III regnante Radulfo rege.
 Sig+num Gilla femina, Sig+num Bilihildes, nos simul in unum, qui ista scriptura comutationem
 fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Sunioldus presbiter. Sig+num Adroarius. Sig+num
 Hiliane. Sig+num Benedictus. Sig+num Dato. Sig+num Sigimundus.
 Malangeicus presbiter, qui ista comutatione scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

1. Cf. *Liber Iudiciorum*, V, 4, 1.

230

7 MAIG 932

SALOMÓ, LA SEVA MULLER SESNANDA I ALTAMIR FAN UNA VENDA A SUNIFRED, ANOMENAT BONFILL, I A
 LA SEVA MULLER EMMÓ.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 289, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Salomon et uxor sua Sesenanda et Altamirus vinditores sumus vobis Suniefredo et alio nomine vocant Bonofilio et uxor sua Emo [...].

Facta scriptura vindicionis nonas madii, anno III regnante Radulfo rege post obbittum Karloni regi. [...].

231

11 JUNY 932

FERRIOL I LA SEVA ESPOSA ADELBERGA VENEN A RADULF, BISBE [D'URGELL], DUES CASES I UN HORT QUE
 TENEN PER COMPRA AL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, DINS ELS CONFINES DE LA VILLA SAORRA,
 PER L'EQUIVALENT DE SET SOUS.

O. Barcelona, AR (ACA), Monacals d'Hisenda, Girona, perg. núm. 124 (abans Camprodon, núm. 1).

a.* ROVIRA, *Un bisbe d'Urgell*, ap. 10, pàg. 180, ex O.

In nomine Domini. Ego Firriolus et uxor mea Adelberga vinditrix tibi emtori nostro, domno Radulfo episcopus, emtore. Constat nos tibi vindere deveremus, sicuti et vindimus tibi, in suburbio Elenense, in valle Confluente, infra fines de villa Savora, vindimus nos tibi kasas II et ortos I, qui nobis advenit per comparacione. Afrontant ipsas kasas: de I latas in ipso Abellario, et de alia in vinea Centullo vel de filiis suis, et de III in rio Savorrico, et de IIII in rigato qui discurrit de Toresinno. Quantum in istas afrontaciones includunt sic vindo tibi ipsas kasas et ipso orto ab omne integritate, precio solidos VII in rem valentem.

Quem vero de meo iure in vestro trado dominio potestatem. Si quis contra hanc-ista carta vindicionis venerit ad inrumpendum de filiis, de fratribus vel de credibus meis, vel quislibet omo aut

nos ipsi venerimus, infera vel infera tibi at partique tue in duplo tibi componere faciamus. Et inantea ista carta vindicio firmis permaneat omnique tempore.

Facta ista carta vindicio III idus iunii, anno III quod obiit Karulus rex, filius Luduici, Christo regnante regem expectante.

Sig+num Firriolus, Sig+num Adelberga, qui ista carta vindicionis feci et testes firmare rogavi-
mus. Sig+num Adalgrimo. Sig+num Fridirici. Sig+num Alafredus.

Udila presbiter, qui ahnc carta vindicionis scripsi et SSS. sub die et anno quod supra.

232

23 OCTUBRE 932

ADOARA DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA [D'ELNA], MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, I AL SEU BISBE GUADALL, UNA TERRA QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERME DE PALOL D'AVALL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 100, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 108-109, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 41, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 41, pàg. 319.

In nomine Domini. Ego Adoara, femina, donatrix ad domum Sancte Eulalie, virginis et martira Christi, matrem omnium ecclesiarum Rossilionensium sive Confluentium, sive et Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenensis episcopo, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes. Ideo dono ego Adoara, femina, ad domum Sancte Eulalie, virginis et martira Christi, seu et Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenensis episcopo, successoribusque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, terra mea propria quem ego habeo in comitatu Russilionense, infra terminio de Palatiolo subteriore; et est de terra sexteradas VIII. Et affrontat: de uno latus in ipsa Bassa, et de alio latus in terra Suniegilde archipresbitero, et de tercio latus in terra Argilane condam qui fuit, et de quarto latus similiter. Quantum in istas affrontationes includunt, sic dono ego iamdicta Adoara, femina, predicta ecclesia Sancta Eulalie sive et Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenensis episcopo, successoribusque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, pro amore Dei et propter remedium anime mee, ut de ab hodierno die et tempore predicta ecclesia ipsa terra maneat mancipata.

Et si quis ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum, aut sexus feminarum, qui ista terra superius inserta de hac ecclesia aliquid abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et a collegio omnium christianorum et ad liminibus sancte Dei Ecclesiae abeantur extranei et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse daturi, et cum Iuda traditore peptus ignibus concremandi; et sicut lex Gothorum decernit, ipsa terra superius inserta in duplo componere faciat domum Sancte Eulalie. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista X^o kalendas novembris, anno IIII regnante Radulfo rege.

Sig+num Adoara femina, qui ista donatione feci et testes firmare rogavi. Sig+num Gontemirus. Sig+num Wilafredus. Sig+num Gundilane. Sig+num Adanaricus. Mauregatus presbiter. Eliseus levita. Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsi et SSS. die et anno quo supra.

233

12 MAIG 933

HOM FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 48, OO. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, tom I, núm. 237, ex A.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) 4 idus maii, anno 4 regnante Radulpho rege».

234

15 MAIG 933

HOM FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 48, NN. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, tom I, núm. 237, ex A.

El regest de Fossà diu: «Donatio idus maii, anno 4 regnante Radulpho rege».

235

30 MAIG 933

HOM ESMENTA UNA TERRA DEL BISBE GUADALL [ELNA].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna (llibre 6, carta 56), perdut. — B.* Ex-tret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 100, ex A.

L'extret del segle XVII diu: «Et de alias omnes partes iniungit vel inlaterat in terra de vos, iamdicto domno Guadaldo episcopo, etc. III kalendas iunii, anno IIII regnante Radulfo rege».

236

4 FEBRER 934

ESGUT DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE LA SEU D'ELNA I ALS CANONGES QUE LA SERVEIXEN TOT L'ALOU QUE TÉ A LA VILLA TANYERES [TERME DE PERPINYÀ]; A L'ESGLÉSIA DE SANT PERE D'ELNA I AL PREVERE ALARIC, TOT EL QUE TÉ A LA VILLA BAGES; A L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA D'ELNA I AL PREVERE CAMPIÓ, L'ALOU QUE TÉ A LA VILLA BANYULS [DELS ASPRES]; A L'ESGLÉSIA DE SANT ESTEVE D'ELNA, L'ALOU QUE TÉ A VILALLONGA [DELS MONTS]. TOTS AQUESTS BÉNS ELS HAVIA COMPRAT AL BISBE GUADALL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 72v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 130-131, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 42, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 60, col. 165 (edició parcial), ex B.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 42, pàg. 319.

In nomine Domini. Ego Esegutus donator ad domum Sancte Eulalie sedis Elenensis sive ad domum Sancti Petri apostoli et ad domum Sancte Marie virginis seu ad domum Sancti Stephani protomartiris, cuius basilicas fundatas esse videntur in comitatu Russilionense, in vico Elna, sive ad ipsos canonicos ibidem Domino servientes successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes.

Dono ego predicuts Essegutus predictae ecclesie Sancte Eulalie sedis Elenensis sive ad ipsos canonicos ibidem Domino servientes successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, omnem alodem meum, quem ego habeo in villa Taxonarias et ego emi de Wadaldo episcopo, vel infra eius termines, tam in terris et in vineis, in molinis et in molinaribus, cultum vel incultum, in omnia et in omnibus. Et ad domum Sancti Petri apostoli similiter dono omnia quantum quod ego mereor habere in villa Baias, quod ego emi de iamdicto Wadaldo episcopo, sive ad Alirico¹ prebitero ibidem Domino servientem successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes. Et ad domum Sancte Marie virginis similiter dono omnem alodem meum quem ego habeo in villa Bag-nules et emi de Wadaldo episcopo, sic dono ad domum Sancte Marie et ad Campione presbitero ibidem Domino servientem successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes. Et ad domum Sancti Stephani protomartiris similiter dono omnem alodem meum quod habeo in Villa longa vel infra eius fines et termines et emi de Wadaldo episcopo.

In istas iamdictas villas vel infra eius fines et termines dono ego, predictus Esegutus, predictas ecclesias superius nominatas vel ad ipsos canonicos ibidem Domino servientes successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes omnia et in omnibus quantum quod ego ibidem emi de Wadaldo episcopo in casas, in casalibus, in curtes et in curtalibus, in ortis, in ortalibus, in terris et in vineis, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, molinis et molinaribus, omnia et in omnibus; sic dono ad istas predictas ecclesias vel ad ipsos canonicos ibidem Domino servientes, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes pro amore Dei et propter remedium anime mee.

Quod si ego, iamdictus Esegutus, aut ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum qui de has ecclesias aliquid de hec omnia superius inserta abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat et a collegio omnium christianorum et ad liminibus sancte Dei Ecclesie habeant extranei et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse daturi, et cum Iuda traditore perpetuis ignibus concremandi; et sicut lex Gothorum decernit, ista omnia superius inserta componere faciat in duplo ad istas cartas superius insertas. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista sub die pridie nonis febroarii, anno V regnante Radulfo rege.

Essegudus, qui ista donatione fecit et firmare rogavit. Hiffredus presbyter. Kampio presbiter. Wigila presbiter. Enego.

Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsit SSS. die et anno quo supra.

1. ad Alirico] Adolrico a.

SUNIFRED DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA [D'ELNA], MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, I AL SEU BISBE GUADALL, TOTS ELS BÉNS QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERME DE LA VILLA TANYERES [TERME DE PERPINYÀ], COMPRATS PEL SEU ONCLE OLIBÀ A UN ALTRE OLIBÀ, FILL DEL DIFUNT ISARN. FA LA DONACIÓ PER A REMEI DE L'ÀNIMA DEL SEU ONCLE ESMENTAT.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 75, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 5, ff. 132-134, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 43, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 43, pàg. 320.

In nomine Domini. Ego Suniefredus donator ad domum Sancte Eulalie, martiris Christi et virginis, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, seu at Wadaldo, misericordia Dei sedis Elenensis episcopo, atque successorisque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes. Dono ego, predictus Suniefredus, predicta ecclesia Sancta Eulalia sedis Elenensis sive Wadaldo episcopo successorisque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, in comitatu Russilionense, infra fines et terminos de villa Texnarias, omnia quantum quod Oliba ibidem emit de alio Olibane, filio qui fuit Isarno condam, tam in domibus quam in curtis, in ortis, in terris et in molindinis vel in molinaribus, omnia et in omnibus.

Et habent affrontationes ipsas casas cum ipsas curtes: de uno latus in casa de te, iamdicto Wadaldo episcopo, vel subiungit in casas Borrello, et de alio latus affrontant in casas Borrello, de tercio latus conlaterant in casales in casas de te, iamdicto Wadaldo episcopo, et de quarto vero latus similiter colaterant in casas de iamdicto Borrello. Et alias casas cum ipsas curtes affrontant: de uno latus in casales de te, iamdicto Wadaldo episcopo, et de alio latus in ipso quintanalo de Borrello, de tercio latus in casa Undilane et de quarto vero latus in via qui pergit ad Codingos. Et ipse molendinus cum suo decursu affrontat: de omnesque partes in molindino vel in terra de te, iamdicto Wadaldo episcopo; et ipsi duo molinares affrontant: de uno latus in molinares de iamdicto Wadaldo episcopo et de alio latus in molinares Borrello. Et ipsa casa cum ipsa curte et cum ipso orto affrontat: de tres partes in ortos Borrello, de quarto vero latus in orto de te, iamdicto Wadaldo episcopo. Et alius orto affrontat: de tres partes in ortos Borrello et de quarto vero latus in via publica. Et tercius ortus affrontat: de tres partes in ortos Borrello, de quarto vero latus in orto de Tassione. Et alias casas cum ipsas curtes et cum ipso orto affrontant: de tres partes in ortos Wadaldo episcopo, de quarto vero latus in orto Borrello. Et alius ortus affrontat: de uno latus de iamdicto Wadaldo episcopo, de alio latus in orto de Tairedo, de tercio latus in orto Borrello, de quarto vero latus in via publica. Et ipse ortales affrontat: de tres partes in ortos vel in terra de Tairedo condam et de quarto vero latus in orto de te, iamdicto Wadaldo episcopo. Et ipse orto cum ipso vivario et cum ipso campo affrontat: de uno latus in terra Tairedo condam et de alio latus in terra de te, iamdicto Wadaldo episcopo, de tercio latus in terra de iamdicto Tairedo condam, et de quarto vero latus in terra Borrello et subiungit in via qui pergit ad Verneto. Et alius campus affrontat: de duas partes in terras Borrello, de tercio latus in via qui pergit ad Apiano, de quarto vero latus in via qui pergit ad Pirpiniano. Et alius campus affrontat: de duas partes in terras Borrello, de tertio latus in terra Tassione, de quarto vero latus in via qui pergit ad Apiano. Et alius campus affrontat: de duas partes in terras Tassione, de ter-

cio latus in terra de te iamdicto Wuadaldo episcopo, de quarto vero latus in terra Borrello. Et alius campus affrontat: de tres partes in terras de Borrello, de quarto vero latus in ipsa Garriga. Et ipsa condamina qui est ad Rusiano affrontat: de tres [partes] in terras Borrello et subiungit in terra Wadaldo episcopo, de quarto vero latus in via qui pergit ad Apiano. Et alius campus affrontat: de omnesque partes in terras Borrello. Et alius campus campus affrontat: de tres partes in terras Borrello et subiungit in duas partes in terras de te, iamdicto Wadaldo episcopo, et de quarto vero latus in terra Tassione. Et alius campus affrontat: de tres partes in terras Borrello, de quarto vero latus in terra Undilane. Et alius campus affrontat: de omnesque partes in terras Borrello. Et alius campus affrontat: de uno latus in via qui pergit ad Villa longa et de alio latus in terra de iamdictus Wadaldo episcopo, et de tercio latus in terra Borrello et subiungit in terra Tassione, et de quarto vero latus Undilane. Et alius campus affrontat: de tres partes in terra Borrello, de quarto vero latus in terra de te, iamdicto Wadaldo episcopo. Et alius campus affrontat: de tres partes in terras Borrello, de quarto vero latus in terra Tassione. Et alius campus affrontat: de tres partes in terras Borrello, de quarto vero latus in via qui pergit ad Villa longa. Et alius campus affrontat: de tres partes in terras Borrello, de quarto vero latus in terra de te, iamdicto Wadaldo episcopo. Et alius campus affrontat: de omnesque partes in terras Borrello.

Quantum infra istas omnes affrontationes includunt, sic dono ego, predictus Sunieffredus, predicta ecclesia Sancta Eulalia sedis Elenensis sive et Wadaldo episcopo successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, ista omnia superius inserta, pro amore Dei et propter remedium anime Olibane, avunculo meo, ut cum venerit in die iudicii Dominus retributionem ei reddat. Et ista omnia superius inserta cum exia et regressia earum ad domum Sancte Eulalie sedis Elenensis maneat firmata. Et si quis ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum qui contra ista donatione venerit pro inrumpendum, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et ad collegio omnium christianorum et liminibus sancte Dei Ecclesie abeantur extranei, et ab regno Dei sint separati; Dathan et Abiron iuditium se sentiant esse daturi, et cum Iuda traditore perpetuis ignibus concremandi; et sicut lex Gotorum decernit, ista omnia superius inserta in duplo componere faciat domum Sancte Eulalie. Et inantea ista scriptura donationis firmam habeat stabilitatem.

Facta ista scriptura donationis sub die XVIII kalendas maii, anno V regnante Radulfo rege.

Sig+num Sunieffredus, qui ista donatione feci et testes firmare rogavi. Sig+num Ermengardus, que alium nomen vocant Vassonis. Senderedus. Suniegildus archipresbiter. Arnaldus, alias Amalricus, presbiter. Suniarius presbiter. Sig+num Suniarius. Sig+num Virgilius. Sig+num Teudevigius. Sig+num Adalbertus. Sig+num Segofredus. Sig+num Hictor. Sig+num Bulgara. Seguinus presbiter. Quarinus presbiter. Sig+num Asenarius. Wisandus presbiter. Sig+num Baro. Sig+num Salomon. Sig+num Transemirus.

Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsit subscripsit die et anno quo supra.

L'ABAT GUI SAD I ELS MONJOS DEL CENOBI DE SANTA MARIA D'ARLES, FUNDAT EN EL COMTAT DE ROSELLÓ, AL VALLESPÍR, SOBRE EL RIU TEC, VENEN A GUADALL, BISBE D'ELNA, UN ALOU QUE TENEN EN EL MATEIX COMTAT, A VILA-SECA, PER VINT SOUS DE DINERS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 249v (llibre 5, carta 97), perdut. — B. Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, f. 99v, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, col. Moreau, vol. 5, ff. 138-139, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 44, ex A.

a. *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 62 (edició parcial), ex C. — b. MONSALVATJE, *Monasterio de Santa María de Arles*, ap. X, pàg. 27, ex a. — c. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XIX, pàg. 339, ex a.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 44, pàg. 320.

En aquesta carta és esmentada per primera vegada la situació del monestir sobre el riu Tec (*super alveo Teccho*), és a dir, en l'Arles actual, on fou traslladat per l'abat Sunifred (881-891), germà gran de Guifré el Pelós i de Miró el Vell, mentre que el monestir primitiu havia estat fundat en els edificis antics dels Banys d'Arles, a la vora del riu Montdony, afluent del Tec. Un altre interès de la carta és que ens dóna a conèixer el nombre de monjos del monestir en aquest moment: 24, comptant-hi l'abat, entre els quals 8 preveres, bé que hi ha algunes divergències entre els noms dels monjos esmentats en el text i els que subscriuen.

In nomine Domini. Ego Wisandus abba et cuncta congregatio cenobium Sancte Marie Arulas, qui est fundata in comitatu Rusilionense, in Valle Asperi, super alveo Teccho, id est Eudalecus monachus, Ansulfus monachus, Arias monachus, Radulfus monachus, Wimara monachus, Eldefredus monachus, item Eudalecus monachus, Iohannes monachus, Serovigius monachus, Ermemirus monachus, Durandus monachus, Claudius monachus, Eldegisus monachus, Balaschus monachus, Domenicus monachus, Constantinus monachus, Donellus monachus, Witiza monachus, Teudericus monachus, Agila monachus, Eldericus monachus, Nantarius monachus, Adala monachus, nos simul in unum, vinditores sumus tibi domino Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptore nostro. Per hanc scriptura vinditionis nostre, vindimus nos tibi in comitatu Rusulionense, in villa Secha vel in eius terminio, vindimus nos tibi alodem nostrum proprium quod nos ibidem habemus vel ereditare debemus, id est, casas coopertas cum curte et orto, cum exia et regressia earum, et campos VIII° et vinea una.

Et affrontat ipsas casas cum ipsa curte et cum ipso horto: de omnesque partes de te emptore. Et ipsa vinea affrontat: de II^{as} partes in vineas de te emptore, de III° latus in terra Heleda deodicta vel de filios suos, de IIII° vero latus de terra Hilirane. Et unus campus affrontat: de uno latus in via qui pergit de villa Pollestros ad vico Helna, de alio latus in via qui pergit de Villa nova ad villa Baias, de tercio latus in terra de te emptore, de IIII° vero latus in terra de Olchito presbitero vel heredes suos. Et alius campus affrontat: de tres partes in terras de te emptore, de IIII° vero latus in via qui pergit de Villa nova ad villa Baias. Et III^{us} campus affrontat: de duos latus in terras de te emptore, de III° latus in terra de Sancto Vincentio, de IIII° vero latus in stagno Baiolas. Et IIII^{us} campus qui est ad Archa Mala affrontat: de duos latus in terras de te emptore, de III° latus in terra Amarrello, de IIII° vero latus in terra Fortissimo presbitero. Et V^{us} campus affrontat: de tres partes in terras de te emptore, de IIII° vero latus in via qui pergit de villa Secha ad stagno Avalrino. Et VI^{us} campus affrontat: de duas partes in terras de te emptore, de tercio latus in via qui pergit ad stagno Valrino, de IIII° vero latus in terra de Sancto Vincentio. Et VII^{us} campus affrontat: de tres partes in terras de te emptore, de IIII° vero latus in via qui pergit ad valle Confluente. Et VIII^{us} campus affrontat: de tres partes in terras de te emptore et de IIII° vero latus in via qui pergit ad valle Confluente.

Quantum in istas omnes affrontationes includunt, sic vindimus tibi ista omnia superius inserta ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum et cum illorum affrontationes, et accepimus nos vinditores de te emptore pretium sicut inter nos et te bene convenit, in nostre definitionis, id est solidatos denarios XXⁱⁱ, quod tu emptor nobis dedisti, et nos vinditores de presente manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso precio aput te emptore non remansit, sed omnia nobis adimplesti, est manifestum.

Que vero hec omnia superius inserta de nostro iure in tuo tradimus potestate, ut quicquid exinde agere, facere volueris, liberam in Dei nomine abeas potestatem. Quod si ego, iamdictus Wisan-
dus abbas, et cuncta congregatio cenobium Sancte Marie Arulas qui sunt superius scripta aut ullus de successoribus nostris aut quislibet homo qui contra ista scriptura vinditionis venerit pro inrum-
pendum componere tibi faciat in vinculo de auro obtimo libras III, et ista omnia superius inserta quantum ad eo tempore melioratum fuerit, in duplo componere tibi faciat. Et inantea ista vinditio inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vinditionis sub die III° nonas augusti, anno V regnante Radulfo rege.

Wuisandus abba, qui ista carta vinditione feci et testes firmare rogavi. Sig+num Eudalecus¹ pres-
biter +. Ansulfus presbiter +. Arias monachus +. Wimara presbiter et monachus. + Seroigius presbi-
ter et monachus. + Eldericus presbiter et monachus. Eldefredus presbiter et monachus +. Donelus
monachus +. Witica monachus +. Teudericus monachus +. Nantarius monachus +. Adala monachus
+. Ioannes presbiter et monachus +. Speraindeo presbiter. Sig+num Valericus monachus. Sig+num
Sig+num Balascus monachus. Sig+num Heldegisus monachus. Sig+num Domenicus monachus, que
vocant Tassione. Sig+num Constantinus monachus. Sig+num Marane. Sig+num Muradellus.
Sig+num Durandus monachus.

Malangeicus presbiter, qui ista vinditione scripsi et subscripsi die et anno quod supra.

1. Enateus D, però Eudalecus en el text.

239

[OCTUBRE 929 – DESEMBRE 935]

EL REI RADULF DÓNA UN PRECEPTE, A PRECS DE BERNAT I D'UN ALTRE PERSONATGE, PEL QUAL CONCE-
DEIX AL SEU FIDEL OLIBÀ DIVERSOS BÉNS EN ELS COMTATS DE BESALÚ I ROSSELLÓ. EN AQUEST ÚLTIM,
EN ELS LLOCS DE CALMELLA I CARCASSA.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, pàgs. 385-386.

240

1 JUNY 936

ROTRUDA I LES SEVES FILLES GONDOVARA I EMMÓ, JUNT AMB EL MARIT DE LA PRIMERA, GIBERT, VENEN
A LA COMTESSA AVA [DE Cerdanya-Besalú] i al seu fill OLIBA L'ALOU QUE TENEN PER HERÈNCIA EN
EL COMTAT D'ELNA, AL VALLESPÍR, EN EL LLOC DIT COSTOJA, I L'ALOU QUE TENEN PER COMPRA A MI-
RALLES [TERME DE PRATS DE MOLLÓ I LA PRESTA], AMBDÓS PEL PREU DE CENT SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII o XIII perduda, ex O. — [B]. Còpia en un cartoral d'Arles perdut, ex A. — C.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 109, ff.32-33, ex B. — D.* Còpia del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 3, ex B. — E.* Còpia del segle XVIII, autoritzada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 2-3, ex B.

a. *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 65, cols. 170-171, ex E. — b. MONSALVATJE, *Monasterio de Santa María de Arles*, ap. XXXVI, pàgs. 105-106, ex a. — c. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom IV, ap. XVIII, pàgs. 342-343, ex a.

In nomine Domini. Ego Rotrudes femina et filias meas is nominibus, et ego Wibertus et uxor mea Gondovara et Emmo, simul in unum vinditores sumus vobis, Avane comitissa et filio tuo Holibano, emtores. Per hanc vinditionis nostre vindimus vobis in comitatu Helenense, in Valle Asperi, ibidem vindimus vobis alode nostro quem¹ vocant Costogia, que nobis advenit tam de parentorum quam de ulla exquisicione. Quod² afrontat ipse alodus: de parte horientis in castello Falcone et in alode de Sperandeo vel fratres suos et pervadit ad ipso Manruiono³ vel per ipsa roca Corae⁴ et ad ipso cairo⁵ que dicunt ad Boxo vel per ipsam Macianeda⁶; de parte meridie in ipsa serra ad ipso Moxario vel in ipso terminio de Villa rubia, sicut aqua discurrit ad rivo Perduro, deinde in ipsa serra que dicuntur Barbadellos; de parte occiduo inlaterat in ipsas Acutas vel in valle Asinaria vel in ipso pugo Petrose, sive in terminos de Serra longa; de parte circi affrontat in alveo Tecco et pergit per terminos de ipsa Caira vel de Felgares, et vadit per Monte Nigro vel in terminos de ipsas Planas.

Et in alio loco vindimus vobis alode nostro que⁷ vocant Miralias, quod⁸ nobis advenit de excomparatione. Quod⁹ afrontat ipse alodus: de parte horientis in terminos de Serra longa, et de meridie ingungit in ipso rivo vel in terminos de Avenaledello, et de hocciduo inlaterat in collo de Aras, de parte circi affrontat in terminos de Prados.

Quantum infra istas totas affrontaciones includunt¹⁰ sic¹¹ vindimus vobis istas alodes supranominatos, ab omni integritate, cum exio et regressio earum, propter precium id est solidos¹² centum. Quem vero istos alodes supranominatos de nostro iuro¹³ in vestro tradimus dominio¹⁴ et potestate faciendi exinde quod volueritis, in omnibus abeatis firmitatem. Quod si nos vinditores aut ullus homo qui contra ista vinditione venerit ad inrumpendum, quantum ad eo tempore inmeliorata fuerit, hec omnia superius scripta dupla vobis perpetim habitura. Et inantea ista vindicio firma et stabilis permaneat omnique¹⁵ tempore.

Facta ista vindicione ipso die kalendas iunii, anno primo quod hobuit¹⁶ Radulfus¹⁷ rex.

Sig+num Rotrudes femina, Sig+num Wiberto, Sig+num Gondovara, Sig+num Emmo, qui ista vindicione fecimus et testes firmare rogavimus. + Abbo levita¹⁸. Bera¹⁹. Sig+num Hetterio²⁰. Sig+num Seniofredo²¹. Segarius²². Guitardus²³. [.....]²⁴ iudex.

Bonefilius²⁵ presbiter, qui ista vinditione scripsit et + die et anno quod supra.

1. qua C. — 2. Qui DE. — 3. Maniriono D; Muniriono E. — 4. Come DE. — 5. caire C. — 6. Alianeda DE. — 7. qua C. — 8. que DE. — 9. Qui DE. — 10. includuntur DE. — 11. Ometen DE. — 12. solidorum DE. — 13. lucro DE. — 14. domino DE. — 15. omni DE. — 16. obiit DE. — 17. Rodulfus DE. — 18. Omet C. — 19. Petrus, *afegexen* DE. — 20. Hererio DE. — 21. Remoffrado DE. — 22. Segarius] + Thomas Regapius DE. — 23. Guitardus] + Petrus Guirardus DE. *Afegexen* + Petrus Roannis DE. — 24. *Lletres indesxifrables* C; + Ioannes Puinari DE. — 25. Bonetivus DE.

241

21 JULIOL 936

LEUDEVÍ FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE CUIXÀ].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 93, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156v, ex A.

No pot pas descartar-se que aquesta donació hagués estat feta l'any primer de Lluís II (878) o de Lluís III (879), i no pas de Lluís IV (936), si Leudeví fos el personatge esmentat com a difunt el 925 (Doc. 204).

In nomine Domini. Ego Leudevinus [...].

Facta ista karta donatione IIX kalendas augusti, anno I regnante Ledovico rege [...].

242

19 OCTUBRE 936

LA VESCOMTESSA RIQUILLA [VÍDUA DEL VESCOMTE ODÓ I DE NARBONA], FILLA DELS DIFUNTS COMTES BORRELL [GUIFRÉ II DE BARCELONA] I GARSEDA, VEN A ALARIC I A ODÓ ELS BÉNS QUE TÉ EN EL COM-TAT DE ROSSELLÓ, A LA VILLA DITA BAGES, PER UNA LLIURA D'OR ÒPTIM.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 230 (llibre 5, carta 55), perdut. — B.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 115-115v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 10-11, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 46, ex A.

a. *Marca hispanica*, ap. LXXII, col. 847, ex A (per mitjà de B).

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 45, pàg. 320 (amb data de 20 setembre 936).

Després de la vescomtessa Riquilla subscrigueren el document, com a testimonis, Matfred i Francó, els quals s'han d'identificar molt probablement amb els seus fills. Matfred fou vescomte de Narbona i Francó esdevingué bisbe de Carcassona.

In nomine Domini. Ego Richildes vicecomitissa, filia Borrelli comitis et filia Garsindis comitissa, condam qui fuerunt, vinditores vobis Alarico et Otto, quem et alium nomen vocant Leutucione¹, emptores nostros. Per hanc scripturam vindicionis meae vindo vobis in comitatu Rusulionense, infra fines et terminos de villa que nuncupatur Baias², infra eius fines et terminos vindo vobis omnia quantum quod ego ibidem et hodie retineo in mea potestate vel hereditare debeo, quam ex comparatione vel ex commutatione, id est in domibus, curtis, ortis, ortalibus, terris et vineis, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, piscuis et piscatoris, cum ipsos gradiles, omnia et in omnibus, tam cultum quam incultum, vindo vobis ad omnem integritatem, cum exia et regressia earum, et cum omnia supraposita earum, et cum illarum affrontaciones, sic vindo vobis ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum³.

Et accepi ego vinditrix de vos emptores pretium sicut inter me et vos bene convenit in nostrae diffinitionis, id est libra una de auro optimo, quod vos emptores mihi dedistis et ego vinditrix de

praesenti manibus meis recepi; et nihilque de ipso pretio apud vos emptores non remansit, sed omnia adimplestis mihi, est manifestum.

Que vero hec omnia superius inserta de meo iure in vestro trado potestate, ut quicquid exinde facere volueritis liberam in Dei nomine habeatis potestatem. Quod si ego vinditrix aut ullus homo qui contra ista scriptura vindiccionis venerit pro inrumpendum, quantum ab eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo vobis componere faciat. Et inantea ista scriptura vindiccionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vindiccionis sub die XIII⁴ kalendas novembris, anno primo quod obiit Radulfus rex, Christo regnante et regem expectante.

Sig+num Richildes vicescomitissa, qui ista scriptura vindiccionem feci et testes firmare rogavi. Sig+num Mathfredus. Sig+num Francho. Sig+num Isarnus. Sig+num Leutarius. Sig+num Oliba. Sig+num Teudinars. Sig+num Fredarius.

Malangeicus⁵ presbiter, qui ista vindiccionem scripsi et sub SSS.⁶ die et anno quo supra.

1. Leututione B. — 2. B. — 3. et cum omnia supraposita... regressia earum, *omet* a. — 4. decimo quarto B. — 5. Malangerius B. — 6. *Omet* B.

243

21 OCTUBRE 936

ALARIC, FILL DEL DIFUNT EBOLÓ, I ODÓ, ANOMENAT LEUTUCIÓ, VENEN A GUADALL, BISBE D'ELNA, ELS BÉNS SITUATS EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERRITORI DE LA VILLA DITA BAGES, COMPRATS A LA VESCOMTESSA RIQUILLA [DE NARBONA], FILLA DELS DIFUNTS COMTES BORRELL [GUIFRÉ II DE BARCELONA] I GARSENDA, PER UNA LLIURA D'OR ÒPTIM.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 238v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, f. 12, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 45, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 46, pàg. 320 (amb data de 17 octubre).

In nomine Domini. Nos Alaricus, filius Ebolone condam qui fuit, et Oto, que alium nomen vocant Leutucione, simul in unum, vinditores sumus vobis domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptore nostro. Per hanc scripturam vinditionis nostre vindimus nos tibi in comitatu Rusulionense, infra fines et terminos de villa que nuncupant Baías, infra eius fines et terminos vindimus nos tibi omnia quantum quod nos ibidem habemus et emimus de Richildes vicescomitissa, filia Borrelli comiti condam qui fuit et filia Garsindis comitissa, id est in domibus, curtis, ortis et oralibus, terris et vineis, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, piscuis et piscatoris, cum ipsos gradiles, omnia et in omnibus, sic vindimus nos tibi ab omnem integritatem cum exia et regressia earum et cum illorum affrontationes, et cum omnia superposita earum ab integre. Et accipimus nos vinditores de te emptore precium sicut inter nos et te bene convenit in nostra difinitionis, id est libra una de auro obitimo, quod tu emptor nobis dedisti et nos vinditores de presente manibus nostris recepimus; et nichilque de ipso pretio apud te emptore non remansit, est manifestum.

Que vero hec omnia superius inserta de nostro iure in tuo tradimus potestate, ut quicquid exin-

de facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si nos vinditores aut ullus homo qui contra ista scriptura vinditionis pro inrumpendum venerit, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura vindicionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vinditionis sub die XII kalendas novembris, anno I^o quod obiit Radulfus rex, Christo regnante, regem expectante.

Sig+num Alaricus, filius Ebolone condam qui fuit, Sig+num Oto, qui alium nomen vocant Leuticio, nos simul in unum qui ista vindiccionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Bernardus. Guiscafredus presbiter +. Ictor presbiter +. Freduvidus +.

Malangeicus presbiter, qui ista vindiccionem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

244

6 DESEMBRE 936

HOM FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, peça 71, ex A.

El regest de Fossà diu: «Scriptura donationis VIII idus decembris, anno primo quo obiit Radulfus rex, Christo regnante et regem expectante».

245

19 JUNY 936 – 18 JUNY 937

HOM ESMENTA L'ABAT GUI SAD DEL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES.

[O]. Original perdut.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de *Gallia christiana* diu: «Arulae. Series abbatum. (...) Gisandus et Wisandus memoratur abbas (...) anno primo quo regnare coepit Ludovicus rex, filius Caroli regis».

246

26 JULIOL 937

HOM FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, XX. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, ex A.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) 7 kalendas augusti, anno 2 regnante Ludovico rege, filio Carloni».

247

15 SETEMBRE 937

UNA DONA ANOMENADA OSILANA PERMUTA AMB GUADALL, BISBE D'ELNA, UN ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL VIC D'ELNA, COMPRAT AL SEU DIFUNT MARIT ARGILÀ, PER UNA CASA AMB TERRES SITUADES EN EL MATEIX COMTAT, A LA VILLA TOLUGES.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 151, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, f. 59, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 47, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134 (amb data de 25 setembre). — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 47, pàgs. 320-321 (amb data de 25 setembre).

«Qualis est emptio talis est comutatio, simul habeant firmitatem»¹. In nomine Domini. Ego Auzila, femina, comutatrix tibi domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, comutatore, comuto tibi omne alodem meum quod habeo in comitatu Rossolionense, in vicho Elna vel infra eius fines et terminos, et ego emi de viro meo nomine Argilone, condam qui fuit, id est in domibus, curtis, ortis, terris vel vineis, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum et molinaribus cum aquis decurrentibus superioribus vel subterioribus, tam quisitum quam ad inquirendum, de omnia et in omnibus. Quantum quod ego ibidem habeo in iamdicta villa vel in eius terminio per ipsam scripturam venditionis quod vir meus Argila, condam qui fuit, michi fecit, sic comuto tibi ad omni integritate, cum exia et regressia eorum, cum illorum affrontationes. Et accepi ego, iamdicta Auzila, comutatrix, de te iamdicto Wadaldo episcopo, comutatore, in comutatione, casa I cooperta cum ipso casale et cum ipso curtale et cum ipso ortale, cum ipsas ficulneas et pecias III de terras, qui est in comitatu Rossolionense, in villa Tologis vel in eius terminio.

Que vero hec omnia superius scripta de meo iure in tua trado potestate, ut quicquid exinde facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si ego iamdicta Auzila femina, comutatrix, aut ullus homo qui contra ista scripturam comutationis venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea scriptura ista comutationis firma permaneat omnique tempore.

Facta scriptura comutationis sub die XVII kalendas octobris, anno II regnante Ludovico rege, filio Karulo rege.

Sig+num Auzila femina, que istam scripturam comutationis fecit et testes firmare rogavit. Erimundus Sella. Sig+num Adalbertus. Sig+num Formesindus. Sig+num Vicisulfus.

Malangeicus presbiter, qui istam comutationem scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

1. Cf. *Liber Iudiciorum*, V, 4, 1.

248

10 DESEMBRE 937

SEUTRONA I EL SEU GERMÀ NIMBERT FAN UNA VENDA ALS ESPOSOS SUNIFRED I EMMÓ.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle XVII, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 296v, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Sedetrundes, femina, et frater meus Nimburtus vinditores sumus nos vobis Suniefredo et Emo, uxore Suniefredo, [...].

Facta ista scriptura vindicio III^{to} idus december, anno II quod hobuit Radulfus rex, Christo regnante regem expectantem.
[...].

249

[937]

EL BISBE GUADALL [D'ELNA] ASSISTEIX AL CONCILI CELEBRAT A ENSERUNE I, A PRECS DEL DUC D'AQUITÀNIA RAMON [III, COMTE DE TOLOSA], SUBSCRIU UN DECRET D'IMMUNITAT A FAVOR DEL MONESTIR DE SANT PONÇ DE TOMERES.

Coneixem aquest concili per un document de l'any 937 procedent del cartoral de Sant Ponç de Tomeres (publicat en la *Histoire générale de Languedoc*, II, París, 1733, *preuves*, núm. LXV, cols. 77-79), però cal tenir en compte que es tracta d'un document que E. Magnou-Nortier (*La société*, pàgs. 403-405) considera «remanié». El mot *Ausedinense* és probablement una mala lectura del mot *Ansedunense* i designa la localitat d'*Anseduna* o Enserune, situada entre Narbona i Besiers (Vegeu PONTAL, *Les conciles*, pàg. 82).

(...) Interminationem vero istam quam praedicti episcopi, ut dictum est, praefixerunt, omnes episcopi qui dehinc ad Ausedinense consilium convenerunt, videlicet isti: Aimericus, Rainaldus, Wisandus, Rodoaldus, Dagobertus, Pontius, Theodericus, Wadaldus, communi nihilominus decreto firmaverunt (...).

Signum Raimundi excellentissimi ducis. (...) Wadaldus episcopus. (...)

250

9 MARÇ 938

UNA DONA ANOMENADA ORSÈN DÓNA A LES CASES DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ, DEL CENOBI DE CUIXÀ, UNA VINYA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 45, perdut. — B. Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 138, ex A.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 65, pàg. 170, ex B.

In nomine Domini. Ego Horesinda, femina, donatrix sum vinea mea ad domos Sancti Mikaelis et Sancto Germano [...] in cenobio Coxano [...]

Facta carta elemosinaria VII idus marthi, anno II° regnante Lodovico rege, filium Karlone.

GERARD, FILL DEL DIFUNT ALIENARD, VEN AL BISBE GUADALL EL SEU ALOU SITUAT AL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL SUBURBI D'ELNA, FORMAT PER LES DUES TERCERES PARTS DE LA VILLA QUE ANOMENEN LA TORRE [D'ELNA], ALTRAMENT DITA ASILLAC, AMB L'ESGLÉSIA QUE HI HA DEDICADA A SANT JAUME, PEL PREU DE VUIT-CENTS SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 42v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 99-100, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 48, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 134. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 48, pàg. 321.

In nomine Domini. Ego Gairoardus, filius qui fui Alienardi quondam, vinditor tibi Wadaldo, gratia Dei episcopo, emptore meo. Per hanc scripturam vinditionis mee vindo tibi alodem meum proprium quem ego habeo in comitatu Russilionense, in suburbio Helenense, ipsa villa que nuncupant Turre, quae alium nomen vocant Aziliaco, cum domibus, curtis, hortis, terris, pratis, pascuis, viaeductibus et reductibus, cum ipsa ecclesia qui ibidem est fundata in honore Sancti Iacobi apostoli, cum exia et regressia sua et cum omnia supraposita sua, et cum omnia limita sua, ipsas duas partes ab integre. Et affrontat ipsa villa cum suas aiacentias et cum suam termina: de parte orientis in ipso villare Martini, de meridie in medio alveo Techo, de occidentis in ipso terminio de Palatiolo subteriore, de circi in terminio de villa Sancti Cipriano. Quantum in istas affrontationes includunt, sic vindo tibi de ista omnia superius inserta ipsas duas partes ab integre cum exia et regressia sua. Et accepi ego vinditor de te emptore pretium sicut inter me et te bene convenit in nostra definitionis, id est solidatas DCCC, quod tu emptor michi dedisti et ego vinditor de presente manibus meis recepi; et nichilque de ipso pretio apud te emptore non remansit, est manifestum.

Quem vero hec omnia sicut superius resonat ipsas duas partes de meo iure in tuo trado potestate, ut quidquid exinde facere volueris libera in Dei nomine habeas potestatem. Quod si ego vinditor aut ullus homo qui contra ista scriptura vinditionis venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore ipsas duas partes de ipsa villa vel de suo terminio melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura vinditionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vinditionis sub die idus aprelis, anno secundo regnante Ludovico rege, filio Karulo rege.

S[ig+num] Gairoardus, qui ista scriptura vinditionem feci et testes firmare rogavi. S[ig+num] Ansemundus Alardus. S[ig+num] Icarius. S[ig+num] Bera. Suniegildus archipresbiter. Wifredus archipresbiter. Raimundus. Poncius. Wisadus archipresbiter. Amalricus presbiter. S[ig+num] Sene-gildus. S[ig+num] alius Gairoardus, filius qui fuit Ramoardi quondam.

Malangeicus presbiter, qui ista vinditione scripsit sub die et anno quod supra.

GUADALL, BISBE D'ELNA, DÓNA EN USDEFUIT AL SACERDOT SUNIFRED UN ALOU SITUAT EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍR, DINS EL TERRITORI DE LA VILLA MOLLET [ARA MONTFERRER]. ES TRACTA D'UN CAMP QUE ÉS DE L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA DE MOLLET.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 147, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, f. 108, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 49, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 72, cols. 182-183 (edició parcial), ex B. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XX, pàg. 340, ex a.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 49, pàg. 321.

In nomine Domini. Ego Wadaldus, gratia Dei sedis Elenensis episcopus, donator sum tibi Suniefredo, presbitero. Certum quidem et manifestum est enim quia sic placuit animis meis et placet, ut tibi iamdicto Suniefredo, presbitero, donare faciam de alodem meum quem ego habeo in comitatu Russilionense, in Valle Asperi, infra fines et termines de villa Moletto: campo I qui est de domum Sancte Marie, quem ego ibidem habeo, sicuti et facio. Et habet ipse campus affrontationes: de una parte in vinea de Durabile vel eredes suos, de alio latus in terra de cenobium Sancti Andree, de tercio latus in ipso rivo qui inde discurrit ad alveo Techo, de IIII vero latus in terra de Manvigia femina vel eredes suos. Quantum in istas affrontationes includunt, sic dono tibi ipso campo cum ipsos maliolos qui ibidem sunt complantati ad proprium perhabendum omnibus diebus vite tue, teneas et possideas et fructare facias, et post obitum tuum dimittere facias ad domum Sancte Marie qui est in villa Moletto.

Quod si ego Wadaldus, episcopus, aut ullus de successoribus meis venerit ad inrumpendum, hoc non valeat vindicare quod repetit, sed componere faciat tibi ipso campo in duplo. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista sub die pridie kalendas novembris, anno III regnante Ludoico rege, filio Karulo rege.

+ Wadaldus episcopus, qui ista donatione feci et firmare rogavi. Campio. Guisadus archipresbiter. Adroarius levita. Wifredus archipresbiter. Rainardus presbiter. Suniegildus archipresbiter. Bera. Wimera presbiter. Bonifacius levita. Igoaldus levita. Volveradus presbiter. Amalrichus presbiter.

Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsi et subscripsi die et anno quo supra.

HOM FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, YY. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, ex A.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) anno 3 regnante Ludovico rege, filio Carloni». Hi consta també la data del 8 de gener.

254

28 JULIOL 939

EL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflemt] DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANT PERE [DE RODES], SITUADA EN EL MONT VERDERA, DIVERSES CASES AMB TERRES QUE TÉ PER COMPRA EN EL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, SOTA EL CASTELL DE VINÇÀ, EN EL LLOC ANOMENAT VILELLA [TERME DE RIGARDÀ].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia medieval, antigament al monestir de Sant Pere de Rodes, AM, Cartoral Petit, f. 16, perdut. — B.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, f. 129, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 230, ex A.

RE: MONSALVATJE, *Colección diplomática*, tom IV, núm. MMCV, pàg. 150, ex B.

In nomine Domini. Ego Seniofredus, comes, donator sum in honorem Domini nostri Iesu Christi ad domum Sancti Petri qui situm in vertice montium que dicunt Verdaria, ibique dono aliquid de alode meum quem emi de Suniario subdiacono, et est in suburbio Elenense, in valle Confluente, sub castro de Vinsano, in locum quem vocant Vilella. Dono casas cum curtes et cum ipsos ortos, cum illorum arboribus et cum ipsa terra et cum ipsa vinea.

Et habet affrontationes ipsas casas cum ipsa terra: de una parte in vinea Seniofredo, et de alia in coma, et de tertia in ipsa vinea; et alia casa affrontat: de una parte in via, et de alia parte in vinea Ermissendi, et de tertia parte in torrente. Item et in alio loco dono ipsa casa quam emi de Bellone, cum curte et cum ipsa vinea; et affrontat ipsa in casa Godifredi; et ipsa vinea affrontat in via, et de alia in vinea Ermissenda, et de alia in vinea Sperandeo. Et ipsa alia vinea quam emi de Vadalino affrontat in vinea Vivendo¹, et de alia parte in vinea Ermissenda, et de tertia in vinea Olibano.

Quantum in istas totas affrontationes includunt de ista que superius resonat, sic dono ad ipsam ecclesiam qui est consecrata in honore Sancti Petri et ad ipsum abbatem et ad ipsos monachos ibidem Deo servientibus, ut ab hodierno [die]² et tempore teneant et possideant. Quod si ego donator aut ullus homo qui contra ista carta elemosinaria venerit per inrumpendum, in primis iram Dei incurrat et cum Iuda traditore partem accipiat et cum is qui sunt in inferno.

Facta carta donatione vel elemosinaria V kalendas augusti, anno IV regnante Lodoico rege, filio Karlonis.

S[ig+num] Suniefredus comes, qui hoc feci et testes firmare rogavi. S[ig+num] Daco praesbiter. S[ig+num] Frana presbiter. S[ig+num] Quanta humilis levita. S[ig+num] Suniefredi. S[ig+num] Delane. S[ig+num] Longobardus. S[ig+num] Lupus. Sancio Bellus.

S[ig+num] Suniarius praesbiter, qui hoc scripsit et die et anno quo supra.

1. Uniendo C. — 2. *Manca*.

255

BREISACH, 24 AGOST 939

EL REI LLUÍS [IV] DÓNA UN PRECEPTE, A PRECS DEL MONJO GOTMAR DE SANT CUGAT [DEL VALLÈS], PEL QUAL CONFIRMA TOTS ELS BÉNS DEL MONESTIR DE RIPOLL EN ELS COMTATS DE BARCELONA, OSONA, URGELL, Cerdanya, Conflent, Rosselló, Empúries, Peralada, Besalú i Girona, a més de concedir-li la immunitat i la lliure elecció d'abat.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pàgs. 159-165 i 464-465. Abadal havia donat al precepte la data de 938, però la corregí en l'apartat de correccions disposat al final de la segona part del volum II.

256

29 FEBRER 940

ADALMAN, LA SEVA ESPOSA LIVELLA I ELS SEUS GERMANS DONEN AL MONESTIR [DE CUIXÀ] UNA VINYA A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 88v, perdut — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 54, ex A.

El regest de Fossà diu: «Donation faite au dit monastère par Adalmanus, sa femme Livildes et ses frères d'une vigne *ibidem* (Ille), de la veille des kalendes de mars, année IIII du règne de Louis, *filio Karloni*».

257

AGOST 940

EL BISBE GUADALL [D'ELNA] SUBSCRIU, JUNT AMB SET BISBES MÉS, L'ACTA DE DONACIÓ FETA PER L'ARQUEBISBE ÈIMERIC DE NARBONA DE TRETZE ESGLÉSIES I CINQ CAPELLES A FAVOR DEL MONESTIR DE SANT PONÇ DE TOMERES.

Es tracta d'una acta (publicada en la *Histoire générale de Languedoc*, II, París, 1733, *preuves*, núm. LXIX, cols. 81-83, amb la data de 940) que, per l'embalum de la donació, E. Magnou-Nortier (*La société*, pàg. 360, nota 99) considera «en partie falsifié». Pot ésser, per tant, que les signatures dels bisbes hi fossin afegides. D'altra banda, l'agost de l'any tercer del regnat de Lluís d'Ultramar correspon al 938, data que no s'avé amb l'any 940 de l'Encarnació.

(...) Factum est hoc donum anno Domini ab Incarnatione DCCCCXL, mense augusto, anno III regnante Ludovico rege Francorum.

(...) + Sign[um] Guadaldi episcopi. (...)

258

11 DESEMBRE 940

ELS ESPOSOS BONARIC I LEDA FAN UNA VENDA A SUNIFRED I A LA SEVA MULLER EMMÓ.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle xvii, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 297, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Bonarigius et uxor mea Ledda vinditores sumus vobis Seniofredo et uxori tue Emmone, emtores. Per hanc vindicionis nostre [...].

Facta ista vindicione III idus december, anno V regnante Lodovigo rege, filio Carlone.
[...].

259

18 MAIG 941

ELS ESPOSOS ANSEMON I QUIXOL VENEN A LLURS FILLS SUNIFRED CLERGUE, SENTILL, MIRÓ, RICULF, SUNYER, OLIBÀ I RANLÓ ELS ALOUS QUE TENEN EN ELS COMTATS DE ROSSELLÓ, Cerdanya i Besalú, pel preu de cinc-cents sous. En el de Roselló, els alocs venuts es troben a la villa «Roderadi», altrament dita Montescabre [Montescot], a la villa de Sant Feliu [Lo Vell, terme de Sant Feliu d'Amunt], a Rellà [terme de Cameles], a la Riba [terme de Sant Feliu d'Avall], a Montoriol [de les Illes, terme de Queixàs], a la vall de Greulera [terme d'Illa], a les Illes [terme de Queixàs], als vilars del terme del castell de Cameles i a diferents indrets del Vallespir, com ara Oms, Montboló, Buçac, Uixes i Gosac.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 66, perdut. — B. Còpia del segle xviii, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 171-173, ex A. — C.* Còpia del segle xviii, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 50, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 50, pàg. 321.

El regest de Lacvivier comença amb aquests mots: «Vente au même Evêque [Wadalde] par Ausemundus et Kixol, son épouse, de divers alleux», però en nota a peu de pàgina afegeix: «Alart indique: Vente par Ausemund et son épouse à leurs enfants». Tots els llocs que enumera i llur disposició corresponen als esmentats en el document present.

In nomine Domini. Ego Ansemundus et uxor mea Kixol, nos simul in unum, vinditores sumus vobis Suniefredo clerico, Sentilles, Mirone, Riculfo, Suniario, Olibane et Ranlone femina, emptores nostros. Per hanc scripturam vindicionis nostre vindimus nos vobis omnem alodem nostrum quod nos habemus in comitatu Russilionense, in villa Roderadi, que alium nomen vocant Monte Schapri vel infra eius fines et termines; et in villa Sancto Felice vel infra eius fines et termines; et in Riliano vel in eius terminio; et in Ripa fracta vel in eius terminio; et infra terminio de Monte Auriolo vel in eius aiacentia; et in valle Agrevolaria vel in eius fines et termines; et in locum ubi vocant ad ipsas Insulas vel in Monte Nigro vel in illorum fines et termines; sive infra terminio de ipsos vil-

lares qui sunt infra terminio de kastro Chamelas; et infra terminio de Valle Asperi, in locum ubi vocant Ulmos vel infra eius fines et termines; et in Monte Bodone sive in suis membris vel in eius villaribus vel in illorum fines et termines; et infra terminio de Bucago, in locum ubi vocant Campo Cerdano vel infra eius fines et termines; et in locum ubi vocant Uxas ipso villare que vocant de Gairo vel de Gairardo qui fuerunt condam et hodie vocant Gausago, cum illorum fines et termines, totum ab integre.

Et in comitatu Cerdania, in locum ubi vocant Navarando et Talltorta, totum ab integre cum omnes fines et termines earum. Et in comitatu Bisuldunense, in locum ubi vocant Biana, in villa que nuncupant Cubile Secho vel infra eius fines et termines; et in villa Bevida vel infra eius fines et termines.

In istis iamdictis locis vel infra illorum fines et termines vindimus nos vobis omnia quantum quod nos ibidem habemus et hodie retinemus vel hereditare debemus vel que inantea adquirere potueramus, tam in domibus quam in curtis, in casas, casalibus, in curtis, in curtalibus, in ortis, in oralibus, in terris et in vineis, pratis, pascuis silvis, garricis, aquis aquarum, molindinis et molinaribus, et linaribus, vieductibus et reductibus, omnia et in omnibus quantum quod nos ibidem habemus et hodie retinemus tam ex parentorum quam ex comparatione vel ex comutatione vel que inantea adquirere potuerimus tam quisitum quam ad acquirendum, tam rusticum quam hurbanum, omnia et in omnibus sic vindimus nos vobis ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum, et cum illorum affrontationes, exceptus quod nos in sanctas Dei ecclesias donaverimus. Ipsum quoque alaudem de Sancto Felice, cum ipsas ecclesias qui ibidem sunt fundatas in honore Sancte Marie vel Sancti Michaelis vel ipso alode de Riliano sive de Ripa fracta, vendimus sive tradimus in potestates de istos iam suprascriptos filios nostros, id est Sunieffredo clerico, Sentilles, Mirone, Riculfo, Suniario et Olibane, ut de ab hodierno die et tempore maneat illis firma potestas. Ranlo quoque femina ista iam suprascripta non habeat potestatem nec tenere nec possidere nec vindere nec donare nec alienare de ipsum alode de Sancto Felice nec de Riliano nec de Ripa fracta.

Et accepimus nos vinditores de vos emptores precium sicut inter nos et vos bene convenit in nostra diffinitionis, id est solidatas D, quod vos emptores nobis dedistis et nos vinditores de presente manibus nostris recepimus, et nichilque de ipso precio apud vos emptores non remansit, est manifestum.

Quem vero hec omnia superius inserta de nostro iure in vestra tradimus potestate, in tale vero deliberatione ut dum nos vixerimus teneamus et possideamus et exfructare faciamus cunctis diebus vite nostre, et post obitum nostrum maneat vobis firma potestas sicut superius insertum est. Et si unus ex vobis migraverit de hoc seculo et filios aut filias legitimos non relinquerit post se qui ad perfecta etate perveniant, ipsa hereditas revertere faciat ad istos iam suprascriptos illorum fratres qui ad illum tempus iam venturi erunt. Quod si nos vinditores aud ullus homo qui contra ista scriptura vinditionis venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo vobis componere faciat. Et inantea ista scriptura vinditionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vinditionis sub die XV kalendas iunii, anno V regnante Ludovico rege, filio Karulo rege.

Ansemundus, Sig+num Chixilo, nos simul in unum qui ista scriptura vinditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Ramaricus. Sig+num Bartolomeus. Sig+num Vivendus. Sig+num Ingilbertus. Sig+num Frambertus. Sig+num Albaricus. Sig+num Baldericus.

Malangeicus presbiter, qui ista vindictione scripsi et subscripsit die et anno quod supra.

260

19 JUNY 941

LA COMTESSA AVA I ELS SEUS FILLS, ELS COMTES SUNIFRED, GUIFRÉ I OLIBA I EL LEVITA MIRÓ, DONEN A LA BASÍLICA DE SANT MIQUEL DEL LLOC DE CUIXÀ, EN SUFRAGI DE LLURS ÀNIMES I DE L'ÀNIMA DEL DIFUNT MARIT I PARE LLUR, EL COMTE MIRÓ [II DE CONFLENT], L'ALOU QUE HAVIEN COMPRAT AL DIFUNT ANDELIC EN LA VILLA FULLÀ.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 119, perdut. — B. Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 168v, ex A.

a. *Marca hispanica*, LXXVI, col. 853, ex A (per mitjà de B). — b. MONSALVATJE, *Monasterios del antiguo condado de Besalú*, ap. VIII, ex a. — c.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 66, pàg. 170, ex B.

RE: BRÉQUIGNY, *Table*, vol. I, pàg. 405.

In nomine Domini. Ego Ava, comitissa, et filiis meis, Seniofredus comes et Wifredus comes et Oliba comes et Miro levita, nos simul donamus in unum [...], ut pius et misericors sit Deus in peccatis nostris et in peccatis Mironi comiti, genitori condam nostro, bonae memoriae. Propterea iam nos supranominati concedimus atque tradimus ad domum Sancti Mikaelis archangeli, cuius basilica sita est in suburbio Elenense, in valle Confluentana, in locum que vocant Coxano, tradimus ad iamdictum monasterium alodem nostrum qui est in iamdicto suburbio Elenense, in villa que vocant Fuliano, quem abemus per carta emptionis Andelici condam, id est, casas, curtes, horreis, superposita, hortos duos cum arboribus, condeminas tres, vinea una optima, cum exia et regressio illorum; et nihil exinde ad opus nostrum non reservamus, sed sicut obtinemus ab integrum concedimus.

Facta ista carta donationis XIII kalendas iulii, anno VI regnante Ludovico rege, filio Karloni.

Ava [comitissa]¹, Seniofredus comes, Wifredus comes, [Oliba comes, Miro levita, ...]².

[...].

1. *Manca*. — 2. *Manca*.

261

7 FEBRER 942

EL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflemt] DÓNA A LA BASÍLICA DE SANT PERE DE RODES L'ALOU QUE TÉ PER COMPRA A LA VALL DEL CONFLENT, EN EL SUBURBI D'ELNA, A LA VILLA ANOMENADA VILELLA [TERME DE RIGARDÀ].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia medieval, antigament al monestir de Sant Pere de Rodes, AM, Cartoral Petit, f. 19, perdut. — B.* Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 234, f. 355, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, f. 200, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 231, ex A.

In nomine Domini. Ego Seniofredus¹, comes. Certum² quidem et manifestum est enim sic placuit³ animis meis et placet, nullius quoquegentis⁴ imperio nec suadentis ingenio set propria et spontanea hoc elegit mea bona⁵ voluntas ut cartam fecissem aliquid de alodem meum ad basilica domum Sancti Petri que est sita in Rodas, sicuti et facio, id est casas, casalis, ortis, ortalis, terras cultas vel incultas, vineas, arboribus.⁶ Et est ipse alodes in valle Confluente, in suburbio Elenense, in villa⁷ quem vocant Vilella. Et advenit mihi per comparisonem. Et affrontat ipse alodes: de prima parte in Domo nova, et de alia in monte de Sancto Petro, de tertia in meo meseleo, et de quarta in valle Orterrae. Quantum infra istas quatuor affrontationes includunt, sic dono ipsum alodem quem ibidem habeo ad domum Sancti Petri ab omni integritate, cum exio et regressio suo.

Et qui contra hac ista carta donatione venerit ad inrumpendum, in primis iram Dei incurrat et cum Iuda traditore partem accipiat, et a liminibus sancta Dei Ecclesia extraneus fiat, et a demone perveniat. Et inantea ista carta donationis firmis et stabilis permaneat omni tempore, et non sit disrupta.⁸

Facta carta donationis VII⁹ idus februarii, anno VI regnante Ludovico rege, filio Carloni.

S[ig+num] Suniefredus¹⁰ comes, qui hanc chartam donatione fecit et testes firmare rogavi. S[ig+num] Senderado levita. S[ig+num] Senderedus.¹¹ S[ig+num] Belascuti.

Bellus levita, qui hanc cartam donatione scripsit¹² die et anno SSS.¹³ quo supra.

1. Suenifredus CD. — 2. Verum CD. — 3. placuisse B. — 4. cogentis B. — 5. Ometen CD. — 6. ortis ... arboribus] etc. B. — 7. vico B. — 8. ipse alodes: de prima parte ... disrupta] etc. B. — 9. 6 B. — 10. Siniofredus B. — 11. donatione fecit ... Senderedus] etc. B. — 12. et subscripsit afegeixen CD. — 13. Ometen CD.

262

20 FEBRER 942

ELS ESPOSOS VENCEMAL I GOSTRELL VENEN A ESCLUA UNA PEÇA DE TERRA QUE TENEN EN EL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, DINS ELS CONFINIS DE LA VILLA SERDINYÀ, EN EL LLOC ANOMENAT «STALLO», PER L'EQUIVALENT DE SIS SOUS.

O.* Vic, AC, cal. 6, núm. 612.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, núm. 201, pàgs. 172-173, ex O.

In nomine Domini. Ego Vencemalo et uxori sue Grostrelde vinditore nostro Schluvane, emtore. Per hanc scriptura vindicionis vindimus tibi pecia I de vinea, qui nobis advenit de retura in suburbio Elle-nense, in valle Confluente, in fines de villa Segonano, in loco ubi dicitur Stallo. Et afrontat ipsa vinea: de I parte in istrada, et de alia parte in istirpe, et de III parte in ermo. Quantum in istas afrontaciones includunt, ab omnem integritate, in precio solidos VI in rem valentem; et est manifestum. Et de meo iuro in tuo trado potestate. Et inantea ista karta vindicionis firmis permanea omni que tempora.

Facta karta vindicionis X kalendas marcii, anno VI regnantem Levi[c]ho¹ rege, filio Karloni.

Sig+m Vencemalo, Sig+m Grostrelde, qui hunc karta vindicionis fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+m Ramio. Sig+m Senta. Sig+m Petrosus.

Witiricus presbiter, qui hunc karta vindicionis scrixi et SSS. die et an[no]² quo supra.

1. Manca [c]. — 2. Illegible [no].

263

23 MARÇ 942

EL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflemt], fill del comte Miró, dóna al monestir de Sant Miquel i Sant Germà de Cuixà i a l'abat Aymar un alou a Vernet, el qual havia estat del seu esclau Belasi.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XIV en el Cartoral Menor de Cuixà, perdut. — B. Regest i extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 107, f. 369v, ex A.

a.* Abadal, *Eixalada-Cuixà*, ap. 67, pàgs. 170-171, ex B.

El regest parisenc, que completa la informació de l'extret, diu: «Donació feta per lo comte Seniofredo, fill del comte Miró, al monestir de Sant Miquel y de Sant Germà y al abat Aymardo, d'un alou a Vernet que fou de Belasio son esclau».

In nomine Domini. Ego Suniefredus comes, filius Mironis comitis, [...].

Facta karta helemosinaria sub die decimo kalendas aprilis, anno sexto regnante Leudevico rege, filio Karloni.

Suniefredus comes [...].

Malengeicus¹ sacer, qui hanc karta donationis sive helemosinaria scripsi sub die et anno quod supra.

1. Malengericus a.

264

28 MARÇ 942

ASNAR DÓNA [AL MONESTIR DE CUIXÀ] UN ALOU SITUAT EN L'ADJACÈNCIA DE LA VILLA VERNET.

[O]. Original perdut, antigament a Cuixà, AM, «in sacco cuius inscriptio est "Acta sacristiae majoris"», núm. 4. — A.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 39, ex O.

El regest de Fossà diu: «Donatio facta per Asinarium dictae domui de alodio in adiacentia de villa Verne-do; 5º kalendas aprilis anno 6 regnante Ludovico rege, filio Carloni».

265

4 ABRIL 942

ESTEVE, LA SEVA MULLER ANNA, ADROER, LA SEVA MULLER ARCEDÒNIA I SUNIGELL, TOTS CONJUNTAMENT, VENEN A GUADALL, BISBE D'ELNA, LA MEITAT DE L'ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A LA VILLA TANYERES [TERME DE PERPINYÀ], PER CINQUANTA SOUS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 72, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 208-209, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 51, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 135. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 51, pàg. 322.

In nomini Domini. Ego Stephanus et uxor mea Anna, et ego Adroarius et uxor mea Arcedonia, et ego Suniegildus, nos simul in unum, vinditores sumus tibi domino Wadaldo, gratia Dei sedis Ele-nensis episcopo, emptore nostro. Per hanc scriptura vinditionis nostre vindimus nos tibi alodem nostrum quod nos habemus in comitatu Russilionense, in villa Taxonarias, vel infra eius fines et ter-mines, qui fuit Isarno condam et filio suo Olibane, condam qui fuit. Qui nobis advenit per excom-paratione, id est in casas et in casalibus, in curtis et in curtalibus, in ortis et in ortalibus, et in vir-di-gariis, in terris cultis et incultis, in molindinis et in molinaribus et in linaribus, in pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus et reductibus, cum aquis decurrentibus superioribus et subterioribus, tam quisitum quam ad inquirendum, tam rusticum quam hurbanum, omnia et in om-nibus, quantum quod condam Isarnus ibidem habuit et filius suus Oliba, condam qui fuit, ibidem habuit; et illi retinuerunt vel hereditare debuerunt iamdictus Isarnus condam et filius suus Oliba, condam qui fuit. De omnia et in omnibus de illorum hereditate, sic vindimus nos tibi ipsa medietate ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum, et cum illorum affrontationes et cum om-nia supraposita earum et cum omnia termina et limita earum.

Et accepimus nos vinditores de te emptore precium sicut inter nos et te bene convenit in nos-tre difinitionis, id est soldatas L, quod tu emptor nobis dedisti et nos vinditores de presente et ma-nibus nostris recepimus; et nichilque de ipso precio apud te emptore non remansit; et est mani-festum.

Quae vero hec omnia superius inserta ipsa medietate de nostro iure in tuo tradimus potestate ut quicquid de hec omnia superius inserta de ipsa medietate facere volueris liberam in Dei nomine ha-beas potestatem. Quod si nos vinditores aut ullus homo qui contra ista scriptura vinditionis venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta ipsa medietas meliorata fue-rit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura vinditionis inrumpi non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vinditionis sub die pridie nonis aprilis, anno VI° regnante Ludovico rege, filio Karulo rege.

Sig+num Stephanus, Sig+num Anna, Sig+num Adroarius, Sig+num Arcedonia, Sig+num Su-niegildus, nos simul in unum qui ista scriptura vinditionem fecimus et testes firmare rogavimus. Wadamirus presbiter. Allo presbiter. Bonefacius levita. Sig+num Wigo. Widisclus presbiter. Sig+num Ermenisclus [.....]¹ subdiaconus. Sig+num Adroarius. Sig+num Bellone. Sig+num Esclua presbiter.

Malangeicus presbiter, qui ista vindicione scripsit et subscripsit die et anno quod supra.

1. el Pudpredus C.

EL COMTE SUNIFRED [DE Cerdanya-Conflemt] DÓNA A GUADALL, BISBE D'ELNA, L'ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍR, EN EL TERRITORI DE BULA [D'AMUNT], EN EL LLOC ANOMENAT EL VILAR, QUE HAVIA PERTANGUT AL DIFUNT LEVITA SALOMÓ.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 141 (llibre 3, carta 62), perdut. — B.* Còpia de mitjan segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 112v-113v, ex A. — C. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 210-211, ex A. — D.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 52, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 76, cols. 189-190 (edició parcial), ex C. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XXI, pàgs. 341-342, ex a.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 52, pàg. 322.

In nomine Domini. Ego Suniefredus, comes, donator sum tibi¹, domno Wadaldo, episcopo gratia Dei sedis Elenensis. Certum quidem et manifestum est enim quia sic placuit in animo meo et placet, ut tibi, iamdicto domno Wadaldo episcopo, donare faciam alodem meum, sicuti et facio. Dono tibi alodem meum quem ego habeo in comitatu Russulionense², in Valle Asperi, infra fines et termines de Bula, in locum ubi vocant Villareto, qui fuit de Salomone levita condam³.

Et affrontat ipse mansus dominicus qui fuit de Salomone condam levita, cum ipsas casas et cum ipsas curtes et cum ipso orto cum suis arboribus, cum exia et regressia earum: de uno latus in casas et in curte Wantane, de alio latus in ipsa cumba que vocant de casales, et de tercio latus in orto vel in vinea de iamdicto Wantane, de quarto vero latus in ipsa via qui pergit ad Bulam. Et ipsa vinea dominica affrontat de omnesque partes in ipso [orto]⁴ de iamdicto Wantane. Quantum infra istas affrontationes includunt sic dono tibi ibi manso dominico qui fuit de condam Salomone levita, cum ipsas casas, cum ipsos homines habitant, et cum ipsas curtes et cum ipso orto et cum ipsos arbores qui ibidem sunt complantati, cum exia et regressia earum, ab omnem integritatem, et de ipsa vinea dominica superius inserta ipsa medietate ab integre, cum exia et regressia sua. Et ipse mansus ubi Guintimirus⁵ habitabat⁶ condam qui fuit affrontat: de uno latus in ipsa Bula, de alio latus in ipsas terras qui sunt de casales, de tercio latus in terra de iamdicto Wantane, de quarto vero latus in ipsas Archas. Et ipsa vinea qui est de ipso manso de Wintimiro⁷ affrontat: de tres partes in vinea vel in terra de iamdicto Wantane, de quarto vero latus in ipsa terra iam supranominata quod ego, iamdictus Suniefredus comes, dono tibi, iamdicto domno Wadaldo episcopo, id est Wantane supranominato. Quantum infra istas omnes affrontationes includunt sic dono tibi de ipso manso et de ipsa vinea superius inserta ipsa medietate ab integre, cum exia et regressia earum. Et in ipsa Calme dono tibi de ipsas terras qui de ipso manso de Wintimiro⁸ fuerunt et ad ipso manso pertinet ipsa medietate ubi invenire eas potueris, tam quisitum quam ad inquirendum omnia et in omnibus ipsa medietate ab omnem integritatem cum exia et regressia earum et cum illorum affrontationes.

Quem vero hec omnia superius inserta sicut superius resonat de meo iure in tuo trado potestate ut quicquid exinde facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si ego donator aut ullus homo qui contra ista scriptura donatione venerit pro inrumpendum quantum ad eo

tempore hec omnia superius inserta, sicut superius resonat, melioratum fuerit in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista sub die VII⁹ idus aprilis, anno VI¹⁰ regnante Ludoico rege, filio Karulo rege.

Suniefredus comes. Amalricus presbiter. Signefredus presbiter. Segarius. Sig+num Lupus Santio. Sig+num Casio¹¹.

Malengeicus¹² presbiter, qui ista donatione scripsit et subscripsit¹³ die et anno quod supra.

1. vobis B. — 2. Ruscilionense Da. — 3. quondam B. — 4. *Ometen* BDa. — 5. Guitinairus Da. — 6. habitavit Da. — 7. Vintimiro Da. — 8. Vintimiro Da. — 9. septima B. — 10. sexto B. — 11. Tasio Da. — 12. Malangercus B. — 13. sub B.

267

17 ABRIL 942

EL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflent], fill del difunt comte Miró, dóna al monestir de Sant Miquel i Sant Germà de Cuixà l'alou de la Llaguna, en el comtat de Cerdanya, en el pagus de Llívia, amb l'església de Sant Vicenç i els seus delmes.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.

Regest ex ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 68, pàgs. 171-172.

268

28 JULIOL 942

ELS ESPOSOS SENDRED I TODVIRA PERMUTEN AMB GUADALL, BISBE D'ELNA, L'ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍR, DINS ELS CONFINIS DEL CASTELL DE CAMELES, EN EL LLOC DE FONTCOBERTA, AMB L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA, PER UN ALOU SITUAT EN EL COMTAT DE BARCELONA, AL MARESME, A LA VILLA ANOMENADA MONISTROL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 156v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, ff. 220-221, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 53, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 135. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 53, pàg. 322.

«Qualis est emptio, talis est comutatio, simul habeant firmitatem»¹. In Dei nomine. Ego Senderedus et uxor mea Teudevira, nos simul in unum, comutatores sumus tibi domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, comutatore, comutamus nos tibi alodem nostrum proprium quod nos habemus in comitatu Russulionense, in Valle Asperi, infra fines et termines de castro Cameles, ipsum alode que vocant Fonte Cooperta, qui nobis advenit tam ex parentorum quam ex comparisone sive ex comutatione vel ex donatione sive ex qualicumque acquisitione, quantum quod condam pater meus Eldegotus, condam qui fuit, ibidem habuit et mater mea nomine Ingilrada, condam qui fuit, ibidem habuit, et fratres mei, id est Exmeratus et Egilo femina et Chintilo femina et Stephanus clericus, ibidem retinuerunt et habuerunt vel hereditare debuerunt. Et ego iamdictus Senderedus

ibidem habeo vel hereditare debeo, tam per mea hereditate et mea acquisitione quam per illorum ereditate et acquisitione, in omnia et in omnibus. Sic comutamus tibi nos ista omnia superius inserta ab integre, cum exia et regressia earum, et cum omnia superposita earum et cum ipsa ecclesia qui ibidem est fundata in honore Sancta Maria virginis.

Et affrontat ipse alaude: de parte orientis in ipsa archa qui est in ipsa via, et sic vadit per ipso Puio Iovencale, et sic usque ad ipsa qutina; de meridie in ipso terminio de Chexanos; et de occiduo in ipso termini iamdicto de Chexanos et de valle Gella, et sic usque ad petra scripta; et de circi in termino de Monte Auriolo, et sic usque ad ipsa Cruce, et in ipso terminio de ipsas Insulas.

Quantum infra istas afrontationes includunt sic comutamus nos tibi omnia quantum quod nos ibi habemus vel hereditare debemus, sicut superius insertum est, tam quisitum quam ad inquirendum, tam rusticum quam urbanum, omnia et in omnibus, sicut superius insertum est, sic comutamus nos tibi, ab integre, cum exia et regressia earum. Et accepimus nos iamdicti Senderedus et uxor mea Teudevira, comutatores, de te iamdicto Wadaldo episcopo, comutatore, in comutatione ipsum tuum alode quod tu habes in comitatu Barchinonense, in locum Maritima, in villa que vocant Monistrollo vel infra eius fines et termines, omnia quantum quod tu ibidem habes vel hereditare debes in omnia et in omnibus.

Que vero hec omnia superius inserta de nostro iure in tuo tradimus potestatem quicquid de hec omnia superis inserta facere volueris, liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si nos iamdicti Senderedus et uxor mea Teudevira comutatores aut ullus de eredibus nostris aut ullus homo qui contra ista comutatione venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura venditionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura comutationis sub die V kalendas augusti, anno VII regnante Ludoico, filio Karulo rege.

Senderedus, qui ista comutatione fecit et firmare rogavi. Tudisclus. Petrus. Almericus presbiter. Primus presbiter. Adalbertus. Volveradus levita. Arnostus. Sig+num Sesemundus.

Malangeicus presbiter, qui ista comutatione scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

1. Cf. *Liber Iudiciorum*, V, 4, 1.

HOM FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, ZZ. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, ex A.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) 4 nonas februarii, anno 7 regnante Ludovico rege, filio Carloni».

270

9 FEBRER 943

ADALÈN DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE LA SEU [D'ELNA] UN ALOU QUE TÉ EN EL TERRITORI DE ROSSELLÓ, EN ELS LLOCS ANOMENATS CORNELLÀ [DEL BÈRCOL] I CORNELLANELL. FA LA DONACIÓ PER A REMEI DE LA SEVA ÀNIMA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 49, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 6, f. 243, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 54, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 54, pàg. 322.

In nomine Domini. Ego Adalinde donator sum ad domum Sancta Eulalia in ipsa sede. Constat me ut donare deberem alodem meum que mihi advenit de alode parentorum, qui est in territorio Rossolionense, in locum ubi dicitur Corneliano et Cornelianello. In eodem locos dono kasas, kasalibus, ortis et ortalibus, terras cultas vel incultas, totum et ab integrum. Sic dono ipsum alode ad domum Sancta Eulalia ab omne integritate appropio, cum exios et regressios earum et cum omnes affrontationes earum et cum omne superposita earum ab integre, propter remedium animae meae, ut Dominus donet michi indulgentiam et remissionem omnium peccatorum meorum.

Si quis sane, quod fieri minime credo esse venturum, quod si ego donatrix aut ullusque homo qui contra hanc donatione ista venerit pro inrumpendum, inferam vel inferant ad ipsa ecclesia vel ad ipsos canonicos dupla illorum perpetim habitura. Et inantea ista donatio firmis permaneat omni-que tempore.

Facta donatione ista quinto idus februarii, anno septimo regnante Lodigo rege.

S[ig+num] Adalinde, qui hanc donatione feci et testes firmare rogavi. S[ig+num] Benedictus presbiter. S[ig+num] Desiderio. S[ig+num] Seniulfo.

Auriolus presbiter, qui hanc donatione scripsi sub die et anno quod supra.

271

23 MARÇ 943

EL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflent], fill de Miró, dóNA AL MONESTIR DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ I AL SEU ABAT AIMAR UN ALOU QUE TÉ A LA VALL DEL CONFLENT, A LA VILLA VERNET.

[O]. Original perdut, antigament a Cuixà, AM, «in sacco cuius inscriptio est "Donations"», núm. 8. — [A]. Còpia del segle XIV en el Cartoral Menor de Cuixà, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 23, ex A.

RE: **Gallia christiana*, vol. VI, col. 1096.

El regest de Fossà diu: «Donatio facta per Seniofredum comitem, filium Mironem, coenobio Sancti Michaelis archangeli et Sancti Germani, in valle Cuxani, in suburbio Elenensi, in valle Confluenti sito, et reli-

giosis ibidem servientibus de alodio suo in valle Confluente, in villa de Vernedo; decimo kalendas aprilis, anno 7º regnante Leudevico, filio Carloni». El regest de *Gallia christiana* diu: «Amitardus legitur abbas anno VII regnante Ludovico, filio Caroli, in charta Seniofredi comitis, filii Mironis».

272

22 JUNY 943

EL BISBE GUADALL [D'ELNA] RECONeix I CONFIRMA LES DONACIONS FETES PEL LEVITA SIMPLICI I ELS SEUS GERMANS AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ORBIÈU [LA GRASSA], ALHORA QUE CONDEMNA QUALSEVULLA PERSONA QUE GOSI ATEMPTAR CONTRA ELS DRETS DEL MONESTIR I BENEIX LA QUE L'AJUDI A MANTENIR-LOS.

D'aquest llarg document (publicat a *Gallia christiana*, XIII, cols. 221-226, amb data de 993, i últimament per MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 54, pàgs. 89-95, amb data de 943) ens interessa només la clàusula de reconeixement del bisbe Guadall.

(...) Wadaldus episcopus hanc cessionis donationem adfirmando recognovi, ut, si quis contra ipsam aut insidiose aut manifeste aliquam calumniam inferre voluerit, ex auctoritate Patris et Filii Sanctique Spiritus necnon et sanctae virginis Mariae omniumque sanctorum excommunicatus, sub anathemate maledictionis taliter innodatus existat, quatenus eamdem maledictionem quam Iudas proditor eiusque imitatores iuste promerentur; hanc ipse et omnes qui contra hanc donationem ad nocendum auctores extiterint, in aeterno igne qui paratus est diabolo et angelis eius damnati aeternaliter exurendi accipere mereantur. Et qui ad sustentandum et adiuvandum auctores extiterint, a Christo Domino nostro et omnibus sanctis eius, et nostram benedictionem bonamque retributionem consequi mereantur. Amen. (...)

273

11 AGOST 943

SIDILÀ DÓNA AL CENOBI DE SANTA MARIA DE LA GRASSA, AL SEU ABAT SUNYER I A TOTA LA SEVA CONGREGACIÓ DE MONJOS, L'ALOU QUE TÉ PER HERÈNCIA I PER COMPRA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A LA VILLA DITA SALSSES.

O.* Perpinyà, APO, B 35 (Chambre du Domaine, núm. 388).

a. ALART, *Cartulaire*, doc. VI, ex **O**. — **b.** GIGOT, *Les plus anciens documents*, núm. VII, pàgs. 377-379, ex **O**. — **c.** MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 56, pàgs. 95-97, ex **O** i **b**.

Les lletres que colloquem entre claudàtors manquen en el text original, però les hi afegim (com fan **b** i **c**) per fer-lo més intel·ligible.

Magnus est titulus sensionis in co nemo potest hactum largitatis inrumpere, sed quiquid, cratuito animo et bono voluntate libenter debet, ei cui conlata fuerit donacio inrevocabili modo est perenniter stabilitum. Ego igitur Sidila, in Dei nomine, consideravimus¹ in animis meis quantum sit

faciendum pro peccatis redemendis vel paradisi patria posidendi; idcirco reminiscimur Dei bonitatem, dicente propheta: «Date elemosina, et ecce omnia munda sunt vobis».²

Pro[p]terea ego iamdictus vindictam abeo ut aliquid de facultatibus nostris donare debuero, sicuti et dono, ad caenobii Sancte Marie Crasa et a presentem Soniario abba vel a cun[c]ta concrecacione ibidem Deo famulantibus, tam presentes quam futuros. Et est ipse monesterius in comitatum Carcase, in pago qui nu[n]cupant Valle Equitania, et est situs supra fluvium Urbionem. Icirco nos suprascripta donavi ego a prep[h]ata ecclesia aloudem meum quem abui in comitatum Resolionense, in villa Salsinas vel in eius terminum, id est casis, casalibus, curtis, cum exio et recresio, terras, vineas, ortos cum arbores, ortales, pratis, pasquis, silvis, caricis, aquis aquarum, vieductis vel reductibus earum, omnia et in omnibus, quiquid visus sum abere vel posidere in iamdicta villa quo superius insertum est, cum illorum agecencias et cum illorum afrontaciones, cu[m] exio et recresio earum, cum omni voci³ aposicionis me sine ulla reservacione. Et adveni mihi ista omnia tam de parentorum quam d[e] excomparacione; quod superius est scripta, hec omnia dono et concedo ad iam super nominato monesterio et a monacos ibidem Deo famulantibus, propter remedium anime me[e], elemosina pauperum et estipendia monacum e luminari sancta Dei⁴ ecclesia concinnanda, ad iamdicta casa Dei, ut ipsi monaci qui ibidem sunt vel qui post eos succesuri erant, non pigeant orare a Dominum pro me.

Quem vero hec omnia superius scripta de nostro iuro in vestro trado dominio potestatem abendi, ven[den]di, donan[d]i et quiquid exinde facere vel iudicare volueritis maneat vobis firmisima potestas omnique tempore. Si quis nos od ullus omo in hoc mundo qui donacione ista extraere vel defraudare voluerit ad ipsum monesterium vel concrecacione Sancte Marie, fac illis, Domine, sicut fecisti Corêe, Datan et Abiron et cum Iuda trad[i]tore, qui Deum tradi[t], participacione haccipiet in diem iudicii et in hoc seculo nu[n]quam bene inveniet, amen.

Si quis nos od aliquis d[e] eredibus nostris aut quislibet homo subposta persona qui contra hanc donacione ista venerit ad inrumpendum od nos facta venire tentaverit aut causa repreensus erit, quicumque hoc fecerit sit vobis culpabilis auri solidis XXX; et insuper ipsum aloudem dupliciter componere faciat et coatus exolvat; e qui petit non valeat vindicare⁵ cum stipulacione comprehensa in omnibus abe[a]t [fir]mitatem⁶.

Facta carta donacione ista III idus acusti, anno VIII regnante Lodovico rege.

Sig+num Sidila, qui hanc donacione ista fecit e firmare rocavi. Sig+num Guifredes. Sig+num Geribernus. Sig+num St[e]pfanus.

+ Sicardus presbiter, qui ista donacione scripsi SSS. sub die et anno quod supra.

1. com et deeravimus b. — 2. Luc. 11, 41. — 3. vioci c. — 4. dicti b. — 5. iudicare b. — 6. ab etn[e]rmitatem b.

HOM FA UNA DONACIÓ AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES I AL SEU ABAT GUIMERÀ.

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, WW. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, ex A.

RE: **Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) in mense novembris, feria tertia, anno 8 regnante Ludovico rege, filio Carloni». El regest de *Gallia christiana* diu: «Arulae. Series abbatum. (...) Guimera reperitur in variis actis annorum VIII et IX regnante Ludovico, filio Caroli regis, hoc est 943 et 944».

275

23 FEBRER 944

DAVID PREVERE, REVELL I BENETA, ADVOCATS I ALMOINERS DEL DIFUNT ADROER, DONEN AL LEVITA BONIFACI, GERMÀ I ALMOINER D'ADROER, ELS ALOUS QUE EL DIFUNT TENIA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL VALLESPÍ I EN LA VALL DEL CONFLENT, A MÉS DEL QUE TENIA EN EL COMTAT DE Cerdanya. ES TRACTA DELS ALOUS DE BRULLÀ, SUREDA, LA ROCA [D'ALBERA], TORRENTS, MONTBOLÓ I RIÀ.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 168, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 41-42, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 55, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 55, pàg. 322.

In nomine Domini. Ego David, presbiter, Revellus et Benedicta femina, qui sumus advocati et elemosinari de condam Adroarii, quia ille nobis precepit vel iniunxit ut scriptura donationis fecissemus ad fratri suo, nomine Bonefacio, levita, suo advocato et elemosinario, de omni vero suum alo-de quod ille habebat in comitatu Russulionense, in villa Bruliano vel infra eius fines et termines, et infra terminio de Suverata sive de Iaznail de Achindexi¹ vel in ipsa Rocha, sive in villare Torrentis, sive in Valle Asperi, infra terminio de Monte Bodone; et in valle Confluenti, infra terminio de Arriano; et in comitatu Cerdania, in villa que dicitur Higuiles, sicuti et facimus.

Donamus nos tibi, in istis iamdictis comitatis vel in istis iamdictis villulis vel infra illorum fines et termines, omnia quantum quod condam Adroarius ibidem habebat et retinebat vel hereditare debebat, tam ex parentorum quam ex comparatione vel ex comutatione sive ex qualicumque acquisitione, tam in domibus quam in casalibus, in curtis et in curtalibus, in ortis et in ortalibus, et in viridigiis et in linaribus et in molinaribus, in terris et in vineis, in pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus et reductibus, tam cultum quam incultum, tam quisitum quam ad inquirendum, tam rusticum quam urbanum, omnia et in omnibus, sicut superius insertum est. Sic donamus nos tibi ab omni integritatem, cum exia vel regressia earum et cum illorum affrontationes, sicut condam Adroarius nos precepit vel iniunxit, et sicut in ipsum iudicium conditionis resonat, qui est iuratus et firmatus, ut de ab odierno die et tempore teneas et possideas et exfructare facias, et quicquid exinde facere volueris, habeas potestatem vendendi, donandi, comutandi et cedendi cuicumque volueris, de ista omnia superius inserta, omnique tempore.

Quod si nos donatores aut ullus homo qui contra ista donatione venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in dublo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura donationis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura donationis sub die VII kalendas marci, anno VIII regnante Ludovico rege, filio Karulo rege.

David presbiter, qui sum advocatus et elemosinarius de condam Adroarii, qui ista scriptura do-

natione fecit et testes firmare rogavi. Sig+num Revellus, Sig+num Benedicta femina, qui simul advocati et elemosinarii de condam Adrovarii, qui ista scriptura donatione fecimus et testes firmare rogavimus. Endalecus presbiter. Mauregatus presbiter. Seniofredus. Sunegeldes.

Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

1. Iaznail de Achindexi] Attz Acindecxi, en un document del 29 d'octubre de 898 (Doc. 155).

276

20 MARÇ 944

OLIBÀ, ANOMENAT ORUÇ, DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE LA SEU D'ELNA, MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, I AL BISBE GUADALL, L'ALOU QUE EL SACERDOT EIXIMENIS HAVIA TINGUT A VALLVENTOSA [TERME DE CORBERA DEL CASTELL] I QUE LI HAVIA COMPRAT EL DIFUNT AMELI. FA LA DONACIÓ PER A REMEI DE L'ÀNIMA DE L'ESMENTAT AMELI, EL QUAL HO HAVIA DISPOSAT AIXÍ.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 111, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 44-45, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 56, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 135. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 56, pàg. 323.

In nomine Domini. Ego Oliba, que vocant Aurutio, donator sum domum Sancte Eulalie sedis Elenensis, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, seu et Wadaldo, misericordia Dei episcopo, ibidem Domino misericordiam deprecantes, successoresque eius misericordiam Domino deprecantes. Dono ego, predictus Oliba, que vocant Aurutio, predicta ecclesia Sancte Eulalie sedis Elenensis seu et Wadaldo, gratia Dei episcopo, ipsum alode quod Exemenus presbiter habuit in villa Ventuosa vel infra eius fines et termines, et Amelius ibi adquisivit, condam qui fuit, et retinebat in sua potestate in suam per scripturam, id est in casas, in casalibus, in curtis, in curtalibus, in ortis, in ortalibus, in terris, et in vineis, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus et reductibus, tam quisitum quam acquirendum, tam rusticum quam urbanum, omnia et in omnibus.

Quantum Amelius ibidem habebat et retinebit qui fuit Exemeno presbitero, condam qui fuit, ut ex qualicumque acquisitione, sic dono ego predictus Oliba, quam vocant Aurutio, predictae ecclesie Sancte Eulalie seu et Wadaldo, gratia Dei episcopo huius sedis, successoresque eius ibidem Domino deprecantes, ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum et cum illorum affrontationes, pro amore Dei et propter remedium anime condam qui fuit Amelii, sicut condam Amelius michi precepit et sicut in ipsum iudicium conditionis resonat, qui est iuratus et firmatus. Et si quis ulla secularis potestas, tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum qui de hac re de hac ecclesia aliquid abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat et a collegio omnium christianorum et a liminibus sancte Dei Ecclesie habeantur extranei, et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse daturum et cum Iuda traditore perpetuis ignibus concremandi; et sicut lex Gothorum decernit, ista omnia superius inserta in duplo componere faciat domum Sancte Eulalie. Et inantea ista donatione firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista sub die XIII kalendas aprilis, anno VIII regnante Ludovico rege, filio Carulo rege.

Sig+num Olibane, que vocant Aurucio, qui ista donatione feci et testes firmare rogavi. Amalricus archipresbiter. Sig+num Wibertus. Esegudus presbiter. Sig+num Gischafredus.

Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsi cum litteras superpositas in verso VIII ubi dicit «vel ex qualicumque acquisitione».

277

26 AGOST 944

OLIBÀ DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA D'ELNA, MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, I AL BISBE GUADALL L'ALOU QUE TÉ PER COMPRA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A VALL-VENTOSA. FA LA DONACIÓ PER A REMEI DE LA SEVA ÀNIMA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 100v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, f. 52, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 57, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 57, pàg. 323.

In nomine Domini. Ego Oliba donator sum domum Sancte Eulalie sedis Elenensis, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, seu et Wadaldo, gratia Dei episcopo ibidem Domino servientem, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes. Dono ego, predictus Oliba, predicta ecclesia Sancta Eulalia sedis Elenensis alodem meum quem habeo in comitatu Russilionense, in villa Valle Ventuosa vel infra eius fines et termines, id est domos cum curtes et orto et vineis VII cum illorum affrontationes, quod ego emi de homine nomine Ansefredo et de uxore sua nomine Addanasia, et de alio homine nomine Nantario et de uxore sua nomine Anna, et de alio homine nomine Godino.

Omnia quantum quod ego ibidem emi de istos iamdictos homines in isto iamdicto territorio sic dono ego, predictus Oliba, predicta ecclesia Sancta Eulalia, virginis et martiris Christi, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, seu et Wadaldo, gratia Dei episcopo ibidem Domino servientem, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, pro amore Dei et propter remedium anime mee, ut de ab hodierno die et tempore maneat illis firma potestas.

Et si quis ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum qui de hac re de hac ecclesia aliquis abstrehere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat et a collegio omnium christianorum et a liminis sancte Dei Ecclesia habeantur extranei, et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse daturi, et cum Iuda traditore perpetuis ignibus cremandi; et sicut lex Gothorum decernit, ista omnia superius inserta in duplo componere faciat domum Sanctae Eulalie. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista sub die VII kalendas septembris, anno VIII regnante Ludoico rege, filio Karulo rege.

Sig+num Oliba, qui ista donatione feci et testes firmare rogavi. Amalricus presbiter. Signum Wifredus presbiter. Sig+num Reinardi. + Wadaldus clericus. Bonefacius levita.

+ Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

278

26 OCTUBRE [944]

LA COMTESSA AVA DÓNA A SANT PERE DE CAMPRODON UN MOLÍ QUE TÉ EN EL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, DINS ELS CONFINIS DE LA VILLA SAORRA, EN EL LLOC ANOMENAT LA QUINTANA DE SANT PERE.

[O]. Original perdut. — [A] Còpia en pergamí, vista per Monsalvatje a Girona, Arxiu de la Delegació d'Hisenda. — B.* Còpia del segle xvi: Barcelona, AR (ACA), Monacals d'Hisenda, vol. 860, f. 16.

a.* MONSALVATJE, *Colección diplomática*, tom I, núm. CXXXVI, pàgs. 202-203, ex A.

Monsalvatje suposà que el copista havia escrit *Rodberto* en comptes del nom *Lotario* que devia llegir-se en el pergamí original, de manera que datà aquest document l'any 962. El cas és, però, que el document fou signat pel fill de la comtessa Ava, el comte Guifré, mort l'any 957. Si de cas, el nom del rei havia d'ésser *Ludovico* i l'any, per tant, el 944. Aquesta data s'avé prou amb l'esment en un precepte de l'any 952 (Doc. 335) d'una donació de béns situats a la vall del Conflent feta per la comtessa Ava a favor del naixent monestir de Camprodon.

Scripturarum series declarat ut quicumque vult evadere supplicium eternum de istis transitoriis rebus viam¹ sibi preparet salutem. Idcirco in Dei nomine ego Ava, comitissa, dono Domino Deo et Sancto Petro Campi Rotundi et habitatoribus eiusdem loci in perpetuum, propter Domini et remedium anime mee, unum molendinum qui est in suburbio Elnense², in valle Confluenti, infra fines vel terminos de villa Saorra, in locum quod vocant ad chintana Sancti Petri. Tali modo dono predicto loco cum capiteaquis et cum suis rivis et cum suis glevariis et cum suo cursu vel discursu, cultum vel eremum, exio et regressio, omnem et in omnibus, ut abeat integre et libere et quiete Sanctus Petrus predictum molendinum omni tempore, sine vinculo³ ullius hominis vel femine. Quod si ego donatrix aut ullus homo vel femina qui contra istam chartam donacionis venerit ad inrumpendum, non hoc valeat vindicare quod requirit sed componat omnia in duplo cum sua melioracione. Et inantea hec donatio firma⁴ permaneat omni tempore.

Acta charta donationis VII⁵ chalendas novembris, anno VIII⁶ regnante [Ludovico]⁷ rege.

Sig+num Ava comitissa, qui hoc fieri iussi et testes firmare rogavi. Sig+num Wifredi⁸ comitis, filii eius. Sig+num Bertranni. Sig+num Frodolandus.

Robertus⁹ levita, qui ista charta scripsit SSS. et sub die et anno quod supra.

1. vita a. — 2. Elenensi a. — 3. vindicio a. — 4. donatio firma | dona confirma a. — 5. septimo B. — 6. nono B. — 7. Rodberto Ba. — 8. Guifredi a. — 9. (.....) a.

279

26 DESEMBRE 944

HOM FA UNA DONACIÓ AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES I A L'ABAT GUIMERA.

[O]. Original perdut. — [A]. Regest, probablement de 1586, a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, A3. — B.* Regest del segle xviii: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, ex A.

RE: **Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) 7 calendas ianuarii, anno 9 regnante Ludovico rege, filio Carloni». El regest de *Gallia christiana* diu: «Arulae. Series abbatum. (...) Guimera reperitur in variis actis annorum VIII et IX regnante Ludovico, filio Caroli regis, hoc est 943 et 944».

280

1 MAIG 945

ELS ESPOSOS GUIFRÉ I GUDRELL VENEN AL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflemt] I AL SEU GERMÀ OLIBA UN ALOU QUE TENEN, ELL PER HERÈNCIA I ELLA PEL DESÈ, EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL PAGUS D'ELNA, EN EL LLOC DE TORDERES, AMB LES VILLES QUE HI HA I AMB L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ [DE FORQUES].

[O]. Original perdut, potser el document del monestir d'Arles vist per fra Guillem Costa. — A. Còpia parcial de vers 1660, feta per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 315.

a.* ORDEIG, *Dades referents al comte Oliba Cabreta*, ap. 1, pàg. 33, ex A.

In nomine Domini. Nos Wifredus et uxor mea Crudilles venditores sumus vobis Sonifredo commiti et Olibane fratri tuo, emptores. Per hanc scriptura vindicionis nostre vindimus tibi alodem nostrum qui nobis advenit, ad me Wifredo ex voce parentum meorum et ad me Grudille per meum decimum. Qui est ipse alaudes in comitato Resulionense, in pago Elenense, in locum Tordarias, in villares vel villarunculos qui ibidem sunt vel cum ipsa ecclesia qui ibidem est fundata in honore Sancti Martini, confessoris Christi, id est in cassas, in curtes, in hortos, in terris, in vineis, in pratis, in pascuis, in exiis et regressiis, in silvis, in aquis aquarum, in viaductibus vel reductibus, in omnia et in omnibus quicquid dici vel nominari potest [...]¹.

Facta scriptura vindicionis die kalendis madii, anno VIII regnante Ludovico rege.

[...]².

1. etc. A. — 2. etc. A.

281

30 MAIG 945

ELIMGARS FA UNA VENDA A ALOMAR.

[O]. Original perdut, potser el document vist per fra Guillem Costa a Arles, AM. — A.* Extret del segle XVII, fet per fra Guillem Costa: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 280v, «ex archivo Arulensis coenobii».

In nomine Domini. Ego Elimgarda, femina, vinditrix vobis Aldemare [...].

Facta carta vindicione III kalendas iunii, anno VIII regnante Lodovico rege, filio Carloni.

[...].

282

10 JUNY 945

GILRADA VEN UNES TERRES QUE TÉ EN EL TERRITORI D'ELNA, AL VALLESPÍR, EN L'APENDICI DE PALALDÀ.

[O]. Original perdut, potser el document vist per Fossà al monestir d'Arles, AM, «in sacco inscripto "Codalet, als Banys, Palauda", v. 6». — A.* Regest del segle XVIII, fet per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, peça 57, potser ex O.

El regest de Fossà diu: «Venditio facta per Gilradam foeminam de terris in territorio Elnensi, in Valle Asperi, in appenditio de Palatiodani; 4 idus iunii, anno 9 regnante Ludovico, filio Carloni».

283

19 JUNY 944 – 18 JUNY 945

HOM VEN AL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflent] DIVERSOS BÉNS AL CONFLENT.

[O]. Original perdut, probablement el pergami «muy despintado», segons Olzinelles, que es guardava a Ripoll, AM, a principis del segle XIX. — A.* Regest de principis del segle XIX, fet per R. d'Olzinelles: Vic, AE, Mensa, llig. 2059, plec VIII, f. 9.

El regest d'Olzinelles diu així: «944. Venta a favor del Conde Suniefredo en el Conflent año 9 de Luis, hijo de Carlos. Muy despintado».

284

23 JUNY 945

ANSEFRED I LA SEVA ESPOSA ATANÀSIA VENEN A BALDRIC, ABAT [DE CUIXÀ], UN SAGRER QUE TENEN AL COMTAT DE ROSSELLÓ, A L'ESGLÉSIA DE SANT JULIÀ DE VALLVENTOSA [TERME DE CORBERA DEL CASTELL], PER SETZE DINERS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 103v, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 159, ex A. — C.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 61, peça 310, ex A.

El regest de Fossà, que completa l'extret parisenc, diu: «Vente faite par Ansefred et son épouse Adanasia à Baldric, abbé, de sacrario cum ipso superposito quo nos advenit per manufactionem, que est in comitatu Rossilionense, in Valle Ventuosa, ad domum Sancti Iuliani, pour XVI deniers, du VIII des kalendes de juillet, année X du même règne (de Louis fils de Charles)».

In nomine Domini. Ego Ansefredus [... de sacrario cum ipso superposito quo nos advenit per manufactionem, que est in comitatu Rossilionense, in Valle Ventuosa, ad domum Sancti Iuliani...].

Facta scriptura vinditionis iste VIII kalendas iulii, anno X regnante Leudevico rege, filio Carloni. [...].

285

13 JULIOL 945

CRISTÒFOL I LA SEVA ESPOSA VENEN A BALDRIC, ABAT [DE CUIXÀ], LA PROPIETAT QUE TENEN A VALL-
VENTOSA [TERME DE CORBERA DEL CASTELL].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 99, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 158v, ex A. — C.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 60, peça 296, ex A.

El regest de Fossà, que completa l'extret parisenc, diu: «Vente faite par Cristovol et son épouse à Baldric (abbé) d'un fonds à Vallventosa, le 3 des ides de juillet, année X du règne de Louis fils de Charles».

In nomine Domini. Ego Christovolus [...].

Facta ista carta vinditione III idus iulii, anno X regnante Lodoyco rege, filio Karlo rege.
[...].

286

14 AGOST 945

GERARD DÓNA [AL MONESTIR DE CUIXÀ], ENTRE ALTRES ALOUS, UNA VINYA QUE TÉ A FULLÀ.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 121v, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 170v, ex A. — C.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 72, peça 396, ex A.

El regest de Fossà, que completa l'extret parisenc, diu: «Autre (donation) par Geraud d'une vigne à Fulla (*sicut coeteros aliorum alaudes*), du 18 des kalendes de setembre, année X de Louis fils de Charles».

In nomine Domini. Ego Geiraiardus [... sicut coeteros aliorum alaudes...].

Facta carta donationis XVIII kalendas septembris, anno X regnante Leudevico rege, filio Karloni.
[...].

287

26 SETEMBRE 945

ROSÈN DÓNA A AIMAR, ABAT [DE CUIXÀ], DIFERENTS BÉNS QUE TÉ A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 89v, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 54, peça 247, ex A.

El regest de Fossà diu: «Autre (donation) semblable par Rossinde, *ibidem* (Ille) à Aimardus abbé, le 6 des kalendes d'octobre, année X du même règne (Louis fils de Charles)».

GUADALL, BISBE D'ELNA, DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE LA SEU D'ELNA, MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, DUES TERCERES PARTS DE L'ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL SUBURBI D'ELNA, EN EL LLOC D'ASILLAC, ANOMENAT TAMBÉ LA TORRE [D'ELNA]. FA LA DONACIÓ PER A REMEI DE LA SEVA ÀNIMA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 42, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 82-83, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 58, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 83, cols. 200-201, ex B. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XXII, pàgs. 343-344, ex a.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 58, pàg. 323 (amb data de 31 agost).

In nomine Domini. Ego Wadaldus, gratia Dei sedis Helenensis episcopus, donator sum domum Sanctae Eulaliae sedis Helenensis, matrem omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, ipsum meum alodium quem ego habeo in comitatu Russilionense, in suburbio Helenense, ipsas duas partes de ipsum alode que vocant Aziliaco, que alium nomen vocabulo dicitur ipsa Turre. Et affrontat: de parte orientis in ipsas terras de vico Elna, de meridie conlaterat in ipso medio alveo Theco, de occidentis in ipso terminio de vico Elna, de aquilonis et de circi in ipso terminio de villa Sancti Cipriani.

Quantum in istas affrontationes includunt, sic dono ego, praedictus Wadaldus episcopus, praedictae ecclesiae Sanctae Eulaliae sedis Helenensis ipsas duas partes de ipsum alode iam suprascripto, tam in domibus quam in curtis, in hortis, in hortalibus, in virdigariis, in terrisque, in vineis et in vinealibus et in linaribus, in molindinis, et in molinaribus et in piscatoriis, in pratis, in pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum et aquaeductibus, de omnia et in omnibus de quantum ad ipsa villa pertinet vel pertinere debet, tam quisitum quam ad inquirendum, tam rusticum quam urbanum, de omnia et in omnibus. Sic dono ego, praedictus Wadaldus episcopus, praedictae ecclesiae Sanctae Eulaliae sedis Helenensis ipsas duas partes ad omnem integritatem cum exia et regressia earum, et cum illarum affrontationes, pro amore Dei et propter remedium animae meae.

Et si ulla saecularis potestas, tam laicorum quam clericorum ac sexus foeminarum, qui de hac re de hac ecclesia aliquid abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et a collegio omnium christianorum et a liminibus sanctae Dei Ecclesiae habeantur extranei et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant esse daturi, et cum Iudae traditore perpetuis ignibus concremandi; et sicut lex Gothorum decernit, ista omnia superius inserta in duplo componere faciat domum Sanctae Eulaliae. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista sub die pridie kalendas novembris, anno decimo regnante Ludovico rege, filio Karulo rege.

S. Wadaldus episcopus, qui ista donatione feci et firmare rogavi. S. Wisadus archipresbiter. Amalricus archipresbiter. Raimundus presbiter. Igoaldus¹ levita.

Malangeicus praesbiter, qui ista donatione scripsit et subscripsit die et anno quod supra.

1. Idoaldus a.

289

27 DESEMBRE 945

LUDEMIR FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR DE CUIXÀ].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 93, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156v, ex A.

In nomine Domini. Ego Ludemirus [...].

Facta carta donationis VI kalendas ianuarii, anno X regnante Lodoyco rege, filio Carlo rege.
[...].

290

2 JUNY 946

SUNYER, LA SEVA ESPOSA I ALTRES DONEN AL MONESTIR [DE CUIXÀ] UN ALOU QUE TENEN A LA VILLA CLERÀ.

[O]. Original perdut, antigament a Cuixà, AM, «in sacco cuius inscriptio est "Donations"», núm. 23. — [A] Còpia del segle XIV en el Cartoral Menor de Cuixà, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 24, ex A.

El regest de Fossà diu: «Donatio facta per Suniarium et uxorem suam et alios dicto monasterio de alodio quod habebat in villa de Cleyrano et eius terminis, 4 nonas iunii, anno 10 regnante Ludovico rege, filio Carloni».

291

7 JUNY 946

SUNIGELL VEN A GUADALL, BISBE D'ELNA, L'ALOU QUE TÉ PER COMPRA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A LA VILLA TANYERES, PER VINT SOUS. L'ALOU ÉS FORMAT PER SIS CAMPS, TRES HORTS I UN BOSQUET, ALGUNS DELS QUALS AFRONTEN AMB TERRES I HORTS DEL COMTE GAUSFRED [I DE ROSSELLÓ].

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 105v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 102-103, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 60, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 60, pàg. 323 (amb data de 8 juny).

In nomine Domini. Ego Suniegildus vinditor tibi domno Wadaldo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, emptore meo. Per hanc scriptura vinditionis mee vindo tibi alodem meum proprium quem ego habeo in comitatu Russilionense, in villa Taxonarias vel infra eius fines et termines, qui michi advenit pro excomparatione, id est campos VI et ortos III et ipso boschetto.

Et affrontat ipse unus campus: de parte altano in terra Stephano et Adroario, et de parte circi et de aquilonis et de meridie in terra Borrello. Et alius campus affrontat: de parte altano et de circi et de aquilonis in terra Borrello, et de meridie in terra Godfredo comite. Et tercius campus affrontat: de parte altano in terra Gaufredo comite, et de aliasque partes in terras Borrello. Et quartus campus affrontat: de omnesque partes in terras Borrello. Et quintus campus affrontat: de duos latus in terras Borrello, de tercio latus in terra Undilane, et de quarto vero latus in terra de te emptore. Et ipse sextus campus affrontat: de parte circi in terra Adroario et Stephano, et de aliasque in terras Borrello. Et ipse unus ortus affrontat: de parte altano in orto Gaufredo comite, et de aliasque partes in ortos de Borrello. Et ipse alius ortus affrontat: de parte altano in ipsa strata, et de circi in orto Wigone, et de meridie in orto Gauzfredo comite, et de aquilonis in orto Stephano et Adroario. Et ipse tertius ortus affrontat: de parte altano in ipsa strata, et de circi in orto Adroario et Stephano, et de meridie in orto Gauzfredo comite, et de aquilonis similiter. Et ipse boschetus affrontat: de omnesque partes in ipso boscho de Borrello.

Quantum infra istas omnes affrontationes includunt, sic vindo tibi ista omnia superius inserta ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum. Et accepi ego vinditor de te emptore precium sicut inter me et te bene convenit in nostre definitionis, id est solidatas XX, quod tu emptor michi dedisti et ego vinditor de presente manibus meis recepi; et nichilque de ipso precio aput te emptore non remansit, est manifestum.

Que vero hec omnia superius inserta de meo iure in tuo trado potestate, ut quicquid de hec omnia superius inserta facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si ego vinditor aut ullus de filiis aut de fratribus vel de heredibus meis aut ullus homo qui contra ista scriptura vindictionis venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura vindictionis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura vindictionis sub die VII idus iunii, anno X regnante Ludoico rege, filio Karulo rege.

Sig+num Suniegildus, qui ista scriptura vindictionem fecit et testes firmare rogavit. Sig+num Suniefredus. Sig+num Ondilane. Sig+num Auno. Sig+num Adroarius. Sig+num Christoforus. Sig+num Danhiel. Sig+num Deodatus. Sig+num Stephanus presbiter.

Malangeicus presbiter, qui ista scriptura vindictionis scripsit et subscripsit die et anno quod supra.

292

7 JUNY 946

GUNTILLA I LA SEVA FILLA RANLÓ VENEN A GUIFRÉ, COMTE [DE BESALÚ-VALLESPÍR], L'ALOU DE VERNADÉLL, SITUAT EN EL TERRITORI D'ELNA, EN EL VALLESPÍR, EN EL LLOC DIT COLL D'ARES, PEL PREU DE CENT SOUS.

O. Barcelona, AR (ACA), Monacals d'Hisenda, Girona, perg. núm. 125 (abans Camprodon, núm. 2).

Aquest alou fou donat poc temps més tard pel mateix comte Guifré al monestir de Camprodon, segons que es dedueix del precepte del rei Lluís atorgat al dit monestir el 3 de febrer de 952 (Doc. 335).

In nomine Domini. Ego Wantildes et filia mea Ranlone nos in simul vinditrices sumus tibi Wifredo com[ite]. Vindimus tibi in territorio Elenense, in Valle Asperi, in loco qui vocant collo de Areas, vindimus tibi alodem Avellanadello, quod mihi advenit ad me iamdicta Wantildes per meam comparacionem vel per meum decimum, et ad me iamdicta Ranlone d[e geni]tori meo, nomine Leopardo. Et abet afrontationes ipse alodes: de uno latus in Valle de Cheiro vel in ipso rio quod inde discurrit de collo de Aras vel in ipso Chero, et de alio latus in ipsos Consortes, et de III latus in ipso Puigo Rotundo vel in ipsa Gedella, et de IIII latus in media serra de Fovo Fredo, et pergit usque ad ipsa fonte de Fovo Fredo.

Quantum infra istas totas afrontationes includunt, sic vindimus tibi ipso alode cum suis kasis vel casalis et cum ipsos arbores pomiferos seu impomiferos et cum omni qui ibidem est, totum ab integrum, cum exios vel regressiis earum, in precio id est solidos C; et nihil de ipso precio aput te emtore non remansit, est manifestum. Quem vero ipso alode de nostro iuro in tuo tradimus potestatem faciendi exinde quod volueris. Sane quod si nos aut ullus homo qui contra ista vindicione venerit pro inrumpendum, non hoc valeat vindicare quod repetet sed in vinculo componere tibi faciat ipso alod in duplo. Et iusu per ista vindicio firma et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta ista vindicio VII idus iunii, anno X^{mo} regnante Ledoigo rege, filio condam Karoli.

Sig+num Wantildes, Sig+num Ranlo, qui simul in unum vindiciones fecimus et firma[re roga]vimus [...] Sig+num Frugellus. Sig+num David. Sig+num Petrasius. Teudericus presbiter. Liwza.

[Sig+num] David, qui hanc vindicione scripsit [et SSS.] sub die et anno quod supra.

293

29 NOVEMBRE 946

ERMETRUIT VEN A L'ARXIPRESTE AMALRIC LA MEITAT DE L'ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL VILAR ANOMENAT RARD [TERME DE BAGES DE ROSSELLÓ] I EN ELS LLOCS DE TRULLARS, CIRÀ, PONTELLÀ I NILS, JUNT AMB L'ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL, PEL PREU DE TRENTA SOUS. ES TRACTA DE L'ALOU QUE HAVIA ESTAT DELS ESPOSOS LANDRIC I BELLA I DE LLUR FILL BALDRIC, TOTS JA DIFUNTS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 20, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 107-108, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 59, ex A.

RE: LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 59, pàg. 323.

In nomine Domini. Ego Ermetructes, femina, venditrix sum tibi Amalrico, archipresbitero, emptori meo. Per hanc scripturam venditionis mee vendo tibi alodem meum proprium quem ego habeo in comitatu Russilionensi, ipsum alodem quem vocant Rivum Aridum, qui fuit de Landerico et uxore sua Bella, quondam qui fuerunt, et de filio illorum Balderico levita, quondam qui fuit, id est in casis et casalibus, curtis et curtalibus, hortis et hortilibus et viridariis et molendinis cum illorum decursibus, in terris, vineis et vinealibus, pratis et pascuis, silvis, garricis, aquis aquarum, vieductibus, cultu et incultu, tam quisitum quam in adquirendum, tam in rustico quam urbano, omnia et in omnibus.

Quantum quod quondam Landericus et uxor sua Bella et filius illorum Baldericus levita, quondam qui fuerunt, ibidem habuerunt in ipso villare iam supradicto Rivo Arido vel in eius adiacentia sive in adiacentia de Trulieres vel de Cizerano sive de Pontiliano vel de Asiniles. In istis iamdictis lo-

cis vel territoriis sive adiacentiis vel terminibus, quantum quod isti iamdicti quondam Landericus et uxor sua Bella et filius illorum Baldericus levita, quondam qui fuerunt, ibidem habuerunt et retinuerunt in illorum potestate. Et mihi Ermentructe feminae advenit tam ex parentum voce quam ex comparatione, sic vendo tibi de istis omnibus superius insertis ipsam medietatem ab omni integritate, cum exitibus et regressibus eorum et cum omnibus suprapositis eorum, cum terminis et limitibus eorum et cum ipsa ecclesia que ibidem est fundata in honore Sancti Michaelis archangeli et cum omnibus affrontationibus eorum et fundis possessionis eorum.

Et accepi ego venditrix de te emptore pretium sicut inter me et te bene convenit in nostra diffinitione, id est solidatas triginta, quas tu emptor mihi dedisti et ego venditrix de te presente manibus meis recepi; et nichil de ipso pretio apud te emptorem remansit, est manifestum.

Que vero haec omnia superius inserta de meo iure in tuam trado potestatem ipsam medietatem, ut quidquid de ipsa medietate iam suprascripta facere volueris, libere in Dei nomine habeas potestatem ex presenti die et tempore. Quod si ego venditrix aut ullus de filiis vel de propinquis meis aut ullus homo qui contra istam scripturam venditionis a me factam et a te receptam venerit pro irrumpendum, quantum a dicto tempore haec omnia superius inserta meliorata fuerint, in duplo tibi componere faciat ipsam medietatem. Et inantea ista scriptura venditionis irrumpi non permittatur sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura venditionis sub die tertio kalendas decembris, anno undecimo regnante Ludovico rege, filio Karoli regis.

Ermetructis feminae, quae istam venditionem fecit et testes firmare rogavit. Ermegildes, S[ig+num] Adalberti, S[ig+num] Elderici, nos suprascripti qui consentientes fecimus et ipsum pretium pariter recepimus. + Landericus levita. S[ig+num] Vulamiri. S[ig+num] Teudefredi presbiteri. Dominicus praesbiter.

Malangeicus praesbiter, qui istam venditionem scripsit et sub[scripsit] die et anno quod supra.

294

29 GENER 947

GUADALL, BISBE D'ELNA, DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA D'ELNA L'ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A VALLVENTOSA. NO POT ESCRIURE EL SEU NOM PER LA MALALTIA QUE PATEIX, PERÒ IM-PRIMEIX EL SEU SIGNE.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 99 (llibre 2, carta 78), perdut. — B.* Còpia del segle xvii: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, ff. 20-21, ex A. — C. Còpia del segle xviii, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, f. 118, ex A. — D.* Còpia del segle xviii, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 61, ex A.

a.* *Histoire générale de Languedoc*, vol. V, Tolosa, 1875, *preuves*, núm. 86, cols. 204-205 (edició parcial), ex C. — b. MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, ap. XXIII, pàg. 345, ex a.

RE: *Gallia christiana*, vol. VI, col. 1036. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 61, pàg. 324.

In nomine Domini. Ego Wadaldus, gratia Dei sedis Helenensis¹ episcopus, donator ad domum Sancte Eulalie sedis Helenensis². Certum quidem et manifestum est enim quia sic placuit in animo

meo et placet ut scriptura donationis faciam domui³ Sancte Eulalie sedis Helenensis⁴ de omni alodio meo quod⁵ ego habeo in comitatu Rossilionense⁶, in Valle Ventuosa vel infra eius fines et terminos, sicuti et facio; id est in casis, in casalibus, curtis et curtalibus, hortis, hortalibus, terris et vineis, silvis, garricis, aquis aquarum, omnia et in omnibus. Quantum quod ego ibidem mereor habere per ullam acquisitionem, sic dono domum Sancte Eulalie sedis Helenensis⁷, totum ab integro, cum exia et regressia sua et cum omnibus afrontationibus⁸ earum.

Que vero hec omnia superius inserta, de meo iure domui Sancte Eulalie trado, ut de ab hodierno die et tempore ipsa ecclesia semper habeat firmitatem de hec omnia superius inserta, et si quis ulla secularis potestas tam clericorum quam laicorum aut sexus feminarum qui de hac ecclesia de hac re aliquid abstrahere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat et a collegio omnium christianorum et a liminibus sancte Dei Ecclesie habeantur extranei, et a regno Dei sint separati; Datan et Abiron iudicium se sentiant⁹ esse daturos¹⁰, et cum Iuda traditore perpetuis ignibus concremandi; et sicut lex Gottorum decernit ista omnia superius inserta in duplo componere faciat domui Sancte Eulalie. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatio ista sub die IIII¹¹ kalendas februarii, anno XI¹² regnante Ludovico¹³ rege, filio Caroli¹⁴ regis¹⁵.

Sig+num Wadaldus episcopus, qui propter egritudinem corporis sui scribere non potuit, sed sig-num impressit¹⁶ et testes firmare rogavit. Amelius. + Allo¹⁷ presbiter aut monachus. Primus presbiter.

Malangeicus presbiter, qui istam donationem scripsit et subscripsit¹⁸ die et anno quod supra.

1. Elenensis Da. — 2. Elenensis Da. — 3. domum Da. — 4. Elenensis Da. — 5. omni alodio meo quod] omnem alodem meum quem Da. — 6. Russilionense Da. — 7. Elenensis D. — 8. omnibus afrontationibus] omnes affrontationes D. — 9. censeant B. — 10. daturi D. — 11. quarto B. — 12. undecimo B. — 13. Lodoico Da. — 14. Karulo Da. — 15. rege Da. — 16. imposuit a. — 17. Atto a. — 18. sub B.

295

18 FEBRER 947

GOTMAR [II], BISBE DE GIRONA, CONSAGRA L'ESGLÉSIA DE SANT JULIÀ DE RIBELLES, SITUADA EN EL COMTAT DE BESALÚ, A PRUNERA [TERME D'ALBANYÀ]. ELS GERMANS SEGUER, AMELL I ACFRED LEVITA LA DOTEN AMB TERRES I VINYES I AMB LLIBRES I ORNAMENTS LITÚRGICS; SINDILÀ LI DÓNA UNA VINYA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, AL VALLESPÍ, «AD IPSE STAGNARIO».

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 272, pàgs. 250-252. A la llista de publicacions, hi afegim: GIGOT, *Les plus anciens documents*, núm. VIII, pàgs. 379-382.

296

2 MARÇ 947

SEGONDAN I ALTRES DONEN [AL MONESTIR DE CUIXÀ] TERRES I VINYES QUE TENEN A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 88v, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 54, peça 242, ex A.

El regest de Fossà diu: «Autre (donation) par Segondannus et autres d'un tènement et vigne à Ille, du VI des nones de mars, année XI du même règne (Louis, fils de Charles)».

297

SANTS JUST I PASTOR [DE NARBONA], 27 MARÇ 947

L'ARQUEBISBE EIMERIC I ELS BISBES REUNITS EN CONCILI DINS L'ESGLÉSIA DELS SANTS JUST I PASTOR DE LA CIUTAT DE NARBONA APROVEN L'ELECCIÓ DEL PREVERE RICULF PER A BISBE D'ELNA FETA PEL CLERGAT D'AQUESTA SEU EPISCOPAL PER HAVER MORT EL BISBE GUADALL.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 291v (llibre 6, carta 89), perdut. — B.* Còpia del segle xvii: París, BN, Col. Baluze, vol. 108, ff. 95-96, ex A. — C. Còpia del segle xviii, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 126-127, ex A. — D. Còpia del segle xviii, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 62, ex A.

a.* BALUZE, *Capitularia*, París, 1677, vol. II, cols. 634-636; Venècia, 1773, vol. II, cols. 437-438, ex A (per mitjà de B). — b. *Gallia christiana*, vol. VI, *instrumenta ecclesiae Helenensis*, núm. VII, cols. 481-482, ex a. — c. BOUGES, *Histoire... de Carcassonne*, núm. XVIII, pàgs. 519-520, ex a. — d. MANSI, *Supplementum*, vol. I, col. 1127, ex a. — e. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. XVIII, cols. 415-416, ex a. — f. BOUQUET, *Recueil*, vol. IX, col. 326, ex a. — g. MAGNOU-NORTIER, *La société laïque et l'Église*, doc. núm. 17, pàgs. 617-618, ex e.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 136. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 62, pàg. 324.

El bisbe Guadall d'Elna encara era viu, bé que greument malalt, el 29 de gener de 947 (Doc. 294).

Cum inter preclues ac prosperos antistites fierent sancta concilia in Iusti delubris atque Pastoris que sunt sita infra metropolis Narbonae menia, anno dominicae Incarnationis DCCCCXLVII, quipote Aimiricum memoratae urbis archiopilionem, ac Rodallum Bitarrensem, Gisandum Carcassensem, Dacbertum Agatensem, Poncionem Magalonensem, una proruperunt. Sic rebus de ecclesiasticis cum instanti statuissent studio, illos potissimos atque preclaros bearet adiectio, vel que magis loquax triviatim disularet humanitas et hoc ex eisdem patris inter se connexe caritatis ardore multis ex quibusdam theophariis ecclesiarum diebus sunt potiti. Infra hos clarissimos patres aderant topicorum multorum primates qui nichilominus de statu regendę ecclesię cum ipsis consulebant.

Et inter agendum cum conspicerentur suorum affectiones obtime promptas, de ecclesiarum bene regendis rebus, etiam cum inventa foret una eademque voluntas, ne viduata basilicarum aliqua proprio patrono illorum in potestate remaneret, edictum est Elenensem ecclesiam adfore orbatam pastoralis consorcio Wadaldi episcopi. Cui affatim condolentes, eo quod exisset hominem, abunde consolatoris apotesia spiritus repleti, ipsa inquisivere in sacra sinodo quis quivisset ex hac prenomina ecclesia regimen vindicare illius episcopii. Hinc in illa hora egressa est in Riculfum digna et affabilis clericorum electio ac conclamatio omnium populorum Elenensis ecclesię. Et in hac aclamatione addunt laudibus eius, haut illum esse degenerem, necne¹ neophytum², nec idiotam, sed esse illum modestum, sobrium, castum, benivolum, ospitalem, et cetera. Et quid plura? Abundanter attribunt ei laudes apostolicas, quas convenit habere unicuique episcoporum.

Hoc audientes memorati patres, assenserunt illorum vocibus, nec³ ausi sunt contraire quem electio atque proclamatio prosequerentur. Et presertim assensum tribuit fatibus illorum dominus Aymiricus archipresul, quo statim studuissent sublimare iam predictum presbiterum fore episcopum in huiusmodi episcopatus Elenensis ecclesia decore. Quod omnimode volentes, supernoque regi debitas grates gnaviter solventes, coniunctum liberaliterque, ut soliti sunt cupite misterium affectionis canonicae in Riculfum adimplere, confirmantes eiusdem electionem et aclamationem, manu propria exarando et roborationis titulo per hanc membranulam nomina deduxere suorum.

Acta in publico conventu sanctorum episcoporum necnon⁴ et preclivium primatum, et roboratum in loco sanctorum Iusti et Pastoris, VI kalendas aprilis, inditione instantis cronois habens lustrium unum annosque II^{os} ⁵.

Aimiricus archipresul. Gisandi episcopi. Dagberti episcopi. Poncii episcopi. Alexandri abbatis.

1. nechnech B. — 2. neofitum B. — 3. nech B. — 4. nechnon B. — 5. duos a.

298

5 JULIOL 947

L'ABAT GONFRED I TOTA LA CONGREGACIÓ DE SANT GERMÀ DE CUIXÀ PERMUTEN AMB LA COMTESSA AVA [DE CONFLENT], EN PRESÈNCIA DEL BISBE RICULF [D'ELNA], UNES CASES I TERRES QUE EL MONESTIR TÉ A LA VILLA FULLÀ PER UNES ALTRES CASES I TERRES QUE AVA TÉ A LA VILLA VERNET, TOTES A LA VALL DEL CONFLENT.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, fol. 123v, perdut. — B. Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, fol. 171v, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 73, ex A. — D. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 138-139, ex A.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 70, pàgs. 172-173, ex D.

Humanis legibus sanxitum est et antiquitus roboratum ut sub cuius comutationis titulo testibus scripturarum fierent quatenus alternatim quod sibi unusquisque comppetit cedentes firmiter ut in invicem committent et roborentur. Igitur in omnipotentis Domini nomine, nos Gondefredus, monasterio Sancti Germani confessoris abbas, unacum congregatione sub suo regimine constituta, et ego Ava comitissa, convenit nobis atque libenti animo placet et presentaliter placuit ut casas cum curtes et ortos, cum arboribus et campos, prelibati monasterii ad alaudem proprietatis nostre ut¹ invicem comutare valeamus. Lustrata denique sanctorum canonum plenitudinem faciamus hoc firmiter fieri non possit nisi cum assensu et voluntate proprii pontificis. Alicuius cenobium situm est parochia et in presentia dominique dompno Riculfo presulis necnon in presentia² sive et laicorum fidelium quorum subtus continet ista scriptura.

Ergo iamdicta comitissa et prelibatus abba Gondefredus, ut casas cum curtes et ortos, cum arboribus et campos, quos tu tenes in valle Confluyente, in predicum vel terminis villa nuncupante Foliario per regimen Sancti Germani confessoris ad alaudem proprietatis mee in invicem comutare valeas per alias casas cum curtes et ortos, cum arboribus et terris et vineis meis quod ego habeo in valle Confluyente, in villa vocitante Vernetto, in ibidem villa vel infra suos fines. Qui michi advenerunt hec

omnia ex comparatione vel per alia quilibet ratione, quod tibi transfundo per titulum comutationis. Per hanc igitur commutatione committo ergo prelibatus abba Gondefredus, unacum congregatione sub meo regimine constituta, a te religiosa comitisa iamscripta bene quod nos abemus in villa iamdicta et iamscripto termino de supradicta villa.

Terminatur vero ipse unus campus cum ipsas casas cum curtes: de una parte in terra de Seniofredo³ comite, et de alia parte in casa de Lavantia vel in ipsa Bulella, et de III parte in terra de Sonnadie. Et ipse alius campus cum ipso virdegario⁴ affrontat: de una parte in terra de Sancto Iohanne Puellarum monasterio, et de alia in terra de Sancto Germano supradicto cenobio, et de III parte in ipsa Bulella. Et ipse ortus alius cum arbores affrontat: de una parte in terra de Oresindo vel de suos heredes, et de alia parte in orto de Sancta Eulalia, et de III^a parte in via qui pergit ubique.

Quantum infra iamdictas affrontationes includunt sic comitto ego tibi prelibatus abbas ipsas terras et ipsas casas cum curtes et hortos, cum omnem superposito et cum exia et regressia illarum, ut ab odierno die et tempore quiete teneas et possideas. Quicumque autem contra hoc titulum comutationis venerit pro inrumpendum non valeat quod requirit sed componat tibi tantum et alium tantum vel quantum ipsa omnia superius ressonat ad eo tempore immeliorata fuerint vel valere poterint.

Acta est autem hec scriptura comutationis III° nonas iulii, exordio anni Ludovici regis XII.

Confredus presbiter atque indignus abba +. Adaliacrus presbiter sive monachus +. Enneco presbiter et monachus +. Ferreolus monachus +.

1. in a. — 2. dominique dompno Riculfo presulis necnon in presentia, *omet* a. — 3. Soniefredo a. — 4. undegadio a.

299

7 DESEMBRE 947

QUINTILÀ, DURAN I ADEMAR, MARMESSORS DE LA DIFUNTA SEGOBERTA, ANOMENADA BONA, DONEN AL MONESTIR DE SANTA MARIA [DE LA GRASSA], AL SEU ABAT SUNYER I ALS SEUS MONJOS, UN ALOU QUE TENIA EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS LÍMITS DE CORNELLÀ [DE LA RIBERA]. FAN LA DONACIÓ PER A REMEI DE L'ÀNIMA DE LA DIFUNTA.

O.* Carcassona, ADép. de l'Aude, H 23, núm. 8 (abans a la Grassa, AM). Pergamí tacat per reactius.

a. ALART, *Cartulaire*, pàgs. 124-125, ex O. — b. MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 61, pàgs. 102-103, ex O.

In nomine Domini. Ego Quintela et Durandus et Ademares donatores sumus a domum Sancta Maria monasteri. Manifestum est enim quia precepit nobis Segoberta, que alium nomen [...] vocantur Bona, ut cartam donacione fecissemus a predicta Sancta Maria de ipsum alodem qui est in comitatum Rusulionense vel infra fines vel terminos¹ de Corneliano sive in cassas, in cassaliciis, in curtis curtalibus, in ortis ortalibus, vel in terris, in molinis, in mulinaribus, cum suo rego vel cum suo caputaquis, sive in pratis, pascuis, silvis, garicis, aquis aquarum, in omnia et in omnibus qui ibidem abemus et in istas cartas ancidnes² resonant, et [advenierunt]³ a me Quintilane per comparacione et per voce elemosinaria et ad nos super scriptos advenit per elemosinaria vocem unde iudicium obligatum obtinemus infro metus temporum. De quantum quod superius insertum est, sic donamus nos super scripti manummissores pro Dei amore et iamdicto Quintilane et pro anima Segoberta iam-

dicta, qui fuit condam, cum illorum adfrontaciones vel termines et cum omni voce oposicionis sue et cum exias vel regressias earum, ut abeat potestatem tam pres[ens Soni]arius aba vel mona[c]hi sui vel [s]uccessores⁴ illorum que facere voluerint. Quod si nos dona[tores] aut ullus[que] homo qui [contra ista donatio venerit] ad inrumpendum, in primis iram Dei [omnipotentis incurrat] et ad liminibus sancta Dei Ecclesia extraneus fiat et cum Iuda, qui Dominum tradit, perticipationem [abeat] et in [vita sua] bene numquam inueniat, et super dupliciter componere faciam. Et inantea ista dona[cio] in omnibus abeat frimitem.

Facta ista donacio VII idus decembris, anno XII regna[n]te⁵ Ludovico rege.

Sig+num Quintela. Sig+num Durandus. Sig+num Ademares.

[Gualdebertus presbiter hanc donaci]onem scripsit SSS. sub die et anno quod supra.

1. *Repeteix la síl·laba ter per canvi de ratlla.* — 2. anciones a. — 3. et venit a; [...] b. — 4. velut cessores O. — 5. *Manca* [n].

300

11 FEBRER 948

MIRÓ VESCOMTE DÓNA AL MONESTIR DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ DIVERSOS PREDIS QUE TÉ A LA VALL DEL CONFLENT, EN ELS TERMES DE LES VILLES FULLÀ I CERCET.

[O]. Original perdut, probablement el document de l'arxiu del monestir de Cuixà antigament «in sacco cuius inscriptio est "Donations"», núm. 185. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 122v. — [B]. Regest del segle XIV en el Cartoral Menor de Cuixà, perdut. — C.* Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 171, ex A. — D. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 71, ex B. — E. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 72, ex A.

RE: *Marca hispanica*, col. 390, ex C. — ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 69, pàg. 172.

In nomine Domini. Ego Miro, vicescomes, donator sum ad domum Sancti Mikaelis archangeli et Sancti Germani confessoris cenobio monasterii situm in Confluentem, locum que nominatur Coxano [...]. Idem casa cum curte et cum exio et regressio suo et ortello uno et casale unum et vineas tres. Et est ista omnia in valle Confluente, infra fines de villa Foliano, infra fines de villa Cercedo, cum illorum affrontationes, [...].

Facta ista donatione III° idus februarii, anno XII regnante Ludovico rege, filio Karloni.

Sig+num Miro vicecomes. [...].

301

18 MAIG 948

TODEMAR DÓNA AL MONESTIR [DE CUIXÀ] UNA VINYA AMB UN TERRENY ERM QUE TÉ A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 92, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 55, peça 258, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret, diu: «Donation d'une vigne à Ille avec un terrain inculte attenant, faite au dit monastère par Trutemares, le XV des kalendes de mai, année XII du règne de Louis fils de Charles». Divergeix de l'extret en el mes de la clàusula de datació.

In nomine Domini. Ego Teudemares [...].

Facta carta donatione XV kalendas iunii, anno XII regnante Ludoyco rege, filio Karlo rege.
[...].

302

13 SETEMBRE 948

BERNAT DÓNA AL MONESTIR DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ [DE CUIXÀ] L'ESGLÉSIA DE SANT ANDREU DE LA VILLA CATLLÀ, A LA VALL DEL CONFLENT, AMB LA SEVA CELLA, EL SEU ALOU I ELS SEUS DELMES; FIXA LES AFRONTACIONS DE L'ESGLÉSIA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle xiv en el Cartoral Menor de Cuixà, fol. 3v, perdut. — B. Còpia del segle xvii: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 178v, ex A. — C.* Còpia del segle xviii: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 74, ex A. — D. Còpia del segle xviii: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, f. 161, ex A.

a.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 71, pàgs. 173-174, ex BD.

In nomine Domini. Ego Bernardus donator. Magnum mihi et satis licitum esse videtur domum Dei aedificare ubique et de rebus meis honorare atque concedere. Audientes predicationem sanctorum patrum quia elemosina a morte liberat anima, cognoscente me peccati macula onusto, compunctus divina pietate ut Dominus misericors sit in peccatis meis, propterea concedo atque trado ad domum Sancti Michaelis archangeli et Sancti Germani cenobium monasterii quod est fundatus in valle Confluente super ripam fluminis quae vocant Litterano, dono propter remedium animae genitori meo nomine Guantani et propter remedium animae meae ad iam prelibato monasterio, ecclesia que est consecrata in honore Sancti Andreae apostoli, cum ipsa cella et cum ipsa curte; est in valle Confluente, in villa Castellano. Habet affrontationes: de una parte in strata publica, et de alia in vinea filios Amelii quondam, de tertia in ipsa cumba quod discurrit de Valle Magna, de quarta in terra filios Amelii quondam. Quantum infra istas quatuor affrontationes includunt sic dono ipsa ecclesia cum suum alode et cum ipsas decimas et cum ipsa cella et cum ipsa curte ad iamdicto monasterio et ad ipsum abbatem et ipsis monachis ibidem Deo famulantibus propter remedium animae meae, ut ab hodierno die teneant et possideant suisque posteris relinquant. Quod si ego donator aut ullus¹ de heredibus meis qui contra hanc-ista carta elemosinaria venerit pro inrumpendum in vinculo componat auri libras quinque. Et inantea ista donatio firmis permaneat omnique tempore.

Facta charta elemosinaria idus septembris, anno decimotertio² regnante Ludovico rege, filio Caroli regis.

Bernardus, qui hanc donatione feci et testes firmare rogavi. Sig+num Ennego. Sig+num Guidebaldus Folcarius.

Ioannes clericus, qui hanc donationem scripsi et subscripsi sub die et anno quo supra.³

1. unus a. — 2. XIII a. — 3. *Fossà no recull la subscripció de l'escrivà.*

303

27 SETEMBRE 948

GUIFRÉ I LA SEVA ESPOSA SENOVESI PERMUTEN AMB L'ABAT GONFRED DE CUIXÀ I LA SEVA COMUNITAT UNA VINYA A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 91v, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 55, peça 256, ex A.

El regest de Fossà diu: «Echange par lequel Guifred et son épouse Senovesi cedent à Gondefred, abbé de Cuxa, et sa communauté une vigne à Ille, le V des kalendes d'octobre, année XIII du règne de Louis fils de Charles».

In nomine Domini. Ego Guifredus [...].

Facta concamiatione ista V kalendas octobris, anno XIII regnante Ludovico rege, filio Carolo rege. [...].

304

1 OCTUBRE 948

GUADALL I NOU BENEFACTORS MÉS DONEN AL MONESTIR DE SANTA MARIA [DE LA GRASSA] SITUAT EN EL COMTAT DE CARCASSONA, SOBRE EL RIU ORBIÈU, MASOS, TERRES I VINYES QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS TERMES DE CAVANAC [TERME D'ESTAGELL].

[O]. Original perdut. — A. Còpia parcial, feta l'any 1692 per dom Étienne Dulaura: París, BMaz, Latin 3388, *Synopsis rerum memorabilium*, pàg. 49.

a.* MAGNOU-NORTIER, *Recueil*, núm. 43, pàgs. 73-74 (amb data de 905), ex A.

Dom Dulaura escriví, en el marge de la seva còpia, la data de l'1 d'octubre de 905, corresponent a l'any tretzè del regnat de Carles el Simple en comptes del tretzè de Lluís d'Ultramar. Si s'acceptava la data de 905, com fa condicionalment Magnou-Nortier, caldria substituir el nom *Ludovico* per *Karolo* en la clàusula de datació.

In nomine Domini. Ego Wallaldus donator sum ad domum Sanctae Mariae monasterii quod est situm in comitatu Carcassense, super fluvio Urbionis, masi unius cum tera et vinea; ego Ansila et Aldricus, masi cum curte et horto et vinea; ego Arnaldus et Alodia, camporum duorum et vinearum duarum; et ego Aldemares et Adaulfus, campi unius et vinea unius; et ego Bernardus, mansi cum campo et vinea; et ego Wasalfredus, masi unius; et Matronae, et horti medii. Et sunt ista omnia in comitatu Rusilionense, infra terminos de Cavanago. Donamus ea Sanctae Mariae, cum terminis et aiacentiis suis pro Dei amore et pro remedio animarum nostrarum, [...]¹.

Facta carta donationis die kalendas octobris, anno XIII regnante Ludovico rege.

S. Waldaldus. Sig+num Bladinus. Sig+num Ansila. Sig+num Eldericus. Sig+num Arnaldus. Sig+num Alodia.

Sogarius SSS.

1. etc. A.

305

20 OCTUBRE 948

L'ABAT GONFRED I TOTA LA CONGREGACIÓ DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ PERMUTEN AMB OLIBÀ UNA VINYA QUE EL MONESTIR TÉ A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 93, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156v, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 56, peça 264, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret, diu: «Echange par lequel l'abbé Gondefred et sa communauté cèdent à Oliba une vigne à Ille, le 14 des kalendes de novembre, année XIII du règne de Louis fils de Charles». Divergeix de l'extret en el dia de la clàusula de datació.

In nomine Domini. Ego Gondefredus, abba, et cuncta congregatio Sancti Mikaelis Coxano sive Sancti Germani [...].

Facta carta concamiatione XIII kalendas novembris, anno XIII regnante Lodoyco rege, filio Karlo rege.

[...].

306

20 OCTUBRE 948

L'ABAT GONFRED I TOTA LA CONGREGACIÓ [DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ] PERMUTEN AMB POMPILÓ I EL SEU FILL ESTEVE UNA VINYA QUE EL MONESTIR TÉ A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 93v, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156v, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 56, peça 266, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret, diu: «Echange par lequel l'abbé Gondefred et sa communauté cèdent à Pumpilon et son fils Etienne une vigne *ibidem* (Ille), du XIII des kalendes de novembre, année XIII du règne de Louis fils de Charles».

In nomine Domini. Ego Gondefredus, abba, [...].

Facta carta concamiatione XIII kalendas novembris, anno XIII regnante Lodoyco rege, filio Karlo rege.

[...].

307

20 OCTUBRE 948

L'ABAT GONFRED I TOTA LA CONGREGACIÓ [DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ] PERMUTEN AMB GUIFRÉ DUES VINYES QUE EL MONESTIR TÉ A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 93v, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156v, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 56, peça 267, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret, diu: «Echange par lequel le meme abbé et ses religieux cèdent à Guifred deux vignes *ibidem*, du même jour (XIII des kalendes de novembre, année XIII du règne de Louis fils de Charles)».

In nomine Domini. Ego Gondefredus [...].

Facta carta concamiatione XIII kalendas novembris, anno XIII regnante Lodoyco rege, filio Karlo rege.

[...].

308

20 OCTUBRE [948]

SUNIFRED I LA SEVA ESPOSA LETBERGA DONEN [AL MONESTIR DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ] UN ALOU QUE TENEN A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 89, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 156, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 54, peça 244, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret, diu: «Autre (donation) par Sunifred et son épouse Leudeberga d'un pareil alleu *ibidem* (Illa), du XIII des kalendes de 9bre, régnant Louis fils de Charles». Tampoc no hi consta l'any del regnat, sobre el qual pot suposar-se una correspondència amb la sèrie de documents datats el 20 d'octubre de 948.

In nomine Domini. Ego Suniefredus et uxor mea Leudeberga [...].

Facta donatione ista XIII kalendas novembris, regnante Leudevico rege, filio Carloni.

[...].

309

14 NOVEMBRE 948

ARNAU DÓNA AL MONESTIR DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ UNA VINYA QUE TÉ AL SUBURBI D'ELNA, A LA VALL DEL CONFLENT, ALS CONFINES DE FULLÀ, AL LLOC DIT «ACOMOLÉS» O «CAMPO GUSTREMUNDO».

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia en el Cartoral Major de Cuixà, f. 121, perdut. — B.* Còpia parcial del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 170, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 72, peça 394, ex A.

El regest de Fossà diu: «Donation faite au dit monastère d'une vigne dans le Conflent à Folgan *ab integrum*, par Arnaud, du 18 des kalendes de setembre, année XIII du règne de Louis *filio Carloni*». Divergeix de la còpia parisenca en el nom del mes.

In nomine Domini. Ego Arnauillus donator sum Deo et Sancto Michaelae archangelo et Sancto Germano confessore Christi cenobium monasterio secum in valle Confluente, in locum que vocant Coxano. Et propter peccata mea sic dono ad iamdicto monasterio ipsa vinea que est in suburbio Ele-nense, in valle Confluentana, infra fines de Folgano, in locum que dicunt Acomoles vel campo Gus-tremundo, [...].

Facta carta donatione XVIII kalendas decembris, anno XIII° regnante Leudevico rege, filio Carloni.
[...].

310

4 GENER 949

HOM FA UNA DONACIÓ AL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES I AL SEU ABAT GOMSÈN.

[O]. Original perdut. — [A]. Regest de 1586 a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, C 3. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, ex A.

RE: **Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) 2 nonas ianuarii, anno 13 regnante Ludovico rege, filio Carloni». El regest de *Gallia christiana* diu: «Arulae. Series abbatum. (...) Agomesindus et Comesindus, Arulensis abbas, occurrit annis XIII et XIV regnante Ludovico rege, filio Caroli».

311

26 FEBRER 949

HOM FA UNA DONACIÓ [AL MONESTIR D'ARLES].

[O]. Original perdut. — [A]. Regest de 1586 a l'Inventari de l'arxiu del monestir d'Arles fet per Agullana, pàg. 49, B 3. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, ex A.

El regest de Fossà diu: «Alia (donatio) 4 kalendas martii, anno 13 regnante Ludovico rege, filio Carloni».

312

26 FEBRER 949

AJÓ DÓNA AL MONESTIR [DE CUIXÀ] UNA VINYA QUE TÉ A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 89v, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 54, peça 246, ex A.

El regest de Fossà diu: «Donation faite au dit monastère par Ago, femme, d'une vigne à Ille, du 4 des kalendes de mars, année XIII du règne de Louis, fils de Charles».

313

[27 FEBRER 949]

ADELAIDA DÓNA AL MONESTIR DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ DE CUIXÀ UNES CASES QUE TÉ A LA VILLA D'ENVEIG I L'ALOU DE RIGOLISA, EN EL COMTAT DE Cerdanya.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.
Regest ex ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 72, pàg. 174.

314

25 ABRIL 949

ELLESÈN DÓNA AL MONESTIR DE SANT MIQUEL I SANT GERMÀ [DE CUIXÀ], AL SEU ABAT GONFRED I ALS SEUS MONJOS, UN ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERRITORI DE LA VILLA ILLA, EN EL LLOC ANOMENAT «MONTE NADALINO».

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 87, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, 155v, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 53, peça 233, ex A.

In nomine Domini. Eldesindus donator sum Sancti Mikaelis cenobii sive Sancti Iermani confessoris [...] et est ipse alaudis in comitatu Rossilionense, infra fines de villa Insula, in locum que vocant Monte Nadalino [...] ut ab odierno die et tempore isti supradicti sancti et ipse Contefredus abbas et ipsi monachi presentes et futuri ab hac ora inantea abeant, teneant et possideant [...].

Facta carta donatione VII kalendas madii, anno XIII regnante Ledoico rege, filio Karlo rege.
[...].

315

7 MAIG 949

GUANTA, ELLEFRED I ELS ALTRES MARMESSORS DEL DIFUNT TODERIC, ANOMENAT BONSON, DONEN AL MONESTIR [DE CUIXÀ] I A L'ABAT GONFRED DUES VINYES A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 90, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 55, peça 250, ex A.

El regest de Fossà diu: «Donation faite par Quanta, Ellefredus et les autres exécuteurs testamentaires de feu Teudéric, autrement appelé Bonhomme, de deux vignes à Ille, au dit monastère et *Confredus* abbé, aux nones de mai, année XIII du dit règne (Louis, fils de Charles)».

316

3 JULIOL 949

LANDEVARI I LA SEVA MULLER JULIANA VENEN AL MONESTIR DE CUIXÀ CASES I HORTS QUE TENEN A VALLVENTOSA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 103, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, 159, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 62, peça 312, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret parisenc, diu: «Vente par Landevarius et sa femme Iulienne au dit monastère de Cuxa de maisons et jardins à Vallventosa, du 5 des nones de juillet, année XIV du même règne».

In nomine Domini. Ego Landevario [...].

Facta carta vinditione V nonas iulii, anno XIII regnante Leudoyco rege, filio Carloni.

[...].

317

29 JULIOL 949

EL COMTE SUNIFRED [II DE Cerdanya-Conflent], fill del comte Miró, dóna al cenobi de Cuixà, situat al peu del mont Canigó, el lloc de Vallestàvia i el vilar dit Maric [terme de Vallestàvia].

[O]. Original perdut, antigament a Cuixà, AM, «in alter sacco cuius etiam inscriptio est "Vallstavia"». — A.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 40, ex O.

El regest de Fossà diu: «Donatio facta per Sinofredum comitem, filium Mironis comitis, dicto coenobio sito in loco vocato Coxano prope radicem montis Canigonis, de Valle Stavia cum hominibus et foeminis et de villari de Marianis cum casis, casalibus, mansis, bordis, molendinis; 4 kalendas augusti, anno 14 regnante Ludovico rege, filio Carloni».

318

13 NOVEMBRE 949

INGILBERT I LA SEVA ESPOSA GUNTILLA DONEN AL MONESTIR [DE CUIXÀ] I A L'ABAT GONFRED, UNA CASA AMB CORT I HORT QUE TENEN A VALLVENTOSA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 103, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 159, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 62, peça 314, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret parisenc, diu: «Vente faite par Engilbert et son épouse Guntilde au dit monastère et à Gondefred abbé d'une maison, cour et jardin *ibidem* (Vallventosa), *ab omni integritate*, des ides de novembre, année XIII du règne de Louis fils de Charles».

In nomine Domini. Ego Engilbertus [... ab omni integritate...].

Facta carta ista vinditione idus novembris, anno XIII regnante Leudoyco rege, filio Carloni regi.
[...].

319

15 NOVEMBRE 949

AMALRIC ARXIPRESTE PERMUTA AMB RICULF, BISBE D'ELNA, L'ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, DINS ELS LÍMITS DEL VIC D'ELNA, SOTA LA VILA D'ELNA, PER LES CASES QUE HAVIEN ESTAT HABITADES PEL DIFUNT ARXIPRESTE SUNIGELL, SITUADES EN EL MATEIX VIC.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 190, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 7, ff. 200-201, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 63, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàg. 136. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 63, pàg. 324.

Vox legum et iuris est ut «qualis est emptio talis est comutatio: emptio et comutatio simul habeant firmitatem»¹. In nomine Domini. Ego Amalricus, archipresbiter, comutator sum tibi Riculfo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo, comutatore. Certum quidem et manifestum est quia sic placuit animis meis et placet, ut tibi iamdicto Richulfo, episcopo, comutare faciam alodem meum, sicuti et faciam. Comuto tibi alodem meum quem ego habeo in comitatu Russulionense, infra fines et termines de vico Elna, subtus ipsa villa Elna, id est campos II, unum que vocant de Principio et alium dicunt de Garistone, qui michi advenit per excomparatione.

Et affrontat ipsum campus qui fuit de Principio: de parte orientis in terra de te ipso comutatore vel de Argemud, et de meridie in terra de Wimarane, condam qui fuit, et de occidentis in terra de Guisado archipresbitero, et de circi et de aquilone in via qui pergit ad Palatiolo subteriore vel ad mare. Et ipse alius campus qui fuit de Garistone affrontat: de parte orientis in terra Undilane, de meridie in terra Iruigio et de Sancta Maria, de occidentis in terra Teudulfo, de circi in terra Pimone presbitero vel de Leutavardo, condam qui fuit.

Quantum infra istas affrontationes includunt, sic comuto tibi ipsos duos campos ab omnem integritatem, cum exia et regressia earum. Et accepi ego, iamdictus Amalricus archipresbiter, comutator, de iamdicto Riculfo episcopo, comutatore, in comutatione, ipsas casas et ipsa curte et ipsos clusos ubi Suniegildus archipresbiter, condam qui fuit, habitavit, quod tu habes in comitatu Russilionense, in vico Elna, cum illorum affrontationes, cum exia et regressia earum.

Quae vero hec omnia superius inserta de meo iure in tuo trado potestate, ut quicquid de hec omnia superius inserta facere volueris liberam in Dei nomine habeas potestatem. Quod si ego, iamdictus Amalricus archipresbiter, comutator, aut ullus de fratribus vel de ereditibus meis aut ullus homo qui contra ista scriptura comutationis venerit pro inrumpendum, quantum ad eo tempore hec omnia superius inserta melioratum fuerit, in duplo tibi componere faciat. Et inantea ista scriptura comutationis inrumpere non permittatur, sed plenam in omnibus habeat firmitatem.

Facta scriptura comutationis sub die XVII kalendas decembris, anno XIII regnante Ludovico rege, filio Karulo regis.

Amalricus archipresbiter, qui ista comutatione fecit et firmare rogavi. Gildemirus presbiter. Durandus presbiter. Iuvineus levita. Signefredus presbiter. Igoaldus levita. Lunares presbiter. Malangeicus presbiter, qui ista comutatione scripsit et subscripsit die et anno quo supra.

1. Cf. *Liber Iudiciorum*, V, 4, 1.

320

30 DESEMBRE 949

ELS ESPOSOS DURAN I JOCONDINA DONEN UN ALOU QUE TENEN EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN ADJACÈNCIES DEL CASTELL DE CAMELES.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 104, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 159, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 62, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret parisenc, diu: «Autre (donation) par Durand et son épouse Iocundina de leur aleu au comté de Roussillon, adjacence du château de Camellas, du 3 des kalendes de janvier, année XIII du règne de Louis fils de Charles».

In nomine Domini. Ego Durandus et uxor mea Gocundina [...].

Facta carta donationis III kalendas ianuarii, anno XIII regnante Leudoyci rex, filio Carloni. [...].

321

22 MARÇ 950

ADIVER I LA SEVA ESPOSA QUIXOL DONEN [AL MONESTIR DE CUIXÀ] UNA PROPIETAT A ILLA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 89v, perdut. — B.* Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 54, peça 248, ex A.

El regest de Fossà diu: «Autre (donation) par Adivarius et son épouse Chixilo d'un tènement à Ille *ab omnem integritatem*, du 11 des kalendes d'avril de l'année XIII du même règne (Louis fils de Charles)».

322

11 ABRIL 950

L'ABAT GOMSÈN DEL MONESTIR DE SANTA MARIA D'ARLES PERMUTA DIFERENTS BÉNS AMB ADULF.

[O]. Original perdut, potser el document vist per Fossà en el monestir d'Arles, AM, «in sacco inscripto "Co-dalet, als Banyes, Palauda", v 54». — A.* Regest del segle XVIII, fer per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 237, potser ex O.

RE: **Gallia christiana*, vol. VI, col. 1085.

El regest de Fossà diu: «Commutatio inter Comesindus abbatem et Adolphus; 3 idus aprilis regnante Ludovico, filio Caroli». El regest de *Gallia christiana* diu: «Agomesindus et Comesindus, Arulensis abbas, occurrit annis XIII et XIV regnante Ludovico rege, filio Caroli, III idus aprilis».

323

16 ABRIL 950

MELLÀ DÓNA [AL MONESTIR DE CUIXÀ] UN ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN ELS LÍMITS DE VALLVENTOSA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 102v, perdut. — [B]. Còpia del segle XIV en el Cartoral Menor de Cuixà, f. 102, núm. 133, perdut. — C.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 159, ex A. — D. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 61, peça 309, ex A. — E. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 19, ex B.

Els regests de Fossà, que completen la informació de l'extret parisenc, diuen: «Autre (donation) par Ozilianus d'un alleu au comté de Roussillon, *infra fines de Valle Ventosa vel monte Calveare*, du XVI des kalendes de mai, année XIV du règne de Louis fils de Charles» (D); «Donatio facta per Milianum dicto coenobio de alodio *infra fines de Valle Ventuosa vel in monte Calmello*; 16 kalendas maii, anno 14 regnante Ludovico filio Carloni» (E).

In nomine Domini. Ego Milianus [...].

Facta donatione ista XVI kalendas madi, anno XIII regnante Leudoyco rege, filio Karloni.
[...].

324

29 ABRIL 950

SEGOÍ DÓNA AL MONESTIR [DE CUIXÀ] UN ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERME DEL CASTELL DE CAMELES, EN EL LLOC ANOMENAT «TEXANO», I UN ALTRE ALOU QUE TÉ A VALLVENTOSA.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 99v, perdut. — [B]. Còpia del segle XIV en el Cartoral Menor de Cuixà, f. 99, núm. 125, perdut. — C.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 158v, ex A. — D. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 60, peça 297, ex A. — E. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 19, ex B.

Els regests de Fossà, que completen la informació de l'extret parisenc, diuen: «Donation faite au dit monastère par Segovinus de son aleu dans le comté de Roussillon, au terroir de Cameles, etc., du 3 des kalendes de mai, année XIII du règne de Louis fils de Charles» (D); «Donatio facta per Seganimum dicto coenobio de alodio in termino castri de Cameles, in loco vocato Texano et de alodio in Valle Ventuosa; 3 kalendas madii, anno 14 regnante Ludovico filio Carlone» (E).

In nomine Domini. Ego Segovinus [...].

Facta donatione ista sub die III kalendas madii, anno XIII regnante Lodoyco rege, filio Karloni. [...].

325

JULIOL 950

GOLANC I LA SEVA ESPOSA DONEN A LA CASA DE SANT MIQUEL [DE CUIXÀ] UN ALOU QUE TENEN A LA VILLA ENVEIG, JUNT AMB ALTRES ALOUS.

Vegeu *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*.

Regest ex Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 238, pàg. 40.

326

[ROMA,] DESEMBRE [950]

EL PAPA AGAPET [II], A PETICIÓ DEL PREVERE I MONJO SUNYER, QUE HA ACUDIT A LA SEVA PRESÈNCIA, CONFIRMA A L'ABAT GONFRED DEL MONESTIR DE SANT GERMÀ I SANT MIQUEL DE CUIXÀ, SITUAT A LA VALL DE CONFLENT, AIXÍ COM ALS ABATS QUE EL SUCCEEIXIN, L'ALOU DEL VOLTANT DEL CENOBI I ELS BÉNS QUE AQUEST TÉ EN ELS COMTATS DE ROSSELLÓ, Cerdanya, Fenollet i Berga i A LA VALL DEL CONFLENT. POSA EL MONESTIR SOTA LA PROTECCIÓ DE LA SANTA SEU I LI CONCEDEIX LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT.

[O]. Original perdut. — [A] Còpia feta pel monjo i prevere Riculf, perduda. — [B]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 9, perdut, ex A. — C. Còpia del segle XV en el Recull de Vicens Pisà, ex B. — D. Còpia del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 107, f. 388v, ex C. — E. Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 214v, ex B. — [F]. Còpia anterior a 1740, ex B. — [G]. Còpia anterior a 1740, ex F. — H. Còpia de 1740, autoritzada pel notari Joan Felip i Balanda: Codalet, Arxiu Municipal, ex G. — I. Còpia del segle XVIII: París, BN, Col. de Languedoc (Bénédictins), vol. 74, ff. 260-261, ex a.

a.* *Marca hispanica*, ap. LXXXVII, cols. 864-865, ex D. — b. BOUQUET, *Recueil*, vol. IX, pàg. 227, ex a. — c. COCQUELINES, *Bullarum*, vol. I, pàgs. 252-253, ex a. — d. MIGNE, *Patrologiae*, vol. 133, pàg. 903, ex a. — e.* FONT, *Histoire... de Cuxà*, pàgs. 372-375 (amb data de 840), ex H. — f.* ABADAL, *Eixalada-Cuixà*, ap. 73, pàgs. 176-177, ex D.

RE: JAFFÉ, *Regesta*, núm. 3651 (2800).

Agapitus¹ episcopus, servus servorum Dei, Gondefredo religioso abbati venerabilis monasterii Sancti Germani et² Michaellis, situm in valle Confluente, in locum qui vocatur Coxano, et per te tuisque successoribus abbatibus eiusdem monasterii in perpetuum.

Cum magna nobis sollicitudo insistit, cura pro universis Dei ecclesiis, vigilandum ne aliqua necessitatis iactura dispendia consequatur. Igitur quia Sonarius, religiosus presbiter et monachus, vice vestra ante nostram presentiam veniens postulavit a nobis quatenus confirmaremus tibi tuisque successoribus abbatibus supradictum monasterium in integrum cum omnibus finibus suis, terminis et adiacentiis, suisque omnibus pertinentiis, in perpetuum.

Inclinati tuis precibus pro omnipotentis Dei et sancti Petri amore, iamdictum monasterium cum finibus et suis terminis, sicut incipit a parte orientis a fronte per summitatem serrae quae pergit de Bovaria ad iovem de Clerano et vadit ab ipso monte quae dicitur Laccarias, et³ sic vadit per ipsas Laccarias usque in monte Canigone, et a meridie afrontat⁴ in monte Canigonis et descendit per serra super Miliarias et pervenit ad crucem super Curtes, deinde ad chero Clarinto et pervenit per summitatem de serra usque in rivo Merdario, et ab occidente afrontat⁵ ipsa serra de chero Clarinto et pervenit in rivo Merdario et ducit usque in fluvium Tete, et a parte circi afrontat in strata publica quae dicunt ad Duas Sorores et pervenit per ipsa via publica usque in Litterano, deinde subtus Sancto Felicio et pervenit usque in alode Sanctae Mariae; et villa Tauriniano cum ipsa ecclesia Sancti Fructuosi, cum decimis et primiciis; et ecclesiam Sancti Martini de Clerano; et ecclesiam Sancti Andreae quae est fundata in villa⁶ Castellano cum suo alode; et villam de Torrente cum finibus et terminis, sicut in scripturis veridicis vestris resonat; et valle Teresago; et curtes et cella Sancti Vincentii cum suo alode, sicut in vestris continetur scripturis; et alode Tovegale⁷; Manzunculas⁸; Ocenias; Tresvalles; Lare cum ecclesia Sancti Andreae; cella Sancti Thomae cum suo alode; ecclesia Sancti Petri quae est fundata in villa Inforcadis⁹; Laguna cum sua ecclesia, et alodiis vestris in his locis. In comitatu Rossilionense, in villa Miliarii¹⁰; in Camelas; in Relano; in Sancto Felice; in Valle Ventosa; in Monte Auriolo; in villa Insula; in valle Lotas; in puio Nadalino; in villa¹¹ Vinçano; et in Saorla; in Arbussolas et in Planigolas, et Interrivos et in valle Molegica, in villa Molegicca¹²; in valle¹³ Orto, Falguerias; in villa Arriano; in villa Foliolus¹⁴; in Verneto; in Corneliano; in valle Foliano; in valle Saorra; in Toresindo¹⁵; in Pino; et in Campelias; et in Segdinano¹⁶; in Iulluls¹⁷, et in Flazano¹⁸; et in Angerro¹⁹; et in Enne²⁰; et in Porciliarios; et in Evole; in Altino. Et in comitatu Cerdanie²¹, in villa Sallagosa; in Onzes; in Annes. In Fenolletense²², in villa Tavernolis²³; in Sauriniano²⁴ sive in Perolas; Valle Magna cum sua ecclesia; et in Valle Stavia. In comitatu Bergitano, in ipso villar de Gil-mari; in ipsa villa de Canes; et in ceteris locis ubique res monasterii reiaient. Et in comitatu Rossilionense, et in valle Confluentis, et in comitatu Cerdaniense, et in comitatu Fenioletense vel in Bergetano, in his locis supradictis et in comitatibus, quantum ipsum monasterium habet et in scripturis vestris continetur vel resonat, et in ante auxiliante Deo²⁵ acquisituri estis, cum finibus et terminis, limitibusque res vestri monasterii. Simul et concedimus vobis de vestris locis primicias et decimas et oblationes²⁶, concedimus recolligendas.

Iamdictum monasterium, cum omnibus suis pertinentiis, iuris sanctae Romanae ecclesiae, cui Deo auctore deservimus, vobis per huius privilegii seriem vestrum monasterium et locis seu ecclesiis ubique pertinentes, et a presenti nona indictione in perpetuum²⁷, tibi tuisque successoribus servorum Dei inibi commorantibus cenobiticam vitam ducentibus stabilimus Dei cum timore regendum, detinendum et securis atque quietis sub norma et apostolica tuitione permanendo; sed sub nullius aliae cuiusquam potestatis subiicimus. Item apostolica auctoritate iubemus Christi fidelibus benigne secundum Deum hospitio recipiendis. Et tu cum ab hac luce fueris subtractus, a nulla persona ibi eligatur abbas, nisi de ipsa congregatione eligatur abbas secundum Deum a predicta congregatione electum.

Precipimus autem apostolica auctoritate ut nulla magna parvaque persona aliquam vim ad invasionem in supradicto monasterio aut in suis rebus umquam facere presumat. Pro qua sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdictione promulgantes decernimus ut²⁸ nulli umquam²⁹ nostrorum successorum pontificum vel nulla magna parvaque persona, cuiuscumque ordinis sit, episcopus excommunicet, et huiusmodis nostri apostolici privilegii frangere. Nam, quod nom credimus, qui aliter agere presumpserit sciat se excommunicatum et anathematis vinculis innodatum et

a regno Dei alienatum, et in voraginem tartareumque chaos³⁰ demersus cum impiis deficiat. Qui vero custos et observator extiterit, gratiam benedictionis a Christo, Domino Deo nostro, multipliciter consequi mereatur.

Scriptum per manum Leonis, notarii regionarii et scriniarii, mense decembrio per indictionem supradictam³¹.

Bene valete³².

1. Gregorius e. — 2. atque a. — 3. et *omet* e. — 4. ipsa *afegeix* e. — 5. afrontat *ometen* af. — 6. valle e. — 7. Tonegale a, Jovegale e. — 8. Matzunculas ef. — 9. Inforcatis e. — 10. Meliari e. — 11. valla e. — 12. in villa Molegicca *omet* a. — 13. villa e. — 14. Folioliis a, Fuliolus e. — 15. Torresindo a. — 16. Segondaniano a. — 17. Iuloss a, Jullus e. — 18. Flaçano ef. — 19. Anyerro ef. — 20. Eyn ef. — 21. Cerdaniense, a. — 22. Feniolentense a. — 23. Tavernulas a. — 24. Soriano ef. — 25. Deo *omet* e. — 26. obligationes f. — 27. et a presenti nona indictione in perpetuum *omet* e. — 28. et f. — 29. ac *afegeix* e; ne *afegeix* f. — 30. chaos *omet* e. — 31. et scriniarii, mense decembrio per indictionem supradictam] die primo januarii 840 e. — 32. Bene valete *omet* e.

327

8 MARÇ 951

CONTIJOC FA DONACIÓ AL MONESTIR DE CUIXÀ DE L'ALOU QUE TÉ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, EN EL TERRITORI DE CAMELES.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia del segle XII en el Cartoral Major de Cuixà, f. 103, perdut. — B.* Extret del segle XVII: París, BN, Col. Baluze, vol. 117, f. 159, ex A. — C. Regest del segle XVIII: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 24, *Recueil*, tom I, núm. 239, pàg. 6, peça 311, ex A.

El regest de Fossà, que completa la informació de l'extret parisenc, diu: «Donation faite au dit monastère de Cuxa par Gonteigus de leur alleu dans le comté de Roussillon, terroir de Cameles, du 8 des ides de mars, année XV du règne de Louis fils de Charles».

In nomine Domini. Ego Gonteigus [...].

Facta ista scriptura donationis VIII idus marci, anno XV regnante Leudevico rege, filio Karloni. [...].

328

4 JULIOL 951

ELLÓ DÓNA A L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE LA SEU D'ELNA, MARE DE TOTES LES ESGLÉSIES DEL ROSSELLÓ I DEL CONFLENT, I AL SEU BISBE RICULF L'ALOU QUE HERETÀ DEL SEU PARE SEGOÍ EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, A «MONIANO», AIXÍ COM UN MAS I TRES CAMPS A LA VILLA TRESMALS. REP, A CANVI, L'USDEFUIT DE LES ESGLÉSIES DE SANT PERE I SANT JOAN DE PAÇA, AMB LLURS DELMES, PRIMÍCIES I ALTRES DRETS.

[O]. Original perdut. — [A]. Còpia de 1140-1147 en el Cartoral d'Elna, f. 109v, perdut. — B. Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: París, BN, Col. Moreau, vol. 8, ff. 29-30, ex A. — C.* Còpia del segle XVIII, certificada per Fossà: Perpinyà, APO, fons Fossà, 12 J 25, *Recueil*, tom II, núm. 64, ex A.

RE: MONSALVATJE, *El obispado de Elna*, tom I, pàgs. 136-137. — LACVIVIER, *Le cartulaire*, núm. 64, pàg. 324.

In nomine Domini. Ego Ailo, femina, donatrix sum domum Sancte Eulalie sedis Elenensis, ecclesia matri omnium ecclesiarum Russilionensium sive Confluentium, seu et Riculfo, gratia Dei sedis Elenensis episcopo ibidem Domino misericordiam deprecantes. Dono ego, predicta Ailo femina, predicta ecclesia Sancte Eulalie sedis Elenensis seu et Riculfo, gratia Dei ibidem Domino servientem, successoresque eius ibidem Domino deprecantes, alodem meum proprium quem ego habeo in comitatu Rusilionense, ipsum alode que nuncupant Moniano, quod genitor meus Segoinus, condam qui fuit, ille tenuit in sua potestate et michi Ailone femina dimisit in hereditate per scriptura vindictionis totum ab integre, quod ego ibidem hodie retineo in mea potestate vel hereditate, debeo per istius vocem, id est superscripti genitori meo Segoini, condam qui fuit, in terris cultis et incultis, et in casalibus, pratis, pascuis, ortis et regressiis earum, cum illorum affrontationes.

Et in villa Tresmalos similiter dono manso uno, ubi Suniarius habitat, et campos III. Qui affrontat ipse mansus: de uno latus in casales de cenobium Sancti Andree, de alio latus in ipsa carraria qui pergit ad Sancta Eugenia, de tertio latus in ipso ortale de cenobium Sancti Andree, de quarto vero latus in via qui pergit per ipsa villa ad domum Sancta Eugenia. Et ipse unus campus affrontat: de uno latus in via qui pergit ad gurgo nigro, de alio latus in terra Ilario, de tercio latus et de quarto in terra Solestino. Et ipse alius campus est ad ipso truliare; affrontat: de uno latus in terra de ista iamdicta Sancta Eulalia, de alio latus in terra de cenobium Sancti Genesii, de tercio latus in terra Suniario, de quarto vero latus in terra Riculfo. Et ipse tercius campus affrontat: de uno latus in terra Suniario, de alio latus in semitario qui pergit ad ipso wadello, de tercio latus in terra Ausilane, de quarto vero latus in terra Arcedonia vel de filio suo.

Ista omnia superius inserta sic dono ego, iamdicta Ailo femina, predicta ecclesia Sancta Eulalia sedis Elenensis seu et Riculfo, gratia Dei episcopo ibidem Domino servientem, successoresque eius ibidem Domino misericordiam deprecantes, pro ipsas ecclesias Sancti Petri et Sancti Iohannis apostolis, qui sunt fundatas in comitatu Russilionense, in villa Pacano, et pro ipsas primitias et decimas qui ibidem sunt Domino dandas et pro ipsos tercios et paratis et duas partes de ipsos sinados per unumquemque annum et pro ipso alode de ipsas ecclesias. In tale vero deliberatione ut dum vos, iamdictus Riculfus episcopus, vivetis et ego iamdicta Ailo femina vi[vam], potestatem habeam de ipsas ecclesias iam suprascriptas et de ipsas primitias et decimas terre et parata et duas partes de ipsas sinados quicquid facere voluerim. Et si ego, iamdicta Ailo femina, vos iamdicto Riculfo episcopo supervixerem, si vestri successores qui in illis diebus episcopi ordinati fuerint in hac sede, [si] michi Ailone iam suprascripta ista omnia superius inserta non consueverint aut extollere voluerint, ipsum alodem et ista scriptura faciant in mea potestate sine ulla deceptione. Et inantea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta donatione ista sub die IIII nonas iulii, anno XVI regnante Ludovico rege, filio Karulo rege.

Sig+num Ailo femina, qui ista donatione fecit et testes firmare rogavit. Vigila. Sig+num Bericane. Sig+num Suniuldus. Sig+num [...]aloinus. Signefredus levita.

Malangeicus presbiter, qui ista donatione scripsit cum litteras superpositas in verso XI, ubi dicit «et [pro] ipso alode [de] ipsas ecclesias», die et anno quod supra.

IECentanyes 19072007

ISBN 84-7283-877-3

9 788472 838772